Universidad de Navarra
Biblioteca

A. CANTUARENSIS

IN S. PAULUM

OPUSCULA

Universidad de Deusto
Biblioteca

OMNIA DIVI ANSELmi Cantuarienſis archiepiſcopi,

THEOLOGORVM OMNIVM SVI temporis facilè principis Opuſcula, Antonij Democharis Reſſonæi induſtriâ nunc primùm reſtituta.

Catalogum omnium duodecima pagina demonſtrat.

PARISIIS,

Apud Audoênum Paruum, ſub interſignio Lilii aurei, via ad D. Iacobum.

1549.

Universidad de Deusto
Biblioteca

IOANNI HANGESTAEO NOVIODV-

nærorum Pontifici ac comiti Antonius Demochares Reſſonæus Sorbonicus. S. P. D.

TS mihi planè ingratus eſſe videtur, Ioannes præſulum decus, & virtutum ac literarũ Antiſtes, qui ſuppreſſa omni beneficiorũ acceptorum ratione his, à quibus & eſſe & viuere accipit, benevolentiæ nihil, nihilque ingenuitatis præſe fert. Nam æquum eſt valde, vbi quis ſoluendo eſſe nequit, vt facultatẽ non bonũ animum ſibi deeſſe proteſtetur: ne ingratus, ſed miſer verius appareat. Grati enim eſt, cùm mutuas meritorũ vices rependere nõ valet, ingenuè fateri libentérq; , per quos profecerit, creditores agnoſcere. Id quod mihi ſequẽdũ eſſe putaui, vt omnẽ ingratitudinis ſuſpicionẽ longè latéq; propulſarẽ, qua iuſtè infamari poſſem, ſi meos labores meáque ſtudia tibi vni deberi diſſiterer, cui ob multa ſimúlq; ampla in me collata à te beneficia, quibus viuo, & ſum id quod ſum: nõ tantũ mea omnia, ſed me ipſum debeo. Eam ob rẽ nunc meã quantulãcunq; induſtriã, quam in reſtituẽdis diui Anſelmi archiepiſcopi Cãtuarienſis opuſculis adhibui, fideliſſimã animi mei erga te benevoli teſtem, debitã tibi offero: quæ vt locupletiora purgatioráq; recto & pulchro ordine te ſalutarent, & tandẽ te duce in lucẽ magno omniũ vſu prodirent, quã plurima veterũ exẽplaria, & manu ſcripta & typis excuſa, quorũ lectione iuuari cõfidebã, ex variis bibliotheciis diligẽter collegi. Verũ in his omnibus multa deprauata vel prætermiſſa, ſed multò plura cõfuſa vel inuerſa inueni: id quod facilè reperiet ſtudioſus, præſertim ſi ea cũ noſtris contulerit, quæ ad ſuã integritatẽ magno & longo labore reſtituere conatus ſum: Eóq; libentius hac in re tædii plena, plenáq; moleſtiæ maiorem dedi operã, quod, quò mihi laborioſius erat ſtudium, eò abundãtiorẽ literarũ ſtudioſis frugem videbam accreſcere. Nempe, qui vepribus erratorũ, ac mendarum ſpinis exſtirpatis diligẽtiſſimè, inoffenſè campũ hunc voluminũ omnis doctrinæ ſanctioris floribus amœniſſimũ ingrederẽtur, in quo liberius currerent, ac diuinis de rebus melius philoſopharentur. Inſuper in hoc repurgandi officio, vel labore defeſſum, vel tam ardui laboris deſperatione fractum, retinebat pius in tam ſanctum támq; præclarũ authorẽ, nimirum in Diuum Anſelmum, affectus. Dolebam enim vehementer hũc, quem omnes vt venerari ita & imitari deberent, prorſus neglectum iri: cuius monimenta tã inſignia, multúmq; ad rectam hominum inſtitutionẽ conducentia, periiſſe videbã: cuius doctrina, quæ abſtruſas breuibus ac ſanis rationibus noſtræ fidei quæſtiones diſſoluit, corruerat: Cuius ſanctiſſimi mores, qui in exẽplũ omnibus Chriſtianis ad imitationẽ proponendi ſunt, ignorabantur: cuius ſanctimonia, quã omnes venerari debent, negligebatur. Deniq; cuius labores, cuius epiſtolæ, cuius dogmata omnia diuinitatẽ quandã ſpirãtia, cuius nomen potiuſquàm corpus ſepulta eſſe videbãtur. Etenim ſicut deteſtandæ eſt impietatis deuotos à ſanctorũ corporũ reliquiis Chriſtianos arcere: ſic nõ ferendi ſunt, qui ſancta diuorũ monimẽta torpore aut malitia perire ac pollui ſinunt. Verũ debitæ pietatis eſt, veneranda ſanctorũ corpora populo magna religione exhibere, & Chriſtiani animi ac bene de ſanctis meriti, cælicolarũ libros è tenebris reuocare, & reuocatos omnibus amplectendos proponere: vt ex his homines candidos mores diſcant, ad vitã incorruptã adhorrentur, & doctrinã Chriſtianam imbibant. Proinde ſi magnifacimus, id quod iuſtè & religioſè facimus, mortua tanti authoris, & ſanctorum omniũ oſſa, aut reliquias, aut imagines, pio ac Chriſtiano ritu ſanctè & affectuoſè exoſculari: Quanti æſtimare debemus, huius Diui opera: in quibus verè nobis viuit, loquitur, admonet, corripit, adhortatur, retrahit, cõſolatur, erigit, prædicat, cõſulit? Quandoquidẽ in his firmã morum integritatẽ, & integrã doctrinæ firmitatẽ, omnémq; totius ſuæ vitæ ſanctimoniã ad viuũ expreſsit. Quis niſi impius, crudelis, ac in tantũ authorẽ maleuolus, hæc ignibus diſſolui, aut alio quouis modo perire, aut cõtaminari deſiderabit? Quis niſi ſtudioſis omnib⁹, & reipublicæ grauiter infenſus, ac extremè inuidus, hæc perpetuò ſupprimi cupiet, aut cũ blattis & tineis miſerè ac crudeliter rixari? Iuſtum ergo hunc eſſe laborẽ & magnã promereri gratiã, qui bona & pia volũtate erga Diuũ Anſelmũ, certè vt debito apud mortales honore frueretur, ſuſcepit⁹ eſt: quiuis, ſi modo Chriſtianè ſentiat, merito affirmabit: quẽ nõ ſolum hominibus vtilẽ, ſed & deo ac diuis omnib⁹ gratũ eſſe haud dubitet, vtpote qui improbis huius ſancti laborib⁹ atq; vigiliis propemodũ emortuis lucem & vitam tribuit. Parum quidem poſteris prodeſt quidpiam, quantumuis etiam ſingulare ac pulchrum diligenti ſtudio conquirere, niſi habeantur qui conquiſitum ab omni mortis iniuria conſeruent. Dicat mihi quæſo aliquis: Quid hic percelebris doctor ſuis ſcriptis, quæ continuis laboribus adinuenit nobis contulit, quandiu illis caruimus? Quidve amplius conferet, ſi ad noſtrã memoriam nunquã peruenìant? Peruenire autem nequeunt, niſi ſint qui ea promulgent, & ab oblitione hominum liberent. Mirum in modum res eſt magni obſequi plena, quàm pulcherrima huius ſancti authoris opera hactenus tenebris obuoluta, in magnam lucem emittere, quòd cõmuniri rei publicæ commodo conſulendum atque ſancti viri acquieſcendũ voluntati, qui cunctos ſuo labore docere vehementer cupit, & perpetuò ſuæ doctrinæ facere participes. Libro enim cui titulum dedit: Exemplum meditandi de ratione fidei, ſiue Monologion, erigit Chriſtiani mentem ad deum contemplandum: Libro autem, cui nomen dedit: Fides quærens intellectum, ſiue Proſologion, introducit Chriſtianum quærentem intelligere ratione, quod credit. Vtpote: quia deus eſt ſummum, nullo alio indigens, & quo indigent omnia, vt ſint, & bene ſint, & quæcunque credimus de deo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Libro de incarnatione, diuinam erga nos gratiam demonſtrat, & ſumma illa incarnationis filij Dei myſteria. In priore quidem libro, qui inſcribitur: Cur deus homo, infidelium obiectiones fidem Chriſtianam reſpuentium ſubminiſtrat. Hi enim putant fidem rationi contradicere, quas rectè ſoluit & rationibus oſtendit nullum hominem ſine Chriſto ſaluari poſſe. In poſteriore verò, aperta ratione naturam humanam mõſtrat ad hoc inſtitutam eſſe, vt aliquando immortalitate beata totus homo in corpore & anima fruereturiac neceſſe eſſe, vt hoc fiat de homine propter quod factus eſt: ſed non niſi per hominem deum, atque omnia quæ de Chriſto credimus ex neceſsitate fieri oportere. Primo trium dialogorum, in quibus interrogat diſcipulus, & magiſter reſpondet, qui dicitur de veritate, definit quid ſit veritas, & in quibus dicatur, & quid ſit iuſtitia. Secundo autem, de libertate arbitrij, deſcribit quid ſit libertas arbitrij, & vtrum eam homo ſemper habeat, & quod ſint eius diuerſitates habendi vel non habendi voluntatis rectitudinem. Tertio verò, de caſu diaboli, tractat quæſtionem hanc, qua quæritur quid peccauit diabolus: quia non ſtetit in veritate: Cùm deus non dederit ei perſeuerantiam, quam niſi eo dante habere non potuit, in quo etiam de bonis angelis & eorundẽ confirmatione multa præclarè & doctè demonſtrat. Libello de conceptu virginali & peccato originali, probat Chriſti incarnationem & conceptionem in vtero virginis ſine peccato eſſe: & quid ſit peccatum originale, & iuſtitia. Subſequuntur tres libelli aduerſus græcos nobiſcum repugnantes ad eundem ſcripti, quorum primus, eſt de proceſsione ſpiritus ſancti à patre & filio: Secundus, de fermento & azymo: Poſtremus, de diuerſitate ſacramentorum. Libro de ſimilitudinibus, res quamplurimas & ingenioſè & appoſitè penes ſimilitudinem & diſsimilitudinem confert. Libro de præſcientiæ & lib. arbitrij concordia, probat dei præſcientiam de rebus, & prædeſtinationem, nec non gratiam, libero arbitrio non reclamare. Libro de veſtimentis & membris deo attributis, exponit quomodo huiuſmodi locutiones in ſcripturis ſacris, quæ deo veſtimenta, vel membra, vel motus, & his ſimilia accommodant. non carnaliter iuxta hiſtoriam, ſed ſpiritualiter & figurate intelligendæ ſunt. Hunc tamen librum (ne quid diſsimulem) quidam inter beati Hieronymi opera collocant tomo quarto, ſub titulo hoc: De his quæ deo in ſcripturis ſanctis attribuuntur. vbi & multo copioſior ad principium legitur. Nonnulli verò diui Auguſtini libris eundẽ tomo quarto coniungunt ſub titulo: de eſſentia diuinitatis, vbi tam ad principium quàm ad finem abundantiorẽ hoc videre licet. Non deſunt etiam qui huius alios affirment eſſe authores, cui tantum opus tribuerent neſcij. In his breuibus opuſculis fere omnia rationibus firmis demonſtrat, quæ Petrus Lombardus Magiſter ſententiarum dictus, in quatuor plenis voluminibus multis ſanctorum doctorum authoritatibus, poſtea confirmauit. Superſunt eiuſdem beati Anſelmi meditationũ libelli pij ac cõſolatorij, vt De miſeria hominis, De commenſuratione crucis, De humani generis redẽptione. De Paſsione domini (ſi Anſelmi ſit dicendus) De ſpeculo euangelici ſermonis & ſtimulo amoris, De excellentia glorioſiſsimę virginis Mariæ: à quibus nec excludo epiſtolarum librum deuotum ac religioſum: hac breui vſus ſum librorum enumeratione Præſulum (abſit verbo inuidia) doctiſsimè, vt quiuis quàm magnus & præcioſus ſit theſaurus, horum catalogus ſtatim perſpiciat: quorum nobis infœlicia tẽpora graui omnium detrimento hactenus abſtulerant, abſtuliſſentque perpetuò, ni manum auxiliatricẽ extendiſſemus. Omnia enim in his diuinitatis ac ſanctitatis plena relucent. Quãdoquidem in his non corpus, ſed animam Chriſtianam virtutum ornamentis induit. In his nõ ſenſum, ſed rationem ſequitur: In his denique non fluxa & caduca, ſed ſtabilia & æterna acquirit acquirendáque prædicat: vt palam fiat, ſanctum virum loquutum fuiſſe dictante ſpiritu ſancto, & hos ita ſcripſiſſe, quos pro debito meo erga te officio tuæ dignitati cõſecro: vt inde maiorem apud omnes tum dignitatem tum authoritatem vẽdicent, ſiue quis ſpectet tuæ nobilitatis ſplendorẽ, ſiue tuæ dignitatis faſtigium, ſiue tuarum virtutum ineremẽta, ſiue vt ſemel dicam, tuam ſcientiarum omnium perfectam cognitionem, qui pro canibus & aleis, pro auibus & chartis, pro morionibus & huiuſmodi voluptatum illecebris, quibus potiſsimum omnes ferè prælati eccleſiæ delectantur, ditiſsimã & nobiliſsimam habes librorum ſupellectilem, quorũ frugifera lectio te mirificè delectat, aut cum viris doctis conſuetudo, qui omne ſtudium & omnem voluptatem tuam literis dedicaſti: ob id fit, vt quum in omnes benignus & liberalis ſis, tum maximè in ſtudioſos: quorum conſortium ita amicè & familiariter, quæ tua in litteratos humanitas, admittis: vt menſæ tuæ ſocios haud aſperneris facere: ſed ita, vt ſemper illa viris omni genere doctrinæ primariis coronetur, qui hæbraicè græcè ac latinè & de diuinis & humanis litteris ſymbola aliquot ac grauiſsimas ſententias proferunt. Quapropter nequaquam dubitabo, quin omnes humaniore promptioréque animo hos Diui Anſelmi libellos ſuſcipient & amplexabuntur, ſi eos ſemel ſuſceperis, ſuſcipiendóſque probaueris, præſertim cùm viri doctiſsimi, tum in legendis tum diſcernendis authoribus, tuum ſequi iudicium libenter conſueuerint, qui non niſi maturo & concocto iudicio de rebus omnibus, potiſsimum de diſciplinis, dicas ſententiam. In te ergo ſit poſitum, vt in lucem veniant, qui tuæ fidei committuntur. Tua enim ſolius authoritate firmari vel infirmari poſſunt, qui cæteros omnium literarum cognitione longe ſuperas. Bene Vale Pontificum doctiſsime. Tertio Calendas Auguſti. anno domini.

1 5 4 4.

Index capitum Libri
MONOLOGION.

Quod ſit quoddam optimũ & maximum & ſummũ omnium quæ ſunt. Cap.1.fo.1.e
De eadem re cap.2.fo.1.b
Quòd ſit quædam natura, per quam eſt quicquid eſt, quæ per ſe eſt, & eſt ſummum omnium quæ ſunt. Cap.3. fo.1.i
De eadem re, quòd ſicut illa eſt per ſe, & alia per illam: ita alia ſit ex ſe, & alia ex illa. Cap.4. fo.1.l
Quòd illa non ſit vlla iuuante cauſa ducta ad eſſe: nec tamen ſit per nihil, aut ex nihilo, & quomodo poſſit intelligi eſſe per ſe, & ex ſe. Cap.5. fo.2.c
Quomodo alia omnia ſint per illam, & ex illa. cap.6. fo.2.g
Quomodo intelligendum ſit, quod omnia fecit ex nihilo cap.7.2.k
Quod ea quæ facta ſunt ex nihilo, non nihil erant antequam fierent, quantum ad rationem facientis. cap.8. fo.2.m
Quod illa ratio ſit quædam rerum locutio, ſicut faber dicit prius apud ſe quod facturus eſt. cap.9. fo.3.c
Quod tamen multa ſit in hac ſimilitudine diſſimilitudo cap.10.3.f
Quòd hæc ſummæ eſſentiæ locutio ſit ſumma eſſentia cap.11.3.g
Quod ſicut omnia per ſummam eſſentiam facta ſunt: ita vigeant per ipſam cap.12.3.h
Quod illa ſit in omnibus, & omnia ſint ex illa, & per illam, & ex illa cap.13.fo.3.i
Quod poſſit aut non poſſit, de illa dici ſubſtantialiter cap.14.3.k
Quod idem ſit illi iuſtam, quod eſt eſſe iuſtitiam, & eodem modo de his, quæ ſimiliter de illa dici poſſunt, & quod nihil horum mõſtret qualis illa vel quanta ſit, ſed quid ſit cap.15.4.b
Quod ita ſit ſimplex, vt omnia quæ de eius eſſentia dici poſſunt, vnum idemque ſint in illa, & nihil dici poſſit ſubſtantialiter niſi in eo quod quid eſt cap.16.4.f
Quod ſit ſine principio, & ſine fine cap.17.4.g
Quomodo nihil fuit ante, aut erit poſt illam. cap.18. fo.4.i
Quòd illa ſit in omni loco & tempore cap.19.4.m
Quod in nullo ſit loco aut tempore cap.20.5.b
Quomodo ſit in omni & in nullo loco cap.21.5.e
Quomodo melius poſſit intelligi eſſe ſemper quàm in omni tempore cap.22.6.h
Quomodo melius poſſit intelligi eſſe vbique quàm in omni loco cap.23.6.a
Quod nullis accidentibus ſit mutabilis cap.24.5.b
Quomodo illa dicenda ſit ſubſtantia, & quod ſit extra omnem ſubſtantiam, & ſingulariter ſit quicquid eſt cap.25.6.f
Quod non contineatur in communi tractatu ſubſtantiarum & tamen ſit ſubſtantia, & indiuiduus ſpiritus cap.26.6.g
Quòd idem ſpiritus ſimpliciter ſit, & creata illi cõparata non ſint. cap.27.6.i
Quod eius locutio idipſum ſit quod ipſe, nec tamen ſint duo, ſed vnus ſpiritus cap.28.6.l
Quod eadem locutio non conſtet ex pluribus, ſed ſit vnum verbum cap.29.7.a
Quod ipſum verbum nõ ſit ſimilitudo factorum, ſed veritas eſſentiæ: facta verò ſint aliqua veritatis imitatio, & quæ naturæ magis ſint quàm aliæ & præſtantiores cap.30.7.e
Quòd ſummus ſpiritus ſeipſum dicat coæterno verbo cap.31.7.g
Quòd vno verbo dicat ſe, & quod fecit. ca.32.7.k
Quòd ſuo verbo videri poſſit dicere creaturam. cap.33. fo.7.l
Quòd quicquid factum eſt, in eius verbo & ſcientia, ſit vita & veritas cap.34.7.m
Quàm incomprehenſibili modo dicat, vel ſciet res à ſe factas cap.35.fo.8.a
Quòd quicquid ipſe eſt ad creaturam, hoc ſit & verbum eius nec tamẽ ambo ſimul pluraliter. 36.8.b
Quòd dici nõ poſſit, quid duo ſint: quamuis neceſſe ſit eſſe duos cap.37.8.c
Quòd idem verbum ſit à ſummo ſpiritu naſcendo. cap.38. fo.8.d
Quod veriſimè ille ſit parens, ille verò proles. cap.39. fo.8.f
Quòd ille veriſimè gignat, ille veriſimè gignatur. cap.40 fo.8.g
Quòd alterius veriſimè ſit eſſe genitorem & patrẽ, alterius genitum & filium cap.41.8.i
Retractatio communionis amborum & proprietatũ ſingulorum cap.42.8.k
Quomodo alter alterius ſit eſſentia cap.43.8.l
Quòd aptius dici poſſit filius eſſentia patris quàm pater eſſentia filii, & quòd ſimiliter ſit filius patris virtus & ſapientia & ſimilia cap.44.9.b
Quomodo quædam ex his quæ ſic proferuntur, aliter quoque poſſint intelligi cap.45.9.c
Quòd filius ſit intelligentia intelligẽtiæ, & veritas veritatis. & ſimiliter de ſimilibus cap.46.9.d
Quòd in memoria intelligatur pater ſicut in intelligentia filius, & quomodo filius ſit intelligẽtia vel ſapientia memoriæ & memoria patris & memoriæ cap.47.9.f
Quòd ſummus ſpiritus ſe amet, & quod idẽ amor pariter procedat à patre & filio cap.48.9.g
Quòd vterque pari amore diligat ſe & alterum cap.49. fo.9.b
Quòd tantus eſt ipſe amor, quantus eſt ipſe ſpiritus. cap.50. fo.9.b
Quòd idem amor ſit idipſum, quod eſt ſummus ſpiritus, & tamen ipſe cum patre & filio vnus ſpiritus cap.51.9.i
Quòd totus procedat à patre, totus à filio, & tamen non ſit vnus amor cap.52.9.i
Quòd non ſit eorum filius, amor cap.53.9.k
Quòd ſolus pater ſit genitor, & ingenitus, ſolus filius genitus, ſolus amor nec genitus nec ingenitus. Cap.54. fo.9.m

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd amor idem sit increatus & creator, sicut pater & filius, & tamen ipse cum illis non tres, sed vnus increatus, & vnus creator: & quod idē possit dici spiritus patris & filii. cap. 55.10.a
Quòd sicut filius est essentia vel sapientia patris, eo sensu, quia habeat eandē essentiam vel sapientiam quam pater: sic idem spiritus sit patris & filii essentia & sapientia, & similia. cap.56.fo.10.c
Quòd pater, & filius, & eorum spiritus pariter sint in se inuicem cap.57.fo.10.e
Quòd nullus eorum alio indigeat ad memorandū, vel intelligendum, vel amandū: quia singulus quisque est memoria, & intelligētia, & amor, & quicquid necesse est inesse summæ essentiæ cap.58.10.e
Quòd tamen non sint tres, sed vnus seu pater, seu filius seu vtriusque spiritus cap.59.10.f
Quomodo ex his multi filii nasci videantur cap.60.10.g.
Quomodo non sit ibi vnus vnius cap.61.10.l
Quòd hoc licet inexplicabile sit, tamen credendum sit cap.62.10.m
Quomodo de ineffabili re, verum disputatum sit. cap.63. 11.c
Quòd per rationalem mentem maximè accedatur ad cognoscendum summam essentiam cap.64.11.d
Quòd mens ipsa speculum eius, & imago eius sit. Cap.65. 11.f
Quòd rationalis creatura ad amādum illam facta sit. Cap.66. 11.h
Quòd anima semper illam amans, aliquando verè & beate viuat cap.67.11.i
Quòd illa se amanti seipsam tribuat cap.68.11.k
Quòd omnis humana anima sit immortalis. Cap.69. 11.m
Quòd aut semper misera, aut aliquando beata verè sit. cap.70.12.a
Quòd nulla anima iniustè priuetur summo bono, & quod omnino ad ipsum sit cap.71.12.b
Quòd summa essentia sit speranda cap.72.12.c
Quòd credendum sit in illam cap.73.12.d
Quòd in patrem & filium & eorum spiritum pariter, & in singulos, & simul in tres credendum sit. Cap. 74. 12.e
Quæ sit viua, quæ mortua fides cap.75.12.e
Quòd tres summa essentia quodammodo dici possit. Cap.76. 12.g
Quòd ipsa dominetur omnibus, & regat omnia, & sit solus deus? cap.77.12.i

Index capitum Libri Prosologion.

Excitatio mentis ad contemplandum deum. Cap.1. 13.a
Quòd verè sit deus cap.2.13.e
Quòd non possit cogitari non esse. cap.3.13.b
Quomodo insipiens dixit in corde suo, quod cogitari non potest cap.4.13.i
Quòd deus sit quicquid melius est esse, quàm non esse, & solus existens per se, omnia alia facit de nihilo. cap.5.13.k
Quomodo sit sensilis, cum non sit corpus. cap.6.13.l
Quomodo sit omnipotens cum multa non possit. Cap.7. 13.l
Quomodo sit misericors, & impassibilis. cap.8.14.a
Quomodo totus iustus & summè iustus parcat malis, & quod iuste misereatur malis cap.9.14.b
Quō iustè puniat, & iustè parcat malis. cap.10.14.e
Quomodo vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, & tamen iustus dominus in omnibus viis suis cap.11.14.f
Quòd deus sit ipsa vita qua viuit, & sic de similibus cap.12.14.g
Quomodo solus sit incircumscriptus & æternus, cū alii spiritus sint incircūscripti & æterni. c.13.14.h
Quomodo, & cur videtur & non videtur deus à quærentibus eum cap.14.14.i
Quòd maior sit quàm cogitari possit cap.15.14.l
Quòd hæc sit lux inaccessibilis, quam inhabitat. Cap.16. 14.m
Quòd in deo sit harmonia, odor, sapor, lenitas, pulchritudo, suo ineffabili modo cap.17.14.m
Quòd in deo nec in æternitate eius, quæ ipse est, nullæ sint partes cap.18.15.a
Quòd non sit in loco aut tempore, sed omnia sint in illo. cap.19.15.c
Quòd sit ante & vltra omnia etiā æterna. c.20.15.d
An hoc sit seculum seculi, siue seculs seculorum. Cap.21. 15.e
Quòd solus sit quod est, & qui est cap.22.15.e
Quòd hoc bonum sit pariter pater, & filius, & spiritus sanctus, & hoc sit vnum necessarium, quod est omne, & totum & solum bonum cap.23.15.f
Coniectatio quale & quàtū sit hoc bonū. c.24.15.h
Quæ & quanta bona sit fruentibus eo. cap.25.15.i
An hoc gaudium sit plenum, quod promittit dominus. cap.26.15.m

Ind ex capitum Libri de Incarnatione verbi.

VT hunc librum facere tentauerit. ca.1.18.k
Quod sacræ fidei quæstiones, quas disputamus aut rimamur, non quilibet dialectici, sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent cap.2.19.b
Quòd non sunt tres dii, quāquam tres personales res vna tamen res essentialis cap.3.19.b
Tres personas esse incarnatas filio incarnato impossibile est: filio tamen amplius conuenit incarnari, quàm patri & spiritui sancto cap.4.20.l
Quomodo in Christo non dicuntur duæ personæ esse sicut duæ naturæ assumptæ cap.5.21.m
Quod pater filius & spiritus sanctus nō sint tres res separatæ, naturali probatur exemplo. ca.6.22.c
Originem personarum in diuinis, alio naturali exēplo probat cap.7.22.f
Æternitati punctum comparat cap.8.22.i

Index capitum prioris Libri Cur deus homo.

QVæstio de qua totū opus pēdet. cap.1.23.d
Quomodo accipienda sint ea quæ dicenda sunt. cap.2.23.f
Obiectiones infidelium & respōsiones fideliū. c.3.23.i
Quod hæ responsiones videntur infidelibus sine necessitate, & quasi quædam pictura. cap.4.23.l
Quod redemptio hominis non potuit fieri per aliam, quàm per dei personam cap.5.23.m
Qualiter reprehendāt infideles quod dicimus, deum morte sua nos redemisse, & sic dilectionem suam erga nos ostendisse, & pro nobis expugnare diabolum venisse cap.6.24.d
Quod nullam diabolus habebat iustitiā aduersus hominē, & quare dicatur habuisse vel videatur, & cur deus hoc modo hominē liberarit. cap.7.24.d
Quomodo licet humilis, quæ dicimus de Christo non pertineant ad diuinitatem, tamen inconueniens videtur

detur infidelibus, ea de illo dici secundum hominem: & vnde illis videatur idem homo non sponte mortuus esse cap.8.fo.24.b
Quòd sponte mortuus sit, & quid sit: factus est obediens vsque ad mortē, & propter quod deus illum exaltauit, & non veni facere voluntatem meam: Et proprio filio suo non pepercit, & non sicut ego volo, sed sicut tu vis. cap.9.fo.24.l.m
Item de eisdem, quomodo aliter rectè intelligi possunt. cap.10.fo.25.f
Quid sit peccare, & pro peccato satisfacere. Cap.11. fo.25.m
Vtrum sola misericordia sine omni debiti solutione deceat deum peccata dimittere. cap.12.fo.26.b
Quòd nihil minus sit tolerandum in rerum ordine, quàm vt creatura creatori debitum honorē auferat, & quòd nō soluat quod aufert. cap.13 fo.26.e
Cuiusmodi honor dei sit pœna peccantis. ca.14.26.f
Si deus vel ad modicum patiatur honorem suum violari. cap.15.fo.26.b
Ratio quòd angelorum numerus qui ceciderunt restituendus sit de hominibus cap.16.26.l
Cur non aut ipsi, aut alii angeli pro illis possunt restitui. cap.17.fo.26.m
Vtrum plures futuri sint sancti homines, quàm sint mali angeli. cap.18.fo.27.b
Quòd homo non posit saluari sine peccati satisfactione cap.19.28.g
Quòd secundum mensuram peccati oporteat esse satisfactionem, nec eam homo per se facere possit. cap.20. fo.28.b
Quanti ponderis sit peccatum cap.21.fo.28.m
Quam contumeliam facit deo homo, cùm se permisit a diabolo vinci, pro qua satisfacere non potest. cap.22. fo.29.b
Quòd abstulit deo, cùm peccauerit quod reddere nequit cap.23.fo.29.d
Quia quàdiu homo nō reddit deo quod debet, nō possit esse beatus, nec excusetur impotētia. c.24.29.f
Quòd ex necessitate per Christum saluetur homo. Cap.25. fo.29.l

Index capitum secundi libri, Cur deus homo.

HOminem factum esse iustum, vt beatus esset. cap.1. fo.30.b.c
Quòd homo non moreretur, si non peccasset. cap.2.fo.30.d
Quòd cum corpore in quo viuit in hac vita, resurgat. cap.3.fo.30.e
Quòd de humana natura perficiet deus, quod incœpit. cap.4.fo.30.f
Quod quanuis hoc necesse sit fieri, tamen hoc non faciet cogente necessitate, & quod sit necessitas quæ aufert gratiam aut minuit, & sit necessitas quæ auget cap.5.fo.30.f
Quod satisfactionem per quam saluator homo non posit facere nisi deus homo cap.6.fo 30.i
Quod necesse sit eundem ipsum esse perfectum deum & perfectum hominem cap.7.fo.30.k
Quod ex genere Adæ & de virgine fœmina deum oporteat assumere hominem cap.8.fo.30.m
Quod necesse sit verbum solum & hominem, in vnā conuenire personam cap.9.fo.31.d
Quod homo idem non ex debito moriatur, & quomodo posit, vel non posit peccare: & cur ille vel angelus de sua iustitia laudandus sit cum peccare non posit cap.10.31.g
Quod moriatur ex sua potestate, quod mortalitas nō pertineat ad purum hominis naturam. cap.11.31.m
Quod quanuis incommodorum nostrorum particeps sit, miser tamen non sit cap.12.fo.32.e
Quod cum aliis infirmitatibus nostris ignorantiam non habeat. cap.13.fo.32.e
Quomodo mors eius præualeat numero & magnitudini peccatorum omnium cap.14.fo.32.h
Quomodo deleat mors eadem etiam peccata eum perimentium cap.15.fo.32.k
Qualiter deus de massa peccatrice assumpsit hominem sine peccato, & de saluatione Adæ & Euæ. cap.16. fo.33.a
Quod in deo non sit necessitas, vel impossibilitas, & quod sit necessitas cogens, & necessitas non cogens cap.17.fo.33.m
Quomodo vita Christi soluatur deo pro peccatis hominum, & quomodo debuit Christus vel non debuit pati cap.18.fo.34.c
Quanta ratione de morte eius sequatur humana salutatio. cap.19.fo.34.è
Quàm magna, & quàm iusta sit misericordia dei. cap.20. fo.35.f
Quod impossibile sit diabolū reconciliari. c.21.35.g
Quod in his quæ dicta sunt, veritas veteris & noui testamenti probata sit. cap.22.fo.35.i

Index capitum dialogi de veritate.

QVod veritas non habet principium vel finem. cap.1.fo.35.m
De veritate significationis, & duabus veritatibus enunciationis cap.2.fo.36.b
De veritate opinionis cap.3.fo.36.g
De veritate voluntatis cap.4.fo.36.g
De actionis naturalis, & non naturalis veritate. cap.5. fo.36.b
De sensuum veritate, & quod falsitas quæ putatur esse in sensu, est in opinione cap.6.fo.36.m
De veritate rerum essentiæ cap.7.fo.37.c
De diuersis intellectibus, debere & nō debere, posse & non posse cap.8.fo.37.e
Quod omnis actio significet, aut verum aut falsum cap.9. fo.37.f*
De latitudine veritatis cap.10.fo.37.k
De summa veritate cap.11. fo.37.m
De veritatis diffinitione cap.12.fo.38.b
De iustitia & eius definitione cap.13.fo.38.d
Quod vna sit veritas in omnibus veris. ca.14.39.a

Index capitum dialogi de libero arbitrio.

QVod potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii. ca. 1.fo.39.b
Quod tantum homo & angelus peccauerūt per hanc potestatem & liberū arbitrium, & quāuis potuerunt seruire peccato, nō tamen potuit eis dominari peccatum. cap.2.39.l
Quomodo postquam se fecerunt seruos peccati, liberum habuerunt arbitrium cap.3.fo.40.a
Quomodo potestatem habeant seruādi rectitudinem, quam non habent cap.4.40.g
Quod nulla tentatio cogat inuitum peccare. 5.40.b
Quomodo sit nostra voluntas potens contra tentationes, licet videatur impotens 6.41.b
Quomodo voluntas fortior sit, quàm tentatio, etiam cum ab illa vincitur 7.41.d

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quod nec deus potest auferre voluntatis rectitudinem cap.8.41.b
Quod nihil liberius sit recta voluntate. ca.9.41.k
Quomodo peccans sit seruus peccati, & quod maius miraculum sit, cùm deus reddit rectitudinẽ, illam deserenti, quàm cùm mortuo reddit vitã. 10.41.l
Quod ista seruitus non auferat libertatem arbitrii. cap.11. 41.m
Cur cùm homo non habet rectitudinem magis dicitur liber: quia potest ei auferri cùm habet, quàm cum eam habet, seruus: quia cùm non habet, per se non potest recuperare eam cap.12.42.b
Quod potestas seruãdi rectitudinẽ voluntatis propter ipsam rectitudinem, sit perfecta definitio liberi arbitrii cap.13.42.e
Diuisio huius libertatis cap.13.42.g

Index capitum dialogi,
De casu diaboli.

QVod etiam ad angelos dicatur: quid habes, quod non accepisti? Et à deo nihil sit missi bonum, & esse: & omne bonum sit essentia, & omnis essentia bonum cap.1. 42.i
Cur videatur diabolus, ideo non accepisse perseuerantiam, quia deus non dedit cap.2.43.a
Quod ideo deus nõ dedit quia ille nõ accepit. 3.43.b
Quomodo ille peccauit, & voluit similis esse deo. cap.4. 43.k
Quod boni angeli ante casum malorum peccare potuerunt 5.44.b
Quomodo boni confirmati sunt in suo statu, & mali in casu suo 6.44.b
Quæstio, an voluntas, & eius conuersio ad quod nõ debet, sit ipsum malum quod malos facit: & cur nõ posuit rationalis creatura per se de malo conuerti ad bonum, sicut potest de bono ad malum 7.44.d
Quod voluntas eius, & conuersio sit, non ipsum malum 8.44.g
Quod iniustitia sit ipsum malum & sit nihil 9.44.i
Quomodo malum videatur esse aliquid 10.44.k
Quomodo malum & nihil, nõ possint probari per nomen suum aliquid esse, sed quasi aliquid 11.45.c
Quod angelus à se non potuit habere primã voluntatem, & quod multa dicuntur posse aliena potestate, & non posse aliena impotentia 12.45.f
Quod accepta sola voluntas beatitudinis, nec aliud posset velle, nec illam nõ velle: & quicquid vellet, non esset iusta vel iniusta voluntas 13.46.b
Quod similiter sit, si sola accepta voluntas rectitudinis, & idcirco vtramque voluntatem accepit simul, & vt iustus, & vt beatus esset 14.46.e
Quod iustitia sit aliquid 15.46.h
Quod iniustitia non sit nisi absentia debitæ iustitiæ 16.46.m
Cur desertor angelus non posuit redire ad iustitiam 17.47.a
Quomodo malus angelus se fecit iniustum, & bonus se iustum, & quod malus sic debet deo gratias agere pro bonis quæ accepit & deseruit, sicut bonus qui seruauit accepta 18.47.b
Quod voluntas inquantum sit, bonum est, & nulla res mala sit 19.47.c
Quomodo deus faciat malas voluntates & actiones, & quomodo accipiantur ab eo 20.47.e
Quod malus angelus nõ potuit præscire se casurum esse 21.47.b
Quod sciuit se non debere velle hoc quod volendo peccauit, & deberet puniri si peccaret 22.48.a
Quod non debuit scire, quia si peccaret puniretur 23.48.b
Quod etiam bonus angelus hoc scire non debuit 24.48.e
Quod ille si etiam hoc solo dicitur iam non posse peccare, quia nunc habet scientiam ex casu diaboli, tamen illi sit ad gloriam 25.48.g
Quod horremus audito nomine mali, & quid faciat opera quæ videtur iniustitia facere, cùm ipsa & malum nihil sit 26.48.i
Vnde veniat malum in angelum qui bonus erat 27.48.l
Quod potestas volendi quod non debuit, bona fuit semper, & ipsum velle bonum quantum ad esse. cap.28. 49.a

Index capitum libri, De conceptu virginali & peccato originali.

QVæ sit originalis & personalis natura. cap.1. 49.b
Qualiter humana natura corrupta est. cap.2. 49.e
Quod non sit peccatum nisi in voluntate rationali. 3.49.g
Quod nihil per se sit iustum aut iniustum, nisi ipsa iustitia vel iniustitia, & quod nihil punitur nisi voluntas vel iniustitia 4.49.k
Quod malum quod est peccatum siue iniustitia nihil sit 5.50.e
Quod cùm punit deus pro peccato, non punit pro nihilo 6.50.e
Quod semen hominis dicatur immundum, & concipi in peccatis quamuis in eo nõ sit peccatũ. 7.50.g
Quod in semine sumpto de virgine non sit peccatũ, nec necessitas futuri peccati 8.50.k
Cur peccatum, quo damnatur humanum genus, magis imputatur Adæ quàm Euæ, cùm ille post & per illam peccauerit 9.50.m
Cur grauentur peccato Adæ qui eius conscii non fuerunt 10.51.a
Quod propagatio de virgine non subiaceat legi & meritis naturalis propagationis, & quod tres sint. cap.11. 51.d
Quod mala Adæ nulla rectitudine ad illum hominẽ transeant 12.51.b
Quod si non esset deus, sed purus homo necesse tamen esset illum, talem esse qualis primus homo factus est 13.51.i
Quod propositæ rationali nõ refragetur, quod scriptum est, hominem de immundo semine, & in iniquitatibus cõceptum, etiam si de aliquibus propriè dictum sit cap.14.fo.51.k
Quomodo massa peccatrix non sit tota peccatrix. cap.15. fo.51.m
Cur Ioannes & alii qui similiter concepti sunt per miraculum, non sint per se liberi cap.16.52.a
Cur deus incarnatus sit cùm de Adam posset facere homines non deos sine peccato tot, quot sufficerent cap.17.fo.52.b
Quod de virgine iusta deus cõceptus sit, non ex necessitate, quasi de peccatrice non posset, sed quia sic decebat cap.18.fo.52.d
Quomodo ista ratio & altera alibi data, concordent & differant cap.19.fo.52.e

Quod

Quòd natus de virgine, pro originali Peccato habuerit originalem iustitiam cap.20.fo.52.f
De quantitate originalis peccati cap.21.fo.52.b
Cur & quomodo peccatum descendat in infantes. cap.22. fo.52.k.l
Quòd peccata parentum post Adam non computẽtur in originali peccato filiorum cap.23.fo.53.e
Peccata parentum quomodo noceant animabus filiorum. cap.24.fo.53.i
Quomodo nullus portet peccatum patris, sed suum. cap.25. fo.53.l
Quid sit originale peccatum, quod sit omnibus æquale. cap.26.fo.53.m
Contra illos qui non putant infantes non debere dãnari. cap.27.fo.54.b
Quomodo impotentia habendi iustitiam excuset eos post baptisma. cap.28.54.d

Index capitum libri de similitudinibus.

DE diuisione voluntatis. cap.1.fo.64.b.c
De similitudine inter mulierem & voluntatem. cap.2.fo.64.c
De sensibus animæ cap.3.fo.64.d
De sensibus corporis cap.4.64.d
De obedientia cap.5.64.e
De inobedientia & propria voluntate 6.64.f
De superbia 7.64.f
Quòd propria voluntas soli deo conueniat 8.64.g
De similitudine inter propriam voluntatem & fontem. cap.9.64.h
De tribus generibus propriæ voluntatis 10.64.h
De generibus delectationis 11.64.h
De quinque corporis sensibus 12.64.i
De generibus delectationis malæ 13.64.i
De quinque simplicibus generibus 14.64.i
De decem duplicibus 15.64.k
De decem triplicibus 16.64.l
De quinque quadruplicibus 17.fo.65.a
De vltimo genere delectationis malæ 18.65.b
De detractione 19.65.c
De animæ delectatione 20.65.d
De quinque generibus exaltationis 21.65.f
De quatuor simplicibus 22.65.g
De quatuor duplicibus 23.65.g
De quatuor triplicibus 24.65.h
De vno quadruplici 25.65.i
De curiositate & eius diuisione 26.65.l
De quinque simplicibus 27.65.l
De sex duplicibus 28.65.m
De quatuor triplicibus 29,66.a
De vno quadruplici 30.66.a
De generibus curiositatis 31.66.b
De tribus simplicibus 32.66.b
De nouem duplicibus 33.66.b
De decem triplicibus 34.66.d
De quinque quadruplicibus 35.66.e
De vltimo genere curiositatis 36.66.f
De similitudine inter propriam voluntatẽ & adulteram reginam 37.66.h
De similitudinibus inter propriam voluntatem & venenosam herbam 38.66.k
Quòd propriæ volũtati oĩa vitia deseruiũt. 39.66.m
De similitudine inter suggestionem, delectationem, consensum & canem 40.67.a
De similitudine inter cor humanũ & molendinum. cap.41. 67.c
De similitudine inter molentes & laborantes. cap.42. fo.67.f
Quòd bonitas cuiusque fidelis deo & omnibus bonis sit vtilis 43.67.b
De commendatione supernæ Hierusalem 44.67.l
Quòd bonitas boni hominis damnatis, & dæmonibus sit inutilis 45.67.m
De similitudine inter deum & quemlibet regẽ suos iudicantem 46.68.a
De quatuordecim beatitudinibus corporis & animæ. 47.68.d
Quæ sint quatuordecim partes beatitudinis. 48.68.f
Quæ sint quatuordecim partes miseriæ 49.68.g
De pulchritudine & turpitudine 50.68.b
De agilitate & ponderositate 51.68.k
De fortitudine & imbecillitate 52.68.m
De libertate & seruitute 53.69.b
De sanitate & infirmitate 54.69.d
De voluptate & anxietate 55.69.g
De similitudine ferri igniti 56.69.b
De duabus beatitudinibus totidemque miseriis. cap.57. 69.b
De longæuitate & vitæ breuitate 58.69.k
De sapientia & insipientia 59.69.l
Quòd peccata singulorum singulis pateant. cap.60. 69.m
Altercatio inter hominem iustum & angelum. cap.61. 70.d
De amicitia & inimicitia 62.70.f
De concordia & discordia 63.70.b
Quod omnes iusti idem velint 64.70.i
De honore & dedecore 65.70.k
De paupere in regem adoptato 66.70.l
De similitudine inter ignem & deitatem 67.71.a
De potentia & impotentia 68.71.b
De securitate & timore 69.71.d
Quod nullus amittat iam semel adepta bona. cap.70. 71.d
De gaudio & tristitia 71.71.e
De cupiditate mundani honoris 72.71.g
De similitudine inter deum & aliquem dominum. cap.73. 71.i
De similitudine inter diabolum & improbum placitatorem 74.71.l
De similitudine inter deum & quemlibet regem. cap.75. 72.c
De regno & villa & castello & diuigione. cap.76. 72.c
De similitudine inter monachum & potionẽ, & medicum & abbatem 77.72.e
De contentione inter monachos nutritos & conuersos. 78.72.b
De similitudine inter monachos & angelos. cap.79. 72.k
De similitudine inter deum & quemlibet imperatorem. 80.72.m
Quid monacho prosit si aliquid inuitus faciat. cap.81. 73.b
Quòd magna sit spes monachi professi 82.73.e
De similitudine inter monachum peccantem & laicum. 83.73.g
De similitudine inter monachum & arborem. cap.84. 73.i
De similitudine inter matronam & diuinam voluntatem. cap.85.73.m

De si-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De filiabus matronæ 86.74.a
De ancillis eius bonis 87.74.a
De ancilla latrone 88.74.a
De obedientia, licentia & inobedientia 89.74.c
De similitudine inter monachum & denarium. cap.90. fo.74.d
De similitudine inter corrigiam & sotularem, & ordinem fictitium & naturalem 91.74.b
De vestibus monachi 92.74.i
De corona & tonsura monachi 93.74.i
De spirituali sacrificio monachorum 94.74.k
De similitudine inter monachum & ignē. 95.74.l
De interiori virtute & exteriori 96.74.m
De similitudine inter monachum & hortulanum. cap.97. fo.75.a
De ædificante domum, & quòd superbia sit vallis maxima bestiis vitiorum plena 98.75.b
De monte humilitatis & septem gradibus eius. cap.99. 75.c
De primo gradu humilitatis cap. 100.75.d
Quòd qui in deum peccat omnem creaturam contra se excitat 101.75.e
De secundo gradu humilitatis 102.75.f
De tertio gradu humilitatis 103.75.g
De quarto gradu humilitatis 104.75.i
De quinto gradu humilitatis 105.75.i
De sexto gradu humilitatis 106.75..k
De septimo gradu humilitatis 107.75.k
Recapitulatio graduum humilitatis 108.75.l
Quomodo vnusquisque se minorem omnibus putet. cap.109. 75.m
Quòd obsit consideratio alterius peccati 110.76.a
De duabus sororibus hunc montem custodientibus. cap.111. 76.b
De verecundia quæ est apud deum 112.76.b
De verecundia quæ est apud homines 113.76.c
De consultatione duarum prædictarum sororum. cap.114. 76.e
Quòd non semper misericordia dei debeat cogitari. cap.115. 76.f
Quæ comparatio sit inter ascendentes 116.76.b
De similitudine inter cœnouexiam & charitatem. cap.117. 76.i
De similitudine inter qualitates corporis & animæ. cap.118. 76.m
De cordis immundiciis 119.fo.77.a
De similitudine inter corporis infirmitates & animæ. 120.77.a
De appetitu, & quid intersit inter appetitum & voluntatem 121.77.c
De similitudine inter aquam & humanam naturam. cap.122. 77.d
Quòd quatuor modis pax agatur 123.77.f
De quadripartito statu humanæ naturæ 124.77.g
De similitudine inter hominis obsequium & præmium. 125.77.b
De tribus hominum ordinibus 126.77.i
De exemplo ouium, boum & canum 127.77.i
De mendacio 128.77.l
Exemplum de medico 129.77.m
De septem donis spiritus sancti 130.78.a
Quòd de donis spiritus sancti, quinque ad actiuam, duo verò ad contemplatiuam pertinent. 131.78.b
De qualitatibus animæ & moribus 132.78.d
Quòd mores boni & mali sint 133.78.d
De virtute & vitio 134.78.d
De sapientia & stultia quandoque in eodem conuenientia 135.78.e
De odio & amore peccati 136.78.f
De humilitate & superbia 137.78.f
De tribus verecundiæ generibus 138.78.g
De tribus quæ notantur in iuuene 139.78.b
De similitudine inter diuersa alimenta & præcepta 140.78.i
De exemplo noui vasis 141.78.k
De exemplo cu.tri 142.78.k
De exemplo aquæ quietæ & solis radiis 143.78.l
De pœnitentia sicca & humida 144.78.l
De exemplo arborem magnam succidere volentis. cap.145. 78.m
De detractione 146.78.m
De tribus homicidii generibus 147.79.a
De exemplo ignis & venti & humanæ mentis. cap.148. 79.b
De detractionis descriptione 149.79.b
De commendatione charitatis 150.79.c
Quòd noceat detractio, & prosit bonum audire. cap.151. 79.d
De scientia voluntate & vsu 152.79.e
De exemplo citharistæ 153.79.f
De similitudine inter desides & peccantes. cap.154. 79.f
De similitudine inter pauperes, stultos & negligentes. 155.79.i
De scientia, & tribus partibus eius 156.79.k
De doctrina 157.79.k
De experimento 158.79.l
Quòd non semper debemus velle quod deus vult. cap.159. 79.l
De vsu 160.79.m
Quòd bonus homo de omnibus sibi bonum faciat. cap.161. 80.a
Quomodo inimici diligi possint 162.80.a
De intellectu, amore & vsu 163.80.c
De similitudine inter deum & solem 164.80.c
De similitudine inter ignem & dei amorem. cap.165. 80.d
Quomodo sancti deum videbunt 166.80.d
De quatuor modis præcipiendi, & totidem obediendi. 167.80.e
De timore, commodo & amore 168.80.f
Quòd in anima tres sint naturæ 169.80.g
De suggestione, delectatione & cõsensu. 170.80.h
De nominibus animæ 171.80.i
De sordido exemplum 172.80.k
De quadrato lapide 173.80.k
De peccato 174.80.l
De similitudine ceræ 175.80.l
De conatu diaboli contra nouitium 176.80.m
De pueris plantæ comparatis 177.81.b
De lamina auri exemplum 178.81.c
De charitate 179.81.d
Quòd ex tribus causis omnis res amatur 180.81.e
Quòd tribus modis deus diligendus sit 181.81.f
De tribus libertatibus 182.81.f
De venatione diaboli 183.81.g
Quòd deus non horreat peccatum 184.81.b
De visione A. de fluuio 185.81.b
De verò monachatu 186.81.i
De securitate & pace religionis 187.81.k

D°

De exemplo leporis 188.81.m
De exemplo auiculæ 189.82.a
De malitia & fœditate peccati 190.82.c
De verbis defuncti 191.82.c

Index capitum libri De concordia præscientiæ.

Quòd præscientia dei videatur discordare à libero arbitrio, quod non est. cap.1. 83.a.
Quòd sit prædestinatio, & quòd prædestinatio nihil inferat necessitatis libero arbitrio. 2.85.c
De concordia gratiæ & liberi arbitrii. 3.85.b

Index capitum libri De meditatione generis humani.

Væ sit virtus saluationis & vbi. cap.1. 96.k
Cur sit occultata & tandiu dilata. 2.96.m
Qua & cuius necessitate se sic humiliauit 3.97.b
Quomodo dicatur factus obediēs & huiusmodi, cùm sola libera voluntate hoc fecerit 4.97.f
De meditatione circa hoc, & de quo gaudēdum circa passionem Christi 5.97.b
De beneficiis homini à Christo exhibitis 6.97.m
De gratiis agendis super his. 7.97.m

Index capitum libri qui dicitur Speculum euangelici sermonis.

Vòd salubre sit Christiano venerari & amplecti infirma saluatoris. ca.1. 100.g
Quòd gloriatio Christiani debeat esse in nomine crucifixi 2.100.b
De magna misericordia quam deus habuit ad genus humanum 3.100.i
De miseriis quas deus accepit pro homine. cap.4. 100.l
De gestis Christi ab infantia 5.101.a
De cœna cum discipulis & Iuda traditore. 6.101.c
De diuersione domini Iesu ad locum traditionis, & tristitia ibidem habita 7.101.e
De traditione Iesu 8.101.g
De colaphis, sputis & flagellis 9.101.i
De illusione Iesu 10.101.k
De crucifixione Iesu 11.101.l
Incentiuum amoris 12.101.m
De glorificatione in morte 13.102.b
Deprecatio ad patrem 14.102.c
Quòd filius pro nobis debitum soluit 15.102.e
Quòd pro tanta passione diligendus sit 16.102.f
Humilis petitio ad filium 17.102.g
De resurrectione 18.102.l
Oratio ad patrem & filium & spiritum sanctum. cap.19. 102.m

Index capitum libri De excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ.

Vòd Maria excellit omnes creaturas. cap.1. 104.b
De origine virginis Mariæ 2.104.e
De annunciatione angelica 3.104.b
De amore virginis ad filium 4.104.m
De compassione beatæ Mariæ pro filio crucifixo. cap.5. 105.b
De gaudio resurrectionis 6.106.m
De gaudio beatæ Mariæ in filii ascensione 7.106.g
De assumptione beatæ dei genitricis Mariæ. cap.8. 106.k
Quantum profuit beata virgo Maria creaturæ humanæ 9.107.b
Quantum profuit omni creaturæ, etiam præter humanam 10.107.b
De eodem alio modo 11.107.l
Oratio eiusdem beati Anselmi ad beatissimam virginem Mariam 12.108.b

Libri epistolarum index.

Helinando epistolâ prima, de statu perfectioris vitæ fol.108.g
Hugoni secunda, de contemptu mundi & æterni regni desiderio. fo.108.m
Henrico tertia, de fine mundanæ gloriæ & expectatione post spretum mundum 109.f
Domnæ cuidā, quarta, de proposito religionis seruando 109.i
Burgundio & Richeræ, quinta, de fine ante oculos habendo. 110.d
Monachis in Cistrensi cœnobio, sexta, de obedientia & pace 110.e
Lauroni, septima, de monasterio non relinquendo. fo.110.k
Gulielmo, octaua, de comite excõmunicato, & presbyteris incontinentibus 111.e
Falconi, nona, de archiepiscopatu non concupito. fol.112.a
Goffrido, decima, de non impediendis clericis ad monachatum 112.f
Richardo, vndecima, de voto seruando 112.l
Anselmo Paschalis papa, duodecima, de muestitura ecclesiarum 112.m
Cuno, decimatertia de tribus superbiæ modis 113.d

Index capitum libri De imagine mundi.

De forma mundi cap.1.fo.113.b
De creatione mundi 2.113.b
De quatuor elementis 3.113.c
De assimulatione quatuor elementorum cum quatuor temporibus, qualitatibus, humoribus & ætatibus. 4.113.d
Terra quibus nominibus nominetur 5.114.a
Terra quòd sit rotunda & oceano claudatur. cap.6. 114.b
Terra quinque circulis distinguitur 7.114.c
Terræ habitabilis diuisio 8.114.d
Asia 9.114.d
India 10.114.e
Parthia 11.121.k
Mesopotamia 12.121.l
Syria 13.121.l
Palæstina 14.115.a
Aegyptus 15.115.a
Caucasus mons 16.115.c
Asia minor 17.115.d
Europa 18.115.e
Aphrica 19.115.l
Insulæ maris 20.116.a
Infernus vbi sit 21.116.e
Aqua 22.116.g
De aere 23.117.a
De igne 24.117.e
De cælo 25.117.m
De planetis 23.117.f
De duodecim signis zodiaci 26.118.e
De hyadibus 27.118.f
De hydra 28.118.i

Libri 2. De imagine mundi index.

De mundo

Universidad de Deusto
Biblioteca

INDEX.

De mundo & eius partibus 1.118.m
De zodiaco 2.119.e
De diuisione diei & nominibus 3.119.g
De nocte & septem eius temporibus 4.119.i
De hebdomada 5.119.k
De mensibus & eorum nominibus 6.119.l
De kalendis, Nonis & Idibus 8.120.c
De quatuor partibus anni 9.120.d
De anno ac eius acceptionibus 10.120.e
De cyclis 11.120.h
De olympiade 12.120.h
De lustris & indictionibus 13.120.h
De ætate 14.120.i
De decemnouenali cyclo & diuisione 15.120.k
De cyclo solari 16.120.l
De æquinoctiis & solsticiis 17.121.a
De saltu Lunæ 28.121.c
De minutis 19.121.d
De regularibus feriarum & concurrentum. cap.20. 121.e
De regularibus & epactis 21.121.f
Quot horis Luna luceat, & in quo sit signo. cap. 22. 121.b
Ad inueniendum annum domini, epactas, annum solarem, concurrentes, Bissextum, Cyclum lunare, annum nouenalis cycli, & claues terminorum. cap.23. 121.i
De termino Paschali 24.122.m
De regularibus eiusdem termini 25.122.a
De embolismis 26.122.c
De diebus Aegyptiacis 27.122.d
Inuocatio virginis Mariæ & filii eius. 122.e
Mariæ beatæ virginis forma & mores, & filii eius. 122.b

CATALOGVS OPERVM D. Anselmi.

Monologion, id est soliloquium, liber vnus fol.1 Si quis.
Prosologion, id est alloquium, liber vnus fol.13. Eia nunc.
Pro insipiente, liber vnus. fo.16. Dubitanti.
Contra insipientem, liber vnus. fol.17. Quoniam non me.
De incarnatione verbi, liber vnus. fol.18. Domino & patri.
Cur deus homo, libri duo. 23. Sæpe.
De veritate, dialogus vnus. 35 Quoniam deum.
De libero arbitrio, dialogus vnus. 39. Cùm liberum.
De casu diaboli, dialogus vnus. 42. Illud apostoli.
De conceptu virginali & peccato originali, liber vnus. 49. Cùm in omnibus.
De processione spiritus sancti, liber vnus. 57. Negatur a Græcis.
De fermento & azymo, liber vnus. 57. Anselmus.
De diuersitate sacramentorum, liber vnus. 59. Domino & amico.
De similitudinibus, liber vnus. 64. Voluntas.
De voluntate dei, liber vnus. 81. Humana ratio.
De concordia præscientiæ & prædestinationis, necnon gratiæ dei cum libero arbitrio, liber vnus. 83. De tribus illis.
De miseria hominis, liber vnus. 89. Terret me.
De vestimentis & membris & actibus deo attributis, liber vnus. 90. Vbicunque.
De mensuratione crucis. 91. Quoniam.
De meditatione redemptionis generis humani, liber vnus. 94. Domine deus meus.
De passione domini, dialogus vnus. 98. Beatus Anselmus.
Speculum euangelici sermonis, siue stimulus amoris 100. Iesum Nazarenum. 103.
Homilia euangelii secundum Lucam, Intrauit Iesus. 104. Supereminentem.
De excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ, liber vnus. 108. Seruus seruorum.
Epistolarum, liber vnus. 113. Mundus.
De imagine mundi, libri duo.

FINIS.

Præfatio beati ANSELMI EPISCOPI Cantuariensis in Monologium.

QVidã fratres sæpè me studioséque precati sunt, vt quędam de illis, quæ de meditanda diuinitatis essentia, & quibusdã aliis huius meditationi cohærentibus vsitato sermone colloquendo protuleram, sub quodam eius meditationis exemplo describerem. Cuius scilicet scribendæ meditationis magis secundum suam voluntatem, quàm secundũ rei facilitatem, aut meam possibilitatem, hanc mihi formam præstiterunt: quatenus autoritate scripturæ penitus nihil in ea persuaderetur. Sed quicquid per singulas inuestigationes finis assereret, id ita esse plano stylo & vulgaribus argumentis simplicique disputatiõe: & rationis necessitas breuiter cogeret, & veritatis claritatem patenter ostenderet. Voluerunt etiam, vt nec simplicibus penéque fatuis obiectionibus mihi occurrentib? obuiare contemneram, quod quidem diu tẽtare recusaui, atque mecũ re ipsa comparans, multis me rationibus excusare tentaui. Quanto enim id quod petebant vsu sibi optabant facilius: tãto mihi illud actu iniungebant difficilius. Tandem tamen victus, tum præcũ modesta imporunitate, tum studij eorum non contemnenda honestate, inuitus quidem propter rei difficultatẽ & ingenij mei imbecillitatem, quod præcabãtur incœpi. sed libenter propter eorum charitatem quantũ potui, in eorum diffinitionẽ effeci. Ad quod cum ea spe sim adductus, vt quicquid facerẽ illis solis à quibus exigebatur esset notum, & paulo post idipsum vt vilem rem fastidientibus, contemptu esset obruendum: scio enim me in eo non tam præcantibus satisfacere potuisse, quàm precibus me prosequentibus sinẽ posuisse. Nescio tamen quomodo sic præter spem euenit, vt nõ solũ prædicti fratres: sed & plures alij scripturam ipsam, quisq; eam sibi transscribendo in longum memoriæ commẽdare satagerent: quam ego sæpe tractans nihil potui inuenire me in ea dixisse, quod non catholicorum patrum, & maximè beati Augustini, scriptis cohæreat. Quapropter si cui videbitur quod in eodem opusculo aliquid protulerim, quod aut minus nouũ sit, aut à veritate dissentiat: rogo ne statim me aut vt præsumptorem nouitatum, aut falsitatis assertorem exclamet: sed prius libros beati Augustini de trinitate diligenter perspiciat, deinde secundum eos opusculũ meum diiudicet. Quod enim dixi, summã trinitatem posse dici tres substantias Græcos sequutus sum, qui confitentur tres substantias esse in vna persona eadem fide, qua nos tres personas in vna substantia. Nam hoc significant in eo per substantiam, quod nos per personam. Quæcunque autem dixi sub persona secum, sola cogitatione disputantis & inuestigantis, ea quæ prius non animaduertisset prolata sunt: sicut sciebam illos velle quorum petitioni obsequi intendebam. Præcor autẽ & obsecro vehementer, si quis hoc opusculum voluerit transscribere: vt hanc præfationem in capite libelli, ante ipsa capitula studeat præponere. Multum enim prodesse puto ad intelligenda ea quæ legerit ibi. Si quis prius, qua intentione quóve modo disputata sint cognouerit. Puto etiã, qđ si quis hanc ipsam præfationem viderit prius, non temere iudicabit: si quid & contra suam opinionem prolatum inuenerit.

BEATI ANSELMI Cantuariensis episcopi Monologiũ

Quòd sit quoddam optimum & maximum & summum omnium quæ sunt. Cap. I.

SI quis vnam naturam summam omnium quæ sunt solam, sibi in æterna beatitudine sua sufficientẽ: omnibusq;, rebus aliis hoc ipsum quod aliquid sunt, aut quod aliquo modo bene sunt: per omnipotẽtem bonitatem suam dantem & facientem aliáq; per plura: quæ de deo siue de eius creatura necessario credimus, ant non audiendo aut non credendo ignorat: puto quia ea ipsa ex magna parte si vel mediocris ingenij est, potest ipse sibi saltẽ sola ratione persuadere. Quod cum multis modis facere possit, vnum ponam quem illi æstimo esse promptissimum. Etenim cùm omnes frui solis his appetant quæ bona putant, in promptu est vt aliquando mentis oculum conuertat ad inuestigandum illud, vnde sint bona ea ipsa quæ non appetit, nisi quia iudicat esse bona: vt deinde ratione ducente & illa persequente ad ea quæ irrationabiliter ignorat, rationabiliter proficiat. In quo tamen si quid dixero, quod maior non monstrat autoritas, sic volo accipi: vt quanuis ex rationibus, quæ mihi videbuntur quasi necessarium concludatur. non ob hoc tamen omnino necessarium: sed tantum sic interim videri posse dicatur. Facile est igitur, vt aliquis sit qui secum tacitus dicat: Cùm tã innumerabilia bona sint quorum tam multam diuersitatem & sensibus corporeis experimur, & ratione mentis discernimus: est ne credendum esse vnum aliquid per quod vnum sunt bona quęcũq; bona sunt, aut sunt bona alia per aliud Certissimũ quidem & omnibus est volentibus aduertere perspicuum, quia quæcunque dicuntur aliquid, ita vt ad inuicem magis aut minus aut æqualiter dicãtur, per aliud dicuntur: quod non aliud & aliud sed idẽ intelligitur in diuersis, siue in illis æqualiter siue inæqualiter consideretur. Nam quæcunque iusta dicuntur ad inuicẽ siue pariter siue magis vel minus, non possunt intelligi iusta nisi per iustitiam quæ nõ est aliud & aliud in diuersis. Ergo cùm certum sit quod omnia bona si ad inuicem conferantur, aut æqualiter aut inæqualiter sint bona: necesse est omnia sint per aliquid bona, quod intelligitur idem in diuersis bonis, licet aliquando

Universidad de Deusto
Biblioteca

G videantur bona dici alia per aliud. Per aliud enī
videtur dici bonus equus, quia fortis est: & per
aliud bonus equus, quia velox est. Cum enim
videatur dici bonus per fortitudinē, & bonus
per velocitatem: non tamen idem videtur esse
velocitas & fortitudo. Verùm si equus, quia
est fortis aut velox, bonus est: quomodo fortis
& velox latro malus est? Potius igitur quēad-
modum fortis & velox latro ideo malus, quia
noxius est: ita fortis & velox equus idcirco bo-
nus est, quia vtilis est? Et quidem nihil solet pu
tari bonum, nisi aut propter vtilitatem aliquā,
vt bona dicitur salus, & quæ saluti prosunt: aut
propter quamlibet honestatem, sicut pulchri-
tudo æstimatur bona, & quæ pulchritudinem
iuuant. Sed quoniam iam perspecta ratio nullo
potest dissolui pacto, necesse est omne quoque
vtile vel honestum, si vere bona sunt, per ipsum
esse bona per quod necesse est cuncta esse bo-
na, quicquid illud sit. Quis autem dubitet illud
ipsum, per quod cuncta sunt bona, esse magnū
H bonum. Illud igitur est bonum per seipsum:
quoniam omne bonū est per ipsum. ergo con-
sequitur, vt omnia alia bona sint p aliud quàm
quod ipsa sunt: & ipsum solum per seipsum. At
nullum bonum quod per aliud est, est æquale
aut maius eo bono quod per se est bonum. Il-
lud itaque est summè bonum, quod solum est
per se bonum. Id enim summum bonum est,
quod per se eminet aliis: ita vt nec par habeat,
nec præstantius: sed quod est summè bonum,
est etiam summè magnum. Est igitur vnum ali
quid summe magnum, & summè bonum, id
est, summum omnium quæ sunt.

De eadem re. Cap. II.

Q Vemadmodum autem inuētum est ali-
quid esse summè bonum: quoniā cun-
cta bona per vnum aliquid sunt bona,
quod est bonum per seipsum: sic ex necessitate
colligitur aliquid esse summè magnū, quoniam
quæcūque magna sunt per vnū aliquid magna
I sunt, quod magnum est per seipsum. Dico autē
non magnum spatio, vt est corpus aliquod: sed
quod quanto maius, tanto melius aut dignius,
vt est sapientia. Et quoniā non potest esse sum-
mè magnum, nisi id quod est summè bonum:
necesse est aliquid esse maximum & optimum,
id est, summum omnium quæ sunt.

*Quòd sit quædam natura, per quam est quic-
quid est, quæ per se est, & est summum
omnium quæ sunt.* Cap. III.

D Enique non solum omnia bona per idē
aliquid sunt bona: & omnia magna per
idem aliquid sunt magna: sed quicquid
est, per vnum aliquid videtur esse. Omne nan-
que quod est: aut per aliquid, aut per nihil: sed
nihil est, per nihil. Nō enim est vel cogitari po-
test, vt sit aliquid nō per aliquid. Quicquid igi-
tur est, nō nisi per aliquid est. quod cum ita sit,
aut est vnū, aut sunt plura, per quæ sunt cuncta
quæ sunt. Sed si sunt plura, tunc ipsa referuntur
ad vnum aliquid, per quod sunt: aut eadem plu
ra singula sunt per se: aut ipsa per se inuicē sunt.
At si plura ipsa sunt, per vnum iam non sunt o-
mnia per plura: sed potius per illud vnum per
quod plura sunt. Si verò ipsa plura singula sunt
per se, vtique est vna aliqua vis vel natura exi- K
stendi per se, quam habent vt per se sint. Nō est
autem dubium, quòd per ipsum vnum sint per
quod habent, vt sint per se. Verius ergo per ip-
sum vnum cuncta sunt, quàm per plura: quæ
sine eo vno esse non possunt: vt verò plura per
se inuicem sint, nulla patitur ratio quoniam ir-
rationalis cogitatio est: vt aliqua res sit per il-
lud cui dat esse. nā nec ipsa relatiua, sic sunt per
inuicem. Nam cùm dominus & seruus referā-
tur ad inuicem, & ipsi homines qui referuntur,
omnino non sunt per inuicem: & ipse relatio-
nes quibus referuntur, non omnino sunt per
inuicem. quia eædem sunt subiecta. Cùm itaq;
veritas omnimodo excludat plura esse, per quæ
sunt cuncta: necesse est vnū illud esse, per quod
sunt cuncta quæ sunt. Quoniam ergo cuncta
quę sunt, sunt per ipsum vnum: proculdubio &
ipsum vnum est per seipsum. Quæcunque igi-
tur alia sunt, sunt per aliud, & ipsum solum per
seipsum. At quicquid est per aliud, minus est q̄ L
illud per quod cuncta sunt alia, & quod solū est
per se. quare illud quod est per se, maximè om-
nium est. Est igitur vnum aliquid, quod solum
maximè & summè omniū est, quod autem ma-
ximè omnium est, & per quod est quicquid est
bonum vel magnum, & omnino quicquid ali-
quid est, id necesse est esse summè bonum, &
summè magnum, & summū omnium quę sunt.
Quare est aliquid quod siue essentia, siue sub-
stantia, siue natura dicatur, optimum & maxi-
mum est, & summum omnium quæ sunt.

*De eadem re, quòd sicut illa est per se, & alia
per illam: ita alia sit ex se, & alia ex illa.*
Cap. IIII.

A Mplius si quis intēdat rerum naturas
velit, nolit, sentit non eas omnes conti
neri vna dignitatis paritate? sed quas-
dam earum distingui graduum imparitate. Qui
enim dubitat, quòd in natura suo ligno melior
sit equus, & equo præstātior homo, is profectò
non est dicēdus homo. Cùm igitur naturarum M
aliæ aliis negari non possunt meliores, nihilo-
minº persuadet ratio aliquā in eis sic superemi-
nere, vt non habeat se superiorē. Si enim huius
graduum distinctio, sic est infinita: vt nullus sit
ibi gradus superior, quo superior alius nō inue
niatur. Ad hoc ratio deducitur, vt ipsārū mul-
titudo naturarum nullo fine claudatur. Hoc au
tem nemo non putat absurdum, nisiqui nimis
est absurdus. Est igitur ex necessitate aliqua na
tura, quæ sic est alicui vel aliquibus superior, vt
nulla sit cui ordinetur inferior. Hæc verò natu-
ra quæ talis est, aut sola est, aut plures huiusmo-
di & æquales sunt. verùm si plures sunt & æqua
les sunt, cùm æquales esse nō possint per diuer-
sa quædam, sed per idē aliquid: illud vnum per
quod æqualiter tā magnæ sunt, aut est id ipsum
quod ipsę sunt, id est, ipsa earum essentia, aut
aliud quàm quod ipsæ sūt. Sed si nihil est aliud,
quàm ipsarum essentia: sicut earum essentiæ nō
sunt plures, sed vna: ita & naturæ non sunt plu
res, sed vna. Idem nanque naturam hīc intelli-
go, quod essentiam. Si verò id, per quod plures
ipsæ naturæ tam magnæ sunt, aliud est quàm
quod ipsæ sunt: ,p certo minores sunt, quàm id
per

A per quod magnæ sunt. Quicquid enim per a-
liud est magnum, minus est quam id per quod
est magnum, quare non sunt sic magnæ, vt illis
nihil sit maius aliud. Quod si nec per hoc quod
sunt, nec per aliud possibile est tales esse plures
naturas, quibus nihil est pręstantius, nullo mo-
do possunt esse naturæ plures huius. Restat i-
gitur vnā & solam naturā aliquam esse, quæ sic
est aliis superior, vt nullo sit inferior: sed quod
tale est, maximum & optimum est omniū quæ
sunt. Hoc autem esse non potest, nisi ipsa sit per
se id quod est: & cuncta quę sunt, sint per ipsam
id quod sunt. Nā cùm paulò antè ratio docue-
rit id quod per se est, & per quod alia cuncta
sunt, esse summū omniū existentium, aut econ-
uerso: id quod est summū, est per se, & cuncta
alia per illud, aut erunt plura summa: Sed plura
non esse, manifestum est. Quare est quædā na-
tura, vel substantia, vel essentia, quæ est per se
bona vel magna. & per se est, id quod est, & per
quam est quicquid verè aut bonū aut magnum
B aliquid est. & quæ est summum magnum, sum-
mumq; bonum summū ens siue existēs. i. sum-
mum omnium quæ sunt. Quoniam itaque pla-
cet quod inuentum est: iuuat indagare, vtrum
hæc ipsa natura & cuncta, quæ aliquid sunt, nō
sunt nisi ex ipsa, quemadmodum non nisi per
ipsam. Sed licet posset dici: quia quod ex aliquo
est, etiam per id ipsum quod est per aliquid, est,
& ex eo ipso: quemadmodum & est ex materia,
& per artificem, potest etiam dici esse per ma-
teriam & ex artifice: quoniam per vtrunque, &
ex vtroque & ab vtroque habet vt sit, quanuis
aliter per materiam, & ex materia, quam per ar
tificē & ex artifice. Consequēter ergo, vt quo-
modo cūcta quæ sunt per summā sunt naturam
id quod sunt: & ideo illa est per seipsam, alia ve
rò per aliud, ita omnia quæ sunt, sunt ex eadem
natura summa. & idcirco illa ex seipsa, alia au-
tem ex alio.

*Quòd illa non sit vlla iuuāte causa ducta
ad esse: nec tamen sit per nihil aut ex
nihilo, & quomodo intelligi possit
esse per se, & ex se.* Cap. V.

C Voniam igitur non semper habet eūdē
Q sensum quod dicitur esse per aliquid, aut
est ex aliquo: quærendum est diligentiº
quomodo per summā naturam, vel ex ipsa sint
omnia quæ sunt. & quoniam id quod est per se
ipsum, & id quod est per aliud, non eandē su-
scipiunt existendi rationem prius separatim vi
deamus de ipsa summa natura quæ per se est:
posteà de his quæ per aliud sunt. Cum igitur
constet, quod illa est per seipsam quicquid est,
& omnia alia sunt per illam id quod sunt, quo-
modo est ipsa per se? Quod enim dicitur esse
per aliquid: videtur esse, aut per efficiens, aut
per materiam, aut per aliquod aliud adiumentū
vel instrumentū. Sed quicquid ex aliquo his tri
bus modis est, per aliud est, & posterius, & ali-
quo modo minus est eo, per quod habet, vt sit:
at summa natura nullatenus est per aliud, nec
est posterior, aut minor seipsa, vt aliqua alia re:
quare summa natura, nec à se, nec ab alio fieri
potuit nec ipsa sibi, nec aliquid aliud illi mate- D
ria vnde fieret, fuit aut ipsa se aliquo modo, aut
aliqua res ipsam, vt esset quod non erat, adiuuit
Quid igitur? Quod enim non est à quo faciente,
aut ex qua materia, aut ex quibus adiumentis
ad esse peruenerit, id videtur aut esse nihil: aut
si aliud est, per nihil esse, & ex nihilo. Quod li-
cet ex his, quæ rationis luce de summa iam ani-
maduerti substantia putem nullatenus in illam
posse cadere: non tamen negligam huius rei
probationem contexere. Quoniam nanque ad
magnū & delectabile quoddam me subito per-
duxit hæc mea meditatio, nullam vel simplicē
peneque fatuam obiectionem mihi disputanti
occurrētem, negligenter volo prætertire. Qua-
tenus & ego nihil ambiguum in præcedenti-
bus relinquens, certior valeā ad sequentia pro-
cedere: & si fortè, cui quod speculor persuade-
re voluero, omni vel modico remoto obstacu-
lo quilibet tardus intellectus audita facilè pos-
sit accidere. Quod igitur illa natura, sine qua
nulla est natura, sit nihil, tam falsum est quam E
absurdum erit dicatur, quicquid est nihil esse,
per nihil verò non est, quia nullo modo intel-
ligi potest, vt quod aliquid est sit per nihil. aut
si quomodo est ex nihilo, aut per se, aut per ali-
ud, aut per nihil est ex nihilo. Sed constat, quia
nullo modo aliud est per nihil. Si igitur est ali-
quo modo ex nihilo, aut per se, aut per aliud est
ex nihilo. Per se autem nihil potest esse ex ni-
hilo, quia si quid est ex nihilo, per aliquod ne-
cesse est, vt id per quod est, prius sit. Quoniam
igitur hæc essentia prior seipsa non est, nullo
modo ex nihilo per se. At si dicitur per aliquā
naturam aliam extitisse ex nihilo, non est sum-
ma omnium, sed aliquo inferior: nec est per se
hoc est, sed per aliud. Item si per aliud est ipsa
ex nihilo, id per quod est magnum bonum fuit
cùm causa tanti boni fuit. At nullum bonū po-
test intelligi ante illud bonum, sine quo nihil
est bonum. hoc autē bonū, sine quo nihil est bo
num, satis liquet hanc esse summam naturam
de qua agitur. Quare res nulla vel intellecta
præcesit, per quam ista ex nihilo esset. Deni- F
que si hæc ipsa natura est aliquid aut per nihil,
aut ex nihilo: proculdubio aut ipsa non est per
se & ex se, quicquid est: aut dicitur ipsa nihil,
quod vtrunque superfluū est exponere quàm
falsum sit. licet igitur summa substantia non sit
per aliquid efficiens, aut ex aliqua materia, nec
aliquibus adiuta sit causis, vt ad esse producere
tur: nullatus tamen est per nihil, aut ex nihilo:
quia per seipsam, & ex seipsa est quicquid est.
Quomodo ergo tandem esse intelligenda est
per se & ex se: si nec ipsa se fecit, nec ipsa sibi
materia extitit, nec ipsa se quolibet modo, vt
quod non erat esset, adiuuat: nisi forte eo modo
intelligendum videtur, quod dicitur: quia lux
lucet, vel lucens est, per seipsam & ex seipsa.
Quemadmodum enim sese habent ad inuicem
lux, & lucere, & lucens: sic sunt ad inuicem es-
sentia, esse, & ens, hoc est, existens siue subsi-
stens, ergo summa essentia, & summè esse, &
summe ens, id est, summe existens, siue summe
subsistens non dissimiliter sibi conuenient, quā
lux, & lucere, & lucens.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quomodo alia omnia sint per illam, & ex illa. Cap. VI.

Estat nunc de rerum earum vniuersi-
R tate, quæ per aliud sunt, discutere, quo-
modo sint per summam substantiam,
vtrum quia ipsa fecit vniuersa, aut quia materia
fuit viuersorũ. Non enim opus est quærere, v-
trum ideo sint vniuersa per ipsam: quia alio fa-
ciente, aut alia materia existente, illa tantũ quo-
libet modo, vt res omnes essent adiuuat: cùm
repugnet his quæ iam suprà patuerunt, si secũ-
do loco & nõ principaliter sint per ipsam, quę-
cunque sunt. Primũ itaq; mihi quęrendum esse
puto, vtrum vniuersitas rerum, quæ per aliud,
sunt, sit ex aliqua materia. Non autem dubito
hanc mũdi molem, cum partibus suis, sicut vi-
demus, formatam constare ex terra & aqua, &
aëre & igne, quæ sunt quatuor elementa, ali-
quo modo intelligi posse, sine his formis quas
cõspicimus in rebus formatis, vt eorum infor-
mis aut etiam confusa natura videatur esse ma-
teria omnium corporum suis formis discreto-
H rum, non inquam hoc dubito: sed quæro, vnde
hic ipsa quam dixi, mundanæ molis materia sit.
Nam si huius materiæ est aliqua materia, alia
verius est corporeæ vniuersitatis materia. Si igi
tur vniuersitas rerum seu visibilium seu inuisi-
bilium est ex aliqua materia, profectò non solũ
non potest esse: sed nec dici potest ex alia mate
ria, quàm ex summa natura: aut ex se ipsa, aut
ex aliqua tertia essentia: quæ vtique nulla est.
Quippè nihil omnino vel cogitari potest esse
præter illud summum omnium, quod est per
seipsum, & vniuersitatem eorũ quæ non per se,
sed per idem summum sunt. quare quod nullo
modo aliquid est, nullius rei materia est. Ex sua
verò natura rerum vniuersitas, quæ per se non
est, esse nõ potest: quoniam si hoc esset, aliquo
modo esset per se & per aliud, quoniam per id
per quod sunt cũcta: & non solum id per quod
cuncta sunt, quæ sunt omnia falsa. Item, omne
quod ex materia est, ex aliquo est, & posterius
est eo. quoniã igitur nihil est aliud à seipso, vel
posterius seipso, consequitur vt nihil sit mate-
rialiter ex seipso. Ac si ex summæ materia na-
turæ potest esse aliquid minus ipsa, summum
bonũ mutari & corrumpi potest, quod nephas
est dicere. Quapropter, quoniam omne quod a-
liud est quàm ipsa, minus est ipsa. Impossibile
est aliquid aliud hoc modo esse ex ipsa. Ampliº
dubium nõ est, quia nullatenus est bonum per
quod mutatur vel corrumpitur summum bo-
num. Quòd si qua minor natura est ex summi
boni materia: cùm nihil sit vnuncum que, nisi
per summam essentiam, mutatur & corrumpi-
tur summũ per ipsum bonũ. Quare summa es-
sentia, quæ est ipsum summum bonũ, nullate-
nus est bonũ, quod est inconueniens. Nulla igi
tur minor natura materialiter est ex summa na-
tura. Cùm igitur eorum essentiam, quę per ali-
ud sunt, cõstet nõ esse velut ex materia ex sum-
ma essentia nec ex se, nec alio, manifestum est
quod ex nulla materia est. Quare: quoniã quic-
quid est per summã essentiam est: nec per ipsam
aliquid aliud esse potest, nisi ea aut faciente, aut
materia existente: cõsequitur de necessitate, vt
præter eam nihil sit, nisi ea faciente. & quoniã K
nihil aliud est vel fuit, nisi illa, & quæ facta sunt
ab illa nihil omnino facere potuit per aliud, vel
instrumentum, vel adiumentum quàm per se
ipsam. Ac omne quod fecit sine dubio aut fecit
ex aliquo, velut ex materia, aut ex nihilo. Quo-
niam igitur certissimè patet, quia essentia om-
nium, quæ præter summam essentiam sunt, ab
eadem summa essentia facta est. Et quia nulla
materia est, proculdubio nihil apertius quàm
quòd illa summa essentia tantam rerum molem
tam numerosam multitudinem, tam formo-
sæ formatam, tam ordinatæ variatam, tam con-
uenienter diuersam, sola per seipsa est, produ-
xit ex nihilo.

Quomodo intelligendum sit quòd omnia fecit ex nihilo. Cap. VII.

Ed occurrit quædam dubitatio de nihi
S lo. Nam ex quocunque fit, aliquid, id
causa eius, quod ex se fit: & omnis cau-
sa necesse est aliquid ad essentiam effectus præ-
beat adiumentum. Quod sic omnes tenent ex-
perimẽto, vt etiam nulli rapiatur contendẽdo,
vt vix vlli surripiatur decipiendo. Si ergo fa- L
ctum est ex nihilo aliquid, ipsum nihil fuit causa
eius, quod ex ipso factum est. Sed quomodo id
quod nullũ habebat esse, adiuuit aliud vt per-
ueniret ad esse. Si autem nullum adiumentum
de nihilo prouenit ad aliquid, cui aut qualiter
persuadeatur, quia ex nihilo aliquid efficiatur
Propterea, nihil aut significat aliquid, aut non
significat aliquid. Sed si nihil est aliquid, quæ-
cunque facta sunt ex nihilo, facta sunt ex aliquo
Si verò nihil nõ est aliquid: quoniã intelligi nõ
potest vt eo, quod penitus non est fiat aliquid:
nihil fit ex nihilo. Sicut vox omniũ est quia ni-
hil de nihilo. Vnde videtur consequi, vt quic-
quid fit fiat ex aliquo. Aut enim fit de aliquo,
aut de nihilo. Si igitur nihil sit aliquid: siue ni-
hil non sit aliquid, consequi videtur, vt quic-
quid factum est, factũ sit ex aliquo. Quod si ve-
rũ esse ponitur, omnibus quæ suprà disputata
sunt opponitur. Vnde quoniam quod erat ni-
hil aliquid erit: id quod maximè aliquid erat,
nihil erit. Ex eo nanque, quòd quandam subsţã
tiam maximè omnium existentem inueneram. M
ad hoc vt omnia alia ab ea facta essent: sic vt ni-
hil esset vnde facta esset ratiocinãdo peruenerã
Quare si illud vnde facta sunt, quod putabam
esse nihil, est aliquid: quicquid inuentum æsti-
mabam de summa essentia, est nihil. quid igitur
intelligẽdum est de nihilo. nam nihil quod vi-
deam posse obiici tibi penè iam fatuum statui
in hac meditatione negligere.

Quòd ea quæ facta sunt ex nihilo, non nihil erant antequam fierent, quantum ad rationem facientis. Cap. VIII.

Ribus itaque vt puto modis, quòd ad
T præsentis impedimenti sufficit expedi-
mentũ, exponi potest: si qua substãtia
dicitur esse facta ex nihilo. Vnus quidem mo-
dus est, quo volumus intelligi penitus non esse
factum quod dicitur ex nihilo esse cui simile est
cum quærẽti de tacente, vnde loquatur, respõ-
detur de nihilo, id est, non loquitur. Secundũ
quem modum de ipsa summa essentia, & de eo quod

A quod penitus nec fuit, nec est: querendi, vnde
factum sit, recte responderi potest: de nihilo .i.
nequaquam factum est, qui sensus de nullo eo-
rum quæ facta sunt, intelligi potest. Alia signi-
ficatio est, quæ dici potest quidem vera, esse ta-
men non potest. vt si dicatur sic esse factum ex
nihilo, vt ex ipso nihilo .i. ex eo quod penitus
nõ est, factum sit: quasi ipsum nihil sit aliud ex-
istens, ex quo posit aliquid fieri. quod quo-
niã semper falsum est, quotiens est ponitur, im-
possibilis inconuenientia consequitur. Tertia
interpretatio qua dicitur aliquid esse factũ de
nihilo, cum intelligimus esse quidem factum:
sed non esse aliquid vnde sit factum. Per simile
significationem dici videtur cum homo cõtri-
status sine causa, dicitur contristatus de nihilo
Secundum igitur hunc sensum si intelligatur,
B quod suprà conclusum est, quia præter summã
essentiam cuncta, quæ sunt ab eadem, ex nihilo
facta sunt. i. non ex aliquo: sicut ipsa conclusio
præcedentia conuenienter sequetur, ita ex ea-
dem conclusione nihil incõueniens subseque-
tur, quanuis non inconuenienter & sine omni
repugnantia, ea quæ facta à creatrice substantia
dici possunt ex nihilo, eo modo quo dici solet,
diues ex paupere, & recepisse quis sanitatem ex
ęgritudine. i. qui prius pauper erat, nunc est di-
ues, quod antea non erat. & qui prius habebat
ægritudinem, nũc habet sanitatem, quam antea
non habebat. Hoc igitur modo nõ inconueniẽ
ter intelligi potest, si dicatur creatrix essentia
vniuersa fecisse de nihilo. siue quod vniuersa
per illam facta sunt de nihilo. i. quæ prius nihil
erant, nunc sunt aliquid. Hac ipsa quippè, voce
qua dicitur: quia illa fecit, siue quod ista facta
sunt, intelligitur: quia cũ illa fecit, aliqua fecit:
& cùm ista facta sunt, non nisi aliqua, facta sunt
Sic enim aspiciẽtes aliquẽ de valde humili for-
tuna, multis opibus ab aliquo honoribúsque
exaltatum, dicimus: ecce ille fecit istum de ni-
hilo, aut factus est ille ab isto de nihilo, id est,
ipse qui prius quasi nihilum reputabatur, nunc
illo faciente verè aliquid æstimatur. Verùm vi-
C deor mihi videre quoddam quod negligenter
discernere cogit, secundum quid ea quæ facta
sunt antequam fierent, dici possunt fuisse nihil.
Nullo nanque pacto fieri potest aliud rationa-
biliter ab aliquo, nisi in facientis ratione præ-
cedat aliquod rei faciẽdę quasi exemplum, siue
(vt aptius dicitur) forma vel similitudo aut re-
gula. Patet itaq; quoniã priusquam fierent vni
uersa erant in ratione summæ naturæ, quid, aut
qualia, aut quomodo futura essent, quare eum
ea quæ facta sunt, clarum sit nihil fuisse ante-
quam fierent, quantum ad hoc: quia non erant,
quod nũc sunt: nec erat ex quo fierent, non ta-
men nihil erant, quantum ad rationem facien-
tis, per quam & secundum quam fierent.

Quòd illa ratio sit quædam rerum locutio, sicut faber dicit prius apud se quod factum est. Caput IX.

I Lla autem forma rerum, quæ in eius ra
tione res creandas præcedebat, quid a-
liud est quàm rerum quædam in ipsa ra
tione locutio, veluti cùm faber factur⁹ aliquod
suæ artis opus, prius illud intra se dicit mentis D
conceptione. Mentem autem siue rationis cõ-
ceptionem, locutionem hîc intelligo: non cum
voces rerum significatiue cogitantur, sed cùm
res ipsæ, vel futuræ, vel iam existentes acie co-
gitationis in mẽte cõspiciuntur. Frequenti nã-
que vsu cognoscitur. quia rem vnam tripliciter
loqui possumus. Aut enim res loquimur, signis
sensibilibus .i. quæ sensibus corporeis senti-
ri possunt sensibiliter vtendo, aut eadem si-
gna, quæ foris sensibilia sunt, intra nos sensi-
biliter cogitando, aut nec sensibiliter his signis
vtẽdo. sed res ipsas vel corporum imaginatio-
ne, vel rationis intellectu pro rerum ipsarum
diuersitate, intus in nostra mente dicendo. Ali-
ter nanque hominem dico, cùm eum hoc no-
mine, quod est homo, significo: aliter cum idẽ
nomen tacens cogito: aliter cũ eum ipsum ho-
minem mens, aut per corporis imaginem, aut
per rationem intuetur, per corporis quidẽ ima
ginem, cùm eius sensibilem figuram imagina-
tur. Per rationem verò, vt cùm vniuersalẽ eius E
essentiam, quæ est animal rationale mortale co
gitat. Hæ verò tres loquendi varietates, singu-
læ verbis sui generis constant: sed illius, quam
tertiam & vltimam posui, locutionis verba, cũ
de rebus non ignoratur sunt, naturalia sunt, &
apud omnes gentes sunt eadem. Et quoniã o-
mnia alia verba propter hæc sunt inuenta, vbi
ista sunt: nullum aliud verbum est necessariũ ad
rem cognoscẽdam. & vbi ista esse non possunt,
nullum aliud est vtile ad rem ostendendam.
Possunt etiam non absurdè dici, tanto veriora
quãto magis rebus, quarum sunt verba, simila
sunt, & eas expressius signant, exceptis nanque
rebus illis, quibus ipsis vtimur pro nomini-
bus suis ad easdem significandas, vt sunt quæ-
dam voces, velut A vocalis: exceptis inquam
his nullum aliud verbum sic dicatur rei simile,
cuius est verbum, aut sic eam exprimit, quomo
do illa similitudo quæ in acie mẽtis rem ipsam
cogitantis exprimit. Illud igitur iure dicendũ
est, maximè proprium & principale rei verbũ
Quapropter si nulla de qualibet re locutio, tan- F
tum propinquat rei quantũ illa, quæ huiusmo-
di verbis constat: nec aliquid aliud tam simile
rei futuræ, vel iam existentis in ratione alicuius
potest esse: non immerito videri potest, a-
pud ipsam summam substantiam, talem rerum
locutionem & fuisse, antequam essent, vt per
eam fierent: & esse cum facta sunt, vt per eam
sciantur.

Quòd tamen multa sit in hac similitudine dissimilitudo. Caput X.

Ed quanuis summam substantiam cõ-
S stet prius in se quasi dixisse cunctã crea
turam, quam eam secundum eandem &
per eandem suam intimam locutionem cõde-
ret: quemadmodum faber prius mente, cõci-
pit, quod postea secundum mentis conceptio-
nẽ opere perficit. Multam tamẽ in hac similitu
dine intueor dissimilitudinem. Illa nanq; nihil
omnino aliunde assumpsit, vnde vel eorũ quæ
factura erant, formam in se ipsa compingeret
vel ea ipsa, id quod sunt, perficeret. faber verò
penitus nec mente potest aliquid corporeum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G concipere imaginando, nisi id quod aut totum simul, aut per partes ex aliquibus rebus aliquo modo iam didicit, nec opus mente concéptum perficere, si desit aut materia, aut aliud, sine quo opus prægitatum fieri non possit, quanquã enim homo tale aliquod animal possit cogitãdo vel pingendo, quale nusquam sit, cõfingere, nequaquam tamen hoc facere valet, nisi componendo in eo partes, quas ex rebus aliis cognitis in memoriam attraxit. Quare in hoc differunt ab inuicem, illæ in creatrice substantia, & in fabro suorum operum faciendorum intimę locutiones, quod illa nec assumpta, nec aduita aliunde, sed prima, & sola eam sufficeret suo artifici ad suum opus perficiẽdum. Ista verò, nec prima, nec sola, nec sufficiens est ad suum incipiendum. Quapropter ea quæ per illam creata sunt, omnino non sunt aliquid, quod nõ sit per illã. Quæ verò per ipsam fiũt, penitus nõ essent nisi esset aliquid, quod non sit per ipsam.

Quòd hæc summæ essentiæ locutio sit summa essentia. Cap. XI.

H Sed cum pariter ratione docente sit certum, quia quicquid summa substãtia fecit, per aliud quàm per semetipsam. Et quicquid fecit, per intimã locutionẽ fecit, siue singula singulis verbis, siue potius vno verbo simul omnia dicendo, quid magis necessarium videri potest, quã hanc summæ essentiæ locutionem non esse, aliud quàm summã essentiam? Non igitur negligenter prætereundam huius locutionis considerationem puto: sed priusquã de illa possit tractari diligenter, eiusdem summæ substantiæ proprietates aliquas studiose inuestigandas existimo.

Quòd sicut omnia per summam essentiam facta sunt, ita vigeant per ipsam Cap. XII.

C onstat ergo per summam naturam esse factum, quicquid non est idem illi. Dubium autem, non nisi irrationabili mẽti esse potest, quòd cuncta quæ facta sunt, eodẽ ipso sustinente vigent & perseuerant esse quãdiu sunt, quo faciẽte de nihilo habẽt esse quod sunt. Simili nanque per omnia ratione, qua collectum est, omnia quæ sunt esse per vnum aliquid, vnde ipsum solum est per seipsum, & alia per aliud. Simili inquam ratione potest probari, quia quęcunque vigent per vnum aliquid vigent. Vnde illud solum viget per seipsum, & alia per aliud. Quod quoniam aliter esse non potest, nisi vt ea quæ sunt facta per aliud vigent: & id à quo facta sunt, vigeat per seipsum, necesse, est, vt sicut nihil factum est, nisi per creatricem præsentem essentiam: ita nihil vigeat nisi per eiusdem seruatricem potentiam.

I

Quòd illa sit in omnibus, & omnia sint ex illa, & per illam & in illa. Cap. XIII.

Q Vod si ita est, immo quia ex necessitate sic est, consequitur vt vbi ipsa non est, nihil sit. Vbique igitur est, & per omnia & in omnibus. Ac quoniam absurdum est, vt scilicet, quemadmodũ nullatenus aliquid creatum potest exire creantis & fouentis immensitatem, sic creans & fouens nequaquam valeãt aliquo modo excedere factorum vniuersitatem liquet quomodo ipsa est, quæ cuncta alia portat, & superat, & claudit, & penetrat. Si igitur K hæc illis, quæ superius sunt inuenta, iungãtur: eadem est quæ in omnibus est, & per omnia, & ex qua, & per quam, & in qua omnia.

Quòd possit aut non possit dei illa dici substantialiter. Cap. XIII.

I Am non immerito valde moueor, quã studiosè possum inquirere, quid omniũ quæ de aliquo dici possunt, huic tã admirabili naturæ quæat conuenire substantialiter. Quanquã enim mirer, si possit in nominib⁹ vel verbis, quæ aptamus rebus factis de nihilo, reperire, quod dignè dicatur de creatrice vniuersorum substantia, tentandum tamen est ad quid hanc indagationem ratio perducat. Itaq; de relatiuis quidem nulli dubium, quia nullum eorum substantiale est illi, de quo relatiue dicitur. Quare si quid de summa natura dicitur relatiue, non est eius significatũ substãtiale. Vnde hoc ipsum quæ summa est omnium, siue maior omnibus, quæ ab illa facta sunt, vel aliquid aliud quod similiter relatiue dici potest: manifestũ est, quoniam non eius naturalem designat essentiam. Si enim nulla earum rerum vnquam L esset, quarum relatione summa, & maior dicitur ipsa: nec summa, nec maior intelligeretur: nec tamen idcirco minus bona esset, aut essentialis suæ magnitudinis in aliquo detrimentũ pateretur. Quod ex eo manifestè cognoscitur: quoniam ipsa quicquid boni vel magni est, non est per aliud quàm per seipsam. Si igitur summa natura sit potest intelligi non summa, vt tamẽ nequaquam sit maior aut minor, quàm eum intelligitur summa omniũ: manifestum est, quoniam summum non simpliciter significat illam summam essentiam, quæ omnino maior & melior est, quàm quicquid nõ est quod ipsa. Quod autẽ ratio docet de summo, non dissimiliter inuenitur in similiter relatiuis. Illis itaque quæ relatiue dicuntur omissis, quia nullum eorũ simpliciter demõstrat alicuius essentiã. Ad alia discutienda se cõuertat intentio. Equidem si quis singula diligẽter intueatur, quicquid est prẽter relatiua: aut tale est, vt ipsum omnino melius sit quàm non ipsum: aut tale, vt non ipsum in aliquo melius sit q̃ ipsum. Ipsum autẽ & nõ ipsum M non aliud hic intelligo, quàm verum non verũ corpus non corpus, & his similia. Melius quidẽ est omnino aliquid quàm non ipsum: vt sapiens quã non sapiens, id est, melius est sapiens quàm non sapiens. Quãuis enim iustus non sapiens melior videatur quam non iustus sapiẽs: non tamen melius simpliciter est, non sapiens quam sapiens. omne enim nõ sapiẽs simpliciter inquantũ nõ sapiẽs, est minus quã sapiens. quia omne non sapiens, melius esset, si esset sapiens. Similiter omnino melius est verũ, quàm nõ ipsum. i. quã non verũ: & iustum quam non iustũ & viuit, quã non viuit. Melius autem est in aliquo nõ ipsum, quam ipsum: vt non aurum, quã aurum. Nam melius est homini esse nõ aurum quam aurum: quanuis forsitan melius esset alicui aurum esse quam non aurum esse, vt plumbo. Cũ enim vtrunque scilicet homo & plũbũ sit non aurum. tanto melius aliquid est, homo quam aurum, quanto inferioris naturæ esset, si

A esset aurum: & plumbum tanto vilius est, quãto præciosius esset, si aurum esset. Patet autẽ ex eo quod summa natura sic intelligi potest non summa, vt nec summũ omnino melius sit, quã non summũ: necnon summũ alicui melius, quã summum: multa relatiua esse, quæ nequaquam hac continẽantur diuisione. Vtrum autẽ aliqua continẽantur, inquirere supersedeo: & ad propositum sufficiat, quod de illis notum est nullum, scilicet eorum simplicem summæ naturæ substantiam designare. Cum igitur quicquid aliud est, si singula despiciãtur: aut si melius quã non ipsum, aut non ipsum in aliquo sit melius quam ipsum: sicut nephas est putare, quod substantia summæ naturę sit aliquid, quo melius sit aliquo modo non ipsum, sic necesse est, vt sit quicquid omnino melius est, quam non ipsum. Illa enim sola est, qua penitus nihil est melius: & quæ melior est omnibus, quæ non sunt quod est ipsa. Non est igitur corpus, vel aliquid eorũ B quæ corporei sensus discernunt. Quippe his omnibus melius est aliquid, quod non est quòd ipsa sunt. Mens enim rationalis quæ nullo corporeo sensu quid, vel qualis, vel quanta sit, percipitur: quanto minor esset, si esset aliud eorum quæ corporeis sensibus subiacẽt, tãto maior est quã quodlibet eorũ. Pœnitus enim ipsa summa essentia tacenda est esse aliquid eorũ, quibus est aliquid, quod nõ est quod ipsa sunt, superius: & est omnino, sic ratio docet, dicenda quodlibet eorũ, quibus est omne quod non est quod ipsa sunt inferius, quare necesse est esse eam viuẽtẽ, sapientẽ, potentem, & omnipotentem, veram, iustam, beatam, æternam. & quicquid simpliciter absolute melius quàm nõ ipsum. Quid ergo quæratur amplius, quid summa illa sit natura, si manifestũ est, quid oĩm sit, & quod nõ sit.

Quòd idem sit illi iustam quod est esse iustitiam & eodem modo de his quæ similiter de illa dici possunt, & quod nihil horum monstret qualis illa, vel quanta sit, sed quid sit. Cap. XV.

C Sed fortasse cũ dicitur iusta, vel magna, vel aliud simílium, nõ ostenditur quid sit, vel potius qualis, vel quanta sit. Per qualitatem quippe, vel quantitatem, quodlibet eorũ dici videtur. Omne nanq; quod iustũ est, per iustitiam iustum est: & alia huius similiter. Quare ipsa summa natura non est iusta, nisi per iustitiam. Videtur igitur participatione qualitatis iustitię, scilicet iusta dici summe bona substantia: quod si ita est, per aliud est iusta, nõ per se. Ac hoc contrariũ est veritati perspectę: quia bona, vel magna, vel subsistens, quod est omnino per se est, non per aliud. Si igitur non est iusta, nisi per iustitiam: nec summa potest esse, nisi per se quid magis conspicuum, quid magis necessarium, quàm quod eadem natura, est ipsa iustitia: & cum iusta per se dicitur esse, non aliud intelligitur quam per iustitiam. Quapropter, si quæratur, quid sit ipsa summa natura, de qua agitur, quid verius respondetur, quã iustitia. Videndum igitur quomodo intelligendũ sit, quãdo illa natura, quæ est ipsa iustitia, dicitur iusta. Quoniam enim homo non potest esse iustitia, iustitiam autem habere potest. Non enim intelligitur iustus homo, existens iustitia, sed ha- D bens iustitiam. Quoniam igitur summa natura nõ proprie dicitur iusta, quia habet iustitiã, sed existit iustitia: cũ dicitur iusta, proprie intelligitur existẽs iustitia, nõ autẽ habẽs iustitiã, quare si cũ dicitur existẽs iustitia nõ dicitur qualis est, sed quid est: consequitur, vt cũ dicitur iusta, nõ dicatur qualis sit, sed quid sit. Deinde, quoniam de illa supræma essentia idẽ est dicere: quia est iusta, & quia est existens iustitia: & cum dicitur est existens iustitia, non est aliud quam est iustitia: nihil differt in illa, siue dicatur, est iustitia, siue est iusta. Quapropter cum quæritur de illa quid est, nõ minus congrue respondetur iusta, quã iustitia, quod verò in exẽplo iustitiæ ratum esse conspicitur, hoc de omnibus quæ similiter de ipsa summa natura dicũtur, intellectus sentire per rationem cõstringitur. Quicquid igitur eorum de illa dicatur, nõ qualis, vel quanta, sed magis quid sit monstratur. Sed palam est, quia quodlibet bonum summa natura sit, summe illud est. Illa igitur est summa essentia, & summa F vita, summa ratio, summa salus, summa iustitia, summa sapiẽtia, summa veritas, summa bonitas, summa magnitudo, summa pulchritudo, summa immortalitas, summa incorruptibilitas, summa immutabilitas, summa beatitudo, summa æternitas, summa potestas, summa vnitas, quod nõ est aliud quã summe ens, summè viuẽs & alia simpliciter.

Quòd ita sit simplex, vt omnia quæ de eius essentia dici possunt, vnum idémque sint in illa, & nihil de ea dici possit substantialiter nisi in eo quod quid est. Caput XVI.

Q Vid ergo, si illa summa natura tot bona est, erit ne composita tot pluribus bonis, an potius non sunt plura bona, sed vnum bonum tam pluribus nominibus significatum. Omne enim compositũ vt subsistat, indiget his ex quib⁹ cõponitur, & illis debet quidem quod est, quia quicquid est, per illa est: & illa quod sunt, per illud non sunt: & idcirco penitus summũ nõ est. Si igitur summa natura illa E composita ex pluribus bonis, hæc omnia quæ omni cõposito insunt in illam incidere necesse est: Quod nephas falsitatis apta ratione destruit & obruit tota quę suprà patuit, necessitas veritatis. Cum igitur illa natura nullo modo cõposita sit, & tamẽ omnimodo tot illa bona sit: necesse, vt illa omnia nõ plura, sed vnum sint. Idẽ igitur est quodlibet vnum illorum quod omnia sunt simul, siue singula vt cum dicitur iustitia, vel essentia, vnũ significat, quod alia, vel omnia simul, vel singula. Quemadmodum itaque vnũ est, quicquid essentialiter de summa substantia dicitur: ita ipsa vno modo vnã consideratione est quicquid est essentialiter. Cùm enim aliquis homo dicatur corpus, & rationalis, & homo: nõ vno modo vel consideratione hæc tria dicitur. Secundum aliud enim est corpus, & secundum aliud rationale, & singulum horum nõ est totum id, quod est homo. Illa verò summa essentia nullo modo sic est aliquid, vt illud idẽ secũdum alium modum, aut secundũ aliam considerationẽ non sit: quia quicquid aliquo modo essentialiter est, hoc est totũ quod ipsa est. Nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dicitur quod de eius essentia verè dicitur, in eo quod qualis, vel quanta: sed in eo quod quid sit accipitur. Quicquid enim est, vel quale vel quantum, est & aliud in eo quod quid est vnde non simpliciter, sed compositum est.

Quòd sit sine principio, & sine fine. Cap. XVII.

E X quo igitur hæc tã simplex natura creatrix, & vigor omnium fuit, vel vsquequo futura est? an potiº, nec ex quo, nec vsquequo est: sed sine principio & sine fine. Si enim principium habet. aut ex se, vel per se hoc habet: aut ex alio vel per aliud: aut ex nihilo, vel pro nihilo. Sed cõstat per veritatẽ iam perspectam quia nullo modo ex alio, vel ex nihilo, vel per aliud, vel per nihil est. Nullo igitur modo p aliud, vel ex alio, aut per nihil, vel ex nihilo initium sortita est. Ex seipsa verò, vel per se initiũ habere non potest: quamquam ex seipsa, & per seipsam sit. Sic enĩ est ex se per se, vt vllo modo
H sit alia essentia, quæ est per se & ex se & alia per quã & ex qua est. Quicquid autẽ ex aliquo vel per aliquid incipit esse: non est omnino idẽ illi ex quo, vel per quod incipit esse. Summa igitur natura non incœpit per se vel ex se. Quoniam igitur nec per se, nec ex se, nec per aliud, nec ex alio, nec per nihil, nec ex nihilo habet principiũ: nullo modo habet principiũ, sed neque finem habebit. Si enim finem habitura est, non est summè immortalis & summe incorruptibilis: sed cõstat, quia est summe immortalis & incorruptibilis, non habebit igitur finẽ. Amplius si finem habitura est, aut volens, aut nolens deficiet. Sed pro certo non est simplex bonũ, cuius voluntate perit summum bonum: At ipsa est verũ & simplex bonũ, quare sua spõte nõ deficiet ipsa, quam certum est esse summũ bonum Si verò nolens peritura est, non est summe potens, nec omnipotẽs: sed ratiõis necessitas asseruit eã summe potentẽ esse, & omnipotentem. Nõ ergo nolens deficiet, quare si nec volẽs ne-
I que nolens summa natura finẽ habebit, nullo modo finẽ habebit. Amplius, si illa summa natura finẽ habebit, vel principium, non est vera æternitas, quod est suprà inexpugnabiliter inuentũ. Deinde cogitet qui potest, quando incœpit, aut quando nõ fuit hoc verũ, scilicet: quia futurũ erat aliquid: aut quando desinet, & non erit hoc verum, scilicet: quia præteritũ erit aliquid. Quod si neutrũ horũ cogitari potest, & vtrunq; hoc verum sine veritate esse nõ potest, impossibile est vel cogitare, quod veritas principiũ vel finẽ habeat. Denique si veritas habuit principium: vel habebit finem, antequam ipsa inciperet, verũ erat tunc: quia non erat veritas & postquam finita erit, verum erit: quia non erit veritas. At quia verum non potest esse sine veritate, erat igitur veritas antequam esset veritas, & erit veritas postquam finita erit veritas quod inconuenientissimum est. Siue igitur dicatur veritas habere, siue intelligatur nõ habere principium vel finem, nullo claudi potest veritas principio vel fine: quare idem sequitur de summa natura, quia ipsa summa veritas est.

Quomodo nihil fuit ante, aut erit post illam Cap. XVIII.

Ed ecce iterum insurgit nihil, & quęcũ K
S que hactenus ratio in veritate & necessitate concorditer attestantibus dissertuit, asserit esse nihil. Si enim ea quæ suprà digesta sunt necessariæ veritatis munimine firmata sunt: nõ fuit aliud ante summã essentiam, nec erit aliud post eam quare nihil fuit ante eam, & nihil erit post eam. Nam aliud, aut nihil necesse est præcessisse, vel subsecuturũ esse. Qui autẽ dicit, quia nihil fuit ante ipsam: & nihil erit post ipsam, id pronũciare videtur: quia fuit ante ipsam, quando nihil erat, & erit post ipsam, quando nihil erit. Quando ergo nihil erat, illa nõ erat, & quando nihil erit, illa nõ erit. Quomodo ergo nõ incæpit ex nihilo, aut quomodo non deueniet ad nihilũ: si illa nondum erat, eũ iam erat nihil: & eadẽ iam non erit quando adhuc erit nihil. Quid ergo molita est tãta moles argumentorum: si tam facile demolitur nihilũ molimina eorum. Si nanque constituitur vt summum esse nihilo, & præcedenti succedat, L
& subsequenti decebat: quicquid supra statuit verum, necessitate destituitur per inane nihilũ. An potius repugnandum est nihilo, ne tot structuræ necessariæ rationis à nihilo, expugnentur, & summum bonum, quod lucerna veritatis quęsitum & inuentum est, amittatur pro nihilo Potius igitur asseratur si fieri potest, quia nihil non fuit ante summam essentiam: nec erit post illam, quàm cum locus datur ante vel post illã nihilo per nihilum reducatur ad nihilum, illud esse quod per seipsum conduxit, id quod erat nihil adesse. Duplicem nanq; vna pronũciatio gerit sententiã, cum dicitur: quia nihil fuit ante summã essentiã. Vnus enim est eius sensus, quia priusquam summa essentia esset, fuit eum erat nihil. Aliter verò eius est intellectus, quia ante summam essentiã, non fuit aliud: veluti, si dicã, nihil docuit me volare. hoc autẽ sic exponam: quia ipsum nihil quod signat nõ aliquid, docuit me volare, & erit falsum. aut quia, non me docuit volare. quod est verum. Prior itaq; sensus est, quem sequitur suprà tractata inconuenientia, & omnimoda ratione pro falsõ repellitur. M
Alter verò est, qui superioribus perfecta cohęret conueniẽtia, & tota illorũ contexione verus esse cõpellitur, qui cum dicitur: nihil fuit ante illam secundum posteriorem intellectũ accipiendum est, nec sic est exponendũ, vt intelligatur aliquãdo fuisse, quãdo illa non erat & nihil erat, sed ita vt intelligatur, quia ante illam non fuit aliquid. Eadem ratio est duplicis intellectº si nihil dicatur post illam esse futurum. Si ergo hæc interpretatio, quæ facta est de nihilo, diligẽter discernitur, verissime nec aliquid, nec nihil summã essentiam aut præcessisse aut subsecuturũ esse, & nihil fuisse ante vel potest illam esse secuturũ concluditur, & tamen nulla iã cõstitutorum soliditas nihili inanitate cõcutitur.

Quòd illa sit in omni loco & tempore. Cap. XIX.

Vamquam autem suprà conclusum sit, Q
quia creatrix hæc natura vbiq;, & in omnibus, & per omnia sit: & ex eo, quia nec incœpit, nec definit esse consequatur: quia semper fuit, est, & erit, sentio tamen quidam cõtradictionis submurmurare quod me cogit diligentius,

A gentius, vbi & quando illa sit, indagare. Itaque summa essentia, aut vbique & semper est, aut tãtum alicubi & aliquando, aut nusquam & nunquam. Quod dico, aut in omni loco vel tempore, aut determinante in aliquo, vel in nullo. Sed quid videtur repugnantius, quàm vt quod verissime & summe est, id nusquam & nũquam esse. Falsum est igitur nusquam & nunquã esse. Deinde, quomodo nullum bonũ, nec penitus aliquid est sine ea: si ipsa nusquam vel nũquam est: nusquam vel nunquam aliquod bonum est, & nusquam vel nũquam omnino aliquid est. Quãquã falsum sit, nec dicere opus est falsum igitur est & illud, quod illa nusquam & nunquam sit. Aut est ergo determinatè alicubi & aliquando, aut vbique & semper. At si determinate est in aliquo loco vel tempore, ibi & tũc tantum, vbi & quando ipsa est, potest aliquid esse. Vbi verò & quãdo ipsa nõ est, ibi & tũc penitus nulla est
B do omnino nihil est. Quod, quoniã est falsum, essentia: quia sine ea nihil est, vnde cõsequitur, vt sit aliquis locus & aliquod tẽpus, vbi & quãipse nanque locus, & tempus ipsum aliquid est, nõ potest esse summa natura alicubi, & aliquãdo determinata quod si dicitur, quod determinare ipsa per se alicubi & aliquando est, sed per potentiam suam est vbicunque, vel quandocũque aliquid est, nõ est verum, quoniam enim potentiam eius nihil aliud, quã ipsam esse manifestum est, nullo modo potentia eius sine ipsa est. Cùm ergo non sit alicubi vel aliquãdo determinate, necesse est vt sit vbique & semper, id est, in omni loco vel tempore.

Quod in nullo sit loco aut tempore. Cap. XX.

Q Vod si ita est, aut tota est in omni loco vel tẽpore: aut tãtũ quælibet pars eius, vt altera pars sit extra omnem locum & tempus. Si verò partim est, & partim non est in omni loco vel tempore, partes habet: quod falsum est. Non igitur partim est vbiq; & semper. tota autem quomodo est vbique & semper. aut enim sic est intelligendũ, vt tota simul sit in o-
C mnibus locis, vel temporibus, & per partes in singulis: aut sit vt tota etiam in singulis. Verum si per partes est in singulis, non effugit partium compositionem & diuisionẽ, quod valde alienum à summa natura inuẽtum est. Quapropter non est ita tota in omnibus locis vel temporibus, vt p partes sit in singulis. Restat altera pars discutieda, scilicet qualiter summa natura sit tota in omnibus, & singulis locis vel temporibus. Hoc nimirum esse nõ potest, nisi aut simul, aut diuersis tẽporibus. Sed quoniam ratio loci aut ratio temporis, quas hactenus simul progressas, eisdẽ vestigiis vna potuit indagare persecutio, hic abinuicem disgredientes disputationem vidẽtur diuersis quasi fugere anfractibus, singillatim suis inuestigentur discutionibus. Primum ergo videatur, si in summa natura tota possit esse in singulis locis, aut simul, aut per diuersa tẽpora. Deinde, idipsum in temporibus inquiratur. Si igitur tota est simul in singulis locis, per singula loca sunt singulæ totæ. Sicut enim locº à loco distinguitur, vt singula loca sint: ita id quod totum est in vno loco, ab eo quod eodem tempore totum est in alio loco distinguitur, vt D
singula tota sint. Nam quod totũ est in aliquo loco, nihil eius est quod non sit in ipso loco. At de quo nihil est, quod non sit in aliquo loco, nihil est de eo quod sit eodem tẽpore extra eundem locũ. Quod igitur totũ est in aliquo loco, nihil est eius, quod eodem tempore sit extra ipsum locum. Sed de quo nihil est extra quemlibet locum, nihil eius est eodem tempore in alio loco. Quare quod totum est in quolibet loco, nihil est simul in alio loco. Quod igitur totũ est in aliquo loco: quomodo totũ simul est in alio loco, si nihil de eo potest esse in alio loco? Quoniam igitur vnum totum non potest esse simul in diuersis locis totum: consequitur vt per singula loca, singula sint tota, si in singulis locis simul aliquid est totum. Quapropter si summa natura tota est vno tempore, in singulis omnibus locis: quot singula loca esse possunt, tot singulę sunt naturæ summæ: quod irrationabile est opinari. Non est igitur tota vno tempore in singulis locis. At verò in diuersis temporibus tota est E
in singulis locis, quando est in vno loco, nullum bonum & nulla essentia est interim in aliis locis, quia sine ea prorsus aliquid non existit. Quod absurdum esse, vel ipsa loca probãt, quæ nonnihil, sed aliquid sunt. Non est itaq; summa natura, tota in singulis locis, diuersis temporibus. Quod si nec eodem tempore, nec in diuersis temporibus tota est in singulis locis, liquet quia nullo modo est tota in singulis omnibº locis. Nunc igitur est indagandum, si eadẽ summa natura sit tota in singulis temporibus, aut simul, aut distincte per singula tempora.

Quomodo sit in omni, & in nullo loco. Caput XXI.

Ed quomodo est aliquid totum simul S
in singulis temporibus, si ipsa tempora simul non sunt. Si verò separatim & distincte tota est in singulis temporibus: quẽadmodum aliquis homo totus est heri, & hodie, & eras, proprie dicitur quia fuit, & est, & erit. Ergo eius ætas quę nihil aliud est quàm eius æter-
F nitas, non est tota simul: sed est partibus, extensa per temporum partes. At eius æternitas nihil aliud est, quàm ipsa essentia. Summa igitur essentia erit diuisa per partes secundũ temporum distinctiones. Si enim eius ætas per temporum cursus producitur, habet cum ipsis temporibus præsens, præteritum & futurum. Quid autem aliud est eius ætas vel existendi diuturnitas, quàm eius æternitas? Ergo cùm eius æternitas nihil aliud sit, quàm eius essentia: sicut suprà digesta ratio indubitabiliter probat, si eius æternitas habet præteritũ, præsens, & futurum: consequenter quoque eius essentia habet præteritum, præsens, & futurum. Ad quod præteritum est, non est præsens, vel futurum & quod præsens est, non est præteritum, nec futurum: & quod futurũ est, non est præteritũ, vel præsens. quomodo ergo stabit, quod suprà rationabili & perspicua necessitate claruit, quia illa sũma natura scilicet nullo modo composita, sed summè simplex est & summè incommutabilis, sin aliud & aliud est in diuersis temporibus, & per tẽpora distributas habet partes: aut potius

si

Universidad de Deusto
Biblioteca

G si illa vera sunt, immo quia liquido vera sunt, quomodo hæc possibilia sūt? Nullo igitur modo creatrix essentia, aut ætas, aut æternitas eius recipit præteritum vel futurum. Præsens enim quomodo non habet, si verè est? sed fuit significat præteritum: & erit futurum. Nunquā igitur illa fuit, vel erit. quare nō est distincta, sicut nec simul tota in diuersis singulis tēporib⁹. Sic igitur discussum est, nec sic est tota in omnibus locis vel tēporibus, vt semel sit tota in omnib⁹, & per partes in singulis: nec sic, vt tota sit in singulis, manifestū est: quia nō est vllo mō in omni loco vel tēpore tota. Et qm similiter prędictum est, quia nec sic est in omni loco vel tēpore, vt pars sit in omni: & pars sit extra omnē locū vel tēpus, impossibile est, vt sit vbiq; & semp. Nullatenus enim potest intelligi esse vbiq; & semper: nisi aut tota, aut pars. Quod si nequaquam est vbiq;, & semper, aut erit determinate in aliquo loco vel tempore, aut in nullo, determinate autem eam in aliquo non posse esse, iam di- H scussum est. In nullo igitur loco vel tempore, id est, nusquam & nunquam est. Non enim potest esse, nisi aut in omni, aut in aliquo. Sed rursus cum constet inexpugnabiliter non solum quia est per se, & sine principio, & sine fine: sed quia aliquid sine ea nec vsquam nec vnquā est, necesse est illam esse vbique & semper.

Quomodo melius possit intelligi esse semper quam in omni tempore. Cap. XXII.

Q Vomodo ergo conuenient hæc tā contraria secundū prolationem, & tam necessaria secundū probationē? Fortasse quodammodo est summa natura in loco vel tēpore, quo non prohibetur sic esse simul tota in singulis locis vel tēporibus: vt tamē nō sint plures totæ, sed vna sola tota: nec eius ætas, quę nō est nisi vera æternitas, non sit distributa in præteritū, præsens, & futurū. Nō enim videtur hac lege loci ac tēporis cogi, nisi ea quæ sic sunt in loco vel tēpore, vel loci spatium vel temporis I diuturnitatem non excedāt. Quare, sicut de his quæ huiusmodi sunt, vnū idemq; totum simul non posse esse totum in diuersis locis vel tēporibus omni veritate asseritur: ita in his quæ huiusmodi non sunt, idipsum nulla necessitate cōcluditur. Iure nanq; dici videtur, quod tantum eius rei sit aliquis locus, cuius quantitatē locus, circūscribendo continet, & continendo circūscribit: & quod eius rei solum sit aliquod tempus, cuius diuturnitatē tēpus metiendo aliquo modo terminat, & terminando metitur. Quapropter cuius amplitudini aut diuturnitati, nulla meta vel à loco vel à tēpore opponitur, illi nullum esse locum vel tēpus verè proponitur. Quoniā nanque nec locus illi facit quod locus, nec tempus quod tempus: non irrationabiliter dicitur, quia nullus locus est eius locus, & nullū tēpus est eius tempus. Quod verō nullū locum aut tēpus habere cōspicitur, id profectō nullatenus loci aut tēporis legem subire cōuincitur. Nulla igitur lex loci aut tēporis naturam illam aliquo modo cogit: quā nullus locus aut tēpus aliqua continentia claudit. Quænā aut rationalis consideratio omnimoda ratione nō concludat, vt creatricem summamq; omniū substantiam, quā necesse est alienā esse & liberam à nā- K tura, & iure omnium, quæ ipsa fecit de nihilo, vlla loci cohibitio vel tēporis includat: cū potius eius potentia, quæ non est aliud quàm eius essentia, cuncta à se facta sub se continendo cōcludat? Quomodo quoque nō est impudentis imprudentiæ dicere quod summæ veritatis aut locus circūscribat quantitatem, aut tēpus metiatur diuturnitatē: quæ nullam penitus localis & temporalis distensionis magnitudinem susci pit vel paruitatem? Quoniā itaque loci hoc est vel temporis conditio, vt tantūmodo quicquid eorum metis clauditur, nec partium fugiat rationē, vel qualem suscipit locus eius secundum quātitatem, vel qualem patitur tempus eius secundum diuturnitatē: nec vllo modo possit totum à diuersis locis vel tēporibus simul cōtineri quicquid verō loci vel tēporis cōtinētia nequaquam coercetur, nulla locorum vel tēporū lege ad partium multiplicitatem cogatur, aut præsens esse totum simul pluribus locis aut tē- L poribus prohibeatur, quoniam inquam hæc est cōditio loci aut temporis, procul dubio summa substantia, quæ nulla loci vel temporis continētia cingitur, nulla eorum lege constringitur. Quare quoniā summā essentiā totam & ineuitabilis necessitas exigit nulli loco vel tempori deesse, & nulla ratio loci aut tēporis prohibet omni loco vel tempori simul totam adesse, necesse est eam simul totā omnibus & singulis locis & tēporibus præsentem esse. Nō enim, quia huic loco vel tēpori præsens est, idcirco prohibetur illi vel illi loco aut tēpori simul & similiter præsēs esse: nec quoniā fuit, aut est, aut erit: ideo æternitatis eius aliquis euanuit à præsenti tēpore, & præterito, quod iam nō est, aut transit cū præsenti, quod vix est: aut vēturum est cū futuro, quod nondum est. Nullatenus nanque cogitur vel prohibetur lege locorū vel temporum alicubi aut aliquādo esse vel nō esse, quod nullo modo intra locum vel tēpus claudit suū esse. Nā si ipsa summa essentia dicitur esse in loco aut tēpore, quanuis de illa & de localibus si- M ue tēporalibus naturis vna sit prolatio, propter loquendi consuetudinem: diuersus tamē est intellectus, propter rerum dissimilitudinē. In illis nanq; duo quædam eadem prolatio significat, id est, quia præsentia sunt locis & temporibus, in quibus esse dicuntur: & quia cōtinētur, & quia cōtinentur ab ipsis. In summa verō essentia, vnum tātum percipitur, id est, quia præsens est, non etiam quia cōtinetur. Vnde si vsus loquendi admitteret: conuenientius dici videretur, esse cum loco vel tēpore, quā in loco vel tempore. Verius enim significatur cōtineri aliquid, cū dicitur esse in alio, quàm cum dicitur esse cum alio. In nullo itaque loco vel tempore proprie dicitur esse, quia omnino à nullo alio continetur: & tamē in omni loco vel tempore suo quodāmodo dici potest esse, quoniā quicquid aliud est, ne in nihilum cadat, ab ea præsente sustinetur: in omni loco & tempore est, quia nulli abest, & in nullo est: quia nullum locum aut tempus habet, nec in se recipit distinctiones locorum aut tēporū: nec habet, nec illic, vel alicubi, vel tunc, vel nunc, vel aliquādo: nec

A nec secundum labile præsens, quo vtimur, tempus est. aut secundum præteritum, vel futurum fuit vel erit: quoniam hæc circunscriptorum & mutabiliū propria sunt: quod illa non est, & tamen hæc de ea quodāmodo dici possunt: quoniam sic est præsens omnibus circunscriptis & mutabilibus, ac si illa circunscribatur eisdem locis & mutetur temporibus. Patet itaque, quod quantum satis est ad dissoluendam, quę insonabat contrarietatem, qualiter summa omnium essentia vbique & semper & nusquam, & nunquam, id est, in omni & in nullo loco, aut tempore sit, iuxta diuersorum intellectuum cōcordem veritatem.

Quomodo melius intelligi possit esse vbique, quàm in omni loco. Cap. XXIII.

V Erum cum constet eandem summā naturam nō magis esse in omnibus locis, quā in omnibus quę sunt, nō velut quæ contineatur, sed quæ penetrando cuncta contineat: cur non dicatur esse vbique: hoc sensu, vt potius intelligatur esse in omnibus quæ sunt, quàm tātum in omnibus locis: cùm hunc intellectum & rei veritas exhibeat, & ipsa localis ver B bi proprietas nequaquam prohibeat. Solemus nāque localia verba sæpe irreprehensibiliter attribuere rebus, quæ nec loca sunt, nec circunscriptione locali continentur: velut si dicam, ibi esse intellectum in anima, vbi est rationalitas. Nam cum ibi, & vbi, aduerbia localia sint: non tamen locali circunscriptione, aut anima continet aliquid, aut intellectus aut rationalitas cōtinetur. Quare summa natura secundum rei veritatem, dicitur aptius vbique esse secundū hāc significationem: vt intelligatur esse in omnibus quæ sunt, quàm intelligatur in omnibus locis. Et quoniam sicut suprà expositæ rationes docent, aliter esse non potest, necesse est eam sic esse in omnibus quæ sunt, vt vna eademq; perfecte tota simul sit in singulis.

Quòd nullis mutabilis sit accidentibus. Cap. XXIIII.

Andem quoque summam substantiam E constat sine principio & sine fine esse: nec habere præteritum, aut futurū: nec C temporale, hoc est, labile præsens quo nos vtimur: quoniam ætas siue æternitas eius, quæ nihil aliud est quàm ipsa, immutabilis & sine partib⁹ est. Nónne ergo semper, quod videtur designare totū tempus, multo verius (si de illa dicitur) intelligitur significare æternitatem, quæ sibiipsi nunquam est dissimilis, quàm temporū varietatem, quæ sibiipsi semper est in aliquo nō similis: Quare si dicitur semper esse, quoniam idem est illi esse & viuere: nihil melius intelligitur, quàm æternè esse vel viuere, id est, interminabilem vitam simul perfectam totam obtinere. Videtur autem eius æternitas, esse interminabilis vita simul perfecte tota existens. Cùm enim supra iam satis liqueat, quod eadem substantia non sit aliud quam vita sua & æternitas sua: nec sit aliquo modo, terminabilis, nec nisi simul & perfecte tota: quid aliud est vera æternitas, quæ soli illi conuenit, quam interminabilis vita simul & perfecte tota existens? Nam vel hoc solo, veram æternitatem soli inesse illi substantiæ, quæ sola non facta, sed factrix esse inue- D ta est, aperte percipitur, quoniam vera æternitas principij finisque meta carere intelligitur, quod nulli rerum creatarum conuenire, eo ipso quod de nihil factæ sunt, conuincitur. Sed hæc essentia, quā patuit omnimode sibi esse eandem substantialiter, non est aliquādo à se diuersa vel accidentaliter. Verùm quomodo est summę incommutabilis, si per accidentia potest, non dicam esse: sed vel intelligi variabilis? Et econtra, quomodo non est particeps accidentis, cum & hoc ipsum quod maior est omnibus aliis naturis, & quod illis dissimilis est, illi videatur accidere. Sed quid repugnant quorundam, quæ accidentia dicūtur susceptibilitas & naturalis incommutabilitas, si ex eorum assumptione nulla substantiæ consequitur variabilitas? Omnium quippe quæ accidentia dicuntur: alia non nisi cum aliqua participantis variatione adesse & a- E besse posse intelligūtur & omnes colores: Alia omnino nullam vel accidendo vel recedendo mutationem, circa id de quo dicuntur, efficere noscuntur, vt quædam relationes. Constat nanque, quia homini post annum p rę sentem nascituro, nec maior, nec minor nec ęqualis sim, nec similis. Omnes autē relationes has vtique cum natus fuerit sine omni mei mutatione, ad illum habere potero, & amittere: secundū quod crescet, vel per qualitates diuersas mutabitur. Palā itaque fit, quia eorum quę accidentia dicuntur: quædam aliquatenus attrahūt commutabilitatem: quædam verò nullatenus subtrahunt immutabilitatem. Sicut igitur summa natura accidentibus mutationem efficientibus nunquā in sua simplicitate locum tribuit: sic secundum tribuit: sic secundum ea quæ nullatenus summæ incommutabiliter repugnāt, aliquando dici aliquid non respuit, & tamen aliquid eius essentiæ, vnde ipsa variabilis intelligi possit, non accidit. Vnde hoc quoque concludi potest, quia nullius accidentis susceptibilis est, quippe quē- admodum illa accidentia, quæ mutationem aliquam accedendo vel recedēdo faciunt, ipsa suo effectu verè accidere rei, quam mutant perpenduntur: sic illa quæ à simili effectu deficiunt, impropriè dici accidentia deprehenduntur. Sicut igitur semper sibi esse est omnimodo eadē substantialiter: ita nunquam est à se diuersa vllo modo, vel accidētaliter. Sed quoquo modo sese habeat ratio de proprietate nominis accidētium, illud sine dubio verū est: quia de summe incommutabili natura, nihil potest dici vnde mutabilis possit intelligi.

Quomodo illa dicenda sit substantia: & quod sit extra omnem substantiam & singulariter sit quicquid est. Cap. XXV.

Ed si ratum est, quod de huius naturæ S simplicitate perspectum est: quomodo substantia est? Nam cùm omnis substantia admixtionis differentiarum vel mutationis accidentium sit susceptibilis: huiusmodi immutabilis sinceritas omnimodè admixtioni siue mutatiōi est inaccessibilis: quomodo ergo obtinebitur eam esse quamlibet substantiam: nisi dicatur substantia pro essentia, & sic sit extra, sicut est supra, omnem substantiam? Nam quan-

tum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tũ illud esse, quod per se est quicquid est, & de nihilo facit, omne aliud esse, diuersum est ab eo esse, quod per aliud esse, diuersum est ab eo esse, quod per aliud fit de nihilo quicquid est: tãtum omnino distat summa substantia, ab his quæ nõ sunt idem quod ipsa. Cunque ipsa sola omnium naturarum habeat à se sine alterius naturæ auxilio esse quicquid est: quomodo non est singulariter absque suæ creaturæ consortio quicquid ipsa est? Vnde si quando illi est cum aliis nominis alicuius communio: valde proculdubio intelligenda est diuersa significatio.

Quod non contineatur in communi tractatu substantiarum, & tamen sit substantia, & indiuiduus spiritus. Caput XXVI.

C Onstat igitur, quia illa substantia nullo communi tractatu substantiarum includitur, à cuius essentiali cõmunione omnis natura excluditur. Nempe eũ omnis substantia tractetur, aut esse vniuersalis, quæ pluribus substantiis essentialiter cõmunis est, vt hominem esse commune est singulis hominibus: aut esse indiuidua, quæ vniuersalem essentiam communem habet cum aliis, quemadmodum singuli homines commune habent cum singulis, vt homines sint: quomodo aliquis summam naturam in aliarum substantiarum tractatu contineri intelligit, quæ nec in plures substantias se diuidit, nec cum aliqua alia per essentialem cõmunionem se colligit? quoniam tamen ipsa non solum certissime existit, sed etiam summa omnium existit: & cuiuslibet rei essentia, dici solet substãtia, profecto itaque, si quid dici potest digne, nõ prohibetur dici substantia: & quoniam non nouerit dignior essentia, quàm spiritus, & corpus: & ex his dignior est spiritus, quàm corpus: vtique eadem asserenda est esse spiritus, & non corpus. Quóniã autem nec vllæ partes sunt eiusdem spiritus, nec plures esse possunt eiusmodi spiritus, necesse est, vt sit omnino indiuiduus spiritus. Quoniam enim, sicut suprà constat, nec partibus est compositus, nec vllis differentiis vel accidentibus intelligi potest esse mutabilis, impossibile est, vt qualibet sectione sit diuisibilis.

Quod idem spiritus simpliciter sit: & creata illi comparata non sint. Cap. XXVII.

Idetur ergo consequi ex præcedẽtibus, V quod iste spiritus, qui sic suo quodam mirabiliter singulari, & singulariter mirabili modo est, quadam ratione solus sit: alia verò quæcunque videntur esse, huic collata, non sint. Si enim diligenter intendatur, ille solus videbitur simpliciter & perfecte & absolute esse: alia verè omnia verè non esse, & vix esse: quoniam nanq́ue idem spiritus, propter incommutabilem æternitatem suam nullo modo secundum aliquem motum dici potest, quia fuit, aut erit: sed simpliciter est: nec mutabiliter est aliquid, quod aliquando, aut non fuit, aut nõ erit, neque non est quod aliquando fuit, aut erit: sed quicquid est semel, & simul & interminabiliter est. Quoniã inquãtum huiusmodi est, esse eius iure ipse simpliciter & absolute & perfecte dicitur esse. Quoniã verò omnia alia secundũ aliquid mutabiliter aliquãdo aut fuerũt, aut erunt K q̃ non sunt: aut sunt quod aliquãdo non fuerũt vel non erunt: & quoniã hoc, quia fuerũt, iã nõ est: illud autem scilicet, quia erũt, nondũ est: & hoc quia in labili breuissimoq; & vix existente p̃sẽti sunt, vix est. Quoniã ergo tã mutabiliter sũt: nõ immerito negãtur simpliciter & perfecte & absolute esse, & asseruntur fere nõ esse, & vix esse. Deinde, cùm omnia quæcunque aliud sunt quàm ipse: de non esse venerũt ad esse, non per se sed per aliud: & cũ de esse redeãt ad non esse, quantum ad se nisi sustineantur per aliud: quomodo illis simpliciter conuenit, aut perfectè, siue absolutè esse, & non magis vix esse aut fere non esse? Cunque esse solius eiusdem ineffabilis spiritus intelligi nullo modo possit, aut non esse incœptum, aut aliquem pati posse, ex eo quod est in nõ esse defectum: & quicquid ipse est, non sit, per aliud quàm per se. i. per hoc quod ipse est, nonne huius esse merito intelligi L tur simpliciter solum perfectum & absolutum? Quod verò sic simpliciter & omnimoda ratione solum est perfectũ simpliciter & absolutum, id nimirum quodammodo iure dici potest solum esse: & econtra. quicquid per superiorẽ rationem, nec simpliciter, nec perfectè, nec absolutè esse, sed vix esse, aut fere non esse, cognoscitur: id vtique aliquo modo rectè non esse dicitur. Secundum hanc igitur rationem ille solus creator spiritus, est: & omnia creata, non sunt: nec tamen omnia nõ sunt, quia per illũ qui solus absolutè est, de nihilo aliquid facta sunt.

Quòd eius locutio idipsum sit quod ipse: nec tamẽ sint duo, sed vnus spiritus. Cap. XXVIII.

Am nunc his, quę de proprietatibus hu I ius summæ naturæ ad præsens mihi ducem rationem sequenti occurrunt: perspectis opportunum existimo, vt de eius locutione, per quã facta sunt omnia, si quid possim considerem. Etenim cùm omnia, quæ de illa superà potui animaduertere, rationis robur inflexibile teneant. illud me maximè cogit de illa diligentius discutere, quia idipsum quod ipse summus spiritus est, probatur esse. Si enim ille nihil fecit, nisi per seipsum: & quicquid ab eo factum est, per illam est factum: quomodo illa est aliud, q̃ est idem ipse? Amplius, asserunt vtique inexpugnabiliter ea quæ iam inuenta sunt: quia nihil omnino potuit vnquam aut potest subsistere præter errantem spiritum & eius creaturam. Hanc verò spiritus eiusdem locutionem, impossibile est inter creata contineri: quoniam quicquid creatum subsistit, per illam factum est: illa verò per se fieri nõ potuit. Nil quippe per seipsum fieri potest: quia quicquid fit, posterius est eo per quod fit: & nihil est posterius seipso. Relinquitur itaque, vt hæc summi spiritus locutio, cũ creatura esse non possit, non sit aliud quàm summus spiritus. Denique, hęc ipsa locutio nihil aliud potest intelligi, quàm eiusdem spiritus intelligentia qua cuncta intelligit. Quid enim est aliud illi rem loqui aliquam, hoc loquendi modo quàm intelligere? Nam nõ vt homo, semper dicit quod intelligit. Si igitur summe simplex natura non est aliud, quàm quod est sua intelligentia,

A telligentia, quemadmodũ est id quod est: sua sapientia: necesse est vt similiter non sit aliud, quã quod est sua locutio. Sed quoniam iam manifestum est, summum spiritum vnum tantum esse, & omnimode indiuiduum: necesse est vt sit illi hæc sua locutio cõsubstantialis, vt nõ sint duo, sed vnus spiritus.

Quòd eadem locutio non constet ex pluribus verbis, sed sit vnum verbum. Cap. XXIX.

Vr igitur dubitẽ, quod suprà dubium C dimiseram: scilicet vtrum hæc locutio in pluribus verbis, an in vno verbo cõsistat? Nã si sic est summæ naturæ consubstantialis, vt non sint duo, sed vnus spiritus: vtique sicut ille summe simplex est, ita & ista. Non igitur constat pluribus verbis, sed vnũ verbũ per quod facta sunt omnia. Sed ecce videtur mihi suboriri nec facilis, nec vllatenus sub ambiguitate relinquenda quæstio. Etenim omnia huiusmodi verba, quibus res quaslibet mẽte dicimus B .i. cogitamus, similitudines & imagines sunt rerum quarum verba sunt, & omnis similitudo & imago, tanto magis vel minus est vera, quanto magis vel minus imitatur rem, cuius est similitudo. Quid igitur tenẽdũ est de verbo, quo dicuntur & p quod facta sunt oĩa? Erit aut nõ erit similitudo eorũ, quæ p ipsum facta sunt? Si enim ipsum est vera mutabiliũ similitudo: non est cõ substantiale summę incõmutabilitati, quod falsum est. Si autem non est omnino vera, sed qualiscunque similitudo mutabiliũ est: non est verbum summæ veritatis omnino verũ, quod absurdum est. At si nullam mutabilium habet similitudinem: quomodo ad illius exemplum facta sunt? Verũ forsitan nihil huiusmodi remanebit ambiguitatis, si quẽadmodũ in viuo homine veritas hominis esse dicitur: in picto verò similitudo siue imago illius veritatis: sic existendi veritas intelligitur in verbo cuius essentia sic summe est, vt quodammodo illa sola sit. In his verò C quæ in eius comparatione quodammodo non sunt: & tamen per illud & secundum illud facta sunt aliquid, aliqua immutatio illius summæ essentiæ perpendatur: sic quippe verbum summæ veritatis quod & ipsum est summa veritas, nullum augmentum vel detrimentum sentiet, secũdum hoc quod magis vel minus creaturis sit simile: sed potius necesse erit, omne quod creatũ est, tãto magis esse, & tãto esse præstãtius: quãto simili⁹ est illi, quod summe est, & summe magnũ est: Hinc etenim fortasse, immo nõ fortasse, sed pro certo, hinc omnis intellectus iudicat naturas, quolibet modo viuentes præstare non viuentibus, sentientes non sentientibus, rationales irrationabilibus. Quoniam enim summa natura suo quodammodo singulari nõ solũ est, sed & viuit, & sentit, & rationalis est: liquet quoniam omnia quæ sunt, id quod aliquo modo viuit, magis est illi simile, quàm id quod nullaten⁹ viuit: & quod modo quolibet vel corporeo sensu cognoscit aliquid, magis est, quã quod nihil omnino sentit: & quod rationale est, magis quã rationis capax non est. Quoniam verò simili ratione quædam naturæ magis minúsve sunt quã aliæ, perspicuum est. Quemadmodũ enim natura illud præstantius est, quod per naturalem es- D sentiam propinquius est præstãtissimo: ita vtique illa natura magis est, cuius essentia similior est summæ essentiæ. Quod sic quoque animaduerti facile posse existimo. Nẽpe si cuilibet substantiæ quæ & viuit, & sensibilis, & rationalis est, cogitatione auferatur quod rationalis est: deinde, quod sensibilis: & postea, quod vitalis: postremo, ipsum nudũ esse quod remanet: quis non intelligat, quod illa substantia quæ sic paulatim destruitur: ad minus, & adminus esse, & ad vltimũ ad nõ esse gradatim perducitur. Quæ autem singillatim assumpta, quãlibet essentiam ad minus & minus esse deducunt: eadem ordinatim assumpta, illam ad magis & magis esse perducunt. Patet igitur, quia magis est viuens substantia, quam non viuens: & sensibilis, quàm non sensibilis: & rationalis, quam non rationalis. Non est itaque dubium, quo omnis essentia eo ipso magis est præstantiórque est, quo similior est illi essentiæ, quæ summè est E & summè præstat. Satis itaque manifestum est in verbo, quod facta sunt omnia, non esse eorũ similitudinem, sed veram simplicémque essentiam. In factis verò non esse simplicem absolutámque essentiam, sed verè illius essentiæ vix aliquam imitationem. Vnde necesse est, non idẽ verbum secundum rerũ creatarum similitudinẽ magis vel minus esse verum: sed omnẽ creatam naturã eo altiori gradu essentiæ dignitatisq; cõsistere: quo magis illi propinquare videtur.

Quòd ipsum verbum non sit similitudo factorũ, sed veritas essentiæ: facta verò sint aliqua veritatis imitatio: & quæ naturæ magis sint quàm aliæ & præstantiores. Cap. XXX.

Ed cũ ita sit: quomodo illud quod sim- S pliciter est veritas, potest esse verbum eorũ quorũ non est similitudo? cũ omne verbum, quo aliqua res sic mente dicitur, similitudo sit rei eiusdem: & si non est verbũ eorum quæ facta sunt per ipsum: quomodo con- F stabit quia sit verbum? Nempe, omne verbum alicuius rei verbum est. Denique si nunquam creatura esset, nullum eius esset verbum. Quid igitur? An cõcludẽdum est: quia si nullo modo esset creatura, nequaquam esset verbum illud, quod est summa & nullius indigẽs essentia: aut fortasse illa summa essentia, quæ verbum est, essentia quidem esset æterna: sed verbum non esset, si nihil vnquam per illam fieret? Eius enim quod nec fuit, nec est, nec futurum est: nullum verbum esse potest, verum secundum hanc rationem, si nunquam vlla præter summum spiritum esset essentia, nullum omnino esset verbũ in illo. Si nullum in illo verbũ esset, nihil apud se diceret: cũ idẽ sit illi sic dicere aliquid, quod est intelligere: non aliquid intelligeret, si nihil intelligeret: ergo summa sapientia, quæ non est aliud quàm idẽ spiritus, nihil intelligeret: quod absurdissimum est. Quid igitur? Si enim nihil intelligeret, quomodo esset summa sapiẽtia: aut si nullo modo esset aliquid præter illam, quid illa intelligeret? Sed nunquid seipsam non intelligeret, aut quomodo vel cogitari potest, quod

summa

Universidad de Deusto
Biblioteca

G summa sapientia se aliquando non intelligat, cũ aliquando mens rationalis possit non solum sumet, sed & illius summę sapientiæ reminisci: sed & illam & se intelligere. Si enim mens humana nullam eius, aut suam habere memoriam, aut intelligentiam posset, nequaquam se ab irrationabilibus creaturis, & illã ab omni creatura, secum sola tacite disputando, sicut nunc mens mea facit, discerneret. Ergo sũmus ille spiritus, sicut est ęternus: ita ęternè sui memor est, & intelligit se ad similitudinẽ mentis rationalis: immo non ad vllius similitudinem, sed ille principaliter: & mens rationalis ad eius similitudinẽ. At si æternè se intelligit, æternè se dicit. Si ęternè se dicit, æternè est verbum eius apud ipsum. Siue igitur ille cogitetur nulla alia existente essentia, siue aliis existentibus: necesse est verbum illius coæternum illi esse cum ipso.

Quòd summus spiritus seipsum dicat coæterno verbo.

H Cap. XXXI.

S Ed ecce quærenti mihi de verbo, quo creator dicit omnia quæ fecit: obtulit se verbum, quo seipsum dicit, quia omnia fecit. An ergo alio verbo dicit seipsum, & alio ea quæ fecit: aut potius eodem ipso verbo quo dicit seipsum, dicit quæcunque fecit. Nam hoc quoque verbum, quo seipsum dicit, necesse est idipsum esse quod ipsum est: sicut constat de verbo illo, quo dicit, ea quæ facta sunt à se. Cũ enim etiã si nihil vnquã aliud esset, nisi sumus ille spiritus, ratio tamen cogit verbũ illud, quo se dicit, ex necessitate esse. Quod verius q̃ hoc verbũ eius, nõ esse aliud quã quod ipse est? Ergo si & seipsum & ea quæ facit cõsubstãtiali sibi verbo dicit: manifestum est, quia verbi quo se dicit, & verbi quo creaturã dicit, vna substãtia est. Quomodo ergo si vna substãtia est, duo verba sunt? Sed forsitã nõ cogit idẽtitas substãtiæ, verbi vnitatẽ admittere. Nam idemipse qui his verbis loquitur, eandẽ illis habet substãtiam & tamen verbũ nõ est. Sed vtique verbũ quo se dicit summa sapientia, cõuenientissime dici potest verbũ eius, secundũ superiorẽ rationẽ: quia eius perfectam tenet similitudinem. Nam nulla ratione negari potest, cùm mens rationalis seipsam cogitãdo intelligit, imaginẽ ipsius nasci in sua cogitatione: immo ipsam cogitationem sui esse imaginem, ad sui similitudinem tanquam ex eius impressione formatã. Quãcunque enim rem mens, seu per corporis imaginationem, seu per rationem cupit veraciter cogitare, eius vtique similitudinem, quantum valet in ipsa sua cogitatione conatur exprimere: quod quanto verius facit, tãto rem ipsam verius cogitat, & hoc quidem cum cogitat aliquid aliud quod ipsa nõ est, & maxime cùm aliquod cogitat corpus clarius perspicitur. Cum enim cogito notum mihi hominem absentem, formatur acies cogitationis meæ, in talem imaginem eius qualem illam per visum oculorum in memoriam attraxi: quæ imago in cogitatione verbum est eiusdem hominis, quem cogitando dico. Habet igitur mens rationalis, cùm se cogitando intelligit, secum imaginẽ suã ex se natam, id est, cogitationem sui ad suam similitudinẽ, quasi sua impressione formatam: quãuis ipsa se à sua imagine nõ K nisi ratione sola separare possit, quæ imago eius verbum eius est.

Quòd vno verbo dicat se, & quod fecit.

Cap. XXXII.

H Oc itaque modo quis neget summã sapientiam, cùm se dicendo intelligat, gignere consubstantialem sibi similitudinem suam, id est, verbum suum. Quod verbum, licet de re tam singulariter eminẽti proprie aliquid, satis conuenienter dici non possit, non tamen incõuenienter, sicut similitudo: ita & imago & figura, & character eius dici potest. Verbum autem quo creaturam dicit, nequaquã similiter est verbũ creaturæ: quia nõ est eius similitudo, sed principalis essentia: consequitur igitur vt ipsam creaturã non dicat verbo creaturæ. Cuius ergo verbo eam dicit, si non dicit eã verbo eius? Nam quod dicit verbo, dicit: & verbũ alicuius est verbũ, id est, similitudo. Sed si nihil aliud dicit, quã se aut creaturam, nihil dicere L potest: nisi aut suo, aut eius verbo. Si ergo nihil dicit verbo creaturæ: quicquid dicit, verbo suo dicit. Vno igitur eodẽque verbo dicit seipsum, & quæcunque fecit.

Quod suo verbo videre possit dicere creaturam.

Caput XXXIII.

S Ed quomodo tam differentes res scilicet creans & creata essentia, dici possunt vno verbo: præsertim cùm verbũ ipsum sit dicenti coæternum, creatura autẽ non sit illi coæterna? Forsitan, quia ipsa est summa sapientia & summa ratio, in qua sunt omnia quæ facta sunt: quemadmodũ opus quod fit secundũ aliquam artem, non solũ quando fit verum & antequam fiat & postquam dissoluitur: semper est in ipsa arte non aliud quàm quod est ars ipsa. Idcirco cũ ipse summus spiritus dicit seipsum, dicit omnia quę facta sunt. Nam & antequam fierent, & cum iam facta sunt, & cùm corrumpuntur seu aliquo modo variantur, sem per in ipso sunt: non quod sunt in seipsis, sed quod est idem ipse. Etenim in seipsis sunt essẽtia mutabilis secundũ mutabilem rationẽ creata: in ipso verò sunt ipsa prima essentia, & prima existendi veritas: cui prout magis vtcunque illa similia sint, ita verius & præstantius existũt. hoc itaque modo nõ irrationabiliter asseri potest, quia cùm seipsum dicit summus ille spiritus: dicit etiam quicquid factũ est vno eodemque verbo. M

Quòd quicquid factum est, in eius verbo & scientia, sit vita & veritas.

Cap. XXXIIII.

V Erùm cũ constet, quia verbum consubstantiale est illi, & perfecte simile: necessario cõsequitur, vt omnia quę sunt in illo eadẽ, & eodẽ modo sint in verbo ei°. Quicquid igitur factũ est, siue viuat, siue nõ viuat, aut quocũque sit in se, in illo est ipsa vita & veritas. Quoniã autẽ idẽ est summo spiritui scire, quod intelligere, siue dicere: necesse est, quod eodem modo sciat omnia quæ scit, quo ea dicit aut intelligit. Quẽadmodũ igitur omnia sunt ĩ verbo eius, vita & veritas: ita sunt in scientia ei°. Qua ex re manifestissime cõprehẽdi potest, quomodo dicat

A dicat idem spiritus, vel quomodo sciat ea quæ facta sunt, ab humana scientia cõprehendi non posse. Nam nulli dubium, creatas substantias multo aliter esse in seipsis, quàm in nostra scientia. In seipsis nanque, sunt per ipsam suam essentiam: in nostra verò scientia, non sunt earum essentiæ: sed earum similitudines. Restat igitur, vt tanto verius sint in seipsis, quàm in nostra scientia: quãto verius sunt alicubi per suam essentiam, quàm per suam similitudinem.

Quam incomprehensibili modo dicat, vel sciat res à se factas. Cap. XXXV.

C Vm ergo & hoc constet, quia omnis creata substantia, tãto verius est in verbo, & intelligentia creatoris, quàm in seipsa: quanto verius existit creatrix, quam creata essentia: quomodo comprehendat humana mens, cuiusmodi sit illud dicere & illa scientia, quæ sic longe superior & verior est creatis substantiis: si nostra scientia tantum superatur ab B illis: quantum earum similitudo distat ab earum essentia.

Quòd quicquid ipse est ad creaturam, hoc sit, & verbum eius: nec tamen ambo simul pluraliter. Cap. XXXVI.

V Erùm cum manifestè rationes superiores doceant, summum spiritum per verbum suum fecisse omnia, nunquid non & ipsum verbum fecit eadem omnia? Quoniã enim illi est consubstantiale, cuius est verbum, necesse est, vt sit summa essentia. Summa autem essentia non est, nisi vna, quæ sola creatrix & solum principium est omnium quę facta sunt. Ipsa nanque sola fecit, non per aliud, quàm per se, omnia ex nihilo. Quare quæcunque summus spiritus facit: eadem & verbum eius facit similiter. Quicquid igitur summus spirit° est ad creaturam: hoc & verbum eius est, & similiter. Nec tamen ambo simul pluraliter, quia nõ sunt plures creatrices summæ essentiæ. Sicut igitur ille creator est rerum & principium, sic & verbum C eius: nec tamen sunt duo, sed vnus creator & vnum principium.

Quòd dici non possit, quid duo sint: quanuis necesse sit esse duos. Cap. XXXVII.

S Tudiosè itaque attendendum est quiddam quod valde insolitum aliis rebus, in summo spiritu & verbo eius videtur euenire. Nam certum est, vnicuique singulatim, & vtrisque simul inesse quicquid sunt in essentia, & quicquid sunt ad creaturam: vt & singulatim perfectum sit ambobus: & tamẽ pluralitatem non admittat in duobus. Licet enim singulatim & ille perfecte sit summa veritas, & creator: & verbum eius sit summa veritas & creator: non tamen ambo simul sunt duæ veritates, aut duo creatores. Sed cum hæc ita sint: miro tamen modo apertissimũ est, quia nec ille cuius est verbum, potest esse verbum suum: nec verbum potest esse cuius est verbum, vt in eo quod significat, vel quid sint substãtialiter, vel quid sint ad creaturam, semper indiuiduam teneant vnitatem. In eo verò, quod ille non est ex isto hic autem est ex illo: ineffabilem admittant pluralitatem, ineffabilem certe. Quanuis enim necessitas cogat, vt sint duo: nullo tamẽ modo exprimi potest, quid duo sint. Nam & si fortè D duo pares, aut aliquid aliud similiter adinuicem possint dici: in his ipsis tamen relatiuis si quæratur, quid sit illud de quo dicuntur, nõ potest dici pluraliter, quemadmodum dicuntur duæ pares lineæ, aut duo homines similes. Quippe non sunt duo pares spiritus, nec duo pares creatores, nec duo aliquid, quod significet eorũ aut essentiam, aut habitudinem ad creaturã: sed nec duo aliquid, quod designet propriam habitudinem alterius ad alterum, quia nec duo verba, nec duæ imagines. Verbum nanque hoc ipsum quod verbum est, aut imago ad alterũ est, quia non nisi alicuius verbum est aut imago: & sic propria sunt hæc alterius, vt nequaquam alteri coaptẽtur. Nam ille, cuius est verbum aut imago, nec imago, nec verbum est.

Quòd idem verbum sit à summo spiritu nascendo. Cap. XXXVIII.

Onstat igitur, quod exprimi nõ potest: C quid duo sint, summus spiritus, & verbum eius quanuis quibusdam singulo- F rum proprietatibus cogantur esse duo. Etenim proprium vnius est, esse ex altero: & proprium est alterius, alterũ esse ex illo. Quod ipsum nullo vtique verbo videtur familiarius posse proferri, quàm si dicatur propriũ esse vnius, nasci ex altero: & proprium alterius, nasci alterũ ex ipso. Certum nanque iam cõstat, quod verbum summi spiritus, non sic est ex eo, quemadmodũ ea quæ ab illo facta sunt, sed quẽadmodum creator de creatore, summum de summo. Et vt plena breuitate omnimoda absoluatur similitudo, penitus idemipsum est de eodem ipso: & ita vt nullatenus sit nisi ex eo. Cum igitur pateat verbũ summi spiritus, sic esse ex ipso solo, vt perfectam eius, quasi proles parentis, teneat similitudinem: nec sic esse ex eo *ipso*, vt fiat ab eo: profecto nullo modo cõueniẽtius cogitari potest: ex illo esse quã nascendo. Nẽpe si innumerabiles res indubitãter dicũtur nasci ex his, ex quibus habẽt vt sint, cũ nullam eorũ ex quibus nasci dicũtur teneãt similitudinẽ, sicut proles parẽtis. Dicimus enim capillos nasci de capite, & poma ex arbore: licet nec illi capitis, nec ista arboris similia sint: Si inquã, multa huiusmodi nõ absurdè dicuntur nasci, tanto cõgruentius dici potest verbum summi spiritus, ex illo existere nascendo, quanto perfectius quasi proles parẽtis, trahit eius similitudinem ex illo existendo. B

Quòd verissime ille sit parens, ille verò proles. Cap. XXXIX.

Vod si conuenientissime dicitur nasci, Q & tam simile est illud quo nascitur: cur æstimetur simile quasi proles parẽti, & non potius asseratur: quia tanto verior est ille parens & ista proles: quãto magis & ille ad huius natiuitatis perfectionem solus sufficit: & quod nascitur, eius similitudinẽ exprimit. Nãque in rebus aliis, quas parẽtis prolisq; certum est habitudinẽ habere, nulla sic gignit, vt omnino nullius indigens sola per se ad gignẽdam prolem sufficiat: nulla sic giguitur, vt nulla admixta dissimilitudine omnimodam similitudinem parentis exhibeat. Si ergo verbum summi spiritus sic est omnino ex ipsius sola essentia, &

sic

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sic singulariter est illi simile, vt nulla proles sic sit omnino ex sola parentis essentia, aut sic similis parēti: profecto nullis rebus tā conueniēter videtur aptari habitudo parentis & prolis, quā summo spiritui & verbo eius. Quapropter illius est verissimum propriū esse parentē, illius verò veracissimam esse prolem.

Quòd ille verißime gignat, ille verißime gignatur. Cap. XL.

A Thoc constare nō poterit, nisi pariter ille verissime gignat: & istud verissime gignatur. Sicut igitur illud est perspicuum ita hoc esse certissimū necesse est, quare summi spiritus est verissime gignere, & verbi eius verissime gigni. Vellem iam quidem & forte possem, illum esse verissime patrem: hoc verò verissime esse filium cōcludere. Sed nec hoc negligendū existimo: an patris & filij, & an matris & filiæ magis illis apta sit appellatio: cùm in eis nulla sit sexus discretio. Nam si idcireco cōueniēter est ille pater, & proles eius filius, quia vterque est spiritus: cur non pari ratione alteri H conuenit esse matrem, alteri filiam: quia vterque est veritas & sapientia? An quia in his naturis, quæ sexus habent differentiam, melioris sexus est patrem esse vel filium, minoris verò matrem vel filiam. Et hoc quidē naturaliter in pluribus: in quibusdam verò econtrario: vt in quibusdam auium generibus, in quibus fœminus sexus semper maior & validior est: masculus verò minor & infirmior. Aut certe idcirco magis conuenit summo spiritui dici patrem quàm matrem: quia prima & principalis causa prolis semper est in patre. Nam si maternam causam quolibet modo semper paterna præcedit: nimis est incōgruum, vt illi parenti adaptetur nomen matris, cui ad gignendam prolem nulla alia causa aut sociatur aut præcedit. Verissimum est igitur summum spiritum, patrem esse prolis suæ. Quod si filius semper similior est patri quàm filia. Nihil autem similius est alteri, quam summo patri proles sua: verissimum est hanc prolem non esse filiam, sed filium.

Quòd alterius verißime sit esse genitorem & patrem, alterius genitum & filium. Cap. XLI.

I Sicut igitur propriū est illius verissime S giguere istius verò gigni: sic proprium est illius esse verissimū genitorē, istius verò verissimum esse genitum. Et sicut alter est verissimus parens, alter verissima proles: sic alter est verissimus pater alter verissimus filius. Inuentis tot & tantis singulorum proprietatibus, quibus mira quædā tam ineffabilis quàm ineuitabilis in summa vnitate probatur esse pluralitas, valde mihi videtur nulli delectabile retractare sæpius tam impenetrabile secretū. Ecce enim cū sit impossibile sic, eundem esse qui gignit, & eū qui gignitur: atque eundem esse parentē & prolē: vt necesse sit alium esse genitorem alium genitū, & aliū esse patrē, alium filium, sic tamē necesse est idē esse illū qui gignit & illū qui gignitur, necnō parentē & prolē: vt impossibile sit aliū esse genitorē, quā quod est genitus: aliud esse patrem, quā quod est filius.

Retractio communionis amborum & proprietatum singulorum. Cap. XLII. K

T cū ita sit alius ille, & alius ille: vt omE nino pateat, quòd duo sint: sic tamen vnū & idē ipsum est, id quod est ille & ille vt penitus lateat quid duo sint. Nam sic est alius pater, alius filius: vt cū ambos dixerim, videam me duos dixisse: & sic est idipsum quod est, & pater & filius, vt non intelligā quid duos dixerim. Quanuis nanque singulus pater sit perfectè summus spiritus & singulus filius sit perfectè summus spiritus: sic tamen vnus idēq; est summus spiritus pater, & spiritus filius: vt pater & filius non sint duo spiritus: sed vnus spiritus: vt sicut singula propria singulorū non recipiunt pluralitatē quia non sunt duorū: ita id quod commune est amborum indiuiduam teneat vnitatem, quanuis totum sit singulorū. Nā sicut non sunt duo patres aut duo filij, sed vnus pater & vnus filius, quoniam singula sunt singulorum propria: ita non sunt duo, sed vnus spiritus: quanuis & singuli patris, & singuli filij, sit perfectum esse spiritum. Sic sunt oppositi relationibus, vt alter nunquā suscipiat proprium alL terius: sicut sunt concordes natura, & alter semper teneat essentiam alterius.

Quomodo alter alterius sit essentia. Cap. XLIII.

Ic enim diuersi sunt, per hoc quod alter S est pater, & alter filius, vt nunquam dicatur aut pater filius, aut filius pater: & sic idē sunt per substantiā, vt semper sit in patre essentia filij, & in filio essentia patris. Est enim non diuersa, sed eadē: non plures, sed vna vtriusque essentia. Vnde etiam si alter alterius dicatur essentia, non erratur à veritate: sed summa vnitas simplicitasque commendatur cōmunis naturæ. Non enim quemadmodum intelligitur sapientia hominis, per quam homo sapiens est, qui nō potest esse per se sapiens: ita intelligi potest, si dicatur pater essentia filij, & filius essentia patris, vt eo modo sit filius existens per patrem, & pater per filium, quasi non possit alter existens esse nisi per alterū: sicut homo non poM test esse sapiens nisi per sapientiam. Sicut nanque summa sapiētia semper sapit per se, ita summa essentia semper est per se: Est autem perfecte summa essentia pater, & perfecte summa essentia filius: pariter ergo perfectus pater per se est, & pariter pfectus filius per se est, sicut vterque sapit per se. Nō enim idcirco minus perfecta est essentia vel sapientia filius, quia est essentia nata de patris essentia, & sapientia de sapientia: sed tunc minus perfecta essentia vel sapientia esset, si non esset per se, aut non saperet per se. Nequaquam enim repugnat, vt filius per se subsistat, & de patre habeat esse. Sicut enim pater habet essentiam, & sapientiam, & vitā in semetipso, vt nō per alienam, sed per suam essentiam sit, per suam sapientiam sapiat, per suam vitam viuat: ita gignendo dat filio essentiam habere, & sapientiam & vitā in semetipso: vt non per extraneam, sed per suam essentiam, sapientiam, & vitam subsistat, sapiat, & viuat: alioquin nō erit idem esse patris & filij, nec erit par patri filius

A filius. Quodque falsum sit, liquidissime superius peruisum est: quare nō repugnat filium, & subsistere per se, & esse de patre: quia hoc ipsum id est, per seipsum posse subsistere, necesse est illum de patre habere. Nam si quis sapiens, suam me habere sapiētiam, cuius prius expers essem doceret: vtique hæc ipsa sapientia eius facere non incongrue diceretur: sed quanuis mea sapientia ab illius sapientia haberet esse & sapere: tamen cum iam non esset, nisi sua sapientia esset, nec saperet nisi seipsa. Multo igitur magis æterni patris coæternus filius, qui sic habet à patre esse, vt non sint duæ essentiæ, per se subsistit, sapit, & viuit. Non igitur sic intelligi potest: quod pater filij aut filius patris sit essentia: quasi alter non possit subsistere per se, sed per alterum: sed ad designandum, quam habent cōmunionem summe simplicis, summéque vniusessentiæ, si cōgrue dici & intelligi potest, quod sic est alter idipsum quod alter, vt alter habeat essentiam alterius. Hac itaque ratione, quoniā B vtrique non aliud est habere essentiam quàm essentiam esse, sicut habet alter alterius essentiam, ita est alter alterius essentia, id est, idem esse est alteri, quod alteri.

Quòd aptius dici possit, filius essentia patris, quàm pater essentia filii: & quòd similiter sit filius patris virtus & sapientia. & similia. Cap XLIIII.

Vod licet secūdum perspectam ratioQ nem verum sit: valde tamen magis cōgruit filium dici essentiam patris quàm patrem essentiam filij, quoniam nanque pater à nullo habet essentiam nisi à seipso, non satis apte dicitur habere essentiam alicuius nisi suam: quia verò filius essentiam suam habet à patre, & eandē habet pater, aptissime dici potest habere essentiam patris. Quare quoniam neuter alter habet essentiam quàm existendo essentia sicut satis aptius itelligitur habere filius patris essentiam quàm pater filij: ita cōuenientius dici potest filius patris essentia quàm pater filij. Nā hæc vna sit fiat prolatio, satis acuta breuitate C commendat filium, non solum eandem essentiam habere cum patre: sed hanc ipsam habere de patre, vt hic sit filius est essentia patris. quod est, filius est non differens essentia de patris essentia, immo de patre essentia, similiter ergo est filius, patris essentia, virtus, & sapientia, siue veritas, & iustitia: & quicquid summi spiritus conuenit essentiæ.

Quomodo quædam ex his quæ sic proferuntur, aliter quoque possint intelligi. Cap. XLV.

Idetur tamen quædam ex his quæ sic V proferri & intelligi possunt, aliā quoque non incongruam sub hac ipsa pronunciatione intelligentiam suscipere. Liquet enim filium, esse verum verbū, id est, perfectam intelligentiam, siue perfectam totius paternæ substantiæ cognitionē, & scientiam, & sapientiam: id est, quę ipsam patris intelligit essentiā, & cognoscit, & scit, & sapit. Si igitur hoc sensu dicatur, filius patris intelligentia, & sapiētia, & scientia, & cognitio, siue notitia: quoniā intelligit, sapit, scit, & nouit patrē, nequaquam à veritate disœditur. Veritas quoque patris aptissimè dici potest filius, non solum eo sensu, quia est eadem filij veritas quę est & patris: sicut iam perspectum est, sed etiam hoc sensu, vt in eo intelligatur non imperfecta quędam imitatio, sed integra veritas paternæ substantiæ: quia nō est aliud, quàm quod est pater. At si ipsa substantia patris est intelligentia, & scientia, & sapientia, & veritas, consequenter colligitur: quia sicut filius est intelligentia, & scientia, & sapientia, & veritas paternæ substantiæ: ita est intelligentia intelligentiæ, scientia scientiæ, sapientia sapientiæ, & veritas veritatis. D

Quòd filius sit intelligentia intelligentiæ, & veritas veritatis: & similiter de similibus. Cap. XLVI.

E memoria verò quod sentiendum est? D an æstimandus est filius intelligētia memoriæ, siue memoria patris, aut memoria memoriæ? Equidē cùm summa sapientia sui memor esse negari nō possit, nihil cōpetentius quā in memoria pater: sicut in verbo filius in E telligitur: quoniā de memoria nasci verbum videtur, quod clarius in nostra mente percipitur. Quoniā nāque mens humana nō semper se cogitat, sicut sui semper meminit: liquet cū se cogitat, quod verbum eius nascitur, de memoria. Vnde apparet, quia si semper se cogitaret, semp verbum ei" de memoria nasceretur. Rē etenim cogitare, cuius memoriā habemus, hoc est, mēte eam dicere. verbum verò rei: est ipsa cogitatio ad eius similitudinem ex memoria formata: Hinc itaq; liquido animaduerti potest de summa sapientia, quæ sic semper se dicit, sicut semper sui memor est: quia de æterna memoria coæternum verbum nascitur. Sicut igitur verbum cōgrue intelligitur proles: ita memoria, parentis nomē aptissime suscipit. Si ergo proles, quę omnino de solo summo spiritu nata est, proles est memoriæ, eius nihil conuenientius, quàm quia memoria eius est idem ipse quippe non est in eo quod sui memor est, sic est in sui memoria velut alia res in alia, quemadmodum ea quæ sic sunt in humanæ mētis memoria, vt nō sint ipsa F, in nostra memoria: sed sic est memor sui, vt ipse memoria sua sit. Consequitur itaque, vt quomodo filius est intelligentia, siue sapiētia patris ita sit & paternæ memoriæ. At quicquid filius sapit aut intelligit, eius similiter & meminit.

Quòd in memoria intelligatur pater, sicut in intelligentia filius: & quomodo filius sit intelligētia vel sapientia memoriæ & memoria patris & memoriæ. Cap. XLVII.

Si igitur filius memoria patris, & meE moria memoriæ, id est, memoria memor patris, qui est memoria, sicut est sapientia patris, & sapientia sapientiæ, id est, sapientia sapiens patrem sapientiam. & filius quidem memoria nata de memoria, sicut sapientia nata de sapientia: pater verò de nullo nata memoria vel sapientia. Sed ecce dum huius patris filiique proprietates, communionemque delectabiliter intueor: nihil delectabilius in illis contemplandum inueni, quàm mutui amoris affectum. Quoniam enim absurde ne-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Getur ſummus ſpiritꝰ ſe amare ſicut ſui memor eſt, & ſe intelligit, cũ mens rationalis & ſe & illum amare poſſe conuincatur: ex eo quia ſui & illius memor eſſe, & ſe & illum intelligere poteſt: otioſa nanq; & penitus inutilis eſt memoria & intelligentia cuiuſlibet rei, niſi prout ratio exigit: res ipſa ametur aut reprobetur. Amat ergo ſeipſum ſummus ſpiritus ſicut ſui meminit & ſe intelligit.

Quòd ſummus ſpiritus ſe amet: & quod idem amor pariter procedat à patre & filio. Cap. XLVIII.

P Alàm certe eſt rationem habenti, eum ideireo ſui memorem eſſe, aut ſe intelligere, quia ſe amat: ſed ideo ſe amare, quia ſui meminit, & ſe intelligit: nec eũ ſe poſſe amare: ſi ſui nõ ſit memor, aut ſe non intelligit. Nulla enim res amatur, ſine eius memoria & intelligentia: & multa tenentur memoria, & intelligũtur, quę non amantur. Patet igitur amorem ſummi ſpiritꝰ ex eo ꝓcedere: quia ſui memor eſt, & ſe intelligit. Quòd ſi in memoria
H ſummi ſpiritus intelligitur pater, in intelligentia filius, manifeſtum eſt: quia à patre pariter & à filio ſummi ſpiritus amor procedit.

Quòd vterque pari amore diligat ſe, & alterum. Cap. XLIX.

S Ed ſi ſe amat ſummus ſpiritus, procul dubio ſe amat pater, amat ſe filius, & alter alterum: quia ſingulus pater ſummꝰ eſt ſpiritus: & ſingulus filius, ſummus ſpiritus: & ambo ſimul, vnus ſpiritus. Et quia vterq; pariter ſui & alterius meminit, & ſe & alterum intelligit: & quoniam omnino idipſum eſt quod amat, vel amatur in patre, & quod in filio, neceſſe eſt vt pari amore vterque diligat ſe & alterũ.

Quod tantus eſt ipſe amor, quantus eſt ipſe ſpiritus. Cap. L.

Q Vantus ergo eſt amor ſummi ſpiritus, ſic communis patri & filio: ſed ſi ſe tãtum diligit, quantum ſui meminit & ſe intelligit: tantum autem ſui memor eſt & intelligit ſe, quanta eſt eius eſſentia, quod aliter eſſe non poteſt: profecto tantus eſt amor eius, quãtus ipſe eſt.

I *Quòd idem amor ſit idipſum quod eſt ſummus ſpiritus, & tamen ipſe cum patre & filio vnus ſpiritus.* Cap. LI.

V Erùm quid poteſt eſſe par ſummo ſpiritui, niſi ſummus ſpiritus? Iſte itaque amor, eſt ſummus ſpiritus. Denique ſi nulla vnquam creatura, id eſt, ſi nihil vnquam aliud eſſet, quàm ſummus ſpiritꝰ pater, & filius nihilominus ſeipſos & inuicem pater & filius diligerent. Conſequitur itaque hunc amorem, non eſſe aliud quã quod eſt pater & filius, quod eſt ſumma eſſentia. Et quoniam ſummæ eſſentiæ plures eſſe non poſſunt: quid magis neceſſarium, quàm patrẽ, & filium, & vtriuſque amorem, vnam eſſe ſummam eſſentiam? Eſt igitur idẽ amor ſumma ſapientia, ſumma veritas, ſummum bonum: & quicquid de ſummi ſpiritus ſubſtantia dici poteſt.

Quòd totus procedat à patre, totus à filio, & tamen non ſit niſi vnus amor. Cap. LII.

Ntuendum eſt diligenter, vtrum ſint K
I duo amores, vnus à patre procedẽs, alter à filio: an vnus nõ totus ab vno ꝓcedens, ſed partim à patre, partim à filio: an nec plures, nec vnus partim procedens à ſingulis: ſed vnus totus à ſingulis, & idem totus à duobus ſimul. Sed huiuſmodi dubitationis certitudo, hinc indubitanter cognoſcitur: quia nõ ex eo procedit, in quo plures ſunt pater, & filius: ſed ex eo in quo vnũ ſunt. Nam nõ ex relationibus ſuis, quæ plures ſunt. Alia eſt enim relatio patris, alia filij: ſed ex ipſa ſua eſſentia, quæ pluralitatem nõ admittit, emittunt pater & filius tantum pariter bonum. Sicut ergo ſingulus pater, eſt ſummus ſpiritus: & ſingulus filius, eſt ſummus ſpiritus: & ſimul pater & filius nõ duo ſed vnus ſpiritus: ita à ſingulo patre, manat totus amor ſummi ſpiritus: & à ſingulo filio, totꝰ & ſimul à patre & filio non duo toti, ſed vnus idémque totus.

Quòd non ſit eorum filius, amor. Cap. LIII.

Vid ergo? cùm hic amor pariter habeat
Q eſſe à patre & filio: & ſic ſimilis ſit ambobus, vt nullatenus diſſimilis ſit illis, L
ſed omnino idem ſit quod illi. Nunquid filius eorum aut proles æſtimandus eſt? ſed ſicut verbum mox vt conſideratur, ſe prolem eſſe eius à quo eſt euidentiſsimè probat, promptam præferendo parentis imaginem: ſic amor aperte ſe prolem negat, quia dum à patre & filio procedere intelligitur, nõ ſtatim tam perſpicuam exhibet ſe contemplanti eius ex quo eſt ſimilitudinẽ: quanuis ipſum cõſiderata ratio doceat omnino idipſum eſſe, quod eſt pater & filiꝰ. Denique ſi proles eorũ eſt: aut alter eorũ erit pater eius, alter mater: aut vterq; pater ſiue mater eſt: quæ omnia veritati repugnare videntur. Quoniam nanq; nullatenus aliter à patre procedit quàm à filio: nulla veritas patitur, vt diſſimili vocabulo ad illum pater & filius referantur. Non eſt igitur alter pater eius, alter mater. Vt autem duo aliqua ſint, quæ ſingula perfectã & nulla conſideratione differentẽ habeant pariter ad aliquid vnum, patris aut matris habitudinẽ, nulla natura aliquo monſtrari concedit exemplo. Ergo non eſt vterque ſcilicet, pater & filiꝰ M
pater aut mater amoris à ſe manantis. Nequaquam itaque videtur veritati conuenire, vt idẽ amor eorum filius ſit aut proles.

Quòd ſolus pater ſit genitor & ingenitus, ſolus filius genitus, ſolus amor nec genitus nec ingenitus. Ca. LIIII.

Ed videtur tamen amor idem, nec o-
S mnino ſecundum communis locutionis modũ dici poſſe ingenitus: nec ita proprie ſicut verbum genitus. Solemus enim ſæpe dicere aliquid gigni, ex ea re de qua exiſtit: vt cum dicimus, ſplendorem aut calorem gigni à b igne: ſeu aliquem effectum ex cauſa ſua. Secundum hãc igitur rationẽ, amor à ſummo ſpiritu exiens, non omnino aſſeri poteſt ingenitus: ita verò proprie, ſic verbum, dici genitus non poteſt: quia verbum, veriſsimam eſſe prolem, & veriſsimum filium: amorem verò, nullatenus filium aut prolem eſſe, manifeſtum eſt. Poteſt itaq;, immo debet, dici ſolus

A lus ille cuius verbum eſt, genitor & ingenitus: quia ſolus eſt pater & parens, & nullo modo ab alio eſt. Solum autem verbum, genitum: quia ſolum filius & proles eſt. Solus verò amor vtriuſque, nec genitus nec ingenitus: quia nec filius, nec ingenitus eſt nec omnino non eſt ab alio.

Quòd amor idem ſit increatus & creator, ſicut pater & filius: & tamen ipſe cum illis non tres, ſed vnus increatus, & vnus creator: & quòd idem poſſit dici ſpiritus patris & filii. Cap. LV.

Voniam autem idem amor ſingulus eſt
Q ſumma eſſentia, ſicut pater & filius, & tamen ſimul pater & filius & vtriuſque amor non plures, ſed vna ſumma eſſentia, quæ ſola à nullo facta, nõ per aliud quàm per ſe omnia fecit: neceſſe eſt vt quẽadmodũ ſingulus pater & ſingulus filius eſt increatus & creator: ita & amor ſingulus ſit increatus & creator, & tamen omnes tres ſimul, & nõ plures, ſed vnus increatus & vnus creator. Patrem itaq; nullus facit,
B ſiue creat aut gignit: filium verò pater ſolus giguit, ſed non facit, pater autem pariter & filius non faciunt neq; gignunt, ſed quodammodo, ſi ſic dici poteſt, ſpirant ſuum amorem: quanuis enim non noſtro more ſpiret ſummè incommutabilis eſſentia, tamen ipſum amorem à ſe ineffabiliter procedẽtem, non diſcedendo ab illa, ſed exiſtendo ex illa, forſan non alio modo videtur poſſe dici aptius ex ſe emittere quàm ſpirando. Quod ſi dici poteſt, ſicut verbum ſummæ eſſentiæ filius eſt eius: ita eiuſdem amor, ſatis cõuenienter appellari poteſt ſpiritus eius, vt cũ eſſentialiter ipſe ſit ſpiritus, ſicut pater & filius, il
li nõ putẽtur alicuius ſpiritus: quia nec pater ab vllo alio eſt, nec filius à patre quaſi ſpirante naſcitur, iſte autem æſtimetur ſpiritus vtriuſque quia ab vtroq; ſuo quodam inenarrabili modo ſpirante mirabiliter procedit. Qui etiam ex eo
C quia eſt communio patris & filij, non abſque ratione quaſi proprium aſſumere poſſe videtur aliquod nomen, quod patri filioque commune ſit, ſi proprij nominis exigit indigentia. Quod quidem ſi fiat, ſcilicet vt ipſe amor nomine ſpiritus, quod ſubſtantiam pariter patris & filij ſignificat quaſi proprio deſignetur. Ad hoc quoque non inutiliter valebit: vt per hoc idipſum eſſe quod eſt pater & filius, quanuis ab illis eſſe ſuum habeat, intimetur.

Quòd ſicut filius eſt eſſentia vel ſapientia patris, eo ſenſu, quia habeat eandem eſſentiam vel ſapientiam quã pater: ſic idem ſpiritus ſit patris & filii eſſentia & ſapientia, & ſimilia. Cap. LVI.

P Oteſt quoque quemadmodũ filius eſt ſubſtantia, & ſapientia, & virtus patris, eo ſenſu: quia habet eandem eſſentiam & ſapientiam, & virtutẽ quam pater: ita vtriuſque ſpiritus intelligi eſſentia, vel ſapientia, vel virtus patris & filij: quia habet omino eandem quam habent illi.

Quod pater & filius & eorum ſpiritus, pariter ſint in ſe inuicem. Cap. LVII.

I Ocundum eſt intueri in patre & filio & vtriuſque ſpiritu, quomodo ſint in ſe inuicem tanta æqualitate, vt nullus aliũ excedat. Præter hoc enim, quia vnuſquiſq; D
eorum ſic eſt perfecte ſumma eſſentia: vt tamen omnes tres ſimul nõ ſint, niſi eſſentia vna ſumma: quæ nec ſine ſe vel extra ſe, nec maior vel minor ſeipſa eſſe poteſt. Per ſingulos tamen idipſum non minus valet probari. Eſt etenim totus pariter in filio & cõmuni ſpiritu, & filius in patre & eodẽ ſpiritu, & idẽ ſpiritus in patre & filio: quia memoria ſummæ eſſentiæ tota eſt in eius intelligẽtia & amore, & intelligẽtia in memoria & in amore, & amor in memoria & intelligẽtia. Totã quippè ſuã memoriã ſummus intelligit ſpiritus & amat, & totius intelligentiæ meminit & totã amat, & totius amoris meminit & totũ intelligit. Intelligitur autẽ in memoria pater, in intelligentia filius, in amore vtriuſque ſpiritus. Tanta igitur pater & filius & vtriuſque ſpiritus, æqualitate ſeſe complectũtur, & ſunt in ſe inuicem, vt eorum nullus alium excedere, aut ſine eo eſſe probetur.

Quòd nullus eorum alio indigeat ad memorandũ, vel intelligẽdum, vel amandũ quia ſingulus quiſque eſt memoria, & intelligentia, & amor: & quicquid neceſſe eſt ineſſe ſummæ eſſentiæ. Cap. LVIII. E

Ed in his nullatenus negligẽter memo
S riæ commendandũ, quod intuenti mihi occurrit, exiſtimo. Sic enim neceſſe eſt, vt pater intelligatur memoria, filius intelligentia, ſpiritꝰ amor: vt nec pater indigeat filio, aut communi ſpiritu, nec filius patre vel eodem ſpiritu, ſiue idem ſpiritus patre & filio: quaſi pater per ſe meminiſſe ſolũ poſſit, intelligere autem non niſi per filium, & amare non niſi per ſuum filiúque ſpiritum: & filius per ſe intelligere tantum queat, per patrem autem memor ſit, & per ſpiritũ ſuum amet: & idem ſpiritus per ſe non aliud quã amare valeat, ſed pater illi ſit memor, & filius illi intelligat: Nam cùm in his tribus, vnuſquiſque ſingulus ſit ſumma eſſentia & ſumma ſapientia ſic perfecta, vt ipſa per ſe memor ſit, & intelligat, & amet: neceſſe eſt vt nullus eorum trium alio indigeat, aut ad memorãdum, aut ad intelligendũ, aut ad amãdum. Sin- F
gulus enim quiſque eſſentialiter eſt & memoria & intelligentia & amor: & quicquid ſummę eſt neceſſe ineſſe eſſentiæ.

Quòd tamen non ſint tres, ſed vnus ſeu pater ſeu filius, ſeu vtriuſque ſpiritus. Cap. LIX.

Vandã hîc video quæſtionem occur-
Q rere. Nam ſi pater ita eſt intelligentia & amor, ſicut eſt memoria: & filius ſic eſt memoria & amor, quomodo eſt intelligẽtia: & vtriuſque ſpiritus non minus eſt memoria & intelligentia quàm amor? quomodo non eſt pater, filius, & alicuius ſpiritus: & quare non eſt filius, pater & alicuius ſpiritus: & cur non eſt idem ſpiritus alicuius pater, & alicuius filius: ſic quippe intelligebatur, quod memoria eſſet pater, filius intelligentia, vtriuſque ſpiritus amor? Verùm hæc quæſtio non difficile ſolutur, ſi ea quæ iam ratione inuenta ſunt conſiderentur. Ideireo enim non eſt pater filius, aut alicuius ſpiritus, licet ſit intelligentia & amor: quia non eſt intelligentia genita, aut amor ab aliquo procedens: ſed quicquid eſt gignens eſt tãtum, & à quo procedit alius. Filius

Universidad de Deusto
Biblioteca

G quoque ideo non est pater aut alicuius spiritus, quanuis seipso memor sit & amet: quia non est memoria gigneus, aut amor ab alio ad similitudinem sui spiritus procedens: sed quicquid existit tantú gignitur, & est à quo spiritus procedit. Spiritum quoque non cogit esse patrẽ aut filiú, hoc, quia cõtentus est memoria aut intelligentia: cũ non sit memoria gignens aut intelligentia genita, sed solum quicquid est, procedat Quid igitur prohibet concludi: quia vnus tãtú est in summa essentia pater, vnus filius, vnus spiritus, & non tres patres aut filij aut spiritus?

Quomodo ex his multi filii nasci videãtur. Cap. LX

S Ed ne fortè repugnet, huic assertioni quid intueor. nam dubiũ esse nõ debet quia pater & filius & eorũ spiritus vnus quisque seipsum & alios ambos dicit, sicut se & alios intelligit. Quòd si ita est: quomodo non sunt in summa essentia tot verba, quot sunt dicentes, & quot sunt qui dicuntur: Si enim plures homines vnũ aliquid cogitatione dicãt: tot H eius videntur esse verba, quot sunt cogitantes: quia in singulorum cogitationibus verbum eius est. Item, si vnus homo cogitat aliqua plura, tot verba sunt in mente eogitãtis, quot sunt res cogitatæ. Sed in omni cogitatione cùm cogitat aliquid, quod extra eius mentẽ est, nõ nascitur verbũ cogitatæ rei ex ipsa re: quia ipsa absens est à cogitationis intuitu, sed ex rei aliqua similitudine vel imagine, quæ est in cogitantis memoria, aut fortè quæ tunc cum cogitat per corporeum sensum ex re præsenti in mentẽ attrahitur. In summa verò essentia sic tibi semper sunt præsentes pater & filius & eorũ spiritus. Est enim, sicut iam perspectum est, vnusquisq; non minus in aliis quàm in seipso: vt cũ inuicẽ se dicũt, sic videatur idẽ ipse qui dicitur gignere verbum suum, quemadmodum cum à seipso dicitur: Quomodo ergo nihil gignit filius, aut eius patrisque spiritus, si vnusquisq; eorũ verbum gignit suã, cùm à seipso dicitur vel ab alio Quot autem verba probari possunt de summa nasci substantia: tot eam necesse secundum superiorem cõsiderationem filios gignere, & tot emittere spiritus. Hac itaque ratione, videntur in illa esse nõ solum multi patres & filij & pro- I cedẽtes, sed & aliæ necessitudines: aut certe pater & filius & eorũ spiritus, de quibus iã certissimum est, quia verè existunt, non sunt tres dicentes quanuis siugulus quisq; sic dicẽs: nec sunt plura quæ dicuntur, cùm vnusquisq; seipsum & alios duos dicit. Sicut enim summę sapiẽtiæ inest scire & intelligere, ita vtique æternæ incõmutabilisque scientiæ & intelligentiæ naturale, est id semper prẽsens intueri quod scit & intelligit, Nihil autem aliud est summo spiritui huius dicere, quã quasi cogitando intueri: sicut nostræ mentis locutio nihil aliud est, quã cogitantis inspectio. Certissimum autem iam cõsideratæ rationes reddiderũt, quicquid summæ naturæ inest essentialiter, id perfectè cõuenire patri & filio & eorũ spiritui singulatim: & tamen idipsum, si simul dicatur de tribus, non admittere pluralitatem. Cũ ergo constet quia sicut pertinet ad eius essentiam, scientia & intelligentia: sic eius scire & intelligere nõ est aliquã dicere, id est, semper præsens intueri quod K scit & intelligit: necesse est, vt quemadmodum singulus pater, siugulus filius, & singulus eorum spiritus, est sciens & intelligens: & tamen hi tres simul, non sunt plures scientes aut intelligentes, sed vnus sciens, & vnus intelligens: ita singulus quisque sit dicens, nec tamen sint tres dicentes simul: sed vnus dicens. Hinc illud quo que liquide cognosci potest: quia cum hi tres dicuntur, vel à seipsis, vel ab inuicem, nõ sunt plura quæ dicuntur. Quid nanque ibi dicitur, nisi eorum essentia? Si ergo illa vna sola est, vnũ solũ est quod dicitur, ergo vnum solum est in illis quod dicit, & vnũ quod dicitur. Vna quippè sapientia est: quæ in illis dicit, & vna substantia quæ dicitur: consequitur non ibi esse plura verba, sed vnum. Licet igitur vnusquisque seipsum & omnes inuicem se dicant, impossibile tamẽ est in summa essentia, esse verbũ aliud præter illud, de quo iam constat, quod sic nascitur ex eo cuius est verbum, vt etiã vera eius dici pos- L sit imago, & verè filius eius sit. In quo mirum quiddam & inexplicabile video. Ecce enim cũ manifestum sit, vnumquenque scilicet patrem, & filium & patris filiiq; spiritum, pariter se & ambos alios dicere, & vnum solum ibi esse verbum, nullatenus tamen ipsum verbum videtur posse dici verbum omnium triũ, sed tantũ vni eorum. Constat enim ipsum esse imaginem, & filium eius cuius est verbum. & patet, quod nec imago, nec filius suimet, nec à se procedentis spiritus congrue dici potest. Nã nec ex seipso, nec ex procedẽte à se nascitur: nec seipsum, aut procedentem à se existendo imitatur. Seipsum quippè non imitatur, nec à se trahit existendi similitudinem: quia imitatio & similitudo non est in vno solo, sed in pluribus: Illum verò non imitatur, nec ad eius similitudinem existit: quia iste non habet ab illo esse, sed ille ab isto.

Quomodo non sit ibi vnus vnius. Cap. LXI.

R Estat igitur hoc solum verbum illius solius esse, de quo nascendo habet esse, & M ad cuius omnimodam similitudinẽ existit. Vnus ergo pater nõ plures patres, vnus filius non plures filij, vnus procedens spiritus, non plures procedentes spiritus sunt in summa essentia. Qui cùm ita tres sint, vt nunquam pater sit filius, aut procedẽs spiritus: nec filius aliquando sit pater, aut spiritus procedẽs, nec vnquam spiritus patris aut filij sit pater, aut filius: & singulus quisque si sit perfectus, vt nullo indigeat: id tamen quod sunt, sic est vnum: vt sicut de singulis pluraliter dici nõ potest: ita nec de tribus simul. Et cùm pariter vnusquisq; seipsum, & omnes inuicem se dicant, non tamen sunt ibi plura verba sed vnum: & ipsum nõ singulorum aut omnium simul, sed vnius tantum.

Quòd hoc licet inexplicabile sit, tamen credendum sit. Cap. LXII.

Idetur mihi huius tã sublimis rei secre V tum transcẽdere omnẽ intellectus aciẽ humani: & ideireo conatum explicandi qualiter hoc sit, continendum puto. Suffice re nanque debere existimo rem incõprehensibilem indaganti, si ad hoc rationãdo peruenerit, vt eam certissime esse cognoscat, etiã si penetrare nequeat ítellectu, quomodo ita sit: nec ideirco minus his ad habẽdam fidei certitudinẽ, quæ probationibus necessariis nulla alia repugnante ratione asseruntur, si suæ naturalis altitudinis incomprehẽsibilitate explicare nõ patiantur. Quid autẽ tam incõprehensibile, quàm id quod supra omnia est? Quapropter si ea quæ de summa essentia hactenus disputata sunt, necessariis rationibus sunt asserta, quãuis sic intellectu penetrari nõ possint, vt & verbis valeant explicari: nullatenus tamen certitudinis eorum nutat soliditas. Nã si superior consideratio rationabiliter cõprehendit incõprehensibile esse, quomodo eadẽ summa sapientia sciat ea quæ fecit, de quibus tam multa nos scire necesse est: quis explicet, quomodo sciat aut dicat seipsam, de qua aut nihil, aut vix aliquid ab homine sciri possibile est? Ergo si in eo quod seipsam dicit, Gen. 53 generat pater, & generatur filius. Generationẽ eius quis enarrabit? Sed rursum, si ita se ratio ineffabilitatis illius habet, imo quia sic est: quomo B do stabit quicquid de illa substantia secundũ patris & filij & procedentis habitudinẽ disputatũ est? Nam si vera illud ratione explicitũ est, qualiter est illa ineffabilis. Aut si illa ineffabilis est, quomodo est ita sicut disputatũ est? Aut quodantenus de illa potuit explicari: & ideo nihil prohibet esse verum, quod disputatum est. Sed quia penitus non potuit comprehendi, idcirco est ineffabilis. Sed ad illud quid responderi poterit, quod iam supra in hac ipsa disputatione cõstitit: quia sic est summa essentia supra & extra omnem aliam naturam, vt si quando de illa dicitur aliquid verbis, quæ cõmunia sunt aliis naturis, sensus nullaten? sit cõmunis. Quẽ enim sensum in omnibus his verbis quę cogitaui, intellexi, nisi cõmunem & vsitatum? Si ergo vsitatus sensus verborũ alien? est ab illa: quicquid ratiocinatus sum, non pertinet ad illam. Quomodo igitur verum inuẽtum est esse aliquid de summa essentia: si quod est inuẽtũ longe diuersum est ab illa? Quid ergo? An quodãmodo inC uentum est aliquid de incomprehensibili re, & quodammodo nihil perspectum est de ea? Sæpe nanque multa dicimus, quæ propriè sicut sunt non exprimimus, sed per aliud significamus id quod propriè aut volumus, aut non possumus depromere: vt cùm per ænigmata loquimur. Et sæpe videmus aliquid, nõ propriè quẽadmodum res ipsa est, sed per aliquam similitudinem aut imaginem: vt cùm vultũ alicuius cõsideramus in speculo: sic quippè vnã eandémque rẽ dicimus & non dicimus, videmus & non videmus: dicimus & videmus per aliud: nõ dicimus & non videmus, per suam proprietatem.

Quomodo de ineffabili re, verum disputatum sit. Cap. LXIII.

H Ac itaque ratione nihil prohibet & verum esse, quod disputatum est hactenus de summa natura. & ipsam tamen nihilominus ineffabilem persistere: si nequaquã illa putetur per essentiæ suæ proprietatẽ expressa, sed vtcunque per aliud designata. Nã quæcũque nomina de illa natura dici posse videntur: non tam mihi eam ostendunt per proprietatẽ, quàm per aliquã innuunt similitudinẽ. Etenim D cum earũdem vocũ significationes cogito, familiarius concipio mente, quod in rebus factis conspicio, quàm id quod omnem humanũ intellectum transcẽdere intelligo: nam valde minus aliquid: immo longe aliud in mẽte mea, sua significatione cõstituunt, quã sit illud ad quod intelligendum per hanc tenuem significationẽ mẽs ipsa mea conatur proficere. Nam nec nomen sapientiæ mihi sufficit ostendere illud, per quod omnia facta sunt de nihilo & seruantur à nihilo: nec nomen essentiæ mihi valet exprimere illud, quod per singularem altitudinem longe est supra omnia, & per naturalem proprietatẽ valde est extra omnia. Sic ergo illa natura & ineffabilis est: quia per verba, sicuti est, nullatenus valet intimari: & falsum non est, si quid de illa ratione docente per aliud velut in ænigmate potest æstimari.

Quòd per rationalem mentem maximè accedatur ad cognoscendum summam essentiam. Cap. LXIIII.

Vm igitur pateat, quod nihil de hac na- E
C tura possit percipi per suam proprietatem, sed per aliud: certum est, quia per illud magis ad eius cognitionẽ acceditur, quod illi magis per similitudinem propinquat. Quicquid enim inter creata constat illi esse similius id necesse est esse natura præstantius. Quapropter id & per maiorẽ similitudinem plus iuuat mentem indagantem summæ veritati propinquare, & per excellentiorem creatam essentiam plus docet, quid de creante mens ipsa debeat æstimare. Proculdubio itaque tanto altius creatrix essentia cognoscitur, quanto per propinquiorem sibi creaturam indagatur. Nam quòd omnis essentia, inquantum est, intantum sit similis summæ essentiæ, ratio iam suprà considerata dubitare non permittit. Patet itaque, quia sicut sola est mens rationalis inter omnes creaturas, quæ ad eius inuestigationẽ assurgere valeat: ita nihilominus eadẽ sola est, per quã maxime ipsamet ad eiusdem inuentionẽ proficere F queat. Nam iam cognitũ est, quia hæc illi maximè per naturalis essentiæ propinquat similitudinem. Quid igitur apertius, quàm quia mẽs rationalis quanto studiosius ad se discendum intendit, tanto efficatius ad illius cognitionem ascendit: & quãto seipsam intueri negligit, tãto ab eius speculatione descendit.

Quòd mens ipsa speculum eius & imago eius sit. Cap. LXV.

A Ptissime igitur ipsa sibimet esse velut speculum dici potest, in quo speculetur, vt ita dicam, imaginem eius quam facie ad faciem videre nequit. Nam si mens ipsa sola ex omnibus quę facta sunt, sui memor & intelligens & amans esse potest: non video cur negetur esse in illa vera imago illius essentiæ, quæ per sui memoriam & intelligentiã & amorem in trinitate ineffabili consistit. At certe inde verius esse illius se probat imaginem: quia illius potest esse memor, illam intelligere & amare. In quo enim maior est & illi similior, in eo verior illius esse imago cognoscitur. Omnino autem cogitari non potest rationali

Universidad de Deusto
Biblioteca

G creaturæ naturaliter esse datum aliquid tã præcipuum tamque simile summæ sapientiæ quàm hoc: quia potest reminisci, & intelligere, & amare id quod optimum & maximum est omnium. Nihil igitur aliud est inditum alicui creaturæ, quod sic præferat imaginem creatoris: Cõsequi itaq; videtur, quod rationalis creatura nihil tãtum debet studere, quàm hanc imaginem sibi per naturalem potentiam impressam, per volũtarium effectũ exprimere. Etenim præter hoc, quod creanti se debet hoc ipsum quod est: huic quoque, quia nihil tã præcipuum posse quàm reminisci & intelligere & amare summũ bonũ, cognoscitur: nimirum nihil tam præcipue debere velle cõuincitur. Quis enim neget quæcũque meliora sunt in potestate, ea magis esse debere in voluntate? Deniq; rationali naturæ nõ est aliud esse rationalem, quàm posse discernere iustum à non iusto, verum à non vero, bonum à non bono, maius bonum à minus bono: hoc
H autem posse omnino inutile est illi & superuacuũ, nisi quod discernit, amet vel reprobet secundum veræ discretionis iudicium.

Quòd rationalis creatura ad amandum illam facta sit. Cap. LXVI.

Inc itaque satis patẽter videtur, omne
H rationale ad hoc existere, vt sicut ratione discretionis aliquid maius vel minꝰ bonũ siue non bonũ iudicat, ita magis aut minus id amet aut respuat. Nihil enim aptius quã rationalem creaturã ad hoc esse factam, vt summa essentiam amet super omnia bona, sicut ipsa est summum bonum: imo vt nihil amet nisi illam, aut propter illam: quia illa est bona per se & nihil aliud est bonum nisi per illam. Amare autem eam nequit, nisi eius reminisci & eã studuerit intelligere. Clarum est ergo rationalem creaturam, totum suum velle & posse ad memorandum & intelligendum, & amandum summum bonum impẽdere debere, ad quod ipsum esse suum se cognoscit habere.

I *Quòd anima semper illam amans, aliquando verè & beatè viuat.* Cap. LXVII.

Vbium autem non est animam humanã
D esse rationalem creaturam, ergo necesse est eam esse factam ad hoc, vt amet summã essentiam. Necesse est igitur eam esse factã aut ad hoc vt sine fine amet, aut ad hoc vt aliquãdo vel spõte vel violẽter hunc amorẽ amittat. Sed nephas est æstimare summam sapientiã ad hoc eam fecisse, vt aliquando tantũ bonum, aut contemnat, aut volens tenere aliqua violẽtia perdat. Restat igitur eam esse ad hoc factam vt sine fine amet summam essentiã. Et hoc facere nõ potest nisi semper viuat. Sic igitur est facta vt semper viuat si sẽper velit facere ad quod facta est. Deinde inconueniẽs, est nimis summè bono, summeq; sapienti, & omnipotenti creatori: vt quod fecit esse ad se amãdũ, id faciat nõ esse quandiu verè amauerit: & quod spõte dedit nõ amãti vt semper amaret, id auferat vel auferri permittat amãti, vt ex necessitate nõ amet præsertim cũ dubitari nullatenus debeat, quòd ipse omnẽ naturã se verè amantẽ amet. Quare manifestũ est, humanæ animæ nunquã auferri suam vitã si semper studeat amare summam vitam. Qualiter ergo viuet? Quid enim magnum K
est longa vita, nisi sit à molestiarum incursione verè secura: Quisquis enim dum viuit, aut timẽdo aut patiendo molestiis subiacet, aut falsa securitate fallitur, quid nisi misere viuit. Si quis autem ab his liberè viuit, beatè viuit. Sed absurdissimum est, vt aliqua natura semper amãdo illum, qui est summè bonus & omnipotens, semper misere viuat. liquet igitur humanam animam huiusmodi esse, vt si seruet id ad quod est, aliquando verè secura ab ipsa morte & omni alia molestia beate viuat.

Quòd illa se amanti seipsam tribuat. Cap. LXVIII.

Enique nullatenus verũ videri potest,
D vt iustissimus & potentissimus nihil retribuat amanti se perseueranter: cui nõ amanti tribuit essentiã, vt amans esse posset. Si enim nihil retribuat amanti, nõ discernit iustissimus inter amantem & contemnentẽ id quod summè amare debet, nec amat amantem se, aut non prodest ab illo amari, quæ omnia ab illo L
dissonant, retribuit igitur omni se amare perseueranti. Quid autẽ retribuit? Si nihilo dedit rationalem essentiam, vt amans esset: Quid dabit amanti, si amare nõ cesset? Si tam grande est quod amori famulatur, quàm grande est, quod amori recompensatur. Et si tale est amoris fulcimentum, quale est amoris emolumẽtum? Nã si rationalis creatura, quæ sibi inutilis est sine hoc amore, si eminet in omnibus creaturis: vtique nihil potest esse præmium huius amoris, nisi quod supereminet in omnibꝰ naturis. Etenim ipsum, idem bonum, quod sic amari exigit non minus se ab amante desiderari cogitur. Nã quis sic amet iustitiam, veritatem, beatitudinẽ, incorruptibilitatem, vt his frui non appetat? Quid ergo summa bonitas retribuet amanti & desideranti se nisi seipsam: Nam quicquid aliud tribuat, non retribuit: quia nec compensatur amori, nec consolatur amantem, nec satiat desiderantem, aut si se vult amari & desiderari, vt
aliud retribuat: nec se vult amari & desiderari propter se, sed propter aliud: & sic non se amari sed aliud, quod cogitari nephas est. Nihil ergo verius quàm quòd omnis anima rationalis si, quemadmodum debet, studeat amando desiderare summam beatitudinem, aliquando illam ad fruendum percipiat: vt quod nunc videat, quasi per speculum & in ænigmate, tunc videat facie ad faciem. 1. Cor. 13

Quòd omnis humana anima sit immortalis. Cap. LXIX.

Trum autem ea sine fine fruatur, du-
V bitare stultissimum est: quoniam illa fruens nec timore torqueri poterit nec fallaci securitate decipi, nec eius indulgentiam iã experta illam poterit non amare, nec illa deseret amantẽ se, nec aliquid erit potẽtius, qđ eas separet inuitas. Quare quęcũq; anima summa beatitudine semel frui cœperit, æternè beata erit. Hinc vtique consequenter colligitur, quòd illa quæ summi boni amorem contemnit æternam miseriã incurrit. Nam si dicitur, quòd pro tali contemptu sic iustius puniatur, vt ipsum esse vel vitam perdat: quia se non vtitur ad id ad quod est facta, nullatenus hoc admittit ratio,

A tio, vt post tantam culpam pro pœna recipiat esse quod erat ante omnẽ culpam. Quippè antequam esset nec culpam habere, nec pœnã sentire poterat. Si ergo anima contemnens id ad quod facta est, sic moritur vt nihil sentiat, aut omnino nihil sit: similiter se habebit, & in maxima culpa sine omni culpa, nec discernit summè sapiens iustitiã inter id, quod nullum bonũ potest, & nullũ malum vult: & id quod maximũ bonum potest, & maximum malum vult. Ad hoc satis patet quàm inconueniens sit.

Quòd aut semper misera aut aliquando beata verè sit. Cap. LXX.

Ihil igitur videri potest consequentius
N & nihil credi debet certius, quã hominis animam sic esse factam, vt cõtemnat amare summã essentiam, æternam patietur miseriã: vt sicut amans æterno gaudebit præmio, ita contemnens æterna pœna doleat. Et sicut illa sentiat immutabilẽ sufficientiã, ita ista sentiat inconsolabilẽ indigentiã. Sed nec amantẽ
B animã necesse est æternè beatam esse, nec contemnentem miseram, si sit mortalis. Siue igitur amet, siue contemnat, id ad quod amandũ creata est, necesse est eã immortalẽ esse. Si autẽ aliquæ sunt animæ rationales, quæ nec amantes, nec contẽnentes iudicãdæ sint, sicut esse videntur animæ infantũ, quid de his sentiendum est? Sunt mortales siue ĩmortales? Sed proculdubio oẽs humanæ animæ eiusdem naturę sunt. Quare, quoniã constat quasdã esse immortales, necesse est omnẽ animã esse immortalem. Verùm cùm omne quod viuit, aut nũquam aut aliquãdo sit vere securum ab omni molestia, nihilominus est necesse, omnem humanam animam aut semper miseram esse, aut aliquãdo vere beatã.

Quòd nulla anima iniuste priuetur summo bono, & quòd omnino ad ipsum sit. Cap. LXXI.

Væ verò animæ incunctanter iudicãdę
Q sunt, sic amantes illud ad quod amandũ factæ sunt, vt illo quandoque frui, quæ autem sic cõtemnentes, vt illo semper indigere mereãtur aut qualiter quóve merito illę, quę
C nec amantes nec contemnentes dici posse videntur, ad beatitudinem æternam miseriámve distribuantur, aliquem mortalium disputando posse comprehẽdere, proculdubio vel difficillimũ vel impossibile existimo, quod tã à summè iusto summéq; bono creatore rerum nulla, ex bono, ad quod facta iniuste priuetur, certissimè est tenendum, & ad idem ipsum bonũ est, omni homini toto corde, tota anima, tota mẽte amando & desiderando nitendum.

Quòd summa essentia sit sperandа. Cap. LXXII.

Ed in hac intẽtione humana anima nul
S latenus se poterit exercere, si desperet, quo intendit se posse peruenire. Quapropter quantum illi est vtile studium adnitẽdum, tantum necessaria est spes pertingendi. Amare autem & sperare non potest, quod non credit. Expedit itaque eidem humanæ animæ summam essentiam, & ea sine quibus illa amari non potest credere, vt illa credendo tendat in illam. Quod idem apte breuiusque signari posse puto, si pro eo quod est credendo tẽdere in summam essentiã, dicatur credere in summã D
essentiam. Nã si quis dicat se credere in illam, satis videtur ostendere, & per fidẽ quã profitetur, ad summã se tendere essentiam: & illa se credere, quæ ad hanc pertinent intentionem. nam non videtur credere in illam, siue qui credit quod attendendum in illam non pertinet, siue qui per hoc quod credit, non ad illam tendit.

Quòd credendum sit in illam. Cap. LXXIII.

T fortasse indifferenter dici potest, cre
E dere in illam, & ad illam: sicut pro eodẽ accipi potest credendo tendere in illam & ad illam: nisi quia quisquis tendendo ad illã peruenerit, nõ extra illam remanebit, sed intra illam permanebit. Quod expressus & familiarius significatur, si dicitur: tendendum esse in quàm si dicitur, ad illã. Hac itaq; ratione puto, congruentius posse dici, credendum esse in illam, quàm ad illam.

Quòd in patrem & filium & eorum spiritum pariter in singulos, & simul in tres credẽdum sit. Cap. LXXIIII. E

Redendum igitur est pariter in patrem
C & filium & eorum spiritum, & singulos, & simul in tres: quia & singulus pater, & singulus filius, & singulus eorum spiritus est summa essentia, & simul pater & filius cum suo spiritu sunt vna eademque summa essentia, in quam solam omnis homo debet credere: quia est solus finis, quẽ in omni cogitatu actúque suo per amorem debet intendere. Vnde manifestum est, quia sicut in illam tendere, nisi credat illam nullus potest: ita illam credere, nisi tendat in illam nulli prodest.

Quæ sit viua, quæ mortua fides. Cap. LXXV.

Vapropter quantacunque certitudine
Q credatur tanta res, inutilis erit fides, & quasi mortuum aliquid, nisi dilectione valeat & viuat. Etenim nullatenus fidẽ illam, quam competens comitatur dilectio, si se op- F
portunitas offerat operandi, ociosam esse: sed magis se quadam operum exercere frequentia, quod sine dilectione facere non possit, vel hoc solo probari potest: quia quod summam iustitiam diligit, nihil iustum contemnere, nihil valet iniustum admittere. Ergo quoniã quod aliquid operatur inesse sibi vitam, sine qua operari non valeret, ostendit: non absurdè dicitur operosa fides viuere, quia habet vitam dilectionis, sine qua non operaretur, & ociosa fides, nõ viueret: quia caret vita dilectionis, cum qua nõ ociaretur. Quare si cæcus dicitur, non tantum qui perdidit visum: sed qui cũ debet habere nõ habet. cur non similiter potest dici fides sine dilectione mortua: non quia vitam suam, id est, dilectionem perdiderit: sed quia non habet quã semper habere debet. Quemadmodum igitur illa fides, quæ per dilectionem operatur, viua esse cognoscitur: ita illa quæ per contemptum ociatur mortua esse cõuincitur. Satis itaque cõuenienter dici potest viua fides, credere in id in quo credi debet, mortua verò fides, credere tantum id quod credi debet.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *Quòd tres summa essentia quodammodo dici possit. Cap. LXXVI.*

Cce patet omni homini expedire, vt credat in quãdam ineffabilẽ trinã vnitatẽ & vnã trinitatẽ. Vnã quidẽ & vnitatẽ ꝓpter vnã essentiam, trinam verò & trinitatẽ propter tres, nescio quid. licet enim possim dicere trinitatẽ, propter patrẽ & filiũ & vtriusq; spiritum, qui sunt tres: nõ tamẽ possum proferre vno nomine, propter quid tres, velut si dicerẽ propter tres personas, sicut si dicerẽ vnitatem propter vnam substantiã. Nõ enim putandæ sunt tres, personæ: quia omnes plures personæ sic subsistunt separatim ab inuicẽ: vt tot necesse sit esse substantias, quot sunt personæ: quod in pluribus hominibus, qui quot personæ tot indiuiduæ sunt substãtię, cognoscitur. Quare in summa essentia, sicut nõ sunt plures substantiæ, ita nec plures personæ. Si quis itaq; inde velit alicui loqui, quid tres dicet esse patrem & filiũ & vtriusque spiritũ, nisi fortè indigentia nominis
H proprie cõuenientis coactus elegerit aliquid de illis nominibus, quæ pluraliter in summa essentia dici nõ possint, ad designandũ id quod congruo nomine dici nõ potest: vt si dicat illã admirabilẽ trinitatẽ esse vnã essentiã vel naturã, & tres personas siue substãtias. Nam hæc duo nomina aptius eliguntur ad designandã pluralitatem in summa essentia: quia persona nõ dicitur, nisi de indiuidua rationali natura: & substãtia principaliter dicitur, de indiuiduis, quę maximè in pluralitate subsistunt. Indiuidua nanq; maximè substant. i. subiacent accidentibus: & ideo magis proprie nomẽ substantiæ suscipiũt. Vnde iam suprà manifestũ est, summã essentiã quæ nullis subiacet accidẽtibus, ꝓprie nõ posse dici substantiã, nisi substãtia ponatur pro essentia. Potest ergo hac necessitatis ratione irrehensibiliter illa summa & vna trinitas, siue trina vnitas, dici vna essentia, & tres psonæ siue tres substãtiæ. Videtur ergo immo incunctãter
I asseritur. Quia verò nihil est id quod dicitur Deus: & huic soli summæ essentiæ propriè nomẽ dei assignatur. Quippe oĩs qui Deũ esse dicit, siue vnũ siue plures: nõ intelligit nisi aliquã substãtiã, quã cẽset supra omnẽ naturã quę deº nõ est, ab hominibus, & venerãdã propter eius eminentem dignitatem, & exorãdam sibi propter quamlibet imminentem necessitatem.

Quòd ipsa dominetur omnibus, & regat omnia, & sit solus Deus. Cap. LXXVII.

Q Vid autẽ tam pro sua dignitate venerãdum, & pro qualibet re deprecãdũ, quã summè bonº, & summè potẽs spiritus, qui dominatur omnibus & regit omnia? Sicut enim cõstat, quia omnia per summè bonã summeq; sapientẽ omnipotentiã eius facta sunt & vigent: ita nimis & incõueniẽs est si æstimetur, quòd rebus à se factis ipse nõ dominetur: siue quòd factę ab illo, ab alio minº potẽte, minúsve bono, vel sapiẽte: aut nulla penitus ratione, sed sola casuum inordinata volubilitate regantur: cùm ille solus sit, per quem cuilibet, & sine quo nulli bene est. & ex quo, & per quem, & in quo sunt omnia. Cùm igitur solus sit ipse nõ solum bonus creator, sed & potẽtissimus dominus, & sapientissimus rector omnium: liquidissimum K est, hunc solum esse, quem omnis alia natura secundum totum suum posse, debet diligendo venerari, & venerando diligere: de quo solo prospera sunt speranda, ad quem solum in aduersis fugiendum, cui soli pro quauis re supplicandũ. Verè igitur hic est non solum Deus, sed solus Deus, ineffabiliter trinus, & vnus.

Beati Anselmi liber, qui Monologion præscribitur, explicit.

INCIPIT PROOEMIVM *in Prosologion librum Anselmi abbatis Beccensis, & archiepiscopi Cantuariensis.*

P Ostquàm opusculum quoddam velut exemplum meditandi de rattone fidei, cogentibus me præcibus quorundam fratrum in persona alicuius tacitè secum ratiocinando quæ nesciat inuestigandis edidi, considerans illud esse multorum concathenatione cõtextum argumentorũ, cœpi mecum quærere: si fortè posset inuenri vnũ argumẽtũ, quod nullo alio ad se probandũ, quàm se solo indigeret: & solũ ad astruendũ, quia deus vere est, & quia est summum bonum nullo alio indigẽs, & quo omnia indigent, vt sint & bene sint, & quæcũque credimus de diuina substãtia sufficeret. Ad quod cùm sæpe studioseq; cogitationes cõuerterem, atq; aliquando mihi videretur iam capi posse quod quærebam, aliquãdo mentis aciem omnino fugeret: tandẽ desperans volui cessare, velut ab inquisitione rei quã inueniri esset impossibile. Sed cùm illam cogitationẽ, ne mentẽ meã fruſtra occupando, ab aliis in quibus proficere possent impediret, penitus à me vellẽ excludere: tunc magis ac magis volenti & defendenti se cœpit cum importunitate quadã ingerere. Quadã igitur die cùm vehemẽter eius importunitati resistendo fatigarer, in ipso cogitationũ cõflictu sic se obtulit quod desperauerã: M vt studiose cogitationem amplecterer, quã solicitus repellebam. Aestimans igitur quod me gaudebam inuenisse, si scriptum esset, alicui legenti placiturum. De hoc ipso & quibusdam aliis, sub persona conantis erigere mentem suã ad contemplandum deum, & quęrentis intelligere quod credit, subditum scripsi opusculum. Et quoniã nec istud, nec illud cuius suprà memini, dignum libri nomine, aut cui autoris prẽponeretur nomen iudicabam: nec tamen sine aliquo titulo, quo aliquem, in cuius manus venirent, quodãmodo ad se legẽdum inuitarent, dimittenda putabam, vnicuique dedi titulum: vt prius, exemplum meditãdi de ratione fidei: & sequens, fides quærens intellectũ, diceretur. Sed cùm iam à pluribus & his titulis vtrunque transsumptum esset, coegerunt me plures, & maximè Reuerendus archiepiscopus Lugdunẽsis Hugo nomine, fungẽs in Gallia legatione apostolica, præcepit autoritate, vt nomen meũ, illis præscriberem. Quod vt aptius fieret, illud quidẽ monologiũ, id est, soliloquiũ: istud verò prosologion, id est, alloquium nominaui.

Explicit proœmium.

INCI-

A # Incipit Prosologion liber, *Reuerendi patris Anselmi abbatis Beccensis, Archiepiscopi Cantuariensis, ordinis sancti Benedicti.*

Excitatio mentis ad contemplandum deum. Caput primum.

B Ia nunc homuncio fuge paululum occupationes tuas, abscõde te modicũ à tumultuosis cogitationibº tuis: Abiice nunc onerosas curas, & postpone laboriosas dissensiones tuas: Vaca aliquantulum deo, & requiesce aliquantulum in eo: Intra in cubiculum mẽtis tuæ, exclude omnia præter deum, & quæ in te iuuent, ad quærendũ eum, & clauso ostio quære eum. Dic nunc, totum cor meũ, dic nunc deo: Quæro vultum tuum, vultũ tuum domine requiro. Eia nunc ergo, tu domine deº meus doce cor meum, vbi & quomodo te quærat, vbi & quomodo te inueniat. Domine si nõ es hìc, vbi te quæram absentem. Si ergo vbique es, cur non video te præsentem. Sed certe habitas lucem inaccessibilẽ. Et vbi est lux inaccessibilis, aut quomodo accedam ad lucẽ inaccessibilem? Aut quis me ducet, aut inducet in illã, vt videam te in illa? Deinde quibus signis, qua facie te quæram. Nũquam te vidi domine deus meus, non noui faciem tuam. Quid faciet altissime domine, quid iste tuus longinquus exul? Quid faciet seruus tuus anxius amore tui, & lõge proiectus à facie tua? Anhelat videre te, & nimis abest illi facies tua. Accedere ad te desiderat, & inaccessibilis est habitatio tua. Inue-
C nire te cupit, & nescit locum tuum. Dominus meus es, & deus meus, & nunquam te vidi. Tu me fecisti, & refecisti, & omnia mea bona tu mihi contulisti, & nondum noui te. Deniq; ad te videndum factus sum, & nondum feci propter quod factus sum. O misera sors hominis, cùm hoc perdidit ad quod factus est. O durus, & dirus casus ille. Heu quid perdidit, & quid inuenit? quid abcesit, & quid remãsit? Perdidit beatitudinem, ad quam factus est: & inuenit miseriam, propter quam factus nõ est: abscesit sine quo infœlix est: & remansit, quod per se nõ nisi miserũ est. Manducabat tunc homo panem angelorum, quem nunc esurit: manducat nunc panem dolorum, quẽ tunc nesciebat. heu publicus luctus hominum vniuersalis planctus filiorum Adæ. Ille ructabat saturitate, nos suspiramus esurie. Ille abundabat, nos mendicamus. Ille fœliciter tenebat, & miserè deseruit: nos infœliciter egemus, & miserabiliter deseramus. & heu, vacui remanemus. Cur non nobis custodiuit, cùm facile posset, quo tam grauiter caremus? Quare sic nobis obseruauit lucem, & obduxit nos tenebris. Vt quid abstulit nobis vitã, D & inflexit mortem? Et umnosi vnde sumus expulsi, quò sumº impulsi? Vnde præcipitati? quo obruti? A patria in exilium: à visione dei in cæcitatem nostram: A iocunditate immortalitatis in amaritudinem & horrorem mortis. Misera mutatio de quanto bono in quantum malum. Graue damnum, grauis dolor, graue totũ. Sed heu me miserũ, vnũ, de aliis miseris filiis Euæ, elongatis à deo, quid incœpi? quid effeci? quo tendebam? quo deueni? Ad quid aspirabam, in quibus suspiro? Quæsiui bona, & ecce turbatio? Tẽdebam in deum, & offendi in meipsum. Requiem quærebam in secreto meo, tribulationem & dolorem inueni in intimis meis. Volebam ridere à gaudio mentis meæ, & cogor rugire à gemitu cordis mei. Sperabatur lætitia, & ecce vnde densentur suspiria. Et ô tu domine vsquequo? Vsquequo domine obliuiseris nos, vsquequo auertis faciem tuam à nobis? Quando respicies, & exaudies nos? quando illumina-
F bis oculos nostros, & ostendes nobis faciẽ tuã? Quãdo restitues te nobis? Respice domine, exaudi, illumina nos, ostende nobis teipsum. Restitue te nobis, vt bene sit nobis: sine quo tam malè est nobis. Miserere, labores & conatus nostros ad te, qui nihil valemº sine te. Inuita nos, adiuua nos. Obsecro domine, ne desperẽ suspirando: sed respirem sperãdo. Obsecro domine, amaricatũ est cor meum sua desolatione: indulcora illud tua consolatione. Obsecro domine, esuriens incœpi quærere te, ne desinam ieiunus de te: famelicus accesi, ne recedam impastus. Pauper veni ad diuitem: miser ad misericordẽ, ne redeam vacuus & cõtemptus. Et si antequã comedã suspiro, da vel post suspiria, quod comedam. Domine, incuruatus non possum nisi deorsum aspicere, erige me vt possim sursum intendere. Iniquitates meæ supergressæ sunt ca- *Psalm. 37*
E put meum, obnoluunt me: & sicut onus graue grauant me. Euolue me, exonera me: ne vrgeat puteus earum os suum super me, liceat mihi suspicere lucem tuam, vel de longe vel de profundo. Doce me quærere te, & ostende te quærenti: quia nec quærere te possum, nisi tu doceas: nec inuenire, nisi te ostendas. Quæram te desiderando, desiderem quærendo, inueniam amãdo, amem inueniendo. Fateor domine & gratias ago, quia creasti in me hanc imaginem tuã, vt tui memor, te cogitem, te amem. Sed sic est abolita attritione vitiorum, sic est obfuscata fumo peccatorum, vt non possit facere ad quod facta est, nisi tu renoues & reformes eam. Non tẽto domine penetrare altitudinem tuam, quia nullatenus comparo illi intellectum meum: sed desidero aliquatenus intelligere veritatem tuã, quam credit & amat cor meum. Neque enim quæro intelligere, vt credam: sed credo, vt intelligam. Nam & hoc credo, quia nisi credidero, non intelligam.

Quòd verè sit deus. Cap. II.

E Rgo domine, qui das fidei intellectum, da mihi, vt quantum scis expedire intelligam: quia es, sicut credimus: & hoc es, quod credimus. Et quidẽ credimus te esse aliquid, quo nihil maius cogitari possit. An ergo non

Universidad de Deusto
Biblioteca

G non est aliqua talis natura: quia dixit insipiēs in
Psal.13 corde suo nō est deus. Sed certe idem ipse insipiens, cùm audit hoc ipsum quod dico, aliquid quo maius nihil cogitari potest, intelligit, quod audit, & quod intelligit in ītellectu eius est, etiā si non intelligat aliud esse. Aliud est enim rem esse in intellectu, Aliud intelligere rem esse. Nā cū pictor prēcogitat quæ factur⁹ est, habet quidē in intellectu: sed nōdum esse intelligit, quod nondum fecit. Cū verò iam pinxit, & habet in intellectu, & intelligit esse quod iam fecit. Cōuincitur ergo insipiēs esse vel intellectu aliquid quo nihil maius cogitari potest: quia hoc cùm audit, intelligit: & quicqd intelligitur, in intellectu est. Et certè id quod maius cogitari nequit, non potest esse in intellectu solo. Si enim vel in solo intellectu est, potest cogitari esse, & in re quod maius est. Si ergo id quo maius cogitari nō potest, est in solo intellectu: idipsum quo maius cogitari non potest, est quo maius cogitari potest, sed certe hoc esse non potest. Existit ergo proculdubio aliquid quo maius cogitari
H non valet, & in intellectu, & in re.

Quòd non possit cogitari non esse. Cap. III.

Vod vtique sic vere est, vt nec cogitari
Q possit nō esse. Nam potest cogitari esse aliquid, quod non possit cogitari nō esse, quod maius est quā quod non esse cogitari potest. Quare si id quod maius nequit cogitari, potest cogitari non esse: idipsum quo maius cogitari nequit, non est id quo maius cogitari nequit, quod conuenire non potest. Sic ergo vere est aliquid, quo maius cogitari nō potest, vt nec cogitari possit non esse, Et hoc es tu domine deus noster. Si ergo vere es domine deus meus, vt nec cogitari possis non esse: Et merito. Si enim aliqua mēs posset cogitare aliquid melius te, ascenderet creatura super creatorem: & iudicaret de creatore, quòd valde est absurdum. Et quidem quicquid est aliud præter solum te, potest cogitari non esse. Solus igitur verissime omnium, & ideo maxime omniū habes esse, quia quicquid aliud est nō sic vere est. & idcirco minus habet esse. Cur itaq; dixit insipiens in corde suo non est Deus? cùm causa in promptu sit
Psal.52. rationali menti, te maximè omnium esse? Cur,
I nisi quia stultus & insipiens?

Quomodo insipiens dixit in corde suo, quod cogitari non potest. Cap. IIII.

Erum quomodo dixit insipiens in cor-
V de suo quod cogitare non potuit: aut quomodo cogitare non potuit, quod dixit in corde? cū idem sit dicere in corde, & cogitare. Quod si vere, imò quia vere, & cogitauit: quia dixit in corde, & non dixit in corde, quia cogitare non potuit, non vno tantum modo, dicitur aliquid in corde vel cogitatur. Aliter enim cogitatur res, cùm vox eam significās cogitatur: aliter cùm idipsum quod res est, intelligitur. Illo itaque modo, potest cogitari Deus nō esse: isto verò, minimè. Nullus quippè intelligēs id quod deus est, potest cogitare: quia de⁹ non est, licet hæc verba dicat in corde, aut sine vlla, aut cū aliqua extranea significatione. Deus enī est id, quo maius cogitari non potest. Quod qui bene intelligit, vtique intelligit idipsum sic esse: vt nec cogitatione queat non esse. Qui ergo intelligit sic esse deum, nequit eum non esse cogitare. Gratias tibi bone domine, gratias tibi: quia quod prius credidi te donante, iam sic intelligo te illuminante: vt si te esse nolim credere, non possim non intelligere.

Quòd deus sit quicquid melius est esse quàm nō esse, & solus existēs per se, omnia alia facit de nihilo. Cap. V.

Vi igitur es domine deus, quo nihil ma
Q ius valet cogitari. Sed quis es, nisi quod summum omnium solum existens per seipsum, omnia alia fecit de nihilo. Quicquid enim hoc nō est, min⁹ est q̄ cogitari possit: Sed hoc de te cogitari non potest. Quod ergo bonū deest summo bono per quod est omne bonum: Tu es itaque iustus, verax, beatus, & quicquid melius est esse quàm non esse. melius nanque est esse iustum, quàm nō iustum: beatum, quam non beatum.

Quomodo sit sensibilis, cùm non sit corpus. Cap. VI.

Erùm cū melius sit esse sensibilem om-
V nipotentem, misericordem, impassibilem quàm non esse: quomodo es sensibilis, si non es corpus? aut omnipotēs si omnia non potes? aut misericors simul & impassibilis? Nam si sola corporea sunt sensibilia: quoniam sensus circa corpus, & in corpore sunt: quomodo es sensibilis, cùm nō sis corpus, sed summus spiritus qui corpore melior est: sed si sentire nō est nisi cognoscere, aut non nisi ad cognoscendum: qui enim sentit cognoscit secundum sensuum proprietatem: vt per visum colores, per gustum sapores: Nō inconuenienter dicitur aliquo modo sentire, quicquid aliquo modo cognoscit. Ergo domine quanuis non sis corpus, verè tamen eo modo summe sensibilis es, quo summe omnia cognoscis: nō quod animal corporeo sensu cognoscit.

Quomodo sit omnipotens, cùm multa non possit. Cap. VII.

Ed & omnipotens quomodo est, si o-
S mnia non potes? Aut si non potes corrumpi, nec mentiri, nec facere verum esse falsum vt quod factum est, non esse factum, & plura similiter: quomodo potes omnia? An hæc posse non est potentia sed impotentia? Nā qui hæc potest, quod sibi non expedit: & quod nō debet potest: quæ quanto magis potest, tanto magis aduersitas & peruersitas possunt in illum, & ipse minus cōtra illas. Qui ergo sic potest, nō potentia sed impotentia. Nō enim dicitur posse, quia ipse possit. Sed quia sua impotentia facit aliud in se posse, sine aliquo alio genere loquendi sicut multa improprie dicuntur: vt cū ponimus esse, pro non esse: & facere, pro eo quod est nō facere, aut prò nihilo facere. Nā sæpe dicimus ei qui rem aliquam esse negat: sic est, quemadmodum dicis esse cū magis propriè videatur dici: sic non est, quemadmodum dicis non esse. Item, dicimus iste sedet sicut ille facit aut iste quiescit sicut ille facit: cum sedere sit quiddam non facere, quiescere sit nihil facere. Sic itaque cùm quis dicitur habere potentiam faciendi

A faciendi aut patiendi, quod sibi nō expedit, aut quod non debet, impotentia intelligitur per potentiam, quia quo plus habet hanc potentiam, eo aduersitas & peruersitas in illum sunt potentiores, & ille contra eas impotentior. Ergo domine Deus, inde verius es omnipotēs, quia potes nihil per impotentiam, & nihil potes contra te.

Quomodo sit misericors, & impassibilis. Cap. VIII.

Ed & misericors simul & impassibilis
S quomodo es? Nam si es impassibilis, non compateris: si non compateris, nō est tibi miserū cor ex cōpassione miseri, quod est esse misericordem. At si non es misericors, vnde miseris est tanta consolatio? Quomodo ergo es, & non es misericors domine, nisi quia es misericors secundum nos, & non es secundū te. Es quippè secundū sensum nostrū, & non es secundū tuum. Etenim cùm tu respicis nos miseros, nos sentimus misericordis affectū: tu non
B sentis effectum, & misericors es: igitur quia miseros saluas, & peccatoribus tuis parcis, & misericors non es, quia nulla miseriæ compassione afficeris.

Quomodo totus iustus & summe iustus parcat malis, & quod iustè misereatur malis. Cap. IX.

Erùm malis quomodo parcis, si es tot⁹
V iust⁹ & summe iustus? Quomodo enim totus & summe iustus facis aliquid non iustū? Aut quæ iustitia est merenti mortē æternam, dare vitā sempiternam? Vnde ergo bone Deus, bone bonis & malis: vnde tibi saluare malos, si hoc non est iustū, & tu non facis aliquod non iustum. An quia bonitas tua est incōprehensibilis, latet hoc in luce inaccessibili quam inhabitas? Verè in altissimo & secretissimo bonitatis tuæ latet fons, vnde manat fluuius misericordiæ tuæ. Nam cùm totus & summe iustus sis: tamen idcirco etiam malis benignus es, quia totus summe bonus es. Minus nanq; bonus esses, si nulli malo esses benign⁹. Melior enim est,
C qui & bonis & malis bonus est, quàm qui bonis tātùm est bonus. Et melior est, qui malis & puniendo & parcēdo est bonus, quàm qui puniendo tantū. Ideo ergo misericors es, quia totus & summe bonus es. Et cùm forsitan videatur, cur bonis bona, & malis mala retribuas. Illud certè penitus est mirandum, cur tu totus & summe iustus & nullo egens, malis & reis tuis bona retribuas. O altitudo bonitatis tuę Deus, & videtur vnde sis misericors, & non peruidetur. Cernitur vnde flumē manat, & non perspicitur fons vnde nascitur. Nam & de plenitudine bonitatis est: quia peccatoribus tuis pius es, & in altitudine bonitatis latet, qua ratione hoc es. Etenim licet bonis bona, & malis mala, ex bonitate retribuas: ratio tamen iustitiæ hoc postulare videtur. Cū verò malis bona tribuis, & scitur quia summe bonus hoc facere voluit, & mirū est cur summe iust⁹ hoc velle potuit. O mi sericordia dei, de qua opulēta dulcedine & dulci opulentia nobis profluis. O immēsitas bonitatis dei, quo affectu amāda est peccatoribus. Iustos enim saluas iustitia comitante, istos verè liberas iustitia damnāte. Illos meritis adiuuātibus, istos meritis repugnātibus. Illos bona quæ dedisti cognoscēdo, istis mala quæ odisti ignoscendo. O immēsa bonitas, quæ sic omnē intellectū excedis, veniet super me misericordia illa, quæ de tanta opulentia tui procedit. Influat in me, quæ profluit de te. Parce per clementiā, ne vlciscaris per iustitiā. Nam etsi difficile sit intelligere, quomodo misericordia tua nō absit à tua iustitia: necessarium tamen est credere: quia nequaquā aduersatur iustitiæ, q̄ exundat ex bonitate quæ nulla est sine iustitia: imò verè concordat iustitiæ. Nempe si misericors es, quia es summe bonus, & summe bonus nō es, nisi quia es summe iust⁹: verè idcirco es misericors, quia summe iustus es. Adiuua me iuste & summe & misericors deus, cuius lucem quæro, adiuua me vt intelligā quod dico. Verè ergo ideo misericors es, quia iustus. Ergo ne misericordia tua nascitur ex iustitia tua? Ergo ne parcis malis ex iustitia. Si sic est domine, si sic est, doce me quomodo est? An quia iustū est te sic esse bonū, vt E
nequeas intelligi melior, & sic potēter operari, vt nō possis cogitari potētius. Quid enim hoc iustius? Hoc vtique nō fieret, si esses bonus tātum tribuendo & nō parcendo: & si faceres de non bonis tantū bonos, & non etiam de malis. Hoc itaque modo iustum est, vt parcas malis, & vt facias bonos de malis. Denique, quod nō iuste fit, non debet fieri, & quod non debet fieri, iniuste fit. Si ergo non iustè malis misereris, nō debes misereri. Et si non debes misereri, iniustè misereris. Quod si nephas est dicere, fas est credere, te iustè misereri malis.

Quomodo iuste puniat, & iuste parcat malis. Cap. X.

Ed & iustum est vt malos punias. quid
S nanque iustius quàm vt boni bona, & mali mala recipiant. Quomodo ergo & iustum est vt malos punias: & iustū est vt malis parcas? An alio modo iustè punis malos, & alio modo iustè parcis malis. Cùm enim punis malos, iustum est: quia illorum meritis cōuenit. cū verò parcis malis, iustum est: non quia illorum F
meritis, sed quia bonitati tuæ cōdecens est. Nā parcendo malis, ita iustus es secundū te, & non secundum nos: sicut misericors es secundū nos, & non secundū te, quoniam saluando nos quos iustè perderes sicut misericors es, non quia tu sentias affectum, sed quia nos sentimus effectū: ita iustus es, nō quia nobis reddas debitum, sed quia facis quod decet te summe bonum. Sic itaque sine repugnātia iuste punis, & iuste parcis.

Quomodo vniuersæ viæ domini misericordia & veritas, & tamen iustus dominus in omnibus viis suis. Cap. XI.

Ed nunquid etiam non est iustum se-
S cundum te domine, vt malos punias. Iustum quippè est, te sic esse iustum, vt iustior nequeas cogitari. Quod nequaquam esses, si tantum bonis bona, & non malis mala redderes. Iustior enim est, qui & bonis & malis quàm qui bonis tantùm merita retribuit. Iustum igitur est secundum te, iuste & benigne Deus, & cum punis & cum parcis. Vere igitur,

vniuersæ

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vniuersę vię domini misericordia: & veritas, &
Psalm.24 tamen iustus dominus in omnibus viis suis. Et
Psal.144 vtique sine repugnantia: quia quos vis punire, non est iustum saluari: & quibus vis parcere, nō est iustum damnari. Nam id solum iustum est, quod vis: & nō iustum, quod non vis. Sic ergo nascitur de iustitia tua, misericordia tua: quia iustum est te sic esse bonum, vt & parcendo sis bonus: & hoc forsitan est, cur summe iustus po teſt velle bona malis. Sed si vtrunque capi potest, cur malos potes velle saluare, illud certe nulla ratione comprehendi potest: cur de similibus malis hos magis salues quā illos per summā bonitatem, & illos magis damnes, quā istos per summam iustitiam. Sic ergo verè es sensibilis, omnipotēs misericors, & impassibilis: quēadmodum viuens, sapiens, bonus, beatus, æternus: & quicquid melius est esse quàm non esse.

Quòd deus ipsa vita qua viuit & sic de similibus. Cap. XII.

H S Ed certe quicquid es, non per aliud es quàm per teipsum. Tu es igitur ipsa vita, qua viuis: & sapientia, qua sapis: & bonitas ipsa, qua bonis & malis, bonus es: & ita de similibus.

Quomodo solus sit incircunscriptus & æternus, cum aliis spiritus sint incircunscripti & æterni. Cap. XIII.

S Ed omne quod clauditur aliquatenus loco aut tēpore minus est, quàm quod nulla lex loci aut tēporis coercet. Quo niam ergo maius te nihil est, nullus locus aut tē pus te cohibet: sed vbique & semper es. quod quia de te solo dici potest, tu solus incircūscriptus es, & æternus. Quomodo igitur dicūtur, & alij spiritus incircūscripti & æterni? Et quidem solus es æternus: quia solus omnium sicut non desinis, sic non incipis esse. Sed solus quomodo es incircunscriptus? An creatus spiritus ad te collatus sit circūscriptus, ad corpus, verò incircūscriptus. Nempe omnino circūscriptū
I est, quod cum alicubi totum est, non potest simul esse alibi, quod de solis corporeis cernitur. Incircūscriptum verò, quod simul est vbique totum, quod de te solo intelligitur. Circūscriptum autem simul & incircūscriptum est, quod eū alicubi sit totū, potest simul esse totū alibi, nō tamen vbique quod de creatis spiritibus cognoscitur. Si enim nō esset anima tota in singulis mēbris sui corporis, non sentiret tota in singulis. Tu ergo domine singulariter es incircūscriptus & æternus: & tamē & alij spiritus sunt incircunscripti & æterni.

Quomodo & cur videtur & non videtur deus à quærentibus eum. Cap. XIIII.

A Quærebas deum & inuenisti eum esse quiddam summum omnium, quo nihil melius cogitari potest. & hoc esse vitam ipsam lucem, sapientiam, bonitatem, æternam beatitudinē, & beatam æternitatem, & hoc esse vbique, & semper. Nam si non inuenisti deum tuū quomodo est ille hoc quod inuenisti: & quod illum tam certa veritate & vera certitudine intellexisti? Si verò inuenisti, quid est quod non K sentis quod inuenisti? Cur non te sentit domine deus anima mea, si inuenit te? An non inuenit esse lucem & veritatem? Quomodo nanq; intellexit hoc nisi videndo lucem & veritatem aut potuit omnino aliquid intelligere de te, nisi per lucem tuam & veritatem tuam? si ergo vidit lucem & veritatem, vidit te: si non vidit te, non vidit lucem nec veritatem. An & veritas & lux est quod vidit, & tamen nondum te vidit: quia vidit te aliquatenus, & non vidit te sicuti es. Domine deus meus formator & reformator meus, dic desideranti animæ meæ, quid aliud es quàm quod vidit, vt purè videat quod desiderat. Intendit se vt plus videat, & nihil videt vltra hoc quod vidit, nisi tenebras. imò non vidit tenebras, quæ nullæ sunt in te: sed videt se non plus posse videre propter tenebras suas. Cur hoc domine, cur hoc? Tenebratur oculus eius in infirmitate sua, aut reuerberatur fulgore tuo. Sed certè, & tenebratur in se, & reuerbe L ratur à te. Vtique & obscuratur sua breuitate, & obruitur tua immensitate. Verè & contrahitur angustia sua, & vincitur amplitudine tua. Quanta nanque est lux illa, de qua micat omne verum, quod rationali menti lucet? Quàm ampla est illa veritas, in qua etiam est omne quod verum est, & extra quam non nisi nihil & falsum est? Quàm immensa est, quæ vno intuitu videt quæcunq; facta sunt, & à quo, & per quē, & quomodo de nihilo facta sunt. Quid puritatis, quid simplicitatis, quid certitudinis, & splē doris ibi est? Certè, plus quàm à creatura valeat intelligi.

Quòd maior sit quàm cogitari possit. Cap. XV.

E Rgo domine, non solum es quo maius cogitari nequit: sed es quiddam maius quàm cogitari possit. Quoniam nanq; valet cogitari esse aliquid huiusmodi: si tu non es hoc ipsum, potest cogitari aliquid maius te, quod fieri nequit. M

Quòd hæc sit lux inaccessibilis, quam inhabitat. Cap. XVI.

V Erè domine, hæc est lux inaccessibilis, in qua habitas. verè enim non est aliud, quod hāc penetret, vt ibi te peruideat. Verè ideo hanc non video, quia nimia mihi est: & tamen quicquid video, per illam video: sicut infirmus oculus, quod videt, per lucem solis videt: quam in ipso sole nequit aspicere. Nō potest intellectus meus ad illam, nimis fulget, non capit illam, nec suffert oculus animę meæ diu intendere in illam. Reuerberatur fulgore, vincitur amplitudine, obruitur immensitate, confunditur capacitate. O summa & inaccessibilis lux. O tota & beata veritas, quàm longe es à me, qui tam propè tibi sum. Quàm remota es à conspectu meo, qui sic præsens sum conspectui tuo. Vbique tota præsens, & non te video. In te moueor, & in te sum, & ad te non possum accedere. Intra me, & circa me es, & non te sentio.

Quòd in Deo sit harmonia, odor, sapor, lenitas, pulchritudo suo ineffabili modo. Cap. XVII.

Adhuc

A Dhuc lates domine animam meam in
A luce & beatitudine tua: & idcirco versatur illa adhuc in tenebris & miseria sua. Circunspicit enim, & non videt pulchritudinem tuam. Auscultat & non audit harmoniā tuam. Olfacit, & non percipit odorē tuum. Gustat, & non cognoscit saporem tuum. Palpat, & non sentit lenitatem tuam. Habes enim hæc domine deus in te tuo ineffabili modo, qui ea dedisti reb⁹ à te creatis suo sensibili modo: sed obriguerunt, sed obstupuerunt, sed obstructi sunt sensus animæ meæ vetusto languore peccati.

Quòd in deo nec in æternitate eius, quæ ipse est nullæ sint partes. Cap. XVIII.

T iterū ecce turbatio, ecce iterum ob-
E uiat mœror, & luctus quærenti gaudiū & lætitiam. Sperabat iam anima mea saturitatem, & ecce iterum obruitur egestate. Affectabam iam comedere, & ecce magis esurio. Conabar assurgere ad lucem dei, & recidi in tenebras meas. Imo non modo cecidi in eas, sed sen
B tio me inuolutum in eis. Antè cecidi, quàm cōciperet me mater mea. Certe in illis conceptus sum, & cū carū obuolutione natus sum. Olim certe in illo omnes cecidimus, in quo omnes peccauimus. In illo omnes perdidimus qui facile tenebat, & malè sibi & nobis perdidit, quod cùm volumus quærere, nescimus: cùm quærimus nō inuenim⁹: cùm inuenimus, nō est quod
Psa.26. quærimus. Adiuua me tu propter bonitatē tuā domine. Quæsiui vultum tuum, vultum tuum requiram, ne auertas faciem tuam à me. Reuela me de me ad te. Munda, sana, acue, illumina oculum mentis meæ, vt intueatur te. Recolligat vires suas anima mea, & toto intellectu iterū intendat ad te domine, quid es, quid te intelliget cor meum? Certè, vita es, sapiētia es, veritas es, bonita es, beatitudo es, æternitas es, & omne verum bonum es. Multa sunt hæc, non potest angustus intellectus meus totus vno simul intuitu videre, vt omnibus simul delectetur. Quomodo ergo domine es omnia hæc? An sunt partes tui, aut potius vnumquodque horum totum est
C quod es? Nam quicquid est partibus iunctum, non est omnino vnum, sed quodammodo plura, & diuersum à seipso, & vel actu vel intellectu dissolui potest. quæ aliena sunt à te, quo nihil melius cogitari potest. Nullæ igitur partes in te sunt domine, nec es plura, sed sic es vnum quoddam, & idem tibi ipsi, vt in nullo tibi ipsi sis dissimilis: imò tu es ipsa vnitas, nullo intellectu diuisibilis. Ergo vita, & sapientia, & reliqua non sunt partes tui, sed omnia sunt vnum: & vnumquodque horum est totum quod es, & quod sunt reliqua omnia. Quomodo nec tu habes partes, nec tua æternitas quæ tu es, nusquam, & nunquam est pars tua aut æternitatis tuæ: sed vbique totus es, & æternitas tua tota est semper.

Quòd non sit in loco aut tempore, sed omnia sint in illo. Cap. XIX.

S Ed si per æternitatē tuam fuisti, & es,
& eris, & fuisse, nō est futurum esse: & esse non est fuisse vel futurū esse: quomodo æternitas tua tota est semper? An de æternitate tua nihil præterit, vt iam non sit, nec aliquid futurū est, quasi nondū sit? Nō ergo fuisti D heri, aut eris cras. Sed heri, & hodie, & cras es: imò non heri nec hodie: nec cras es: sed simpliciter es extra omne tēpus. Nam nihil aliud est heri, & hodie, & cras, quàm in tempore: tu autē licet nihil sit sine te, non es tamē in loco aut tēpore: sed omnia sunt in te. nihil enim te continet, sed tu contines omnia.

Quòd sit ante & vltra omnia etiam æterna. Cap. XX.

V ergo imples & complecteris omnia,
T tu es ante & vltra omnia. Et quidē ante omnia es, quia antequam fierent tu es. Vltra omnia verò, quomodo es. Qualiter enim es vltra ea, quæ finem non habebunt? An quia illa sine te nullatenus esse possunt? Tu autem nullo modo minus es, etiam si illa redeant in nihilum? Si enim quodammodo es vltra illa. An etiam, quia illa cogitari possunt habere finem, tu verò nequaquam? Nam sic illa quidem habent finem quodammodo, tu verò nullo modo. Et certe quod nullo modo habet finem, vl- E tra illud est quod aliquo modo finitur. An hoc quoque modo transis omnia etiam æternæ quia tua & illorum æternitas tota tibi præsens est, cùm illa nondū habeant de sua æternitate quod venturum est: sicut iam non habent, quod præteritum est. Sic quippè semper es, vltra illa, cū semper ibi sis præsens, seu cùm illud semper sit tibi præsens, ad quod illa nondum peruenerūt.

An hoc sit seculum seculi, siue secula seculorum. Cap. XXI.

N ergo hoc est seculū seculi, siue secula
A seculorum? Sicut enim seculum temporum continet omnia temporalia: sic tua æternitas cōtinet etiam ipsa secula temporum. Quod seculum quidem est, propter indiuisibilē vnitatem: secula verò, propter interminabilem immensitatem. Et quāuis ita sis magnus domine, vt omnia sint te plena, & sint in te: sic tamen es sine omni spacio, vt nec medium nec dimidium, nec vlla pars sit in te.

Quòd solus sit quod est, & qui est. Cap. XXII. F

V solus ergo domine es quod es, & tu
T es qui es? Nam quod aliud est in toto, & aliud in partibus, & in quo aliquid est mutabile: nō omnino est, quod est. Et quod incepit à non esse, & potest cogitari non esse, & nisi p aliud subsistat, redit in nō esse: & quod habet fuisse, quod iam non est: & futurum esse quod nondum est, id nō est propriè & absolutè. Tu verò es, quod es: quia quicquid aliquando, aut aliquo modo es, hoc totus & semper es. Et tu es qui proprie & simpliciter es: quia nec habes fuisse, aut futurum esse: sed tantū præsens esse, nec potest cogitari aliquādo nō esse. Sed vita es, & lux, & sapientia, & beatitudo, & æternitas, & multa huiusmodi bona: & tamen nō es nisi vnum & summum bonum, tu tibi omnino sufficiens, nullo indigens, quo omnia indigent, vt sint, & vt bene sint.

Quòd hoc bonum sit pariter pater, & filius, & spiritus sanctus. & hoc sit vnū necessarium, quod est omne & totum, & solum bonum. Cap. XXIII.

Hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Oc bonum es tu deus pater, hoc est ver
H bum tuũ, id est, filius tuus. Et enim non potest aliud, quàm quod es, aut aliquid maius vel minus te esse in verbo, quo teipsum dicis, quoniã verbum tuum sic est verum, quomodo tu verax. Et idcirco est ipsa veritas, sicut tu nõ alia, quàm tu, & sic es tu simplex, vt de te nõ possit nasci aliud, quàm quod tu es. Hoc ipsum est amor vnus, & cõmunis tibi & filio tuo, est, sanctus spiritus ab vtroque procedẽs. Nam idem amor non est impar tibi aut filio tuo: quia tantum amas te & illum, & ille te & seipsum: quantus es tu, & ille: nec est aliud à te & ab illo, quod dispar non est tibi, & illi: nec de summa simplicitate potest procedere aliud, quã quod est de quo procedit. Quod autem est singulus quisque, hoc est tota trinitas, simul pater, & filius, & spiritus sanctus, quoniam singulus quisque non est aliud, quàm summe simplex vnitas, & summe vna simplicitas: quæ nec multiplicari nec aliud & aliud esse potest. Porro vnum est
H necessarium. Porro hoc est illud vnum necessariũ, in quo omne bonũ, immo quod est omne, & vnum totum, & solum bonum.

Coniectatio quale & quantum sit hoc bonum. Cap. XXIIII.

Xcita nunc anima mea, & erige totum
E intellectum tuũ, & cogita quãtum potes, quale & quãtum sit illud bonũ. Si enim singula bona delectabilia sunt, cogita intentè quàm delectabile sit, illud bonum, quod continet iocunditatem omnium bonorum, & non qualem in rebus creatis sumus experti, sed tanto differentem, quanto differt creator à creatura. Si enim bona est vita creata, quã bona est vita creatrix? Si iocũda est salus facta, quàm iocunda est salus quæ facit omnẽ salutem. Si amabilis est sapientia in cognitione rerum conditarum, quàm amabilis est sapientia quæ omnia condidit ex nihilo? Denique si multæ & magnæ delectationes sunt in rebus delectabilibus, qualis & quanta delectatio est in illo qui se
I cit ipsa delectabilia.

Quæ & quanta bona sint fruentibus eo. Cap. XXV.

Vi hoc bono fruetur, quid illi erit: &
Q quid illi nõ erit? Certe, quicquid volet, erit: & quod nolet, nõ erit. Ibi quippe
Isaiæ.54 erunt bona corporis & animæ, qualia nec ocu-
1.Cor. 2. lus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis cogitauit. Cur ergo per multa vagaris homuncio quærẽdo bona animę tuæ, & corporis tui? Ama vnũ bonũ, in quo sunt omnia bona, & sufficit. Desidera simplex bonũ, quod est omne bonũ, & satis est. Quid enim amas caro mea, quid desideras anima mea? Ibi est, ibi est, quicquid ama
Matt.13. tis, quicquid desideratis. Si delectat pulchritudo, fulgebunt iusti sicut sol. Si velocitas, aut fortitudo, aut libertas corporis, cui nihil obsistere possit, erunt similes angelis dei, quia semina-
1.Cor. 15 tur corpus animale, & surget corpus spirituale, potestate vtiq; non natura. Si longa & salubris vita, ibi sana est æternitas, & æterna sanitas: quia
Sapien.5. iusti in perpetuum viuent, & salus iustorũ à do-
Psalm. 36 mino. Si satietas: satiabuntur cũ apparuerit glo-
Psal.16. ria dei. Si ebrietas: inebriabuntur ab vbertate domus dei. Si melodia, ibi angelorum chori cõ K
cinunt sine fine deo. Si quælibet nõ immunda, *Psal.35.*
sed munda voluptas? torrente voluptatis tuæ potabis eos deus. Si sapientia: ipsa dei sapiẽtia *Ibidem.*
ostendet eis seipsam. Si amicitia: diligent deum plus quàm seipsos, & inuicem tanquam seipsos & deus illos plusquam illi seipsos: quia illi illũ & se & inuicem per illũ: & ille se & illos per seipsum. Si cõcordia, omnibus illis erit vna volũtas: quia nulla illis erit sola dei voluntas. Si potestas, omnipotentes erunt suæ volũtatis vt deꝰ suæ. Nã sicut poterit deus quod volet per seipsum: ita poterunt illi quod volent per illũ, quia sicut illi non aliud volent, quàm quod ille: ita ille volet quicquid illi volent, & quod ille volet nõ poterit nõ esse. Si honor & diuitiæ, deus seruos suos bonos & fideles supra multa cõstituet immo filij dei, & dij vocabuntur, & vbi erit filius eius, ibi erũt & illi, hæredes quidẽ dei, cohæredes autem Christi. Si vera securitas, certe ita certi erunt nunquam, & nullatenus ista vel L
potius istud bonũ sibi defuturũ: sicut certi erũt se nõ sua spõte illud amissuros, nec dilectorem deum illud dilectoribus suis inuitis ablaturum, *Luc.12.* nec aliquid deo potentius inuitos deum & illos *Roma.8.* separaturum. Gaudium verò quale aut quantũ est, vbi tale aut tantum bonum est? Cor humanum, cor indigens, cor expertum erumnas, immo obrutum erũnis quantum gauderes, si his omnibus abundares? Interroga intima tua, si capere possint gaudium suum de tanta beatitudine sua. Sed certe si quis alius, quẽ omnino sicut teipsum diligeres, eãdem beatitudinẽ haberet, duplicaretur gaudium tuum: quia non minus gauderes pro eo, quàm pro te ipso. Si verò duo vel tres, vel multo plures idipsum haberẽt, tãtundem pro singulis quantum pro teipso gauderes: si singulos sicut teipsum amares. Ergo in illa perfecta charitate innumerabilium angelorum beatorum & hominũ, vbi nullus minus diliget alium quàm seipsum: non aliter gaudebit quisq; pro singulis aliis quã pro seipso. Si ergo cor hominis de tanto suo bono vix capiet gaudiũ suum, quomodo capax erit tot & tantorum gaudiorum? Et vtique quoniã quantum quisq; M
diligit aliquẽ, tantũ de bono eius gaudet: sicut in illa perfecta felicitate vnusquisq; plus amabit sine cõparatione deũ quàm se, & omnes alios secum: ita plus gaudebit absq; æstimatione de felicitate dei, quàm de sua & omniũ aliorum secum. Sed si deum sic diligent toto corde, tota mente, tota anima, vt tamen totum cor, tota mẽs, tota anima nõ sufficiat dignitati dilectionis: profectò sic gaudebunt toto corde, tota mẽte, tota anima: vt totum cor, tota mens, tota anima non sufficiat plenitudini gaudij.

An hoc sit gaudium plenum, quod promittit dominus. Cap. XXVI.

Eus meus, & dominus meus, spes mea
D & gaudium cordis mei: dic animę meę si hoc est gaudium, de quo nobis dicis per filium tuum. petite & accipietis, vt gaudium vestrum sit plenum. Inueni nanque gaudium quoddam plenum, & plusquam plenum. *Ioan.16.*
Pleno quippe corde plena mente, plena anima pleno toto homine, gaudio illo, adhuc supra

modum

A modum supererit gaudium. Non ergo totum illud gaudiũ intrabit in gaudentes: sed toti gaudentes intrabunt in gaudium. Dic domine, dic seruo tuo: intus in corde suo, si hoc est gaudiũ in quod intrabũt serui tui: qui intrabunt in gaudium domini sui. Sed gaudium illud certe, quo gaudebunt electi tui, nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit. Nondum *Isaie.64* ergo dixi, aut cogitaui domine, quantum gau- *1.Cor.2.* debunt, illi beati tui? Vtique tantum gaudebũt, quantum amabunt: tantum amabunt, quantum cognoscent. Quantum te cognoscent domine tunc, & quantum te amabũt. Certe nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascẽdit in hac vita: quantum te cognoscent, & amabũt in illa vita. Oro deus cognoscam te, amem te, vt gaudeam de te. Et si non possum in hac vita ad plenũ vt proficiam in dies vsque dum veniat illud ad plenum, proficiat hic in me notitia tua, & ibi fiat plena. crescat amor tuus, & ibi sit
B & ibi sit in re plenũ domine per filium tuũ iubes, imo consulis, petere: & promittis accipere, vt gaudium nostrum sit plenum. Peto domine quod consulis, per admirabilem consiliarium nostrum accipiam, quod promittis, per veritatem tuam vt gaudium meum plenum sit. Deus verax peto accipiam, vt gaudium meum plenũ sit. Meditetur interim mens mea, loquatur inde lingua mea. Amet illud cor meum, fermocinetur os meum. Esuriat illud anima mea, sitiat caro mea, desideret tota substantia mea: donec intrem in gaudium domini, qui es trinus & vnus deus benedictus in secula. Amen.

Explicit prosologion liber Reuerendi patris Anselmi abbatis Beccensis & post Archiepiscopi Cantuariensis.

Eiusdem beati

C ANSELMI LIBER

pro insipiente incipit.

Vbitanti, vtrum sit: vel neganti, quod
D sit aliqua talis natura, qua nihil maius cogitari possit: tamen esse illam, huic dicitur primo probari: quod ipse negans vel ambigens de illa, iam habeat eam in intellectu, cũ audiens illam dici, id quod dicitur intelligit: deinde, quia quod intelligit, necesse est, vt nõ in solo intellectu, sed etiam in re sit. Et hoc ita probatur: quia maius est esse in intellectu & in re, quàm in solo intellectu. Et si illud in solo est intellectu, maius illo erit quicquid etiam fuerit in re ac si maius omnibus, minus erit aliquo & nõ erit maius omnibus, quod vtique repugnat. Et ideo necesse est, vt maius omnibus, quod est iam probatum, est in intellectu, & non in solo intellectu, sed in re sit: quoniã aliter maius omnibus esse non poterit. Respõderi potest, quod hoc iam esse dicitur in intellectu meo, non ob aliud, nisi quia id quod dicitur intelligo. Nónne, & quæcunque falsa, ac D
nullo prorsus modo in seipsis existentia, in intellectu habere similiter dici posset, cùm ea dicente aliquo, quæcunque ille diceret, ego intelligerem, nisi forte tale illud constat esse: vt non eo modo, quo etiam falsa quæque vel dubia haberi possint in cogitatione, & ideo non dico illud auditum cogitare vel in cogitatione habere, sed intelligere, & itelligitur habere, quia scilicet, licet non possum hoc aliter cogitare nisi intelligendo, id est, scientia comprehendendo, re ipsa illud existere: sed hoc nõ est. Primo quidem, nõ hoc erat aliud idémque tempore præcedens habere rem in intellectu, & aliud, idque tempore sequens intelligere rem esse: vt fit de pictura, quę prius est in animo pictorum, deinde in opere. Deinde, vix vnquã poterit esse credibile, cùm dictum & auditum fuerit illud non eo modo posse cogitari non esse, quo etiam potest non esse deus. Nam si non potest: cur contra negantem aut dubitantem, quod sit aliqua E
talis natura, tota ista disputatio assumpta est? Postremo, quod tale sit illud, vt non possit nisi mox cogitatũ indubitabilis existentię suæ certo percipi intellectu, indubio aliquo probandũ mihi est argumento: non autem isto, quod iam sit hoc in intellectu meo, cùm auditum intelligo: in quo similiter esse posse quæcunque alia incerta vel etiã falsa ab aliquo, cuius verba intelligerẽtur dicta: adhuc puto & insuper magis si illa deceptus vt sæpe fit credentur: quod istud nondum credo. Vnde nec illud exemplum de pictore, picturã, quam facturus est, iam in intellectu habente, satis potest huic argumẽto congruere. Illa enim pictura antequã fieret, in ipsa pictoris arte habetur, & tale quippiam in arte artificis alicuius nihil est aliud, quàm pars quædam intelligẽtiæ ipsius: quia (sicut sanctus Augustinus ait) cùm faber arcam facturus in opere, prius habet illã in arte. Arca, quæ fit in opere, non est vita: arca, quæ est in arte, vita est: quia viuit anima artificis, in qua sunt ista omnia antequam proferantur. Vt quid enim in viuente F
anima, vita sunt ista? nisi, quia nihil sunt aliud quã scientia, vel intelligentia animæ ipsius? At verò quicquid extra illa, quæ ad ipsam mentis noscuntur pertinere naturam, aut auditum, aut excogitatum intellectu percipitur. Verũ aliud est sine dubio verum illud, aliud intellectus ipse, quo capitur: quocirca etiam si verum sit esse aliquid, quo maius quicquam nequeat cogitari, non tamẽ hoc auditum & intellectum, tale est: qualis nondum facta pictura in intellectu picto ris. Huc accedit illud, quod prætaxatum est superius, quia scilicet illud omnibus quæ cogitari possint maius, quod nihil aliud posse esse dicitur quàm ipse deus. Tam ergo secundum rem vel ex specie mihi vel ex genere notam cogitare auditum vel intellectum habere nõ possum, quàm nec ipsum deum, quẽ vtique ob hoc ipsum etiam nõ esse cogitare possum. Neq; enim aut rem ipsam noui, aut ex alia possum conicere simili, quandoquidem & tu talem asseris illã, vt esse non possit simile quicquam. Nam si de homine aliquo mihi prorsus ignoto, quem etiã esse nescirem: dici tamen aliquid audirem per

illam

Universidad de Deusto
Biblioteca

G illã specialẽ generalémve notitiã, qua quid sit homo vel homines noui: de illo quoque secundũ rem ipsam, quæ est homo, cogitare possem: & tamen fieri posset, vt metiente illo qui diceret, ipse quem esse cogitarem, homo non esset, cùm tamen ego de illo secũdum veram nihilominus rem, non qui esset ille homo, sed qui est homo quilibet cogitarem. Nec sic igitur, vt haberẽ falsum istud in cogitatiõe vel in intellectu, habere possum illud cum audio dici. Deus, aut aliud omnibus maius. Cũ quando illud secundum rem veram, nihilque cogitare posse istud omnino nequeam, potest vllum cogitari verũ. Siquidem cum ita cogitatur: non tam ipsa vox, quæ res est vtique vera, hoc est, literarum sonus vel syllabarum, quàm vocis auditæ significatio cogitetur: sed non ita, vt ab illo qui nouit, quid ea soleat voce significari, à quo scilicet cogitatur secundum rem vel in sola cogitatione vera.
H Verum vt ab eo qui illud non nouit, & solummodo cogitat secundũ animi motum illius auditu vocis effectum significationémque perceptæ vocis conantem effingere: sibi quod mirum est si vnquam rei veritate potuerit. Ita ergo nec prorsus alter adhuc ab intellectu meo constat illud haberi, cũ audio, intelligóque dicentẽ esse: aliquid magis omnibus quæ valeant cogitari: hoc de eo, quod summa illa natura iam esse dicitur in intellectu meo. Quod autem & in re necessario esse inde mihi ꝓbatur: quia ibi fuerit, quicquid est maius, in re illa erit: ac si per hoc, non erit illud maius omnibus: quod vtiq; iam esse probatũ est intellectu. Ad hoc respondeo, sic esse dicendum. Est in intellectu, quod secundum veritatem cuiusque rei nequit saltem cogitari: & in hoc in meo sic esse non denego. Sed quia per hoc esse quoque in re non potest nullatenus obtinere: illud ei esse adhuc penitus non concedo, quousque mihi argumento probetur indubio, quod qui esse dicit: hoc quod
I maius omnibus, aliter nõ erit omnibus minus: non satis attendit cui loquatur. Ego enim nondum d co, immo etiam nego vel dubito, vlla re vera esse maius illud: nec aliud ei esse concedo, quàm illud si dicendum est, esse cũ secundũ vocem tantum auditam rem prorsus ignotam sibi conatur animus effingere. Quando igitur inde mihi probatur, maius illud rei veritate subsistere, quia constet illud maius omnibus esse: cum id ego eousque negem, adhuc dubitem ve constare: vt ne intellectu quidem vel cogitatione mea eos saltem modo maius ipsum esse dicam, quo dubia etiam multa sunt & incerta. Prius enim certũ mihi necesse est, fiat re vera esse alicubi maius ipsum: & tamen deinde ex eo quod maius est omnibus, in seipso quoque subsistere non erit ambiguum. Exẽpli gratia: Aiunt quidam alicubi oceani esse insulam, quam ex difficultate vel potius ex impossibilitate inueniendi, quod non est, cognominant, aliqui perditã: quãque fabulantur multo amplius quã de fortunatis insulis fertur, diuitiarum, delitiarumq; omnium inestimabili vbertate pollere, nullóque possessore aut habitatore: vniuersis aliis, quas incolunt homines, terris possidendorum redundantia vsquequaq; præstare. Hoc ita esse dicat mihi quispiã: & ego facile dictum, in quo K nihil est difficultatis, intelligam. Ac si tunc velit consequenter adiungat, ac dicat: non potes vltrà dubitare insulam illã omnibus terris præstantiorem verè esse alicubi in re, quam in intellectu tuo non ambigis esse: & quia præstantius est non in intellectu solo, sed etiam esse in re. Ideo sic eã necesse est esse, quia nisi fuerit, quicunque alia in re est terra præstãtior: illa erit ac si ipsa iam à te præstantior, & intellecta præstantior non erit. Si inquam per hoc ille mihi velit astruere de insula illa, quod vere sit, ambigendum vltra nõ esse, aut iocari ipsum credam, aut nescio quem stultiorem debeam reputare. Vtrum me, si ei concedam: an illum, si se putet aliqua certitudine insulæ illius essentiam astruxisse, nisi prius ipsam præstantiam eius solummodo, sicut rem verè atque indubie existẽtem; nec vllatenus sicut falsum aut incertum aliquid in intellectu, in eo esse docuerit. Hoc interim ad obiecta insipiens ille respõderit, cui cum de- L inceps asseritur tale esse maius: illud, vt nec sola cogitatione valeat non esse: & hoc rursus non aliunde, probatur, quàm eo ipso quod aliter nõ erit omnibus maius idem ipsum possit respondere & dicere. Quando enim ego rei veritatem esse tale aliquid, hoc est, maius omnibus dixi: vt ex hoc mihi debeat probari intantum etiam re ipsa, id esse, vt nec posset cogitari nõ esse. Quapropter, certissimo primitus aliquo probandum est argumento: aliquam superiorem, hoc est, maiorem ac meliorem omnium quæ sunt esse naturam: vt ex hac alia iam possimus omnia probare, quibus necesse est, ac quod maius melius est, illud omnibus non carere. Cùm autem dicitur, quod summa res ista non esse nequeat cogitari melius fortasse diceretur, quod non esse aut etiam posse non esse, non possit intelligi: nã secundum proprietatem verbi istius, falsa nequeunt intelligi: quæ possunt vtique eo modo cogitari, quo Deum non esse, insipiens cogitauit, & me quoq; esse certissime scio, sed & pos- M se non esse nihilominus scio: summum verò illud quod est scilicet, & Deus, & esse, & non esse non posse, indubitanter intelligo. Cogitare autem me non esse, quãdiu esse certissime scio, nescio vtrum possim, sed si possum, cur & nunquid aliud eadem certitudine scio. Si autem nõ possum, non erit iam istud proprium Deo. Cætera libelli illius tam veraciter & tam præclare sunt magnificéque præstantia, tanta deniq; restricta vtilitate & pij ac sancti effectus, intimo quodam odore fragrantia, vt nullo modo propter illa quæ virtus recte quidem sensa, sed minus firmiter argumentata, sibi ista sint contemnenda: sed illa potius argumentanda robustius, ac omnia cum ingenti veneratione & laude suscipienda.

Beati Anselmi liber pro insipiente explicit.

Eiusdem

A

Eiusdem beati
ANSELMI LIBER
Contra insipientem incipit.

Q Voniam non me reprehendit in his dictis ille insipiens, cõtra quem sum locutus in meo opusculo: sed quidã nõ insipiens & catholicus pro insipiente, sufficere mihi potest respondere catholico. Dicis quidẽ (quicũq; es qui dicis hoc posse dicere insipientem) quia nõ est in intellectu aliquid suo maius quod cogitari non possit aliter quàm quod secũdum veritatẽ cuiusq; rei nequit saltem cogitari: & quod magis consequitur, hoc quod dico, quo maius cogitari non possit: ex eo quia est in intellectu, esse & in re, quam perditam insulam certissime ex eo
B cum describitur verbis audiens eam nõ ambigit in intellectu suo esse. Ego verò dico, si quo maius cogitari non potest, non intelligitur, vel cogitatur, nec est in intellectu vel cogitatione: profecto deus, aut nõ est quo maius cogitari nõ possit, aut non intelligitur vel cogitatur & nõ est in intellectu vel cogitatione. Quod quàm falsum sit, fide, & cõscientia tua pro firmissimo vtor argumẽto. Ergo, quo maius cogitari non potest, verè ĩtelligitur & cogitatur, & est in intellectu & cogitatione. Quare, aut vera nõ sunt quibus conaris cõtra probare, aut ex eis nõ cõsequitur, quod te consequenter opinaris cõcludere. Quod autem putas, ex eo quod intelligitur aliquid quo maius cogitari nequit, nõ cõsequi illud esse in intellectu: nec si est in intellectu, ideo esse in re. Certe, ergo dico, si vel cogitari potest esse, necesse est illud esse. Nam quo maius cogitari nequit, nõ potest cogitari esse, nisi sine initio. Quicquid autẽ potest cogitari
C esse & nõ esse, ꝑ initiũ potest cogitari esse. Nõ ergo quo maius cogitari nequit, cogitari potest esse & nõ esse. Si ergo potest cogitari esse, illud ex necessitate est. Amplius. Si vtiq; vel cogitari potest, necesse est illud esse. Nullus enim negans aut dubitãs esse aliquid, quo maius cogitari nõ possit, negat vel dubitat, quia si esset, nec actu nec intellectu posset nõ esse. Aliter nanq; nõ esset, quo maius cogitari nõ posset: sed quic quid cogitari potest, & nõ est: si esset, posset vel actu vel intellectu nõ esse. Quare si nihil cogitari potest, nõ potest nõ esse, quo maius cogitari nequit. Sed ponamus nõ esse, si vel cogitari valet: aut quicquid cogitari potest, & nõ est: si esset, nõ esset quo maius cogitari nõ possit. quod nimis est absurdũ. Falsum est igitur nõ esse aliquid, quo maius cogitari nõ possit, si vel cogitari potest: multo magis, si intelligi & in intellectu esse potest. Plus aliquid dicã: proculdubio quicquid alicubi aut aliquãdo nõ est, etiã si est alicubi aut aliquãdo, potest tamẽ cogitari nunquã nusquam esse: sicut non est alicubi, aut aliquãdo. Nã quod heri nõ fuit, & hodie est: sicut heri non fuisse intelligitur, ita nunquã esse subintelligi potest: & quod hoc nõ est, & alibi est: sicut non est hoc, ita potest cogitari nusquã esD se. Similiter cuius partes singulæ non sunt vbi, aut quando sunt aliæ partes eius: omnes partes, & ideo ipsum totũ, possunt cogitari nunquam aut nusquam esse. Nam etsi dicatur tẽpus semper esse, aut mundus vbique: nõ tamẽ illud totum semper aut iste semper est vbique: & sicut singulę partes temporis non sunt, quando aliæ sunt: ita possunt etiã nũquã cogitari, & singulæ mundi partes, sicut nõ sunt vbi aliæ sunt, ita subintelligi possunt nusquam esse: sed & quod partibus iunctum est, cogitatiõe dissolui & nõ esse potest. Quare quicquid alicubi aut aliquãdo totum nõ est: etiam si est, potest cogitari nõ esse: ac quo maius cogitari nequit si est, nõ potest cogitari nõ esse, alioquin si est, nõ quo maius cogitari nõ possit: quod nõ conuenit. Nullatenus ergo alicubi, aut aliquãdo totũ nõ est: sed semper & vbique totũ est. Putas ne aliquatenus posse cogitari, vel intelligi, aut esse in cogitatione vel intellectu, de quo hoc intelliguntur. Si enim nõ potest, nõ possunt hoc intelligi E de eo. Quod si dicitur non intelligi & nõ esse in intellectu, quod nõ penitus intelligitur: dic, quia qui nõ potest intueri purissimam lucẽ solis, non videt lucem diei, quæ non est nisi lux solis. Certe vel hactenus intelligitur, & est in intellectu, quo maius cogitari nequit, vt hæc de eo intelligantur. Dixi itaque in argumentatione, quam reprehendis: quia cùm insipiẽs audit proferri, quo maius cogitari nõ potest: intelligit, quod audit. Vtique si non intelligit, si nota lingua dicitur: aut nullum, aut nimis obrutum, habet intellectum. Deinde dixi, quia si intelligitur, est in intellectu: an nõ est in nullo ĩtellectu, quod necesario in rei veritate esse mõstratum est? Sed dicis, quia si est in intellectu, non tamen cõsequitur quia ĩtelligitur. Vide, quia cõsequitur esse in intellectu, ex eo quia intelligitur. Sic enim quod cogitatur, cogitatione cogitatur: & quod cogitatione cogitatur, sicut cogitatur sic est in cogitatione: ita quod intelligitur, intellectu intelligitur: & quod intellectu intelligitur, F sicut intelligitur sic est in intellectu. Quid hoc planius? Posteà dixi, quia si est, vel in solo ĩtellectu potest cogitari esse & in re, quod maius est. Si ergo in intellectu solo est, idipsum scz, quo maius nõ potest cogitari: est quo maius cogitari potest: rogo quid cõsequẽtius? An enim si est vel in solo intellectu, nõ potest cogitari esse in re: aut si potest, nónne qui hoc cogitat aliud cogitat maius eo, si est in solo ĩtellectu? Quid ergo cõsequentius, quã si quo maius cogitari nequit est in solo ĩtellectu, idẽ esse quo maius cogitari possit. Sed vtiq; , quo maius cogitari potest, in nullo ĩtellectu est quo maius cogitari nõ possit: An ergo nõ sequitur, quo maius cogitari nequit, si est in vllo intellectu, nõ est in solo intellectu. Si enim est in solo ĩtellectu est, quo maius cogitari potest, quod nõ cõuenit. Sed tale est maius, ac si aliquis insulã oceani omnes terras sua fertilitate vincentem, quæ difficultate, immo impossibilitate inueniẽdi quod nõ est, perdita nominatur. Dicat idcirco non posse dubitari vere esse in re: quia verbis descriptam facile quis intelligit. Fidẽs loquor: quia si quis nõ venerit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nisi aut re ipsa aut sola cogitatiõe existẽs, quod maius cogitari nõ possit, cui aptare valeat cõnexionẽ huius meæ argumentationis, inueniã & dabo illi perditam insulam amplius nõ perdendam. Palàm autem iam videtur: quo non valet cogitari maius, non posse cogitari non esse: quod tam certa ratione veritatis existit, aliter enim nullatenus existeret. Denique si quis dicit, se cogitare illud non esse. Dico, quia cũ hoc cogitat: aut cogitat aliquod, quo maius cogitari non possit: aut nõ cogitat. Quòd si non cogitat, non cogitat nõ esse quod non cogitat. Si verò cogitat, vtique cogitat aliquod quod nec cogitari possit nõ esse. Si enim posset cogitari nõ esse, cogitari posset habere prĩcipiũ & finẽ: sed hoc non potest. Qui ergo illud cogitat, aliquid cogitat quod nec cogitari non esse possit, hoc verò qui cogitat non cogitat idipsum esse:
H alioquin cogitat, quod cogitari nõ potest. Nõ igitur potest cogitari nõ esse, quo maius nequit cogitari. Quod autem dicis: quia cùm dicitur, quod summa res ista non esse nequeat cogitari: melius fortasse diceretur, quod nõ esse aut etiã posse non esse, non possit intelligi: potius dicẽdum fuit, non posse cogitari. Si enim dixissem rem ipsam, non posse intelligi non esse: fortasse tu ipse qui dicis, quia secundum proprietatẽ verbi istius, falsa nequeunt intelligi, obiiceres: nihil quod est posse intelligi, non est falsum, est enim non esse quod est: quare non est propriũ deo, non posse intelligi non esse. Quod si esset aliquid eorum quæ certissime sunt, potest intelligi non esse, similiter & alia certa non esse posse intelligi. Sed hoc vtique nõ potest obiici de cogitatione, si bene consideretur. Nam etsi nulla quæ sunt possunt intelligi nõ esse: omnia tamen possunt cogitari nõ esse, præter id quod summe est. Illa quippe oĩa & sola possunt cogitari non esse, quæ initium aut finem aut partiũ habent cõiunctionẽ. Et sicut iã dixi: quicquid alicubi, aut aliquando totum nõ est: illud verò
I solũ non potest cogitari nõ esse, in quo nec initiũ, nec finem, nec partiũ coniunctionẽ & quod non nisi semper & vbique totum vlla inuenit cogitatio. Scito igitur, quia potes cogitare nõ esse, quandiu esse certissime scis: quod te miror dixisse nescire. Multa nanq; cogitamus nõ esse, quæ scimus esse: & multa esse, quæ nõ esse scimus: nõ existimando, sed fingendo ita esse cogitamus. Et illud quidẽ possumus, & istud scimus: non possumus cogitare aliquid non esse, quãdiu scimus esse: quia simul & illud possum⁹ & istud scimus: & non possumus cogitare non esse, quia nõ possum⁹ cogitare esse simul. & nõ esse. Si quis igitur sic distinguat huius platonis has duas sententias: intelligit nihil, quandiu esse scitur, posse cogitari non esse, & quicquid est, præter id quo maius cogitari nequit, etiam cum scitur esse, posse cogitari non esse. Si igitur & proprium est deo, non posse cogitari nõ esse: & tamen multa possunt cogitari, quandiu sunt nõ esse. Quõ tamen dicatur cogitari deus non esse, in isto libello puto sufficienter esse dictum. Qualia verò sint & alia, quæ mihi obiicis pro insipiente, facile est deprehendere vel parum sapienti: & ideo id ostendere supersedendum existimaueram: Sed quoniã audio quibusdam ea legentibus aliquid contra me valere videri, paucis de illis cõmemorabo. Primum, quod sæpe repetis me dicere: quia quod est maius omnibus in intellectu, & si est in intellectu, est & in re, aliter enim omnibus maius nõ esset oĩbus maius. Nusquãin oĩbus dictis meis inuenitur talis probatio. Non enim idem valet, quod dicitur: maius omnibus & quo maius cogitari nequit, ad probãdum, quia est in re, quod dicitur. Siquidem cum dicitur. quo maius cogitari non possit, non esse aliquid in re, aut posse non esse, aut vel non esse posse cogitari, facile refelli potest. Nam quod nõ est, potest non esse: & quod non esse potest, cogitari potest non esse. Quicquid autem cogitari potest non esse si est: non est quod maius cogitari non possit. Quòd si non est: vtique si esset, non esset quo maius nõ possit cogitari. Sed dici nõ potest: quia qui maius non possit cogitari si est, non est qui
L maius cogitari non possit, aut si esset, non esset quo non posset cogitari maius. Patet ergo, quia nec non est, nec potest non esse, aut cogitari nõ esse. Aliter enim, si est, non est quod dicitur, & si esset, non esset. Hoc autẽ non tam facile probari posse videtur de eo, quod maius dicitur omnibus: Non enim ita patet: quia quod nõ esse cogitari potest, nõ est maius omnibus quæ sunt sicut quia non est quo maius cogitari non possit, nec sic est indubitabile: quia si est aliquod maius omnibus, non est aliquid quàm quo maius non possit cogitari: aut si esset, non esset similiter aliquid: quoniam certũ est, de eo quod dicitur quo maius cogitari nequit. Quid enim si quis dicat esse aliquod maius omnibus quæ sunt, & idipsum tamen posse cogitari non esse, & aliquid maius esse, etiã si non sit: posse tamẽ cogitari an hoc sic aperte inferri potest. Nõ est ergo maius omnib⁹ quæ sunt: sicut vbi apertissime diceretur: ergo non est quo maius cogitari nequit. Illud nanque alio indiget argumento
M quàm hoc quod dicitur omnibus magis. In isto verò non est opus alio, quàm hoc ipso quod sonat: quo maius cogitari non possit, ergo si non similiter potest probari de eo quod maius omnibus dicitur: quod de se per seipsum probat, quo maius nequit cogitari: iniuste me reprehẽdisti dixisse quod non dixi, cum tantum differat ab eo quod dixi. Si verò vel post aliud argumentũ posuisti: nec sic me debuisti reprehendere dixisse, quod probari potest. Vtrum autem possit facile perpendi qui hoc posse, quo maius cogitari nequit, cognoscit: nullatenus enim potest intelligi, quo maius cogitari non possit: nisi id quod solum omnibus est maius. Sicut ergo quo maius cogitari nequit intelligitur, & est in intellectu, & ideo esse in rei veritate: asseritur sic quod maius dicitur omnib⁹ intelligi, & esse in ĩtellectu: & idcirco re ipsa esse ex necessitate cõcluditur. Vides ergo, quã rectè me compara sti stulto illi, qui hoc solo quod descripta intelligeretur, perditam insulam esse, vellet asserere. Quod autem obiicis, quælibet falsa vel dubia similiter posse intelligi, & esse in intellectu: quemadmodum illud quod dicebam. Miror quod hoc sensisti contra me dubiũ probare vo

A lentem, cũi primum hoc sat erat, vt quolibet modo illud intelligi, & esse in intellectu ostenderem: quo consequenter consideratur, vtrum esset in solo intellectu, velut falsa: an & re, vt vera. Nam si falsa & dubia, hoc modo intelliguntur, & sunt in intellectu: quòd cum dicuntur, audiens intelligit quid dicens significet: nihil prohibet quod dixi intelligi, & esse in intellectu. Quomodo autem sibi conueniat quod dicis, quod falsa dicente aliquo quęcunque ille diceret, intelligeres: & quia illud quid nõ est, eo modo quo etiam falsa habentur in cogitatione nõ dicens auditum cogitare aut in cogitatione habere sed intelligere, & intellectu habere, quia scilicet nõ possum hoc aliter cogitare nisi intelligendo .i. scientia comprehendendo re ipsa illud existere. Quomodo inquam cõueniant & falsa intelligi, & intelligere esse scientia cõprehendere existere: aliud nihil ad me, tu videris.
B Quòd si & falsa aliquo modo intelliguntur: & non omnis sed cuiusdã intellectus est hæc diffinitio, nõ debui reprehẽdi: quia dixi, quo maius cogitari nõ possit, intelligi & intellectu esse etiam antequã certum esset re ipsa illud existere. Deinde, quod dicis vix ịvnquam posse esse credibile, cùm dictum & auditum fuerit istud, non eo modo posse cogitari non esse quo etiã potest cogitari nõ esse deus. Respondeant pro me, qui vel paruam scientiam disputandi argumentandiq; attigerũt. An enim rationabile est, vt idcirco neget aliquis quod intelligit: quia esse dicitur id quod negat, quia non intelligit: aut si aliquando negatur, quod aliquatenus intelligitur: & idem est illi, quod nullatenus intelligitur: nónne facilius probatur, quod dubium est, de illo quod in aliquo, quã de eo quod in nullo est intellectu? Quare nec credibile potest esse, idcirco quãlibet negare quo mai⁹ cogitari nequit, quod auditum aliquatenus intelligit: quia negat deũ, cui⁹ sensum nullo modo cogitat. Ac si & illud, quia non omnino intelligitur, negatur minime: tamen facilius id quod aliquo modo, quã id quod nullo modo intelligitur, probatur: Non ergo irrationabiliter contra insipientem ad probandum deũ esse attuli, quo maius
C cogitari nõ possit: cum illud, nullo modo: istud aliquo modo intelligeret. Quod verò tam studiose probas, quo maius cogitari nequit: non tale esse, qualis nondum facta pictura in intellectu pictoris, sine causa fit. Non enim ad hoc protuli picturam præcogitatã, vt tale illud, de quo agebatur, vellem asserere: sed tantũ, vt aliquid esset in intellectu, quod esse non intelligeretur posse m ostendere. Item, quod dicis: quo maius cogitari nequit, secundũ rem vel ex genere tibi vel ex specie notam te cogitare auditũ, vel intellectum habere non posse: quoniam nec ipsam rẽ nosci, nec eã ex alia simili potes cõiicere, palam est rem aliter esse habere: quoniam nãque omne minus bonum, in tantum est simile maiori bono, in quantum est bonum. Patet cuilibet rationabili menti, quia de minoribus bonis ad maiora conscendendo, ex his quibus aliud quid maius cogitari potest, multũ posumus coniicere illud, quo nihil potest maius cogitari. Quis enim, verbi gratia, vel hoc cogi-
D tare non potest, etiam si non credat in re esse, quod cogitat: scilicet, si bonũ est aliquod: quod initium & finem habet: multo melius esse bonum, quod licet incipiat, non tamen desinit: & sicut istud illo melius est, ita istud esse melius illo, quod nec fidem habet, nec initium: etiam si semp de præterito p præsens trãseat ad futurũ & siue sit in re aliquod huiusmodi, siue non sit valde tamen eo melius esse id, quod nullo modo indiget, vel cogitur mutari, vel moueri: an hoc cogitari non potest: aut non est hoc ex his tribus maius: cogitari valet coniicere id quod maius cogitari nequit. Est igitur, vnde possit conici, quo maius cogitari nequeat. Sic itaque facile refelli potest insipiens, qui sacram au-
thoritatem non recipit, si negat quo maius co- Rom. 1.
gitari nõ valet, ex his rebus conici posse. Ac si quis catholicus hoc neget: meminerit quia inuisibilia dei à creatura mũdi p ea quę facta sunt intellecta cõspiciuntur: sempiterna quoque ei⁹ virtus & diuinitas. Sed etsi verũ esset non pos-
E se cogitari vel itelligi illud, quo mai⁹ nequit cogitari, nõ tamẽ falsum esset, quo maius cogitari nequit, cogitari posse & intelligi. Si enim nihil prohibet dici ineffabile, licet illud dici non possit, quod ineffabile dicitur & quemadmodũ cogitari non possit, cui conuenit non cogitabile dici: ita cum dicitur, quo nihil maius valet cogitari: proculdubio quod auditur, cogitari & intelligi potest etiam si res illa cogitari non valeat aut intelligi, quo mai⁹ cogitari nequit. Nã etsi quisquam est tam insipiens, vt dicat nõ esse aliquod, quo maius non possit cogitari: non tamen ita erit prudens, vt dicat se non posse intelligere, quid dicat: aut si quis talis inuenitur, nõ modo sermo eius est respuendus, sed & ipse cõspuendus. Quisquis igitur negat aliquid esse: quo maius nequeat cogitari: vtique intelligit & cogitat negationem, quam facit: quoniam negationem intelligere, aut cogitare non potest sine partibus eius: pars autem eius est, quo maius cogitari non potest. Quicunque igitur hoc negat, intelligit & cogitat, quo maius cogitari nequit. Palam autẽ est, quia similiter potest cogitari & intelligi, quod non potest nõ esse: maius verò cogitat qui hoc cogitat, quàm qui co- F
gitat quod possit non esse: Cum ergo cogitatur, quod maius nõ possit cogitari cogitatur q⁹ possit cogitari maius: sed nequit idẽ simul cogitari, & nõ cogitari. Quare qui cogitat quo maius non possit cogitari, nõ cogitat quod possit sed quod non possit non esse. Quapropter necesse est esse, quod cogitat, quia quicquid non esse potest non est quod cogitat. Puto, quia mõstraui me non infirma sed satis necessaria argumentatione probasse in præfato libello, re ipsa existere aliquid, quo maius cogitari non possit: nec eam alicuius obiectionis infirmari firmitatem. Tantam enim vim huius probationis in se continet significatio: vt hoc ipsum quod dicitur ex necessitate eo ipso quod intelligitur vel cogitatur, & re vera probetur existere: & idipsum esse quicquid de diuina substantia oportet credere. Credimus nanque de diuina substantia, quicquid absolute cogitari potest melius esse quàm non esse. Verbi gratia:

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Melius est esse æternum, quàm non æternum: bonum quàm non bonum: immo bonitatẽ ipsam, quàm non bonitatem ipsam. Nihil autem huiusmodi non esse potest, quo maius aliquid cogitari nõ potest: necesse igitur est, quo maius cogitari non potest, esse quicquid de diuina essentia credi oportet. Gratias ago benignitati tuæ & in reprehensione & in laude opusculi mei. Cum enim ea quæ tibi digna susceptione videtur, tanta laude extulisti, satis apparet: quia quæ tibi infirma visa sunt, beneuolẽtia nõ maleuolentia reprehendisti.

Beati Anselmi liber de insipiente explicit.

PRAEFATIO SANCTI ANSELMI CANTUARIENSIS EPISCOPI, ORDINIS BENEDICTI, IN LIBRUM DE FIDE, QUEM ALIAS DE INCARNATIONE VERBI PER SE REPERIMUS PRÆNOTATUM.

H Vanuis post apostolos sancti patres & doctores nostri multi tot & tanta de fidei nostræ ratione dicunt ad confutandam insipientiã & frangendã duritiam infidelium, & ad pascendum eos qui iam corde fide mundato eiusdẽ fidei ratione (quã post eius certitudinẽ debemus esurire) delectantur: vt nec nostris nec futuris tẽporibus vllum illis parem in veritatis contẽplatione speremus, nullum tamen reprehẽdendum arbitror, si fide stabilitus in rationis eius indagine se voluerit exercere. nam & illi, quia breues dies hominis sunt, non omnia quæ possent si diutius vixissent, dicere potuerunt: & veritatis ratio tam ampla támq; Iob.14. profunda est, vt à mortalibus nequeat exhauriri: & dominus in ecclesia sua, cũ qua se esse vsq; ad consummationẽ seculi promittit, gratiæ suę dona nõ desinit impertiri. Et vt alia taceã, qui- Isaiæ.7. I bus sacra pagina nos ad inuestigãdã rationẽ inuitat, vbi dicit: nisi credideritis nõ intelligetis, apertè monet intentionẽ ad intellectum extendere, cũ docet qualiter ad illum debeamus proficere. Deniq; quoniam inter fidem & speciem intellectum, quẽ in hac vita capimus, esse mediũ intelligo, quanto aliquis ad illum proficit, tanto eũ propinquare speciei (ad quam omnes anhelamus) existimo. hac igitur ego consideratione, licet sim homo paruæ nimis scientiæ cõfortatus ad eorũ quæ credimus rationẽ intuendam, quantum superna gratia mihi dare dignatur, aliquando conor assurgere, & cùm aliquid, quod prius non videbam reperio, id aliis libenter aperio: quatenus quid securè tenere debeã, alieno discam iudicio. Quapropter mi pater & domine, Christianis omnibus cum reuerentia amande, & cum amore reuerende papa Vrbane, quem dei prouidentia in sua ecclesia summum constituit pontificem, quoniam nulli rectius possum, vestræ sanctitatis præsento conspectui subditum opusculum: vt eius auctoritate quæ ibi suscipienda sunt, approbẽtur: & quę corrigenda sunt, emendentur.

Incipit Liber K *Anselmi de Incarnatione verbi.*

Caput primum.

D Omino & patri vniuersæ ecclesiæ in terra peregrinantis, summo põtifici Vrbano frater Anselmus, vitæ pector, habitu monachus, siue iubẽte siue permittẽte deo, Cãtuariæ metropolis vocatus episcopus, debitã subiectionẽ cũ humili seruitio & deuotis orationibus. Quoniã diuina prouidẽtia vestram elegit sanctitatẽ, cui vitam & fidem Christianam custodiẽdam, & ecclesiam suã regendam cõmitteret: ad nullum alium rectius refertur, si quid cõtra catholicam fidem oritur in ecclesia: vt eius autoritate corrigatur, nec vlli alij tutius si quid contra errorem respondetur, ostenditur vt eius prudentia examinetur. quapropter sicut nulli dignius L possum: ita nulli libentius præsentẽ epistolam, quam vestræ destino sapientię quatenus si quid in ea corrigẽdũ est, vestra censura castigetur: & quod regulam veritatis tenet, vestra autoritate roboretur. Cũ adhuc in Becci monasterio essem abbas, præsumpta est à quodam clerico in Francia talis assertio: Si in deo, inquit, tres personæ sunt, vna tantum res: & non sunt tres res vnaquæq; per se separatim, sicut tres angeli aut tres animæ: ita tamen vt potentia & voluntate omnino sint idem, ergo pater & spiritꝰ sanctus cum filio est incarnatus. Quod cùm ad me perlatum esset, inceps contra hunc errorem quandam epistolam, quam parte quadam edita, perficere contempsi: credens nõ ea opus esse, quoniam & ille, contra quẽ fiebat, in concilio à venerabili Remẽsi Archiepiscopo Reynaldo collecto, errorem suum abiurauerat: & nullus videbatur qui eum errare ignoraret: partem tamen illam quam feceram, quidam fratres me nesciẽte transscripserunt atque aliis legendam tradi- M derunt: quod ideirco dico, vt si in alicuius manus pars illa venerit, quãquam ibi nihil falsum sit, tamen tanquam imperfecta & non exquisita relinquatur: & hic quod ibi inceps diligentius inceptum & perfectum requiratur. Postquàm enim in Anglia ad episcopatum, nescio qua dei dispositione captus & retẽtus sum, audiui præfatæ nouitatis auctorẽ in sua perseuerãtẽ sentẽtia dicere, se non ob aliud abiurasse quod dicebat, nisi quia à populo interfici timebat. hac igitur causa quidã fratres precibus suis me coẽgerunt, vt soluerem quæstionem, qua ipse sic irretitus erat, vt nullo modo se expediri ab ea crederet, nisi aut incarnatione dei patris & spiritus sancti, aut deorũ multitudine impediret. Quod rogo ne quis putet præsumpsisse me, quasi sortitudinem fidei Christianæ meæ existimem indigere defensionis auxilio. Quippe si ego contemptibilis homuncio, tot sanctis & sapiẽtibus vbique existentibus, ad confirmandum fidei Christianæ firmamẽtũ, quasi mea indigeat defensione, aliquid scribere tẽtarem, præsumptor vtique iudicari & deridendus possem videri.

Si

A Si enim me viderent homines alij, onustũ paxillis & fimbus & aliis rebus, quibus nutantia ligari & solidari solent, elaborare circa montẽ Olympum ad confirmandum eum, ne alicuius impulsu nutaret, aut subuerteretur: mirum si se à risu & derisu continerent. quanto magis cũ lapis, qui abscisus est de monte sine manibus, & percussit & comminuit statuam, quam vidit in somno Nabuchodonosor, iam factus est mons magnus: & impleuerit vniuersam terram, si eũ meis rationibus fulcire & quasi nutantem stabilire nitar, tot sancti & sapientes, qui pro eius ęterna firmitate se stabilitos esse gaudent, indignari. mihi possunt & hoc imputare, nõ studiosæ grauitati, sed iactabũdę leuitati. Si quid ergo de firmitate fidei nostræ in epistola disputauero, non est ad confirmandum illam: sed ad fratrum hoc exigentiam precibus satisfaciendum. sed si ille, qui prefatam protulit sententiam deo B corrigente ad veritatem rediit, nullatenus pu- Rebus 5. tet me in hac epistola contra se loqui: quia iam non est quod fuit. Si enim fuit aliquando tenebræ, nunc autem lux in domino: non sunt argu endæ tenebræ quæ iam non sunt. sed lux approbanda quæ lucet. Veruntamen siue adhuc ad lucem redierit siue non, quoniam sentio laborare plures in eadem quæstione, etiam si fides in illis superet rationem, quæ illis fidei videtur repugnare, non mihi videtur superfluum repugnantiam istam dissoluere.

Quòd sacræ fidei quæstiones quas disputamus aut rimamur, non quilibet dialectici sed in scripturis sacris experti suscipere humiliter debent. Cap. II.

S Ed priusquam de quæstione disseram, aliquid præmittam ad compescendam eorum præsumptionem, qui nephanda temeritate audent disputare contra aliquid eorum quæ fides Christiana confitetur, quoniam id intellectu capere nequeunt, & potius insipienti superbia iudicant nullatenus posse esse quod nequeunt intelligere, quàm humili sapientia fateantur esse multa quæ ipsi non valeant C cõprehendere. Nullus quippe Christianus debet disputare quod catholica ecclesia corde credit & ore confitetur, quomodo nõ sit: sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amãdo, & secundum illam viuendo humiliter, quãtum potest quærere rationem, quomodo sit. Si potest intelligere, deo gratias agat: si non potest non immittat cornua ad vẽtilandũ: sed submittat caput ad venerandum. Citius enim in se potest confidens humana sapientia impingendo cornua sibi euellere, quàm innitendo petrã hanc euellere. Solent enim quidam, cum ceperit quasi cornua confidentiæ sibi scientiæ producere, nescientes, quod si quis æstimat se scire Vide.7. aliquid nondum cognouit quemadmodũ oportet eum scire, antequam habeãt per soliditatẽ fidei alas spirituales præsumẽdo in altissimas de fide quæstiones assurgere. Vnde fit, vt dum ad illa quæ prius fidei scalam exigunt, sicut scriptum est, nisi credideritis non intelligetis. preposterè prius per intellectum conantur ascendere in multimodos errores: per intellectus defectum cogantur descendere. Palam nanque D est, quia illi non habent fidei firmitatem, qui, quoniã quod credunt, intelligere non possunt, disputant contra eiusdem fidei à sanctis patribus cõfirmatam veritatem: velut si vespertiliones & noctuæ non nisi in nocte cælũ videntes, de meridianis Solis radiis disceptent contra aquilas solem ipsum irreuerberato visu intuentes. Prius ergo fide mundandum est cor, sicut Actu. 15. dicitur de deo: fide mundans corda eorum, & Psal. 18. prius præceptorum domini custodia illuminãdi sunt oculi: quia præceptum domini lucidũ, illuminãs oculos, & prius per humilem obedientiam testimoniorum dei debemus fieri paruuli, vt discamus sapientiam quam dat testimonium domini fidele, sapientiã præstans paruu- Ioan. 18. lis. Vnde dominus. Confiteor tibi domine pa- Matt. 2. ter cæli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Prius inquam ea quæ carnis sunt postponentes secundum spiritum viuamus, quàm profunE da fidei diiudicando discutiamus, nam qui secũ dum carnem viuit, carnalis siue animalis est, de 1. Cor. 2. quo dicitur: Animalis homo nõ percipit ea quę sunt spiritus dei. Qui verò spiritu facta carnis mortificat, spiritualis efficitur, de quo legitur, Ibidem. quia spiritualis omnia iudicat. & ipse à nemine iudicatur. Verum enim est, quia quãto opulentius nutrimur in sacra scriptura, ex his quæ per obedientiam pascunt, tanto subtilius prouehimur ad ea quæ per intellectum satiant, frustra quippe conatus dicere: super omnes docentes me intellexi, qui proferre non audet: quia testi- Psal. 118. monia tua meditatio mea est. Et mẽdaciter pronunciat: Super senes intellexi, cui non est fami- Ibidem. liare quod sequitur: quid mandata tua quæsiui. ut supra. Nimirũ hoc ipsum quod dico, qui non credide rit non intelliget. Nam qui non crediderit, nõ experietur: & qui expertus non fuerit, non intelliget. Nam quantũ rei auditum superat experientia tantum vincit audientis cognitionẽ experientis scientia. & nõ solum ad intelligendũ altiora prohibetur mens ascendere sine vitę & F mandatorum dei obedictia: sed etiam aliquando datus intellectus subtrahitur, & fides ipsa subuertitur neglecta bona cõscientia. Ait enim de quibusdam apostolus. Cum cognouissent deum, non sicut deum, glorificauerũt, aut gratias egerũt sed euanuerũt in cogitationibꝰ suis & obscuratũ est insipiens cor eorũ. Et cũ præciperet Timotheo militare militiam bonã, ait: Roma. 1. habens fidẽ & cõscientiam bonam quam quidam repellentes circa fidẽ naufragauerunt. Ne Timo. 1. mo ergo se temere mergat incondẽsa difficillimarum quæstionum, nisi prius in soliditate fidei, conquisita morum & sapientiæ grauitate: ne præ multiplicia sophismatum diuerticula in tanta leuitate discurrẽs aliqua tenaci illa quçetur falsitate. Cumque omnes, vt cautissime ad sacræ paginæ quæstiones accedant, sunt commonendi, illi vtique nostri temporis dialectici (immo dialecticæ hæretici, qui quidem non nisi flatũ vocis putant esse vniuersales substantias, & qui colorẽ non aliud queunt intelligere nisi corpus, nec sapiẽtiam hominis aliud quàm animam) prorsus à spiritualium quæstionum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G disputatione sunt exsufflandi. In eorum quippe animabus ratio, quæ princeps & iudex omnũ debet esse quæ sunt in homine, sic est imaginationibus corporalibus obuoluta: vt ex eis se nõ possit euoluere: nec ab ipsis ea quæ sola & pura ipsa contẽplari debet, valeat discernere. Qui enim nondũ intelligit, quomodo plures homines in specie sint vnus homo, qualiter in illa secretissima & altissima natura cõprehẽdet, quomodo plures personæ, quarũ singula quæq; est perfectus deus, sint vnus deus. Et cuius mẽs obscurata est ad discernẽdum inter æquum suũ & colorẽ eius, qualiter discernet inter vnũ deũ & plures relationes eius. Denique qui non potest intelligere aliquid esse hominẽ, nisi indiuiduũ: nullatenus intelliget hominem, nisi humanam personam. Omnis enim indiuiduus homo persona est. Quomodo ergo iste intelliget hominem assumptum esse à verbo non personam, id est, aliam naturam, non aliam personam esse assumptam. Hæc dixi: ne quis antequam sit idoH neus, altissimas de fide quæstiones præsumat discutere: aut si præsumpserit, nulla difficultas aut impossibilitas intelligendi valeat illum à veritate, cui per fidem adhæsit, excutere. Iam veniendum est ad id propter quod incepimus.

Quod non sunt tres dii, quamquam tres res personales, vna tamen res essentialis.

Cap. III.

Dicit (sicut audio) ille, qui tres personas D dicitur asserere esse velut tres angelos, aut tres animas. Pagani defendunt legẽ suam. Iudæi defendũt legem suam, ergo & nos Christiani debemus defendere fidem nostram. Audiamus quomodo iste Christian⁹ defendat fidem suam. Si, inquit, tres personę sunt vna tãtum res, & non sunt tres res, vnaquæque per se separatim sicut tres angeli aut tres animæ: ita tamen vt voluntate & potentia omnino sint idẽ, ergo pater & spiritus sanctus eum filio incarnatus est. Videte quid dicat iste homo, quomodo defendat iste Christianus fidem suã. Certe aut vult confiteri tres deos, aut non intelligit quod I dicit. Sed si tres deos confitetur, non est Christianus. Si autem affirmat quod non intelligit, non illi credendum est, huic homini nõ est respondendum, autoritate sacræ scripturæ, quia aut ei non credit, aut eam peruerso sensu interpretatur. Quid enim apertius dicit scriptura sacra, quàm quod deus vnus & solus est. Ratione igitur qua se defendere nititur, eius error demõstrandus est. Vt autem facilius & breuius hoc faciam, loquar tantum de patre & filio: quoniam hæ duæ personæ suis propriis vocibus aliæ ab inuicem aperte designantur. Nam nomen spiritus sancti non est alienum à patre & filio. quia vterque est & spiritus, & sanctus. Quod autem in patre & filio de vnitate substantiæ vel pluralitate personarũ inueniemus, hoc in tribus absque dubio cognoscimus. Dicat ergo: Si duæ personæ pater & filius, non sunt duæ res, Quæramus primum, quid velit hic dicere duas res: Nam vnamquanque personam credimus esse hoc, quod commune est ambobus: & esse hoc, quod proprium est sibi. Persona enim patris & deus est, quod cõmune est illi cum filio: & pater est, quod ei proprium est. Similiter persona K filij & deus est, quod cõmune est illi cum patre: & filius est, quod non nisi de hac sola persona dicitur. In his igitur duabus personis vnum est cõmune, id est, deus: & duo propria quæ sunt, pater, & filius. Quæcunque enim illis sunt cõmunia, vt omnipotens, æternus, in hoc solo cõmuni intelliguntur. Et quæ sunt singulis propria, vt est pater, genitor, vel gignens: & filio, verbum, vel genitus: his duobus nominibus patris, scilicet & filij significãtur. Cum igitur dicit has duas personas esse duas res, quæro: quid dicat ibi duas res, an id quod cõmune est illis, an ea quæ propria sunt singula singulis. Sed si duas res esse dicit duo propria, id est, patrem & filium: vt tamen id quod cõmune est nõ sit plures res, sed vna & sola res: superflue hoc dicit, quia nemo Christianus cõfitetur patrem & filium secundũ hæc duo propria, vnam rem esse, sed duas. Solemus enim vsu dicere rem, quicquid aliquo modo dicim⁹ esse aliquid. Qui autem dicit de deo patrẽ aut filium: a liquid de eo L dicit, & omnes sciunt in deo patrem, nõ esse filium: & filium, non esse patrem quamuis in vno homine pater sit filius, & filius sit pater: si idem homo est pater & filius. Quod ideo fit: quia in deo dicũtur oppositæ, in vno verò homine nõ adinuicem: sed ad alium filium pater, & ad aliũ patrẽ filius dicitur. hoc ergo modo nihil prohibet dicere duas personas, patrem & filiũ esse duas res, si tamẽ intelligatur cuiusmodi sint res. Non enim sic sunt pater & filius duæ res, vt in his duabus rebus intelligatur eorum substãtia, sed eorũ relationes, quanuis ille per ea quę subiungit aperte ostendat se non intelligere hoc modo duas personas esse duas res. Nã cum dicit: si tres personæ sint vna tantũ res & nõ tres res, subiungit per se separatim. Quippe talem videtur pronunciare separationẽ, quæ prohibeat esse simul in eodem homine patrẽ & filiũ. Per hanc nãq; solam putat se posse liberare patrem à cõmunione incarnationis cum filio. Nã M per illam separationẽ, qua aliud est esse patrẽ, & aliud est esse filium, nam aliæ sunt ab inuicem paternitas & filiatio: si credit vnum & solum esse deum qui est pater & filius, non videt patrem & filium posse separari, quin sint in eodem homine simul. Aut ergo aliam separationem personarum patris & filij loquitur, quàm illam qua secundum propria alij sunt ab inuicẽ pater & filius, quia per hanc nõ intelligit incarnationẽ alienã esse à patre: immo si simul sunt pater & filius, opinatur cõsequi patrẽ esse participem incarnationis cum filio. Aut si illam dicit, frustra laborat sicut iam dixi, quia Christiana fides hoc modo intelligit patrẽ & filium esse duas res. Sed cũ ait: sicut sunt tres angeli aut tres animæ, aperte mõstrat se nõ de pluralitate vel separatione illa loqui, quæ illis est personis secundũ propria. Nẽpe de nulla vna eadémque numero re duo angeli dicũtur, aut duæ animæ: nec vnum aliquid numero de duobus angelis dicitur, aut de duabus animabus: sicut patrẽ & filium dicimus de deo vno numero, & vnum numero deum de patre & filio. Credim⁹ enim & dicim⁹, quia deus est pater, & deus est filius: & con-

A & conuersim, pater est deus, & filius est deus: & tamen nec credimus nec dicimus plures esse deos, sed ita vnum esse deum numero, sicut natura: quanuis pater & filius non sint vnus, sed duo. Angelũ enim & animam secundũ substantiam dicimus, non secundum relationem. Nam licet angeli nomen ob officio dictum sit: quia angelus nuncius dicitur, tamẽ sicut anima pro specie substãtię accipitur, ita & angelus. Quod ipse intelligere se monstrat, cum pariter dicit: sicut sunt tres angeli, aut tres animę. Talem nãque signat pluralitatem & separationem, qualẽ habent plures angeli aut animæ. i. qualem habent plures substantiæ. Quod adhuc aperte mõstrare videtur, cum subdit: ita tamen vt voluntate & potestate omnino sint idẽ. Sic enim intelligit voluntatem & potestatem in illis pluribus rebus, quẽadmodũ in pluribus angelis aut animabus. Quod intelligi nõ potest, si illæ plures res putãtur secundũ proprietates personarũ esse, non secundum hoc quod cõmuniter dicuntur. Nullatenus nãque patris & filij secũdũ B ipsas proprietates. i. secundum paternitatem & filiationem vlla volũtas aut potentia est: sed secundũ diuinitatis substantiã, quæ cõmunis est illis. Quare si dicit tres personas esse tres res secundum ipsa propria: palam est quàm superflue hoc dicat, quàm etiã inconuenienter addit: sicut sunt tres angeli, aut tres animæ. Ac si diceat eas dem personas duas esse res secũdum hoc quod commune est illis. i. est, secundum quod singula quęque & plures simul, vnus perfectus deus est Primũ quæro an sit Christianus. Respondebit vt estimo, hic se esse: ergo credit vnum esse deũ & ipsum esse tres personas. i. patrem, & filium & spiritum sanctum & filij personam solam incarnatam, aliis tamen duabus cooperantibus. Qui autem ita credit: affirmat eũ non esse Christianũ, qui aliquid vult asserere contra aliquid horum. Si ergo iste ita credit, negat eum esse Christianum qui contra hoc disputat. Vtrum autem hanc fidem subuertere ipse nitatur, videamus. Cùm igitur dicit, vt de duabus personis dicam sicut incepi, quod de tribus intelli- C gatur, cùm inquam dicit. Si duæ personæ sunt vna res & non duæ: sicut sunt duo angeli aut duæ animæ, consequi patrem quoque esse incarnatum, si filius est incarnatus, puto quia sic ratiocinatur secum: Si vna & eadẽ numero res deus est, & ipsa eadem est pater, est & filius: cũ filius sit incarnatus, quomodo non & pater est incarnatus? De vna quippè & eadem re nõ est vera simul affirmatio & ei⁹ negatio: sed de alia re affirmare aliquid, & de alia idem ipsum negare nihil prohibet. Non enim idem Petrus apostolus est, & non est apostolus. Sed etsi alio nomine idem ipse affirmetur apostolus, & alio negetur: vt petrus est apostolus, & Simon non est apostolus, non est vtraque vera enunciatio, sed vna harum falsa. Petrum autem esse apostolum, & Stephanum non esse apostolum: quoniã alius est petrus, & alius est Stephanus, possibile est verum esse. Si ergo eadem numero & non alia res est pater quàm filius. non est verũ affirmari debere aliquid de filio, & negari de patre: aut affirmari debere de patre, & filio negari. Quicquid igitur est pater, est & filiꝰ: & qđ D dicitur de filio, non debet negari de patre. Est autẽ incarnatus filius: est ergo incarnatus quoq; pater. Sed hęc ratiocinatio si vera est & rata, vera est hæresis Sabellij. Si enim quicquid dicitur de vna persona, dicitur & de altera, idcirco quoniam vna res duæ sunt personæ, ergo sicut de filio dicitur filius, & verbum, & genitus: ita hæc dicentur de patre. Et quemadmodum pater est, & pater & genitor, & ingenitus: sic hæc de filio dicenda sunt. At si ita est: nõ est alius pater, quàm filius: nec filius alius à patre. Quare non sunt duæ personæ, sed vna persona. Ideo nanque dicuntur personæ duæ: quia alij credũtur ab inuicem pater & filius: si tamẽ deus erit pater & filius. Nam semper pater, est alicuius pater, & filius alicuius filius: nec vnquam pater suimet ipsius est pater, aut filius suimet ipsius filius est. Sed alius est pater, alius cuius est pater & similiter alius est filius, & alius cuius est filiꝰ Quare si in deo non est alius pater, & alius cuiꝰ est pater: nec similiter filius alius est, & alius E cuius est filius, falsè dicitur deus pater aut filius. Si enim in deo non est alius à patre cuius pater sit, non potest esse pater. Et similiter si non est in eo alius à filio cuius sit filius, non valet esse filius. Quapropter non erit vnde illæ duæ personæ dicantur in deo, quæ ideo dicuntur: quia deus est pater, & deus est filius: & iem per alius est pater, alius est filius. Videtis ergo quomodo, destruatur fides nostra secundum sensum eius, qui putat consequi patrem esse cũ filio incarnatum, si vna & non plures sunt res in deo personę plures. Si enim vera est hęc eius consequentia, non solum hoc quod de patre & filio dixi: sed in omnibus tribus personis tanta sequetur confusio: vt quicquid de singulis proprie dicitur, de omnibus dicendum communiter sit. Quamobrẽ non erit, vnde pater & filius & spiritus sanctus procedẽs à patre & filio sint alij ab inuicem, sicut ostendi in patre & filio. Quare nec vlla erit ibi relatio, quæ nullatenus ibi est, nisi secundum hoc quod alij sunt ab inuicem. Ergo nec plures erunt personæ. Posito F nãque vnam rem esse tres personis: aut illud nõ sequitur quod dicit: aut omnia illa simul, quæ dixi consequentur. Similis nanque est in omnibus vis consequentiæ. Cur ergo pergit ad incarnationem, quasi ipsa sola faciat quæstionem & non potius dicit, si tres personæ sunt vna res non sunt tres personæ. Nam non minus ante incarnationem quàm post, facere hanc quæstionem potest. Si autem hoc omnino vult asserere: tres, scilicet personas, secũdum quod vnaquæque deus est, non esse vnam rẽ sed tres res, vnamquãque per se sicut sunt tres angeli, apertissimum est: quia tres deos constituit. Sed forsitan ipse nõ dicit, sicut sunt tres animę aut tres angeli, sed ille qui mihi eius mãdauit quæstionem, hanc ex suo posuit similitudinem: sed solũ tres personas affirmat esse tres res sine additamento alicuius similitudinis. Cur ergo fallitur aut fallit sub nomine rei, cum idipsum significetur sub nomine dei. Nempe aut deum esse rẽ illam negabit, in qua tres personas, immo quã tres fatemur esse personas. Aut si hoc nõ negat

Universidad de Deusto
Biblioteca

G consequẽs est: vt sicut ipse asserit personas tres nõ vna sed tres esse res. Ita quoq; affirmet easdem personas non vnum, sed tres deos. Quæ quã impia sint, iudicent Christiani. Sed dicet, non cogit quod dico tres fateri tres deos, quoniam tres illæ res simul sunt vnus deus: & nos dicimus. Ergo singula quæq; de tribus illis .i. singula quæque persona non est deus: sed ex tribus rebus conficitur deus. Pater igitur non est deus, filius non est deus, spiritus sanctus nõ est deus, quoniam nec de singulis nec de duobus: sed solũ de tribus simul nominatis, dicẽdus est deus: quod similiter est impium. Nam si ita est, non est deus simplex natura, sed partibus composita. Sed si simplicem habet intellectũ & nõ multiplicitate phantasmatum obrutum, intelligit simplicia præstare cõpositis quantũ ad simplicitatem & compositionem attinet. Quoniã omne compositum necesse est, aut intellectu posse disiungi, aut re ipsa, quod de simplicibus intelligi nequit. Cuius enim partes cogitari nõ possunt, id in partes nullus intellectus dissolue
H re potest. Si ergo deus tribus ex rebus compositus est, aut nulla natura simplex est: aut aliqua natura est alia, quæ in aliquo est præstãtior natura dei: quæ vtraque quàm falsa sint, non est obscurum. Quod si iste de illis dialecticis modernis est: qui nihil esse credũt, nisi quod imaginationibus comprehendere possunt: nec putant aliquid esse, in quo partes nullæ sunt, vel non negabit intelligere se: quia si esset aliquid, quod nec actu nec ĩtellectu dissolui posset, maius esset quàm quod vel intellectu est dissolubile. Itaque si omne compositum saltem cogitatione dissolui potest: cùm dicit deum esse compositum, dicit deo aliquid maius se posse intelligere. transit itaque eius intellectus vltra deũ, quod nullus facere potest intellectus. Sed videamus quid addat, quasi ad inconuenientiã repellendam quæ videtur nasci, si tres illæ personæ sunt tres res. Sic tamen, inquit, vt vna triũ earũ rerum sit voluntas & potestas. hic quærendum est, an illæ tres res secundũ hoc quod seperatim ab inuicem intelliguntur, an secundum cõmunem voluntatem & potestatem, an neque secũ
I dum illud solum quod seperatim habent neque secundum hoc quod commune est illis: sed secundum vtrunque simul sint diuinæ naturæ.

Quippè si secundũ illud quod sunt seperatim, habent diuinitatem, erunt tres dij: & idem intelligi poterunt sine volũtate & potestate. Semper enim propria discretè intelliguntur à communibus, & communia à discretis. Sed diuina natura sine volũtate & potestate nullatenus intelligi valet. Quòd si secundum vnam & communem voluntatem & potestatem sunt, & singulæ & binæ & tres simul deus: quid ibi faciũt illæ tres discordes res, quæ nec nisi per aliud in vnitatem concordare possunt deitatis, nec ad perfectionem, nec ad auxilium aliquod, vt deus sit valeant. Nam si vna sufficit voluntas & potestas ad perfectionem dei: quæ sunt illæ tres res quibus indiget deus, aut ad quid illis eget. Credimus enim deum nullo indigere: frustra igitur cogitantur illæ tres res in deo. Ac si nec solæ tres res, nec sola voluntas & potestas: sed hæc omnia simul conficiunt deum. Item dico, K quia compositus est: & ea quæ non sunt per se deus aut dij faciunt deum. Aut si dicit, quia illę tres res ita nomẽ dei habent per potestatem & voluntatem, sicut homo dicitur rex per regiam potestatem: non est deus nomen substantiæ, sed accidentaliter dicuntur illæ (nescio quæ) tres res dij, sicut tres homines eandẽ habẽtes regiã potestatem tres reges dicuntur. Tres enim homines vnus rex esse nequeunt. Quod quàm nephandum sit, non est opus dicere. Codex magnus implendus est, si voluero scribere absurditates & impietates quæ sequuntur, si verũ est vna dei persona incarnata reliquas duas consequi esse incarnatas: quia tres illæ personæ sunt vna res, secũdum id quod communiter de tribus dicitur: aut si sunt tres res seperatæ (quemadmodum ille putat cõtra quem ista dixi) quomodo solus filius est incarnatus. Palàm ergo est quoniam non debeat esse promptus ad disputandum de rebus profundis: & maximè de illis in quibus non erratur sine periculo.

Tres personas esse incarnatas filio incarnato impossibile est: filio tamen amplius conuenit incarnari quàm patri & spiritui sancto. L
Cap. IIII.

Ed forsitam dicit iste mihi. Sicut putas
S ista pariter consequi ex necessitate quę dicis: sic & sequitur quod dico ita necessaria mea videtur consequentia. Ergo ostẽde non consequi quæ dico, & fatebor ego tecũ nullum incõueniens sequi, si solus filius est incarnatus: aut si tres personę sunt vna res. Quod si ab hac ostentione deficis, nõ soluis sed magis ligas quæstionem, cùm tu ipse mecum probas inumerabilia nasci inconuenientia. Quæ si neganda sunt, ambo debemus pariter concludere tres personas non esse vnam rem, si solus filius est incarnatus: aut si sunt vna res, omnes pariter esse incarnatas. Ostendendum ergo est in quo iste fallitur: & quomodo incarnationẽ soli⁹ filij nõ sequitur tres personas esse tres res separatas aut si sunt vna res, tres personæ, omnes eas esse incarnatas. Quod vtique deus vna, & sola, & in-
diuidua, & simplex sit natuta & tres personæ. M
sanctorũ patrũ & maxime beati Augustini post apostolos & euãgelistas inexpugnabili⁹ rationibus disputatum est. Sed & si quis legere dignabitur duo parua opuscula mea Monologiõ scilicet & Proslogion, quæ ad hęc maxime facta sunt: vt quod fide tenemus, de diuina natura & eius personis pręter incarnationẽ, necessariis rationibus sine scripturæ autoritate probari possit, si inquam ea aliquis legere voluerit, puto quia & ibi inueniet de hoc, quod nec improbare poterit, nec contemnere volet. In quibus (si aliquid quod alibi aut non legi: aut quæ non memini me legisse, non quasi docendo quod doctores nostri nescierunt, aut corrigendo quod nõ bene dixerũt sed dicendo forsitan, quod illi tacuerunt: quod tamen ab eorũ dictis non discordet, sed illis cohæreat) possit ad respondendum pro fide nostra cõtra eos qui volentes credere, quod non intelligunt, deridentes credentes: siue ad adiuuãdum religiosum

studium

A studium eorum, qui humiliter quærunt intelligere quod firmissime credunt, nequaquam ob hoc me redarguendũ existimo. Ne tamen hanc legentibus epistolam, laborem iniungam quærendi alia scripta: vt non solummodo fide, verũ etiam euidenti cognoscant ratione tres personas non esse tres deos, sed vnum solum: nec tamen deo secundum vnam personam incarnato, ex necessitate secundum alias personas eundem deum incarnari (aliquid hic quantũ ad repellendum opinionem huius defensoris) sicut ipse putat, nostræ fidei sufficere credo subiungam. Aperte dicit, aut patrem & spiritum sanctum cum filio esse incarnatũ, aut tres illas personas esse tres res separatas. Quam nimirum separationem talẽ existimat, vt nec pater nec spiritus sanctus sint in filio. Nam si duæ aliæ personæ sunt in filio, & filius in homine: illæ quoque sunt in homine. Vnde putat consequi, cùm tres personæ simul sint in eodẽ homine, si sunt
B vna res: nullatenus personam filij posse in homine ipso incarnari, sine aliis duabus personis. Personas tamen tres esse non negat: nec filium esse incarnatum. Quod igitur (vt suprà monstratum est) si tres personæ sunt tres res separatæ. aut tres deos esse consequi, aut alias (de quibus iam dictum est) absurditates, nunc breuiter ostendam adiuuante vno solo deo. Primũ, quia etiam si sint tres dij, nihil illi proderit ad defendendum patrem & spiritum sanctum ab incarnatione, quod fieri nõ posse putat sine deorum multitudine. Deniq;, quod non sunt plures dij, sed vnus solus. Postea patefaciã, quãuis sit vnus deus tres personæ, non tamen qualibet vna incarnata, alias quoque incarnari necesse esse: sed potius esset impossibile. Diuinæ vtique naturæ est sicut semper & vbique esse, vt nihil vnquam aut alicubi sit sine eius præsentia: alioquin nequaquam vbique & semper est potens: & quod vbique, potens non est & semper nullatenus est Deus. Si enim dicit non ipsam diuinam substantiam sed potestatem eius esse semper & vbique,
C non tamen negabit potestatem illi esse, aut accidentalem aut substantialem, quidẽ nõ est deo potestas. quia cum omne subiectum sine accidenti, aut esse aut intelligendi possit: deus sine potestate nec esse nec intelligi potest. Si verò deo potestas substãtialis est, aut pars ei⁹ essentię, aut est idipsum quod est tota eius essentia. Pars autẽ non est: quia (sicut suprà dictũ est) quod partes habet, aut actu aut intellectu est dissolubile, quod omnino extraneum est à Deo. Idem igitur est esse dei, & potestas eius. Sicut itaque potestas dei est semper & vbiq;, ita quicquid est Deus vbique & semper est. Ergo cum prædictus nostræ fidei defensor secundũ se, dicit esse tres deos: monstrare nequit, quomodo sint seperatim ea separatione, qua putat se patrẽ & spiritum sanctum ab incarnatione liberare. Nõ ergo illum potest adiuuare multitudo deorum, ad defendẽdum petrem & spiritum sanctũ ab incarnatione: quoniam inueniri non potest in deorum multiplicatione illa distinctio, sine qua defensionem istam fieri posse nequaquam existimat. Quòd autem vnus solus Deus sit & non plures, hinc facile probatur: quia aut Deus non est summum bonum, aut sunt plura summa D bona, aut nõ sunt plures dij sed vnus solus. Deũ verò summũ bonũ esse, nullus negat. quia quicquid aliquo minus est, nullatenus Deus est: & quicquid summum bonum non est, minus est aliquo, quia minus est summo bono. Summum certè bonum pluralitatem sui non admittit, vt plura sint summa bona. Si enim plura sunt summa bona', paria sunt. Summum ergo bonũ est, quod sic præstat aliis bonis, vt nec par habeat nec præstantius. Summum ergo bonum vnum & solũ est. non igitur sunt plures dij, sed vnus & solus est deus: sicut summũ bonum est vnum & solum. & sic summa substantia vel essentia siue natura, quæ eadem ratione qua summũ, nullatenus pluraliter dici posse probãtur. Qui vnus solus deus cũ sint tres personæ, pater, & filius, & spiritus sanctus, non tamen filio incarnato necesse est alias quoque personas (sicut ille disputator putat) incarnari, sed impossibile. Personas enim non negat plures esse, idcirco quo- E
niam aliæ sunt ab inuicem. Si enim ab inuicem non essent aliæ, plures non essent. Sed (vt breuius explicem quod volo & facilius) loquar tãtum, sicut suprà feci de patre & filio, quia per hos clarum erit quid intelligendũ sit de spiritu sancto. Pater ergo & filius secundũ substãtiam nõ sunt plures, nec alij ab inuicem, quia nõ sunt duæ substantiæ, nec alia substãtia patris, alia filij: sed vna & eadem substantia sunt pater & filius. Secundũ personam verò sunt plures & alij ab inuicem: quia pater & filius non sunt vna & eadem persona, sed duæ & aliæ ab inuicem. Dic ergo: si filius incarnatus est, & filius non est alia sed vna & eadẽ numero res quæ pater: ergo necesse est patrem quoque esse incarnatum. Vnã enim & eandẽ numero rem impossibile est simul esse & non esse in eodem homine incarnatam. Et ego dico: Si filius incarnatus est, & fili⁹ non est vna & eadẽ numero persona quæ pater est sed alia: non idcirco esse patrem incarnatum necesse est. Aliam enim personã esse in vno ho
mine incarnatã, & aliam simul non esse in eodẽ F
homine incarnatã possibile est. Et ille: Si deus filius incarnatus est, & deus qui est filius nõ est alius sed vnus & idem numero Deus qui pater est. Plus tamen (quanuis diuersæ personæ sint pater & filius) videtur necesse esse patrẽ quoq; incarnatum cum filio, propter identitatem deitatis, quàm possibile esse propter diuersitatem personarum, non esse simul incarnatum. Videte quid hic dicit, quomodo claudicat vtroque pede in incarnatione filij dei. Nam qui rectè suscipit eius incarnationem, credit eum non assumpsisse hominem in vnitatem naturæ, sed in vnitatem personę. Hic autem somniat, hominẽ à filio dei magis esse assumptum in naturæ vnitatem, quàm in personę vnitatem. Si enim hoc non opinaretur: nõ diceret magis necessarium esse patrem cum filio incarnatum (quoniã vnus est deus pater & filius) quàm esse possibile illũ simul non esse incarnatũ: quia plures sunt personæ. Vtroque igitur pede, id est, vtraque parte claudicat, in incarnatione filij dei (quia vna natura est cum patre, & alia persona à patre) quicunque existimat hanc incarnationem sic esse

Filius assumpsit naturam humanitatis in vnitatẽ personæ non naturæ.

secundum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G secundum naturæ vnitatem: vt filius non posit incarnari sine patre, nec intelligit eam sic secũdum vnitatem esse personæ, vt pater non posit incarnari cum filio. Quippè Deus non sic assumpsit hominem, vt natura Dei & hominis sit vna & eadẽ: sed vt persona Dei & hominis, vna eadémque sit: quod non nisi in vna persona dei esse potest. Diuersas enim personas, vnam & eandem personam esse cum vno eodémque homine nequit intelligi. Nam si vnus homo cum singulis pluribus personis vna persona est: necesse est plures personas, quæ aliæ sunt à se inuicem, esse vnam eandémque personam, quod non est possibile. Quapropter impossibile est deo incarnato secundum vnamquamlibet personam, illum secundum aliam quoque personã incarnari. Cur autem deus magis assumpsit hominem in vnitatem personæ filij, quàm in vnitatem alicuius aliarum personarum: quanuis in hac epistola nostrum hoc propositũ nõ fuit, tamen quoniã huius rei mentio se obtulit, aliquã reddendam rationem existimo. Nempe si spiritus sanctus incarnatus esset, sicut filius est incarnatus, esset spiritus sanctus filius hominis: Essent igitur duo filij in trinitate dei, scilicet filius dei, & filius hominis: Vnde quędam nasceretur dubietatis confusio cùm de Deo filio loqueremur, vterque enim esset Deus, & filius, quanuis alter Dei, alter hominis: fieret quoq; quasi quędam inæqualitas diuersarum personarũ secundum hoc quod filij essent qui omnino æquales esse debent, cùm alter filius maioris parentis dignitate excelleret: alter minoris parentis humilitate subesset. Quanto enim maior est natura dei quàm hominis: tanto dignius est esse filium dei, quàm filium hominis. Si ergo spiritus sanctus natus esset ex virgine: cùm filius dei haberet excellentiorem natiuitatem solã quæ ex deo est, & spiritus sanctus minorem tantum quæ esset ex homine, alia persona esset maior, & alia minor secundum dignitatem natiuitatis, quod non conuenit. Quòd si pater, in vnitatem suæ personę hominem assumpsisset, eadem faceret in deo pluralitas filiorum inconuenientias, & adhuc aliam. Nã si esset filius virginis, duę personæ in trinitate nomẽ nepotis assumerẽt: quia & pater & nepos esset parentum virginis: & filius eius, virginis esset nepos: eũ ipse tamen nihil haberet ex virgine. Quoniam ergo quodlibet paruum inconueniens in deo est impossibile non debuit alia persona incarnari quàm filius. Illo enim incarnato nullum sequitur inconueniens. Quòd enim patre minor dicitur filius & spiritu sancto secundum humanitatẽ, non tamẽ illæ duæ personæ ideo excellunt filio: quia eandem maiestatem, qua maiores sunt humanitate filij, habet & filius: qua & ipse præest cum illis suæ humanitati. Est & aliud, cur magis conueniat filio incarnatio q̃ alij. Qui enim erat incarnãdus, oraturus erat pro humano genere. Et ĩ tis conuenientius suscipit mens humana filium patri, q̃ alium aliis supplicare: quanuis hæc supplicatio non fiat à diuinitate, sed ab humanitate ad diuinitatem. Quã idcirco filius dei facit, quia homo per vnitatẽ personæ filius Dei est. Amplius. Qui hominẽ erat assumpturus, ven-

Cur filius assumpsit humanitatẽ non pater aut spiritus sanctus.

turus erat ad pugnandũ cõtra diabolũ, & ad intercedendũ (sicut dixi) pro hominibus. Quiambo diabolus scilicet & homo, per rapinã se voluerunt facere similes deo: cùm propria sint vsi voluntate. Et quia per rapinã voluerunt nõ nisi falsitatẽ, quoniam nõ, nisi iniuste voluerũt. Propria enim voluntas hominis siue angeli est, quæ contra voluntatẽ dei est. Cũ enim vult aliquis, quod deus velle prohibet, nullũ habet autorem suæ voluntatis nisi seipsum: & ideo sua propria est. Nam quanuis homo voluntatẽ suã aliquãdo subdat volũtati alterius hominis: propria tamen est, si contra deum est. quoniam non eam subdit, nisi vt aliquid, quod vult, attingat: & ideirco seipsum habet autorem, cur eam alij subdat. Quapropter propria voluntas est, quæ nulli alij est subdita. Solius autẽ dei est propriã habere voluntatem, id est, quæ nulli subdita sit. Quicunque igitur propria voluntate vtitur ad similitudinẽ dei, per rapinam nititur: & Deum propria dignitate & singulari excellẽtia priuare, quantum in ipso est, conuincitur. Si enim est alia aliqua volũtas, quæ nulli subdita sit, nõ erit voluntas dei omnibus prælata: nec erit ipsa sola cui nulla alia præsit. Nulla igitur trium personarum dei cõgruentius semetipsam exinanuit formam serui accipiens, ad debellãdum diabolum, & intercedendũ pro homine, qui per rapinam falsam similitudinem dei præsumpserat, quàm filius: qui splendor lucis æternæ & vera patris imago, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo: verum per veram æqualitatem & similitudinem, dixit: ego & pater vnum sumus. Et, qui videt me, videt & patrem. Nullus nanque iusti.° expugnat reum, vel punit, aut illi misericordius parcit, vel pro eo intercedit, quàm cui specialius iniuria fieri probatur: nec aliquid cõuenientius opponitur falsitati ad expugnandum, aut apponitur ad saluandum quàm veritas. In illum enim falsam dei pręsumentes similitudinem specialius peccasse videntur, qui vera dei patris similitudo creditur. Suscepit aũt in vnitatem personæ hominem, vt dictũ est: vt sint duæ naturæ, diuina scilicet & humana, vna persona. De qua vnitate personæ quam firmissime credimus esse non ex duabus personis in Christo, tamen quia potest dici: Vnde parum caute intuẽtibus videri possit Christus ex duabus & in duabus personis existere: non inutile mihi videtur aliquid dicere.

Philip. 2.

Sapien. 7.

Philip. 2.

Ioan. 10.

Ioan. 14.

Quomodo in Christo non dicuntur duæ personæ esse, sicut duæ naturæ assumptæ. Cap. V.

Icũt enim quidam. Quomodo dicis in Christo nõ esse duas psonas, sicut duas naturas. Nam deus & ante hominis assumptionem persona erat, nec postquam hominem assumpsit persona desitit esse: & homo assumptus persona est, quia omnis homo indiuiduus esse persona cognoscitur. Quia alia persona est dei, quæ fuit ante incarnationẽ, alia hominis assumpti. sicut igitur Christus est deus & homo: ita duæ in illo videntur esse personæ. Quæ ratiocinatio p hoc videtur ꝓbare duas esse personas in Christo, quia de° est persona, & homo assumpt° est persona. Sed nõ ita est. Sicut enim in deo vna natura est plures personæ, & plures personæ

A personæ sunt vna natura: ita ĩ Christo vna persona est plures naturæ, & plures naturæ sunt vna persona. Quemadmodum enim pater est Deus, & filius est Deus, & spiritussanctus est Deus, & tamen non tres dij, sed vnus est deus: ita in Christo de° est persona, & homo est persona: nec tamen duæ sunt sed vna persona. Nõ enim est alius Deus, alius homo in Christo: quanuis aliud sit deus, aliud homo: sed idem ipse est deus qui & homo. Verbum enim caro factum assumpsit naturam aliam, non aliam personam. Nam cum profertur homo, natura tantum quæ communis est omnibus hominibus significatur: Cùm verò demonstratiue dicimus istum vel illum hominem, vel proprio nomine Iesum, personam designamus: quæ cum natura collectionem habet proprietatum, quibus homo communis fit singulis, & ab aliis singulis distinguitur. Nam cùm ita designatur, nõ quilibet homo intelligitur: sed qui ab angelo nunciatus est, qui deus & homo, filius dei & fi-
B lius virginis est. & quicquid de illo dicitur, aut secundum deum aut secundum hominem verum est dicere. Neque enim personaliter filius dei designari potest vel nominari sine filio hominis: nec filius hominis sine filio dei, quia idẽ ipse est filius dei qui filius hominis, & eadem est verbi & assumpti hominis proprietatũ collectio. Diuersarum verò personarum impossibile est eandem esse proprietatum collectionẽ, aut de inuicem eas prædicari. Nam & Petri & Pauli non est eadem proprietatum collectio: & Petrus non dicitur Paulus, nec Paulus Petrus. Cùm ergo verbum caro factum est, naturam assumpsit, quę sola nomine hominis significatur, & semper est alia à diuina natura: non aliam assumpsit personam, quoniam eãdem habet cum assumpto homine proprietatum collectionem. Non enim idem est, homo, & assumptus à verbo homo, id est, Iesus. quoniam in nomine hominis, sicut dictum est, sola intelligitur natura: In assumpto verò homine, vel in nomine Iesu, intelligitur cum natura, id est, cũ homine collec-
C tio proprietatum, quæ est eadem eidẽ assumpto homini & verbo. Quapropter nõ dicimus verbum, & simpliciter hominẽ, eandẽ esse personã: ne nõ magis dicamus illum hominẽ eãdẽ esse personã cum verbo, quàm quẽlibet hominem: sed verbum, & illum assumptum hominẽ, id est, Iesum, sicut non credimus eundem hominem eãdem simpliciter esse personam cũ deo, sed cũ illa persona quæ verbum est, & filius est: ne confiteri videamur ipsum hominem, personam eandem esse quæ pater est aut spiritus sanctus. Sed quoniam & verbum est deus, & ille assumptus homo est homo, verum est dicere: quia deus & homo eadẽ persona est, sed in nomine dei. subaudiendum est verbum: & in nomine hominis, subaudiendus est filius virginis.

Quòd pater filius & spiritus sanctus non sint tres res separatæ, naturali probatur exemplo. Cap. VI.

D E scriptis illius cui respondeo in hac epistola, nihil potui videre prẽter illud quod suprà dixi: sed puto sic rei veritatem patere ex his quæ dixi, vt nulli lateat intelligenti: nihil quod ab illo dicitur, vim veritatis tenere. Sed si reuocatus à multitudine deorũ, pluralitatem abneget in deo personarum: hoc ideo facit: quia nescit vnde loquitur. Nam nec deũ nec personas eius cogitat: sed tale aliquid, quales sunt plures humanæ personæ. Et quia videt vnum hominem plures personas esse nõ posse, negat hoc ipsum de deo. Non enim idcirco dicuntur tres personæ: quia sint tres res separatæ, sicut tres homines: sed quia similitudinem habẽt quandam cum tribus separatis personis. Cõsideremus hoc in patre & filio, & idipsum intelligatur de spiritu sancto. Ponamus igitur hominem, qui tantum sit pater & non filius: & filium eius qui tantum sit filius & nõ pater, id est, Adam & Abel. Dicimus itaque de Adam patre & Abel filio, quia pater non est filius, & filius non est pater. quoniam duo homines & separatæ personæ sunt Adam & Abel: nec est cui° filius sit Adã, aut cuius pater Abel. Sic itaque fatemur in deo: quia pater non est filius, aut filius pater, quanuis duo dij non sint: E quoniam pater non habet patrem, aut filius filium. Similiter spiritus sanctus nõ est pater, aut filius, quia nõ est cuius sit pater, aut cuius sit filius. Quoniã ergo pater & filius & spiritus sanctus tres sunt & alij ab inuicem, & nec de inuicem dici queunt: sicut de patre & filio in diuersis personis hominum ostendimus. ideo dicuntur tres personę, non quia sint tres res separatę. Ac si negat tria dici de vno posse, & vnum de tribus. cùm tria non dicantur de inuicem, sicut in his tribus personis & vno deo facimus: quoniam hoc in aliis rebus nõ videt, nec in deo intelligere valeat: sufferat paulisper aliquid quod intellectus eius penetrare non possit esse in deo, nec comparet naturam, quæ super omnia est libera ab omni lege loci & temporis & cõpositionis partium, rebus quæ loco aut tempore clauduntur, aut partibus componuntur: sed credat aliquid in illa esse, quod in istis esse nequit, & acquiescat autoritati Christi, nec disputet contra illam. F

Originem personarum in diuinis alio naturali exemplo probat. Cap. VII.

Ideamus tamẽ, an in rebus creatis, quæ
V & loci, & temporis, & compositionis partium legi subiacent inueniri possit aliquatenus hoc quod negat in deo. Ponamus fontẽ, de quo nascatur & fluat riuus, qui postea colligatur in lacum: sitque nomen eius Nilus. Sic itaque discrete discimus, fontem riuum, lacum: vt fontem nõ dicamus riuum, aut lacum: nec riuum, fontem, aut lacum: nec lacum, fontem, aut riuum. fons tamen Nilus vocatur, & riuus Nilus, & lacus Nilus, & duo simul fons & riuus, Nilus, fons & lacus, Nilus: riuus & lacus Nilus: & simul tres fons, & riuus, & lacus, Nilus, cùm tamen non sit alius & alius Nilus: sed vnus idémque siue cùm singulus quisque, siue cũ bini, siue cùm tres dicuntur Nilus. Tres igitur sunt, fons, riuus, lacus: & vnus Nilus, vnus fluuius, vna natura, vna aqua. & dici non potest quid tres. Nam neque tres, aut Nili, aut fluuij, aut naturæ, aut aquæ sunt: neque tres, aut fontes, aut riui, aut lacus. Vnum igitur dicitur

hoc

Universidad de Deusto
Biblioteca

G hoc de tribus, & tria de vno: nec tamen tria de inuicem. Quod si obiicit non esse singulũ quẽque, aut fontem, aut riuum, aut lacũ, aut binos perfectũ Nilum, sed partes Nili: cogitet totum hunc Nilum ex quo incepit, vsque dum desinet esse in tota quasi ætate sua: quia nec ipse totus est simul aut loco aut tẽpore, sed per partes: nec perfectus erit, donec desinat esse. habet enim Nilus quandam cũ oratione similitudinẽ, quæ quandiu quasi ex oris fonte ꝓcedit, perfecta nõ est: & cùm perfecta est, iam nõ est. Si quis enim sic consideret & diligẽter intelligat, cognoscet totum Nilum esse fontem, totum esse riuum, totum esse lacum: nec fontem esse riuum, aut lacum nec riuum esse fontem aut lacum: nec lacum esse fontem, aut riuum. Nõ enim est idem ipse fons qui riuus aut lacus, quãuis idipsum sit riuus & lacus quod est fons, id est, idem Nilus, idem fluuius, eadem aqua, eadẽ natura. Tria igi tur hæc dicũtur de vno perfecto, & vnum perfectum totum de tribus: nec tamen ipsa tria de inuicem dicuntur, quanuis hoc aliter valde & H perfectiº sit in illa natura simplicissima, & ab omni lege loci vel temporis liberrima. Veruntamen si hoc aliquatenus videtur in re, quę partibus composita, localis, & temporalis est, nõ est incredibile in illa summe libera natura perfecte esse. Est hoc quoq; hîc considerandũ, quia fons non est de riuo nec de lacu: riuus verò de solo fonte, non de lacu: lacus verò de fonte & de riuo: & ita totus riuus de toto fonte & totus lacus & de toto fonte & de toto riuo: sic dicimus in patre & filio & spiritu sancto. Et quia alio modo riuus est de fonte, & alio modo laciº de fonte & riuo, vt lacus non dicatur riuus: sic suo quodammodo alio: verbum est de patre, & spiritus sanctus alio modo de patre & verbo: vt idẽ spiritus sanctus non sit verbum aut filius, sed procedẽs. Adhuc voló quiddam dicere, quod quãuis magnam habeat dissimilitudinem, nonnullam tamen habet ad incarnationem verbi similitudinem, quod forsitan aliquis legens cõtemnet: dicam tamẽ, quia ego alio dicente omnino non contemnerem. Si enim riuus per fistulam currat à fonte vsq; ad lacum, nónne solus riuus I (quanuis non alius Nilus quàm fons & lacus) vt ita dicã, infistulatus est. Sic solus filius incarnatus est, licet non alius deus quàm pater & spiritus sanctus.

Aeternitati punctum comparat.
Cap. VIII.

S Ed quoniã ista terrena valde lõge sunt à summa natura, leuemus ad illam (ipsa opitulante) mentem, & in ea cõtemplemur aliquatenus & breuiter quod dicimus. Deus non est aliud, quàm ipsa simpliciter ęternitas. Aeternitates autem plures intelligi nequeunt. Nam si plures sunt, aut sunt extra se inuicem, aut sunt intra se inuicẽ. Sed nihil est extra æternitatem. ergo nec æternitas est extra æternitatem. Item, si extra se inuicem sunt, in diuersis locis sunt: aut temporibus, quod alienum est ab æternitate. Non itaque sunt plures æternitates extra se inuicem. Si verò in se inuicem, plures esse dicuntur, Sciendũ est, quia quotiescunque repetatur æternitas in æternitate, non est nisi vna & eadem æternitas. Dignior est au- K tem natura quæ in se repetita semper sibi conuenit in perfectam vnitatẽ, quàm quæ sui admittit pluralitatem. Vbi enim pluralitas, ibi diuersitas: At vbi diuersitas, ibi non est perfecta concordia. Perfecta nanque est, quæ in identitatem & eãdem vnitatem cõuenit. Sic ergo melior est perfecta cõcordia quàm imperfecta, & impossibile est in summo bono quod est ipsa æternitas esse imperfectum aliquid, non est possibile naturã æternitatis pluralitatẽ admittere. Quapropter quotiescunque repetatur æternitas in æternitate, semper vna & eadem æternitas est. Quod de multis alus similiter dicitur, vt omnipotentia in omnipotentia non est nisi omnipotentia vna. Et vt vnum de his quæ diuinam nõ habent naturam, in quo similiter est, ponã. Pũctum in puncto non est nisi punctũ: habet enim punctum, velut medium, pũctum mundi, velut punctum temporis, id est, præsens tempus, æternitatis nonnullam similitudinem non parum ad eiusdem æternitatis contemplationem vtilem. Vnde latius alias disputandũ est, hic tãtum hoc sufficiat, quia punctum simplex, id est, L sine partibus, & indiuisibile est, velut ęternitas: & ideo pũctum cum puncto sine interuallo nõ est nisi vnum punctum, sic æternitas cum æternitate non est nisi vna ęternitas. Ergo quoniam deus æternitas est, non sunt plures dij: quia nec deus extra deum, nec deus in deo addit numerum deo. Semper igitur vnus & idem est solus deus. Cùm itaq; deº de deo nascitur: quia quod nascitur nõ est extra id de quo nascitur, est proles in parente, & parens in prole, vnus scilicet deus pater & filius: & cũ deus procedit de deo patre & filio, nec exit extra deum, manet deus, id est, spiritus sanctus ĩ deo de quo procedit. Et est vnus deus, pater, & filius, & spiritus sanctus. Et quoniam ista natiuitas & ista processio sine principio sunt, alioquin æternitas nata, & æternitas procedens, quod falsum est, habet principium: nequaquam Deum incepisse esse patrem aut filium aut spiritum sanctum cogitare debemus aut possumus. Sicut autem substantia diuina æternam & singularem seruat vnitatem: sic horum relatiuorũ patris, scilicet & filij, procedẽtis & de quo procedit natura, inseparabilem tenet cum vnitate pluralitatem. Nam quemadmodum necesse est deum semper vnũ & eundẽ esse, & non alium & alium: ita pater nunquã est idem filio suo, aut procedẽs illi à quo procedit secundum has relationes. Sed pater alius est, & filius alius est, procedens alius à quo procedit, nec vnquam dici possunt de inuicem. Quoniã ergo cũ deus nascitur de deo, vel cũ deus procedit de deo: nec substãtia potest amittere singularitatem, nec relatio pluralitatem: idcirco vnũ est ibi tria, & tria vnum: nec tamen tria de inuicem dicuntur, nec incredibile debet esse in natura, quę super omnia & omnibus aliis dissimilis est, esse aliquid, cuius exemplum in alus rebus non valeat perfectè inueniri. hæc autẽ tria Latini dicunt personas, Græci substãtias. Sicut enim dicimus nos in deo substantiam vnã tres personas: ita illi dicunt vnã essentiã tres substãtias. idipsum per substãtiam, quod nos per per- M sonam

A sonam, significantes: nec à nobis aliquatenº in fide discrepantes. Quomodo verò filius nascatur de patre, & spiritus sanctus procedat à patre & filio: nec tamẽ sit filius, quoniã sicuti est, videri in hac vita nõ potest, beatus Augustinus velut per speculũ in ænigmate, in libro de hac ipsa trinitate diligenter contẽplatus est. Et ego in monologio meo pro mea possibilitate disputaui. Si quis autem velit scire, cur in summa essentia nullus sit sexus, cur parens ibi potius dicatur pater quàm mater, aut ꝓles filius quàm filia, aut cur pater tantum ingenitus, filius tantum genitus, spiritus sanctus nec genitus nec ingenitus in eodem libello inueniet.

Explicit de fide Christiana, siue incarnatione verbi.

B. ANSELMI ARchiepiscopi Cantuariensis, in Libros duos contra gentiles: quos, Cur deus homo: nominauit,

PRAEFATIO.

O Pus subditũ, quod propter quosdam, qui antequàm perfectum & exquisitũ esset, primas partes eius me nesciente sibi transcribebant, festinantius quàm mihi opportunum esset: ac ideo breuius quàm vellem, sum coactus vt potui consummare. Nam plura quæ tacui inseruissem, & addidissem, si in quiete & congruo spatio illud mihi edere licuisset. In magna enim cordis tribulatione, quam, vnde & cur passus sim, nouit deus: illud in Anglia, rogatus incepi, & in Capuana prouincia peregrinus perfeci. Quod secundum materiã de qua editum est, (Cur deus homo) nominaui: & in duos libellos distinxi. Quorum prior quidem, infidelium respuẽtium C Christianam fidem, quia rationi putant illam repugnare, continet obiectiones, & fidelium responsiones: ac tandem remoto Christo (quasi nunquam aliquid fuerit de illo) probat rationibus necessariis esse impossibile vllum hominem saluari sine illo. In secundo autem libro similiter, quasi nihil sciatur de Christo, monstratur non minus aperta ratione & veritate naturam humanam ad hoc institutam esse, vt aliquando immortalitate beata totus homo, id est, in corpore & in anima frueretur: ac necesse esse vt hoc fiat de homine, propter quod factus est: sed non nisi per hominem deum, atque ex necessitate omnia quæ de Christo credimus, fieri oportere. Hanc præfatiunculam cum capitulis totius operis, omnes qui librum hunc transcribere volẽt, ante eius principium, vt præfigant, postulo: quatenus in cuiuscumq; manus venerit, quasi in eius fronte aspiciat, si quid in toto corpore sit quod non despiciat.

Explicit prologus.

Incipit Liber

PRIMVS ANSELmi Episcopi, Cur deus homo. Quæstio, de qua totum opus pendet.

Caput primum.

S Aepe & studiose à multis rogatus sum & verbis & literis, quatenº cuiusdam quæstionis de fide nostra rationes, quas soleo respondere quærentibus memoriæ scribendo commendem: dicunt enim sibi placere eas, & arbitrantur sibi satisfacere. Quod appetunt, non vt per rationem ad fidem accedant: sed vt eorum quę credunt intellectu, & delectentur contemplatione: & vt sint, quãtum possint, parati semper ad satisfactionem omni poscenti se rationẽ de ea quæ in nobis est spe. Quam quæstionem E solent infideles nobis simplicitatem Christianam, quasi fatuam deridentes, obiicere: & fideles multi in corde versare: qua scilicet ratione vel necessitate deus homo factus sit, & morte sua, sicut nos credimus & confitemur, mundo vitam reddiderit. Cùm hæc, aut per aliam personam siue per angelicam siue per humanã, aut sola voluntate facere potuerit. De qua quęstione non solum literati: sed etiam illiterati multi quærunt, & rationẽ eius desiderant: Quomodo ergo de hac multi tractare postulent. & licet in inquirendo, valde videatur difficilis: in soluendo tamen, omnibus est intelligibilis, & propter vtilitatem rationisque pulchritudinem amabilis: quanuis à sanctis patribus, inde quod sufficere debeat, dictum sit, tamen de illa curabo, quod mihi deus dignabitur aperire, petentibus ostendere. Et quomodo ea, quæ per interrogationem & responsionem inuestigantur, multis & maxime tardioribus ingeniis magis patẽt. & ideo plus placet vnum, ex illis qui hoc flagitãt, F qui inter alios instantius ad hoc me sollicitant, accipiam mecum disputantem: vt Boso quęrat, & Anselmus respondeat hoc modo.

Quomodo accipienda sint ea, quæ dicenda sunt.
Cap. II. *Boso.*

S Icut rectus ordo exigit, vt ꝓfunda Christianæ fidei credamus priusquã ea præsumamus ratione discutere: ita negligẽtia mihi videtur, si postquam confirmati sumus in fide, non studemus quod credimus intelligere. Quapropter quoniam gratia Dei præueniente fidem nostræ redemptionis sic puto me tenere, vt etiã si nulla ratione quod credo possum comprehendere: nihil tamen sit, quod me ab eius firmitate valeat euellere: à te peto mihi aperiri (quod vt scis plures mecum petunt) qua necessitate, scilicet & ratione deus, cùm sit omnipotens, humilitatem & infirmitatem humanæ naturæ pro eius restauratione assumpserit. Ansel. Quod quæris à me, supra me est, & idcirco altiora me tractare timeo: ne fortè cùm putauerit aut etiam viderit aliquis me non sibi satisfacere, plus existimet rei veritatem mihi defi-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G deficere, quàm intellectum meũ ad eam capiẽdã nõ sufficere. Boso. Nõ hoc tantũ timere debes quantũ & reminisci: quia sæpe contingit in colloquẽdo de aliqua quæstione, vt Deus aperiat quod prius latebat, & sperare de gratia dei, quia si ea quæ gratis accepisti, libẽter ẽpartiris: altiora quę nondũ attigisti, mereberis accipere. Ansel. Est & aliud, propter quod video aut vix aut nullaten⁹ posse ad plenũ inter nos de hac re nũc tractari: quoniam ad hoc est necessaria notitia potestatis, necessitatis, voluntatis: & aliarũ quarũdã rerũ quæ sic se habẽt, vt earũ nulla possit plene sine aliis considerari. & ideo tractatus earũ suũ opus postulat nõ multũ, vt puto, facile nec omnino inutile. Nam earũ ignorantia quędam facit difficilia, quæ per earũ notitiã fiunt facilia. Bos. Sic breuiter de his, suis locis dicere poteris: vt quod sufficiat ad præsens, opus habeamus, & quod plus dicendũ est, in aliud tempus differamus. A. Hoc quoque multũ retrahit à petitione tua, quia materia non solũ preciosa, sed sicut est de speciosa forma præ filiis homi-
H num: sic etiã est de speciosa ratione super intellectus hominũ. vnde timeo ne quẽadmodũ ego soleo indignari prauis pictoribus, cũ ipsum dominum nostrum informi figura pingi video: ita mihi cõtingat, si tam decorã materiam incõpto & contemptibili dictamine exarare præsumo. Bos. Nec hoc te debet retrahere: quia sicut tu permittis, vt q̃ potest melius dicat: sic nulli prælituis, vt cui dictamen tuũ nõ placet, pulchrius non scribat: verùm vt omnes excusationes tuas excludam, quod postulo non facies doctis: sed mihi & hoc ipsum mecũ petẽtibus. A. Quoniã video importunitatẽ tuam & illorũ qui hoc tecum ex charitate & religioso studio petũt: tentabo pro mea possibilitate deo adiuuante & vestris orationibus, quas hoc postulantes sæpe mihi petenti ad hoc ipsum promisistis, quod quæritis non tam ostendere quàm tecum quærere, sed eo pacto quo omnia quæ dico accipi volo, videlicet, vt si quid dixero quod maior non cõfirmet autoritas, quanuis illud ratione probare videar, non alia certitudine accipiatur interim, nisi quia mihi ita videtur, donec mihi Deus ali-
I quo modo melius reuelet. Quòd si aliquatenus quæstioni tuæ satisfacere potero, certũ esse debebit: quia & sapientior me plenius hoc facere poterit. imo sciendum est, quicquid homo inde dicere vel scire possit, altiores tantæ rei adhuc latere rationes. B. Patere igitur vt verbis vtar infidelium: ęquum enim est vt cùm nostrę fidei rationẽ studem⁹ inquirere, ponamus obiectiones eorum, qui nullatenus ad fidem eandem sine ratione volunt accedere. Quanuis enim illi ideo rationem quærant, quia non credunt: nos verò, quia credimus, vnum ideméque tamen est quod quærimus: & si quid responderis, cui autoritas sacra videatur contraire, licet mihi illam ostendere, quatenus quomodo nõ obsistat aperias. Ansel. Dic quod tibi videtur.

Obiectiones infidelium & responsiones fidelium.
Cap. III. Boso.

Biiciunt nobis deridentes simplicita-
O tẽ nostram infideles, quia Deo facimus iniuriam & contumeliam, cùm eum aserimus, in vterum mulieris descendisse, natum K esse de fœmina, lacte & alimentis humanis nutritum creuisse: & vt multa alia taceam quę deo nostro non videntur conuenire, lassitudinem, famem, sitim, verbera, & inter latrones crucem mortẽmque subiisse. A. Nos non facimus Deo iniuriam vllam aut contumeliam: sed toto corde gratias agentes laudamus & prædicamus ineffabilem altitudinẽ misericordię illius: vt quãto nos mirabilius & præter opinionem de tantis & tam debitis malis, in quibus eramus, ad tãta & tam indebita bona quæ perdideramus restituit, tanto mãiorem dilectionem erga nos & pietatẽ monstrauit. Si enim diligenter considerarẽt, quàm conuenienter hoc modo procurata sit humana restauratio, non deriderent nostram simplicitatem, sed dei nobiscũ laudarent sapiẽ-
Rom. 5. tem benignitatem. Oportebat nanque vt sicut per hominis inobedientiam mors in humanum genus intrauerat: ita per hominis obedientiam vita restitueretur. Et quemadmodum peccatũ, quod fuit causa nostræ damnationis, initium habuit à fœmina: sic veræ iustitiæ & salutis nostrę
L. autor, nasceretur de fœmina, & vt diabolus qui per gustum ligni (quem suasit) hominem vicerat, ita per passionem ligni quam intulit, ab homine vinceretur. Sunt quoque alia multa quæ studiosè considerata ineffabilem quandam nostræ redemptionis hoc modo procuratæ pulchritudinem ostendunt.

Quòd hæ responsiones videantur infidelibus sine necessitate & quasi quædam picturæ.
Cap. IIII. Boso.

Mnia hæc pulchra & quasi quędam pi
O cturæ suscipienda sunt. Sed si nõ sit aliquid solidum super quod sedeant, non videtur infidelibus sufficere: cur deũ ea quæ dicimus pati voluisse, credere debeamus. Nã qui picturam vult facere, aliquid eligit solidum super quod pingat, vt maneat quod pĩgit. Nemo enim pĩgit in aqua vel in aere, quia ibi nulla manent picturæ vestigia. Quapropter cũ has conuenientias quas dicis infidelibus, quasi quasdã picturas rei gestę obtẽdimus: quoniam nõ rem
M gestam, sed figmentũ arbitrantur esse quod credimus, quasi super nubem pingere nos existimant. Monstranda est ergo prius veritatis ratio nabilis soliditas .i. necessitas quæ probat deum ad ea quæ prædicamus debuisse aut potuisse humiliari. deinde, vt ipsum quasi corpus veritatis plus niteat, istæ cõuenientiæ, quasi picturę corporis sunt exponendæ. A. Nónne satis necessaria ratio videtur: cur deus ea quæ dicimus, facere debuerit: quia genus humanũ tam preciosum opus eius omnino perierat: nec decebat, vt quod deus de homine proposuerat, penitus annihilaretur: nec idem eius propositum ad effectum duci poterat, nisi genus humanum ab ipso creatore suo liberaretur.

Quòd redemptio hominis non potuit fieri per aliã quàm per dei personam. Cap. V. Bo.

AEc ipsa liberatio, si per aliam quàm p
H dei personã (siue per angelum, siue per hominem, esse facta quolibet modo diceretur) mens hæc humana hoc multo tollerabilius acciperet. Potuit enim Deus hominem aliquem

A aliquẽ facere sine peccato, non de massa peccatrice, nec de alio homine, sed sicut fecit Adam, per quam hoc ipsum opus fieri potuisse videtur A. An non intelligis: quia quæcunque alia persona hominem à morte æterna redimeret, eius seruus idem homo recte iudicaretur? Quòd si esset, nullatenus restauratus esset in illam dignitatem quam habiturus erat si non peccasset: cùm ipse qui non nisi Dei seruus & æqualis angelis bonis per omnia futurus erat seruus eius esset qui Deus non esset, & cuius angeli serui non essent.

Qualiter reprehendant infideles quòd dicimus deum morte sua nos redemisse, & sic dilectionem suam erga nos ostẽdisse, & pro nobis expugnare diabolum venisse.
Cap. VI. Boso.

Oc est quod valde mirantur: quia libe-
H rationẽ hãc redẽptionem vocamus. In qua nanque, aiunt nobis, captione, aut in quo carcere, aut in cuius potestate tenebami
B ni, vnde vos deus non potuit liberare, nisi vos tot laboribus & ad vltimũ suo sanguine redimeret? Quibus cũ dicimus: redemit nos à peccatis, & ab ira sua, & de inferno, & de potestate diaboli, quẽ quia nos nõ poteramus, ipse p̃ nobis venit expugnare, & redemit nobis regnum cælorum. Et quia hæc omnia fecit, hoc modo ostendit quantũ nos diligeret. Respondent. Si dicitis, quia deus hæc omnia facere non potuit solo iussu, quem cuncta iubendo creasse dicitis, repugnatis vobismetipsis: quia impotẽtem illũ facitis. Aut si fateamini, quia potuit: sed noluit nisi hoc modo quomodo sapientem illum dicitis, vel ostendere poteritis? quẽ sine vlla ratione tam indecentia velle pati asseritis? Omnia enim hæc quæ obtẽditis, in eius voluntate consistũt. Ita nanque dei non est aliud, quàm voluntas puniendi. Si ergo non vult punire peccata hominum, liber est homo à peccatis, & ab ira Dei, & ab inferno, & à potestate diaboli, quæ omnia propter peccata patitur: & recipit ea quibus propter eadem peccata priuatur. Nam in cuius
C potestate est infernus, aut diabol⁹: aut cuius est regnũ cælorũ nisi eius qui fecit oĩa? Quæcunq; itaq; timetis aut desideratis, eius voluntati subiacent, cui nihil resistere potest. Quapropter si humanũ genus saluare noluit, nisi eo quo dicitis modo: cùm sola voluntate potuerit vt minus dicã: videte, quomodo eius sapientiæ repugnatis. Nam si homo quod facile posset id cum gra ui labore sine ratione faceret, non vtique sapiẽs ab vllo iudicaretur. Quippè quod dicitis, deum taliter ostendisse quantũ vos diligeret, nulla ratione defenditur: si nullatenus hominem aliter potuisse saluare non monstratur. Nam si aliter non potuisset: tunc forsitan necesse esset, vt hoc modo suam dilectionem ostenderet: nunc verò, cùm aliter possit saluare hominem, quæ ratio est vt propter ostendendam dilectionem suam ea quæ dicitis faciat & sustineat? An enim non ostendit angelis bonis quãtum eos diligat, pro quibus talia non sustinet? Quod verò eum dicitis venisse expugnare pro vobis diabolũ, quo sensu audetis proferre? Nónne dei omnipotẽtia regnat vbiq;? Quomodo ergo indigebat deus, vt ad vincẽdum diabolum de cælo descẽderet. D Hæc nobis infideles obiicere posse videntur.

Quòd nullam diabolus habebat iustitiam aduersus hominem: quare dicatur habuisse vel videatur, & cur hoc modo hominem deus liberaret.
Cap. VII.

Ed & illud quod dicere solemus, deum
S scilicet debuisse prius per iustitiam cõtra diabolum agere vt liberaret hominem: quàm per fortitudinem, vt cùm diabolus eũm, in quo nulla mortis erat causa, & qui deus erat, occideret: iustè potestatẽ quam super peccatores habebat, amitteret: alioquĩ iniustã violentiam feciſſet illi, quoniã iuste possidebat hominem, quem non ipse violenter attraxerat: sed idem homo se sponte ad illum contulerat: non video quã vim habeat. Nam si ipse diabolus aut homo suus esset, aut alterius quã Dei, aut in alia quàm in dei potestate maneret, forsitan hoc recte diceretur. cùm autẽ diabolus aut homo non sit nisi dei, & extra potestatem Dei neuter con- E sistat, quam caulam debuit deus agere cum suo, de suo, in suo, nisi vt seruum suum puniret, qui suo conseruo communẽ dominum deserere, & ad se persuasisset trãsire, ac traditor fugitiuũ, fur furem cum furto domini sui suscepisset. Vterq; nanque fũr erat, cùm alter altero persuadẽte seipsum domino suo furabatur. Quid enim iusti⁹ fieri posset, si hoc deus faceret? aut si iudex omnium deus hominem sic possessum de potestate tam iniustè possidentis, vel ad puniendum istã aliter quàm per diabolum, vel ad parcendum illi eriperet: quæ hæc iustitia esset? Quãuis enim homo iustè à diabolo torqueretur, ille tamen eũ iniuste torquebat. Homo nanque meruerat vt puniretur, nec ab vllo conuenientius quàm ab illo cui consenserat, vt peccaret. Diaboli verò meritum nullum erat vt puniret: imo hoc tanto faciebat iniustius: quanto non ad hoc, amore iustitiæ trahebatur, sed instinctu malitiæ impellebatur. Nam hoc non faciebat Deo iubente, sed incomprehẽsibili sapientia sua quæ mala etiam bene ordinat permittente. & puto illos qui dia- F bolũ aliquã opinãtur habere in possidendo homine iustitiam, ad hoc inde adduci: quia vident hominem diaboli vexationi subiacere iuste, & Deũ hoc iuste permittere: & idcirco putãt diabolum illam iuste inferre. Cõtingit enim idem aliquid diuersis considerationibus esse iustũ & iniustum, & ob hoc aut non diligenter intuentibus totum, iustum aut iniustũ iudicari. Euenit enim vt aliquis innocentẽ percutiat iniuste: vnde ipse iuste percuti mereatur, si tamen percussus (qui non debet se vindicare) percutiat percutientem se, iniuste hoc facit. Hæc igitur percussio ex parte repcutientis iniusta est: quia non debuit se vindicare, ex parte verò percussi iusta: quia iniuste percutiens, iuste percuti meruit. Diuerso igitur intuitu iusta & iniusta est eadem actio, quam contingere potest ab alio iudicari iustam tãtum ab alio iniustam. Hoc quoque modo diabolus non iniuste dicitur vexare hominem, quia deus hoc iuste permittit: & homo hoc iuste patitur. Sed & hoc, quod homo iuste dicitur pati, nõ sua iustitia iuste dicitur pati sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

Colos. 2.

G sed quia punitur iusto iudicio dei. At si obtenditur, chirographum illud decreti quod aduersum nos dicit apostolus fuisse: & per mortem Christi deletum esse: & putat aliquis per illud significari: quia diabolus quasi sub cuiusdã pacti chirographo ab homine iuste ante passionẽ Christi peccatum velut vsuram primi peccati quod persuasit homini & pœnam peccati exigeret, vt per hoc iustitiam suam super hominẽ videatur probare: nequaquam ita intelligendũ puto. Quippe chirographum illud non est diaboli: quia chirographum dicitur decreti. decretũ enim illud nõ erat diaboli sed dei. Iusto nãque iudicio dei decretum erat & quasi chirographo confirmatum, vt homo qui sponte peccauerat: nec peccatum nec pœnam peccati per se vitare posset. est enim spiritus vadens & non rediens. & qui facit peccatum, seruus est peccati. nec qui peccat, impunitus debet dimitti, nisi misericordia peccatori parcat & eum liberet ac reducat. Quamobrem per hoc chirographum
H nullam inueniri posse diaboli iustitiam in hominis vexatione credere debemus. Denique sicut in bono angelo nulla omnino est iniustitia: in malo nulla est penitus iustitia. Nihil igitur erat in diabolo: cur Deus contra illum ad liberãdum hominẽ sua vti fortitudine nõ deberet.

Psal. 77. Ioan. 8.

Quomodo licet humilia quæ dicimus de Christo non pertineant ad diuinitatem: tamen inconueniens videtur infidelibus ea de illo dici secundum hominem: & vnde illis videatur idem homo non sponte mortuus esse. Cap. VIII. *Ansel.*

Vfficere nobis debet ad rationem, vo-
S luntas Dei cùm aliquid facit: licet non videamus, cur ita velit: voluntas nãque Dei nunquã est irrationabilis. B. Verum est si constet Deum id velle vnde agitur. nequaquã enim acquiescunt multi Deum aliquid velle, si rationi repugnare videatur. A. Quid tibi videtur repugnare rationi, cùm Deum ea voluisse fatemur, quæ de eius incarnatione credimus?
I B. Vt breuiter dicam. Altissimum ad tam humilia inclinari, omnipotẽtem aliquid facere cũ tanto labore. A. Qui hoc dicunt, non intelligunt quod credimus. Diuinam enim naturam absque dubio asserimus impassibilem, nec vllatenus posse à sua celsitudine humiliari: nec in eo quod vult facere, laborare. Sed dominũ Iesum Christum dicimus Deum verum & verũ hominem: vnam personam in duabus naturis, & duas naturas in vna persona. Quapropter cũ dicimus Deum aliquid humile aut infirmũ pati, non hoc intelligimus secundum sublimitatẽ impassibilis naturæ: sed secũdum infirmitatem humanæ substantiæ quam gerebat. & sic nostræ fidei nulla ratio obuiare cognoscitur. Sic enim nullam diuinæ substantiæ significamus humilitatem, sed vnam dei & hominis monstramus esse personam. Nõ ergo incarnatione dei humilitas eius vlla intelligitur facta: sed natura hominis creditur exaltata. B. Ita sit, nihil imputetur diuinæ naturæ, quod secundum infirmitatẽ hominis de Christo dicitur: veruntamen, quomodo iustum aut rationabile probari poterit: quia
Matt. 3. deus hominem illum, quem pater filium suum dilectum in quo sibi bene cõplacuit, vocauit: & K quem filius seipsum fecit, sic tractauit aut tractari permisit. Quæ autem iustitia est, hominem omnium iustissimum morti tradere pro peccatore? Quis homo, si innocentẽ damnaret vt nocentem liberaret, damnandus non iudicaretur? Ad idem ergo res deduci videtur inconueniẽs, quod suprà dictum est. Nam si aliter peccatores nõ potuit saluare quàm iustum damnando, vbi est omnipotẽtia? Si verò potuit sed noluit: quomodo defendemus sapientiam eius atque iustitiam? A. Deus pater non quemadmodum videris intelligere, hominẽ illum tractauit, aut innocentem pro nocente morti tradidit. Non enim eum inuitum ad mortem ille coẽgit, aut occidi permisit: sed idem ipse sponte suam mortem sustinuit, vt homines saluaret. B. Etiam si non inuitum, quoniam voluntati patris consentit, quodammodo tamen illum coẽgisse videtur præcipiendo. Dicitur enim, quia Christus humiliauit semetipsum factus obediens patri vsq; ad mortem, mortẽ autem crucis. Propter quod Philip. 2. & deus illum exaltauit, & quia dicit obedien- 1
tiam ex his quæ passus est, & quia proprio filio Hebr. 5.
suo non pepercit pater, sed pro nobis omnibus
tradidit illum. Et idem filius dicit: Nõ veni vo- Roma. 8.
luntatem meam facere, sed voluntatem eius qui Ioan. 6.
misit me. Et iturus ad passionem dicit: Sicut Ioan. 14.
mandatum dedit mihi pater, sic facio. Item, ca- Eiusd. 18.
licem quem dedit mihi pater non bibam illum? Matt. 26.
Et alibi: Pater, si possibile est, transeat à me ca- Ibidem.
lix iste: veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et alibi: Pater, si nõ potest hic calix trãsire nisi bibam illum, fiat voluntas tua. In omnibus istis plus videtur Christus obedientia cogente, quàm spontanea voluntate disponente mortem sustinuisse.

Quòd sponte mortuus sit, & quid sit, factus est obediẽs vsque ad mortẽ: & propter quod deus illum exaltauit, & non veni facere voluntatem meam, & proprio filio suo nõ pepercit, & nõ sicut ego volo, sed sicut tu vis. M
Cap. IX. A.

T mihi videtur, non bene discernis inter hoc quod fecit exigente obedien-
V tia, & quod sibi factum, quia seruauit obedientiam, sustinuit non exigente obedientia. B. Necesse habeo vt hoc apertius exponas. A. Cur persecuti sunt eum Iudæi vsq; ad mortem. B. Non ob aliud, nisi quia veritatem & iustitiam viuendo & loquendo indeclinabiliter tenebat. A. Hoc puto, quia deo ab omni rationali creatura exigit, & hoc illa per obedientiam deo debet. B. Sic nos fateri oportet. A. Hanc igitur obedientiam debebat homo ille deo patri, & humanitas diuinitati, & hanc ab illo exigebat pater. B. Hoc nulli dubium. A. Ecce habes quid fecit exigẽte obediẽtia. B. Verum est, & iam video quid sibi illatum: quia obediendo perseuerauit, sustinuit. Nam illata est illi mors: quia perstitit in obediẽtia & hanc sustinuit: sed quomodo hanc obedientiam exigat non intelligo. A. Si homo nunquam peccasset, deberet pati mortem: aut deberet deus hoc ab illo exigere? B. Quemadmodum credimus, nec homo mo-

A moreretur, nec hoc exigeretur ab illo, sed huius rei à te audire volo rationem. A. Rationalẽ creaturam iustam factam esse: & ad hoc vt deo fruẽdo beata esset, nõ negas? B. Non. A. Deo autẽ nequaquam æstimabis cõuenire, vt quam fecit iustam ad beatitudinẽ, cogat sine culpa esse miseram: hominem enim inuitum mori, miserum est. B. Patet, quia si non peccasset homo, nõ deberet deus ab eo mortem exigere. A. Non ergo coẽgit deus Christum mori, in quo nullum fuit peccatum, sed ipse sponte sustinuit mortẽ: non per obedientiam deserẽdi vitam, sed propter obedientiam seruandi iustitiã, in qua tam fortiter perseuerauit, vt inde mortem incurreret. Potest etiam dici, quia præcepit illi mori pater: cùm hoc præcepit pater, vnde incurreret mortem. Ita ergo sicut mandatum dedit illi pater, sic fecit, & calicem quem dedit ei, bibit: & Philip. 2. Hebr. 5.
B factus est obediens patri vsque ad mortem, & sic didicit ex his quæ passus est, obediẽtiam, id est, quousque debeat seruari obedientia. Verbũ autem quod propositũ est, didicit, duobus modis intelligi potest. Aut enim, didicit, dictum est, p eo quod est, alios discere fecit. Aut quia, quod per scientiam non ignorabat, experimẽto didicit. Quòd autem Apostolus cùm dixisset, humiliauit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, mortẽ autem crucis, subdidit, propter quod & deus illum exaltauit: & dedit illi nomen, quod est super omne nomẽ. Cui simile est quod Dauid dicit: De torrẽte in via bibet, propterea exaltauit caput: non ita dictum est, quasi nullarenus potuisset peruenire ad hãc exaltationem, nisi per hanc mortis obedientiã, & hæc exaltatio nõ nisi in retributionem huius obediẽtiæ collata sit. Prius quàm pateretur dixit, omnia sibi esse tradita à patre, & iterum omnia patris esse sua. Sed quomodo ipse cũ patre sanctóque spiritu disposuerat se non aliter quàm per mortem celsitudinem omnipotentiæ suæ ostensurum mundo: quippe quod nisi per illam mortem fieri dispositum est: cum per illã fit: non incongrue dicitur propter illam fieri. Si enim intendimus aliquid facere: sed proponi
C mo nos prius aliud facturos, per quod illud fiat: cum iam factum est quod volumus præcedere, si fit quod intendimus: recte dicitur, propterea fieri quoniam factum est propter quod differebatur: quia non nisi per illud fieri dispositum erat. Nam si fluuium, quem equo vel naui trãsire possum: & propono me non nisi naui transiturum, & ideo differo me transmeare, quia nauis abest: cum iam præsto est nauis, si transeo recte de me dicitur, nauis parata fuit, ideo transiui: & non solum ita loquimur, quando per illud quod præcedere volumus: sed etiam quando non per illud, sed tantummodo post illud facere aliud aliquid statuimus. Si quis enim differt cibum sumere, propterea quia nondum ea die missæ celebratio affuit: peracto quod prius facere volebat, non incongruè dicitur illi: iam sume cibum, propterea quia iam feci propter quod sumere differebas. Multo igitur minus inusitata est locutio cùm Christus dicitur exaltatus propterea, quia mortem sustinuit, per quã & postquam illam exaltationem decreuit face-

Philip. 2.

Psal. 109.

re. Potest hoc & eo modo intelligi, quo idẽ dõ- D
minus legitur profecisse sapiẽtia & gratia apud deum, non quia ita erat: sed quia ille sic se habebat, ac si ita esset. Nam sic post mortem exaltatus est, quasi propter illam fierent hæc. Quòd autem ipse ait: non veni voluntatem meam facere, sed eius qui misit me: tale est quale est & illud. Mea doctrina non est mea: nam quod quis non habet de se sed à deo, hoc nõ tam suũ quã dei dicere debet. Nullus enim homo à se habet veritatem quàm docet, aut iustam voluntatem, sed à deo. Non ergo venit Christus voluntatẽ suam facere, sed patris, quia iusta voluntas quã habebat, non erat ex humanitate, sed ex diuinitate. Proprio enim filio suo non pepercit deus: sed pro nobis omnibus tradidit illum, non est aliud, quàm non liberauit illum. Nam multa in sacra scriptura huiusmodi inueniuntur. Vbi autem dicit. Pater si fieri potest transeat à me calix iste, veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. & si non potest hic calix transire nisi bibam illum: fiat voluntas tua, naturalẽ salutis per E
voluntatem suam significat appetitum, quo humana caro dolorem mortis fugiebat. Voluntatem verò patris dicit, nõ quoniam maluerit pater mortem filij quàm vitam, sed quia humanũ genus restaurari nolebat pater, nisi faceret homo tam magnum aliquid, sicut erat mors illa, quia non poscebat ratio, quod alius facere non poterat. Idcirco dicit filius illum velle suã mortem, quam ipse maluit pati, quàm vt genus humanum non saluaretur. ac si diceret. Quoniam non vis aliter reconciliationem mundi fieri, di eo te hoc modo velle mortem meam. fiat ergo voluntas tua, id est, fiat mors mea, vt mundus tibi reconcilietur. Nam sepæ aliquem velle dicimus aliquid, quia non vult aliud, quod si vellet non fieret illud quod dicitur velle. vt cum dicimus, illum lucernam velle extingnere, qui nõ vult feneſtram claudere per quam vetus intrat, qui lucernã extinguit. Sic ergo voluit deus pater mortem filij. quia non aliter voluit mundum saluare, nisi homo tam magnum aliquid faceret, vt iam dixi. Quòd filio volenti salutẽ hominum, tantundẽ valuit, quoniam hoc alius fa- F
cere non valebat: quantum si illi mori præciperet. vnde ille: sicut mandatum illi dedit pater, sic fecit & calicem quem dedit ei pater, bibit obediens vsque ad mortem.

Luc. 2.

Ioan. 6. Ioan. 7.

Roma. 8.

Matt. 26. Ibidem.

Item de eisdem, quomodo aliter recte intelligi possunt. Cap. X.

Potest etiam recte intelligi: quia per il-
P lam piam voluntatem, qua voluit filius pro salute mundi mori, dedit illi pater: tamen cogendo mandatum, & calicem passionis, & non pepercit illi: sed pro nobis tradidit illum, & mortem illius voluit, & quia ipse filius obediens fuit vsque ad mortem, & didicit ex his quæ passus est obedientiam. Quemadmodum enim secundum humanitatem non habebat à se voluntatem iuste viuendi, sed à patre: ita quoque illam voluntatem qua, vt tantum bonum faceret, mori voluit, non potuit habere nisi à patre luminum, à quo est omne datum optimum, & omne do-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G num perfectum. & sicut pater tradere, dando
Iaco. 1. voluntatē, dicitur: ita non incongruè fit, si impellere asseritur. Sicut enim dicit filius de Patre Nemo venit ad me, nisi pater traxerit eum: ita dicere potuit, nisi impulerit eū. Similiter quo-
Ioan. 6. que proferre potuit, nemo currit ad mortē propter nomen meum, nisi pater impulerit aut traxerit eum. Quoniam nanque voluntate quisq; ad id quod indeclinabiliter vult, trahitur vel impellitur: non inconuenienter trahere aut impellere dicitur deus, cùm talem voluntatem dat. in quo tractu vel impulsu nulla intelligitur violentiæ necessitas: sed acceptę bonæ voluntatis spōtanea & amata tenacitas. Si ergo hoc modo nequit denegari patrem, voluntatem illam dando filium eius ad mortē traxisse vel impulisse: quis non videat eadem ratione mandatum illi, vt mortem sustineret, sponte & calicem quem nō inuitus biberet, dedisse. Et si filius sibi non pe-
H percasse, sed pro nobis spontanea voluntate seipsum tradidisse, recte dicitur: quis neget recte dici, quia pater à quo talem habuit voluntatem illi non pepercit: sed pro nobis tradidit illū, & mortē ejus voluit? Hoc etiam modo indeclinabiliter & sponte seruando acceptam voluntatē à patre, filius factus est illi obediēs vsq; ad mortem. & didicit ex his quæ passus est obedientiā id est, quàm magna res facienda sit per obedientiam. Nam tunc est vera & simplex obedientia, cùm rationalis natura non necessitate, sed sponte seruat voluntatē à Deo acceptā. Aliis quoq; modis recte possumus patrem voluisse filij mortem intelligere, quanuis isti possint sufficere. Nam sicut velle dicimus eum, qui facit vt alius velit, ita etiam dicimus eum velle, qui non facit vt alius velit, sed approbat quia vult: vt cum videmus aliquem fortiter pati velle molestiā, vt perficiat quod bene vult: quanuis fateamur nos velle, vt illam pœnam sustineat: non tamen volumus aut amamus pœnam eius sed voluntatē. Illum quoque qui prohibere potest & nō prohibet, solemus dicere, quia vult quod non prohibet. Quoniā ergo patri volūtas filij placuit,
I nec prohibuit eū velle aut implere quod volebat, recte voluisse vt filius mortem tam pie & tam vtiliter sustineret, quānis penā eius nō amaret, affirmatur. Non autem potuisse calicem trā sire nisi biberet illum, dixit, non quia non posset mortem vitare, si vellet: sed quoniam, sicut dictū est, mundum erat impossibile aliter saluari. & ipse indeclinabiliter volebat potius mortē pati, quàm vt mundus non saluaretur. Idcirco autem dixit verba illa, vt doceret humanum genus aliter non potuisse saluari quàm per mortē eius, non vt ostenderet se mortem nequaquam voluisse vitare. Nam quæcunque de illo dicuntur, ex his quæ dicta sunt similia, sic sunt exponenda: vt nulla necessitate, sed libera voluntate mortuus credatur. Erat nanque omnipotēs,
Esai. 25. & de illo legitur, quoniam oblatus est, quia ipse voluit. Et ipse dicit: Ego pono animam meā,
Ioan. 10. & iterum sumo eam: nemo tollet eam à me, sed ego pono eam, & iterum sumo eam. Potestatē habeo ponere animam meam, & iterum sumere eam. Quod ergo idē ipse sua potestate & sua voluntate facit, nullatenus ad hoc cogi recte po-

K testi. B. Hoc solum, quia permittit deus illum sic tractari, quanuis volentem, non videtur tali patri de tali filio cōuenire. A. Imo maximè decet talem patrem tali filio consentire: si quid vult laudabiliter ad honorem dei, & vtiliter ad salutem hominum: qnod aliter fieri non potuit. B. In hoc adhuc versamur, qualiter mors illa rationabilis & necessaria monstrari possit. Aliter nanque nec ipse filius eam velle, nec pater cogere aut permittere debuisse videtur. Quæritur enim, cur deus aliter hominē saluare nō potuit, aut si potuit cur hoc modo voluit. Nā & incōueniēs videtur esse deo: hominē hoc modo saluasse, nec apparet quid mors illa valeat ad saluandum hominem. Mirum enim est, si deus sic delectatur aut eget sanguine innocentis: vt non nisi interfecto eo, parcere velit aut possit nocētī? A. Quoniam accipis in hac quæstione personam eorum, qui credere nil volunt nisi prælmonstrata ratione, volo tecum pacisci, vt nul-
L lum vel minimum inconueniens in deo à nobis accipiatur, & nulla vel minima ratio, si maior non repugnat, reiiciatur. Sicut enim in Deo quantumlibet paruum inconueniens sequitur impossibilitas, ita quantumlibet paruam rationem, si maiori non vincitur, comitatur necessitas. B. Nihil in hac re libentius accipio, quàm vt hoc pactum inter nos communiter seruetur A. De incarnatione dei tantum, & de his quæ de illo assumpto homine credimus, quæstio est. B. Ita est. A. Ponam° ergo dei incarnationē, & quæ de illo dicimus homine nunquam fuisse, & constet inter nos hominem esse factum ad beatitudinem, quæ in hac vita haberi non potest, nec ad illam posse peruenire quēquam nisi dimissis peccatis: nec vllum hominem hanc vitam transire sine peccato, & alia quorum fides ad salutem æternam necessaria est. B. Ita fiat quia nihil in his inconueniens aut impossibile deo videtur. A. Necessaria est igitur homini, peccatorū remissio, vt ad beatitudinem perueniat. B. Sic omnes tenemus. M

Quid sit peccare, & pro peccato satisfacere. Cap. XI. An.

Q Værendum est igitur, qua ratione deus dimittit peccata hominibus: & vt hæc faciamus apertius, pri° videamus quid sit peccare & pro peccato satisfacere. B. Tuum est ostendere, & meum intendere. A. Si angelus & homo semper redderet deo quod debet nunquam peccaret. B. Nequeo contradicere A. Non est itaque aliud peccare, quàm deo non reddere debitum. B. Quid est debitum, quod deo debemus? Ans. Omnis voluntas rationalis creaturæ subiecta debet esse voluntati dei. Bos. Nihil verius. Ansel. Hoc est debitum quod debet angelus & homo deo, quod soluendo nullus peccat: & quòd omnis qui non solut: peccat. hæc est iustitia siue rectitudo voluntatis, quæ iustos facit sine rectos corde, id est, voluntate. hic est solus honor & totus quē debemus deo, & quem à nobis exigit deus. Sola nanque talis voluntas opera facit placita deo cùm potest operari, & cum non potest, ipsa sola per se placet: quia nullum opus sine illa placet.

A placet. Hunc honorē debitum qui deo nō reddit, aufert deo quod suum est, & deum exhonorat, & hoc est peccare. Quandiu autē non soluit quod rapuit, manet in culpa, nec sufficit solummodo reddere quod ablatum est, sed pro cōtumelia illata plus habet reddere quàm abstulit. Sicut enim qui lædit salutem alterius; non sufficit si salutē restituit, nisi pro illata doloris iniuria recompenset aliquid: ita qui honorem alicuius violat, nō sufficit honorem reddere, si nō secundum exhonorationis factam molestiā aliquid quod placet illi, quem exhonorauit, restauret. Hoc quoque attendendum, quòd cùm aliquis quòd iniuste abstulit, soluit, hoc debet dare quòd ab illo non posset exigi, si alienum non rapuisset. Sic ergo debet omnis qui peccat honorem, quem rapit, deo soluere, & hoc est satisfactio, quam omnis peccator debet deo facere. B. In his omnibus, quoniam rationē sequi proposuimus, quanuis aliquātulum me terreas, nil habeo quod possim dicere contrà.

B *Vtrum sola misericordia sine omni debiti solutione deceat deum peccata dimittere.*

Cap. XII. Ansel.

Edeamus & videamus, vtrum sola misericordia sine omni solutione ablati
R sibi honoris, deceat deum peccata dimittere? B. Non video cur nō deceat. A. Sic dimittere peccatum non est aliud, quam non punire, & quoniam recte ordinare peccatum sine satisfactione non est nisi punire: si non punitur, inordinatū dimittitur. B. Rationabile est quod dicis. A. Deum verò non decet aliquid in suo regno inordinatū dimittere. B. Si aliquid aliud volo dicere, timeo peccare. A. Igitur non decet deum peccatum sic impunitum dimittere. B. Ita sequitur. B. Est & aliud quod sequitur. Si peccatum sic dimittitur impunitum, quia similiter erit apud deum peccanti & non peccanti: quod deo non conuenit. B. Non possum negare. A. Vide & hoc: Iustitiam hominum nemo nescit esse sub lege, vt secundum eius quantitatem, mensura retributionis à deo recompensetC tur. B. Ita credimus. A. Si autem peccatum nec soluitur nec punitur, nulli legi subiacet. B. Nō possum aliter intelligere. A. Liberior igitur est omnis iniustitia, si sola misericordia dimittitur quàm iustitia: quòd valde inconueniens videtur. Ad hæc etiam extenditur hæc inconueniētia, vt iniustitiam deo simile esse faciat: quia sicut deus nulli legi subiacet, ita & iniustitia. B. Nequeo resistere rationi tuæ: sed cùm deus nobis præcipiat omnino dimittere peccātibus in nos: videtur repugnare, vt hæc nobis præcipiat, quod ipsum facere non decet. A. Nulla in hoc est repugnantia: quia deus hæc præcipit nobis, vt non præsumamus quod solius dei est. Ad nullum enim pertinet vindictā facere, nisi ad illum qui dominus est omnium. nam cùm terrenæ potestates hoc recte faciūt, ipse facit deus à quo ad hoc ipsum sunt ordinatæ. B. Remoui sti repugnātiā quam putabā inesse, sed est aliud ad quod tuum volo habere responsum: nā cùm deus sit liber, vt nullius legis subiaceat iudicio: & sit ita benignus, vt nihil benignius cogitari queat: & nil sit rectum aut decēs, nisi quod ipse vult: mirum videtur, si dicimus, quia nullatenus D vult aut non ei licet iniuriam suam dimittere, à quo etiam de his quæ aliis facimus solemus indulgentiam petere. A. Verum est quod dicis de libertate & voluntate & benignitate illius: sed sic eas debemus rationabiliter intelligere, vt dignitati illius nō videamur repugnare. Libertas enim non est nisi ad hoc quod expedit aut decet, nec benignitas dicēda est, quæ aliquid deo indecens operetur. Quòd autem dicitur, quia quod vult, iustum est: & quod non vult, iustum non est, nō ita intelligēdum est, vt si deus velit quodlibet inconueniēs, iustū sit: quia ipse vult. Non enim sequitur si deus vult mentiri, iustum esse mentiri: sed potius deū illum non esse. Nā nequaquā potest velle mentiri voluntas, nisi in qua corrupta est veritas, immo quæ deserendo veritatē corrupta est. Cùm ergo dicitur, si deus vult mentiri, non est aliud quàm si deus est talis naturæ quæ velit mentiri, & idcirco nō sequitur iustum esse mēdaciū, nisi ita intelligatur: si B cut cùm de duobus impossibilibus dicimus: si hoc est, illud est: quia nec hoc nec illud est. vt si quis dicat: si aqua est sicca, & ignis est humid°: neutrū enim verum est. Itaq; de illis tātum est verum dicere: si deus hoc vult, iustum est, quæ deū velle nō est inconueniēs. Si enim vult deus vt pluat, iustum est vt pluat. & si vult vt aliquis homo occidatur, iustum est vt occidatur. Qua propter si non decet deū aliquid iniuste aut inordinate facere, nō pertinet ad eius libertatem ac benignitatem ac voluntatem peccantem qui nō soluit deo quod abstulit impunitū dimittere. B. Omnia mihi aufers, quę putabā tibi posse obiici. A. Vide adhuc cur deum nō deceat hæc facere. B. Libenter auscultо quicquid dicis.

Quòd nihil minus sit tolerandum in rerum ordine, quàm vt creatura creatori debitum honorem auferat, & quòd non soluat quod aufert. Cap. XIII. An.

Nihil minus tolerandum est in rerū or-
N dine, quàm vt creatura creatori debitū honorem auferat, & non soluat quod F aufert. B. Nihil clarius iudico. A. Nihil autem iniustius toleratur, quàm quo nihil minus est tolerandum. B. Nec hoc est obscurum. A. Puto ergo, quia non dices deum debere tolerare, quo nihil iniustius toleratur, vt quòd creatura non reddat deo quod aufert. B. Immo penitus negandum esse iudico. A. Item si deo nihil maius aut melius est nihil iustius, quàm quę honorem illius seruet in rerum dispositione summa iustitia, quæ non est aliud quàm ipse deus. B. Hoc quoque nil apertius. A. Nihil ergo seruat deus iustius, quàm suæ dignitatis honorem. B. Quod vtique necessario concedi oportet. A. Videtur tibi, quod eū integrè seruet, si sic auferri sibi permittit: vt nec soluatur, nec ipse auferentem puniat. B. Non audeo dicere. A. Necesse est ergo, vt aut ablatus honor soluatur, aut pœna sequatur, alioquin aut sibiipsi Deus iustus non erit, aut ad vtrumque impotens erit: quod nephas est etiam cogitare. B. Nihil rationabilius dici potest, vt puto.

Cuiusmodi honor Dei sit pœna peccantis.

Cap. XIIII. Boso.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Ed volo à te audire, si peccantis pœna
S sit illi honor, aut cuiusmodi honor sit
Si enim pœna peccantis non eius honor est, cùm peccator non soluit quod abstulit, sed punitur, sic perdit deus honorem suum vt non recuperetur, quod his quæ dicta sunt repugnare videtur. A. Deum impossibile est honorem suum perdere aut enim peccator sponte soluit quod debet, aut Deus ab inuito accipit. Nã aut homo debitam subiectionem Deo siue non peccando, siue quod peccat soluẽdo voluntate spontanea, exhibet: aut Deus inuitum sibi torquendo subiicit: & sic se dominum eius esse ostendit, quod ipse homo voluntate fateri recusat. In quo considerandũ, quia sicut homo peccando rapit quod dei est: ita deus puniendo aufert quod hominis est. Quippè non solum id suũ alicuius esse dicitur, quod iam possidet: sed quod in eius potestate est vt habeat. Quoniam ergo homo factus est, ita vt beatitudinem habere posset, si nõ peccaret. cùm ergo propter peH catum beatitudine & omni bono priuatur, de suo quanuis inuitus, soluit quod rapuit, quia licet deus hoc ad vsum sui commodi non transtulerat, quod aufert. sicut homo pecuniam quàm alij aufert in suam cõuertit vtilitatem: hoc tamẽ quod aufert, vtitur ad suum honorem, per hoc quia aufert. Auferendo enim peccatorem, & quę illius sunt subiecta, sibi esse probat.

Si deus vel ad modicum patiatur honorem suũ violari. Cap. XV. Boso.

Lacet quod dicis. Sed est & aliud ad quod
P tuam responsionem postulo. nam si deus ita, sicut probas, suum debet honorem seruare: cur vel ad modicum patitur illum violari. Quod enim aliquo modo lædi sinitur: non inte gre aut perfectè custoditur. A. Dei honori nequit aliquid, quantum ad illum pertinet, addi vel minui. Idẽ nanque ipse sibi honor est incorruptibilis, & nullo modo mutabilis. Veruntamẽ cùm vnaquęque creatura suum & quasi sibi præceptum ordinẽ, siue naturaliter siue rationabiliter seruat, deo obedire & deũ dicitur hoI norare: & hoc & maxime rationalis natura, cui datum est intelligere quod debebat. Quæ cùm vult quod debet, deum honorat, non quia illi aliquid cõfert, sed quia sponte se eius voluntati & dispositioni subdit. & in rerum vniuersitate ordinẽ suum & eiusdem vniuersitatis pulchritudinem, quantum in ipsa est, conseruat. Cùm non vult quod debet, deum quantum ad ipsum est pertinet, inhonorat. quoniam non subdit se spõte illius dispositioni: & vniuersitatis ordinẽ & pulchritudinem quantum in se est, perturbat licet potestatẽ & dignitatẽ dei nullatenus lædat aut decoloret. Si enim ea quæ cæli ambitu continentur, vellẽt non esse sub cælo, aut elongari à cęlo: nullatenus possent nisi sub cęlo esse, nec fugere cælum nisi appropinquando cælo. Nã & vnde, & qua, & quo, & quę irent sub cælo essent, & quanto magis à qualibet parte cæli elongarẽtur. Ita quãuis homo vel malus angelus diuinę voluntati & ordinationi subiacere nolit: non tamen eam fugere valet, quia si vult fugere de sub voluntate iubente currit sub voluntatẽ puniẽtem. Et si quęris quà transit, non nisi sub K voluntate permittẽtis, & hoc ipsum quod peruerse vult aut agit, in vniuersitatis præfatæ ordinem, & pulchritudinem summa sapientia cõuertit. Ipsa nanque peruersitatis spontanea satisfactio: vel à non satisfaciente pœnæ exactio: excepto hoc quod deus de malis multimodis bona facit, in eadem vniuersitate locum tenent suum & ordinis pulchritudinem. Quas si diuina sapientia, vbi peruersitas rectum ordinem perturbare nititur, non adderet: fieret in ipsa vniuersitate, quam deus debet ordinare, quædã ex violata ordinis pulchritudine deformitas, & deº in sua dispositione videretur deficere, Quæ duo quoniam sicut sunt incõuenientia, ita sunt impossibilia: necesse est vt omne peccatũ satisfactio aut pœna sequatur. B. Satisfecisti obiectioni meæ. A. Palàm est ergo, quia deum quãtũ in ipso est, nullus potest honorare vel exhonorare: sed quantum in se est hoc aliquis facere videtur, cùm voluntatem suam voluntati eius subiicit aut subtrahit. B. Nescio quid contra L queam dicere. A. Adhuc addam aliquid. B. Tandiu dic donec me tedeat audire.

Ratio quòd angelorum numerus qui ecciderunt restituendus sit de hominibus. Cap. XVI. An.

Eum constat proposuisse, vt de humaD na natura quam fecit sine peccato, numerũ angelorũ qui ecciderãt restituaret. B. Hoc credimus, sed vellem aliquam huius rei rationẽ audire. A. Fallis me: non enim proposuimus tractare, nisi de sola incarnatione dei & tu mihi alias interseris quæstiones. B. Ne ira
1. Cor. 6. scaris: hilarem datorem diligit deus, nam nemo probat magis se hilariter dare quod promittit, quàm qui plus dat quàm promittit. dic ergo libenter quod quæro. A. Rationalem creaturam quæ dei cõtemplatione beata vel est, vel futura est, in quodam rationabili & perfecto numero præscitam à deo, ita vt nec maiorẽ nec minorẽ illum esse deceat, non est dubitandũ. Aut enim nescit deus, in quo numero melius eam deceat
M constituí, quod falsum est: aut si scit, in eo illam cõstituet, quem ad hoc decentiorem intelliget. Quapropter, aut angeli illi qui ecciderunt, facti erant ad hoc vt essent intra illum numerum aut quia intra illũ numerũ permanere nõ potuerunt ex necessitate ecciderũt: quod absurdũ est opinari. B. Veritas est aperta quod dicis. A. Quo modo ergo de illo numero esse debuerunt, aut restituẽdus est ex necessitate numerus eorũ aut imperfecto numero remanebit rationalis natura, quæ in numero perfecto præscita est: quod esse nõ potest. B. Restaurandi proculdubio sunt. A. Necesse est ergo eos de humana natura: quoniã nõ est alia de qua restaurari possint. B. Cur nõ aut ipsi aut alij angeli ꝓ illis possint restitui?

Cur non aut ipsi aut alii angeli pro illis, possunt restitui. Cap. XVII. An.

Vm videbis nostrę restaurationis diffiC cultatẽ, intelliges eorum reconciliationis impossibilitatẽ. Alij autem angeli pro illis restitui non possunt ideo (vt taceã quoniam hoc repugnare videatur primæ creationis perfectioni) quia non debent, nisi tales esse

A esse possint, quales illi fuissent si nõ peccassent, & cùm illi nulla visa vindicta peccati perseuerassent, quod post illorum casum aliis qui pro illis restituerentur esset impossibile. Non enim pariter laudabiles sunt, si stãt in veritate: & qui nullam nouit peccati pœnam, & qui eam semper aspicit æternam. Nam nequaquam putãdũ est, bonos angelos esse confirmatos casu malorum, sed suo merito. Sic nanq; si boni cum malis peccassent, simul damnati essent: ita iniusti, si cum iustis steterissent, pariter confirmati fuissent. Quippe si aliqui eorum, non nisi casu aliorum confirmandi erant: aut nullus vnquam cõfirmaretur: aut necesse erat aliquẽ casurum, qui ad alios confirmandos puniretur: quæ vtraque absurda sunt. Illo itaque modo confirmati sunt illi qui steterunt, quo pariter confirmati essent omnes, si perstitissent: quemadmodum ostendi sicut potui, vbi tractaui cur deus diabolo perseuerãtiam non dedit. B. Probasti malos angelos de humana natura restaurandos, & patet ex hac
B ratione: quia non in minori numero erunt electi homines quã sunt angeli reprobi. Sed vtrũ plures futuri sint, si potes ostende.

Vtrum plures futuri sint sancti homines, quàm sint mali angeli. Cap. XVIII. Ansel.

I angeli antequam quidam illorum caS derẽt, erant in illo perfecto de quo diximus numero: non sunt homines facti nisi pro restauratione angelorum perditorum, & palàm est quia non erũt plures illis. Si autem ille numerus non erat in illis omnibus angelis: cõplẽdum est de hominibus, & quod perit, & quod prius deerat, & erunt electi homines plures reprobis angelis. & sic dicimus, quia nõ fuerunt homines facti tantũ ad restaurandũ numerum imminutum: sed etiam ad perficiendũ nõdum perfectum. B. Quid potius tenendum est: an quod angeli prius facti sint in numero perfecto an non? A. Quod mihi videtur, dicam. B. Non plus à te exigo. A. Si homo factus est post casum malorum angelorum, sicut quidam intelligunt in Geneſi: non video posse me per hoc
C probare alterum horum determinatè. Potest enim (vt puto esse) quod angeli fuerunt prius in numero perfecto, & postea factus sit homo propter restaurandum imminutum eorum numerum: & potest esse quod non fuerunt in numero perfecto, quia differebat Deus, sicut adhuc differt, illum implere numerum facturus humanam naturã suo tẽpore. Vnde aut solummodò numerum nõdum integrum perficeret: aut etiã si minueretur, restitueret. Si autẽ tota creatura simul facta est & dies illi, in quibus Moyses istũ mundum non simul factum esse videtur dicere, aliter sunt intelligẽdi quàm sicut videmus istos dies in quibus viuim⁹: intelligere nequeo, quomodo facti sunt angeli in illo perfecto numero. Quippe si ita esset, videtur mihi: quia ex necessitate, aut aliqui homines vel angeli casuri erãt, aut plures essent in illa cælesti ciuitate, quã illa perfecti numeri conuenientia exigerat. Si ergo omnia simul facta sunt: sic videntur angeli & duo primi homines in numero perfecto fuisse, vt de hominib⁹, si nullus caderet angelus, quod deerat solum perficeretur, & si aliquis periret, hoc quoque quod caderet, restitueretur: & ho- D minis natura quæ infirmior erat, quasi deũ excusaret atque diabolum confunderet, si ille suũ casum infirmitati suæ imputaret, cùm ipsa infirmior staret. Ac si & eadem ipsa caderet, multo magis deũ defenderet contra diabolum & contra seipsam: cũ ipsa facta valde infirmior & mortalis, in electis de tanta infirmitate tanto altius ascenderet: quã vnde diabolus ecciderat, quanto boni angeli, quorũ æqualitas ei debetur, profecerunt post ruinam malorum, quia perseuerauerunt. Ex his rationibus potius mihi videtur, quia in angelis non fuit ille perfectus numerus, quo ciuitas illa cælestis perficeretur, quia si homo simul cum angelis factus non est, sicut possibile est esse, & si simul facti sunt, quod magis putant multi, quoniã legitur: qui viuit in æter- Eccle. 18.
num creauit omnia simul: videtur necesse esse. Sed & si perfectio mundanæ creaturæ, non tãtum est intelligenda in numero indiuiduorum, quantum in numero naturarum, necesse est hu- E
manam naturam, aut ad complemẽtũ eiusdem perfectionis esse factam: aut illi superabundare, quod de minimi vermiculi natura dicere non audemus. Quare pro seipsa ibi facta est, & non solum pro restaurãdis indiuiduis alterius naturæ. Vnde palàm est, quia si etiam angelus nullus periisset. homines tamen in cælesti ciuitate suũ locum habuissent. Sequitur itaque, quia in angelis antequam quidam illorum caderent, non erat ille perfectus numer⁹: alioquin necesse erat vt aut homines aut angeli aliqui caderent: quoniã extra numerũ perfectum ibi nullus manere poterat. B. Non nihil effecisti. A. Est & alia ratio vt mihi videtur, quę non parum suffragatur illi sententiæ: quæ angelos non esse factos in perfecto numero existimat. B. Dic illam. A. Si angeli in illo perfecto numero facti sunt, & nul latenus facti sunt homines, nisi pro restauratione perditorũ angelorum, palàm est quia nisi illi angeli ab illa beatitudine ecciderunt, homines ad illam non ascenderẽt. B. Hoc constat. A. Si quis ergo dixerit: quia tantum lætabuntur electi homines de angelorum perditione, quãtum F
gaudebunt de sua assumptione, quoniam absq; dubio hæc non esset nisi illa fuisset, quomodo poterunt ab hac peruersa gratulatione defendi. Aut quomodo dicemus angelos qui ecciderũt in hominibus restauratos: si illi sine hoc vitio permansuri erant si non ecciderunt, id est, sine gratulatione de casu aliorum, isti verò sine illo esse nõ potuerunt, immo qualiter cum hoc vitio beati esse debebunt. Deinde qua audacia dicemus deum non velle, aut non potuisse hãc restaurationem sine hoc vitio facere. B. Nónne similiter est in gentibus, quæ ad fidẽ vocatæ sunt: quia illam Iudæi repulerunt? A. Nõ: nam si omnes Iudæi credidissent, gentes tamen vocarentur, quia in omni gente, qui timet deum Act. 10.
& operatur iustitiam, acceptus est illi. Sed quoniam Iudæi apostolos contempserunt: ea tunc fuit occasio, vt ad gentes illi conuerterẽtur. B. Nullo modo video quid cõtra hoc dicere possim. A. Vnde tibi videtur accidere singulis illa lætitia de alieno casu? B. Vnde, nisi quia certus erit vnusquisq;, qm vbi erit nullatenus esset, si

Universidad de Deusto
Biblioteca

G alius inde non cecidisset. A. Si ergo hanc certitudinem nullus haberet: nō esset vnde vllus de alieno dāno gauderet. B. Ita videtur. A. Putas ne aliquem illorum habiturum hanc certitudinem si multo plures erunt quàm ceciderunt? B Nequaquam possum opinari, quod eam habeat aut habere debeat. Quomodo namque quis poterit scire, vtrum pro restaurando quod imminutum erat, aut pro complendo quod nondum perfectum erat, de illo numero constituendæ ciuitatis sit factus, sed omnes certi erunt se factos esse ad perficiēdam illam ciuitatem. A. Ergo si plures erunt quàm reprobi angeli, nullus poterit aut debebit scire se non esse ibi assumptum nisi pro alieno casu. B. Verum est. A. Nō igitur habebit aliquis cur gaudere debeat de alterius perditione. B. Ita sequitur. A. Cum itaq; videamus, quia si plures erunt homines electi quàm sint reprobi angeli, illa non sequitur inconuenientia quā sequi necesse est, si plures non erūt
H & cum impossibile sit vllum in illa ciuitate futurum inconueniens, videtur necesse esse vt angeli nō sint facti in illo perfecto numero: & plures futuri sint beati homines, quàm sint miseri angeli. B. Non video qua ratione hoc negari queat. A. Aliam adhuc eiusdem sententiæ posse dici puto rationem. B. Hanc quoque proferre debes. A. Credimus hanc mundi molem corpoream in melius renouandam, nec hoc futurū esse donec impleatur numerus electorū hominum, & illa beata perficiatur ciuitas, nec post eius perfectionem hoc differendum. Vnde colligi potest deum ab initio posuisse, vt vtrunque simul perficeret, quatenus & minor, quæ deum non sentiret, natura: ante maiorem, quæ deo frui deberet, nequaquam perficeretur, & in maioris perfectio ne mutata in melius suo quodammodo quasi congratularetur, immo omnis creatura de tam glorioſa & tam admirabili sui cōsummatione ipsi creatori & sibi inuicē quæque suo modo æternè congaudendo iocundaretur, quatenus quod voluntas in rationabili natura sponte facit hoc, & iam insensibilis creatu
I ra per dei dispositionem naturaliter exhiberet Solemus nanque in maiorum nostrorum exaltatione cōgaudere: vt cum in natalicijs sanctorum exultatione festiua iocundamur, de gloria eorum exultantes. Quam sententiam illud adiuuare videtur: quia si Adam non peccasset differret tamen deus illam ciuitatem perficere, donec completo ex hominibus quem expectabat numero, ipsi quoque homines in corporum, vt ita dicam, transmutarentur immortalitatē. Habebant enim in paradiso quandā immortalitatem, id est, potestatem non moriendi, sed nō erat immortalis hęc potestas: quia poterāt mori, vt scilicet ipsi nō possent mori. Quod si ita est, vt videlicet rationalem illam & beatā ciuitatem & hanc mundanā sensibilémque naturā deus ab initio proposuerit simul perficere videtur, quia aut illa ciuitas non erat completa in numero angelorum, ante malorum ruinam, sed expectabat deus vt eam de hominibus compleret, quando corpoream mundi naturā melius innouaret, aut si perfecta erat in numero, non erat perfecta in confirmatione: & differen-
K da erat eius confirmatio, etiā si nullus in ea peccasset vsque ad eandem mundi quam expectamus renouationē, aut si non diutius illa confirmatio differenda erat, acceleranda erat mundana renouatio, vt cum eadem confirmatione fieret. Sed quod mundū nouiter factū statim deus renouare & eas res quę post renouationem illā non erunt, in ipso initio antequam appareret cur factę essent, destruere instituerit omni caret ratione. Sequitur ergo quia angeli non ita fuerunt in numero perfecto, vt eorum cōfirmatio non diu differretur, propterea quia mūdi noui renouationem mox oporteret fieri, quod non conuenit. Quod autem eādem confirmationē vsque ad mundi futuram renouationem differre deus voluerit, inconueniēs videtur: præsertim cùm illam in aliquibus tam cito perfecerit. Et cū intelligi possit, quia in primis hominib⁹ quando peccauerunt illam feciſſe si nō peccassent, sicut fecit in perseuerātibus angelis. Quāuis enim nondū proueherentur ad illam æqualitatē angelorum, ad quam peruenturi erant ho L
mines, cùm perfectus esset numerus de illis assumendus, In illa tamen iustitia in qua erant, vi detur quod si vicissent, vt non peccarēt tentati ita cōfirmarētur cū omni propagine sua, quod vltrà peccare non possent, quēadmodū quia victi peccauerūt, sic infirmati sunt, vt quātum in ipsis est sine peccato esse nō possint. Quis enim audeat dicere plus valere iustitiam ad alligandū in seruitutē hominem in prima persuasione sibi consentientē, quàm valeret iustitia ad confirmā dum eum in libertate sibi in eadem prima tentatione adhærētem? Nam quemadmodum: quoniam humana natura tota quæ erat in parentibus primis, tota in illis victa est vt peccaret (excepto illo solo homine quem deus sicut sine viri semine de virgine facere, sic sciuit à peccato Adæ secernere voluit) ita in eisdē tota vicisset si nō peccasset. Restat ergo vt nō cōpleta in illo primo numero angelorū superna ciuitas: sed de hominibus cōplenda fuisse dicatur: Quæ si rata sunt, plures erunt electi homines quā sint reprobi angeli. B. Rationabilia mihi valde vidē M
tur quę dicis, sed quid dicemus, quia legitur de deo: constituit terminos populorum iuxta numerū filiorū Israël, quod quidā, quia pro filiorū Israël inuenitur angelorum dei, sic exponunt, vt secundum numerum bonorum angelorum assumendus intelligatur numerus electorū hominū. A. Hoc nō repugnat prædictæ sententiæ si certum non est quod totidem angeli cecidissent quot remanserunt, Nā si plures sunt angeli electi quā reprobi, & necesse est vt reprobos electi homines restaurēt. & potest fieri vt beatorū numero cæquentur, & sic plures erunt homines iusti quā angeli iniusti. Sed memēto quo pacto incœpi tuæ respondere quæstioni, tuæ videlicet, si quod dixero maior non confirmet authoritas, quanuis illud ratione probare videar nō alia certitudine accipiatur: nisi quia interim mihi ita videtur, donec mihi Deus meli⁹ aliquo modo reuelet. Certus enim sum, si quid dico quod sacræ scripturæ absq; dubio contradicat, quia falsum est: nec illud tenere volo, si cognouero. Sed si in illis rebus de quibus diuersa sentiri

A tiri possunt sine periculo, sicut est illud vnde nunc agimus. Si enim nescimus vtrum plures homines eligendi sint quā angeli perditi an nō & alterum horū æstimamus magis quàm alterū nullū puto animę periculū: si inquam in his rebus sic exponimus diuina dicta, vt diuersis sententiis fauere videantur, nec alicubi inuenitur vbi quid indubitanter tenēdū sit determinent, nō arbitror reprehēdi debere. Illud autē quod
Deut. 32. dixisti: constituit terminos populorum seu gentiū iuxta numerum angelorum Dei, quod in alia translatione legitur, iuxta numerum filiorū Israël, quoniam ambę trāslationes aut idem significant, aut diuersa sine repugnantia, ita intelligēdum est, vt per angelos Dei & per filios Israēl angeli boni significentur tantummodo, aut soli homines electi. Aut simul angeli & electi homines tota scilicet illa ciuitas supna. Aut per angelos Dei sancti angeli tātū: & per filios
B Israel, soli homines iusti. Aut soli angeli per filios Israēl & iusti, homines per angelos Dei. Si boni angeli tantū designantur per vtrūque, idē est: quod si solū per angelos dei, si verò tota cæleſtis ciuitas, hic est sensus, quia tandiu assumētur populi, id est, multitudines electorum hominum, aut tamdiu erunt populi in hoc seculo, do nec de hominibus prædestinatus numer⁹ illius ciuitatis nondū perfectus compleatur. Sed non video nūc quomodo soli angeli aut simul angeli & homines sancti per filios Israēl intelligantur: sanctos autē homines filios Israēl, sicut filios abrahæ vocari non est alienum. Qui angeli quoque dei per hoc recte possent vocari, quia vitam angelicam imitantur. atque similitudo & æqualitas illis angelorum promittitur in cælo, & quia omnes iuste viuētes angeli dei sunt: Vnde & ipsi confessores atque martyres dicuntur. Qui enim confitetur & testatur veritatem dei nuncius, id est, angelus est, & si malus homo dicitur diabolus: sicut de Iuda dicit domin⁹, propter similitudinē malitię, cur non & bonus homo dicitur angelus, propter imitationem iustitiæ. Quare possumus, vt æstimo, dicere deum
C cōstituisse terminos populorum iuxta numerū electorum hominum: quia tandiu erunt populi & erit in hoc mundo hominū procreatio, donec numerus eorundem electorum hominū cōpleatur, & eo completo cessabit esse hominum generatio quæ fit in hac vita. At si per angelos dei, intelligimus sanctos angelos tantum: & per filios Israēl, tantūmodo iustos homines: duob⁹ modis intelligi potest, quia constituit deus terminos populorum iuxta numerum angelorum dei, aut quia tantus populus, i. tot homines assumentur, quot angeli dei: aut quia tandiu erunt populi, donec numerus angelorum dei compleatur ex hominibus. Et hoc vno modo expo ni posse video: constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum dei, itē quia (sicut suprà dictum est) tandiu erunt populi in hoc seculo, donec numerus sanctorum hominū assumatur, & colligitur ex vtraq; translatione, quia tot homines assumentur, quot remanserunt angeli Vnde tamen non sequitur, quanuis perditi angeli ex hominibus restaurandi sunt, tot angelos cecidisse quot perseuetauerūt. Quod tamen si diceretur, inueniendum erit quomodo ratę nō D
sint suprà positæ rationes, quæ videntur ostendere non fuisse in angelis prius quàm quidam illorum caderent, illum perfectum numerū quē suprà dixi, & plures homines electos futuros, quàm sint mali angeli. B. Nō me pœniter, quia coēgi tevt de angelis hoc diceres, nam non frustra factum est: nunc redi ad id vnde digressi sumus. A. Constat deum proposuisse, vt de hominibus angelos qui ceciderāt restauraret. B. Certū est. A. Tales ergo oportet esse homines ī illa ciuitate superna, qui p angelis in illā assumētur quales illi futuri ibi erant pro quibus ibidē erūt id est, quales nunc sunt boni angeli, alioquin nō erunt restaurati qui ceciderunt. & sequitur quia deus aut nō poterit perficere bonum quod incœpit, aut pœnitebit eum tantum bonū incœpisse, quæ duo absurda sunt. B. Verè oportet, vt
E equales sint homines bonis angelis. A. Boni angeli vnquā ne peccauerunt? B. Non. A. Potes cogitare, quod homo aliquādo peccauit: nec vnquam deo pro peccato satisfecit: sed tantum impunitus dimittitur, equalis sit angelo qui nūquam peccauit? B. Verba ista cogitare & dicere possum, sed sensum eorū ita cogitare nequeo: sicut falsitatem non possum intelligere veritatē esse. A. Non decet ergo deum, hominem peccatorum sine satisfactione ad restaurationē angelorum sumere perditorum, quoniam non patitur veritas, eum leuari ad æqualitatem angelorū. B. Sic ostendit ratio. A. Considera etiam in solo homine, sine eo quod debet angelis equari vtrum eum taliter deus ad beatitudinem illam vel talem, qualem habebat antequam peccaret debeat prouehere. B. Dic quæ cogitas, & ego considerabo prout potero. A. Ponamus diutē aliquam in manu tenere margaritā præciosam, quam nunquam pollutio vlla terigit quamque nullus alius possit amouere de manu eius, nisi
F ipso permittente: & eam disponat recondere in thesaurū suum, vbi sunt charissima & preciosissima quæ possidet. B. Cogito hoc velut antea nos sit. A. Quid si ipse permittat eandem margaritam ab aliquo inuido, excuti de manu sua in cœnū, tamen prohibere posset, ac postea eā de cœno sumens pollutam & non lotā in aliquem locum suum mundum & charum deinceps illā sic seruaturus recondat. Putabis ne illum sapientem? B. Quomodo hoc possum? nā nónne esset hoc satis melius, vt margaritam suam mundam teneret & seruaret, quàm pollutam? A. Nónne similiter faceret deus, qui hominem angelis sociandū sine peccato, quasi in manu sua tenebat in paradiso, & permisit vt accensus inuidia diabolus eum in lutum peccati, quanuis consentiētem deiceret. Si enim prohibere vellet diabolum nō posset tentare hominem, nónne inquā similiter faceret, si hominem peccati sorde maculatum sine omni lauatione, id est, absque omni satisfactione, talem semper mansurum saltem in paradisum, de quo eiectus fuerat, reduceret? B. Similitudinē si deus hoc faceret negare non audeo, & idcirco eū hoc facere posse non obnuo. Videretur enim, aut quod proposuerat peragere non potuisse, aut boni propositi eum pœnituisse quæ in deum cadere nequeunt.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *Quòd homo non possit saluari sine peccati satisfactione. Cap. XIX. Anſel.*

Ene igitur certissimè, quia sine satisfactione, id est, sine debiti solutione spōtanea, nec deus potest peccatum impunitum dimittere: nec peccator ad beatitudinē vel talem qualem habebat antequam peccaret, peruenire: non enim hoc modo repararetur homo vel talis qualis fuerat ante peccatum. B. Rationibus tuis omnimodo contradicere nō possum. Sed quid est, quod dicimus deo: Dimitte nobis debita nostra, & omnis gens orat deum, quoniā credit vt dimittat sibi peccata? Si enim soluimus quod debemus, cur oramus vt dimittat? Nūquid deus iniustus est, vt iterum exigat quod solutum est? Si autē non soluimus: cur frustra oramus, vt faciat quod quia non conuenit, facere non potest? A. Qui non soluit frustra dicit dimitte, qui autem soluit supplicat: quia hoc ipsum pertinet ad solutionem vt supplicet. Nā deus nulli quicquam debet, sed omnis creatura H illi debet: & ideo non expedit homini, vt agat cum deo, quemadmodum par cum pari. Sed de hoc non est opus nunc tibi respondere. Cum enim cognosces, cur Christus mortuus est, forsitan per te videbis quod quæris. B. Sufficit mihi nūc, quod de hac quæstione respōdes. Quod autem nullus homo ad beatitudinem peruenire queat cum peccato, aut solui à peccato, nisi soluat, quod rapuit peccando: sic aperte monstrasti, vt etiam si velim non possim dubitare.

Matt. 6.

Quòd secundum mensuram peccati oporteat esse satisfactionem, nec eam homo per se facere possit. Cap. XX. Anſel.

Oc quoque non dubitabis, vt puto: H quia secundum mensurā peccati oportet satisfactionē esse. B. Aliter aliquatenus inordinatū maneret peccatum, quod esse non potest, si deus nihil relinquit inordinatum i regno suo. Sed hoc est præstitutū, quia quodlibet paruum inconueniens in deo impossibile est. A. Dic ergo quid solues pro peccato tuo? I B. Pœnitētiam, cor contritum & humiliatum, abstinentias & multimodos labores corporis, & misericordiam dandi & dimittendi, & obedientiam. A. Quid in his omnibus das deo? B. An non honoro deum, quando propter timorem eius & amorem in cordis contritione lætitiam temporalem abiicio, abstinentiis & laboribus delectationes & quietem huius vitæ calco, in dando & dimittendo, quæ mea sunt largiendo, in obedientia meipsum illi subiicio. A. Cum reddis aliquid quod debes Deo, etiam si non peccasti, non debes computare pro debito quod debes pro peccato. Omnia autem ista debes deo quæ dicis. Tantus nāque debet esse in hac mortali vita amor: & ad quod pertinet omne desiderium peruenienti ad id ad quod factus es: & dolor, quia nondū ibi es: & timor, ne non peruenias, vt nullam lætitiā sentire debeas, nisi de his quæ tibi aut auxilium, aut spem dāt perueniendi. Non enim mereris habere, quod non secundum quod es, amas & desideras, & de quo quia nondum habes & adhuc vtrum habiturus sis, an non in tanto es periculo, non doles. Ad quod etiam pertinet quietem & delectationes K mundanas, quæ animum ab illa vera quiete & delectatione reuocant, fugere: nisi quantum ad intentionem illud perueniendi cognoscis sufficere. Dationem verò ita debes considerare te facere ex debito: sicut intelligis quia quod das à te non habes, sed ab illo cuius seruus es tu, & illi cui das: & natura te docet vt conseruo tuo, Matt. 7. id est, homo homini facias, quod tibi ab illo vis fieri, & quia qui non vult dare quod habet: non debet accipere quod non habet. De dimissione breuiter dico, quia nullatenus pertineat ad te vindicta: sicut suprà dixim⁹, quia nec tu tuus es: nec ille tuus aut suus qui tibi fecit iniuriam, sed vnius domini serui facti, ab illo de nihilo estis, si & de cōseruo tuo te vindicas, iudicium quod proprium domini & iudicis omnium est, super illum superbè præsumis. In obedientia verò quid das deo quod non debes: cui iubenti totum quod es, & quod habes, & quod potes debes? B. Nihil iam audeo in his omnibus dicere me dare deo quod non debeo. A. Quid ergo solues deo pro peccato tuo? B. Si meipsum & quicquid possum, etiam quando non peccо illi debeo ne peccē, nihil habeo quod pro peccato illi reddam. A. Quid ergo erit de te? quomodo poteris saluus esse? B. Si rationes tuas cō fidero, non video quomodo. Si autem ad fidem meam recurro, in fide Christiana quæ per dilectionē operatur, spero me posse saluari, & quia Galat. 6. legimus, si iniustus conuersus fuerit ab iniustitia sua & fecerit iustitiā, omnes iniustitias suas Ezec. 18. tradi obliuioni. A. Hoc non dicitur nisi de illis, qui aut expectabant Christum antequā veniret, aut credunt in eum postquam venit. Sed Christum & Christianam fidem, quasi nunquā fuissent posuimus, quando sola ratione, vtrum aduentus eius ad saluationem hominum esset necessarius, quærere proposuimus. B. Ita fecimus. A. Sola igitur ratione procedamus. B. Quanuis in angustias quasdam me deducas, desidero tamen multum, vt sicut incœpisti, progrediaris. M

Quanti ponderis sit peccatum. Cap. XXI. Anſel.

Onamus omnia illa quę modò proposuisti, te pro peccato posse soluere, te P non debere, & videamus vtrum possit sufficere ad satisfactionem vnius tam parui peccati, sicuti est vnus aspectus contra voluntatem dei. B. Nisi quia audio te hoc ponere in quęstionem, putarem me hoc peccatum vna sola commotione delere. A. Nondū considerasti quāti ponderis sit peccatum. B. Nunc ostende mihi. A. Si videres te in conspectu Dei, & aliquis tibi diceret: aspice illuc, & deus econtra, nullatenus volo vt aspicias, quare tu ipse in corde tuo, quid sit in omnibus quæ sunt, pro quo deberes contra voluntatem dei illum aspectum facere. B. Nihil inuenio pro quo hic debeā: nisi fortè sim in ea necessitate positus, vt sit necesse me aut hoc aut maius peccatū facere. A. Remoue hanc necessitatē, de solo hoc peccato cōsidera: si possis illud facere pro teipso redimendo. B. Aperte video, quia nō possum. A. Ne te diutius protraham, quid si necesse esset aut totū mūdū: &

A & quicquid Deus non est perire & in nihilum redigi: aut te facere tam paruam rem contra voluntatē dei? B. Cū considero actionē ipsam, leuissimum quiddam video esse, sed cū intueor quid sit contra voluntatē dei, grauissimū quiddam & nulli damno comparabile intelligo: sed solemus aliquando facere cōtra volūtatem alicuius non reprehensibiliter, vt res eius seruentur quod posteà illi placet contra cuius voluntatem facimus. A. Hoc fit homini, qui aliquādo nō intelligit quid sibi sit vtile aut non posset restaurare quod perdidit, sed Deus nullo indiget, & omnia si perirent, posset, sicut ea fecit, restaurare. B. Fateri me necesse est, quia pro cōseruanda tota creatura nihil deberem facere cō tra voluntatem Dei. A. Quid, si plures essent mundi pleni creaturæ, sicut iste est. B. Si infinito numero multiplicarētur: & similiter mihi obtenderētur, idipsum respōderem. A. Nihil rectius potes: sed considera etiam si cōtingeret, vt cōtra volūtatem dei illum aspectum faceres: B quid posses pro hoc peccato soluere? B. Non habeo aliquid maius quàm quod suprà dixi. A. Sic grauiter peccamus, quotiescunque scienter aliquid quantumlibet paruum contra voluntatem dei facimus, quoniam semper sumus in cōspectu eius, & semp ipse precipit nobis ne peccemus. B. Vt audio, nimis periculosè viuimus. A. Patet, quia secundum quantitatem peccati exigit deus satisfactionem. B. Nō possum negare. A. Non ergo satisfacis, si non reddis aliquid maius quàm sit id pro quo peccatum facere nō debueras. B. Et rationem video sic exigere, & omnino esse impossibile. A. Nec deus vllum obligatum aliquatenus debito peccati assumere potest ad beatitudinem: quia nō debet. B. Nimis est grauis hæc sententia. A. Audi adhuc aliud, cur non minus sit difficile hominē recōciliari deo. B. Nisi fides me consolaretur, hoc solum cogeret me desperare. A. Audi tamen. B. Dic.

Quam contumeliam fecit Deo homo, cùm se permisit à diabolo vinci, pro qua satisfacere non potest. Cap. XXII. Anſel.

C Omo in paradiso sine peccato factus, H quasi positus est pro deo inter deum & diabolum, vt vinceret diabolū nō consentiendo suadenti peccatum, ad excusationem & honorē dei & confusionē diaboli, cū ille infirmior in terra nō peccaret, eōdē diabolo suadente qui fortior peccauit in cælo nullo suadēte. & cū hoc homo facile posset efficere, nulla vi coactus sola suasione sponte se vinci permisit ad voluntatem diaboli & contra voluntatem & honorē Dei. B. Ad quid vis tendere? A. Iudica tuipse, si non est contra honorē dei, vt homo reconcilietur illi cū calumnia huius contumeliæ deo irrogatæ, nisi prius honorauerit deū vincendo diabolum: sicut inhonorauit illū victus à diabolo. Victoria verò talis esse debet, vt sicut sortis ac potestate immortalis cōsensit facile diabolo vt peccaret, vnde iuste incurrit pœnam mortalitatis: ita infirmus & mortalis qualē se fecit ipse per mortis difficultatē vincat diabolum, vt nullo modo peccet. quod facere nō potest, quādiu ex vulnere primi peccati concipitur & nascitur in peccato. B. Iterū dico, quia D ratio probat quod dicis, & impossibile est. A. Adhuc accipe vnum sine quo iuste reconciliatur homo, nec minus impossibile est. B. Tot iam proposuisti nobis quæ facere debemus, vt quicquid superaddas non me magis terrere possit. A. Audi tamen. B. Audio.

Quod abstulit deo, cum peccauit quod reddere nequit. Cap. XXIII. Anſel.

Vid abstulit homo Deo, cum vinci se Q permisit à diabolo. B. Dic tu vt incœpisti, quia ego nescio quid super hęc mala quæ ostendisti, potuit addere. A. Nónne abstulit deo, quicquid de humana natura facere proposuerat? B. Non potest negari. A. Attēde indistrictam iustitiam & iudica secundum illam, vtrum ad æqualitatem peccati homo satisfaciat deo, nisi idipsum quod permittēdo se vinci à diabolo deo abstulit, diabolum vincēdo restituat: vt quemadmodum per hoc quod victus est, rapuit diabolus quod dei erat, & deus perdi B ditus per hoc quod vincat, perdat diabolus, & deus recuperet. B. Nec districtius nec iustius aliquid potest cogitari. A. Putas ne summā iustitiam, hanc iustitiam posse violare? B. Non audeo cogitare. A. Nullatenus ergo debet aut potest accipere homo à deo, quod deus illi dare proposuit, si non reddit deo totum quod illi abstulit, vt sicut per illum deus perdidit, ita per illum recuperet. Quod non aliter fieri valet, nisi vt quemadmodum per victum tota humana natura corrupta & quasi fermentata est peccato, cum quo nullum deus assumit ad perficiendam illam ciuitatem cœlestem: ita per vincentem iustificentur à peccato tot homines quot illum numerum cōplecturi erant, ad quem complendum factus est homo. Sed hoc facere nullatenus potest homo peccator, quia peccator peccatorem iustificare nequit. B. Et nihil iustius & nihil impossibilius, sed ex his omnibus videtur misericordia dei & spes hominis perire, quā tum ad beatitudinē spectat, ad quam factus est homo. A. Expecta adhuc parum. B. Quid habes adhuc amplius?

Quia quandiu homo non reddit deo quod debet, non possit esse beatus nec excusetur impotentia. Cap. XXIIII. Anſel. F

I homo dicitur iniustus, qui homini nō S reddit quod debet: multo magis iniust⁹ est, qui deo quod debet non reddit. Bo. Si potest & non reddit, verè iniustus est. Si verò nō potest, quomodo iniustus est? A. Forsitā si nullā in illo est impotentiæ causa, aliquatenus excusari potest. Sed si in ipso impotentia est culpa, sicut non leuigat peccatum: ita non excusat non reddentem debitum. Nam si quis iniungat aliquod opus seruo suo, & præcipiat illi ne deiciat se in foueam quam illi demonstrat, vnde nullatenus exire possit: & seruus ille contemnens mandatum & monitionē domini sui, spōte se in præmonstratū mittat foueam, vt nullatenus possit iniunctū opus efficere: putas ne illi aliquatenus impotentiā istā ad excusationē valere, cū opus iniunctū nō faciat? B. Nullō modo, sed ad augmentum potius culpæ, quoniam ipse impotētiam illā sibi fecit. Dupliciter nāq; peccauit,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G peccauit, quia & quod iussus est facere nō fecit: & quod præceptum est ne faceret, fecit. A. Ita homo qui se sponte obligauit illi debito, quod soluere non potest: & sua culpa deiecit se in hāc impotentiam: vt nec illud possit soluere quod debebat ante peccatum, id est, ne peccaret, nec quod debet, quia peccauit, inexcusabilis est. Ipsa nanque impotentia culpa est, quia non debet eam habere, imo debet eam nō habere. nam sicut culpa est, nō habere quod debet habere: ita culpa est habere quod debet non habere. Sicut ergo culpa est homini, nō habere potestatem illam quā accepit vt posset cauere peccatum. sic culpa est illi habere impotētiam per quam nec iustitiā tenere & peccatū cauere, nec quod pro peccato debet reddere, potest. Spōte nanque fecit, vnde perdidit illam potestatē, & deuenit in hanc impotētiam. Ideo enim est, nō habere potestatem quam debet habere, & habere impotentiam quā debet nō habere. Quapropter im-
H potentia reddēdi deo quod debet, quæ facit vt reddat, nō excusat hominem si nō reddat, quoniam effectus peccati nō excusat peccatū, quod facit. B. Et graue nimis est, & ita esse necesse est. A. Iustus ergo homo est, qui non reddit deo quōd debet. B. Nimis est verum, nā iniustus est, quia non reddit: & iniustus est, quia reddere nequit. A. Nullus autem iniustus admittitur ad beatitudinē, quoniā quēadmodū beatitudo est sufficiētia, in qua nulla est indigētia: sic nulli conuenit nisi in quo ita pura est iustitia, vt nulla in eo sit iniustitia. B. Nō audeo aliter credere. A. Qui ergo nō soluit deo quod debet, nō potest esse beat⁹. B. Nec hoc cōsequi negare possum. A. Quod si vis dicere, quia misericors deus dimittit supplicāti quod debet, ideirco quia reddere nequit, nō potest dici dimittere, nisi aut quod hoc homo spōte reddere debet nec potest. i. quōd recompensari possit peccato quod fieri nō deberet ꝓ cōseruatiōe omnis rei quæ deus non est, aut hoc quod puniendo erat ablaturus inuito, sicut suprà dixi. i. beatitudinē,
I sed si dimittit quod spōte reddere debet homo, ideo quia reddere non potest: quid est aliud quā dimittit deus, quod habere non potest. Sed derisio est, vt talis misericordia Deo attribuatur. At si dimittit, quod inuito erat ablaturus ꝓpter impotentiā reddēdi quod spōte reddere debet, relaxat deus pœnā, & facit beatū hominē propter peccatū, quia habet quod debet non habere. Nā ipsam impotētiā debet nō habere, & idcirco quādiu illā habet, sine satisfactione peccatum est illi: verū huiusmodi misericordia dei nimis cōtraria iustitiæ illius, quæ nō nisi pœnam pmittit reddi ꝓpter peccatū. Quapropter quēadmodū deum sibi esse cōtrariū: ita hoc modo illū esse misericordē est impossibile. B. Aliā dei misericordiā video esse quærēdā q̄ istā. A. Verum esto dimittat deus ei, qui nō soluit debitū, ideirco quod nō potest. B. Ita vellem. A. At quādiu nō reddet, aut volet reddere aut nō volet. Quod si volet quod nō poterit indigēs erit. Si verō nō volet, iniustus erit. B. Hoc nihil clarius. A. Siue autē indigēs siue iniustus sit, beat⁹ nō erit. B. Et hoc apertū. A. Quādiu nō reddet beat⁹ esse nō potest. B. Si rationē sequitur de⁹ iustitię, nō est qua euadat miser homūcio, & mi K sericordia Dei perire videtur. A. Rationē postulasti, rationē accipe, misericordē deū esse nō nego, qui homines & iumenta saluat, quēadmodum multiplicauit misericordiā suam. Nos autem loquimur de illa vltima misericordia, qua post hanc vitam beatū facit hominē. hanc beatitudinem nulli dare debere, nisi illi cui penitus dimissa sunt peccata, nec hāc dimissionē fieri, nisi debito reddito, quod debetur ꝓ peccato secundū magnitudinē peccati suprapositis rationibus puto me sufficiēter ostendisse. Quibus si quid tibi videtur posse rationibus obiici dicere deberes. B. Ego vtiq; nullā tuarū rationū aliquatenus infirmari posse video. A. Nec ego, si bene considerentur, æstimo: veruntamen si vel vna de omnibus quas posui inexpugnabiliveritate roboratur sufficere debet. Siue nāque vno siue pluribus argumētis veritas inexpugnabiliter monstretur, æqualiter ab omni dubitatione L defenditur. B. Ecce ita est. Quomodo ergo saluus erit homo, si ipse nō soluit quod debet nec saluari valet, si nō soluit quod debet, aut qua frō te asserimus deū in misericordia diuitē, sup humanū intellectū hāc misericordiā facere nō posse? A. Hoc debes nūc ab illis exigere: qui Christum nō esse credūt necessariū ad salutē hominis: quorū vice loqueris vt dicāt, qualiter homo saluari sine Christo possit. Quod si nō possunt vllo modo, desinant nos irridere & accedant vt iungant se nobis, qui non dubitamus hominem saluari posse per Christū, aut desperent hoc vllo modo posse fieri. Quōd si horrent, credant nobiscum in Christum vt possint saluari. B. A te quæro, sicut incœpi, vt ostendas mihi qua ratione saluetur homo per Christum.

Quōd ex necessitate per Christum saluetur homo.
Cap. XXV. *Ansel.*

N Onne sufficienter probatur per Christū hominē posse saluari, cū etiam infideles non negent hominem vllo modo posse fieri beatum, & satis ostensum sit: quia si ponim⁹ Christū nō esse, nullo modo potest inueniri salus hominis. Aut enim per Christum, M aut alio aliquo modo, aut nullo modo poterit saluus esse. quapropter si falsum est, quia nullo, aut aliquo alio modo potest hoc esse: necesse est fieri per Christum. B. Si quis vidēs rationem, quia alio modo non potest esse, & nō intelligēs qua ratione per Christū esse valeat, asserere velit quia nec per Christum nec vllo modo queat hoc esse, quid huic respōdebimus? A. Quid respondendū est illi, qui ideireo astruit esse impossibile quod necesse est esse, quia nescit quomodo fit. B. Quia insipiens est. A. Contemnēdum est ergo quod dicit. B. Verū est, sed hoc ipsum illi ostendendū est, qua ratione sit quod putat impossibile. A. An non intelligis ex his quæ suprà diximus: quia necesse est aliquos homines ad beatitudinē peruenire. Nā si Deo est inconueniens hominē cum aliqua macula perducere ad hoc ad quod illum sine omni macula fecit: ne aut boni incœpti pœnitere, aut propositum implere nō posse videatur: multo magis propter candē incōuenientiam, impossibile est nullum hominē ad hoc prouehi ad quod factus est.

A est. quapropter aut extra fidem Christianā inuenienda est peccati satisfactio, qualē suprà esse debere ostēdimus, quod nulla ratio potest ostēdere, aut indubitanter in illa esse credenda est. Quod enim in necessaria ratione veraciter esse colligitur: id in nullam debet duci dubietatem, etiam si ratio quomodo sit non percipitur. B. Verùm est quod dicis. A. Quid ergo quæris amplius? B. Non ad hoc veni vt auferas mihi dubitationem, sed vt ostendas mihi certitudinis meæ rationem, quapropter sicut me rationaliter deduxisti ad hoc, vt videam hominē peccatorem hoc debere Deo pro peccato quod & reddere nequit: & nisi reddiderit, saluari nō valet, ita volo me perducas illuc, vt rationabili ne cessitate intelligā, esse oportere omnia illa quæ nobis fides catholica de Christo credere præcipit, si volumus saluari: & quomodo valeant ad salutem hominis, & qualiter deus misericordiâ saluet hominem, cum non dimittat illi peccatū nisi reddiderit quod propter illud debet, & vt
B certiores sint argumentationes tuæ sic à longe incipe, vt eas supra firmum fundamentum constituas. A. Adiuuet me nunc deus, quia tu nullatenus mihi parcis, nec consideras imbecillitatem scientiæ meæ, cui tam magnum opus iniungis. Tentabo tamen, quandoquidē incœpi non in me sed in deo confidens, & faciam quod ipso adiuuante potero. Sed ne fastidium hæc volenti legere, nimis longa continuatione generem, à dictis dicenda alio exordio distinguamus.

Explicit liber primus.

Incipit Liber secundus CVR DEVS HOMINEM *factum esse iustum vt beatus esset.*

Caput primum.

C Rationalem naturam à Deo factam esse iustā, vt illo fruendo beata esset, dubitari non debet. Ideo nanque rationalis est, vt discernat inter
R iustum & iniustum, inter bonū & malum, inter maius bonum & minus bonum, alioquin frustra facta esset rationalis. Sed deus non fecit eam rationalem frustra. Quare ad hoc eam factam rationalem esse constat. Simili ratione probatur, quia ad hoc accepit potestatem discernendi, vt odisset & vitaret malum: amarētque & diligeret bonum, atq; maius bonum magis diligeret & eligeret. Aliter nanque frustra illi deus dedisset potestatem illam discernē di', quia in vanum discerneret si secundum discretionem non amaret & vitaret. Sed non cōuenit, vt deus tantam potestatem frustra dederit. Ad hoc itaque factam esse rationalem naturam certum est, vt summum bonum super omnia amaret, & diligeret non propter aliud sed propter ipsum: si enim propter aliud, nō ipsum sed aliud amat. Ad hoc nisi iusta facere nequit. Vt igitur frustra non sit rationalis: simul ad hoc rationalis & iusta facta est. Quod si ad summū D bonum eligendum & amandum iusta facta est, aut talis ad hoc facta est, vt aliquando assequeretur quod amaret & eligeret aut non. Sed si non ad hoc iusta est facta, vt quod sic amat & eligit assequatur, frustra facta est talis, vt sic illud amet & eligat, nec vlla ratio erit cur illud assequi debeat aliquando. Quandiu ergo amando & eligendo summum bonū iusta faciet, ad quod facta est misera erit, quia indigens erit contra voluntatem nō habendo quod desiderat, quod nimis absurdū est. Quapropter rationalis natura iusta est facta, vt summo bono fruēdo beata esset, homo ergo qui rationalis natura est, factus est iustus ad hoc vt deo fruendo beatus esset.

Quòd homo non moreretur, si non peccasset.
Cap. II. *Ansel.*

Q Vod autem talis factus sit, vt necessitate non moreretur, hoc facile probatur, quia vt iam diximus, sapientiæ & iustitiæ Dei repugnat vt cogeret mortem pati sine culpa, quem iustum fecerat ad æternā beatitudinem. E Sequitur ergo quia si nunquam peccasset, nunquam moreretur.

Quòd cum corpore in quo viuit in hac vita resurgat. *Cap.* III. *Ansel.*

V Nde apertè quādoque futura mortuorum resurrectio probatur. Quippe si homo perfectè restaurādus est, talis debet restitui qualis futurus erat si non peccasset. B. Aliter esse non potest. A. Quemadmodum igitur si non peccasset homo, cum eodē quod gerebat corpore in incorruptibilitatem transmutādus erat, ita oportet vt cum restaurabitur, cū suo in quo viuit ī hac vita corpore restauretur. B. Quid respondebimus, si quis dicat quia hoc fieri oportet de illis in quibus humanum genus restaurabitur, de reprobis verò non est necesse. A. Nihil iustius aut conuenientius intelligitur, quàm vt sicut homo si perseuerasset in iustitia, totus, id est, anima & corpore æternè beatus esset: ita si perseuerat in iniustitia, totus similiter æternè miser sit. B. Breuiter mihi de his satisfecisti.

Quòd de humana natura perficiet deus, quod incœpit. *Cap.* IIII. *Ansel.* F

X his est facile cognoscere, quoniam
E ad hoc de humana perficiet deus naturā quod incœpit: aut inuanum fecit tā sublimē naturam ad tantum bonum. At si nihil precio sius agnoscitur Deus fecisse quàm rationalem naturam ad gaudendum de se, valde alienum est ab eo vt illam rationalem naturam penitus perire sinat. B. Non potest aliter putare cor rationale. A. Necesse est ergo, vt de humana natura perficiat quod incœpit, hoc autem fieri sicut diximus nequit, nisi per integrā peccati satisfactionem, quam nullus peccator facere potest. B. Intelligo iam necesse esse vt deus perficiat quod incœpit, ne aliter quàm deceat à suo incœpto videatur deficere.

Quòd quanuis hoc necesse sit fieri: tamen hoc non faciet cogente necessitate: & quod sit necessitas quæ aufert gratiam aut minuit, & sit necessitas quæ augeat.
Cap. V. *Boso.*

Sed

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Ed si ita est, videtur quasi cogi deus ne
S cessitate vitandi indecentiam, vt salu-
tem procuret humanam. Quomodo er
go negari poterit plus hoc propter se facere,
quàm propter vos? At si ita est, quam gratiã illi
debemus, pro eo quod facit propter se? Quo-
modo etiam nostram imputabimus salutẽ eius
gratiæ si nos saluat necessitate? A. Est necessi-
tas quæ benefacièti gratiam aufert aut minuir,
& est necessitas qua maior ex beneficio gratia
debetur. Cùm enim aliquis ea necessitate cui
subiacet inuitus benefacit, aut nulla aut minor
illi gratia debetur. Cum verò ipse se sponte ne-
cessitati benefaciendi subdit, nec inuitus eã su-
stinet: tunc vtiq; beneficij gratiã meretur ma-
iorem. Non enim hæc est dicenda necessitas,
sed gratia, quia nullo cogẽte illam suscepit aut
seruat, sed gratis. Nam si quid hodie spõte pro-
mittis te cras daturum, eadem cras voluntate
das, quanuis necesse sit te cras reddere promis-
sum: si non poteris aut non vis mentiri, non ta-
H men minus tibi debet ille pro impenso benefi-
cio cui das quàm si non promisisses: quoniam
te debitorem ante tẽpus dationis illi facere non
es cunctatus nec coactus. Tale est cùm quis san
ctæ conseruationis vouet propositum. Quãuis
nanque seruare illud ex necessitate post votum
debeat, ne apostatæ damnationem incurrat, &
licet cogi posset seruare si noluit: si tamen non
inuitus seruat quod vouit, nõ minus sed magis
gratus est deo quàm si non vouisset, quoniã nõ
solum communem vitam, sed etiam eius licen-
tiã sibi propter deum abnegauit, nec sanctè vi-
uere dicẽdus est necessitate, sed eadem qua vo-
uit libertate. Quare multo magis si deus facit
bonum homini quod incœpit, licet non deceat
eum à bono incœpto deficere, totũ gratiæ de-
bemus imputare: quia hoc propter nos nõ pro-
pter se (nullus egens) incœpit. Non enim illum
latuit, quid homo facturus erat cùm illum fecit:
& tamen bonitate sua illum creando sponte, se
vt perficeret incœptum bonũ quasi obligauit.
Denique deus nihil facit necessitate, quia nullo
I modo cogitur aut prohibetur aliquid facere.
Et cum dicimus, deum aliquid facere quasi ne-
cessitate vitandi inhonestatẽ quam vtique non
timet, potius intelligendũ est quod facit necess-
sitate seruandę honestatis: quæ scilicet necessi-
tas nõ est aliud, quàm immutabilitas honestatis
eius quã à seipso & nõ ab alio habet, & ideireo
impropriè dicitur necessitas. Dicimus tamen,
quia necesse est vt bonitas dei propter immu-
tabilitatem suam perficiat de homine quod in-
cœpit, quanuis totum sit gratia, quod fecit bo-
num. B. Concedo.

Quòd satisfactionem per quam saluatur homo non possit facere nisi deus homo.

Cap. VI. *Ansel.*

Oc autem fieri nequit, nisi sit qui sol-
H uat Deo pro peccato hominis aliquid
maius quàm omne quod deus non est.
B. Ita constat. A. Illum quoque qui de suo po-
terit deo dare aliquid quod superat omne quod
sub deo est maiorẽ esse necesse est, quàm omne
quod non est deus. B. Nequeo negare. A. Ni-
hil autem est, quod super omne sit, quod Deus
non est nisi deus. B. Verum est. A. Nõ ergo po- K
test hanc satisfactionem facere nisi deus. B. Sic
sequitur. A. Sed nec facere illam debet nisi hõ-
mo, alioquin non satisfacit homo. B. Non vi-
detur aliquid iustius. A. Si ergo sicut constat
necesse est, vt de hominibus perficiatur illa su-
perna ciuitas: nec hoc esse valet nisi fiat prædi-
cta satisfactio quam nec potest facere nisi deus,
nec debet nisi homo: necesse est vt eam faciat
deus homo. B. Benedictus deus, iam magnum
quiddã inuenimus de hoc quod quærimus pro-
sequere igitur vt incœpisti. Spero enim, quia
deus nos adiuuabit. A. Inuestigãdum est nunc
quomodo possit fieri deus homo.

Quòd necesse sit eundem ipsum esse perfectum deum & perfectum hominem.

Cap. VII.

Inina natura & humana non possunt
D inuicem mutari, vt diuina fiat humana,
vel humana diuina: nec ita miscери vt
quædam tertia sit ex duabus, quæ nec diuina sit
omnino nec humana. Denique si fieri posset vt L
altera in alteram conuerteretur, aut esset tãtum
deus & non homo, aut solũ homo & non deus.
Aut si miscerentur ita vt ex duabus corruptis
fieret quædam tertia: quemadmodum de duo-
bus indiuiduis animalibus diuersarum specierũ
masculo & fœmina nascitur tertium, quod nec
patris integram nec matris seruat naturam: sed
ex vtraque tertiam, nec homo esset, nec Deus.
Non igitur potest fieri homo deus quem quæ-
rimus ex diuina & humana natura, aut conuer-
sione alterius in alteram, aut corruptiua cõmix-
tione vtriusque in tertiam: quia hæc fieri ne-
queunt, aut si fieri valerent, nihil ad hoc quod
quærimus valeret. Si autem quolibet modo
coniũgi ita dicuntur hæ duæ naturæ integræ:
vt cùm alius sit homo, alius Deus. & non idem
sit Deus, qui & homo, impossibile est vt ambo
faciant quod fieri necesse est. Nam deus non fa
ciet, quia non poterit: vt ergo hoc faciat Deus
homo, necesse est eũdem ipsum esse perfectum
deum & perfectum hominem, qui hanc satisfa- M
ctionem facturus est, quoniam eam facere non
potest nisi sit verus de⁹, nec debet nisi sit verus
homo. Quoniã ergo seruata integritate vtriusque naturæ necesse est inueniri deum hominẽ,
nõ minus necesse est has duas naturas integras
conueniri in vnam personam, quemadmodum
corpus & anima rationalis conueniunt in vnũ
hominem: quoniam aliter fieri nequit, vt idem
ipse sit perfectus Deus & perfectus homo. B.
Totum mihi placet quod dicis.

Quod ex genere Adæ & de virgine fœmina Deum oporteat assumere hominem.

Cap. AIII. *Ansel.*

Estat nunc quęrere, vnde & quomodo
R assumet deus humanam naturam. Aut
enim assumet eam de Adam, aut faciet
nouum hominem, quemadmodum fecit Adam
de nullo alio homine. Sed si nouum hominem
faciet nõ ex Adæ genere, non pertinebit ad ge-
nus humanum quod natum est de Adam: qua-
re non debebit satisfacere pro eo, quia non erit
de illo. Sicut enim rectum est, vt pro culpa ho-
minis homo satisfaciat: ita necesse est vt satisfa-
ciens

A ciens idem sit qui peccator, aut eiusdem gene-
ris. Aliter nanque nec Adam, nec genus eius sa-
tisfaciet pro se. Ergo sicut de Adã & Eua pec-
catum in omnes homines propagatũ est: ita nul
lus nisi vel ipsi vel qui de illis nascitur pro pec-
cato hominum satisfacere debet. Quoniam er-
go illi nequeũt, necesse est vt de illis sit qui hoc
▸ faciet. Amplius sicut Adam & totũ genus eius
per se stetisset sine sustentatione alterius crea-
turæ si non peccasset: ita oportet vt si idem ge-
nus resurget post casum, per se resurgat & rele-
uetur. Nam per quemcunque in statũ suum re-
stituatur, per illum vtique stabit per quem statũ
suum recuperabit. Deus etiam quãdo humanã
naturã primitus fecit in solo Adam: nec fœmi-
nam, vt de vtroque sexu multiplicarentur homi
nes, facere voluit nisi de ipso, vnde ipse aperte
monstrauit se non nisi de Adam voluisse facere
quod de humana natura facturus erat. Quapro-
pter si genus Adę per aliquem releuatur homi-
nem, qui non sit de eodem genere, non in illam
B dignitatem quam habiturum erat si non peccas
set Adam, & ideo non integrè restaurabitur, &
dei propositum deficere videbitur: quę duo in-
cõuenientia sunt, ergo necesse est, vt de Adã as-
sumatur homo, per quem restauraretur genus
Adæ. B. Si rationẽ sequimur sicut proposui-
mus, hoc ineuitabiliter oportet esse. A. Inue-
stigemus nũc, vtrum assumenda sit à deo natu-
ra hominis de patre & matre sicut alij homines,
aut de viro sine fœmina, aut de fœmina sine vi-
ro. Nam quocunque modo ex his tribus modis
sit, de Adam & de Eua erit, de quibus est omnis
homo vtriusque sexus, nec aliquis modus ex tri
bus his facilior est deo quã alij, vt eo modo po-
tius debet assumi. B. Bene procedis. A. Verũ
nõ est opus de multo labore vt ostendatur: quia
mundius & honestius procreabitur homo ille
de solo viro vel fœmina, quàm de cõmixtione
vtriusque, sicut omnes alij filij hominum. Bos.
Sufficit. A. Aut ergo de solo viro, aut de sola
fœmina assumendus est. B. Aliunde nõ potest.
A. Quatuor modis potest Deus facere homi-
C nem: videlicet aut de viro & de fœmina, sicut af
fiduus vsus monstrat, aut nec de viro nec de fœ
mina, sicut creauit Adam, aut de viro sine fœmi
na, sicut fecit Euã aut de fœmina sine viro, qđ
nondum fecit, vt igitur hunc quoque modum
probet suæ subiacere potestati & ad hoc ipsum
opus dilatum esse. nihil conuenientius quàm vt
de fœmina sine viro assumat illum hominẽ, quẽ
quærimus. Vtrũ autem de virgine aut de non
virgine dignius hoc fiat, nõ est opus disputare:
sed sine omni disputatione asserendum est, quia
de virgine deum & hominem nasci oportet. B.
Secundum placitum cordis mei loqueris. Ans.
Est ne solidum hoc quod diximus, aut vanum
aliquid sicut nubes, quod dixisti nobis infide-
les obiicere? B. Nihil solidius. A. Pinge igi-
tur non super fictam vanitatẽ, sed super solidã
veritatẽ, & dic quia valde conuenit vt quẽad-
modum hominis peccatum & causa nostræ dã-
nationis initiũ sumpsit à fœmina: ita medicina
peccati & causa nostræ salutis nascatur de fœ-
mina: ac ne mulieres desperent se pertinere ad
sortem beatorũ, quoniam de fœmina tantũ ma-
lum processit, oportet vt ad reformandã spem D
carũ, de muliere tantum bonum procedat. Pin-
ge & hic. Si virgo erat, quæ causa fuit humano
generi totius mali, multò magis decet vt virgo
sit quæ causa erit totius boni. Hoc quoque pin-
ge, Si mulier quam fecit deus de viro sine fœmi
na facta est, de virgine cõuenit valde vt vir quo-
que qui fiet de fœmina sine viro fiat de virgine.
Sed de picturis quæ possunt pingi super hoc:
quia Deus homo de virgine muliere nasci de-
bet: ista nunc sufficiant. B. Valde pulchræ &
rationabiles sunt picturæ istæ.

Quòd necesse sit verbum solum & hominem, in vnam conuenire personam.

Cap. IX. *An.*

Vnc quoq; quærendum est in qua per-
N sona deus, qui est tres personæ, hominẽ
assumat. Plures enim personæ nequeũt
vnum eundémque hominem assumere in vni- E
tate personæ. Quare in vna persona tantum hoc
fieri necesse est. Sed de hac vnitate personæ dei
& hominis: in qua persona Dei hoc magis fieri
oporteat, in epistola de incarnatione verbi ad
dominũ papã Vrbanũ directa, quantũ ad præ-
sentẽ inuestigationem sufficere puto, locutus
sum. B. Breuiter tamẽ hoc tãge cur potius per-
sona filij debet incarnari, quàm patris & spiritꝰ
sancti? A. Si quælibet alia persona incarnaretur
erunt duo filij in trinitate, filius scilicet dei, qui
& ante incarnationẽ filius est, & ille qui per in-
carnationẽ filius erit virginis: & erit in personis
quæ semper æquales esse debẽt, inæqualitas se-
cundũ dignitatẽ natiuitatũ. Digniorem nanq;
natiuitatem habebit natus ex deo, quàm natus
ex virgine. Item, si pater fuerit incarnatus, erũt
duo nepotes in trinitate: quia pater erit nepos
parentum virginis per hominem assumptum:
& verbum cum nihil habeat de homine: nepos
tamen erit virginis, quia filij eiꝰ erit filius. Quæ
omnia incõuenientia sunt, nec in incarnatione
verbi continguat. Est & aliud cur magis conue
niat incarnari filio quàm aliis personis: quia cõ- F
uenientius sonat filium supplicare patri, quàm
aliam personam alij. Item homo pro quo erat
oraturus, & diabolus quem erat expugnaturus,
ambo falsam similitudinem dei per propriam
voluntatem præsumpserant: Vnde quasi spe-
cialius aduersus personam filij peccauerant, qui
vera patris similitudo creditus. Illi itaq; cui spe
cialius fit iniuria, conuenientius attribuitur cul
pæ vindicta aut indulgentia. Quapropter cùm
ratio nos ineuitabilis perduxerit ad hoc, vt ne-
cesse sit diuinam & humanam naturam in vnã
conuenire personam: nec hoc fieri possit in plu
ribus personis Dei, & hoc conuenientius fie-
ri pateat in persona verbi quàm in aliis: necesse
est verbum deum & hominem in vnam conue
nire personam. B. Sic est via, qua me ducis
vndique munita ratione, vt neque ad dexte-
ram neque ad sinistram videam me ab illa pos-
se declinare. A. Non ego te duco, sed ille de
quo loquimur, sine quo nihil possumus, nos du
cit vbicunque viam veritatis tenemus.

Quòd

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *Quòd homo idem nō ex debito moriatur. & quomodo posit vel non posit peccare: & cur ille vel angelus de sua iustitia laudandus sit. cùm peccare nō posit.*

Cap. X. An.

Trum autē homo ille sit moriturus ex
V debito, sicut alij homines ex debito moriuntur, nūc inuestigare debemus. Sed
si Adam moriturus non erat si non peccasset, multo magis iste mortem pati non debebit, in quo peccatum esse non poterit, quia deus erit. Boso. In hoc volo te aliquantulum morari, siue enim dicatur posse siue non posse peccare, in vtroque mihi non parua nascitur, vt enim aliquantulum loquor, non quasi de illo qui nunquam fuisset, sicut hactenus fecimus: sed velut de eo quem & cuius facta nouimus. quis neget illū multa potuisse facere quę peccata dicimus. Quippe vt alia taceam, quomodo dicemus eum non potuisse mentiri quod semper peccatum est. Cum enim dicat Iudæis de patre: si dixero,
H quia non scio eum ero similis vobis mendax: & inter hæc verba dicat: non scio cum dicat easdē tres nequiuisse proferre dictiones, siue aliis verbis: vt sic diceret, non scio eum. Quod si faceret, vt ipse ait: esset mēdax, quod est esse peccatorē. Quare quoniā hoc potuit, peccare potuit
A. Et hoc dicere potuit, & peccare nō potuit
B. Hoc ostēde. A. Omnis potestas sequitur voluntatem. Cum enim dico quia possum loqui vel ambulare, subauditur, si volo. Si enim non subintelligitur voluntas: non est potestas, sed necessitas. Nam cum dico, quia nolens possum trahi & vinci, non est, nec mea potestas, sed necessitas & potestas alterius. Quippe non est aliud possum trahi vel vinci, quàm alius me trahere vel vincere potest. Possumus itaque dicere De Christo: quia potuit mentiri, si subaudiatur si vellet? & quoniam mentiri non potuit nolēs nec potuit velle mentiri: nec minus dici potest nequiuisse mentiri. Sic itaque potuit & non potuit mentiri. B. Nunc redeamus ad inuestigandum de illo quasi nondum sit, sicut incœpimus
1 Dico igitur si peccare nō potuit: quia sicut dicis nō poterit velle, ex necessitate seruabit iustitiam: quare non ex libertate arbitrij iustus erit. Quæ igitur gratia illi pro iustitia sua debebitur Solemus nanque dicere deum, idcirco fecisse angelum & hominem tales qui peccare possent quatenus cum possent deserere iustitiam, & ex libertate arbitrij seruarent, gratiam & laudem mererētur: quæ illis si ex necessitate iusti essent non deberentur. A. Nónne angeli, qui modo peccare nequeunt, laudandi sunt? B. Sunt vtiq; quia hoc quod modo non possunt meruerunt, per hoc quod potuerunt & noluerunt. A. Quid dicis de deo, qui peccare nō potest: nec hoc meruit per potestatem peccandi qua non peccauit nónne laudandus est pro iustitia sua? B. Hic volo, vt respondeas pro me, nam si dico eum non esse laudandum, scio me mentiri. Si autem dico laudandum, timeo infirmare rationem quam dixi de angelis. Ansel. Angeli non sunt laudandi de iustitia sua, quia peccare potuerunt, sed quia per hoc quodammodo, à se habent quod peccare nequeunt: in quo aliquatenus similes sunt deo, qui à se habet quicquid habet. Dicitur enim dare aliquid quod non aufert quando potest: & facere esse aliquid, qui cum possit idipsum facere non esse, non facit. Sic itaque cū angelus potuit auferre sibi iustitiam, & non abstulit: & facere se non esse iustum & non fecit, recte asseritur ipse sibi dedisse iustitiam & seipsum iustum fecisse. Hoc igitur modo habet à se iustitiā: quia creatura eam aliter à se habere nequit, & idcirco laudandus est de sua iustitia & non necessitate, sed libertate instus est, quia improprie dicitur necessitas, vbi nec coactio vlla est nec prohibitio. Quapropter quoniam deus perfectē habet à se quicquid habet, ille maxime laudandus est de bonis quæ habet & seruat, nō vlla necessitate: sed, sicut supra dixi, propria & æterna immutabilitate. Sic ergo homo ille, qui idem ipse deus erit, quoniā omne bonum quod ipse habebit, à se habebit, non necessitate sed voluntate, & libertate & à seipso iustus, & idcirco laudandus erit. Quāuis enim humana natura à diuina habeat quod habebit, idem tamen L
ipse à seipso (quoniam duę naturæ vna persona erunt) habebit. B. Satisfeci si mihi ex hoc & aperte video: quia & peccare non poterit: & tamen laudādus erit de iustitia sua. Sed nūc quærendum æstimo, cùm deus talem posset facere hominē: cur non tales fecit angelos & duos primos homines, vt similiter & peccare non possent, & de iustitia sua laudandi essent? A. Intelligis quid dicas? B. Videor mihi itelligere, & idcirco quæro, cur eos tales non fecit? A. Quoniā non potuit nec debuit fieri, vt vnusquisque eorum esset idem ipse qui deus, sicut de homine isto dicimus, & si quæris, cui non vel tot quot sunt personæ dei, vel saltem de vno hoc fecit, respondeo: quia ratio tunc fieri nullatenus hoc exigebat, sed omnino (quia deus nihil sine ratione facit) prohibebat. B. Erubesco quia hoc quæsiui, dic quod dicturus eras. A. Dicamus ergo, quia mori non debebit, quoniam non erit peccator. B. Concedere me oportet.

Quod moriatur ex sua potestate, quod mortalitas non pertineat ad puram hominis naturam. Cap. XI. Anſ. M

Vnc autem restat indagare, vtrum possit mori secundum humanam naturam,
N nam secundū diuinam incorruptibilis semper erit. B. De hoc cur dubitare debemus, cùm ipse verus homo futurus sit. & omnis homo naturaliter mortalis sit. A. Non puro mortalitatem ad puram, sed ad corruptam hominis naturā pertinere. Quippe si nunquam peccasset homo, & immortalitas ipsius immutabiliter firma esset: non tamen minus homo esset verus & quādo mortales in incorruptibilitatem resurgent, non minus erunt veri homines, nā si pertineret ad veritatē humanæ naturæ mortalitas nequaquā posset esse homo qui esset imortalis. nō ergo pertinet ad sinceritatē humanæ naturę corruptibilitas siue incorruptibilitas: quoniam neutra facit aut destruit hominem, sed altera valet ad eius miseriā, altera ad beatitudinem. Sed quoniā nullus homo est, qui non moriatur: idcirco mortale ponitur in hominis diffinitione à plu-

A à philosophis, qui non crediderunt totum hominē, aliquando potuisse aut posse esse immortalem. Quare non sufficit ad demonstrandū illum hominem debere mortalem esse, hoc: quia verus homo erit. B. Quęre ergo tu aliam rationem: quia ego illam nescio, si tu nescis, quia ille probetur posse mori. A. Dubium non est, quia sicut de⁹ erit, ita omnipotēs erit. B. Vnde est? A. Si ergo volet, poterit animam suam ponere & iterum sumere. B. Si hoc non potest, non videtur quod sit omnipotens. A. Poterit igitur nunquam mori, si volet: & poterit mori & resurgere. Siue autē animam suam ponat nullo alio faciente, siue alius hoc faciat, vt eam ponat ipso permittente, quantum ad potestatē nil differt. B. Non est dubium. A. Si igitur voluerit permittere, poterit occidi, sed si noluerit, non poterit. Bo. Ad hoc nos indeclinabiliter perducit ratio. A. Ratio quoque nos docuit,
B quia oportet eum maius aliquid habere, quàm quicquid sub Deo est, quod spōte det, & nos ex debito, deo. B. Ita est. A. Hoc autem nec sub illo nec extra illum inueniri potest. B. Verum est. A. In ipso igitur inueniendum est. B. Sic sequitur. A. Aut igitur seipsum, aut aliquid de se dabit. B. Non possum aliter intelligere. A. Quærendum est nūc, cuiusmodi hæc datio debebit esse. Dare nanque se non poterit deo: aut aliquid de se quasi non habenti, vt suus sit: quoniam omnis creatura dei est. B. Sic est. A. Sic ergo intelligēda est hæc datio. Quia aliquo modo ponet se ad honorem Dei, aut aliquid de se, quomodo debitor non erit. B. Ita sequitur ex supradictis. A. Si dicimus, quia dabit seipsum ad obediendum deo, vt perseueranter seruando iustitiam subdat se eius voluntati: non erit hoc dare, quod deus ab illo nō exigat ex debito. Omnis enim rationalis creatura debet hanc obedientiam deo. B. Hoc negari nequit. A. Alio itaque modo oportet vt det seipsum deo, aut aliquid de se. B. Ad hoc nos impellit ratio. A. Videamus si fortè hoc sit vitam suam dare, siue
C ponere animam suam, siue tradere seipsum morti ad honorē Dei. Hoc enim ex debito deus nō exiget ab illo: quoniam nāq; nō erit peccatum in illo, non debebit mori vt diximus. B. Aliter nequeo intelligere. A. Consideremus adhuc, vtrum sic rationabiliter conueniat. B. Dic tu, & ego libenter audiam. A. Si homo per suauitatē peccauit an non cōuenit vt per asperitatem satisfaciat. Et si tam facile victus est à diabolo, vt deū peccando exhonoraret, vt facilius non posset, nónne iustum est vt homo satisfaciens Deo pro peccato, tanta difficultate vincat diabolum ad honorem dei, vt maiori non possit. An non est dignum, quatenus qui se sic abstulit deo peccādo, vt se plus auferre nō posset: sic se det deo satisfaciendo, vt magis se nō possit dare? B. Nō est aliquid rationabilius. A. Nihil autē asperius aut difficilius potest homo ad honorē dei sponte & non ex debito pati quàm mortem: & nullatenus seipsum potest homo magis dare Deo quā cū se morti tradit ad honorem illius. B. Vera sunt omnia hæc. A. Talē ergo oportet eum esse, qui ꝓpeccato hominis satisfacere volet: vt mori possit si velit. B. Video hominē illū plane quem quęrimus, talem esse oportere: qui nec ex D
necessitate moriatur, quoniam erit omnipotēs: nec ex debito, quia nunquam peccator erit: & mori possit ex libera voluntate, quia necessariū erit. A. Sunt & alia multa, cur eum valde cōueniat hominum similitudinem & conuersationē absque peccato habere, quæ facilius & clarius per se patent in eius vita & operibus quàm velut ante experimentum, sola ratione monstrari possint. Quis enim explicet quā necessariè, quā sapienter factum sit, vt ille qui homines erat redempturus, & de via mortis & perditionis ad viam vitæ & beatitudinis æternæ docendo reducturus, cum hominibus conuersaretur & in ipsa conuersatione cū eos doceret verbo qualiter viuere deberent, seipsum exemplum prębueret. Exemplum autem seipsum quomodo daret infirmis & mortalibus, vt propter iniurias aut contumelias aut dolores, aut mortem à iustitia non recederent, si ipsum hæc omnia sentire nō E
agnoscerent.

Quòd quanuis incommodorum nostrorum particeps sit, miser tamen non sit.

Cap. XII. Boso.

Mnia hæc patenter ostendunt eū mor-
O talem, & incommodorum nostrorum participem esse oportere. Sed hæc omnia miseriæ nostræ sunt, nunquid ergo miser erit? Ansel. Nequaquam. nam sicut ad beatitudinem non pertinet commodum, quod habet quis contra voluntatem: ita non est miseria, apprehendere sapienter nulla necessitate aliquod incommodum secundum voluntatem. B. Concedendum est.

Quòd cum aliis infirmitatibus nostris ignorantiam non habeat. Cap. XIII. Boſ.

Erū in hac similitudine, quam habere
V debet cum hominibus, dic vtrum ignorantiam quoque, sicut alias infirmitates nostras habiturus sit? A. Quid dubitas de deo, F
vtrum sit omnia sciens? B. Quia quanuis sit immortalis futurus ex diuina natura, mortalis tamen erit ex humana. Cur ergo non similiter poterit ille homo esse verè ignorās, sicut verè mortalis erit? A. Illa hominis assumptio in vnitatē personę nō nisi sapiēter à summa sapientia fiet, & ideo non assumet in homine, quod nullo modo vtile, sed valde noxium est ad opus, quod idē homo facturus est. Ignorantia nanque ad nihilum illi vtilis esset, sed ad multa noxia: quomodo enim tot & tanta opera quæ facturus est faciet sine summa sapientia, aut quomodo illi homines credent, si eum sciant nescium. Si autem nesciet. ad quid erit illi vtilis ignorātia illa? Deinde, si nihil amatur, nisi quod cognoscitur: sicut nihil erit boni, quod non amet, ita nullum bonum erit quod ignoret. Bonū autem nemo perfectè nouit, nisi qui illud à malo scit discernere, hanc quoque discretionem nullus scit facere, nisi q malū nō ignorat. Sicut igitur ille de quo loquimur, omne perfectè sciet bonum: ita nullum ignorabit malum. Omnem igitur habebit scientiam, quanuis eam publicè in hominū conuersatione non ostendat. B. Hoc in maiori ętate ita videtur, sicut dicis: sed in infantia, sicut non erit tempus congruum vt in illo appareat

sapientia:

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sapientia: ita nō erit opus, & ideo nec cōgruum vt illam habeat. A. Nónne dixi, quia sapienter fiet illa incarnatio. Sapienter nanque assumet deus mortalitatē, qua sapienter (quia valde vtiliter) vtetur. Ignorantiam verò nō poterit assumere sapienter: quia nunquam est vtilis, sed sem per noxia: nisi fortè per eam mala voluntas (quę nūquam in illo erit) ab effectu restringitur. Nā & si aliquando aliud non nocet hoc solo tamen nocet, quia scientiæ bonum aufert, & vt breuiter absoluā quod quæris, ex quo homo ille erit plenus deo, semper in seipso erit, vnde nunquā erit sine eius potentia & fortitudine & sapien tia. Bos. Quanuis hoc in Christo fuisse semper non dubitarem, ideo tamen quæsiui, vt de hoc quoque rationem audirem. Sæpe nāque aliquid esse certi sumus, & tamen hoc ratione probare nescimus.

Quomodo mors eius prævaleat numero & magnitudini peccatorum omnium.

H Cap. XIIII.

Vne rogo vt doceas me, quomodo mors
N eius prævaleat numero & magnitudini peccatorū omnium: cū vnum (quod putamus leuissimum) peccatum tam infinitū mōstres vt si numerus ostendatur infinitus mundorum, qui sic pleni sunt creaturis sicut iste est, nec possint seruari quin redigantur in nihilum, nisi faciat aliquis aspectum vnum contra volūtatem dei, nō tamen fieri debeat. A. Si præsens esset homo ille & quis esset scires, & diceretur tibi: nisi occidas hominē illum, peribit mundus iste totus, & quicquid deus non est, faceres hoc pro conseruanda omni alia creatura? B. Non fa cerem etiam si mihi infinitus numerus mundorum ostenderetur. A. Quid si iterum tibi diceretur, aut eum occides, aut omnia peccata mūdi venient super te? B. Responderem me potius il la omnia peccata velle suscipere: nō solū huius mundi quæ fuerunt & quæ futura sunt, sed & quæcunque super hæc cogitari possunt, quàm istud solū quod nō solum de occisione eius, sed
I & de qualibet parua læsione, quæ illum tangeret, respondere me existimo debere. A. Recte existimas: sed dic mihi, cur ita cor tuum iudicat vt plus horreat vnum peccatum in læsione huius hominis: quā alia omnia quæ cogitari possunt: cū omnia quæcunque fiunt peccata, cōtra illum sint? B. Quoniam peccatum quod in persona eius fit, incomparabiliter superat omnia illa, quæ extra personam illius cogitari possunt. A. Quid dicis ad hoc: quia sæpe libēter aliquis patitur quasdā in sua persona molestias, ne maiores patiatur in rebus suis. B. Quia deus non eget hac patientia, cuius potestati omnia subiacent, sicut tu suprà meæ interrogationi respondisti. A. Bene respondes. Videmus ergo, quia violationi vitæ corporalis huius hominis nulla immensitas vel multitudo peccatorū extra personam dei comparari valet. B. Sapiētissimum est. A. Quantum bonum tibi videtur, cuius interemptio tam mala est. B. Si omne bonum tam bonum est, quàm mala est eius destructio: plus est bonum incomparabiliter, quàm sint ea peccata mala, quę sine existimatione superat, ei⁹ interemptio. A. Verum dicis. Cogita, quia etiā K peccata tantum sunt odibilia, quantum sunt mala: & vita ista tantum amabilis, quantum est bona. Inde sequitur, quia vita hæc plus est amabilis, quàm sint peccata odibilia. Bos. Non possum hoc non intelligere. Ansel. Putas ne, tantum bonum tam amabile posse sufficere ad soluendū quod debetur pro peccatis totius mundi? Boso. Imo potest plusquam in infinitum. An. Vides igitur quomodo vita hæc vincat omnia peccata, si pro illis detur. B. Aperte. A. Si ergo dare vitam, est mortem accipere: sicut datio huius vitæ prævalet omnibus hominum peccatis: ita & acceptio mortis.

Quomodo deleat mors eadem etiam peccata eum perimentium. Cap. XV. Boso.

Ta esse de omnibus peccatis quæ per-
I sonā dei non tangunt constat. Sed nunc video aliud quærendū. Nam si tam magnum est eum occidere, quàm bona est vita eius: quomodo potest mors eius superare & delere L peccata eorum qui eum occiderunt. At si alicuius eorum peccatum delet: quomodo potest aliorum quoque hominum aliquod delere. Credimus enim, quia & multi ex illis saluati sunt, & innumerabiles alij saluantur. A. Hanc quæstionem soluit Apostolus qui dixit: quia si cognouissent, nunquam dominum gloriæ crucifixissent. Tantum nanque diffunt scienter factum peccatum, & quod per ignorantiam fit: vt malum quod nunquam facere possent pro nimietate sua si cognosceretur, veniale fit quia ignoranter factum est. Deum enim occidere nullus homo vnquam scienter saltem velle potuit: & ideo qui illum occiderunt ignoranter, non in illud infinitum peccatum, cui nulla alia comparari possunt peccata prorumpunt. Nam si consideraumus eius magnitudinem ad videndum quàm bona esset vita illa secūdū hoc quod ignoranter factum est: sed quasi scienter fiet, quod nec vnquam fecit aliquis, nec facere potuit. B. Rationabiliter interēptores Christi ad veniam M peccati sui pertingere potuisse, monstrasti. An. quid iam quæris amplius. Ecce iam vides, quomodo rationabilis necessitas ostendit ex hominibus perficiendum esse supernam ciuitatē: nec hoc posse fieri nisi per remissionē peccatorū, quam homo nullus habere potest nisi per hominem, qui idem ipse sit deus, atque sua morte homines peccatores Deo conciliet. Apertè igitur inuenimus Christum, quem deum & hominem confitemur, & mortuum propter nos. hoc autem absque omnium dubietate cognito cuncta quæ ipse dicit certa esse, quoniam deus mentiri nequit: & sapienter esse facta quæ fecit, dubitandum non est, quanuis non eorum ratio intelligatur à nobis. Boso. Verum est quod dicis, nec aliquatenus quod dixit, esse verū: aut quod fecit rationabiliter esse factum, dubito. Sed hoc postulo, vt quod quasi non debere, aut non posse fieri videtur infidelibus, in fide Christiana hoc mihi qua ratione fieri debeat aut possit, aperias: non vt me in fide confirmes: sed vt confirmatum veritatis ipsius intellectu lætifices.

Qualiter

A *Qualiter deus de massa peccatrice assumpsit hominem sine peccato, & de saluatione Adæ & Euæ.* Cap. XV.

Vapropter sicut eorū quæ suprà dicta
Q sunt, rationem aperuisti: sic peto vt eorū quæ sum adhuc quæsiturus, rationē ostendas. Primū scilicet, qualiter de massa peccatrice & humano genere, quod totum infectū erat peccato hominem sine peccato quasi azymū de fermentato deus assumpsit. Nam licet ipsa hominis eiusdem cōceptio sit munda, & absque carnalis delectationis peccato, virgo tamē ipsa vnde assumptus est, est in iniquitatibus cōcepta: & in peccatis concepit eam mater eius & cum originali peccato nata est, quia & ipsa in Adam peccauit, in quo omnes peccauerunt. A. Postquam constat hominem illum esse deū & peccatorum reconciliatorem, dubium non est eum sine peccato esse: hoc autem esse non valet, nisi absq; peccato de massa peccatrice sit as-
B sumptus. Qua ratione verò sapientia dei hoc fecit, si non possumus intelligere, non debemus mirari: sed cū veneratione tolerare, aliquid esse in secretis tātę rei quod ignorem⁹. Quippè mirabilis deus, restaurauit humanam naturam, quam instaurauit: equaliter enim vtrunque deo facile est, sed homo antequam esset non peccauit vt fieri non deberet. Postquā verò factus est peccādo meruit, vt quod & ad quod factus erat perderet: quāuis non perdiderit omnino quod factus erat, vt esset quod puniretur, aut cui de⁹ miseretur. Neutrum enim horum fieri posset, si in nihilum redactus esset. Tanto ergo mirabiliùs deus illum restituit quàm instituit: quanto hoc de peccatore contra meritum. Illud non de peccatore, nec contra meritū fecit. Quantū etiā est deum & hominem, sic in vnum conuenire, vt seruata integritate vtriusque naturæ idem sit homo qui deus. Quis ergo præsumat vel cogitare, quòd human⁹ intellectus valeat penetrare quàm sapienter, quàm mirabiliter tam inscrutabile opus factū sit. B. Assentior, quia nullus ho-
C mo potest in hac vita tantum secretum penitus aperire, nec peto vt facias, quòd nullus homo facere potest: sed tantum quantum potes. Plus enim persuadebis altiores in hac re rationes latere, si aliquam te monstraueris videre: quàm si te nullam in ea rationem intelligere, nihil dicēdo, probaueris. A. Video me ab importunitate tua non posse liberari, sed si aliquatenus potero quod postulas ostēdere, gratias agamus deo. Si verò nō potero, sufficiant ea quę suprà probata sunt. Cū enim constat deum hominē fieri oportere, dubium non est sapientiam & potentiam illi nō deesse, vt hoc sine peccato fiat. B. Sic libenter accipio. An. Oportuit vtique vt illa redemptio quā Christus fecit, prodesset: non solū illis qui eo tēpore fuerūt, sed & aliis. Sit enim rex aliquis, cui totus populus suæ euiusdā ciuitatis sic peccauit, excepto vno solo, qui tamen est de illorū genere: vt nullus eorū facere possit vnde mortis damnationē euadat. Ille autem qui solus est innocens, tantam apud regem habeat gratiam, vt possit: & tantam dilectionem erga eos, vt velit omnes qui credent suo consilio, reconciliare quodam seruitio ipsi regi valde pla D cituro, quod factus est die secundum voluntatem regis statuto. & quoniam non omnes possunt, qui reconciliandi sunt, ad diem illam cōuenire, concedit rex propter magnitudinem seruitij illius, vt quicunque vel ante vel post diem illā cōfessi fuerint se velle per illud opus, quod ea die fiet, veniam impetrare, & ad pactum constitutum ibi accedere, ab omni culpa sint absoluti prēterita. & si contigerit vt post hanc veniā iterum peccent, si dignè satisfacere & corrigi deinceps voluerint, per eiusdem pacti efficaciam iterum veniam recipiant: sic tamen vt nullus palatium eius ingrediatur donec factum sit, vnde culpæ relaxantur. Secundum hanc similitudinem, quoniam non potuerunt omnes homines qui saluandi erant præsentes esse, quādo redemptionem illam Christus fecit, tanta fuit vis in eius morte: vt etiam in absentes vel loco vel tempore, eius protendatur effectus. Quod autem non solum præsentibus prodesse debeat hinc facile cognoscitur: quia non tot præsentes E eius esse morti potuerunt, quot ad supernæ ciuitatis constructionem necessarij sunt, etiam si omnes qui eiusdem mortis tempore vbicunq; erant ad illam redemptionem admitterentur. Plures enim sunt dæmones, quàm (de quibus restaurādus est numerus eorum) ea die viuerēt homines. Nec credendum est, ex quo factus est homo, vllum tempus fuisse quo mundus iste cū creaturis suis: quæ factæ sunt ad vsus hominum sic vacuus fuisset, vt nullus esset in illo ex humano genere ad hoc pertinens propter quod fact⁹ est homo. Videtur enim inconueniens, quòd deus vel vno momento permiserit humanum genus, & ea quæ fecit propter vsum eorum, de quibus superna ciuitas perficienda est, quasi frustra extitisse. Nam aliquatenus inuanum esse viderentur, quandiu nō ad hoc propter quod maxime factæ essent, viderentur subsistere. B. Congruenti ratione & cui nihil repugnare videtur monstras nullum vnquam tēpus fuisse, ex quo factus est homo, absq; aliquo qui ad eā pertineret (sine qua factus esset vane omnis homo) re F conciliationem: quod non solum conuenire, sed etiam necesse esse possumus concludere. Si enim conuenientius & rationabilius est hoc quàm aliquando nullum fuisse, de quo intentio dei qua hominem fecit, perficeretur: nec est aliquid quod huic obuiet rationi, necesse est semper aliquem ad prædictam reconciliationē pertinētē fuisse. Vnde Adā & Euā ad illā pertinuisse redemptionē dubitādum non est, quāuis hoc autoritas diuina apertè non pronūtiet. A. Incredibile quoque videtur, quando deus illos fecit & proposuit immutabiliter facere de illis omnes homines, quos ad cælestem ciuitatē assumpturus erat, quod illos duos ab hoc excluserit proposito. B. Imo illos maxime ad hoc fecisse credi debet, vt essent de illis propter quos facti sunt. A. Bene consideras. Nulla tamen anima ante mortem Christi paradisum cælestem ingredi potuit, sicut suprà dixi de regis palatio Boso, Sic tenemus. A. Virgo autem illa, de qua ille homo assumptus est, de quo loquimur: fuit de illis, qui ante necessitatē eius per eum mun-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dati sunt à peccatis, & in eius ipsa munditia de illa assumptus est. B. Placeret mihi multũ quod dicis, nisi cùm ipse debeat à seipso habere mun ditiam à peccato: videtur eam habere à matre, & per se mundus non esse, sed per illam. A. Nõ ita est. Sed quoniam matris munditia per quam mundus est, nõ fuit nisi ab illo: ipse quoque per seipsum & à se mundus fuit. B. Bene est de hoc. Verùm adhuc mihi aliud videtur quærendum. Diximus enim supra: quia non necessitate mori turus erat, & nunc videm⁹, quia mater eius per eius mortem futuram munda fuit, quod nisi illa fuisset, ipse de illa esse non potuisset. Quomodo non necessitate mortuus est, qui non nisi quia moritur⁹ erat potuit esse? Nã si moritur⁹ nõ es set, virgo de qua assumpt⁹ est, mũda nõ fuisset: quoniam hoc nequaquã valuit esse, nisi verã eius mortem credendo: nec ille de illa potuit aliter assumi. Quare si non mortuus est ex neces sitate, postquã assumptus est de virgine, potuit
H non esse assumptus de virgine postquam est as sumptus: quod nõ est possibile. A. Si bene quę supradicta sunt considerasses, hãc quæstionem in illis, vt puto, solutam intellexisses. B. Ot. Non video quomodo. A. Nónne, quando quæsiui mus, vtrum ille mentiri potuerit, monstrauim⁹ in mentiendo duas esse potestates. vnam videli cet volendi mentiri, alteram mentiendi: & quo niam cùm mentiendi potestatem haberet, hoc à seipso habuit, vt non posset velle mẽtiri: ideir co de sua iustitia, qua veritatem seruauit, esse eũ laudandum. B. Ita est. A. Similiter est in seruã do vitam, potestas volendi seruare, & potestas seruandi. Cùm autem quęritur, vtrum idem de⁹ homo potuerit seruare vitam suam vt nũquam moreretur, dubitandum non est: quia semper habuit potestatem seruãdi, quanuis nequiuerit velle seruare vt nunquam moreretur, & quoniã hoc à seipso habuit, vt scilicet velle non posset, non necessitate, sed libera potestate animã suã posuit. B. Non omnino similes fueruntin illo istę potestates mentiendi scilicet & seruandi vi tam. Ibi enim sequitur, quia si vellet, posset mẽ
I tiri: hic autem videtur, quia si non mori vellet, non magis hoc posset quã posset non esse quod erat. Nam ad hoc erat homo vt moreretur, & propter huius futuræ mortis fidem de virgine potuit assumi, sicut suprà dixisti. A. Quemad modum putas illum nõ potuisse non mori, aut necessitate mortuum esse: quia non potuit non esse quod erat, ita potes asserere illum non po tuisse velle non mori, aut necessitate mori vo luisse, quoniam quod erat, non esse non potuit. Non enim magis ipse factus est homo ad hoc vt moreretur, quàm vt vellet mori. Quapro pter sicut non debes dicere, quia non potuit velle non mori, aut necessitate voluit mori: sic non est dicendum, quia non potuit non mori, aut necessitate mortuus est. B. Imò quoniã ei dem subiacent rationi, scilicet & mori & velle mori, vtrũque videtur in illa necesite fuisse. A. Quis se sponte voluit hominem facere, vt cadẽ immutabili voluntate moreretur, & per huius fidem certitudinis virgo munda fieret, de qua homo ille assumeretur? B. Deus filius Dei. A. Nónne monstratum est suprà, quòd Dei vo luntas nulla cogitur necessitate: sed ipse se spon K tanea sua seruat immutabilitate, quando dicitur aliquid necessitate facere. B. Verè monstratũ est. Sed videmus econtra, quia quod deus im mutabiliter vult, non potest non esse, sed necess se est esse. Quapropter si deus voluit vt ille ho mo moreretur, non potuit non mori. A. Ex eo quia filius Dei assumpsit hominem ea voluntate vt moreretur, probas eundem hominem non potuisse non mori. B. Ita intelligo. A. An non similiter apparuit ex his quæ dicta sunt, filium dei & assumptum hominẽ vnam esse personã, vt idem sit deus & homo, & filius dei & virgi nis filius? B. Sic est. A. Idẽ igitur homo sua vo luntate non potuit non mori, & mortuus est. B. Negare nequeo. A. Quomodo ergo volun tas dei nulla necessitate facit aliquid, sed sua po testate: & voluntas illius fuit volũtas dei, nulla necessitate mortu⁹ est, sed sola sua potestate. B. Argumentationibus tuis obuiare nequeo. nã, nec propositiones quas præmittis, nec conse quentias quas infers, vllatenus infirmare valeo. L Sed tamen hoc mihi semper occurrit quod di xisti: quia si vellet non mori, nõ magis hoc pos set quàm posset non esse quod erat: verè nanq; moriturus erat, quia si verè non fuisset mori turus, non fuisset vera fides futuræ mortis eius, per quam & illa virgo de qua natus est, & alij multi mundati sunt à peccato. Nam si vera non fuisset, nil prodesse potuisset. Quapropter si po tuisset non mori, potuit facere non esse verum quod verum erat. A. Quare verum erat ante quam moreretur, quia moriturus erat? B. Quo modo hoc ipse sponte voluit & immutabili vo luntate. A. Si ergo, sicut dicis, ideirco non po tuit nõ mori, quia verè moriturus erat: & ideo verè erat moriturus, quia hoc ipse spõte & im mutabiliter voluit: sequitur illum non ob aliud non potuisse non mori, nisi quia immutabili vo luntate voluit mori. B. Ita est, sed quæcunque fuerit causa, verum est tamen: quia non potuit non mori, & necesse fuit illum mori. A. Nimis hæres in nihilo: & (vt dici solet) quæris nodum M in scirpo. B. An es oblitus, quid obiecerim ex cusationibus tuis in huius disputationis no strę principio: quia videlicet quod postulabã, non faceres doctis, sed mihi & hoc ipsum me cum petentibus. Sustine igitur, vt pro tarditate & hebetudine nostri ingenij quæram, quate nus mihi & illis etiam in pueritibus quæstioni bus, sicut incepisti, satisfacias. A. Iam diximus, quia deus impropriè dicitur aliquid non posse, aut necessitate facere.

Quòd in deo non sit necessitas, vel impossibilitas: & quòd sit necessitas cogens, & necessitas non cogens. Cap. XVII.

Mnis quippè necessitas & impossibili
O tas eius subiacet voluntati. Illius autem voluntas nulli subditur necessitati aut impossibilitati. Nil enim est necessarium aut impossibile, nisi quia ipse ita vult: ipsum verò aut velle aut nolle aliquid propter necessita tem aut impossibilitatem, alienũ est à veritate. Quare quoniam omnia quæ vult, & non nisi quæ vult, facit, sicut nulla necessitas siue impos sibilitas præcedit eius velle aut nolle: ita nec eius

A eius facere aut non facere: quanuis multa velit immutabiliter, & faciat. Et sicut cùm deus fa cit aliquid, postquam factum est, iam nõ potest non esse factum, sed semper verũ est factũ esse: nec tamen rectè dicitur impossibile deo esse, vt faciat quod præteritũ est nõ esse præteritũ. Nil enim ibi operatur necessitas non faciendi aut impossibilitas faciendi: sed dei sola voluntas, quæ veritatẽ semper (quia ipse veritas est) im mutabilem, sicut est, esse vult. Ita si proponit se aliquid immutabiliter facturum, quanuis quod proponit antequam fiat non possit non esse futurũ, non tamen vlla est in eo faciendi necessi tas, aut non faciendi impossibilitas: quia sola operatur in eo voluntas. Quotiẽs nanque dicitur deus nõ posse, nulla negatur in eo potestas: sed insuperabilis signatur potẽtia & fortitudo. Nõ enim aliud intelligitur, nisi quia nulla res potest efficere vt agat ille, quod negatur posse. Nã vi
B tata est huiusmodi multũ locutio, vt dicatur res aliqua posse, non quia in illa: sed quoniã in alia re est potestas: non posse, non quoniã in illa sed quia in alia re est impotentia. Dicim⁹ nanque, iste homo potest vinci: pro, aliquis potest eum vincere: & ille non potest vinci, pro, nullus eũ vincere potest. Nõ enĩ potestas est posse vinci, sed impotẽtia: nec, vinci nõ posse impotẽtia est sed potestas. Nec dicimus deũ necessitate face re aliquid, eo quòd in illo sit vlla necessitas: sed quoniam est in alio, sicut dixi impotentia, quã do dicitur non posse. Omnis quippè necessitas est aut coactio aut prohibitio: quæ duæ necessi tates conuertuntur inuicem contrariè, sicut ne cesse & impossibile. Quicquid nanq; cogitur esse, prohibetur non esse: & quod cogitur non esse, prohibetur esse. quẽadmodũ quòd necesse est esse, impossibile est non esse, & quod necesse est non esse, impossibile est esse: & conuersim. Cùm autẽ dicimus aliquid necesse esse aut nõ esse in deo: non intelligitur, quòd sit in illo ne cessitas aut cogens aut prohibens: sed significa tur, quòd in omnibus aliis rebus est necessitas
C prohibens eas facere & cogens non facere, con tra hoc quod de deo dicitur. Nã cùm dicimus, quòd necesse est deum semper verum dicere, & necesse eum nunquam mentiri, non dicitur aliud nisi, quia tanta est in illo constantia ser uandi veritatẽ: vt necesse sit nullam rem facere posse, vt verum non dicat aut vt mentiatur.

Quomodo vita Christi soluatur deo pro peccatis hominum, & quomodo debuit Christus vel non debuit pati. Cap. XVIII.

Vapropter cùm dicimus, quia homo il
Q le qui secundũ vnitatem personæ (sicut suprà dictum est) idem ipse est qui filiꝰ dei deus, non potuit nõ mori aut velle non mo ri, postquã de virgine natus est, nõ significatur in illo vlla impotentia seruandi aut volẽdi ser uare vitam suam immortalem, sed immutabili tas volũtatis eius, qua se sponte fecit ad hoc ho minem, vt in eadem voluntate perseuerans mo reretur, & quia nulla res potuit illam voluntatẽ mutare. Plus enim esset impotentia quàm po tentia, si posset velle mentiri aut fallere aut mu tare voluntatem, quam prius immutabilem esse voluit. Et si (quemadmodum suprà dixi) cùm aliquis sponte se proponit facturum bonũ ali- D quod, & eadem voluntate postea perfecit quod proposuit, quanuis cogi possit si nolit promis sum soluere, non tamen dicẽdus est necessitate facere quod facit, sed ea qua proposuit libera vo luntate. Non enim necessitate aut impotentia fieri vel non fieri dici debet aliquid, vbi neque necessitas nec impotentia quicquam operãtur sed voluntas. si inquam ita est in homine, mul to magis necessitas aut impotentia nequaquam nomiñdæ sunt in deo, qui nihil nisi quod vult facit: & cuius voluntatem nulla vis cogere aut prohibere valet. Ad hoc enim valuit in Chri sto diuersitas naturarum & vnitas personæ, vt quod opus erat fieri ad hominũ restaurationem si humana non posset natura, faceret diuina: etsi diuinæ minime conueniret, exhiberet humana & non alius atque alius, sed idem ipse esset qui vtrunque perfecte existens per humanam solue ret, quod illa debebat, & p diuinã posset, quod E expediebat. Denique virgo, quæ per fidem mũ da facta est, vt de illa posset assumi, nequaquam crediderit illum moriturum, nisi quia vellet: quemadmodum per prophetam, qui de illo di xit: oblatus est, quia ipse voluit, didicerat. Qua- *Esaiæ. 53.* propter quoniã vera fuit fides eius, necesse erat ita futurum esse sicut credidit. Quòd si te iterum perturbat, quod dico necesse erat: memen to, quia veritas fidei virginis non fuit causa, vt ille sponte moreretur: sed quia hoc futurũ erat, vera fuit fides. Quamobrem si dicitur, necesse erat vt voluntate sola moreretur, quia vera fuit fides siue prophetia quę de hoc præcesserat, nõ est aliud quàm si dicas: necesse fuisse ita futurũ esse, quoniam sic futurum erat. huiusmodi autẽ necessitas non cogit rem esse: sed esse rei facit necessitatem esse. Est nanque necessitas præ cedens, quæ causa est vt sit res: & est necessitas sequens, quam res facit. Præcedens & effici ens necessitas est, cùm dicitur cælum volui, quia necesse est, vt voluatur. Sequens verò, & quæ nihil efficit, sed sic est, cùm dico te ex ne cessitate loqui, quia loqueris. Cũ enĩ hoc dico significo nihil facere posse, vt dum loqueris nõ P loquaris, non quòd aliquid te cogat ad loquen dum. Nã violentia naturalis conditionis cogit cęlum voluite: te verò nulla necessitas facit loqui. Sed vbicunque est præcedens necessitas, est & sequens: non autem vbi sequens, ibi statim & præcedens. Possumus nanque dicere, necesse est cælũ volui, quia voluitur: sed non similiter est verum, ideirco te loqui: quia necesse est vt loquaris. Ista sequẽs necessitas currit per omnia tempora, hoc modo: Quicquid fuit, necesse est fuisse. Quicquid est, necesse est esse. Quicquid futurum est, necesse est futurum fuisse. Hæc est illa necessitas quę (vt tractat Aristoteles de pro positionibus singularib⁹ & futuris) videtur v trũlibet destruere, & omnia esse ex necessitate astruere. Hac sequẽti & nihil efficiẽti necessita te, quoniã vera fuit fides vel prophetia de Chri sto, quia ex voluntate non necessitate moritur⁹ erat: necesse fuit, vt sic esset: hac, homo factus est: hac, fecit & passus est. Quicquid fecit & pas sus est, hac voluit quæcũque voluit. Ideo enim necessitate fuerunt, quia futura erant: & futura

Universidad de Deusto
Biblioteca

G erant, quia fuerunt: & fuerunt, quia fuerunt: & si vis omnium quæ fecit & quæ passus est verā scire necessitatē, scito omnia ex necessitate fuisse, quia ipse voluit. Voluntatem ergo eius nulla præcessit necessitas. Quare si non fuerunt, nisi quia ipse voluit: si non voluisset, nō fuissent. Sic vtique nemo tulit animam eius ab illo: sed ipse posuit eam, & iterum sumpsit eam: quia potestatem habuit ponēdi animam suam, & iterum sumendi eam, sicut ipse dicit. B. Satisfecisti mihi illum non posse probari vlla necessitate mortem subiisse, nec me pœnitet, vt hoc faceres, importunum tibi extitisse. A. Ostendimus, vt puto, certam rationem quomodo Deus assumpserit hominem sine peccato de massa peccatrice: sed nequaquam negandum æstimo aliam esse præter istam quā diximus, excepto hoc, quia deus facere potest quod hominis ratio cōprehendere non potest. Verùm quoniam & ista mihi videtur posse sufficere, & si aliam nunc inquirere vellē, necesse esset inuestigare quid sit originale peccatum, & quomodo à primis parentibus in vniuersum genus humanū præter illū, de quo agimus, hominē diffundatur, & incidere in quasdam alias quæstiones quę suum postulant tractatum, ea qua diximus ratione cōtenti, quæ de incepto restant opere persequamur. B. Vt vis, sed eo pacto, vt tu aliquando auxiliante deo illam aliam rationem, quam nunc inquirere vitas, quasi debitū exoluas. A. Quoniam voluntatem hanc scio me gerere, quod petis non denego: sed quia de futuris incertus sum, ꝓmittere non audeo, sed dei dispositioni committo. Sed dic nunc, quid tibi de quæstione quam in principio proposuisti, propter quam aliæ multæ se ingesserunt, persoluendum videatur. B. Sūma quæstionis fuit, cur deus homo factus sit, vt per mortem suam saluaret hominem, cùm hoc alio modo potuisse facere videretur. Ad quod tu multis & necessariis rationibus respondens, ostendisti restaurationem humanæ naturæ non debuisse remanere: nec potuisse fieri, nisi solueret homo, quod pro peccato Deo debebat: quod debitum tātum erat, vt illud cū non debere solueret nisi homo, non posset nisi deꝰ, ita vt idē esset homo qui deꝰ: vnde necesse erat, vt deus assumeret hominem in vnitatem personę: quatenus qui in natura soluere debebat & non poterat, in persona esset qui posset. Deinde, quia de virgine & à persona filij dei esset assumendus homo ille qui deus esset, & quo modo sine peccato de massa peccatrice assumi potuerit monstrasti. Vitam autem huius hominis tam sublimem, tam preciosam apertissimè probasti, vt sufficere possit ad soluēdum, quod pro peccatis totius mundi debetur, & plus in infinitū. Restat ergo nūc ostendere, quomodo illa soluatur deo pro peccatis hominum.

Ioan. 10.

H

I

Quanta ratione de morte eius sequatur humana saluatio. Cap. XIX. Anſel.

S I propter iustitiam se permisit occidi, nonne ad honorem dei vitam suā dedit

B. Si possum intelligere quod non dubito, quanuis non videā, quomodo rationabiliter, hoc fecerit, eū & iustitiam indeclinabiliter & vitam suam æternaliter seruare potuerit, fatebor illum tale quid sponte dedisse Deo ad honorem illius, cui quicquid Deus non est, cōparari non potest, & quod pro omnibus hominibus omnium debitis recōpensari potest. A. An non intelligis, quia cùm iniurias, & cōtumelias, & mortem crucis cum latronibus sibi (sicut suprà diximus) propter iustitiam, quam obedienter seruabat, illatas benigna patientia sustinuit, exemplum dedit hominibus quatenus propter nulla incommoda quę sentire possunt, à iustitia quam deo debent declinent, quod minimè dedisset, si secundum potētiam suam mortem pro tali causa illatam declinasset. B. Videtur quòd nulla hoc exemplum necessitate dederit: quoniam multi ante aduentum eius, & Ioannes Baptista. Post aduentum ante mortem eius, fortiter mortem pro veritate sustinentes illud sufficienter dedisse noscuntur. A. Nullus vnquam moriendo homo præter illum, deo dedit quod aliquādo necessitate perditurus non erat, aut soluit quod non debebat. Ille verò sponte patri obtulit, quod nulla necessitate vnquam amissurus erat, & soluit pro peccatoribus, quod pro se non debebat. Quapropter ille magis dedit exemplum, vt vnusquisque, quod aliquando incunctanter amissurus est, pro seipso reddere deo cùm ratio postulat, non dubitet: quia cùm nullatenus aut pro se indigeret aut cogeretur, pro aliis quibus nil nisi pœnam debebat, tam preciosam vitam, immo seipsum tantam scilicet personam, tanta voluntate dedit. B. Multū pro pinquas desiderio meo, sed sustine vt quoddam quæram, quod quanuis fatuum forsitan putes quærere, non tamen promptum mihi est, quid respondeam si à me quęratur. Dicis, quia quando mortuus est, dedit quod non debebat. Sed nemo negabit illum melius fecisse, quādo illud ad exemplum taliter dedit, & magis hoc placere deo quā si nō hoc fecisset, aut dicet eū nō debuisse facere, ꝙ meliꝰ esse, & quod magis placere Deo cognouit. Quomodo ergo asserem⁹ eū non debuisse deo quod fecit, id est, quod meliꝰ esse magis placere deo cognouit: præsertim cū creatura debeat deo totum quod est, & quod scit, & quod potest. A. Quanuis creatura nil habeat à se, quando tamen illi deus concedit aliquid licitè facere & non facere, dat illi ita suum esse vtrunque, vt licet alterum sit melius, neutrum tamen exigatur determinatè: sed siue faciat quod melius est, siue alterū, debere facere dicatur quod facit: & si facit quod melius est, præmium habeat: quia sponte dat quod suum est. Nam cùm virginitas melior sit coniugio, neutrum tamen ab homine determinatè exigitur: sed & qui coniugio vti, & qui virginitatem seruare mauult, & quod facit, debere facere dicitur. Nemo enim virginitatem siue coniugiū dicit eligi non debere: sed dicimus, quia quod mauult homo, antequam aliquid horū statuat, hoc debet facere: & si virginitatem seruat, pro spontaneo munere quod offert deo, præmium expectat. Cùm ergo creaturam dicis Deo debere quod melius scit & potest, si intelligis ex debito, & non subaudis, si Deus iubet, non est semper verum. Siquidem vt dixi, non debet homo virginitatem ex debito, sed si mauult debet

K

L

M

A debet vti coniugio. Quòd si te mouet verbum quod est debere, nec potes illud intelligere sine aliquo debito: scito, quia sicut contingit posse & necesse aliquando dici, non quia sunt in rebus vbi dicuntur: sed quoniam sunt in alio, ita & debere. Quippè cū dicimus, debere pauperes à diuitibus eleemosynā accipere: non est aliud quā diuites debere pauperibꝰ eleemosynā impēdere, hoc nanq; debitum nō est exigendū à paupertate, sed à diuite. Deus quoq; dicitur omnibus debere preesse, nō quia ille in hoc ali quo modo sit debitor: sed quoniam omnia debēt illi subesse, & debere facere quod vult quomodo quod vult, debet esse. Ita quando vult aqua creatura facere quod suū est facere & nō facere, dicitur debere facere: quia quod ipsa vult debet esse. Dominus itaque Iesus cùm mortem (sicut diximus) sustinere voluit: quoniam suum erat, & pati & non pati, debuit facere quod fecit, quia quod vult fieri debuit: & non debuit facere quia non ex debito. Nēpe quoniam ipse idem est deus & homo: secūdum humanam ex qua fuit homo, sic accepit à diuina natura quæ alia est ab humana, esse suum quod habebat: vt nil deberet dare nisi quod volebat: secūdū personā verò, sic à seipso habebat quod habebat: & sic perfectè sibi sufficiēs erat, vt nec alij quicquā retribuere deberet, nec vt sibi retribueretur: dare indigeret. B. Aperte vt video, quia nulla ratione seipsum morti ex debito, sicut ratio mea videbatur monstrare, dedit ad honorē dei: & tamen facere debuit quod fecit. A. Honor vtique ille totius est trinitatis: quare quoniam idem ipse est Deus filius Dei, ad honorē suum seipsum sibi, sicut patri & spiritui sancto obtulit, id est, humanitatem suam diuinitati suæ, quę vna eadem trium personarum est. Vt tamen in eadem ipsa veritate manentes apertius loquimur quod volumus: dicamus sicut vsus habet, quia filius sponte seipsum patri obtulit. hoc nā que modo apertissimè dicitur, quia in persona totus Deus cui secūdum hominē se obtulit intelligitur. & per nomen patris & filij immensa quædam in cordibus audientium, cùm patrem filiꝰ hoc modo postulare pro nobis dicitur, pietas sentitur. B. Hoc libētissimè accipio. A. Intueamur nunc prout possumus, quanta mihi ratione sequatur humana saluatio. B. Ad hoc tēdit cor meum. Nā quanuis hoc mihi videar intelligere, ipsam tamen rationis contexionem à te volo audire. A. Quantum autem sit quod filius sponte dedit, non est opus exponere. B. Sufficienter patet. A. Eum autem qui tantum donum sponte dat Deo, sine retributione debere esse non iudicabis. Immo necesse esse video, vt pater filio retribuat: alioquin aut iniustus esse videretur, si nollet: aut impotens si non posset, quæ aliena sunt à Deo. A. Qui retribuit alicui, aut dat quod ille non habet, aut dimittit quod ab illo potest exigi. Prius autem quàm tantam rem filius faceret, omnia quæ patris erant, sua erant: nec vnquā debuit quod illi dimitti possit. Quid ergo retribuetur nullius rei egenti, aut cui nō est quod dari aut dimitti possit. B. Ex vna parte video retribuendi necessitatem, & ex altera impossibilitatem: quia & necesse est Deū reddere quod debet, & non est quod reddat. A. Si tanta & tā debita merces nec illi nec alij redditur, in vanum filius tantam rem fecisse videbitur. B. Hoc nephas est æstimare. A. Necesse est ergo, vt alicui alij reddatur, quia illi non potest. B. Ineuitabiliter sequitur. A. Si voluerit filius, quod sibi debetur, alteri dare, poterit ne pater iurè illum prohibere, aut illi cui dabit negare? Boso. Immò & iustum & necessarium intelligo vt cui voluerit dare filius, à patre reddatur, quia & filio quod suum est dare licet, & pater quod debet non nisi alij reddere potest. Ansel. Quibus conuenientius fructum & retributionem suæ mortis attribuet, quàm illis propter quos saluandos (sicut ratio veritatis nos docuit) & hominem se fecit: & quibus (vt diximus) in moriēdo exēplū moriēdi ꝓpter iustitiā dedit: frusta quidē imitatores eius erūt, si meriti eiꝰ participes, nō erūt. Aut quos iustius faciet heredes debiti, quo ipse non eget ex abundantia suæ plenitudinis, quàm parentes suos & fratres quos aspicit tót & tantis debitis obligaros egestare tabescere in profundo miseriarum, vt eis dimittatur quod pro peccatis debent, & detur quo, propter peccata carent. Boso. Nihil rationabilius, nihil dulcius, nihil desiderabilius mundus audire potest. Ego enim tantam fiduciam ex hoc cōcipio, vt iam dicere non possim quanto gaudio exultet cor meū. Videtur enim mihi, quòd nullum hominem reiiciat Deus à se sub hoc nomine ascendentem. A. Ita est, si accedit sicut oportet: Quemadmodum autem sit ad tantæ gratiæ participationem accedendum, & quomodo sub illa viuendum, nos vbique sacra scriptura docet, quæ super solidam veritatē quam adiuuante deo, aliquatenus perspeximus velut super firmum fundamentum fundata est. B. Verè quicquid super fundamentum hoc ædificatur, super firmam petram fundatur. A. Puto me aliquantulum iam tuæ satisfeciſſe quæstioni, quanuis hoc melior me facere plenius possit & maiores atque plures quàm meum, aut mortale ingenium comprehendere valeat, huius rei sint rationes. Palàm etiam est, quia deus vt hoc faceret quod diximus nullatenus indigebat: sed ita veritas immutabilis exigebat. licet enim hoc quod homo ille fecit, deus dicatur fecisse propter vnitatem personæ: deus tamen nō egebat vt de cælo descenderet ad vincendum diabolū neque vt per iustitiam ageret contra illum ad liberandum hominem, sed ab homine deus exigebat vt diabolum vinceret, & qui per peccatum deum offenderat, per iustitiam satisfaceret Siquidē diabolo nec deus aliquid debebat nisi pœnam, nec homo nisi vicem, vt ab illo victus, illū reuinceret: se quicquid ab illo exigebatur, hoc deo debebat non diabolo.

B

C

D

E

F

Quàm magna, & quàm iusta sit misericordia dei. Cap. XX.

M Misericordiam verò dei, quæ tibi perire videbatur, cùm iustitiam dei & peccatum hominis considerabamus, ita magnam tanquam concordem inuenimus iustitiæ vt nec maior nec iustior cogitari possit. Nempe quid misericordius intelligi valet, quàm peccatori tormentis æternis deputato, & vnde

Universidad de Deusto
Biblioteca

G se redimat non habenti, deus pater dicit: accipe vnigenitum meum, & da pro te. Ipse filius: tolle me & redime te. Quasi hæc dicunt, quando nos ad Christianam fidem vocant & trahunt. Quid etiam iustius, quàm vt ille cui datur precium maius omni debito, si debito datur affectu, dimittat omne debitum.

Quòd impossibile sit diabolum reconciliari. Cap. XXI.

D Iaboli verò reconciliationē, de qua quæsiuisti, impossibilem intelliges si diligēter humanam cōsideres. Sicut enim homo non potuit recōciliari nisi per hominē deū qui mori posset, per cuius iustitiā deo restitueretur, quod per peccatum hominis perdiderat: ita angeli damnati non possunt saluari nisi per angelum domini, qui mori posit, & qui per iustitiam suā deo reparet quod aliorū peccata abstulerunt. & sicut homo per alium hominē, qui non eiusdem generis quanuis eiusdem esset naturæ, nō debuit releuari: ita nullus angelus per H aliū saluari debuit: & quanuis omnes sint vnius naturæ, quoniā non sunt eiusdem generis sicut homines. Non enim sic sunt omnes angeli de vno angelo, quēadmodum omnes homines de vno homine. Hoc quoq; remouet eorū restaurationē: quia sicut ceciderunt nullo alio suadēte vt caderent: ita nullo alio adiuuante resurgere debent, quod est illis impossibile, aliter enim in dignitatem quam habituri erant, nō possunt restitui, quoniam sine alieno auxilio per potestatem suam quam acceperant stetissent in veritate, si nō peccassent. Quapropter si quis opinatur saluatoris nostri redemptionem vsque ad illos aliquando debere extendi, rationabiliter conuincitur: quia irrationabiliter decipitur. Quòd non dico, quasi precium mortis eius omnibus hominum & angelorum peccatis sua magnitudine non præualeat: sed quoniam perditorum angelorum reuelationi immutabilis ratio repugnat. B. Rationabilia, & quibus nihil contradici possit, quæ dicis omnia mihi videntur, & per vnius quęstionis quam proposuimus so- I lutionem, quicquid in nouo veterique testamēto continetur probatum intelligo.

Quòd in his quæ dicta sunt, veritas veteris & noui testamenti probata sit. Cap. XXII.

C Vm enim sic probes deū fieri hominem ex necessitate, vt etiam si remoueantur pauca quæ de nostris libris posuisti, vt quod de tribus personis dei & de Adam tetigisti, non solùm Iudæis, sed etiam paganis sola ratione satisfacias: & idē ipse deus homo nouum condat testamentum, & vetus approbet. sicut ipsum veracem esse necesse est confiteri: ita nil quod in illis continetur, verum esse potest aliquis diffiteri. An. Si quid diximus quod corrigendum sit non renuo correctionem si rationabiliter fit. Si autem testimonio veritatis roboratur, quod nos rationabiliter inuenisse existimamus, deo nō nobis attribuere debemus, qui est benedictus in secula. Amen.

Explicit secundus liber Anselmi episcopi, Cur deus homo.

Eiusdem beati K

Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis in dialogum de veritate.

Prologus.

T Res tractatus pertinētes ad studiū sacræ scripturæ quondam feci diuersis tēporibus cōsimiles: in hoc quia facti sunt per interrogationē & responsionē, & persona interrogantis nomine vocatur discipuli, respondentis verō nomine magistri. Quartū enim quē simili modo edidi, nō inutilem vt puto introducēdis ad dialecticam, cuius initium est, de grāmatico: quoniā ad diuersum ab his tribus studiū pertinet, istis nolo connumerare. Vnus horū triū est de veritate: quid scilicet sit veritas, & in quibus rebus soleat dici, & quid sit iustitia. Alius verò de libertate arbitrij, quid sit: & vtrū eā semper L habeat homo, & quot sint eius diuersitates in habendo vel nō habendo rectitudinē voluntatis, ad quam seruandā est data creaturę rationali: in quo naturalem tantū fortitudinē voluntatis ad seruandam acceptam rectitudinem, non quomodo necessarium ad hoc ipsum illi sit, sed ad hoc vt gratia subsequatur, ostendi. Tertius autem est de quæstione, qua quæritur: quid pecauit diabolus, quia non stetit in veritate: cùm deus non dederit ei perseuerantiam, quam nisi eo dante habere non potuit: quoniā si deus dedisset, ille habuisset: sicut boni angeli habuerūt illam: quia illis dedit deus. Quem tractatum, quanuis ibi de confirmatione bonorum angelorum dixerim, de casu diaboli intitulauit: quoniam illud contingens fuit, quod dixi de bonis angelis. Quod autem scripsi de malis, ex proposito fuit quæstionis. Qui videlicet tractatus, quanuis nulla continuatione dictaminis cohæreant: materia tamē eorum & similitudo disputationis exigit, vt simul eo quo illos commemo M raui ordine conscribantur. Licet itaque à quibusdam festinantibus alio ordine sint conscripti, antequam perfecti essent: sic tamen eos, vt hic posui, volo ordinari.

Explicit prologus.

B. Anselmi Ar

CHIEPISCOPI CANtuarien*sis dialogus incipit.*

Quòd veritas non habeat principium vel finem. Cap. I. Discip.

Q Voniam deum, veritatem esse credimus: & veritatē, in multis aliis esse dicimus, vellem scire: an vbicūq; veritas dicitur, deum eā esse fateri debeamus. Nā tu quoq; in Monologio tuo per veritatē orationis, probax summam veritatē non habere principiū vel finem: dicens,

A dicens, Cogitet qui potest, quando incœpit aut quando non fuit hoc verum: scilicet, quia futurū erat aliquid: aut quando desinet, aut non erit hoc verum scilicet, quia præteritum erit aliquid Quod si neutrum istorum cogitari potest, & vtrunque horū verum sine veritate esse non potest: impossibile est, vel cogitare, quod veritas principium, aut finem habeat. Deniq; si veritas habuit principium, aut habebit finē: antequam ipsa inciperet, verum erat tunc, quia non erat veritas: & postquam finita erit, verum erit tūc, quia non erit veritas. At quia verum nō potest esse sine veritate, erat igitur veritas antequā esset veritas, & erit veritas postquam finita erit veritas: quod incōuenientissimum est. Siue igitur dicatur veritas habere, siue intelligatur non habere principium vel finem: nullo claudi potest veritas principio vel fine. Hoc tu in monologio tuo. Quapropter veritatis diffinitionem à te audire expecto. Ma. Nō memini me inuenisse diffinitionem veritatis: sed si vis quæramus B per rerum diuersitates, in quibus veritatem dicimus esse, quid sit veritas. Disci. Si aliud non potero, vel audiendo iuuabo.

De veritate significationis. & duabus veritatibus enunciationis. Cap. II. Mag.

Q Veramus ergo primum, quid sit veritas in enunciatione: quoniam hāc dicimus sæpius veram, vel falsam. D. Quæretur & quicquid inueneris, ego seruabo. Ma. Quando est enunciatio vera? Dis. Quando est quod annunciat siue affirmando siue negando. Dico autē quod enunciat, & quando negat esse quod non est, quia sic enunciat, quemadmodum res est. Ma. An ergo tibi videtur, quod res enunciata sit veritas enunciationis? Dis. Non. Mag. Quare? D. Quia nihil est verum: nisi participādo veritatem: & ideo veritas, in ipso vero est: res verò enunciata, non est in enunciatione vera: vnde non eius veritas, sed causa veritatis dicenda est. Quapropter non nisi in ipsa oratione quærenda mihi videtur eius veritas. Mag. Vide ergo, an ipsa oratio, aut eius significatio, aut aliquid eorum quę sunt in diffinitione enūciationis, sit quod quæris. Dis. Non puto. Mag. Qua C re? Dis. Quia si hoc esset, semper esset vera: quoniam eadem manent omnia, quæ sunt in enunciationis diffinitione: & cum est, quod enūciat, & cū non est. Eadē est enim oratio, & eadē significatio, & cætera similiter. M. Quid igitur tibi videtur ibi veritas? Dis. Nihil aliud scio, ni si cū significat esse quod est: tunc est in ea veritas, & est vera. Ma. Ad quid facta est affirmatio? Di. Ad significandum esse quod est. Mag. Hoc ergo debet. D. Certum est. Mag. Cùm ergo significat esse quod est, significat quod debet. Dis. Palā est. Mag. At cum significat quod debet, recte significat. Dis. Ita est. Mag. Cùm autē significat recte, recta est significatio? Dis. Non est dubium. Ma. Cùm ergo significat esse quod est, recta est significatio. Dis. Ita sequitur Ma. Item cum significat esse quod est, vera est significatio? Dis. Vere & recta & vera est, cum significat esse quod est. Mag. Idem igitur est illi, & rectam, & veram esse. & significare esse quod est? Dis. Verè idem. Ma. Ergo non est illi aliud veritas, quàm rectitudo. Dis. Aperte nūc D video veritatem hanc, esse rectitudinem. Mag. Similiter, cùm enunciatio significat non esse quod non est. Dis. Video quod dicis: Sed doce me, quid respondere possim, si quis dicat: quia etiam oratio, cum significat hoc esse quod non est, significat quod debet, pariter nanque accepit significare esse, & quod est, & quod non est Nam si nō accepisset significare esse etiā quod non est, non idem significaret. Quare etiam cū significat esse quod non est, significat quod debet. At si quod debet significando, recta & vera est, sicut ostendisti: vera est oratio, etiam cū enunciat esse quod non est. Ma. Vera quidem non solet dici, cum significat esse quod non est veritatem tamen rectitudinem habet, quia facit quod debet. Sed cū significat esse quod est, dupliciter facit quod debet: quoniam significat & quod accepit significare, & ad quod facta est. Sed secundum hanc rectitudinem & veritatem qua significat esse quod est, vsu recta & vera di E citur enunciatio: non secundū illam, qua significat esse, etiam quod non est. Plus enim debet propter quod accepit significationē, quā propter quod non accepit. Non enim accepit significare rem esse cum non est, vel non esse cum est: nisi quia non potuit illi dare tunc solummodo significare esse quando est, vel non esse quādo non est. Alia igitur est rectitudo & veritas enunciationis: quia significat quod accepit, significare, & ad quod significādū facta est. Alia verò, quia significat quod accepit significare. Quippe ista, immutabilis est ipsi orationi: illa verò, mutabilis. Hāc nāq;, semper habet, illam verò nō semper. Istam enim, naturaliter habet: illam verò, accidentaliter & secundū vsum. Nā cum dico, dies est: ad significādū esse quod est, rectè vtor huius orationis significatione: quia ad hoc facta est, & ideo tunc recte dicitur significare. Cùm verò eadem oratione significo esse quod non est, non ea recte vtor: quia non ad hoc facta est, & idcirco tunc non recta eius significatio dicitur: quāuis in quibusdam enunciationibus inseparabiles sint istæ duæ rectitu F dines seu veritates: vt cùm dicimus, homo animal est, aut homo lapis non est. Semper enim hæc affirmatio significat esse quod est: & hæc negatio non esse quod non est, nec illa possumus vti ad significandū esse quod non est: semper enim homo animal est. nec ista, ad significādum non esse quod est: quia homo nunquā lapis est. De illa igitur veritate, quam habet oratio. secundum quòd aliquis ea recte vtitur, incœpimus quærere: quoniam secundū hanc veram eam esse iudicat vsus communis loquutionis. De illa autem veritate, quam non habere non potest, postea dicemus. Disci. Redi igitur ad id quod incœpisti: quoniam sufficienter mihi inter duas veritates orationis discreuisti: si tamen aliquam eam veritatem ostenderis habere, cum mentitur sicut tu dicis. Magister, De veritate significationis, de qua incœpimus interim ista sufficiant. Eadem enim ratio veritatis, quam in propositione vocis perspexim⁹ considerandā, est in omnibus signis quæ fiunt ad significandum aliquid esse vel non esse,

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vt sunt scripturæ vel digitorum loquela. Disci. Ergo transi ad alia.

De veritate opinionis. Cap. III. Mag.

Ogitationem quoque dicimus veram,
C cū est quod aut ratione aut aliquo modo putamus esse: & falsum, cum nō est.
Dis. Ita vsus habet. Mag. Quid ergo tibi videtur veritas in cogitatione? Dis. Secundum rationem, quam in propositione vidimus: nihil rectius dicitur veritas cogitationis, quàm rectitudo eius. Ad hoc nanque nobis datum est, posse cogitare esse vel non esse aliquid: vt cogitemus esse, quod est: & non esse, quod non est. Quapropter qui putat esse, quod est: putat quod debet, atque ideo recta est cogitatio. Si ergo vera & recta est cogitatio, non ob aliud quàm quia putamus esse quod est, aut non esse: quod non est: non est aliud eius veritas, quàm rectitudo.

De veritate voluntatis. Cap. IIII. Mag.

H Ecte consideras. Sed & in voluntate di
R cit ipsa veritas, veritatem esse: cum dicit diabolum, non stetisse in veritate.
Ioan. 8. Non enim erat in veritate, neque deseruit veritatem nisi voluntate. Disci. Ita credo. Si enim semper voluisset, quod debuit, nunquam peccasset: qui non nisi peccando, veritatē deseruit. Mag. Die ergo, quid tu intelligas per veritatē? Dis. Non nisi rectitudinem. Nā si quandiu voluit, quod debuit, ad quod, scilicet, voluntatem acceperat in rectitudine & veritate fuit: & cum voluit, quod non debuit, rectitudinem & veritatem deseruit. Non aliud potest ibi intelligi veritas, quàm rectitudo: quoniam siue veritas siue rectitudo non aliud in eius voluntate fuit, quàm velle quod debuit.

De actionis naturalis, & non naturalis veritate. Cap. V. Mag.

Ene intelligis. Verum in actione quo-
B q; nihilominus veritas credenda est, sicut dominus dicit. Quia qui male agit
Ioan. 3. odit lucem: & qui facit veritatem, venit ad lucē Dis. Video, quod dicis. Mag. Considera igitur, quod ibi sit veritas, si potes. Dis. Nisi fallor, ea-
I dem ratio qua supra veritatem in aliis cognouimus, in actione quoque contemplanda est. Mag. Ita est. Nam si male agere, & veritatē facere opposita sunt: sicut oftēdit dominus, cùm
Ibidem. dicit. Qui male agit, odit lucem: & qui facit veritatem, venit ad lucem. idem est veritatem facere, quod est bene facere. Bene nanque facere, ad male facere contrarium est. Quapropter si veritatem facere, & bene facere idē sunt in oppositione, nō sunt diuersa in significatione. Sed sententia est omniū: quia qui facit quod debet, bene facit, & rectitudinem facit. Vnde sequitur quod rectitudinem facere, est facere veritatem. Constat nanque facere veritatem, esse bene facere: & bene facere, esse rectitudinē facere. Quare nihil apertius, quàm veritatē actionis esse, rectitudinem facere. Dis. In nullo video titubare æstimationem tuam. Mag. Inspice, an omnis actio quę facit quod debet, veritatem facere conuenienter dicatur. Est quippè actio rationalis, vt dare eleemosynam, & est irrationalis actio, ignis qui calefacit. Vide ergo, an conuenienter dicamus ignem facere veritatem? Dis. Si ignis ab eo à quo habet esse, accepit calefacere, cùm K calefacit, facit quod debet. Ideo non video quę inconuenientia sit: ignem facere veritatem & rectitudinē: cùm facit, quod debet. Mag. Mihi quoque aliter non videtur. Vnde animaduerti potest rectitudinē seu veritatem actionis, aliam esse necessariam, aliā non necessariā. Ex necessitate nanq; ignis facit veritatē & rectitudinem cùm calefacit, & non ex necessitate facit homo rectudinem & veritatem, cùm bene facit: facere autem non solum pro eo quod propriè dicitur facere, facere veritatem intelligitur, non tantū in facto, sed etiam in verbo & in sufferentia: sed pro omni verbo Dominus voluit intelligere, cùm dixit: Quoniā qui facit veritatem, venit ad Ioan. 3. lucem. Non enim separat illum ab hac veritate sine luce qui patitur persequutionē propter iustitiam, aut qui est quando & vbi debet esse, aut qui stat vel sedet quando debet, & similia. Nullus nanque dicit tales, non bene facere. Et cùm L dicit apostolus: Quia recipiet vnusquisq; prout 2. Co. 5. gessit. Intelligendum ibi est, quicquid solemus dicere, vel bene facere, vel male facere. D. Vsus quoque communis loquutionis hoc habet: vt & pati, & multa alia dicat facere, quæ non sunt facere. Quare rectam quoque voluntatē de cuius veritate ante veritatem actionis suprà contemplati sumus: inter rectas actiones, nisi fallar, computare possumus. Mag. Non falleris. Nam qui vult quod debet, rectè & bene facere dicitur: nec ab his qui veritatem faciunt excluditur Sed quoniam de veritate inuestigando illā loquimur, & Dominus de illa veritate, quæ in voluntate est specialiter videtur dicere, cum dicit de diabolo. Quia in veritate non stetit: ideo Ioan. 8. separatim quid in voluntate veritas esset, considerare volui. Dis. Placet mihi ita factum esse. Ma. Cùm ergo constet actionis veritatem, aliā naturalem esse, aliam non naturalem. Sub naturali ponenda est illa veritas orationis, quam suprà vidimus, ab illa non posse separari. Sicut enim ignis cum calefacit, veritatem facit: quia ab eo accepit à quo habet esse: ita & hæc oratio M scilicet, dies est: veritatem facit, cùm significat diem esse: siue dies sit, siue dies non sit, quoniā hoc naturaliter accepit facere. Dis. Nunc primum video in falsa oratione veritatem.

De sensuū veritate, & quòd falsitas quę putatur esse in sensu, est in opinione. Cap. VI. Mag.

Vtas ne nos præter summam veritatem
P omnes sedes inuenisse veritatis? Dise. Reminiscor nunc cuiusdam veritatis, quam in his, de quibus tractasti non inuenio. Ma. Quæ illa? Dis. Est quidem in sensibus corporis veritas, sed non semper. Nam fallunt nos aliquando. Nam cum video aliquādo per medium vitrum aliquid, fallit me visus: quia aliquando renunciat mihi corpus, quod video vltra vitrum, eiusdem esse coloris cuius est & vitrum, cùm alterius sit coloris: aliquando verò facit me putare vitrum habere colorem rei, quam vltra video, cùm non habeat. Multa sunt alia in quibus visus & alii sensus fallunt. Mag. Non mihi videtur hæc veritas vel falsitas in sensibus esse, sed in opinione. Ipse nanque sensus interior se fallit, non illi mentitur exterior.

A terior. Quod aliquando facile cognoscitur, aliquando difficile. Cū enim puer timet sculptum draconem aperto ore, facile cognoscitur: quia hoc non facit visus, qui nihil aliud puero renuntiat, quàm sensibus: sed puerilis sensus interior qui nondum bene scit discernere inter rem & rei similitudinem. Tale est enim, cū videtes hominē alicui similem, putamus illum esse cui similis est: aut cum audiens quis non hominis vocem, putat esse hominis vocem. Nam & hoc facit sensus interior. Quod autem dicis de vitro: ideo est, quia cū visus trāsit per corpus aliquod aërei coloris, non aliter impeditur assumere similitudinem coloris qui vltrà videtur, quàm cū transit per aëra: nisi inquantum illud corpus, quod transit, spissius aut obscurius est aëre: vt cùm trāsit per vitrum sui proprij coloris, id est, cui nullus alius admixtus est color, aut per purissimam aquam, aut per crystallum, aut per ali
B quid simile habens colorem. Cùm verò trāsit idem visus per alium colorem: vt per vitrū non sui coloris, sed cui alius color est additus: ipsum colorē qui prius occurrit, accipit. Quapropter quoniam post vnum acceptum colorem, secūdum quòd illo affectus est, alium quicunque occurrat, aut nullatenus, aut minus integre accipit. Ideo illum quem prius cepit, aut solum, aut cum eo qui post occurrit renuntiat. Si enim visus, quantum capax est coloris tantum afficitur priore colore, non potest alium sentire simul colorem. Si autem minus quàm colorem sentire possit, priori afficitur, potest alium sentire: vt si transit per aliquod corpus, velut per vitrum, quod ita perfectè sit rubicūdum, vt omnino visus afficiatur eius rubore, nequit diuerso simul affici colore. Si autem non tam perfectum inuenit ruborem, qui prior occurrit, quantum coloris capax est, quasi nōdum plenus, adhuc alium valet assumere colorem, inquantum eius capacitas priori colore non est satiata. Qui ergo hoc nescit, putat visum renuntiare hoc, scilicet, quia omnia quæ post prius assumptum colorem, sen
C tit aut omnino, aut aliquatenus eiusdem sint coloris. Vnde contingit, vt sensus interior culpam suam imputet sensui exteriori. Similiter cū fustis integer, cuius pars est intra aquā, & pars extra, putatur fractus: aut cùm putamus, quòd visus noster vultus nostros inueniat in speculo: & cum multa alia nobis aliter videntur visus & alij sensus nunciare quàm sint, non culpa sensuum est, qui renunciant quod possunt, quoniam ita posse acceperunt: sed iudicio animæ imputandum est, quòd non bene discernit, quid possint illi, aut quid debeant. Quod oftēdere, quoniam magis laboriosum est quàm fructuosum, ad hoc quod intendimus, in hoc modo tempus consumendum non arbitror. Hoc tantum sufficiat dicere: quia sensus quicquid renuntiare videātur, siue ex sua natura hoc faciant, siue ex aliqua alia causa hoc faciant quod debent, & ideo rectitudinem & veritatem faciunt. Et continetur hæc veritas sub illa veritate, quæ est in actione. Dis. Satisfecisti mihi tua respōsione, & nolo te amplius morari in hac de sensibus quæstione.

De veritate rerum essentiæ. Cap. VII. Mag.

Am considera an præter summam ve- D
I ritatē in aliqua re veritas sit intelligenda, exceptis his quæ suprà conspecta sunt. Di. Quid illud esse potest? Ma. An putas aliquid esse aliquando aut alicubi, quod non sit in summa veritate, & quod inde non acceperit quòd est, inquantum est: aut quod possit aliud esse, quàm quod ibi est? Dise. Non est putandum. Mag. Quicquid igitur est, verè est, inquantum hoc est quod ibi est. Dise. Absolutè concludere potes, quia omne quod est, verè est: quoniam non est aliud, quàm quod ibi est. Ma. Est igitur veritas in omnium quę sunt, essentia: quia hoc sunt, qđ in summa veritate sunt. Dise. Video ita ibi esse veritatem, vt nulla possit esse falsitas: quoniam quod falso est, non est. Mag. Bene dicis, Sed die, an aliquid aliud debeat esse, quàm quod est in summa veritate? Disci. Non.

De diuersis intellectibus, debere & non debere, posse & non posse. Cap. VIII. Mag. E

I ergo omnia hic sunt, quod ibi sunt, si-
S ne dubio hic sunt quod debent. Dise. Verè hic sunt, quod debent. Ma. Quicquid verò est, quod debet esse, recte est. Disci. Nihil consequentius, aliter nō potest esse. Ma. Igitur omne quod est, rectè est. Dise. Nihil cō sequentius. Ma. Si ergo veritas & rectitudo idcirco sunt in rerum essentia, quia hoc sunt quod sunt, in summa veritate, certum est veritatem rerū, esse rectitudinē. Dis. Nihil planius, quantū ad consequentiā argumētationis. Sed secundū rei veritatem, quomodo possumus dicere: quia quicquid est, quod debet esse, cū sint multa opera mala, quæ certū est nō esse debere. Ma. Quid mirum est si eadē res debet esse, & nō esse. Dis. Quomodo potest hoc esse? Mag. Scio te non dubitare, quia nihil omnino est, nisi deo aut faciente, aut permittente. Dise. Nihil mihi certius. Ma. An audebis dicere, quia deus aliquid F faciat, aut permittat nō sapienter, aut nō bene? Dis. Imo affero, quia nihil nisi bene & sapienter. Ma. An iudicabis nō debere esse, quod tāta bonitas & tanta sapientia facit, aut permittit? Dis. Quis intelligēs audeat hoc cogitare? Ma. Debet igitur esse pariter, & quod faciente, & quod permittente deo sit. Dis. Patet quod dicis. Mag. Dic etiam an putas esse debere, malę voluntatis effectum? Dis. Idem est ac si dicas, an debeat esse opus malum, quod nullus sensatus concedit. Mag. Permittit tamen deus aliquos male facere, quod male volūt. Dis. Vtinā non tam sæpe permitteret. Mag. Idem igitur debet esse, & nō esse. Debet enim esse, quia bene & sapienter ab eo, quo non permittente fieri non posset, permittitur: & non debet esse, quātum ad illum, cuius iniqua voluntate cōcipitur. Hoc igitur modo, quia dominus Iesus solus innocens erat, non debuit mortem pati, nec vllus eam illi debuit inferre, & tamen eam debuit pati, quia ipse sapienter & benignè & vtiliter voluit eam sufferre.

Quòd omnis actio significet aut verum aut falsum. Cap. IX.

Multis

Universidad de Deusto
Biblioteca

G M Vltis enim modis eadem res suscipit diuersis cõsiderationibus cõtraria: quod in actione sæpe contingit, vt in percussione. Percussio nanque & agentis est, & patiẽtis: vnde & actio dici, & passio potest: quanuis secundum ipsum nomen actio vel percussio, & quæ similiter dicta à passiuis in actiua significatione dicuntur: magis videantur esse patientis quàm agentis. Quippè secundum id quod agit, magis propriè videtur dici agẽtia vel percutientia, & secundum id quod patitur, actio vel percussio. Nam agentia & percutientia ab agente & percutiente dicuntur: sicut prouidẽtia à prouidente, & continentia à continente, quæ scilicet agens & percutiens, prouidens & continens, actiua sunt: actio verò & percussio ab acto & percusso, quæ passiua sunt, deriuantur. Sed quoniam, vt in vno dicã, quod in certis intelligas: sicut percutiens non est sine percusso, nec percussus absq; percutiente: ita H percutientia & percussio sine inuicem esse nequeunt: imo vna & eadem res est, diuersis nominibus secundum diuersas partes significata: idcirco percussio, & percutientis, & percussi esse dicitur. Quapropter secũdum quòd agens vel patiens eidem subiacent iudicio vel contrariis: ipsa quoque actio ex vtraque parte similiter iudicabitur, aut contrariè. Cùm ergo & qui percutit, rectè percutit: & qui percutitur rectè percutitur: vt cum peccãs, ab eo ad quẽ pertinet corrigitur, ex vtraque parte recta est, quia ex vtraq; parte debet esse percussio. E contrario, quando ab iniquo iustus percutitur: quia nec iste percuti, nec ille percutere debet, ex vtraque parte nõ recta est, quia ex neutra parte debet esse percussio. Cùm verò peccans ab eo ad quem non pertinet percutitur, quoniam & iste debet percuti, & ille non debet percutere: debet & non debet esse percussio: & ideo recta & non recta negari non potest. Quod si ad supernæ sapientiæ bonitatisque cõsideres iudicium, siue ex altera tãtum, siue ex vtraque parte, agentis scilicet & patiẽtis nõ debeat esse percussio: quis audebit negare debere esse, quod tãta bonitate & sapiẽtia permittitur? Di. Neget qui audet, ego verò nõ audeo. Mag. Quid etiã si secundũ naturã rerũ consideres, vt cùm claui ferrei impressi sunt in corpus Dominum dices fragilẽ carnem nõ debuisse penetrari, aut acuto ferro penetratã non debuisse dolere? Dis. Contra naturam dicerẽ. Ma. Potest igitur contingere, vt debeat esse secundum naturam actio vel passio, quę secundũ agentẽ vel patientẽ esse non debet: quoniã nec ille agere, nec iste debet pati. Dis. Nihil horum negare possum. Mag. Vides igitur sæpissimè posse contingere, vt eadem actio debeat esse, & non debeat esse, diuersis cõsiderationibus. Di. Ita apertè hoc ostendis, vt non possim non videre. Mag. Vnum inter hæc te scire volo: quia debere & non debere, aliquãdo dicitur impropriè: vt cũ dico, quia debeo amari à te. Si enim debeo, verè debitor sum reddere quod debeo, & in culpa sum, si non amor à te. Disc. Ita sequitur. Ma. Sed cũ debeo amari à te, non est à me exigendũ: sed à te. Dis. Fateri me ita oportet. Ma. Cũ ergo esse dico, quia debeo amari à te, non ita dicitur, quasi ego debeam: sed quia tu K debes amare me. Similiter cũ dico, quia nõ debeo amari à te, non aliud intelligitur, quã quia tu non debes amare me. Qui modus loquendi est etiam in potentia & in impotentia: vt cũ dicitur, Hector potuit vinci ab Achille, & Achilles non potuit vinci ab Hectore. Non enim fuit potentia in illo, qui potuit vinci, sed in illo qui vincere potuit: nec impotentia in illo, qui vinci non potuit: sed in illo qui vincere non potuit. Di. Placet mihi quod dicis. Quippè vtile puto hoc cognoscere.

De latitudine veritatis. Cap. X. Mag.

R Este putas, sed redeamus ad veritatẽ significationis, à qua ideo incœpi, vt te à notioribus ad ignotiora perducerem. Omnes enim de veritate significationis loquũtur: veritatem verò, quæ est in rerum essentia, pauci considerant. Dis. Profuit mihi, quia hoc ordine me duxisti. Mag. Videamus ergo, quã lata sit veritas significationis. Nãq; non solum in his, quæ signa solemus dicere: sed & in aliis L omnibus, quæ diximus, est significatio vera vel falsa. Quoniam nanq; non est ab aliquo faciendum, nisi quod quis debet facere: eo ipso, quod aliquis aliquid facit, dicit: & significat hoc se debere facere: quod si debet facere quod facit, verũ dicit: si autem non debet, mentitur. Discip. Quanuis videar mihi intelligere: tamen quod mihi inauditum hactenus fuit, apertius ostende quod dicis. Magister. Si esses in loco, vbi scires esse salubres herbas & mortiferas, sed nescires eas discernere, & esset ibi aliquis, de quo nõ dubitares, quin illas discernere sciret, tibiq; interroganti, quæ salubres essent, & quæ mortiferę, alias verò salubres diceret esse, alias comederet, cui magis crederes, verbo, an actioni ei⁹? Disc. Non tantum crederem verbo, quantum operi. Mag. Plus ergo tibi diceret, quæ salubres essent opere quàm verbo. Discip. Ita est. Mag. Sic itaque, si nescires non esse mentiendum. & mentiretur aliquis coram te, etiam si diceret tibi ipse, se nõ debere mẽtiri: plus ipse tibi M diceret opere, te mentiri debere, quã verbo nõ debere. Similiter dũ cogitat aliquis aliquid, aut vult aliquid: si nescires, an debere id velle, siue cogitare: si voluntatem eius, & cogitationem videres, significaret tibi in ipso opere, quia hoc deberet cogitare & velle. Quod si ita deberet, verum diceret: sinautem, mentiretur. In rerum quoq; existẽtia, est similiter vera vel falsa significatio, quoniã eo ipso, quia est, dicit se debere esse. Di. Video nunc apertè, quod hactenus nõ animaduerti.

De summa veritate. Cap. XI. Mag.

P Rogrediamur ad ea quæ restant. Disc. Præcede & sequar. Mag. Summam autem veritatem, non negabis esse rectitudinem? Disc. Imo nihil aliud illam possum fateri. Mag. Considera: quia omnes supradictę rectitudines, ideo sunt rectitudines: quia illa in quibus sunt, aut fiunt, aut faciunt quod debent, summa veritas nõ ideo est rectitudo, quia debet aliquid. Omnia enim illi debent aliquid, ipsa verò nulli quicquã debet, nec vlla ratione est

A est quod est, nisi quia est. Disc. Intelligo. Ma. Vides etiam, quomodo ista rectitudo causa sit omniũ aliarum veritatũ & rectitudinũ, & nihil sit causa illius? Dis. Video, & animaduerto in aliis quasdã esse tãtũ effecta, quasdam verò esse causas & effecta: vt cùm veritas, quæ est in rerũ existentia, sit effecta summæ veritatis: ipsa quoque causa est veritatis, quæ cogitationis est, & eius, quæ est in propositione, & istæ duæ veritates nullius sunt causa veritatis. Mag. Bene cõsideras, vnde iam intelligere potes, quomodo summam veritatẽ in meo Monologio probaui non habere principium vel finem per veritatẽ orationis. Cùm enim dixi, quando non fuit verum, quia futurum erat aliquid: non ita dixi, ac si absque principio ista oratio fuisset, quæ assereret futurum aliquid esse: aut ista veritas, esset deus: sed quoniam non potest intelligi, quando oratio ista esset, veritas illi deesset, vt per hoc quia non intelligitur, quando ista veritas esse non potuit, si esset oratio in qua esse posset, in- B telligatur illa veritas sine principio fuisse, quæ prima causa est huius veritatis. Quippè veritas orationis nõ semper posset esse, si eius causa nõ semper esset. Etenim non est vera oratio, quæ dicit futurum esse aliud, nisi re ipsa sit aliquid futurum, neq; aliquid est futurum, si non sit in summa veritate. Similiter de illa intelligendum est veritate orationis, quæ dicit: quia præteritũ est aliquid. Nam si nullo intellectu veritas orationi huic, si facta fuerit, deesse poterit: necesse est, vt eius veritatis quæ summa causa est, istius, nullus finis intelligi possit. Idcirco nanq; verè præteritum dicitur esse aliquid, quia ita est in re: & ideo est aliquid præteritum, quia sic est in veritate summa. Quapropter, si nunquam potuit non esse verum, futurũ esse aliquid, & nunquam poterit non esse verum, præteritum aliquid esse, impossibile est principium summæ veritatis fuisse aut finem futurum esse. Di. Nihil tuæ rationi obiici posse video.

De veritatis diffinitione.

Cap. XII. Mag.

C Edeamus ad indagationem veritatis, R quam incœpimus. Disci. Totum hoc pertinet ad indagandam veritatem: veruntamẽ redi ad quod vis. Ma. Dic ergo mihi, an tibi videatur, esse aliqua rectitudo alia, præter has quas contemplati sumus? Di. Non alia præter has: nisi illa, quæ est in rebus corporeis, quæ multum est aliena ab istis, vt rectitudo virgæ. Mag. In quo tibi illa videtur differre ab istis? Disci. Quia illa visu corporeo cognosci potest, istas rationis capit contemplatio. Mag. Nónne rectitudo illa corporum ratione intelligitur præter subiectum, & cognoscitur? Aut si de alicuius corporis absentis linea dubitetur, an recta sit, & monstrari potest, quia in nullam partẽ flectitur: Nónne ratione colligitur, quia rectam eam necesse est esse? Disci. Etiam. Sed eadem, quæ sic ratione intelligitur, visu sentitur in subiecto. Illæ verò non, nisi sola mente percipi possunt. Mag. Possumus igitur, nisi fallor, diffinire: quia veritas, est rectitudo sola mẽte perceptibilis. Disc. Nullo modo hoc dicentem falli video. Nõpe nec plus nec minus cõtinet ista diffinitio veritatis quàm expediat: quo- D niam nomen rectitudinis diuidit eam ab omni re, quæ rectitudo nõ vocatur. Quod verò, sola mente percipi dicitur, separat eam à rectitudine visibili. Sed quoniam docuisti me omnẽ veritatem esse rectitudinem, & rectitudo idem videtur mihi esse, quod iustitia.

De iustitia & eius diffinitione.

Cap. XIII.

I Vstitiã quoque doce me, quid esse intelligam. Videtur nanque, quia omne quod rectum est esse, iustum etiam est esse: & conuersim, quia quod iustum est esse, rectum est esse. Iustum enim & rectum videtur, ignem calidum esse: & vnumquẽq; hominem, diligentem se diligere. Nam si quicquid debet esse, rectè & iustè est: nec aliquid rectè & iustè est, nisi quod debet esse: sicut puto, non potest aliud esse iustitia, quàm rectitudo. In sũma nanque & simplici natura, quanuis non ideo sit recta & iusta, quia debeat aliquid dubium: tamen non est idem, esse rectitudinem, & iustitiã. Ma. E Habes igitur diffinitionẽ iustitiæ: si iustitia nõ est aliud quàm rectitudo. Et quoniam de rectitudine sola mente perceptibili loquimur, inuicem sese diffiniunt veritas. & rectitudo, & iustitia: vt qui vnam earum nouerit, & alias nescierit: per notam ad ignotarum scientiam pertingere possit: immo qui nouerit vnam, alias nescire non possit. Disc. Quid ergo? An dicemus lapidem iustum, cum à superioribus inferiora petit: quia hoc facit, quod debet: quemadmodũ dicimus hominem iustum, qui quod debet facit? Ma. Non solemus huiusmodi à iustitia iustum dicere. Dis. Cur ergo magis homo quàm lapis iustus est, si vterque iustè facit? Ma. Tuipse an non putas facere hominis, à facere lapidis aliquo modo differre? Disci. Scio quia homo sponte, lapis naturaliter & nõ sponte facit. Ma. Idcirco lapis non dicitur iustus: quia nõ est iustus, qui facit quod debet, si non vult quod facit. Dis. Dicemus ergo iustum esse equum, cum vult pascere: quia volens facit quod debet? Ma. Nõ dixi iustum esse eum, qui facit volens quod F debet: sed dixi non esse iustum, qui non facit volens quod debet. Dis. Dic ergo, quid sit iustus? Ma. Quæris, vt video, diffinitionẽ iustitiæ, cui laus debetur: sicut contrario eius scilicet iniustitiæ debetur vituperatio. Disc. Illam quæro. Ma. Constat, quia illa iustitia non est in vlla natura, quæ rectitudinem non agnoscit. Quicquid enim nõ vult rectitudinem, etiam si eam tenet, non meretur laudem: quia tenet rectitudinem: velle autem illam non valet, qui nescit eam. Di. Verum est. Ma. Rectitudo igitur, quæ tenenti se laudem acquirit, non est nisi in rationali natura: quæ sola rectitudinẽ, de qua loquimur, percipit. Di. Ita sequitur. Ma. Ergo quoniã omnis iustitia est rectitudo: nullatenus est iustitia, quæ seruantem se facit laudabilem, nisi in rationalibus. Di. Non potest aliter esse. Ma. Vbi igitur tibi videtur ista iustitia in homine, qui rationalis est? Di. Non est nisi, aut in voluntate, aut in scientia, aut in opere. Ma. Quid, si quis recte intelligit, aut recte operatur, non autẽ recte velit: laudabit eum quisquam de iustitia? Dis. Non.

Ma.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Mag. Ergo non est ista iustitia, scientiæ rectitudo, aut rectitudo actionis: sed rectitudo voluntatis. Disc. Aut hoc erit, aut nihil. Ma. Videtur tibi sufficiẽter esse diffinitiua iustitia, quã quærimus? Di. Tu vide. Ma. Quicunque vult quod debet: putas eum rectè velle, & habere rectitudinem voluntatis? Di. Si quis nesciens vult quod debet: vt cũ vult ostium claudere contra illum qui ipso nesciente vult in domo alium occidere siue iste habeat, siue non habeat aliquam voluntatis rectitudinem, non habet illam quam quærimus. Ma. Quid dicis de illo, qui scit se debere velle quod vult? Di. Potest contingere, vt intelligens velit quod debet, & nolit se debere. Nam cùm latro cogitur ablatam reddere pecuniam: palãm est, quia non vult se debere: quomã igitur cogitur velle reddere, quia debet: sed hic nullatenus laudandus est hac rectitudine. Mag. Qui cibat esurientem pauperem propter inanẽ
H gloriam: vult se debere velle quod vult. Idcirco nanque laudatur, quia vult facere quod debet: quid itaque de isto iudicas? Dis. Nõ est hujus rectitudo laudanda: & ideo nõ sufficit ad iustitiam, quam quærimus. Sed ostende iam quæ sufficiant. Mag. Omnis voluntas sicut vult aliquid: ita vult propter aliquid. Nam quemadmodum considerandum est, quid velit: ita videndũ est, cur velit. Quippe non magis recta debet esse volendo quod debet: quàm volendo propter quod debet. Quapropter omnis voluntas habet quid, & cur. Omnino nanq; nihil volumus, nisi sit cur velimus. Di. Omnes hoc ĩ nobis cognoscimus. Ma. Cur autem tibi videtur vnicuique volendum quod vult, vt laudabilem habeat voluntatem. Quid enim volendum sit, palam est: quia qui nõ vult quod debet, iustus non est. Di. Nec minus apertum mihi videtur: quia sicut volendum est vnicuique quod debet: ita volendũ est, ideo quia debet, vt iusta sit eius voluntas. Mag. Bene intelligis hæc duo necessaria esse voluntati ad iustitiam velle, scilicet quod debet, ac ideo quia debet. Sed dic, an sufficiant? Di. Cur nõ? Cùm aliquis vult quod debet, quia cogitur
I & ideo cogitur, quia hoc velle debet: nónne hic quodammodo vult, quod debet quoniã debet? Disc. Non possum negare: Sed alio modo vult iste, alio modò vult iustus. Ma. Distingue istos modos. Di. Iustus nanque cum vult quod debet, seruat voluntatis rectitudinem: nõ propter aliud inquam iustus est, quàm propter ipsam rectitudinem. Qui autem nõ nisi coactus, aut extranea mercede conductus, vult quod debet: si seruare dicendus est rectitudinẽ, nõ eam seruat propter ipsam, sed propter aliud. Ma. Voluntas ergo iusta est, quæ sui rectitudinem seruat propter ipsam rectitudinem. Dis. Aut ista, aut nulla voluntas iusta est. Ma. Iustitia igitur est rectitudo voluntatis propter se seruata. Di. Verè hæc est iustitiæ diffinitio, quam quærebam. Ma. Vide tamen, ne fortè aliquid in ea debeat corrigi. Di. Ego nihil in ea corrigendum video. Mag. Nec ego. Nulla nanque iustitia est, quæ non est rectitudo: nec alia quàm rectitudo voluntatis, iustitia dicitur per se. Dicitur enĩ rectitudo actionis, iustitia: sed non nisi cũ iusta voluntate sit actio. Rectitudo autẽ voluntatis, etiam si impossibile sit fieri quod recte volumus: tamẽ nequa- K quam amittit nomen iustitiæ. Quod autem seruata dicitur, forte dicet aliquis: si rectitudo voluntatis nõ nisi cũ seruatur, dicẽda est iustitia: nõ mox vt habetur, est iustitia: sed nec accipim⁹ iustitiam, cùm illam accipimus: sed nos seruando facimus eam iustitiam esse. Nam prius accepimus illam & habemus, quàm seruemus. Non enim ideo illam accipimus, nec idcireo illã primitus habemus, quia seruamus: sed illam incipimus ideo seruare, quia accipimus & habemus. Sed ad hoc respõdere nos possumus: quia simul accipimus illam, & velle, & habere. Non enim illam habemus nisi volendo, & si eam volumus hoc ipso solo eam habemus. Sicut autẽ illam simul habemus & volumus, ita illam simul volumus & seruamus: quoniam sicut eam nõ seruamus, nisi cũ illam volumus, sic non est quando eam velimus nõ seruemus: sed quandiu eam volumus, seruamus, & donec seruamus, volumus. Quoniam ergo eodem tempore contingit nobis illam, & velle, & habere: nec diuerso tẽpore L in nobis sunt & velle, & seruare, eam ex necessitate simul accipimus & habere illam, & seruare, & sic quãdiu habemus, seruamus: nec vlla ex his generatur incõuenientia. Quippè sicut eiusdem rectitudinis acceptio, natura prius est quã habere, aut velle illam: quoniam habere illã aut velle, non est causa acceptionis, sed acceptio facit velle illam & habere. Simul enim incipimus illam & accipere, & habere, & velle: & tamen simul sunt tẽpore, acceptio, & habere, & velle: & mox vt accepta, est habita: & volumus eam ita habere, seu velle illam: quanuis natura prius sint, quam seruare illam, simul tamen sunt tempore. Quare à quo simul accepimus, & habere, & velle, & seruare voluntatis rectitudinem: ab illo accipimus iustitiam, & mox vt volumus, & habemus eandem rectitudinem voluntatis, iustitia dicenda est. Quod verò addidimus, propter se: ita necessarium est, vt nullo modo eadẽ rectitudo, nisi propter se seruata, iustitia sit. Di. M
Nihil possum cogitare contra. Ma. Videtur tibi, quòd ista diffinitio possit aptari summæ iustitiæ, secundum quod de re loqui possumus, de qua nihil, aut vix propriè aliquid, potest dici? Dis. Licet non sit tibi aliud voluntas, aliud rectitudo: tamen sicut dicimus, potestatem diuinitatis, aut diuinam potestatẽ, siue potentem diuinitatem: cùm in diuinitate non sit aliud potestas, quàm diuinitas, ita non incõuenienter dicimus, ibi rectitudinem voluntatis, aut voluntariam rectitudinem, seu rectam voluntatem. Si verò rectitudinẽ dicimus propter se seruari, de nulla alia rectitudine tam cõuenienter dici possе videtur. Sicut enim non aliud illam, sed ipsa se seruat: nec per aliud, sed per se: & ita nõ propter aliud, sed propter se. Mag. Indubitanter itaque possumus dicere, quia iustitia est rectitudo voluntatis, quæ rectitudo propter se seruatur. Et quoniam verbi, quod hic dico (seruatur) non habemus participium passiuum præsentis temporis, pro præsenti, possumus vti passiuo præterito participio eiusdem verbi. Dis. Hunc vsum habemus notissimum, vt præteritis participiis passiuis vtamur ꝓ præsentibus, quæ lati-

nitas

A nitas non habet, sicut non habet, præterita participia à verbis actiuis & neutris, & pro præteritis, quæ non habet, vtitur præsentibus: vt si dicatur de aliquo, hic quod studens & legens didicit, non nisi coactus docet, id est, quod dũ studuit, & legit, didicit: & non nisi cùm cogitur docet. Mag. Bene ergo diximus iustitiam, esse rectitudinem voluntatis seruatam propter se, id est, quæ seruatur propter se. Et hinc est, quòd iusti dicuntur aliquando recti corde, id est, recti voluntate: aliquando recti sine adiectione cordis: quoniam nullus alius intelligitur rect⁹, nisi ille qui rectam habet voluntatẽ: vt est istud: Gloriamini omnes recti corde: Et illud, Videbũt recti & lætabuntur. D. Satisfecisti etiã prius de diffinitione iustitiæ: trãseamus ad alia.

Quòd vna sit veritas in omnibus veris.

Cap. XIIII. Mag.

Edeamus ad rectitudinem seu veritatẽ,
R quibus duobus nominibus, (quoniam de rectitudine mente sola perceptibili
B loquimur) vna res significatur, quę genus est iustitiæ: & quæramus, an sit vna sola veritas in omnibus istis, in quibus veritatem dicimus esse: an ita sint veritates plures, sicut plura sunt, in quibus constat esse veritatem. D. Hoc multum nosse desidero. Ma. Constat, quia in quacunq; re sit veritas, non est aliud quàm rectitudo. Di. Non hinc dubito. Ma. Si ergo plures sunt veritates secundum plures res, plures quoque sine rectitudines. Di. Hoc quoque non minus certũ est. Ma. Si secundũ diuersitates rerum, necesse est esse diuersas rectitudines: vtique secundum res ipsas habent esse suũ eædem rectitudines, & sicut res ipse in quibus sunt variantur: sic quoq; rectitudines varias esse necesse est. Di. In vna re in qua rectitudinem esse dicimus, ostẽde quod in cæteris intelligã. Ma. Dico, quia si rectitudo significationis, ideo est alia quàm voluntatis rectitudo, quia ista voluntate, illa in significatione est: habet suum esse rectitudo propter significationem & secũdum eam mutatur. D. Ita est
C Cùm enim significatur esse, quod est: aut non esse, quod est: recta significatio est. & cõstat esse rectitudinem, sine qua significatio recta nequit esse. Si verò significetur esse quod non est, aut non esse quod est, aut si nihil omnino significetur nulla erit rectitudo significationis, quæ nõ nisi in significatione est. Quapropter per significationem habet esse, & per eam mutatur eius rectitudo quemadmodum color per corpus habet esse nõ esse. Existente nanque corpore, colorẽ eius necesse est esse: & pereunte corpore, colorem eius manere impossibile est. Ma. Non similiter se habet color ad corpus. vt rectitudo ad similitudinem significationum. Di. Ostende dissimilitudinem. Mag. Si nullus aliquo significare velit signo quod significãdũ est: erit vlla per signa significatio? Dis. Nulla. Ma. An ideo non erit rectum, vt significetur quod significari debet? Dis. Non ideireo minus erit rectum, aut minus hoc exiget rectitudo. Ma. Ergo nõ existente significatione, nõ perit rectitudo, qua rectum est: & qua exigitur, vt quod significandum est, significetur. Di. Si interisset, nõ esset rectum hoc: nec ipsa hoc exigeret. Ma. Putásne cùm significatur, quod significari debet, signi- D
ficationem tunc rectam esse propter hanc, & secundum hanc ipsam rectitudinem? Disc. Immo non possum aliter cogitare. Si enim alia rectitudine recta esset significatio, pereũte ista nihil prohibet rectã esse significationẽ. Sed nulla est recta significatio, quæ significat quod nõ est rectũ significari, aut quod nõ exigit rectitudo. Ma. Nulla igitur significatio est recta alia rectitudine, quàm illa quæ permanet pereunte, significatione. Di. Palam est. Ma. An itaque non vides, quia non ideo est rectitudo in significatione, quia tunc incipit esse cùm significatur esse quod est, vel non esse quod non est. Sed quia significatio tunc fit secundum rectitudinem quę semper est, nec ob hoc abest à significatione, quia perit enim non sicut debet, aut cùm nulla fit significatio, sed quoniãtunc significatio deficit à non deficiente rectitudine. Discip. Sic video, vt non possim non videre. Mag. Rectitudo ergo, qua significatio recta dicitur, non habet esse & non esse, aut aliquem motum per si- E
gnificationem quomodocunque moueatur ipsa significatio. Di. Mihi nihil iam clarius. Ma. Potesne probare colorem similiter se habere ad corpus, quomodo rectitudo se habet ad significationem? Di. Promptior nunc sum probare, quia valde dissimiliter. Ma. Puto quia iam tibi notum est: quid de voluntate, & eius rectitudine, & de aliis quæ rectitudinem habere debent sentiendum sit. Di. Omnino video hac ipsa ratione probari, quomodo ipsa sit, rectitudinem immobilem permanere. Ma. Quid itaque consequi existimas de ipsis rectitudinibus? Sũt aliæ ab inuicem, aut est vna & eadem omnium rectitudo? Di. Supra concessum est: quia si ideo sunt plures rectitudines, quoniam plures sunt res in quibus considerantur, necesse est eas existere & variari secundum res ipsas: quod nequaquam fieri demonstratum est. Quapropter non ideo sunt plures rectitudines, quia plures sunt res in quibus sunt. M. An habes aliquam aliam rationem, cur tibi plures esse videantur, præter ipsam rerum pluralitatem? Disc. Sicut istam nul- F
lam esse cognosco, ita nullã aliam inueniri possе considero. Ma. Vna igitur & eadem est omnium rectitudo. Disci. Sic me fateri necesse est. Ma. Amplius, si rectitudo non est in rebus illis, quæ debent rectitudinem, nisi cùm sint secundum quod debent, & hoc solum est illis rectas esse: manifestum est earum omnium vnam solam esse rectitudinem. Di. Non potest negari. Ma. Vna igitur in omnibus illis est veritas. D. Et hoc negari impossibile est: Sed tamen ostẽde mihi, cur dicimus huius vel illius rei veritatẽ velut ad distinguendas veritatis differentias, si nullam ab ipsis rebus assumunt diuersitatem? Multi nanque vix concedent nullam esse differentiam inter veritatem voluntatis, & eam quę dicitur actionis, aut alicuius aliorum. M. Impropriè huius vel illius rei esse dicitur: quoniam illa nõ in ipsis rebus aut ex ipsis, aut per ipsas in quibus esse dicitur, habet suum esse: Sed cùm res ipsæ secũdũ illã sunt, quæ semper præsto est his quæ sunt sicut debent, tunc dicitur huius vel illius rei veritas: vt veritas vocis, actionis,

voluntatis:

Universidad de Deusto
Biblioteca

voluntatis: quemadmodum dicitur tempus huius vel illius rei, cũ vnum & idem sit tempus omnium, quæ sunt in eodẽ tẽpore simul: & si nõ esset hæc, vel illa res, non minus esset idem tempus. Non enim dicitur ideo tempus huius vel illius rei, quia tempus est in ipsis rebus: sed quia ipsæ sunt in tempore. Et sicut tempus per se cõsideratum, nõ dicitur tempus alicuius: sed cùm res, quæ in illo sunt, consideramus, dicimus tẽpus huius vel illius rei: ita summa veritas per se subsistens nullius rei est: sed cũ aliquid secundũ illam est, tunc eius dicitur veritas, vel rectitudo.

Beati Anselmi dialogus de veritate explicit.

B. Anselmi Archiepiscopi Cantuariensis dialogus de libero arbitrio incipit.

Quòd potestas peccandi non pertineat ad libertatem arbitrii.

Caput primum. *Discipulus.*

Vm liberũ arbitrium videatur repugnare gratiæ & prædestinationi & præscietiq; dei: ipsa libertas arbitrij quid sit nosse desidero, & vtrũ illam semper habeamus. Si enim libertas arbitrij est, posse peccare & nõ peccare, sicut à quibusdam solet dici: & hoc semper habemus, quomodo aliquãdo gratia indigemꝰ. Si autem hoc non semper habemus, cur nobis imputatur peccatum, quando sine libero arbitrio peccamus? Mag. Libertatem arbitrij non puto esse, potentiã peccandi & nõ peccãdi. Quippe si hoc eius esset diffinitio: nec deus nec angelus, qui peccare nequeunt, liberum haberent arbitrium, quod nefas est dicere. Di. Quid, si dicitur aliud esse liberũ arbitrium dei & angelorum bonorum, aliud nostrum? Ma. Quanuis differat liberum arbitrium hominum à libero dei arbitrio & angelorum bonorum: diffinitio tamen huius libertatis in vtrisque secundum hoc nomen, eadem debet esse: licet enim animal differat ab animali siue substantialiter siue accidẽtaliter, diffinitio tamen secundũ nomen animalis omnibus animalibus est eadem. Quapropter talẽ oportet dare diffinitionẽ libertatis arbitrij, quæ nec plus, nec minus illa contineat. Quoniã ergo liberum arbitrium diuinum & bonorum angelorum peccare non potest, nõ pertinet ad diffinitionem libertatis arbitrij, posse peccare. Deniq; nec libertas, nec pars libertatis est peccandi potestas. Quod vt plane intelligas, intende ad ea quæ dicam. Di. Ad hoc hic sum. Mag. Quæ tibi voluntas liberior videtur, illa quæ sic vult & potest non peccare, vt nullatenus valeat flecti à nõ peccandi rectitudine: an illa quæ flecti aliquo modo potest ad peccandum? Di. Cur non sit liberior illa, quæ ad vtrunque se habet non video. Ma. An non vides, quoniam qui sic habet quod decet, & quod expedit, vt hoc amittere nequeat, liberior est, quã ille, qui sic habet hoc ipsum, vt possit perdere: & ad hoc quod dedecet & non expedit valeat adduci? Di. Nulli dubium hoc esse puto. Ma. Hoc quoque non minus indubitabile dices: quia peccare semper dedecens & noxium est. Discip. Nullus sanæ mentis aliter sentit. Ma. Liberior itaque voluntas est, quę à rectitudine non peccandi declinare nequit, quàm quæ illam potest deserere. Di. Nihil mihi rationabilius asseri posse videtur. Ma. An putas, quod additum minuit, & separatum auget libertatem, id aut libertatem esse, aut partem libertatis? Di. Non hoc putare possum. Ma. Potestas ergo peccandi, quæ addita voluntati minuit eius libertatẽ, & si deriuatur auget: nec libertas est, nec pars libertatis.

Quòd tantùm homo & angelus peccauerũt per hanc potestatem & liberũ arbitrium: & quãuis potuerunt seruire peccato, non tamen eis potuit dominari peccatum.

Cap. II. *Discip.*

Nihil consequentius. Magist. Non pertinet ad libertatem arbitrij, quod sic est extraneum à libertate. Discipulus, Rationibus tuis nullatenus cõtradicere queo. Sed nõ parum me mouet: quia & angelica & nostra natura in principio habuit potestatem peccandi, quam si non habuisset non peccasset: quare si per hanc potestatẽ, quæ sic aliena est à libero arbitrio peccauit vtraq; prædicta natura: quomodo dicemus eam peccasse per liberum arbitrium? Aut si per liberũ arbitrium nõ peccauit, ex necessitate peccasse videtur. Nẽpe aut sponte, aut ex necessitate: aut si spõte peccauit, quomodo nisi per liberum arbitrium? Quare si non per liberum arbitriũ, vtique ex necessitate peccasse videtur. Est & aliud, quod in hac peccandi potestate me mouet. Qui enim peccare potest, seruus potest esse peccati: quoniã qui facit peccatũ, seruus est peccati. Qui autẽ seruus potest esse peccati, huic potest dominari peccatũ: Quomodo libera fuit illa natura, aut cuiusmodi liberum arbitrium illud erat, cui peccatum dominari poterat? Ma. Et per potestatem peccãdi & sponte per liberum arbitrium & non ex necessitate nostra, & angelica natura primitus peccauit, & seruire potuit peccato: & tamen nõ illi peccatum dominari poterat, vnde illa non libera, aut eius arbitrium non liberum dici possit. Di. Opus habeo, vt quod dicis, aperias: quia clausum est mihi. Ma. Per liberũ arbitrium peccauit apostata angelus, siue primus homo: quia per suum arbitrium peccauit, quod sic liberum erat, vt nulla alia re cogi posset ad peccandũ, & ideo iustè reprehenditur: quia hanc haberet arbitrij sui libertatem, nõ aliqua re cogente, non aliqua necessitate: sed spõte peccauit. Peccauit autem per arbitrium suum, quod erat liberum, sed non per hoc, vnde liberum erat, id est, per potestatem qua poterat non peccare & peccato non seruire: sed per potestatem, quam habuit, peccandi: qua nec ad non peccandi libertatẽ iuuabatur, nec ad peccandi seruitutem egebatur. Quod autem consequi tibi videtur: quia si potuit

si potuit seruus esse peccati, potuit ei dominari peccatum: & ideo nec illum, nec eius arbitrium liberum fuisse. Non ita est. Etenim qui suæ potestatis est, vt non seruiat, nec alienæ potestatis est, vt seruiat, quanuis potestate sua seruire possit: quandiu non illa, quæ est seruiendi, sed illa, quę non est seruiendi, vtitur potestate: nulla res potest illi dñari, vt seruiat. Nam etsi diues liber possit se facere seruũ pauperis: quãdiu hoc nõ facit, nec ille nomen amittit libertatis, nec pauper illi proprie dicitur dominari: Aut si dicitur, improprie dicitur, quia hoc nõ in eius, sed in alterius est potestate. Quamobrẽ nihil prohibet angelum & hominem ante peccatum liberos fuisse, aut liberum arbitrium habuisse.

Quomodo postquam se fecerunt seruos peccati, liberum habuerunt arbitrium.

Cap. III. *Dis.*

Atisfecisti mihi, quia nihil certe hoc prohibet ante peccatum. Sed postquã se fecerunt seruos peccati: quomodo liberum arbitrium seruare potuerunt? Ma. Licet peccato se subdidissent, libertatẽ arbitrij tamen naturalẽ in se interimere nequiuerunt: sed facere potuerunt, vt iam non sine alia gratia quàm erat illa, quam prius habuerunt, illa libertate vti non valeant. Di. Credo: sed intelligere desidero. Ma. Consideremus cuiusmodi arbitrij libertatem habuerunt ante peccatum: quia certũ est eos, liberum arbitrium habuisse. Disc. Hoc expecto. Ma. Ad quid tibi videntur habuisse illam libertatem arbitrij? An ad assequendum, quod vellent: an ad volendũ, quod deberent, & quod illis velle expediret. Disc. Ad volendum quod deberent, & quod expediret velle. Ma. Ergo ad rectitudinem voluntatis, habuerunt libertatem arbitrij. Quandiu nanque voluerunt, quod debuerunt, rectitudinem habuerunt voluntatis. Dis. Ita est. Mag. Dubium est adhuc cũ dicitur, quia libertatem habuerunt ad rectitudinem voluntatis, si non addatur aliud. Quæro igitur, quomodo habebant illam libertatem ad rectitudinem voluntatis: an ad capiendum eam sine datore, cùm illam nõdum haberent: an ad accipiendum nondum habitam, si daretur vt haberent: an ad deserẽdum quam acceperant, & per se resumendum desertam: an ad semper seruandum acceptam? Dis. Ad capiendum rectitudinem sine datore, non puto illos habuisse libertatem, quoniam nihil potuerunt habere, quod non acceperunt. Ad accipiendum verò à datore, quam nondum habebant, vt eam haberent, non est dicendum eos habuisse libertatem: quia non est credendum eos factos sine recta voluntate, quanuis non negandum sit eos libertatem habuisse recipiendi eãdem rectitudinem, si eam desererent, & ab ipso datore primo illis redderetur, quod in omnibus sæpe videmus, qui de iniustitia ad iustitiã superna gratia reducuntur. Mag. Vnde est, quod dicis eos posse recipere perditam rectitudinem, si reddatur: sed nos illã libertatem, quam habuerunt antequam peccarent, quærimus: cũ sine dubio liberum habuerunt arbitrium, non illam qua nullus indigeret, si nunquam veritatem deseruisset? Dis. Prosequar itaque & respondebo ad ea quæ restant de his, quæ interrogasti. Ad deserendum autẽ eandem rectitudinem, eos libertatem habuisse non est verum: quia deserere voluntatis rectitudinẽ, est peccare: & potestatem peccandi, nec libertatem, nec partem esse liberratis suprà monstrasti. Ad resumendum verò per se rectitudinem desertam, libertatem non acceperunt: cum ad hoc rectitudo illa data sit, vt nunquam deseratur. Ipsa nanque potestas resumendi desertam, generaret negligẽtiam seruandi habitam. Quapropter restat libertatem arbitrij datam esse rationali creaturę vel naturę, ad seruandã acceptã rectitudinem voluntatis. Ma. Bene ad interrogata respondisti. Sed adhuc opus est vt cõsideremus, propter quid illam rectitudinem seruare debeat rationalis creatura: an propter ipsam rectitudinem, aut propter aliud? Di. Si non illa libertas data esset illi naturæ, vt voluntatis rectitudinem propter ipsam seruaret rectitudinem, non valeret ad iustitiam: quoniam constat iustitiam esse rectitudinem volũtatis propter se seruatam: sed ad iustitiam prodesse arbitrij libertatem credimus. Quare indubitanter asserendum est, rationalem naturam nõ eam accepisse, nisi ad seruandã rectitudinẽ voluntatis propter ipsam rectitudinem. Mag. Quoniam omnis libertas est potestas: illa libertas arbitrij est potestas seruãdi rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. Disc. Non potest aliud esse. Mag. Iam itaque clarum est, liberum arbitrium non esse aliud quàm arbitrium potens seruare rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. Di. Clarum itaque est. Sed quandiu ipsam rectitudinẽ habuit, seruare potuit quod debuit. Postquam autem illam deseruit, quomodo potest seruare quod nõ habet? Absente ergo rectitudine, quã seruare possit, non est liberum arbitrium, quod eã seruare valeat. Non enim seruare valet, quod non habet. Ma. Etiam si absit rectitudo voluntatis, non tamen rationalis natura minus habet quod suum est. Nullam nanq; potestatem habemus, vt puto, quæ sola sufficiat sibi ad actum: & tamen cùm ea desint, sine quibus ad actum minime perducuntur nostræ potestates, non minus eas, quantũ in nobis est, habere dicimur. Sicut nullum instrumentum solũ sibi sufficit ad operãdum: & tamen cum desunt illa quæ, quibus instrumento vti nequimus, instrumentum nos cuiusłibet operis habere sine falsitate fatemur. Quod, vt in multis aduertas, in vno tibi monstrabo. Nullus visum habens dicitur, nullatenus videre posse montem. Discipulus. Qui montem videre non potest, profecto nullum habet visum. Magist. Habet ergo potestatem & instrumentum videndi montem, qui visum habet: & tamen si mons abest, & dicis ei: vide montem, respondet tibi: Non possum, quia abest: si adesset possem videre. Item si mons adesset, & lux abesset: respõderet se mõtẽ non posse videre: quia non posset absente luce: sed si lux adesset, tunc posset. Rursum si visum habẽti lux & mons præsens esset, & aliquid visui obstaret: velut si aliquis illi oculos clauderet diceret, se nõ posse videre montem: sed si nihil visui eius obsisteret, tunc sine dubio montem videndi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G videndi potestatem haberet. Disc. Hoc totum omnibus notum est. Ma. Vides ergo, quia potestas videndi aliquod corpus, alia est in vidente, alia in re videnda, alia in medio: idem neque in vidente, neque in re videnda: & ea quæ est in medio, alia est in adiuuante, alia in non impediente, id est, cùm nihil quod impedire possit impedit. Disc. Video plane. Ma. Quatuor igitur istæ potestates sunt, quarum si quælibet vna desit, aliæ tres sunt: nec singulæ, nec omnes simul aliquid possunt efficere: nec tamen absentibus aliis negamus, aut qui visum habet, habere visum, aut instrumentum siue potestatem videndi: aut rem visibilem, posse videri: aut lucẽ, posse visum iuuare.

Quomodo potestatem habeant seruandi rectitudinem, quam non habent.

Cap. IIII. Ma.

Varta autẽ potestas impropriè dicitur: Q quod enim solet ĩpedire visum, non ob aliud dicitur dare potestatẽ videndi, cũ H non impedit, nisi quia non aufert. Potestas autẽ videndi lucem, non nisi in tribus rebus est, quia tũc est idem, & quod videtur, & quod adiuuat. Nam hoc est omnibus notũ. Di. Nulli itaq; est ignotũ. Ma. Si ergo absente re, quæ videri possit, in tenebris positi, & clausos siue ligatos oculos habentes, quantum ad nos pertinet, videndi quamlibet visibilem rem potestatem habemus, quid prohibet nos habere potestatem seruandi rectitudinẽ voluntatis propter ipsam rectitudinẽ, etiam absente ipsa rectitudine, quandiu & ratio in nobis est: qua eã valemus cognoscere, & voluntas qua illã tenere possumus? Ex his enim constat præfata libertas arbitrij. Disc. Satisfeciſti intellectui meo, potestatẽ seruandi rectitudinẽ voluntatis rationali naturæ semper inesse, atq; hanc potestatẽ in primi hominis & angelorum arbitrio liberam fuisse, quibus inuitis rectitudo voluntatis non poterat auferri.

Quòd nulla tentatio cogat inuitum peccare.

Cap. V.

Ed nunc quomodo est humanæ volun I S tatis arbitrium hac potestate liberum, cùm sæpe rectam habens homo voluntatem, ipsam rectitudinem inuitus cogente tẽtatione deserat? Ma. Nemo illam deserit, nisi volendo. Si ergo inuitus dicitur velẽs, nemo deserit illam inuitus: ligari enim homo potest, & inuitus: quia nolens potest torqueri inuitus, quia nolens potest occidi: velle autem non potest inuitus, quia non potest velle nolens velle. nam omnis volens, ipsum sui velle vult. Di. Quomodo dicitur inuitus mentiri, qui mentitur ne occidatur: cùm hoc nõ nisi nolens facit? Nam sicut inuitus mentitur, sic inuitus vult mẽtiri: & qui inuitus mentiri vult, nolens vult mẽtiri. Ma. Ideo forsitan inuitus mentiri dicitur: quia cùm sic vult veritatem, vt mentiatur, nisi propter vitã: & vult mendacium, quia propter vitã: & nõ vult mendacium propter mẽdacium ipsum, quoniam vult veritatẽ: & ideo volens & nolens mentitur. Alia nanque voluntas est, qua volumus aliquid propter se, vt cùm volumus sãlutẽ propter se: & alia cũ aliquid volumus propter aliud, vt cùm volumus absinthium bibere propter salutem. Vnde potest forsitan dici, se- K cũdum has diuersas voluntates: quia inuitus, & nõ inuitus mentitur. Quapropter cùm dicitur inuitus mentiri: quia id nõ vult, inquantũ vult veritatẽ, non repugnat illi sententiæ qua dico, neminẽ inuitum deserere rectitudinẽ voluntatis, quia mentiendo vult eã deserere propter vitam, secundũ quã voluntatẽ non inuitus eã deserit, sed volens, de qua voluntate nunc loquimur: de illa nanque loquimur, qua vult mentiri propter vitã: nõ de illa, qua non vult mendacium propter se. Aut idcirco certe mentitur inuitus: quia inuitus, aut occiditur, aut mentitur: id est, inuitus est in hac angustia, vt ex necessitate horũ vnum quodlibet fiat: quãuis enim necesse sit illum aut occidi, aut mẽtiri: nõ tamẽ necesse est illum occidi. quia potest nõ occidi, si mentitur: nec necesse est illum mentiri: quia potest non mẽtiri, sed occiditur. Neutrũ enim est determinatè in necessitate: quia vtrumlibet est in voluntate vel potestate. Itaq; licet inuitus aut occidatur aut mẽtiatur: nõ tamẽ ideo sequitur, vt L inuitus mentiatur, aut vt inuitus occidatur. Est & alia ratio, quam frequens habet vsus, cur inuitus & nolens & ex necessitate dicitur aliquis facere, quod tamẽ volens facit. Nã quod nõ nisi difficile facere valemus, & ideo non facimus: dicimus hoc nos facere nõ posse. Et ex necessitate nos siue inuitos deserere, quod sine difficultate dimittere nequimus: & idcirco cũ facimus hoc nos inuitos & nolentes & ex necessitate facere asserimꝰ. Hoc igitur modo, qui mẽtitur ne moriatur, mentiri inuitus & nolens dicitur & ex necessitate, quia mendacium vitare nõ valet sine mortis difficultate. Sicut igitur qui mentitur propter vitã, impropriè dicitur inuitus mẽtiri, quoniam mentitur volens, ita non propriè dicitur inuitus velle mẽtiri, quoniã hoc nõ nisi volens vult. Nam sicut cùm mentitur, vult ipsum mentiri, sic cùm vult mentiri, vult ipsum velle. Disci. Non possum negare, quod dicis. Mag. Quomodo itaque nõ est libera voluntas, quam aliena potestas sine suo assensu subiicere M non potest? Dis. Nónne simili ratione possumus dicere, voluntatem equi esse liberã, quia appetitui carnis non seruit nisi volens? Ma. Nõ est hoc similiter: in equo nanque, non ipsa voluntas se subiicit, sed naturaliter subiecta semper necessitate appetitui carnis seruit. In homine verò, quandiu ipsa voluntas recta est, nec seruit, nec subiecta est cui non debet, nec ab ipsa rectitudine vlla vi aliena auertitur, nisi ipsa cui non debet, volens consentiat: quem cõsensum non naturaliter, nec ex necessitate, sicut equus, sed ex se apertè videtur habere. Disci. Satisfeciſti huic obiectioni meæ de voluntate equi. Redi vbi eramus. Mag. An negauimus omnem rem liberam esse ab ea re, à qua cogi nõ volens, vel prohiberi non potest? Dis. Non video quomodo negem. Magi. Die etiam, quomodo superat recta voluntas, & quomodo superatur? Dis. Velle ipsam rectitudinem perseueranter, est illi vincere: velle autem quod non debet, est illi vinci. Mag. Puto, quia tentatio rectam voluntatem nõ nisi volentem, aut ipsa rectitudine prohibere, aut ad id quod non debet, cogere po- reſt:

A re potest: vt illam velit, & istud nolit. Dis. Nec hoc vlla ratione falsum esse video. Magis. Quis ergo potest voluntatem dicere, non esse liberam ad seruandam rectitudinem, & liberam à tentatione & peccato: si nulla tentatio potest illam nisi volentẽ auertere à rectitudine ad peccatum, id est, ad volendũ quod non debet. Cũ ergo vincitur, nõ aliena vincitur potestate, sed sua. Dis. Hoc monstrant ea, quæ dicta sunt. Ma. Nónne vides ex his consequi, quia nulla potestas potest vincere rectam voluntatem? Nam si potest, habet potestatẽ vincẽdi, & sua potestate vincitur: sed hoc esse non potest, quoniam voluntas non nisi sua vincitur potestate. Quare nullatenus potest tentatio vincere rectam voB luntatem, & cum dicitur, impropriè dicitur. Non enim aliud intelligitur, quàm quia voluntas potest se subiicere tentationi: sicut econuerso cùm imbecillis dicitur posse vinci à forti: nõ sua potestate dicitur, sed aliena. quoniam non significatur aliud, nisi fortis habet potestatem vincendi imbecillem.

Quomodo sit nostra voluntas potens contra tẽtationer, licet videatur impotens. *Cap. VI. Di.*

Vanuis sic omnia impugnantia volun Q tati nostræ subiicias, atque nullam tentationem illi dominari permittas, vt in nullo possim obuiare assertionibus tuis: non tamen possum dissimilare quandam impotentiã esse in eadem voluntate, quam fere omnes exprimimus: cũ violentia tentationis superamur. Quapropter nisi illam potentiam quã probas, & illam impotentiam quam sentimus, facias cõuenire: non potest animus meus in quietem huius quæstionis peruenire. Mag. Istam impotentiam quam dicis volũtatis, in quo putas esse Disc. In eo, quia non potest perseueranter rectitudini adhærere. Magi. Si per impotentiam non adhæret, aliena vi auertitur à rectitudine. Dis. Credo. Magis. Quæ est hæc vis? Disc. Vis tentationis. Ma. Hæc vis non auertit à rectitudine: si ipsa non vult, quod suggerit tentatio.

C Di. Ita est. Sed ipsa tentatio, ipsa sua vi cogit eã velle quod suggerit. Mag. Quomodo cogit eam velle? An ita, vt possit eam quidem nolle sed nõ sine graui molestia: an ita vt nullatenus possit nolle? Di. Quanuis fateri me oporteat nos aliquando sic premi tentationibus, vt sine difficultate non valeamus nolle, quod suggerunt: non tamen possum dicere, quod sic nos vnquã opprimant, vt quod mouent nullatenus nolle possimus. Magi. Nescio quomodo possit dici Si enim vult homo mentiri, vt non sustineat mortem, vt seruet vitam ad tempus: quis dicet impossibile velle eum non mentiri, vt vitet æternam mortem, & sine fine viuat. Quapropter iam dubitare hanc impotentiam seruandi rectitudinem non debes, quam dicis in nostra volũtate esse: cùm tentationibus consentimus non esse ex impossibilitate, sed ex difficultate. Frequenti nanque vsu dicimus, nos non posse aliquid: non, quia nobis est impossibile: sed quia sine difficultate non possumus. Hęc autem difficultas non permittit libertatem voluntatis vinci. Impugnare nanque potest inuitam voluntatẽ, ex- pugnare nequit inuitam. Hoc itaque modo, pu D to te posse videre: quomodo conueniant potẽtia voluntatis, quam ratio veritatis asserit: & impotentia, quam humanitas nostra sentit. Sicut enim difficultas nequaquam voluntatis interimit libertatem: ita illa impotentia, quam nõ ob aliud in voluntate dicimus esse: nisi quia non potest tenere suam rectitudinem sine difficultate, non aufert eidem voluntate perseuerandi in rectitudine potestatem.

Quomodo voluntas fortior sit, quàm tentatio etiam cùm ab illa vincitur.

Cap. VII. Di.

Icut nequaquam valeo, quod probas, S negare: ita nullatenus queo voluntatem fortiorem esse tentationi, cum ab ea superatur affirmare. Nam si voluntas seruandi rectitudinem fortior esset quàm tẽtationis impetus: fortius illa volendo, quæ tenet, resisteret: quàm illa insisteret. Non enim aliunde scio, me E magis vel minus fortiorem habere voluntatem nisi quia magis vel minus fortiter volo. Quapropter cum minus fortiter volo, quod debeo: quàm tentatio mihi suggerit quod non debeo quomodo tentatio fortior non sit voluntate mea non video. Ma. Vt video, æquiuocatio voluntatis te fallit. Dis. Ipsam vellem æquiuocationem cognoscere. Mag. Sicut visus æquiuocè dicitur, ita & voluntas. Vocamus enim visum, instrumẽtum videndi, id est, radium procedentem per oculos, quo sentimus lucem, & ea quæ sunt in luce: & dicimus visum, instrumẽti ipsius opus, quando illo vtimur, id est, visionem. Eodem modo dicitur voluntas, ipsum instrumẽtum volendi, quod est in anima, & quod conuertimus ad volendum hoc vel illud: sicut visum ad videndum diuersa conuertimus, & dicitur voluntas, vsus eius voluntatis, quæ est instrumentũ volendi: sicut dicitur visus vsus eius visus, qui est instrumentum videndi. Sicut igitur visum, qui est instrumentum videndi habemus etiam cum non videmus: visus autẽ, quod est opus eius, non est nisi cum videmus: ita voluntas, instrumentũ scilicet volendi, semper est F in anima etiam cum non vult aliquid, velut cũ dormit: voluntatem verò, quam dico vsum siue opus eiusdem instrumenti, non habemus nisi quando volumus aliquid. Illa vtique voluntas, quam dico instrumentum volendi, vna & eadem semper est quicquid velimus: Illa verò, quæ opus est, tam multiplex est quàm multa & quàm sæpe volumus: quẽadmodum visus, quẽ etiam in tenebris vel clausis oculis habemus, semper idem est quicquid videamus. Visus autẽ id est, opus eius, qui & visio nominatur, tam numerosus est quàm numerosa & quàm numerosè videmus. Dis. Planè video, & amo hanc voluntatis distinctionem: & iam mihi videor videre, quam ex eius ignorantia patiebar deceptionem: sed tamen tu prosequare, quod incœpisti. Mag. Cum ergo videas duas voluntates esse instrumentum volendi, & opus eius: in qua harum duarum intelligis fortitudinem constare volendi? Dis. In illa quæ est instrumentum volendi. Mag. Si ergo scias virum ita fortem vt eo tenente taurũ indomitum, taurus non posset se

Universidad de Deusto
Biblioteca

G mouere: & videas eundem virũ tenentem arietem, vt ipſe aries ſeſe de manibus eius excutiat, putabis ne illum minus fortem in tenẽdo arietem, quàm in tenendo taurum. Diſcip. Illum quidem non diſſimiliter fortem in vtroque opere iudicabo, ſed eum ſua fortitudine non æqualiter vti fatebor: fortius enim operatur in tauro, quàm in ariete. Sed ille fortis eſt, qui fortitudinem habet, actio verò eius fortis dicitur, qua fortiter fit. Mag. Sic intellige voluntatem, quam voco inſtrumentum volendi inſeparabilem fortitudinem habere: quia aliquando magis, aliquando minus vtitur in volendo. Vnde quod fortius vult, nullatenus deſerit ablato eo quod minus fortiter vult: & cùm offertur fortius quod vult, ſtatim dimittit quod non pariter vult: & tunc voluntas, quã dicere poſſumus actionem inſtrumenti huius, agit opus ſuum cũ aliquid vult. Tunc inquam voluntas, actio magis vel minus fortis dicitur: quoniam magis vel minus fortiter fit. Diſcip. Aperta iam mihi eſ-
H ſe quę explicas neceſſe eſt vt tatear. Mag. Vides igitur, quia cùm homo habitam rectitudinem voluntatis aliqua ingruente deſerit tentatione, nulla vi aliena abſtrahitur: ſed ipſe conuertit ſe ad id quod fortius vult.

Quòd nec Deus poteſt auferre voluntatis rectitudinem.

Cap. VIII. Diſ.

Vnquid vel deus poteſt illi auferre re-
N ctitudinem? Mag. Vide quomodo nõ poſsit. Totam quidem ſubſtantiam, quam de nihilo fecit, poteſt redigere in nihilũ. A voluntate verò habentem rectitudinem, non valet illam ſeparare. Diſci. Huius tuæ mihi inauditę aſſertionis multũ à te rationem expecto. Mag. Nos loquimur de illa voluntatis rectitudine, qua iuſta dicitur voluntas, id eſt, quæ propter ſe ſeruatur. Nulla autem eſt iuſta voluntas, niſi quæ vult, quod deus vult eam velle. Diſc. Sic oportet fateri, quæ hoc non vult plane iniuſta eſt. Ma. Seruare itaque rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem, eſt vnicuique
I ſeruanti eam velle, quod deus vult illum velle. Si itaque deus ſeparat hanc rectitudinem ab alicuius voluntate, aut volens facit hoc, aut nolẽs? Diſcip. Nolens non poteſt. Mag. Si itaque auferat alicuius voluntati præfatam rectitudinem, vult quod facit. Diſc. Abſque dubio vult. Ma. Vtiq; ſi ab alicuius voluntate vult ſeparare eandem rectitudinem, non vult eum rectitudinem ſeruare voluntatis propter ipſam rectitudinem. Diſci. Sic ſequitur. Mag. Sed impoſitum eſt, ſeruare hoc modo rectitudinem voluntatis eſſe omni ſeruanti velle, quod deus vult illum velle. Diſc. Si poſitum non eſſet, ita tamen eſſet. Ma. Ergo ſi deus hanc rectitudinem tollit ab aliquo non vult eum velle, quod vult eum velle. Diſc. Nihil conſequentius, & nihil impoſsibilius. Mag. Igitur nihil magis impoſsibile, quã deum rectitudinem voluntatis auferre. Quod tamen facere dicitur, quando non facit vt eadem rectitudo non deſeratur. Porro diabolus vel tentatio dicitur hoc facere ſine voluntate ipſam vincere, & à rectitudine quam tenet abſtrahere: quoniam non permitteret ei aliquid, aut minaretur auferre, quod magis quàm ipſam rectitu- K
dinem vult: nullatenus ipſe ab illa quam aliquatenus vult poſſe auertere. Diſci. Sic planum videtur mihi quod dicis, vt nihil contradici poſſe exiſtimem.

Quòd nihil liberius ſit recta voluntate.

Cap. IX. Mag.

Ernis itaque nihil liberius recta volun-
C tate, cui nulla vis aliena poteſt ſuam auferre rectitudinem. Nempe ſi dicimus: quia cùm vult mentiri ne perdat vitã aut ſalutẽ, cogitur deſerere timore mortis aut tormẽti veritatem: non eſt verum. Non enim cogitur magis velle vitam quam veritatem: ſed quoniam vi aliena pohibetur vtrunque ſeruare ſimul, ipſa eligit quod mauult: ſponte vtique & non inuita quanuis in neceſsitate, vtrãlibet deſerẽdi poſsita ſit non ſponte, ſed inuita. Non enim minus fortis eſt ad volendum veritatem, quàm ad volendum ſalutem: ſed fortius vult ſalutem. Nã ſi præſentem videret gloriam æternam, quam L
ſtatim poſt ſeruatam veritatem aſſequeretur, & inferni tormenta, quibus poſt mendaciũ ſine mora deputaretur, proculdubio mox vitiũ ſufficientiam ad ſeruandam veritatem habere cerneretur. Diſ. Aperte hoc videtur eum maiores vires exhibere ad volendum ſalutem æternam propter ſe, & veritatem propter præmium: quã ad ſalutem temporalem ſeruandam.

Quomodo peccans ſit ſeruus peccati, & quod magis miraculum ſit, cùm Deus reddit rectitudinem illam deſerenti, quàm cum mortuo reddit vitam.

Cap. X. Mag.

Emper itaque habet rationalis homo li
S berum arbitrium: quia ſemper habet poteſtatem ſeruandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinẽ, quãuis aliquãdo cum difficultate. Sed cũ libera volũtas deſerit rectitudinem per difficultatem ſeruandi: vtique poſt ſeruit peccato, per impoſsibilitatẽ per ſe recuperãdi. Sic ergo fit ſpiritus vadens & nõ *Pſa. 707*
rediens: quoniam, Qui facit peccatum, ſeruus *Ioan. 8.*
eſt peccati. Quippe ſicut nulla voluntas ante- M
quam haberet rectitudinem, potuit eam deo nõ dãte capere: ita dum deſerit acceptã, non poteſt eam, niſi deo reddẽte recipere. Et maius miraculum exiſtimo, cũ deus voluntati deſertã reddit rectitudinem, quã cùm mortuo reddit vitã amiſſam. Corpus enim neceſsitate moriendo non peccat, vt vitã nunquam recipiat: voluntas verò per ſe rectitudinẽ deſerendo, meretur vt illa ſemper indigeat. Et ſi quis ſponte ſibi mortẽ infert, nõ aufert ſibi aliquid, quod nunquã erat amiſſurus. Qui verò voluntatis rectitudinem deſerit hoc abiicit, quod ex debito erat ſeruaturus. Di. Valde verũ eſt quod dicis de ſeruitute. Quia ſeruus fit peccati qui facit peccatum, & *Ioan. 8.*
de impoſsibilitate recuperandi deſertam rectitudinẽ, niſi ab eo à quo prius data ea reddatur, & vt illam ſemper teneant indefinenter conſiderandum eſt omnibus quibus datur.

Quòd iſta ſeruitus non auferat libertatem arbitrii.

Cap. XI.

Ed hac ſententia multũ repreſsiſti ex-
S ultationẽ meam qua iam putabam eſſe ſecurum hominem ſemper habẽtem libertatem

A libertatem arbitrij. Quare ipſam ſeruitutem exponi mihi poſtulo: ne forte libertati præfatæ repugnare videatur. Vtraque enim ſcilicet, hæc libertas, & ſeruitus eſt in voluntute: ſecundum quamlibet aut liber, aut ſeruus eſt homo. Si ergo ſeruus, quomodo liber eſt? Aut ſi liber, quomodo ſeruus? Ma. Si bene diſcernas: quando nõ habet præfatam rectitudinem ſine repugnantia & ſeruus eſt, & liber. Nunquam enim eſt eius poteſtatis rectitudinem capere, cùm non habet ſed ſemper eſt eius poteſtatis ſeruare, cũ habet. Per hoc, quia redire nõ poteſt à peccato, ſeruus per hoc, quia abſtrahi non poteſt à rectitudine, liber eſt. Sed à peccato & eius ſeruitute, nõ niſi per alium poteſt reuerti. A rectitudine verò, nõ niſi per ſe poteſt auerti: & à libertate ſua nec per ſe, nec per alium poteſt priuari. Semper enim naturaliter liber eſt ad ſeruandam rectitudinem ſi eam habet: etiam quando, quam ſeruat, nõ habet. Di. Sufficit mihi hoc huius libertatis & ſeruitutis, vt in eodem homine poſsint eſſe, ſimul
B facta concordia.

Cur cùm homo non habet rectitudinem magis dicitur liber: quia non poteſt ei auferri, cùm habet: quàm cùm eam habet ſeruus: quia cùm nõ habet per ſe non poteſt recuperare eam.

Cap. XII.

Ed multum noſſe deſidero, cur quãdo
S non habet rectitudinem, magis dicitur liber: quia non poteſt ei ab alio auferri cùm habet: quàm cũ rectitudinẽ habet ſeruus, quoniam eam non poteſt recuperare per ſe, cũ non habet. Per hoc enim, quia redire non poteſt à peccato ſeruus eſt. Per hoc quod abſtrahi non poteſt à rectitudine, liber eſt. Et ſicut nunquam abſtrahi poteſt, ſi habet: ita nunquam poteſt redire, ſi nõ habet. Quapropter ſicut ſemp habet illã libertatẽ: ita ſemper habere videtur illam ſeruitutem. Magiſt. Iſta ſeruitus non eſt niſi impotentia. Siue enim dicamus eam imporentiam eſſe redeundi ad rectitudinem, ſiue impotentiam recuperandi, aut iterum habendi rectitudinem: non ob aliud eſt homo ſeruus peccati niſi per hoc, quia nequit redire ad rectitudinẽ, aut recuperare, aut habere illam, qua poC teſt homo non peccare. Cùm autem habet eandem rectitudinem, non habet impotentiam nõ peccandi. Quare quando habet rectitudinem illam, non eſt ſeruus peccati. Poteſtatem autem ſeruandi rectitudinem ſemper habet, & cùm rectitudinem habet, & cũ non habet, & ideo ſemper eſt liber. Quòd autem quæris, cur quando nõ habet rectitudinem magis dicitur liber: idcirco quoniam alio non ei poteſt auferri, quando habet: quoniam ſeruus, tunc cum habet rectitudinem, ideo quia non poteſt eam recuperare per ſe quando non habet: tale eſt ac ſi quęras, cur homo cũ ſol adeſt, magis dicitur habere poteſtatem videndi ſolem, propter hoc, quia intueri illum poteſt cum adeſt: quoniam dicitur cùm ſol abeſt, habere impotentiam videndi ſolem, quoniam quando abeſt non poteſt eum facere ſibi præſentem. Sicut enim & quando abeſt habemus in nobis viſum, quo illũ videmus, cùm adeſt: ſic etiam quando voluntatis rectitudo nobis deeſt, habemus tantùm in nobis aptitudinem intelligendi & volendi, quæ eam poſſu D
mus ſeruare propter ſe, cùm eam habemus. Et ſicut quando nobis nihil deeſt ad videndum ſolem, niſi præſentia eius: tunc ſolummodo non habemus illam poteſtatem, quam nobis facit eius præſentia: ſic tantummodo quando nobis illa rectitudo deeſt, tunc habemus illam impotentiam, quam facit nobis eius abſentia. Semper igitur homo habet arbitrij libertatem, ſed non ſemper ſeruus eſt peccati: ſed quando non habet rectam voluntatem. D. Si intentè cogitaſſem, quæ ſuprà dicta ſunt, quando videndi poteſtatem in quatuor poteſtates diſtribuiſti, non hæc dubitaſſem: quare fateor culpam huius dubitationis meæ. Mag. Parcam tibi, tamen nunc ſed deinceps ea quæ dicimus ſic ſint præſentia, cùm opus erit huiuſmodi: vt ea nobis neceſſe non ſit repetere. Diſcipul. Gratam habeo tuam indulgentiam. Sed ne mireris, ſi ea quæ non conſueui, non ſunt mihi propter vnam auditionem ſemper omnia ad intuendum in corde E
præſentia.

Quòd poteſtas ſeruandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem, ſit perfecta diffinitio liberi arbitrii.

Cap. XIII. Mag.

Ic adhuc, ſi quid in diffinitione liberta
D tis arbitrij, quam fecimus dubitas? Di. Vnum eſt, quod adhuc me aliquantulũ in ea ſolicitat. Nam ſæpe habemus poteſtatem ſeruandi aliquid, quæ tamen libera non eſt, vt aliena vi impediri nõ poſsit. Quamobrem cum dicis, quia libertas arbitrij eſt poteſtas ſeruandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem, vide ne fortè addendum ſit, quod illã poteſtatem tam liberam deſignet eſſe, vt nulla vi ſuperari poſsit. Ma. Si poteſtas ſeruandi rectitudinem voluntatis propter ipſam rectitudinem, aliquando inueniri poſſet abſque, illa quã perſpeximus, libertate: expediret, vt quod dicis adderetur: Sed cùm dicta diffinitio ſic perfecta ſit ex genere & differentiis: vt nec minus aliquid claudat, nec plus quàm illa, quam quærimus, libertas: nihil illi addendũ, aut demẽdum F
intelligi poteſt. Eſt enim, poteſtas, libertatis genus. Quòd autem additum eſt, ſeruandi, ſeparat eam ab omni poteſtate, quæ non eſt ſeruandi ſicut eſt poteſtas ridendi, aut ambulandi. Addendo verò, rectitudinem, decernimus eam à poteſtate ſeruandi aurum, & quicquid non eſt rectitudo. Per additamentum voluntatis, ſegregatur à poteſtate ſeruãdi rectitudinem aliarum rerum, vt virgæ, aut opinionis. Per hoc autem quod dictum eſt, propter rectitudinem ipſam, diuiditur à poteſtate ſeruandi rectitudinem voluntatis propter aliud, vt cum ſeruatur propter pecuniam, aut naturaliter. Seruat enim naturaliter canis rectitudinem voluntatis, cum amat catulos ſuos, aut dominum ſuum ſibi bene facientem. Quoniam igitur nihil eſt in hac diffinitione, quod non ſit neceſſarium ad concludendam libertatem arbitrij rationalis voluntatis, & ad alia excludenda, & ſufficienter illa includitur, & alia excluduntur, nec abundans vtique, nec indigens eſt hæc noſtra diffinitio. Ita ne tibi videtur? Diſ. Mihi vtique

Universidad de Deusto
Biblioteca

G perfecta videtur. Mag. Dic quoque, si quid vis amplius de libertate hac, propter quam imputatur illam habenti, siue faciat bonum, siue malum. De hac enim sola nunc noster est sermo.

Diuisio huius libertatis.

Cap. XIIII. Dis.

Estat nunc, vt diuidas eandem libertatem. Quanuis enim secundum hanc dif
R finitionem communis sit omni rationali creaturæ vel naturæ, multum tamen differt illa quæ dei est, ab illis quæ rationali naturæ sunt, & illæ ab inuicem. Magi. Libertas arbitrij alia est à se, quę nec facta est, nec ab alio accepta quę est solius dei: alia à deo facta, & accepta, quę est angelorum. Facta autem siue accepta, alia est habens rectitudinem, quam seruet, alia carens. Habens, alia tenet separabiliter, alia inseparabiliter. Illa quidem quæ separabiliter tenet, fuit angelorum omnium antequam boni confirmarentur & mali caderent & est omnium hominum ante mortem, qui habent rectitudinem
H eandem. Quæ verò tenet inseparabiliter, est electorum angelorum & hominum. Sed angelorũ electorum, post reproborum ruinam. & hominum, post mortem suam: Illa autem quæ caret rectitudine: alia caret recuperabiliter alia irrecuperabiliter. Quæ recuperabiliter caret, est tantum in hac vita omnium hominum carentiũ quanuis illam multi non recuperent. Quæ autem irrecuperabiliter caret, est proborum hominum & angelorum, scilicet angelorum, post ruinam: & hominum, post hanc vitam. Di. De difinitione & diuisione libertatis huius, deo annuente, mihi satisfecisti: vt nihil queam inuenire, quod necesse habeam de illis interrogare.

Beati Anselmi dialogus de libero arbitrio explicit.

B. Anselmi Ar

I

CHIEPISCOPI CANtuariensis dialogus de casu diaboli incipit.

Quòd etiam ad angelos dicatur: Quid habes, quod non accepisti? & à deo non sit nisi bonum, & esse: & omne bonum sit essentia, & omnis essentia bonum.

Caput primum. Dis.

1.Co.4. Llud Apostoli: Quid habes, quod non accepisti: dicitur hominibus tantum, an & angelis? Mag. Nulla creatura habet aliquid à se. Quod enim
I seipsum à se non habet: quomodo habet à se aliquid. Deniq; si non est aliquid nisi vnus qui fecit: & quæ facta sunt, sunt ab vno: clarũ est, quia nullatenus potest haberi aliquid, nisi qui fecit, aut quod fecit. Di. Verè clarũ. M. Sed neque ipse factor, neque quod factum est, potest haberi nisi ab ipso factore. Dis. Nec hoc minus clarum. Mag. Ille igitur solus à se habet, quicquid habet: & omnia alia, non nisi ab illo K habent aliquid: & sicut à se non, nisi nihil, habent: ita ab illo non nisi aliquid, habent. D. Nõ planè video quod ais, quod à deo non habent alia, nisi aliquid: Nam quis fecit alius, vt multa quæ videmus transire de esse ad non esse, non sint quod erant etiam si omnino in nihilum nõ transeant. Aut quis facit non esse quicquid nõ est: nisi ille qui facit esse omne quod est. Item si non est aliquid, nisi ideo quia deus fecit: necesse est, vt quod non est, idcirco non sit: quia ipse non facit. Sicut ergo illa quæ sunt, ab illo habent esse aliquid: Ita quæ non sunt, vel quæ de esse transeunt ad non esse, videntur ab eodem ipso habere nihil. Magist. Non solum ille dicitur facere aliquid esse, aut non esse aliquid, qui facit vt sit quod non est: aut non sit quod est, sed etiam ille qui potest facere aliquid, vt nõ sit, & non facit: dicitur facere esse nõ esse. Quippe non tantum, dicitur facere aliquem nudum esse, aut non esse indutum qui eum dis- L poliat: sed & qui spoliantem, cum prohibere possit, non prohibet: sed ille dicitur propriè facere, iste impropriè. Cúm enim iste dicitur, quia facit esse nudum, aut non esse indutum: nõ aliud intelligitur, nisi quia cum posset non fecit vt non esset nudus, aut maneret indutus. Hoc modo Deus dicitur multa facere, quæ nõ facit: vt cum dicitur inducere in tentationem, quoniam non defendit à tentatione cum possit: & facere non esse quod non est, quoniam cũ possit, non facit esse. At si cõsideres ea quę sunt cum transeunt ad non esse, non ipse facit ea nõ esse. Quoniã nanque non solum non est aliqua alia essentia nisi illo faciente: sed nec aliquatenus manere potest quę facta est, nisi eodem ipso faciẽte vt maneat. Cùm ipse desinit seruare quod fecit, nõ ideo id quod erat redit in nõ esse, quia ipse facit non esse: sed quia cessat facere esse. Nã & cum quasi iratus destruendo aliquid aufert esse, non est ab illo non esse: sed illo tollente ve M lut suum quod præstiterat, quod ab eo factum seruabatur vt esset, redit in non esse. quod non ab illo, sed à se antequã fieret habebat. Si enim ab aliquo tunicam repetas, quam præstiteras illi modo, ad tempus, non habet à te nuditatem: sed te quod tuum erat tollente, redit in id quod erat antequã indueretur à te. Nẽpe sicut à summo bono, non est nisi bonum, & omne bonum est à summo bono: ita à summa essentia non nisi essentia, & omnis essentia est à summa essentia. vnde quoniam summum bonum est summa essentia, consequens est, vt omne bonum sit essentia, & omnis essentia bonum. Nihil ergo & nõ esse, sicut est essentia, non est bonum. Nihil itaque & non esse, non est ab illo, à quo nõ est nisi bonum & essentia. Di. Aperte nunc video quia sicut bonum & esse, non est nisi à deo: ita non est à deo, nisi bonum & esse. Magis. Vide ne vllatenus putes cum in diuinis libris legimus, aut cum secundum illos dicimus, deum facere malum, aut facere non esse, quod negem propter quod dicitur, aut reprehendã. quia ita dicitur: sed non tantum debemus inhærere improprietati verborum veritatem tegenti, quãtum iuhiare proprietati, veritatis sub multi-

modo

A modo genere locutionis latenti. Dise. Ista non nisi non intelligẽti aut calumnioso habes opus dicere. Mag. Redi ad id quod incepisti, & vide si non solùm homini, sed & angelo potest dici, quia non habet quod non accepit.

Cur videatur diabolus, ideo non accepisse perseuerantiam, quia deus non dedit.

Cap. II. Dise.

Atis patet, non minus angelo quàm ho
S mini conuenire. Constat ergo, quia ille angelus qui stetit in veritate, sicut ideo perseuerauit, quia perseuerantiã habuit: ita ideo perseuerantiam habuit: quia accepit: & ideo accepit, quia deus dedit id. Consequẽs est igitur, quia ille qui in veritate nõ stetit, quemadmodũ ideo non perseuerauit, quia perseuerantiam nõ habuit, sic ideo non habuit perseuerantiã, quia non accepit, & ideo non accepit, quia deus non dedit. Si ergo potes, volo vt ostendas mihi culpam eius, cum ideo non perseuerauit, quia ille non dedit, quo non dante nihil habere potuit.
B Certus sum enim etiam si non videam, non illũ nisi iustè à summo iusto damnatũ, nec sine culpa iustè illum potuisse damnari. Ma. Vnde putas cõsequi, si bonus angelus ideo accepit perseuerantiam, quia deus dedit, malum ideo non accepisse, quia deus nõ dedit. Dis. Quia si bono angelo datio est causa acceptionis, puto nõ datione esse malo angelo causam non acceptionis, & si ponitur non datio, inde necessariã esse causam vt sequatur non acceptio, vt omnes scimus, quia cum non accipimus, quod volumus, non ideo non datur, quia non accepimus, sed ideo non accipimus, quia non datur. Denique quoscunque legi aut audiui facere quæstionem hanc, hac ratione eam, inquantum memini, cõstituunt: quia si bonus angelus, ideo non accepit, quia deus dedit: malus angelus, ideo nõ accepit, quia deus non dedit: nec memini me adhuc huius consequentiæ solutionem vidisse.

Quòd ideo deus non dedit, quia ille non accepit.

Cap. III. Mag.

Vlla est ibi consequentia, potest enim
N non dare, non esse causa non accipiendi: etiam si dare, semper esset causa accipiendi. Disci. Ergo si ponatur non dare, non
C necesse est sequi, non accipere. Quare potest esse accipere, etiam si non sit dare. Magi. Non est ita. Disci p. Exemplo volo mihi ostendas, quod dicis. Magi. Si ego porrigo tibi aliquid, & tu accipis: non ideo do, quia accipis, sed ideo accipis, quia do: & est datio, causa acceptionis. Disci p. Ita est. Magi. Quid si ipsum porrigo alij, & non accepit: ille ne ideo non accipit: quia non do? Discipu. Potius videtur, quia tu ideo non das, quia ille non accipit. Magist. Hoc igitur non dare, non est causa non accipiendi, & tamen si pono non me dedisse, causa est consequendi illum non accepisse. Aliud nanque est rem, causam esse alterius rei: aliud positionem rei, esse causam vt sequatur aliquid. Cùm enim incendium non sit causa ignis, sed ignis incendij positio tamen incendij semper causa est, vt sequatur esse ignem. Si enim est incendium, necesse est ignem esse. Di. Necesse est me sic esse fateri. Magist. Vides ergo, vt puto, si tu ideo accepisti, quia ego dedi D non tamen idcirco consequi illũ qui non accepit, ideo nõ accepisse, quia ego nõ dedi: & tamẽ consequi, quia si ego non dedi, ille non accepit Dis. Video, & placet mihi, quia video. Magis. An amplius dubitas, quia sicut angelus qui stetit ideo accepit perseuerantiam, quia deus dedit ita non statim idcirco deus non dedit, quia ille non accepit. Disci. Nondum mihi hoc ostẽdisti: sed illud tantum sufficienter demonstrasti, scilicet non esse consequens ex eo: quia bonus angelus ideo accepit, quia dedit, malum ideo non accepisse, quia deus non dedit. Si enim vis asserere deum illi ideo non dedisse, quia non accepit. Quæro, cur non accepit? Aut quia non potuit, aut quia non voluit. Nam si non habuit potestatem, aut voluntatẽ accipiendi, deus non dedit. Si enim deus dedisset, pro certo habuisset Quare si non potuit habere potestatem, aut aut voluntatem accipiendi perseuerantiam, nisi dante deo: quid peccauit, si non accepit, quod deus illi non dedit posse aut velle accipere? M. E Deus dedit illi potestatem & voluntatem accipiendi perseuerantiam. Dise. Accepit igitur quod deus dedit: & habuit, quod accepit? Mag. Verè habuit & accepit. Disci. Accepit ergo, & habuit perseuerantiam. Magister. Non accepit & ideo non habuit. Disci. Nónne dixisti deum illi dedisse & illum accepisse potestatem & voluntatem accipiendi perseuerãtiam? Magister. Dixi, sed non dixi deum illi dedisse accipere perseuerantiam: sed tantum velle & posse perseuerentiam accipere. Discip. Ergo si voluit, & potuit, accepit perseuerantiam. Magister. Non est necessarium consequens. Discipulus. Non video, cur non: nisi mihi ostendas. Magister. Incœpisti vnquã aliquid cum voluntate & potestate perficiendi: quod tamen voluntate ante finem rei mutata non perfeciſti? Di. Sæpe. Ma. Voluisti igitur, & potuisti perseuerare, in quo perseuerasti? Discip. Volui vtique, sed non perseueraui in voluntate: & ideo non perseueraui in actione. Ma. Quare non perseueraſti in voluntate? Discip. Quia non volui. Mag. Nónne F quandiu voluisti perseuerare in actione, voluisti perseuerare in ipsa voluntate? Discip. Non possum negare. Magis. Cur ergo dicis: non voluisse perseuerare in illa? Disci. Iterum responderem, quia perseuerare volui, sed non perseueraui in hac voluntate: nisi rem viderem in infinitum procedere, te semper idipsum interrogante, & me eadem respondẽte. M. Non ergo debes dicere: ideo non volui perseuerare in voluntate huius voluntatis. Sed cùm quæritur: quare non perseueraſti in actione, in qua voluisti & potuisti perseuerare. Respondere potes vel debes, quia non perseueraui in voluntate. Quod si quæritur iterum, quare non perseueraſti in voluntate: Alia causa reddenda est, vnde scilicet contigerit defectus illius voluntatis: quam, quia non perseueraſti velle voluntatem. Non enim respondendo aliud ostendis quàm idipsum quod quæritur, id est, non perseueraſti in voluntate perseuerandi in actione. D. Video quia non videbam quid dicerem. Magis. Die ergo vno verbo quid sit perseuerare, quantum

Universidad de Deusto
Biblioteca

G res exigit, in faciendo aliquid. Disc. Perficere. Nam perseuerare in scribēdo aliquid dicimus, perscribere, inducendo perducere. Mag. Dicamus igitur similiter, etiam si nō sit in vsu, quod perseuerare in voluntate, sit perseuerare velle. Disci. Ita fiat. Mag. Cum ergo non perfecisti quod voluisti, & potuisti: cur non perfecisti? Disci. Quia non perseuerare volui. Mag. Ita ergo: dic quia diabolus qui accepit velle, & posse accipere perseuerantiam, & velle & posse perseuerare: ideo non accepit nec perseuerauit, quia non perseuerare voluit. Disci. Item quæro: quare non perseuerare voluit? Cū enim dicis, quia non perseuerare voluit quod voluit, tale est ac si dicas: quod voluit prius, postea nō voluit. Quoniam ergo non voluit quod prius voluit, quare non voluit: nisi quia non habuit voluntatem? Nō dico voluntatem, quam prius habuit cum voluerit, sed quam nō habuit, cum non voluit. Hanc autem voluntatem, quare nō
H habuit: nisi quia non accepit? Quare autem non accepit, nisi quia deus non dedit. sed ideo deus non dedit, quia ille non accepit? Magi. Iterum dico, quia non ideo non accepit, quia Deus nō dedit: sed ideo deus non dedit, quia ille non accepit. Disci. Hoc ostende. Mag. Sponte dimisit voluntatem, quam habuit: & sicut accepit, habuit quousque habuit, ita potuit accipere & semper tenere, quod deseruit. Sed quia deseruit, non accepit. Quod ergo ideo non accepit tenere quod deseruit: non ideo non accepit, quia Deus non dedit: sed deus non dedit, quia ille non accepit. Quis non videat, quia nō ideo non voluit tenere, quia deseruit: sed ideo deseruit, quia non voluit tenere. Semper nanque tenēti prius est, non velle tenere quàm velle deserere. Ideo enim vult aliquis deserere quod tenet, quia non vult tenere. Disci. Quæro igitur, quare tenere non voluit quod tenebat, nisi quia deus non dedit velle? Mag. Non semper prius est non velle tenere, quàm velle deserere. Disc. Quando non sit, ostende mihi. Magi. Quando aliquando rem propter se non vis tenere: sed
I deserere, vt carbonem ignitum in manu nuda positum: tunc forsitan prius est non velle tenere quā velle deserere, & ideo vis deserere, quia non vis tenere. Prius enim quàm teneas non vis tenere: velle autem deserere non potes, nisi cum tenes. Cum autem tenes quod propter aliquid non vis tenere, nec tamen propter aliquid deserere vis: & magis vis aliquid quod nō potes habere, nisi deseras quod tenes: tunc velle deserere prius est, quàm non velle tenere. Auarus nanque, cum vult tenere nummum, & mauult panem, quem nequit habere, nisi nummum det: prius vult dare, id est, deserere nummum quàm non velit tenere: non enim illum ideo vult dare, quia non vult tenere: sed quia vt panem habeat, necesse habet dare. Nam & antequam habeat, vult tenere & habere: & cum habet, nequaquā non vult tenere, quandiu non habet necesse deserere. Disc. Verum est. Mag. Non ergo semper est prius, non velle tenere, quàm velle deserere: sed aliquando prius est, velle deserere. Disc. Non possum negare. Ma. Die ergo quia non ideo non voluit cum debuit & quod debuit, quia voluntas deficit, Deo dare deficiente: sed quia ipse volendo, quod non debuit, bonam voluntatem expulit mala superueniente. Quapropter non ideo nō habuit bonam voluntatem perseuerantem, aut non accepit, quia Deus non dedit. sed ideo Deus nō dedit, quia ille volendo, quod non debuit, eā deseruit: & eam deserendo non tenuit.

Quomodo ille peccauit, & voluit similis esse Deo. Cap. IIII. Disc.

Intelligo quod dicis. Ma. Dubitas adhuc diabolum nō ideo voluisse deserere quod habebat, quia non voluit tenere: sed ideo non voluisse tenere, quia voluit deserere. Disc. Non dubito sic esse posse: sed nondum fecisti me certum sic esse. Prius ergo ostende, quid voluit habere quod nō habebat, vt vellet deserere tenebat: sicut in auaro monstrasti. Deinde, si nihil condici poterit ita esse, me nō dubitare fatebor. Mag. Peccasse illum nō dubitas: quoniam à iusto deo non potuit iniustè dānari. Sed quæris, quomodo peccauit. Disci. Ita est. Mag. Si iustitiam perseuerantem seruasset, non peccasset vnquam, nec miser esset. Disci. Ita credimus. Magi. Iustitiam verò nullus seruat, nisi volendo quod debet: neque deserit, nisi volendo quod non debet. Disc. Nulli dubium. Magi. Volendo aliquid igitur, quod velle tunc non debebat, deseruit iustitiam: & sic peccauit. Disci. Ita sequitur. Sed quæro, quid voluit? Ma. Verùm quod habebat, debebat velle. Disc. Debebat verè velle quod à deo acceperat, nec hoc volendo peccauit. Mag. Voluit igitur aliquid quod non habebat, nec tunc velle debebat: sicut Eua similis voluit esse diis, prius quàm deus hoc vellet. Disci. Nec hoc ita sequi negare queo. Magi. Nihil autem velle poterat nisi iustitiam, aut cōmodum: ex cōmodis enim constat beatitudo, quam vult omnis rationalis natura. Disci. In nobis possumus hoc cognoscere, qui nihil volumus nisi quod iustum & cō
M modum putamus. Mag. Iustitiam verò volendo peccare non potuit. Disci. Verum est. Mag. Peccauit ergo volendo aliquod commodum, quod nec habebat, nec tunc velle debuit: quod tamen ad augmentum beatitudinis esse illi poterat. Disc. Palàm est, quoniam aliter non potuit. Ma. Cernis vt puto, quia plus aliquid quàm accepit inordinatè volendo, voluntatem suā extra iustitiam extendit. Dis. Aperte nunc video: quia peccauit, & volendo quod non debuit, & nolēdo quod debuit, & palam est, quia ideo nō voluit plus quàm debuit, quia noluit tenere iustitiam: sed ideo iustitiam non tenuit, quia aliquid voluit, quod volendo illam deseruit: sicut in auaro de nummo & pane monstrasti. Magi. At cùm hoc voluit, quod deus illum velle nolebat, voluit inordinatè, similis esse deo. Disc. Si deus cogitari non potest, nisi ita solus, vt nihil illi simile cogitari possit: quomodo potuit diabolus velle quod nō potuit cogitare? Nō enim ita obtusæ mentis erat: vt nihil aliud simile deo cogitari posse nesciret. Magi. Etiam si voluit omnino par esse deo secundum aliquid minus deo, contra voluntatē dei hoc voluit inordinatè similis esse deo, quia propria voluntate, quæ nulli

A nulli subdita fuit, voluit aliquid. Solius enim dei esse debet, sic volūtate propria velle aliquid vt superiorem non sequatur voluntatem. Disc. Ita est. Ma. Non solum autem voluit esse æqualis deo, quia præsumpsit habere propriam volū tatem: sed etiam maior voluit esse, volēdo quod deus illum velle nolebat: quoniam voluntatem suam supra voluntatem dei posuit. Dis. Satis liquet. Ma. Iam tibi manifestum esse puto ex rationibus supradictis diabolum sponte dimisisse velle quod debebat, & iustè amisisse quod habebat: quia sponte & iniustè voluit quod non habebat, & velle non debebat. D. Nihil puto manifestius. Mag. Quanuis igitur bonus angelus ideo accepit perseuerantiam, quia deus dedit: non ideo nō accepit tamen malus angelus, quia deus non dedit: sed deus ideo non dedit, quia ille non accepit: & ideo non accepit, quia accipere noluit. Dis. Mihi quidem satisfecisti ad ea
B quæ quæro: vt nec in his quæ proponis, nec in ipsa consequentia conclusionum tuarum nullam videam sensu meo titubare veritatem.

Quòd boni angeli ante casum malorum peccare potuerunt.

Cap. V. Mag.

Vtásne bonos angelos similiter potuis
P se peccare, antequam mali caderent? Dis. Puto: sed ratione comprehendere vellem. Mag. Hoc certum habes: quia si non potuerunt peccare, non potestate, sed necessitate seruauerunt iustitiam. Quare non magis meruerunt gratiam à deo, quia steterunt aliis cadentibus: quàm quia seruauerunt rationabilitatem, quam perdere nequiuerunt. Sed nec iusti rectè, si bene considereres, dicerentur. Disci. Sic monstrat ratio.

Quomodo boni confirmati sunt in statu, & mali in casu suo.

Cap. VI. Mag.

Lli ergo qui ceciderunt, si non peccas-
I sent cum possent, tanto meliores essent quàm isti, quanto & vere esse ntiusti, & gratiam à deo mererentur. Vnde sequitur, quia
C aut electi homines, maiores & meliores erūt angelis bonis, aut reprobi angeli perfectè non restaurabuntur, quoniam non tales erunt homines, qui pro illis sumuntur, quales illi futuri erāt Di. Hæc duo penitus neganda existimo. Magi. Poterāt igitur boni angeli peccare ante casum malorum, nec aliter quàm sicut ostensum est, de illis qui peccauerunt. Disc. Aliter esse posse non video. Magis. Illi angeli qui magis voluerunt iustitiam quam habebant, quàm illud plus quod nō habebāt: bonū, quod quasi propter iustitiam quantum ad voluntatem pertinuit, perdiderunt, iustitia retribuente acceperunt: & de illo, quod habebant, in vera securitate permanserunt. Quapropter à deo sunt profecti, vt sunt adepti quicquid potuerunt velle: nec iam videant, quod plꝰ velle possunt, & propter hoc peccare nequeunt. Illi verò angeli qui maluerunt illud plus, quod nondum deus illis dare volebat, quàm stare in iustitia in qua facti erant: eadem iustitia iudicante, & illud propter quod illam contempserunt, nequaquam obtinuerunt: & quod tenebāt bonū, amiserunt. Sic ergo distincti sunt angeli, vt adhærentes iustitiæ nullū D velle bonum possint quo non gaudeant, & deserentes illam nullum velle queant, quo non careant. Disci. Nihil pulchrius aut iustius hac distinctione. Sed si posses dicere, vellem audire cuiusmodi commodum illud fuit, quod & boni angeli iustè volēdo sic perfecerunt, & mali iniustè concupiscendo sic defecerunt. Ma. Quid illud fuerit non video, sed quicquid fuerit sufficit scire: quia fuit aliquid ad quod crescere potuerunt, quod non acceperunt, quando creati sunt, vt ad illud suo merito proficerent.

Quæstio, an voluntas, & eius conuersio ad quod non debet, si ipsum malum quod malos facit & cur non posset rationalis creatura per se de malo conuerti ad bonum, sicut potest de bono ad malum.

Cap. VII. Dis.

Tnobis nūc sufficiat hucusque de hoc
E inuestigasse. Sed nescio, quid sit, vt cū me sperem ad finem quæstionis iā pertingere, tunc magis videam velut de radicibus E
succisarum quæstionum alias pullulantes consurgere. Ecce enim cum manifestissimè videā, peruersum angelum nulla ratione deuenire potuisse in immoderatam boni indigentiam, non propter immoderatam concupiscentiam: non parum me mouet, vnde ipsam inordinatam habuit voluntatem. Si enim bona fuit propter bonam voluntatem, de tanto bono cecidit in tantum malum. Item, si bona fuit, deus illam illi dedit: quia non, nisi nihil, habuit à se. Si ergo voluit, quod deus dedit velle, quid peccauit? Aut si à se habuit hāc voluntatē, habuit à se aliquod bonū, quod non accepit. Quod si mala est: & aliquid est: iterū occurrit, quia non nisi à deo est, à quo omne quod est, aliquid est. Et similiter quæri potest, quid peccauit habendo voluntatem, quā deus dedit aut quomodo potuit deus dare malā voluntatem. Si verò mala voluntas ab ipso diabolo fuit, & aliquid est: habuit aliquid à se & non est omnis essentia bona, nec malum erit nihil: sicut solemus dicere, siquidem mala volū tas, essentia est: aut si mala volūtas nihil est: pro pter nihil, & ideo sine causa tam grauiter dam F
natus est. Quod autem dico de voluntate, hoc idem dici potest de concupiscentia, siue desiderio: quoniam & concupiscentia & desiderium voluntas est, & sicut est bona & mala voluntas ita est & bona & mala concupiscentia, & bonum & malum desiderium. Quod si dicitur, quia voluntas est aliqua essentia, & ideo bonū est aliquid: sed cōuersa ad hoc quod debet velle fit bona volūtas: ad id verò quod non debet cō uersa, dicitur voluntas mala. Quicquid dixi de volūtate, video posse dici de ipsa conuersione voluntatis. Mouet enim multum me, vnde ipsam peruersam habuit diabolus voluntatis conuersionem, & cætera quæ de volūtate modo dixi. Est adhuc aliquid quod valde miror, cùm cō sidero hanc voluntatis conuersionem: cur videlicet deus talem fecerit illam naturam, quam tanta excellentia sublimauerat: vt de eo quod debuit velle, possit conuertere voluntatem suā ad id quod non debuit: sed de eo quod non debet, non posit ad id quod debet. cùm magis

Universidad de Deusto
Biblioteca

videatur potestatem debuisse talis creatura à tali factore accipere faciendi bonum, ad quod facta sunt: quàm faciendi malum, ad quod vitandum facta est. Quod etiã in nostra natura quæri potest: quoniam credimus, nullum hominem posse bonam voluntatem habere nisi dante Deo: malam verò, semper habere posse sola permissione dei.

Quòd voluntas eius, & conuersio sit, non ipsum malum. Cap. VIII. Mag.

Ec voluntatem, nec voluntatis conuersionem puto negari posse aliquid esse. Nam etsi nõ sunt substantiæ, nõ tamen probari potest eas non esse essentias: quoniam multæ sunt essentiæ præter illam, quæ propriè dicitur substantia. Denique bona nõ magis est aliquid, quàm mala voluntas: nec est ista magis malum, quàm illa bonum. Non enim magis est aliquid voluntas, quæ vult dare misericorditer: quàm illa, quæ vult rapere violenter: nec magis hæc malum, quàm illa bonum est. Ergo si mala voluntas est ipsum malum, quo malus aliquis dicitur: erit & bona voluntas ipsum bonum, quo fit aliquis bonus: sed mala voluntas erit nihil, si est ipsum malum, quod credim⁹ esse, nihil. Bona igitur voluntas, nihil erit: quoniã ipsa nõ magis est aliquid, quàm mala voluntas. Quare ipsum bonum, quod bonos facit, non poterimus negare nihil esse: quoniã ipsum est bona voluntas, quæ nihil erit. Sed falsum esse nullus ambigit, bonam voluntatem, siue bonum ipsum esse nihil. Itaque mala voluntas non est ipsum malum, quod malos facit: sicut nec bona voluntas est ipsum bonũ, quod bonos facit. Hoc ipsum quod dixi de voluntate, potest cõsiderari in cõuersione voluntatis. Non enim magis est aliquid conuersio illa, quæ conuertit voluntatem de rapina ad tribuendum: quàm illa, quæ cõuertit eandem voluntatem de largitate ad auaritiã: & cætera quę de voluntate paulo antè dixi. Di. Mihi quoque idipsum videtur vt asseris. Mag. Neque ergo voluntas mala, neque praua voluntatis conuersio, est ipsum malum, quo angelus vel homo sit malus, quod nihil esse dicimus: nec bona voluntas, nec bona voluntatis conuersio, est bonum quo boni fiunt.

Quòd iniustitia sit ipsum malum, & sit nihil. Cap. IX. Discip.

Vid ergo dicemus ipsum malum, quod malos facit: & quid ipsum bonũ, quod bonos facit. Ma. Iustitiam credere dicimus, ipsum bonum, quo fiunt boni, id est, iusti, & angeli & homines, & quo ipsa voluntas bona siue iusta dicitur. Iniustitiam verò ipsum malũ esse, quod nihil aliud dicimus esse, quàm boni priuationẽ, quod malos & malam voluntatem facit: & ideo eãdem iniustitiam, nõ aliud esse asserimus, quàm priuationẽ iustitiæ. Quandiu enim voluntas primũ data rationali naturę, & simul in ipsa datione ab ipso datore conuersa, immo non conuersa, sed facta recta ad hoc quod velle debuit: stetit in ipsa rectitudine, quã dicimus veritatem siue iustitiam, in qua facta fuit iusta fuit. Cùm verò auertit se ab eo quod debuit, & conuertit se ad id quod non debuit, non stetit in originali (vt ita dicam) rectitudine, in qua facta est: quam cũ deseruit, magnum aliquid perdidit. & nihil pro ea, nisi priuationem eius, quæ nullam habet essentiam, quam iniustitiam nominamus, suscepit.

Quomodo malum videatur esse aliquid. Cap. X. Disci.

Vod dicis, malum esse priuationem boni, concedo, sed nihilominus video bonum priuationem esse mali. Et sicut percipio in priuatione mali aliquid aliud fieri, quod bonum dicimus: ita animaduerto in priuatione boni aliquid aliud fieri, quod malum dicimus. Quapropter licet quibusdam argumentis malum nihil probetur: vt quoniam malũ nõ nisi vitium aut corruptio est, quæ nullo modo sunt nisi in aliqua essentia, & quanto magis ibi sunt, tantò magis illam redigunt in nihilum: & si eadem essentia omnino deueniat ad nihil, vitiũ quoque & corruptio inueniũtur nihil: licet inquam sic, aut alio modo probetur nihil, esse malum nõ potest minus mens nisi sola fide acquiescere, si non illud mihi auferatur, quod mihi auferatur, quod mihi etiam probat malũ nõ nisi aliquid esse. Nam cùm auditur nomẽ mali: frustra horrent corda nostra, quod in huius nominis significatione intelligũt, si nihil significetur hoc nomine. Itẽ, si vox hoc scilicet malũ nomen est, vtiq; significatum est. Si autẽ significatũ est, significat: sed non nisi aliquid significat. Quomodo ergo malum est nihil, si quod significat nomine eius est aliquid. Denique cùm manente iustitia, tanta videatur tranquillitas, tanta quies: vt, in multis nihil aliud videatur iustitia, quàm quiescere à malo: sicut est castitas, patientia: recedente autem iustitia tam diuersus, tam laboriosus tamque multiplex occupat animum affectus, qui velut crudelis dominus miserũ homunculum cogat tot turpium & laboriosorum operum sollicitum esse, & ipsis operibus tã graiter laborare: mirum est si poterit ostendi nihil hæc omnia operari. Mag. Puto, quia nõ ita es insanus, vt dicas nihil, esse aliquid: cùm tamẽ nõ possis negare nihil, esse nomẽ. Quapropter si nihil potest probari aliquid esse p nomen nihili: quomodo æstimas te probare esse malum aliquid per nomen mali. Disc. Nihil agit exemplum, quod item lite resoluit. Nam & hoc ipsum nihil, nescio quid sit. Quapropter quoniam quæstio est de malo in manibus, quod dicis esse nihil: si vis me docere, quid sit malum doce me prius, quid intelligam esse nihil, deinde ad alia, quibus præter nomen mali me dixi, me moueri de eo, vt aliquid esse videatur, respondebis. Magis. Cùm nequaquam differãt nihil esse, & non aliquid esse, quomodo dici potest quid sit, quod non est aliquid? Discip. Si non est aliquid, quod hoc nomine significatur, non significat aliquid. Si verò non significat aliquid, non est nomen, sed vtique nomen est: quanquam igitur nullus dicat, nihil esse aliquid: sed semper nihil esse, cogamur fateri nihil. Nemo potest nomen nihili significatũ esse diffiteri. Verum si hoc ipsum nomen non significat nihil, sed aliquid: id quod significatur, videtur non posse esse nihil, sed magis aliquid. Si ergo quod significatur nõ est nihil, sed aliquid: qualiter

qualiter verum erit, vt significetur per hoc nomen quod est nihil? Quippè si verè nihil dicitur, verè nihil est, & idcirco non est aliquid. Quare si quod significatur hoc nomine, non est nihil, sed aliquid, quemadmodum consequentia videtur ostendere, falsè & incongruè vocatur hoc nomine. At econtra, si secundum iudicium omne, id quod nominatur nihil, verè est nihil, & nequaquam est aliquid: vsquam ne videtur aliquid cõsequentius, quàm vt hoc ipsum nomẽ nihil significet, id non significet aliquid. Quid itaque est: quia hoc nomen videlicet non significat nihil, sed aliquid: & non significat aliquid, sed nihil. Mag. Forsitan non repugnant, significare nihil, & aliquid. Dis. Si non repugnãt: aut ista vox diuersa cõsideratione significat nihil, aut aliquid: aut inuenienda res est aliqua, quæ sit aliquid, & nihil. Mag. Quid si vtrunque inueniri potest, & diuersa scilicet significationis cõsideratio in hoc nomine, & eandem rem esse aliquid & nihil. Dis. Vtrunque vellem cognoscere. Mag. Constat, quoniam hæc vox scilicet nihil, quatum ad significationem nullatenus differt ab eo, quod dicit, non aliquid. Nihil quoque hoc apertius, quàm quod hæc vox scilicet, non aliquid, omnem rem penitus & omne quod est aliquid, intellectu remouendum, nec omnino vllam rem, aut penitus quod aliquid sit intellectu retinendum sua significatione cõstituit: sed quoniam remotio alicuius rei significari nullatenus potest, nisi cum significatione eius ipsius, cuius significatur remotio. Nullus enim intelligit, quid significet non homo, nisi intelligendo quid sit homo: necesse est vt hæc vox quæ est, nõ aliquid, destruendo id quod est aliquid, significet aliquid. Quoniam verò auferendo omne quod est aliquid, nullam significat essentiam, quam in audientis intellectu retinẽdam constituat: idcirco vox nõ aliquid nullam rem, aut quod sit aliquid, significat. igitur hæc vox, non aliquid, his diuersis rationibus aliquatenus significat rem, & aliquid: & nullatenus significat rem, aut aliquid: significat enim remouendo, & non significat constituendo. Hac ratione nomẽ nihil, quod perimit omne quod est aliquid: & destruendo non significat nihil, sed aliquid: & constituendo non significat aliquid, sed nihil. Quapropter non est necesse nihil, esse aliquid: ideo quia nomẽ significet aliquid quolibet modo, sed potius necesse est nihil, esse nihil: quia nomẽ eius significat hoc modo aliquid Hoc itaque modo non repugnat malum nihil esse, & mali nomen esse significatum: sed sic aliquid perimendo significat, vt nullius rei sit constitutiuum.

Quomodo malum, & nihil, non possint probari per nomen suum aliquid esse, sed quasi aliquid. Cap. XI. Discip.

Equeo negare nomen nihili secundũ prædictam à te rationem, aliquo modo significare aliquid: sed satis notum est, quia illud aliquid quod isto modo hoc nomine significatur, non nominatur nihil. nec cũ audiuimus hoc nomen, accipimus illud pro illa re, quã ita significat. Illud igitur quęro pro quo hoc nomen ponitur: & quid intelligimus, cùm ipsum audimus, illud inquã quæro, quid sit. Illud enim hoc nomine propriè significat, & idcirco nomen est: quia eius significatum est. non quia supra dicto modo negando significat aliquid: eius quippè nomen est, pro cuius significatione inter nomina computatur, & illud vocatur nihil. Illud quæro, quomodo sit aliquid, si propriè vocatur nihil: aut qualiter sit nihil, si nomen significatum significat nihil: aut quomodo idem sit aliquid, & nihil? Illud idem quæro de nomine mali, & de eo quod significat, & quod malum nominatur? Mag. Rectè quæris, quia licet suprapositа ratione, malum & nihil significent aliquid: tamen quod significatur malum, non est aut nihil, sed & alia ratio qua significant aliquid: & quod significatur est aliquid, sed non verè est aliquid sed quasi aliquid. Multa quidẽ dicuntur secundum formam, quæ non sunt secundum rem vt timere, secundum formam vocis dicitur actiuum, cùm sit passiuum secũdum rem. Ita quoque cæcitas, dicitur aliquid secundũ formam loquendi, cùm non sit aliquid secũ rem. Sicut enim de aliquo dicimus: quia visum habet & visus est in eo: ita dicimus quia habet cæcitatem, & cæcitas est in eo: cùm hoc nõ sit aliquid, sed potius non aliquid: & hãc habere, nõ sit habere aliquid: imo carere eo, quod est aliquid. Cęcitas nanque non est aliud, quàm nõ visus, aut absentia visus, vbi visus debet esse, nõ visus vel absentia visus nõ magis est aliquid, vbi visus debet esse, quàm vbi nõ debet esse. Quare cæcitas non magis est in oculo aliquid, quia ibi debet esse visus: quàm non visus vel absentia visus in lapide, vbi nõ debet esse visus. Multa quoque alia similiter dicuntur aliquid secũdum formam loquendi, quæ non sunt aliquid: quoniã sic loquimur de illis, sicut de rebus existentibus. Hoc ergo modo malũ, & nihil, significant aliquid, & quod significat est aliquid, nõ secundum rem, sed secundum formam loquendi. Nihil enim non aliud significat, quàm non aliquid, aut absentiam eorum quæ sunt aliquid: & malum non est aliud, quàm non bonum, aut absentia boni, vbi debet & expedit esse bonũ. Quod autẽ nõ est aliud, q̃ absentia eius, quod est aliquid, vtiq; nõ est aliquid. Malũ igitur vere est nihil, & nihil nõ est aliquid: & tamẽ quodãmodo sunt aliquid: quia sic loquimur de his, quasi sint aliquid: cũ dicim⁹, nihil, vel malũ fecit: aut nihil, aut malũ est, quod fecit: sicut dicimus, aliquid, vel bonũ fecit: aut aliquid, vel bonũ est quod fecit. Hinc est q̃ cũ negamus omnino esse aliquid quod dicit aliquis. ita dicim⁹: hoc quod dicis, nihil est. Nã & hoc quod propriè nõ dicitur: nõ de eo quod est aliquid dicitur. & cũ ita dicitur, sicut modò dixi, nõ dicitur eo q̃ sit aliquid, sed quasi aliquid, dicitur. Dis. De ratione nominis mali, qua me putabã posse probare malum esse aliquid, fatisfecisti.

Quòd angelus à se non potuit habere voluntatẽ primam, & quòd multa dicuntur posse aliena potestate, & non posse aliena impotentia. Cap. XII.

Estat nunc vt me ad alia quæ mihi malum esse aliquid persuadere nituntur, quid respondere valeam edoceas. Mag.

Vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Vt veritatem rei enodare posimus, longe aliquantulũ exordiri nos oportet: sed & opus est, v t tu ea quæ dicam, non sis contentus singula tantùm intelligere: sed omnia simul memoria quasi sub vno intuitu colligere. Dis. Ego quidẽ intentus ero, quantum potero: verũtamen si in aliquo tardior quàm velis extitero, non te me expectare pigeat, prout videris tarditatem meã expetere. Ma. Ponamus ergo deum nunc facere angelum, quem velit facere beatum: & non simul totum, sed per partes, & hactenus iam esse factum, vt iam sit aptus ad habendam voluntatem, sed nondum velit aliquid. Dis. Pone quod vis, & expone quod quæro. Mag. An ergo putas, quòd ipse angel⁹ per se posit velle aliquid? Dis. Non bene video, quod dicis per se. Quod enim (sicut suprà iam dixisti de omni creatura) nihil habet quod non accepit, nihil potest per se. Ma. Per se dico, per hoc quod iam habet, vt qui habet pedes, & quæ sufficiant ad potẽti am ambulandi, potest ambulare per se. qui autẽ ha-
H bet pedes, & nõ habet incolumitatem pedum, non potest ambulare per se. Hoc itaque modo quæro, an ille angelus qui iam aptus est ad volẽdum, & nõdũ quicquam vult, possit per se velle aliquid? Disci. Puto, quia potest si aliquando vult. Mag. Non respondes ad interrogationem meam. Disc. Quomodo? Mag. Ego quæro de nihil volente, & de potestate quæ præcedit rẽ: & tu respondes de voluntate & potestate quæ sit cum re. Nã omne quod est, eo ipso quo est, potest esse. Non autem omne quod est, potuit esse antequam esset. Cùm ergo quæro, vtrum ille qui nihil vult possit velle: quæro potestatẽ ante voluntatem, qua se possit mouere ad voluntatem. Tu verò cùm respondes, quia si vult potest: dicis potestatem, quæ sit cum ipsa voluntate. Necesse enim est si vult, vt possit velle. Di. Scio duas esse potestates: vnam quæ nondum est in re, alteram quæ iam est in re. Sed & hoc non possum nescire: quia quicquid ita potest esse, vt iam sit, si aliquando nõ fuit, potuit prius esse. Si enim non potuisset, nunquam esset. Be-
I ne ergo æstimo me respondisse: quia qui ideo potest velle, quia iam vult: necesse est eum prius potuisse, quàm vellet. Ma. Putas, quia quod nihil est, omnino nihil habet: & ideo nullam habet potestatem, & sine potestate omnino nihil potest. Disci. Hoc non possum negare. Magi. Aestimo, quia mundus antequam fieret, nihil erat. Dis. Verum dicis. Ma. Ergo omnino nihil potuit antequam esset. Disc. Ita sequitur. Mag. Non ergo potuit esse antequam esset. Disc. Et ego dico. Si non potuit esse, impossibile fuit, vt esset aliquando. Mag. Et possibile & impossibile erat antequam esset: & quidem in cuius potestate nõ erat vt esset, erat impossibile: sed deo in cuius potestate erat vt fieret, possibile erat. quia ergo Deus mundum facere poterat, prius quàm fieret, ideo est mundus: nõ quia ipse mũdus prius potuit esse. Dis. Rationi non possum contradicere: sed vsus loquendi non consentit. Ma. Non est mirum. Multa nanque in cõmuni locutione dicuntur improprie: sed tamen oportet medullam veritatis inquirere. Necesse est improprietatem perturbantem, quantum res expetit & possibile est, secernere. Ex qua im- K
proprietate loquendi fit, vt sæpissime dicamus rem posse: non quod illa possit, sed quoniã alia res potest: & rem, quæ potest, non posse: quoniam alia res nõ potest. vt si dico: liber potest à me scribi, vtiq; liber nihil potest: sed ego possum scribere librum. Et cum dicimus: iste non potest vinci ab illo, non aliud intelligimus quã ille non potest vincere ipsum. Hinc est quod dicimus, deum non posse aliquid sibi aduersum, aut peruersum quoniam sic est potens in beatitudine & iustitia, immo, quoniam beatitudo & iustitia non sunt in illo diuersa, sed vnum bonũ sic est omnipotẽs in simplici bono, vt nulla res possit, quæ noceat summo bono. Ideo non po
teſt corrumpi vel mentiri. Ita ergo quicquid non est, antequam est, sua potestate esse non po
test: sed si potest alia res facere, vt sit: hoc modo aliena potestate potest esse. Quanuis autẽ pluribus modis diuidi possit potentia, vel impotẽ
tia: hoc tãtum nunc tibi sufficiat, quia multa di
cuntur posse nõ sua sed aliena potestate: & mul L
ta non posse non sua sed aliena impotentia. De propria igitur potestate loquor, cum quæro de angelo, quem nouum posuimus fieri: & hactenus iã esse, factum iam, & aptus iam sit ad habẽ
dam voluntatem, sed nihil adhuc velit: an ipse possit per se velle aliquid, & de ipsa mihi respondete. Discip. Si iam sit, aptus est ad voluntatem vt nihil illi aliud desit quàm velle: non video, cur per se non possit. Quicunque enim aptus est ad videndum, & clausis oculis in luce positus nihil videt, potest tamẽ videre per se. quare ergo non volens simpliciter non velit per se sicut non videns potest per se videre. Ma. Quia ille non videns habet visum, & voluntatem qua potest mouere visum: nos verò de illo, qui nullam habet voluntatem loquimur. Quare respõde mihi, si qua res seipsam mouet de non velle ad velle: vt sic ipsa se velit mouere. Disci. Si dixero, quia moueatur nõ volens: consequẽs erit, vt non à se, sed ab alio moueatur. nisi forte si quis subito claudit oculos ad ictum venien- M
tem: aut si cogitur quis aliquo incommodo, vt
velit quod prius non volebat. Nescio enim tũc prius se velit mouere ad hanc voluntatem. Ma. Nullus cogitur vel timore vel sensu alicuius incommodi, nec attrahitur amore alicuius commodi ad volendum aliquid: nisi qui prius habet naturalem voluntatem vitandi incommodũ aut habendi commodum: qua voluntate se mouet ad alias voluntates. D. Negare nequeo. Ma. Dic ergo, quia quicquid se mouet ad volendũ, prius se vult ita mouere. Discipulus. Ita est: Magis. Quod ergo nihil vult, nullo modo potest se mouere ad volendum. Dis. Non possum contradicere. Magist. Restat igitur, vt ille angelus qui iam aptus factus est ad habendam voluntatem, sed tamen nihil vult, non possit habere primam voluntatem à se. Disc. Necesse fateri me: quia nihil potest per se velle, qui nihil vult. Magis. Beatus autem non potest esse, si non vult beatitudinem. Dico enim nunc beatitudinem, non beatitudinem cum iustitia: sed quam volunt omnes etiam iniusti. Omnes quippe volunt bene sibi esse. Excepto nanque hoc,

A hoc, quod omnis natura bona diuiditur in duo bona, & duo his contraria mala vsu dicuntur. vnum bonum, & quod dicitur iustitia: cui contrarium malum iniustitia, alterum bonum est, quod mihi videtur posse dici commodum, & huic malum opponitur incommodum. Sed iustitiam quidam non omnes volunt, neque omnes fugiunt iniustitiam. commodum verò non solũ omnis rationalis natura, sed & omne quod sentire potest vult, & vitat incommodũ. Nam nullus vult, nisi quod aliquo modo putat sibi commodum. Hoc igitur modo, bene sibi esse omnes volunt, & malè sibi esse nolunt. De hac beatitudine nunc dico: quia nullus potest esse beatus, qui non vult beatitudinem. Nullus nãque beatus potest esse, aut habendo quod non vult, aut non habendo quod vult. Discip. Non
B est negandum. Mag. Nec beatus esse potest, qui non vult iustitiam. Discip. Nec hoc minus concedendum.

Quòd accepta sola voluntate beatitudinis, nec aliud posset velle, nec illam non velle: & quicquid vellet, non esset iusta, vel iniusta voluntas.

Cap. XIII. Mag.

Ieamus ergo deum illi dare primũ solã
D beatitudinis voluntatem, & videamus an ideireo, quia accepit aliquam voluntatem, iam se possit ipse mouere ad volendum aliud quàm quod accepit velle. Dis. Prosequere quod incœpisti, ego enim paratus sum intelligere. Mag. Constat quia nondum aliud vult q̃ beatitudinem, quia non aliud accepit velle. Di. Vnde est? Ma. Quæro ergo à te, an possit se mouere ad aliud volendum? Disc. Nequeo videre, quomodo se moueat ad volendum aliud quàm beatitudinem, quia aliud non vult. Nam si vult se mouere ad aliud volẽdum, vult vtique aliud. Ma. Sicut ergo nulla voluntate adhuc data nihil poterat se velle: ita sola voluntate beatitudinis accepta, nullam aliam à se potest habere voluntatem. Disc. Ita est. Magist. Nónne si putat
C prodesse aliquid ad adipiscendum beatitudinẽ, potest se mouere ad volendum illud? Di. Dubito quid respondeam, nam si non potest, non videó quòd velit beatitudinẽ, qui non potest velle quo se adipisci posse beatitudinem putat. Si verò potest, non intelligo quomodo non possit velle aliud. Ma. Qui vult aliud non propter rem quã videtur velle, sed propter aliud: quid propriè iudicandus est velle? an illud quod dicitur velle, an illud propter quod vult? Dis. Illud itaque propter quod vult videtur velle. Mag. Qui ergo vult aliquid propter beatitudinẽ, nõ aliud vult quàm beatitudinem. quare potest, & quod putat prodesse ad beatitudinem, & solam beatitudinem velle. Disc. Satis est planum. Magist. Quæro adhuc, an accepta hac sola volũtate possit non velle beatitudinem? Disci. Non potest vtrunque simul & velle & non velle. Ma. Verũ est. Sed nõ hoc quæro: sed quæro, an possit deserere hanc voluntatem, & mouere se de velle ad non velle beatitudinem? Dis. Siquidem hoc facit nolens, non ipse facit: si verò volens, aliud vult quàm beatitudinem, sed non vult aliud. Quare manifestum puto, quia nullatenus potest per se non velle, ad quod solum accepit velle. D
Ma. Bene intelligis. Sed respondemihi adhuc, si non potest non velle beatitudinẽ: quanto maiorem eam intelliget, qui nihil nisi beatitudinẽ vult, & non potest nisi velle beatitudinem? Di. Si non tanto magis valet beatitudinem, quanto meliorem ac maiorem illam putaret: aut omnino si vellet beatitudinem, aut vellet aliud propter quod meliorem nollet: sed dicimus, quia il lam vult, & non aliud. Mag. Vult ergo esse beatus, quanto altius hoc esse posse cognoscit. Di. Procul dubio vult. Mag. Ergo vult similis esse deo. Di. Nihil apertius. Ma. Quid tibi videtur, an esset iusta volũtas, si hoc modo similis vellet esse deo? Dis. Nec iustam volo dicere, quia vellet quod non conueniret: nec iniustam, quia ex necessitate vellet. Ma. At eum qui vult beatitudinem solam, commoda tãtum velle posuimus. Si ergo ille, qui nihil vellet nisi commoda, non E
posset habere maiora & veriora: vellétne mino-
ra quibuscunque vti posset? Dis. Imo non posset nec vellet quælibet infima, si maiora nõ posset. Mag. Nónne cũ vellet commodo infima & immunda, quibus irrationabilia animalia delectantur: esset eadem voluntas iniusta & vituperabilis? Disc. Quomodo iniusta aut reprehendenda voluntas esset: quia vellet, quod non posse velle accepisset? Mag. Voluntatem tamen ipsam siue cùm vult summa accõmoda, siue cùm vult infima, constat esse opus & donum dei: sicut est vita, aut sensibilitas: aut non esse in eo iustitiam, siue iniustitiam. Dis. Non est dubium. Mag. Ergo inquantum essentia est bonum, aliquid est: quantum verò ad iustitiam pertinet siue iniustitiam, nec bona nec mala est. Discip. Nihil clarius. Magist. Sed non debet esse beatus, si non habet iustam voluntatem: imo non potest perfectè nec laudabiliter esse beatus, qui vult quod nec potest nec debet esse. Disc. Multum patet.

Quòd similiter sit, si sola accepta voluntas rectitudinis, & ideirco vtramque voluntatem accepit simul, & vt iustus, & vt beatus esset.

Cap. XIIII. Mag. F

Onsideremus ergo de iustitiç voluntate. Si daretur eidem angelo velle solum,
C quod cum velle conueniret: an posset aliud velle, aut si nõ posset nõ velle per se quod accepisset velle? Dis. Omnino quod vidimus in voluntate beatitudinis, necesse est in hac quoq; voluntate euenire. Mag. Ergo nec iustam nec iniustam haberet voluntatem. Sicut enim ibi nõ esset voluntas iniusta, si vellet inconuenientia: nec ideirco esset iusta volũtas, quoniam sic hoc accepisset vt non posset aliter velle. Quoniam ergo nec solummodo volendo beatitudinem, nec solummodo volendo quod conuenit, cùm ex necessitate sic velit, iustus vel iniustus, potest appellari: nec potest nec debet esse beatus, nisi velit: & nisi iuste velit necesse est, vt sic faciat Deus vtranque voluntatem in illo conuenire: & vt beatus esse velit, quatenus addita iustitia sic temperet voluntatem beatitudinis, vt & resecet voluntatis excessum, & excedendi nõ amputet potestatem: vt cùm per hoc quod volet beatus esse, modum possit excedere: per hoc quod

Universidad de Deusto
Biblioteca

G quod iuſte volet, nonvolet excedere: & ſic iuſtã habens beatitudinis voluntatem poſsit & debeat eſſe beatus: qui non volendo, quod nõ debet velle, cùm tamen poſsit, mereatur: vt quod velle non debet, nunquam velle poſsit, & ſemper tenendo iuſtitiam per moderatam voluntatẽ nullo modo indigeat, aut ſi deſeruerit iuſtitiam per immoderatam volũtatem omnino indigeat. Diſci. Nihil conuenientius cogitari poteſt. Mag. Memento, quia cùm ſuperius conſiderabamus ſolam beatitudinis voluntatem, ſine hac meta quam addidimus: vt ſub deo ſe coerceat: dicebamus in ea non eſſe iuſtitiam vel iniuſtitiam quicquid vellet. Diſcip. Bene memini. Mag. An putas aliquid eſſe, quod additum eidem voluntati temperet illã, ne plus velit quã velle oportet, & expedit? Di. Nullus intelligẽs nihil hoc eſſe putabit. Magiſt. Hoc ſatis credo, animaduertis nõ aliud eſſe quàm iuſtitiam. Di. Nihil aliud cogitari poteſt. Ma. Certum eſt igitur iuſtitiam eſſe aliquid.

H

Quòd iuſtitia ſit aliquid.

Cap. XV. *Diſ.*

I Mmo valde aliquid bonum. Mag. Antequam acciperet iuſtitiam hanc, volũtas illa debebat velle & non velle ſecũdum iuſtitiam? Diſc. Non debebat: quod ideo non debebat, quia non acceperat. Ma. Poſtquã autem non accepit: non dubitas debere, niſi aliqua violẽtia amittat? Diſ. Semper eam huic debito alligatã puto, ſiue teneat quod accepit, ſiue ſpõte deſerat. Mag. Rectè aſſeris. Sed quid ſi volũtas eadem iuſtitiam tam vtiliter & tam ſapiẽter additam ſibi, nulla indigentia & nulla violẽtia cogente deſerat, vtendo ſponte ſua poteſtate, id eſt, plus volendo quàm debeat: an remanebit aliquid aliud cum ipſa volũtate, quàm quod prius conſiderabamus ante additamentum iuſtitiæ? Quoniam nihil aliud eſt additum quàm iuſtitia, ſeparata iuſtitia nihil aliud certũ eſt remanere quàm quod prius erat, niſi quia debitricem fecit eam accepta iuſtitia, & quaſi quædam pulchra veſtigia ſui reliquit derelicta eadem iuſtitia. Eo enim ipſo quo debitrix iuſtitiæ permanet, mõſtratur honeſtate iuſtitiæ fuiſſe decorata. Sed & hoc ſatis iuſtum eſt, vt quod ſemel accepit iuſtitiam, ſeruare eam ſemper debeat, niſi violenter amiſerit. Et certè multum dignior natura probatur: quæ vel aliquando habuiſſe, & ſemper debere vt habeat tam honeſtum bonum communiter: quàm quia hoc ipſum non habere nec debere aliquando cognoſcitur. Mag. Bene conſideras, ſed adde huic tuæ ſententiæ: quia quanto natura quæ hoc habuit quod debet, mõſtratur laudabilior: tanto perſona, quæ non habet quod debet, conuincitur vituperabilior. D. Vehementer aſſentio. Mag. Diſcerne mihi bene, quid ibi monſtrat naturam laudabilem, & quid faciat perſonã vituperabilẽ. Diſ. Habuiſſe vel debere, monſtrat naturalem dignitatem: & non habere, facit perſonalem inhoneſtatem. Habere enim, factum eſt ab eo qui dedit: nõ habere, factum ab ipſo qui deſeruit. Ideo nanque debet, quia accepit: ideo verò non habet, quia deſeruit. Ma. Non ergo reprehendas in ipſa voluntate, quæ non ſtetit in iuſtitia, debere iuſtitiam, ſed non habere iuſtitiam. Di. Omnino ni K hil aliud ibi reprehendo quàm abſentiam iuſtitiæ, ſiue non habere iuſtitiam. Nam ſicut iam dixi: habere, decorat: nõ habere verò, deturpat. & quo magis illud decet, eo magis iſtud dedecet: imo non ob aliud voluntatem illam deturpat ex propria culpa nõ habere, quã quia illam decorat ex bonitate dantis habere debere. Ma. Nónne iam voluntatem ipſam, quæ non habet iuſtitiam quam debet habere, iudicas iniuſtam, & in illa eſſe iniuſtitiam? Diſc. Quis non ita iudicet. Mag. Si non eſſet iniuſta, nec eſſet in illa iniuſtitia: puto quia nihil in ea reprehenderes. Di. Nihil omnino. Mag. Ergo nihil aliud in ea la reprehendis, quàm iniuſtitiam, & quia iniuſta eſt. Diſ. Non poſſum aliud quicquam in ea reprehendere. Ma. Si ergo nihil aliud ibi reprehendis, quàm abſentiam iuſtitiæ, & illam nõ habere iuſtitiam: ſicut paulo antè dixiſti: & iterum verum eſt, quia nihil aliud reprehendis in il- L quàm in illa eſſe iniuſtitiam, ſiue illam eſſe iniuſtam: palã eſt, quia nõ aliud in illa eſt iniuſtitia, aut eſſe iniuſtam, quàm abſentia iuſtitiæ, aut nõ habere iuſtitiã. Diſc. Nullo modo poſſunt hæc eſſe diuerſa. Mag. Sicut igitur abſentia iuſtitiæ, & non habere iuſtitiam, nullam eſſentiam habent: ita iniuſtitia & eſſe iniuſtum, nullum habent eſſe, & ideirco non eſt aliquid, ſed nihil. Diſ. Non eſt conſequentius aliquid. Mag. Memento etiam iam cõſtare: quia recedente iuſtitia excepto debito iuſtitiæ, nihil aliud ibi remãſit, quàm quod habebat ante ſuſceptam iuſtitiã. Diſcip. Conſtat vtique. Mag. Ac iniuſta non erat, nec iniuſtitiam habebat antequam haberet iuſtitiam. Diſc. Non. Mag. Ergo aut recedente iniuſtitia, non eſt in illa iniuſtitia, nec eſt iniuſta: aut nihil eſt iniuſtitia, vel eſſe iniuſtum. Diſc. Nõ poteſt videri aliquid magis neceſſarium. Mag. At iniuſtitiam illam habere, & eſſe iniuſtam, poſt deſertam iuſtitiam conceſsiſti. Di. Immo non poſſum nõ videre. Ma. Nihil igitur eſt iniuſtitia, vel eſſe iniuſtum. Diſc. Credentem me feciſti ſcire, quod neſciens cre- M debam.

Quòd iniuſtitia non ſit niſi abſentia debitæ iuſtitiæ. *Cap.* XVI. *Mag.*

A Eſtimo etiam te cognoſcere iam, quòd cùm iniuſtitia nõ ſit aliud quàm abſentia iuſtitiæ: nec iniuſtum eſſe aliud quã non habere iuſtitiam: cur non ante datam, ſed poſt derelictã iuſtitiam, eadem abſentia iuſtitiæ vocetur iniuſtitia: & nõ habere iuſtitiam, ſit iniuſtum eſſe, & ſit vtrunque reprehenſibile. non enim propter aliud, niſi quia non dedecet abeſſe iuſtitiam, niſi vbi debet eſſe. Sicut enim virũ, qui nondum debet habere barbam, non dedecet non habere: cùm verò iam debet habere indecorum eſt non habere. Ita naturam, quæ non debet habere iuſtitiam, non deformat non habere: illam verò quæ habere debet, dehoneſtat non habere, & quanto magis debet habere, virilem oſtendit naturam: tanto magis non habere, fœdat virilẽ figuram. Diſ. Sufficienter video iniuſtitiam non eſſe, niſi abſentiam iuſtitiæ vbi debet eſſe iuſtitia. Mag. Cùm poſsimus ſolam voluntatem

A voluntatem beatitudinis præfato angelo dari, vidimus eum nihil potuiſſe velle aliud. Diſci. Apertè vidimus quod dicis.

Cur deſertor angelus non poſsit redire ad iuſtitiam. *Cap.* XVII. *Mag.*

N modo dereliꝛta iuſtitia, & remanente illa ſolum voluntate, quæ prius fuerat, beatitudinis, poteſt idem deſertor ad voluntatem iuſtitiæ redire per ſe, ad quam non potuit antequam daretur venire? Diſc. Sed modo multo minus. Tunc enim conditione naturę nõ poterat habere: nunc verò merito quoque culpæ non debet habere. Mag. Nullo ergo modo poteſt habere iuſtitiam à ſe, cùm non habet iuſtitiam. quia nec antequam eam accepit, nec poſtquam eam deſerit. Diſ. Non debet aliquid habere à ſe. Mag. Nónne aliquo modo vel cùm ipſe haberet potuit ipſe ſibi dare iuſtitiã. Diſ. Quomodo potuiſſet. Mag. Pluribus modis B dicimus facere. Dicimus enim facere aliquid, cùm eſſe facimus rem: & cùm facere poſsimus vt non ſit, & non facimus. Hoc itaq; modo potuit ipſe ſibi dare iuſtitiam, quia potuit ſibi auferre eam, & potuit non auferre: quomodo ille qui ſtetit in veritate, in qua factus eſt, non fecit cùm potuit vt eam non haberet: & ita eam ipſe ſibi dedit, & totum hoc à deo accepit. Ab eo enim acceperant ambo habere, & poſſe tenere, & poſſe deſerere. Hoc vltimum ideo deus dedit, vt poſſent ſibi dare aliquo modo iuſtitiam. Si enim nullo modo eam ſibi poſſent auferre, nullo modo poſſent ſibi dare. Quid ergo hoc modo ſibi dedit eam, hoc ipſum à deo accepit, vt ſibi eam daret.

Quomodo malus angelus ſe fecit iniuſtum, & bonus ſe iuſtum, & quòd malus ſic debet deo gratias pro bonis quæ accepit & deſeruit, ſicut bonus qui ſeruauit accepta. *Cap.* XVIII. *Diſ.*

Ideo, quia nõ auferendo potuerunt ſibi V dare iuſtitiam, ſed alter ſibi dedit, alter ſibi abſtulit. Magi. Vides ergo deo parem eos habere gratiam, quãtum ad bonitatem C ipſius, nec diabolũ ideo minus debere deo reddere quod dei eſt: quia ſibi abſtulit quod deus dedit, & noluit accipere quod deus obtulit. Di. Video. Magi. Semper igitur debet deo gratias agere malus angelus pro beatitudine quam ſibi abſtulit: ſicut bonus pro ea quã ſibi ipſe dedit. Diſc. Veriſsimum eſt. Mag. Æſtimo, quia animaduertis deum nullo modo poſſe facere iniuſtum, niſi iniuſtum non faciendo iuſtum cùm poſsit. Deus iniuſtum facit, quando non facit iuſtum, quem iuſtum facere poteſt. Nam ante acceptam iuſtitiã nullus eſt iuſtus vel iniuſtus: & nullus poſt acceptã iuſtitiam fit iniuſtus, niſi ſponte deſerta iuſtitia. Sicut ergo bonus angelus fecit ſe iuſtum, non auferendo ſibi iuſtitiam cùm potuit: ita deus malum angelum, angelum facit iniuſtum, non reddendo ei iuſtitiam cum poſsit. Diſc. Facile cognoſcitur.

Quòd voluntas inquantũ ſit, bonum eſt, & nulla res mala ſit. *Cap.* XIX. *Mag.*

Edeamus ad conſiderationem voluntaR tis, & reminiſcamur quod conſiderauimus voluntatem ſcilicet beatitudinis quicquid velit non eſſe malum, ſed eſſe bonum D aliquod antequam accipiat iuſtitiam. Vnde cõſequitur, quia cùm deſerit acceptam iuſtitiam: ſi eadẽ eſſentia eſt, quæ prius erat bonũ aliquod, quantum ad hoc quod eſt: quantũ verò ad hoc quia iuſtitia non eſt, in illa quæ fuit, dicitur mala & iniuſta. Nam ſi velle deo ſimilem eſſe, malum eſſet, filius dei non vellet ſimilis eſſe patri, aut ſi velle quaſlibet infimas voluptates eſſet malum, mala diceretur voluntas brutorum animalium. Sed nec voluntas filij dei eſt mala, quia eſt iuſta: nec voluntas irrationalis mala dicitur, quia non eſt iniuſta. Vnde ſequitur nullam voluntatem eſſe malum, ſed eſſe bonum inquãtũ eſt, quia opus dei eſt, nec niſi inquãtũ eſt iniuſta, malam eſſe. & quoniã nulla res mala dicitur niſi mala voluntas, aut propter malã voluntatẽ: vt malus homo, & mala actio: nihil eſt apertius quàm nullã rem eſſe malã, nec aliud eſſe malũ, E quàm abſentiam iuſtitiæ dereliꝛtæ in voluntate, aut in aliqua re propter malam voluntatem.

Quomodo deus faciat malas voluntates & actiones, & quomodo accipiantur ab eo. *Cap.* XX. *Diſ.*

Ie tua diſputatio veris & neceſſariis a- S pertisque rationibus concatenatur, vt nulla ratione quod dicis, diſſolui poſſe videam: niſi quia video aliud cõſequi, quod nec dici debere credo, nec quomodo non ſint, ſi vera ſunt quæ dicis, nõ video. Nam ſi velle eſſe ſimilem deo non nihil nec malum, ſed quoddã bonum eſt: nõ niſi ab eo à quo eſt omne bonũ, quod eſt, haberi potuit. Si ergo angelus nõ habuit quod nõ accepit: quod habuit ab illo accepit à quo habuit. Quid aut ab illo accepit, quod ille non dedit? Quare ſi habuit velle eſſe ſimilẽ deo: ideo habuit, quia deus dedit. Mag. Quid mirum ſi quemadmodum dicitur inducere in tentationem, quando non liberat de ea, ita fatemur eum dare voluntatem malam, non prohibendo eam cum poteſt: præſertim cùm poteſtas volendi quælibet non niſi ab illo ſit. Diſc. Hoc modo nõ videtur eſſe inconueniens. Ma. Si ergo datio non eſt ſine acceptione: quemad- F modum non inuſitatè dicitur dare, & qui ſponte concedit, & qui non approbando permittit: ita non incongruè accipere dicitur, & qui conceſſa ſuſcepit, & qui illicita præſumit. Di. Nec incõgruum nec inuſitatum mihi videtur quod dicis. Mag. Quid ergo dicimus contra veritatẽ: ſi dicimus, cùm diabolus voluit, quod non debuit, hoc illũ & à deo accepiſſe, quia deus permiſit: & non accepiſſe, quia ille non conſenſit. Diſ. Nihil hoc repugnare videtur veritati. Ma. Cùm igitur diabolus conuertit voluntatem ad quod non debuit, & ipſum velle, & ipſa cõuerſio fuit aliquid: & tamen nõ niſi à deo, & de dei voluntate aliquid habuit. quoniam nec velle aliquid, nec mouere potuit voluntatem, niſi illo permittẽte qui fecit omnes naturas ſubſtantiales & accidentales, vniuerſales & indiuiduales. Inquãtum enim voluntas & cõuerſio ſiue motus voluntatis eſt aliquid, bonum eſt, & dei eſt. Inquantum verò iuſtitia caret, ſine qua eſſe nõ debet: non ſimpliciter malum, ſed aliquid malum eſt, & quod malum eſt non dei, ſed volẽtis,

ſiue

Universidad de Deusto
Biblioteca

G siue mouentis voluntatem. Simplex quippè malum est iniustitia: quoniam non est aliud q̄ malū quod nihil est. Aliud verò malum est natura, in qua est iustitia: quia est aliquid & aliud quā iustitia, quæ malū & nihil est. Quare quod aliquid est à deo fit, & dei est, quod verò nihil est, id est malum ab iniusto fit & eius est. Di. Quod quidem deus naturas rerū omnium faciat fatendū est. Quod verò singulas actiones, peruersarum voluntatū velut ipsum prauū motum voluntatis, quo ipsa mala voluntas se mouet, faciat quis concedat. Mag. Quid mirum, si dicimus deum facere singulas actiones, quæ fiūt mala volūtate cùm fatemur eū facere singulas substantias, quę fiunt iniusta voluntate & inhonesta actione. D. Non habeo quid contradicam, quippè nec negare possum verè aliud esse quanlibet actionē: nec fateri volo nō fieri à deo, quod verè aliquā habet essētiā. Neq; ista tua ratio vllo modo accusat deū, aut excusat diabolū: sed omnino deū
H excusat, & diabolū accusat. Sed vellem scire, vtrum idē desertor angelus ista de se prę sciuerit.

Quòd malus angelus non potuit præscire se casurum esse. Cap. XXI. Mag.

Vm quæris, vtrum ille angelus qui nō
C stetit in veritate præsciuerit se esse casurum, discernendum est de qua scientia dicas. Nam si de illa scientia quæritur, qua non nisi cum certa ratione aliquid intelligitur: omnino respondeo: non posse scire quod potest non esse. Quod enim non esse potest, nequa quam esse certa potest colligi ratione. Quapropter constat illum nullatenus potuisse præscire casum suum, quem necesse non erat futurum. Ponamus enim non fuisse futurum casum illū, an itaque putas præsciri potuisse si futurus non erat. Di. Videtur non posse præsciri, quod potest futurum non esse, nec posse non esse futurum, quod præscitur. Sed reminiscor nūc illius famolissimæ quæstionis de præscientia diuina & libero arbitrio: quanuis enim tanta autoritate asseratur, & tanta teneatur vtilitate, & nullatenus propter humanam rationem dubitandū
I sit diuinam præscientiam & liberum arbitrium sibiinuicem consentire. tamen quantum ad rationis considerationem, quæ videtur spectare insociabiliter videntur dissentire: vnde videm⁹ in hac quæstione nōnullos sic in vnam partem vrgentes, vt alteram omnes deserant vnda infidelitatis suæ submergente perire, multos verò velut contrariis ventis hincinde contra inuicē sustentando quassantibus periclitari. Cùm ergo diuinam cōstet præscientiam esse, omnium quæ fiunt libero arbitrio, nec aliud horum sit ex necessitate: nihilominus videtur posse non esse futurum quod præscitur. Magist. Breuiter interim respondebo. Præscientia Dei non propriè dicitur præscientia. Cui enim omnia semper sunt præsentia, non habet futurorum præscientiam, sed præsentium scientiam. Cùm ergo alia sit ratio de præscientia futuræ quàm de præsentis rei scientia: non est necesse diuinam præscientiam, & illam de qua quærimus, eandem habere consequentiam. Discipulus. Assentio. Magist. Redeamus ad illam quæ erat in manibus, quæstionem. Discipulus. Placet quod dicis. Sed eo pacto, vt cum de illa cuius K mentionem fecimus quęsiero, mihi respondere quod inde deus tibi dignabitur ostendere non renuas. Valde nanque necessaria est eius solutio si iam ab aliquo facta est, aut si fiat: fateor enim non deū alicubi excepta diuina auctoritate, cui indubitanter credo, me legisse rationem, quæ mihi sufficeret ad eiusdē solutionis intellectū. Mag. Cùm ad illam venientes, si fortè venerimus, erit sicut deus dabit. Nunc autem quoniā suprapositā ratione patet apostatam angelum non potuisse præscire ruinā suam, ea præscientia quam rei necessitas sequitur: accipe adhuc aliam rationem, quæ non solùm præscientia, sed & æstimatione, aut qualibet suspitione suū eum præsensisse casum excludit. Disc. Hoc accepto. Magi. Si adhuc in bona voluntate stans præsciebat se casurum, aut volebat vt ita fieret, aut nolebat. Discip. Vnum horum necesse est verum esse. Magi. Sed si cum præscientia voluntatem habebat aliquando cadendi, iam ipsa mala voluntate ceciderat. Disci. Patet quod L dicis. Magi. Non itaque volendo cadere prius sciuit se casurum, quàm caderet. Discip. Non potest aliud obiici conclusioni tuæ. Magi. Ac si præsciebat se casurum & nolebat: tantum miser erat dolendo, quantum magis stare volebat, & quo erat iustior, eo debebat esse fœlicior. Disci. Negari non potest. Mag. Ac tanto iustior erat, quanto magis volebat stare, & quo erat iustior, eo debebat esse fœlicior. Dis. Non potest negari. Magi. Ergo si nolendo præsciebat se casurum, tanto erat miserior, quanto debebat esse fœlicior, quod non conuenit. Disci. Ita quidem consequi negare nequeo. sed hoc sæpe non solum sine inconuenientia, sed & laudabiliter & superna gratia fieri cognoscitur: multotiens enim vt pauca de incōmodis iustorum commemorem, quanto quis iustior est, tāto maiore doloris compassione de alieno casu afficitur. Sæpe enim eum qui maiorem habet in iustitia cōstantiam, videmus ab iniustis maiorem pati persequutionis instantiam. Magi. M
Nō est eadem ratio in hominibus & in illo angelo. Hominis enim natura propter peccatum primi parentis iam innumerabilium incommodorum facta est passibilis, ex qua passibilitate multis modis gratia nobis operatur incorrupti bilitatem. Ille verò adhuc nullo peccato præcedente alicuius mali nō inuenerat passionē. Di. Satisfecisti obiectioni meæ. Patet enī quia hæc ipsa ratio sicut separat ab ipso malo angelo sui casus prę scientiam: ita nihilominus omnem segregat opinionem. Mag. Est & aliud quod mihi satis videtur ostendere nullo modo eum suā ante putauisse futuram præuaricationem. Nēpe vt coactam putauisset aut spontaneam: sed nec nullatenus erat vnde se aliquando cogi suspicaretur: nec quandiu voluit in veritate perseuerare, vllo modo putare potuit se sola voluntate illam desertorum. Suprà nanque iam monstratum est eum quandiu rectam voluntatē habuit in hac ipsa voluntate voluisse perseuerare. Quapropter volendo tenere perseueranter quod tenebat: nullo modo video vnde potuisset, vel suspicari nulla alia accedente causa: so-
la se

A la se illud desertorum voluntate. Non negoillum sciuisse, quia posset mutare voluntatem quam tenebat, sed dico illum non potuisse putare: quia aliquando omni alia cessante causa, sponte mutaret voluntatem quam perseuerantes tenere volebat. Dis. Qui diligenter intelligit quod dicis, patenter videt quia nullo modo scire vel putare potuit angelus malus se facturum quod malefecit.

Quòd sciuit se non debere velle hoc quod volendo peccauit, & deberet puniri si peccaret. Cap. XXII.

Ed & hoc volo vt pariter ostendas si
S sciuit se non debere velle quod præuaricando voluit. Mag. In hoc dubitare non debes si suprà dicta cōsideras. Si enim nesciisset se non debere velle quod iniuste voluit, ignorasset se debere volūtatem tenere quā deseruit. Quapropter nec iustus esset tenēdo, nec iniustus deserēdo iustitiam quam nesciisset. immo nec poterat non velle plus quàm habebat,
B si nesciebat se debere esse contentum eo quod acceperat. Denique quia ita rationalis erat, vt nulla re prohiberetur vti ratione, non ignorabat quid deberet vel non deberet velle. Disci. Rationem tuam non video posse infirmari: sed tamen inde mihi videtur quædam oriri quæstio. Si enim sciebat se nō debere deserere quod acceperat, vtique sciebat nihilominus se debere puniri si desereret. Quomodo igitur sponte potuit velle vnde miser esset, qui acceperat inseparabiliter velle vnde beatus esset?

Quòd non debuit scire, quia si peccaret puniretur. Cap. XXIII. Mag.

Icut certum est quia debere se puniri
S si peccaret ignorare nō potuit, ita quia puniretur si peccaret scire non debuit. Disc. Quomodo hoc ignorauit si ita rationalis erat, vt eius rationalitas non impediretur veritatem cognoscere: sicut sæpe nostra impeditur regnante corruptibili corpore. Mag. Quia rationalis erat, potuit intelligere quia iustè si pec
C caret puniretur. Sed quoniam iudicia dei multa & inuestigabiles viæ eius, nequiuit cōprehendere an deus faceret quod iuste facere posset. Sed & si quis dicat quia nullatenus credere potuit deum creaturam suā propter eius culpam damnaturum quam tanta sua bonitate fecerat: præsertim cùm nullum exēplum iustitiæ vlciscentis iniustitiam præcessisset, & certus esset numerum in quo facturi erant, qui deo frui deberent tanta sapientia esse præstitutum: vt sicut nihil habebat superfluum ita si minueretur, imperfectus esset, nec tam præclarum opus dei ex aliqua parte permansurū imperfectum: nec vlla ratione scire posset si homo iam factus erat, deū humanam naturam pro angelica: aut angelicam pro humana si caderet substituturū: sed potius vnamquāque in id ad quod facta erat pro se, nō pro alia restitutam, aut si factus nondum homo erat: multo minus putare posset ad substitutionem alterius naturæ illum esse faciēdum. Si inquā aliquis hoc dicat, quæ inconueniētia inest. Sed redeamus ad hoc quod dixeram, illum scilicet hanc non debuisse habere scientiam. Si enim sciuisset non posset volens & habens beatitu-
dinem sponte velle: vnde miser esset quare non D
esset iustus nō volendo quod non deberet: quoniam non posset velle. Sed & hac ratione considera vtrum scire quod quæris debuerit. nam si sciisset aut peccasset, aut non? Dise. Vnum horū esset. Mag. Si præuisa tanta pœna nulla indigētia & nulla re cogente peccasset: tāto magis puniendus esset. Dis. Ita est. Mag. Non ergo hæc præscientia illi expediebat. Dis. Verè peccaturo non expediebat præscire pœnam. Ma. Quòd si non peccasset, aut sola bona voluntate nō peccasset, aut timore pœnæ. Disc. Nihil aliud dici potest. Mag. Sed quoniam non cauisset peccatum solo amore iustitiæ, ipso opere mōstrauit. Dis. Non est dubium. Mag. Si verò timore cauisset non esset iustus. Dis. Palàm est nullo modo eum debuisse scire indictam sibi pœnam suū sequuturam peccatum. Sed quoniam eum angelum qui steterit, & eum qui non stetit in veritate, pari scientia præditos in prima conditione credimus: non video cur illi negata sit scientia ista, cui tam tenax erat bona voluntas, vt sufficeret E
ad cauendum peccatum. Ma. Non tamen posset nec deberet contēnere pœnam quā præsciisset. Di. Sic videtur. Mag. Sicut ergo solus amor iustitiæ: ita solum odiū pœnæ sufficeret ad nō peccandum. Di. Nihil planius. Mag. Duas igitur habuisset causas non peccandi. vnam honestam & vtilem, alterā inhonestam & inutilem, id est, amorem iustitiæ & odium pœnæ. Nam non satis est honestum solo odio pœnæ nō peccare, & ad non peccādum inutile est odiū pœnæ vbi solus amor iustitiæ sufficit. Di. Non est quod possim obiicere. Mag. Quid ergo? Nónne multo nitidius placet eius perseuerātia: cùm illa sola perseuerandi causa videtur in illo quæ vtilis est & honesta quia spontanea, quàm si simul sese illa ostenderet, quę inutilis & inhonesta, quia necessaria intelligitur.

Quòd etiam bonus angelus hoc scire non debuit. Cap. XXIIII. Dis.

Ic patet quod dicis, vt quod paulòantè
S volebam eum sciuisse, nunc gaudeā eū nesciuisse: nisi quia nunc eandem eum F
negare non possumus habere scientiam, quam ipso angeli exemplo peccantis ignorare nō potest. Mag. Quod nunc vterq; scilicet bonus angelus & malus certus est, quia talem culpam talis sequitur pœna: sicut scientia est ambobus diuersa, ita est scientię causa non eadē & finis dissimilis. Nam quod ille scit ipso sui experimento, hoc iste didicit solo alterius exēplo. Sed ille illo modo quia non perseueranit, iste alio modo quia perseuerauit. Quapropter sicut illi quoniam vituperabiliter non perseuerauit scientia sua est ad pœnam: sic isti qui laudabiliter perseuerauit scientia est ad gloriam. Si ergo ille dicitur hoc solo, quia hanc habet scientiā, iam peccare non posse: satis patet, quia sicut glorioſa est scientia quæ ex laudabili perseuerātia est comparata: sic ad gloriam est impotentia peccandi, quæ ex glorioſa scientia est nata. Quemadmodum ergo malus angelus vituperādus est, quia nō potest ad iustitiam redire: ita iste laudandus est, quia non potest abire. Sicut enim ille iam redire nō potest, quia sola mala voluntate abiit,
sic iste

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sic iste iam ambire nō potest: quia sola bona voluntate permansit. Palàm igitur est, quia sicut illi non posse recuperare, quod deseruit est pœna peccati: ita huic nō posse deserere quod tenuit est præmium iustitiæ.

Quòd ille si etiam hoc solo dicitur iam non posse peccare, quia nunc habet scientiam ex casu diaboli, tamen illi sit ad gloriam.

Cap. XXV. Disc.

Alde pulchra esset huius scientiæ atq; V impotentię tua ista contẽplatio si quẽadmodũ asseris: ideo bono angelo eadem scientia & impotentia & quia perseuerauit contigissent. Non enim eas adeptus esse videtur quia ipse perseuerauit: sed quia desertor nō perseuerauit. Mag. Si ita est vt dicis: gaudere potest bonus angelus de casu apostatæ angeli: vt pote cui expediebat vt ille caderet. quoniam adeptus est hanc scientiam qua nec peccare nec miser esse amplius possit, non quia ipse bene meruit: sed quia alius male meruit: quæ omnia H sunt nimia absurditate plena. Dis. Quanto absurdius videtur: sicut tu monstras casum peccãtis angeli profuisse stanti: tanto magis necessarium est: vt ostendas istũ non ideo adeptum esse scientiã de qua agitur quia ille peccauit. Ma. Nõ debes dicere ideo bonum angelum ad sciẽtiam profeciſſe hanc quia malus peccauit: sed bonum angelum ideo profeciſſe ad hanc scientiam exemplo cadentis: quia ille peccauit. Si enim neuter peccasset: vtrique daturus erat deus eandem scientiam merito perseuerãtiæ alio modo sine alicuius cadentis exemplo. Nullus enim dicit deum alio modo potuisse angelis suis hãc dare scientiam. Cùm ergo ille peccauit exemplo eius istum docuit quod docturus erat non impotentia quia alio modo non potuit, sed maiore potẽtia qua de malo bonum facere potuit: vt nec malum inordinatum in regno omnipotentis sapientiæ permaneret. Dis. Placet mihi valde quod dicis. Mag. Patet itaque si bonus angelus hoc solo iam peccare non posset quia I scit peccatum mali angeli pœnam secutam esse: quod tamen hæc impotentia nõ illi esset ad minutionem laudis: sed ad præmium seruatæ iustitiæ. Sed scis quia suprà claruit eum idcirco peccare non posse: quoniam merito perseuerantiæ à deo perfectus est, vt iam non videat quid plus velle queat. Discip. Nihil excedit eorum quæ suprà ratione inuestigante comperimus à memoria mea.

Quòd horremus audito nomine mali, & quid faciat opera quæ videtur iustitia facere, cùm ipsa & malum nihil sit.

Cap. XXVI.

Ed cũ omnibus quæstionibus meis sa- S tisfeceris, illud adhuc expecto aperiri, quid sit quod horremus audito nomine mali, & quid faciat opera quæ iniustitia, quæ malum est, videtur facere, vt in raptore, in libidinoso, cùm malum nihil sit. Mag. Breuiter tibi respondebo. Malum quod est iniustitia semper nihil est, malum verò quod est incommoditas aliquãdo sine dubio est nihil, vt cæcitas: aliquando est aliquid, vt tristitia & dolor. Et hanc incommoditatem quæ est aliquid semper odio habemus. Cùm itaq; audimus nomen mali, nõ K malum quod nihil est, timemus: sed malũ quod aliquid est quod absentiam boni sequitur. Nam iniustitiã & cæcitatẽ quæ malũ & nihil sunt sequũtur multa incõmoda quæ malũ & aliquid sunt & hęc sunt quæ horremus audito nomine mali. Cùm autem dicimus quia iniustitia facit rapinam, aut cæcitas facit hominem cadere in foueam: nequaquam intelligẽdum est quod iniustitia aut cæcitas faciant aliquid: sed si iustitia esset in voluntate & visus in oculo, nec rapina fieret, nec casus in foueã. Tale est cùm dicimus absentia gubernaculi impellit nauem in scopulos, aut absentia fræni facit equum discurrere, quod nõ est aliud quàm si gubernaculum abest naui, & frænum equo: quæ si adessent nec venti nauem impellerent: nec equus discurreret. Sicut nanque gubernaculo nauis & fręno regitur equus, sic iustitia gubernatur voluntas hominis & visu pedes.

Vnde veniat malum in angelum qui bonus erat. L

Cap. XXVII. Dis.

Ic mihi de malo quæ est iniustitia satis- S feciſti, vt iam omnes in corde meo quæ de illo inesse solebant quæstiones sint deterſæ. De hoc enim malo quęstio nasci videtur: quoniam si esset aliqua essentia, esset à deo à quo necesse est esse omne quod aliquid est, & impossibile est esse peccatum siue iniustitiam. De malo verò quod est incõmoditas si aliquãdo est aliquid nihil video rectæ fidei obuiare. Sed ne tædeat te breuiter respondere fatuæ interrogationi meæ: vt sciam qualiter hoc ipsum quærentibus respondeam, quippè non semper facile est insipienti insipienter quærẽti, sapienter respõdere. Quæro igitur vnde primum venit malum quod dicitur iniustitia, siue peccatũ in angelum qui factus est iustus? Ma. Dic tu mihi vnde venit nihil in aliquid? Di. Nihil nec venit nec recedit. Mag. Cur ergo quæris vnde venit iniustitia quæ nihil est? Di. Quia quando iu- M stitia recedet inde vbi erat, dicimus accedere iniustitiam. Ma. Dic ergo quod magis propriè & apertius dicitur, & quare de absentia iustitię? Siquidẽ sæpe apta interrogatio expedit respõsionem & inepta reddit impeditiorẽ. Dis. Cur ergo recesit ab angelo iusto iustitia? Ma. Si propriè vis loqui non recesit ab eo: sed ipse deseruit eam volendo quod non debuit. Disc. Cur deseruit eam? Magist. Cùm dico quia volendo quod non debuit eam deseruit, apertè ostendo cur & quàm illam deseruit. Nam ideo illam deseruit quia voluit quod velle non debuit, & hoc modo id volendo quod non debuit illam deseruit. Discip. Cur voluit quod non debuit? Magi. Nulla causa præcesit hanc voluntatem nisi quia velle potuit. Discip. An ideo voluit quia potuit? Mag. Non quia similiter potest bonus angelus velle: nec tamen voluit. Nam nullus vult quod velle potest: ideo quia potest sine alia causa, quãuis nunquam velit si non potest. Discip. Cur ergo voluit? Mag. Non nisi quia voluit. Nã hæc voluntas nullã aliã habuit causam qua impelleretur aliquatenus aut attraheretur: sed ipse sibi efficiens causa fuit si dici potest effectus.

Quòd

A *Quòd potestas volendi quod nõ debuit: bona fuit semper & ipsum velle bonum quantum ad esse.*

Cap. XXVIII. Dis.

I potestas ipsa volẽdi & ipsum velle fuit S aliquod bonum: fuit à deo. M. Vtrunq; fuit aliquid, & potestas quidem non nisi bonum aliquid & spontaneum donũ dei: velle autem secundum essentiam bonum: sed quoniam non iuste, factum est malum, & tamen à deo fuit à quo est omne quod aliquid est. Nempe non solũ hoc habet aliquis à deo quod deus sponte dat, sed etiã quod iniuste rapit deo permittẽte. Et sicut dicitur deus facere quod permittit fieri: ita dicitur dare quod permittit rapi. Quoniam igitur permittente deo angelus malus per rapinam vsus est potestate à deo spõte data, à deo habuit vti quod non est aliud quã ipsum velle. Non est enim aliud velle quàm vti potestate volendi, sicut idem est loqui & vti potestate loquendi.

B *Beati Anselmi dialogus de casu diaboli explicit.*

De conceptu VIRGINALI ET Peccato originali.

Quæ sit originalis & personalis natura.

Cap. primum.

Vm in omnibus religiosæ tuæ voluntati velim, si possim, obsequi & frater & fili charissime. B. C tunc vtique maxime debitorem me iudico, cùm eam à me in te excitari intelligo. Certus autem sum cùm in libro: Cur deus homo, quem vt ederem tu maxime inter alios me impulisti, in quo te mecũ disputantem assumpsi, legis aliam prçter illam quã ibi posui, posse videri rationem, quomodo deus C accepit hominem de massa peccatrice humani generis sine peccato: quia studiosa mens tua ad quærendum, quæ nam sit illa, non parũ prouocatur. Quapropter iniustus videri timeo: si quid inde mihi videtur, dilectioni tuæ abscondo. Dicã igitur sic breuiter de hoc quod sentio vt nullius de eadem re fidelem improbem sententiam: nec meam (si veritati repugnare rationabiliter poterit ostendi) pertinaciter defendam. Illam tamen eiusdem rei rationem, quam in eodem opusculo posui, omnino ratam & sufficienter (si bene consideretur) existimo. nihil enim prohibet eiusdem rei rationes plures esse quarũ vnaquæque sola potest sufficere. Ad videndum igitur qualiter deus hominẽ assumpsit de generis humani massa peccatrice sine peccato: primum de originali peccato necesse est inuestigare. quia de hoc solo nascitur hæc quęstio. Nã si videtur, quomodo Christ⁹ huic subiacere nõ potuit: æqualiter assumptio siue conceptio illi⁹ hominis ab omni peccato libera fuit, palã erit. Originale ab origine denominari dubium non est. Si ergo originale peccatum non est nisi in D homine: videtur dici ab origine humanæ naturæ, quod est ab eius initio originale, eò quòd ab ipsa humanæ naturæ origine trahatur. Aut ab origine, hoc est, ab initio vniuscuiusq; personę quoniã in ipsa eius trahatur origine. Sed quod ab initio humanæ naturę descendat, non videtur: quando origo illius iusta fuit, quando primi parentes iusti facti sunt sine peccato. Videtur itaque dici originale ab ipsa origine vniuscuiusq; personæ humanæ: quãuis si quis dicat peccatũ vocari originale, eò quòd ab illis descẽdat in singulos à quib⁹ habet originẽ naturæ non contradicam: si tamen non negetur originale peccatũ, cũ ipsa vniuscuiusq; personę trahi origine. Licet enim in vnoquoq; homine simul fuit natura, qua est homo sicut omnes alij: & persona, qua discernitur ab aliis, vt cùm dicitur ille, vel iste sine proprio nomine: vt Adam & Abel, & vniuscuiusq; peccatum sit in natura & E persona. fuit enim peccatum Adæ in homine, quod est in natura: & in illo qui vocat⁹ est Adã quod est in psona. Est tamẽ peccatũ, quod quisque trahit cũ natura, & in ipsa sui origine & est peccatũ quod non trahit ab ipsa natura sed ipse facit illud postquã iam est persona discreta ab aliis psonis. Illud quidẽ quod trahit in ipsa origine, vocatur originale, quod potest etiam dici naturale, nõ q⁹ sit ex effẽtia naturæ, sed quoniã propter eius corruptionem cùm illa assumitur. Peccatũ autẽ quod quisq; facit postquam persona est, personale potest nominari, quia vitio personæ fit. Simili ratione potest dici originalis, & personalis iustitia. Siquidem Adã & Eua originaliter, hoc est, in ipso sui initio mox vt homines extiterunt sine interuallo iusti simul fuerunt. Personalis autem dici potest iustitia, cùm iniustus accipit iustitiam, quam in origine non habuit. Ergo Adam & Eua si iustitiam seruassent originalem, qui de illis nascerentur originaliter, sicut illi, iusti essent.

Qualiter humana natura corrupta est. cap. II.

Voniã autem personaliter peccauerunt F Q cum originaliter fortes & incorrupti haberent potestatẽ semper seruãdi sine difficultate iustitiam, totum quod erant infirmatum & corruptum est. Corpus quidem, quia tale post peccatum fuit qualia sunt brutorũ animalium corruptioni & carnalibus appetitibus subiacẽtia, anima verò, quia ex corruptione corporis & eiusdem appetitibus atque ex indigentia bonorũ quæ perdidit, carnalibus affectibus infecta. & quia tota natura humana in illis erat & extra, illos nihil erat, tota infirmata & corrupta est. Remansit igitur in ea debitum iustitiæ integræ sine omni iustitia quam accepit, & debitum satisfaciendi, quia eam deseruit cum ipsa corruptione, quam propter peccatum incurrit. Sicut itaque, si non peccasset, qualis facta est à deo talis propagaretur: ita post peccatũ, qualẽ se fecit peccãdo, talis propagatur. Quoniã igitur per se nec satisfacere pro peccato, nec iustitiam derelictã recuperare valet, & corpus quod corrumpitur aggrauat animam: & tunc maximè, quando infirmum est, vt in infantia & in vtero matris, vt nec intelligere iustitiã posit: *Sapien. 9.*

g videtur

Universidad de Deusto
Biblioteca

G videtur esse necesse eam infantib⁹ nasci, cũ debito satisfaciẽdi pro primo peccato, quod semper cauere potuit & cũ debito habẽdi originalẽ iustitiã, quã semper seruare valuit. Nec impotentia excusat eam in ipsis infantibus: quia in illis non soluit quod debet, quoniã ipsa sibi fecit eam deserendo iustitiã in primis hominibus in quibus tota erat: & semper debitrix est habere potestatẽ, quam ad seruandam semper iustitiam accepit: hoc esse videri potest in infantib⁹ originale peccatũ. Addamus etiã peccata proximorum parentum, quę redduntur in tertiam & quartam generationem. Quanuis enim quæri possit, vtrum hæc omnia intelligenda sint in originali peccato an nõ, tamen ne propter hoc quod quæro videar leuigare illud, ponam istud esse tale: vt à nullo grauius ostendi possit.

Quòd non sit peccatum nisi in voluntate rationali. Cap. III.

H Erùm siue hoc totum sit originale peccatum, siue aliud minus, puto nullatenus illud posse asseri esse in infante, antequam habeat animam rationalem: sicut nec in Adam fuisse iustitiam prius quàm fieret homo rationalis. Nam si Adam & Eua generassent sine præcedenti peccato: non tamen esset in semine iustitia, nec esse posset prius quàm formaretur in viuentẽ hominem. Si ergo semen hominis non est susceptibile iustitiæ prius quàm fiat homo, non potest suscipere originale peccatũ antequam homo fiat. Nempe originale peccatum esse iniustitiam dubitari non debet. Nam si omne peccatum est iniustitia, & originale peccatum est peccatum, vtique est & iniustitia. Sed si dicit aliquis: non est omne peccatum iniustitia, dicat posse simul in aliquo & esse peccatum & nullam esse iniustitiam: quod videtur incredibile. Si verò dicitur originale peccatum non esse absolute dicendum peccatum, sed cùm additamento originale peccatum, sicut pictus homo non vere homo est, sed vere est homo pictus, profecto sequitur: quia infans, qui nullum

I habet peccatum nisi originale, mũdus est à peccato: nec fuit solus inter homines filiꝰ virginis in vtero matris & nascens de matre sine peccato: & aut non damnatur infans qui moritur sine baptismo, nullum habens peccatum præter originale, aut sine peccato damnatur. Sed nihil horũ accipimus. Quare omne peccatũ est iniustitia, & originale peccatum est absolute peccatum. vnde sequitur, quòd est iniustitia. Item si deus non damnat nisi propter iniustitiam: damnat autẽ aliquem propter originale peccatũ. ergo nõ est aliud originale peccatũ quã iniustitia Quòd si ita est, originale peccatũ non est aliud quàm iniustitia, id est, absentia debitæ iustitiæ, non enim videtur esse iniustitia nisi in natura quæ, cũ debet habere, iustitiã non habet vtique originale peccatum clauditur sub eadem diffinitione iniustitię. At si iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata, nec ista rectitudo potest esse nisi in rationali natura: ergo nõ est vlla natura susceptibilis iustitiæ præter rationalem. Quare quoniã iniustitia nõ potest esse, nisi vbi iustitia debet esse, originale peccatum quod est iniustitia, nõ est nisi in natura rationali. Rationalis autem natura non est nisi deus, & angelus K & anima hominis, per quam homo dicitur rationalis, & sine qua nõ est homo. Quoniã ergo non est originale peccatum nec in deo nec in angelo, nõ est nisi in hominis anima rationali. Sciendũ quoque est, quia iustitia nõ potest esse nisi in voluntate, si iustitia est rectitudo voluntatis propter se seruata: quare nec iniustitia. Nõ enim vocatur absentia iustitiæ iniustitia, nisi vbi debet esse iustitia. Nihil itaque præter ipsam iustitiam vel iniustitiam dicitur iustum vel iniustũ nisi voluntas, aut propter voluntatem iustam vel iniustam. Per hanc dicimus iustum vel iniustum hominem vel angelum, iustam vel iniustam animam siue actionem.

Quòd nihil per se sit iustum aut iniustum nisi ipsa iustitia vel iniustitia. & quòd nihil puniatur nisi voluntas vel iniustitia. Cap. IIII.

Ihil enim siue substantia siue actio siue

N aliquod aliud per se consideratũ est iu- L stum nisi iustitia, aut iniustum vel peccatum nisi iniustitia: nec ipsa volũtas in qua est iustitia siue iniustitia. Aliud enim est vis illa animæ, per quam ipsa anima vult aliud, quę vis instrumentum volendi potest dici (sicut visus instrumentum videndi) quam voluntatem nominamus: & aliud est iustitia, quàm habendo iusta voluntas, & qua carendo iniusta vocatur. dicũtur enim voluntates eiusdem instrumenti affectionis & vsus, quòd hic longum est inserere.

Nec ipsi appetitus, quos Apostolus carnem vocat, quæ concupiscit aduersus spiritum: & legẽ peccati quæ est in membris repugnantem legi mentis, iusti vel iniusti sunt per se considerandi Non enim iustum faciunt vel iniustum sentientem, sed iniustum tantum voluntate, cùm non debet, consentientem. Dicit enim Apostolus, nihil dãnationis esse his qui sunt ĩ Christo Iesu, qui non secundum carnem ambulant, id est, non carni voluntate consentiunt. Nam si sentientem sine consensu iniustũ facerent, sequeretur damnatio. Quare non eos sentire, sed eis cõ consentire peccatũ est. Si enim iusti iusti per se essent, quoties illis consentiretur iniustum faceret. Sed quando bruta animalia illis cõsentiunt, non dicuntur iniusta. Item si peccata essent auferentur in baptismo: cùm omne peccatum abstergitur, quod nequaquam fieri palam est. Quare non est in eorum essentia vlla iniustitia sed in voluntate rationali illos inordinate sequẽte. Cùm enim illis resistit voluntas condelectãdo legi dei secundum interiorem hominẽ, tũc est iusta voluntas. Iustitiam enim quam lex iubet, & legem dei dicit, quia à deo est, & legementis, quia per mentem intelligitur. sicut lex vetus lex dei dicitur, quia à deo est, & lex Moysi: quia per Moysen ministrata est. Quòd quidem dixi nullam actionem per se iniustam dici: sed propter iniustam voluntatem, in illis planum est, quæ non iniuste possunt fieri aliquãdo: vt est hominem occidere, sicut fecit Phinees: & vtriusque sexus commixtio, vt in coniugio: & sicut in brutis animalibus. In illis verò quæ nunquã nisi iniuste possunt esse, vt est periurium, & quædã alia, quæ nec sunt nominanda non

Galat. 5. Rom. 7. Roma. 8. M Num. 25.

A nõ ita facile intelligitur. Sed si aliqua actio, qua fit aliud: quæ non est nisi dum fit aliud, & peracto eo transit, vt iam non sit, aut opus quod fit & remanet. Verbi gratia: Cũ in scribẽdo quod scribi non debet transit scriptio, qua fiunt scripturæ quæ remanent, esset peccatũ transeunte actione, vt iam non sit, transiret similiter peccatum, nec iã esset, aut quandiu remaneret quod fit, nunquã deleretur peccatum: Sed videmus peccata sæpe nõ deleri actione deleta, & deleri non opere non deleto. Quare actio quæ transit nec opus quod remanet est aliquando peccatũ. Denique si de actionibus voluntariis, quę iniustæ fiunt, arguuntur membra & sensus quibus fiunt, respondere possunt. Deus nos, & potestatem quæ in nobis est, subiecit voluntati: vt ad

B imperium eius nõ possimus mouere nos & facere quod vult, immo illa mouet nos velut instrumenta sua, & facit opera quæ videmur facere: nec nos possumus illi per nos resistere: nec opera quæ facit, possunt non fieri dominæ quã deus nobis dedit, nec possumus, nec debemus non obedire. Quãdo illi obedimus: deo qui hãc legem nobis dedit, obedimus. Ergo quid peccant membra, vel sensus, vel opera, quę deus sic subiecit voluntati, si seruant quod deus illis ordinauit. Quicquid igitur faciunt, totum imputandum est voluntati. Quod cum ita sit, miratur forsitan quis: cur pro culpa voluntatis membra puniantur vel sensus. Verũ nõ ita est, non enim punitur nisi voluntas. Nam nihil est alicui pœna nisi quod est contra voluntatem: & nulla res pœnam sentit, nisi quæ habet voluntatem. mẽbra autem & sensus per se nihil volunt. Si igitur voluntas in membris & sensibus operatur ita in illis ipsa torquetur aut delectatur. Quod si quis non accipit, sciat in sensibus & membris non nisi animam, in qua est voluntas, sentire & operari. & ideo in illis torqueri aut delectari. habet tamẽ vsus, vt actiones, quas fecit iniusta voluntas, vocemus peccata: quia in voluntate qua fiunt est peccatum. Dantur etiam quibusdã nomina, quibus significatur eas iniuste fieri, vt for

C nicatio, mendacium. Sed aliud intelligitur cum quasi actio vel prolatio, aliud cum vtrum iuste vel iniuste fiat consideratur.

Quòd malum quod est peccatum siue iniustitia nihil sit. Cap. V.

Enique omnis essentia est à deo, à quo

D nihil est iniustum. Quare nulla essentia est iniusta per se. Iniustitia autẽ omnino nihil est, sicut cæcitas. Non enim aliud est cæcitas quã absentia visus vbi debet esse: quę res nõ magis est aliud in oculo vbi debet esse visꝰ, quã in ligno vbi non debet esse. Non enim est iniustitia talis res quia inficiatur & corrumpatur anima, velut corpus veneno, & quæ faciat aliud sicut videtur, quando malicios⁹ homo mala facit opera. Nam quemadmodum cùm indomita fera ruptis vinculis discurrendo sæuit: & cum nauis si gubernator dimisso gubernaculo dimittit eam, ventis & motibus maris vagatur & inuehitur in quælibet pericula, dicimus quia hoc facit absentia cathenæ, vel gubernaculi: non quod absentia eorum aliquid sit, aut quicquam faciat: sed quoniam si adessent, facerent ne sæuiret fera, aut periret nauis. Ita cùm malus homo D sæuit, & in quælibet animæ suæ pericula, quæ sunt mala opera impellitur clamamus, quia hoc operatur iniustitia: non quòd ipsa vlla essentia sit, aut faciat aliquid: sed quoniam volũtas (cui subditi sunt omnes voluntarij motus totius hominis) absente iustitia diuersis appetitibus impulsa, se & omnia sibi subdita, in multimoda mala leuis & effrenata & sine rectore præcipitat: & quod totum iustitia, si adesset, prohiberet ne fieret. Ex his ergo facile cognoscitur: quia iniustitia nullam habet essentiam, quanuis iniustæ voluntatis affectus & actus, qui per se considerati aliquid sunt, vsus iniustitiam vocet. Hac ipsa ratione intelligimus malum nihil esse. Sicut enim iniustitia non est aliud, quàm absentia debitæ iustitiæ: Ita malum nõ est aliud, quàm absentia debiti boni. Nulla autem essentia, (quanuis mala dicatur,) est nihil, nec malam esse, est illi esse aliquid. Nulli enim essentiæ est aliud malam essentiam esse, quàm deesse illi bonum quod debet habere. Deesse verò bonum quod debet a- E desse, non est aliquid esse. Quare malam esse, nõ est vlli essentię aliquid esse. hæc breuiter de malo, quod semper est nihil, indubitanter sicut de iniustitia: dixi. Incõmoditas enim nõ est malũ: vnde incommoda mala dicuntur, quæ aliquando nihil est: vt surditas & cæcitas: aliquando videntur esse aliquid: vt dolor, & tristitia. Quod autem iustitia sit rectitudo voluntatis propter se seruata: & iniustitia non sit aliud quàm absentia debitæ iustitiæ, & nullam habet essentiã, quod etiam omnis essentia sit à deo, & nihil sit à deo nisi bonũ, sufficienter me puto ostendisse in eo tractatu quem feci de casu diaboli. Sed de iustitia pleniꝰ, in illo quem edidi de veritate,

Quòd cum punit deus pro Peccato, non puniat pro nihilo. Cap. VI.

Vidam cum audiunt peccatum nihil es-

Q se, solent dicere. Si peccatum nihil est cur punit deus hominem pro peccato, cum pro nihilo puniri nemo debeat. Quibus, quanuis humilis sit quæstio, tamen quia quod F quærunt ignorant, aliquid breuiter respondendum est. Licet pariter nihil sit absentia iustitię, & vbi debet esse iustitia, & vbi non debet esse punit tamen deus rectè peccatores non pro nihilo, propter aliquid (quod in præfato libro dixi: quia debitum sibi honorẽ, quem sponte reddere noluerunt, ab inuitis exigit. & ne quid inordinatum sit in regno eius, eos separatim à iustis ordine competenti disponit. Creaturas autem, in quibus iustitia non debet esse, non punit pro absentia iustitia, hoc est, pro nihilo: quia nõ est aliquid, quod ab illis exigat, nec ordo congruus vniuersitatis rerum hoc expostulat. Sic itaque cũ punit deus pro peccato, quod est absentia debitæ iustitiæ, quæ nihil est: non omnino punit pro nihilo, & verum est quia nisi sit aliquid propter quod punire debeat, omnino nõ punit pro nihilo. Iam peccatum & iniustitiam nihil esse: & hęc non esse nisi in rationali voluntate, nec vllam essentiam proprie dici iniustam nisi voluntatem, ex his quæ dicta sunt, apertum esse existimo.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Quòd semen hominis dicatur immundum & cõcipi in peccatis quanuis in eo non sit peccatum. Cap. VII.

G Videtur itaque sequi, quod aut infans statim ab ipsa conceptione animam habet rationalẽ, sine qua voluntatẽ rationalem nequit habere: aut in eo non est origmale peccatum mox eũ conceptus est. Quod antẽ mox ab ipsa conceptione rationalẽ animam habeat, nullus humanus suscipit sensus. Sequitur enim, vt quotiens susceptũ semen humanũ etiã ab ipso momento susceptionis, paritantequam perueniat ad humanam figurã, totiens damnetur in illo anima humana: quoniam non reconciliatur per Christũ quod est nimis absurdum. Hæc igitur pars huius diuisionis penitus relinquenda est. Sed si non statim infans ab ipsa cõceptione habet peccatum: quid dicit Iob deo. Iob.14. Quis potest facere mundũ, de immundo cõceptũ semine: nisi tu qui solus es? Et quomodo verũ est, quod dicit Dauid, In iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater Psal.50. H mea. Quærã igitur, si possum quomodo (quãuis non statim ab ipsa conceptione) sit in infantibus peccatũ, de immundo tamen semine, iniquitatibus & peccatis concipi dicantur. Sæpe vtique diuina scriptura asserit aliquid esse, quãdo non est: ideirco, quia certum est futurũ esse. Gene.2. Sic quippe deus Adæ de ligno vetito dicit. In quacunq; die comederis ex eo, morte morieris non quod ea die mortuus sit corpore: sed quoniam die illa necessitatẽ accepit aliquando moriendi. Et paulus similiter ob necessitatem moriendi aliquãdo ait. Si autem Christus in vobis est, corpus quidẽ mortuũ est propter peccatũ spiritus verò viuit propter iustificationem. Nõ Roma. 8. enim corpora eorum quibus loquebatur mortua erant, sed moritura propter peccatum: quia per vnum hominem peccatum in hunc mundũ intrauit, & per peccatum mors. Sicut in Adam omnes peccauimus, quando ille peccauit: non Roma.5. quia tunc peccauimus ipsi, qui nondũ eramus, Sed quia de illo futuri eramus, & tunc facta est I illi necessitas, vt cũ essemus, peccaremus: quo- Vt supra. niam per vnius inobediẽtiã peccatores cõstituti sunt multi. Simili modo de immũdo semine, in iniquitatibus & in peccatis concipi potest homo intelligi, non quod in semine sit immunditia peccati, aut peccatum siue iniquitas: sed quia ab ipso semine & ipsa cõceptione, ex qua incipit homo esse, accipit necessitatem: vt cum habebit animã rationalem, habeat peccati immunditiam: quæ non est aliud quàm peccatum & iniquitas. Nam & si ex vitiosa concupiscentia semine generetur infans, non tamen magis est in semine culpa, quàm est in sputo vel in sanguine. si quis mala voluntate exspuit, aut de sanguine suo aliquid emittit, nõ enim sputum aut sanguis, sed mala volũtas arguitur. Patet igitur quomodo, & in infantibus nõ statim ab ipsa cõceptione sit peccatum: & vera sunt quæ de diuina scriptura opposui, quippe non est in illis peccatum, quia non habent (sine qua non inest peccatum) voluntatem: & tamen dicitur inesse quoniam in semine trahunt peccandi, (cùm homines iam erunt,) necessitatem. Si ergo hæc vt puto vera sunt, quod assumitur de parente ad prolem: quia nullam habet voluntatẽ, nullum est in eo peccatum. K

Quòd in semine sumpto de virgine non sit peccatum, nec necessitas futuri peccati. Cap. VIII.

Taq; perspicuum est, quod in eo quod I filius dei in personam suã assumpsit de virgine, nulla potuit esse peccati macula. Sed dictum est, quia semen à parentibus trahitur cum necessitate peccati futuri, cum fuerit animatum anima rationali. hoc vtique non est propter aliud nisi quia humana natura nascitur in infantibus (vt dixi) cum debito satisfaciẽdi pro peccato Adæ, & secundũ quod posui, proximorum parentum, quod nequaquã facere potest, & quandiu nõ facit peccat, & quia sola per se non valet iustitiam habere quam deseruit: & Sapien.9. anima quæ grauatur corpore quod corrumpitur, nequit eam saltem intelligere, quæ nec seruari potest nec haberi non intellecta. Quapropter si ab his necessitatibus semen assumptũ de L virgine liberum ostẽdi poterit, palàm erit quia nullam peccati necessitatem traxit. Quod sola quidem necessitas qua humana natura sola per se iustitiam recuperare nequit, & illa qua corpus quod corrumpitur aggrauat animã, vt eandem iustitiam nec acceptam in ætate perfecta sine auxilio gratię seruare, nec in infantibus saltem intelligere queat, ab illo semine sint alienæ facile monstrari valet per vnitatem personalem assumentis & assumptæ naturæ: si prius necessitas illa repellitur, qua ad satisfactionẽ pro peccatis primorum & proximorum parentum astringi videtur. Sed quia illud nullum sequatur à proximis parentibus debitum, dubium non erit, si à debito primorum parentũ intelligi poterit. Hoc igitur adiuuante deo conabor primum, quomodo cognosci possit inuestigare: quatenus hoc demonstrato in aliis non sit necesse multum laborare.

Cur peccatum, quo damnatur humanum genus, magis imputatur Adæ quàm Euæ, cùm ille pòst & per illam peccauerit. Cap. IX. M

D quod mihi videtur quærendũ in priA mis, cur sæpius & specialius peccatũ, quo damnatum est humanũ genus, magis imputetur Adæ quàm Euæ: cùm ipsa prius peccauerit & Adam pòst & per illam. Dicit enim apostolus: Sed regnauit mors ab Adã vsq; ad Moysen, etiam in eos qui nõ peccauerunt in Rom.5. similitudine prærauricationis Adæ. Multa quoque alia leguntur, quæ magis Adam quã Euam criminari videntur. Quod ideo fieri existimo, quia illa duorum copula tota intelligitur in nomine principalis partis, sicut sæpe per partem totum solet significari: Aut quoniam Adam cum costa sua quanuis in mulierem ædificata, dici poterat Adam sicut legitur: quia Deus masculum & fœminam fecit eos, & benedixit Gene.5. eis. Et vocauit nomẽ eorum Adam, in die quo creati sunt: Aut idcirco, quia si non Adam sed sola Eua peccasset, non necesse erat totum humanum genus perire, sed solam Euam. Poterat nanque deus de Adam, in quo semen omnium homi-

A hominum creauerat, aliam facere mulierẽ: per quam de Adam propositum dei perficeretur. Eisdem rationibus significabo per nomẽ Adæ eos ambos: nisi cum necesse erit eos discernere.

Cur grauentur peccato Adæ qui eius conscii non fuerunt. Cap. X.

Et quidem vnusquisque filius Adæ homo per creationem, & Adam per propagationem, & persona per indiuiduitatem, qua discernitur ab aliis. Non enim habet homo esse ab Adam, sed per Adam. Nam sicut Adam non se fecit hominem: ita non fecit in se naturã propagãdi, sed deus qui eum creauit hominem, fecit in eo hanc creaturã: vt de illo propagarentur homines. Dubium autem non est, vnde vnusquisque alligetur debitõ, de quo agitur: nõ e nim inde, quia homo est, nec quia persona est. Nã si ideirco vnusquisque huius debiti reus est, quia est homo, aut persona: necesse erat Adam priusquã peccasset ad hoc debitum astrictum esse, quia erat homo & persona, quod B est absurdissimum. Restat igitur, vt per hoc tãtum sit debitor, quia est Adam: sed non simpliciter, quia est Adã: sed quia est peccator Adã. Nempe sequeretur, quia si nunquam peccasset Adã: tamen qui de illo propagarẽtur, cum hoc debito nascerentur, quod impium est. Non incongruum est hoc repetere, quod iam supra dictum est: cur scilicet vnusquisq; peccato vel debito Adæ grauatur, ideirco quia de illo propagatur cùm eiusdem peccati conscius nõ fuerit. Cum enim fecit deus Adã, fecit in eo naturam propagandi, quam subiecit eius potestati, vt ea vteretur pro sua voluntate, quãdiu ipse vellet subditus esse deo: nõ vt illa vteretur bestiali vel irrationali voluptate, sed humana & rationali voluntate. Sicut enim est bestiarũ nihil velle cũ ratione: ita hominũ est nihil velle sine ratione, quod semper debent, quia potestatẽ hãc accepit Adam, & eam semper seruare potuit. Dedit etiã illi deus gratiam, vt sicut quãdo illum condidit, nulla propagãdi operante natura, aut voluntate creaturæ, simul fecit eum & rationalem C & iustum: ita simul cùm rationalem haberent animam, iusti essent quos generaret operante natura & voluntate, si nõ peccaret. Eadẽ quippe ratione, qua monstratur rationalem naturã iustam esse creatam, quod in præfato feci opusculo, probatur etiam, quod qui ex humana natura propagaretur non præcedente peccato, ex necessitate iustitiam pariter haberent cũ rationalitate. Siquidem qui creauit primum hominẽ sine parentum generatione, creat etiam omnes qui per creatam fiunt ab illo propagandi naturam. Omnis igitur homo, si peccatum nõ præcessisset, simul esset, sicut Adam, & iustus & rationalis. Quoniam verò Adam subditus noluit esse dei voluntati, ipsa natura propagandi quãuis remaneret, non fuit subdita eius voluntati, sicut esset si non peccasset: & gratiam quã de se propagandi seruare poterat, perdidit: atq; omnes qui operante natura quam acceperat, propagantur, eius astricti debito nascuntur. Quãobrem quoniam humana natura (quę sic erat in Adã tota, vt nihil de illa extra illum esset,) peccãdo sine omni necessitate deum exhonorauit. vnde & per se satisfacere non potuit, gratiam, D quam acceptam propagandi de se semper potuit seruare perdidit: & peccatum secum comitante pœna peccati, quantumcunque per datã propagandi naturam propagetur, trahit.

Quòd propagatio de virgine non subiaceat legi & meritis naturalis propagationis, & quod tres sint. Cap. XI.

Vnc igitur considerandum est, vtrũ hęc N quasi hæreditas peccati, & peccati pœna ad hominẽ per virginẽ de Adã propagatam iustè pertrãseat. Certum quidem est, quod Adam non accepit, naturam propagandi nisi per virum simul & mulierem. Siquidem humana natura non habet, & impossibile cognoscitur, vt solus vir, aut sola mulier hominem generare queat, natura tantum voluntate propria operante. Sicut nanque limus terræ non acceperat naturã aut voluntatem, qua operante vir primus de illo fieret, quanuis esset de quo à deo fieri posset: sic non est facta mulier de costa viri E aut vir de sola muliere operante natura aut voluntate hominis. Sed deus propria volũtate & potestate fecit virũ de limo vnum, & alterũ de sola fœmina, & fœminã de solo viro: licet enim nihil fiat, nisi voluntate dei faciente aut permittente: quædam tamen sola potestas & voluntas eius facit: quædam creata natura quædam voluntas naturæ. Sed sicut creata natura nihil per se facere potest, nisi quod à voluntate dei suscepit: ita voluntas naturæ nequit per se quicquã operari, nisi quod natura adiuuat aut concedit. Sola dei voluntas fecit in principio rerum naturas, dans quibusdã, competentes singulis voluntates: vt naturę & voluntates secundum ordinem sibi traditum, suum opus in rerum cursu persoluerent: & adhuc multa facit cum de eiusdem naturis & voluntatibus operatur, quod ille secundũ suũ vsum & propositum nequaquã faceret. Solus quippe voluntatis dei est opus / cum mare siccũ iter intra se populo præbet, cũ mortui resurgunt, cũ aqua subito in vinũ cõuer F titur, cum spiritu sancto corda hominũ ea quæ nec per se nec per aliã creaturã sciunt, docẽtur, cùm noxiæ voluntates à suo impetu sola gratia regente ad hoc quod prodest, conuertuntur, cũ alia multa fiunt quæ nec creatura nec eius volũtas per vsitatũ cursum suũ operatur. Natura leuia sursum, gratia deorsum trahit, terram aliquando prius voluntate colente & seminante: aliquãdo nullo volũtatis opere præcedẽte herbas & arbores inumeras, producere & eas fructifi / care facit: & alia multa quæ facilius vsu quã doctrina agnoscimus. Volũtati imputãtur illa, quę sunt huiusmodi, iter facere, ædificare, scribere, loqui, & similia quę non nisi voluntas facit. Cũ igitur omnia quæ fiunt, si diligenter considerẽtur, fiant aut sola voluntate dei, aut natura secũdũ vim à deo illi inditam, aut voluntate creaturæ: & ea quæ nec natura creata, nec voluntas creaturæ, sed solus deus facit: semper mirãda sint apparet, quia tres sunt cursus rerum, scilicet mirabilis, naturalis, voluntarius: & mirabilis quidem alius, aut eorum legi, nullatenus sub-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ditus est, sed libere dominatur: neque illis facit iniuriam, quando eis obuiare videtur, quia nihil habent, nisi quod ab illo acceperunt, nec ille dedit eis aliud nisi sub se. Quoniã ergo propagatio viri de sola virgine, ita non est naturalis aut voluntaria, sed mirabilis: sicut illa quæ mulierem protulit de solo viro, & sicut creatio viri de limo, palam est, quia nequaquam subiacet legibus & meritis illius propagationis: quoniam & voluntas & natura quanuis discrete operentur, aliud enim ibi facit voluntas, aliud natura, pariter tamen verus est homo & Adam de non homine, & Iesus de sola muliere, & Eua de solo viro. sicut est verus homo, quilibet vir aut mulier de viro & muliere. Omnis autem homo aut Adam est, aut de Adam est: sed Eua de solo Adam est. & omnes alij de Adam & Eua. Quoniam nanque Maria, de qua sola est Iesus, de Adam & Eua est, non potest ipse de eisdem non esse. Sic nanque expediebat, vt qui redempturus erat genus humanum, esset & nasceretur de patre & matre omnium.

H *Quòd mala Adæ nulla rectitudine ad illum hominem transeant. Cap. XII.*

Q Vomodo autem filius virginis nõ subiacet peccato, aut debito Adæ, sit quoque difficille non est intelligere. Siquidem Adam factus est, & iustus & liber à peccato, & debito sæpefato & à pœna peccati, & beatus & potens seruare semper acceptam iustitiã, & per iustitiam eam, quã dixi, libertatẽ & beatitudinem. Quoniam ergo cùm hæc bona sine omni difficultate posset seruare sibi, non seruauit, ea sibiipse abstulit: & horũ se cõtrariis subiecit, factus est itaque seruus peccati, siue iniustitiæ & debiti, quod reddere nequit: & miserię de qua est impotentia bona perdita reparandi. Sicut igitur aliter nequiuit, sibi auferre bona quæ habebat, & attrahere mala quæ non habebat, quã non seruãdo sibi bona cum potuit: ita nulli alij valuit eadẽ bona auferre atq; mala inferre, nisi non seruando bona cum seruare quiuit. Seruare autẽ nulli potuit ea bona, nisi illis

I quorũ generationis potestatẽ voluntati subditam accepit. Nulli ergo personæ quanuis de eo propagatæ transmittere mala prædicta potuit, in cuius generatiõe nec natura illi data est propagandi: nec voluntas eius quicquam operata est aut operari valuit.

Quòd si nõ esset deus sed purus homo necesse tamen esset illum talem esse qualis primus homo factus est. Cap. XIII.

Q Vare Adæ mala prædicta nulla ratione aut rectitudine ad hominem conceptũ de virgine pertranseunt. Itẽ si diligenter puto rationis intuitu, sapientem dei speculamur iustitiam: nimis absurdũ intelligitur, vt per illud semen quod non creata natura, nec voluntas creaturæ, nõ vlli data potestas producit aut seminat: sed solius dei voluntas propria ad procreandũ hominem, noua virtute mundũ à peccato de virgine segregat, alieni peccati seu debiti siue pœnæ ad eundẽ hominem necessitas vlla pertranseat: etiam si nõ assumatur in personã Dei, sed vt purus homo fiat. Nam eadem ipsa ratione, qua nõ debuit Deus, Adam facere nisi K iustũ, nec aliquo debito siue incõmodo grauatum, apertè mẽs rationalis cognoscit eum, quẽ similiter propria voluntate & virtute procreauit, alicui malo subditum fieri nõ debere. quoniam nimis inconueniens est omnipotenti & sapienti Dei bonitati, talem facere rationalem naturam sola propria voluntate de materia, in qua est nullum peccatum. Quod qui non intelligit, non cognoscit quid Deo non conueniat. Quapropter etiam si purum hominem sic faceret Deus, vt dictum est, necesse esset eum non minori præditum iustitia & beatitudine, quàm fuit Adam cum primum factus fuit.

Quòd propositæ rationi non refragetur, quod scriptum est: hominem de immundo semine, & in iniquitatibus conceptum, etiam si de aliquibus proprie dictum sit. Cap. XIIII.

N Am si alicuius mens non capit, quod de semine hominis dixi, scilicet: non esse L in illo peccatum ante animam rationalẽ sed immũdum dici peccato & iniquitate propter futuram immunditiam, cum iam erit homo: atque putat illum immundum esse in ipsa cõceptione propria, quia sicut ipse mihi opposui legitur. Quis potest facere mundum de immundo conceptum semine. & in iniquitatibus conceptus sum, in peccatis concepit me mater mea? non hoc laboro, quia nõ indigeo vt quod non potest capere capiat: Sed peto, vt quod breuiter dicam, attendat. Illi vtique qui hoc dixerunt aut noluerunt ea intelligi de omni homine semine: aut tantum de illo quod cum consensu seminatur voluptatis, quod non esset nisi brutorum animalium, si homo non peccasset. At si de omni hoc senserunt, ergo semen de sola virgine sumptum immundum tanti viri asserunt, quod impium est credere. Non itaque hoc de illo scripserunt. Sed si de aliquo hominis semine hoc iuxta hunc sensum protulerunt non nisi de illo quod cum prædicta voluptate M concipitur, intelligi voluerunt. Hoc autẽ nullatenus refragatur nostræ rationi, quæ semen de virgine sumptum asserit esse mundum, quãuis de massa peccatrice.

Quomodo massa peccatrix non sit tota peccatrix. Cap. XV.

N Am quemadmodũ cæcitas non est nisi in aliqua parte hominis, quanuis homo dicatur cæcus, nisi in oculo vbi debet esse visus: non enim est in manu, vel in pede: nec surditas, nisi in aure: cùm homo dicitur surdus: ita licet massa generis humani peccatrix nominetur, non tamen in vlla parte, eius peccatum nisi, vt dixi in voluntate quæ in nulla hominis conceptione semen habere cognoscitur. Quamobrem nulla ratione vera aut verisimili contradicente, si considerentur quæ supra dicta sunt, iam libere possumus concludere: quia nulla ratio, nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem de virgine conceptum de peccato massę peccatricis, quanuis de illa sit assumptus aliquid potuisse aut debuisse accedere, etiam si non esset deus.

Cur

A *Cur Ioannes & alii qui similiter concepti sunt per miraculum, non sint per se liberi. Cap. XVI.*

Q Vòd si obiiciuntur mihi Iohannes baptista & alij, qui de sterilibus & in quibus prę senectute, natura generandi iam erat emortua, propagati sunt, & quasi per similem rationem putantur debuisse nasci sine peccato & pœna peccati, quia per miraculum concepti sunt: valde vtique intelligenda est ab istis aliena ratio illa quæ virginalem conceptionem liberam ab omni peccati monstrat necessitate. Aliud est enim inauditum & inopinabile atque naturæ incognitum facere: & aliud naturã aut ætate, aut aliquo vitio debilitatam sanare, & ad suum opus reuocare. Nam si Adam non peccasset, sicut ipse nulla senectute, nulla causa infirmatus deficeret: sic natura propagandi creata in illo, & ad vtendum, vt iam dictum est, eius

B potestati subdita, nullo casu à suo cursu impediretur. Non ergo in Ioanne & similibus est aliquid nouum naturæ Adæ, sicut est in filio virginis, datum: sed quod suis causis infirmatum erat, cognoscitur esse reparatum. Quare quoniã illi per propagationem naturalem datam Adæ sunt generati, nequaquam possunt aut debent ei, de quo agimus, in conceptionis assimilari miraculo, aut ab originalis vinculo peccati absoluti possunt ostendi.

Cur deus incarnatus sit, cùm de Adã posset facere homines non deos sine peccato tot, quot sufficerent. Cap. XVII.

Or sitã dicet aliquis, si purus homo, qui F deus non esset, potuit fieri de Adam sine omni peccati cõtagione sicut dicis, cur necesse fuit deum incarnari, cũ aut per vnũ talẽ, qui esset sine omni peccato posset peccatores redimere: aut tot, quot necessarij erãt ad perficiendam supernam ciuitatem, homines simili miraculo facere. Ad hæc breuiter respondebo. Ideo deus factus est homo, quia non sufficeret ad redimendos alios, sicut in prefato o-

C pusculo monstratum est, homo non deus. Idcirco etiã non fecit tot homines tales, quot necessarij erant: ne si nullus de propagatione naturali saluaretur, frustra naturã illã in Adã condidisse, & quasi quod non bene fecisset, correxisse videretur: quod summæ sapientiæ non cõuenit de aliqua natura facere: non longe suprà inuestigare proposui, quomodo semen sumptũ de virgine in quo monstratum erat, nullum esse peccatum liberum à necessitatibus prędictis in quibus omnes alios homines concipi posuerã, posset intelligi: & de illa quidẽ necessitate, qua recuperare iustitiam, quam deseruit humana natura per se nequit: & de illa quæ corpus quod corrũpitur aggrauat animam, & maxime in infantibus illũ liberari posse, quia homo ille deus esset, confidebam, si prius ab illo necessitas peccati & debiti Adæ proximorum parentum rationabiliter alienaretur. Incœpi itaque quęrere quomodo valeret hoc intelligi, de necessitate peccati & debiti Adæ & de aliis, vt postea facilius quod quærebam, inueniretur: & abundãte gratia illius, de cuius conceptione agitur, mun-

D ditia factum est, vt non modò ab omni peccato & debito & necessitatibus præfatis liberum cognosceretur: sed insuper hominem ita conceptum esse debere prædictum non minori iustitia vel beatitudine, quàm in qua factus est Adam intelligibili ratione, etiam si non deus sed purus homo esset, probaretur. Siquidem pariter irrationabile videbatur, & peccatum & pœnã peccati ab illis parentibus ad illum per talem propagationem descendere, & deum sponte rationabilem naturam iniustam aut nulla eius promerente iniustitia, miseram facere.

Quòd de virgine iusta deus conceptus sit, non ex necessitate, quasi de peccatrice non posset, sed quia sic decebat. Cap. XVIII.

Vanuis ergo de mundissima virgine fi-

Q lius dei verissime conceptus sit, non tamen hoc ea necessitate factum est, quasi E de peccatrice parẽte iusta proles rationabiliter generari per huiusmodi propagationem nequiret. Sed quia decebat, vt illius hominis conceptio de matre purissima fieret. Nempe decẽs erat, vt ea puritate qua maior sub deo nequit intelligi, virgo illa niteret, cui deus pater vnicum filium suum, quem de corde suo æqualem sibi genitum, tanquã seipsum diligebat, ita dare disponebat: vt naturaliter esset vnus idemque cõmunis dei patris & virginis filius, & quam ipse filius substantialiter facere sibi matrem eligebat, & de qua spiritus sanctus volebat, & operaturus erat, vt conciperetur & nasceretur ille de quo procedebat. Qualiter autem virgo eadem per fidem ante ipsam conceptionem munda fit, dixi, vbi aliã rationẽ de hoc ipso vnde agitur hic reddidi: quæ duę rationes intellectui meo videtur ad quęstionẽ vnaquæq; per se sufficere, sed ambæ simul animo vim rationis & decorẽ actiones quærenti copiosè satisfacere.

Quomodo ista ratio & altera alibi data, concordent & differant. Cap. XIX.

T quanuis ad idem tendant, in hoc ta-

E men differunt, quòd ipsa quidem quam hic protuli, monstrat Deũ etiã de pec- F catricis virginis substantia, quoniam nusquã est in hominis natura præter voluntatem peccatũ, prolem debere iustam: immo nonnisi iustã nulla ratione repugnante tali propagatione producere. Illa verò probat, quòd etiã si in tota virginis essentia peccatũ esset, tamen ad huiusmodi conceptionis munditiam, per fidem munda fieri posset. Atque in ista omnis mortis necessitas & cuiusliber corruptiõis siue laboris ab illo homine aperte excluditur. In illa autẽ quæstio oriri de hoc ipso videtur: sed sufficienti ratione si diligenter perspecta fuerit soluitur. Quapropter ex vtraque palam est: quia nihil nisi pia voluntate dominus noster & redemptor sustinuit in omnibus, quæ passus est.

Quòd natus de virgine, pro originali peccato habuerit originalem iustitiam. Cap. XX.

T mihi videtur, de peccato quidem ori-

V ginali sicut proposui sufficienter ostensum est, quomodo ad hominem de virgine conceptũ nulla ratione descendere à parẽ

c. Lib. cur deus homo. cap. 15. 4. ex cap 18. c.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tibus potuit: sed potius iustus beatus fieri ratione exigente debuit. Quamobrem quoniam de iusto patre secundum diuinam, & de iusta matre secundum humanam naturam, iustus ab ipsa origine, vt ita dictum sit, natus est non incongrue pro originali iniustitia, quam omnes filij Adæ habẽt, à sua origine iustitiam originalem habere dicendus est. At de personali iniustitia superfluum est disputare, quòd ad illum nõ attigerit. quoniam humana natura nunquã in illo sine diuina fuit, nec illius anima vnquã aggranata cõtra voluntatẽ, aut vllo modo impedita est corpore corruptibili. quæ anima, quoniam ipsa, immo, totus ille homo & verbũ dei deus, vna persona semper existit, nũquam sine perfecta iustitia, & sapientia, & potestate fuit. quam semper à seipso ille secundũ personã sicut deus habuit, licet in naturis humana à diuina quod habuit accepit, altiorem autẽ aliã rationẽ, quomodo deus assumpsit hominem de massa peccatrice sine peccato, velut azymum de fermento, præter istam quam hic: & illam, quam alibi po-
H sui, esse non nego: quam, si mihi ostensa fuerit, libenter accipio: & meas si quod non arbitror, contra veritatem poterint ostendi, non teneo.

De quantitate originalis peccati.
Cap. XXI.

Orro peccatũ originale nec maius po-
P test esse quàm dixi, nec minus: quia cũ infans iam rationalis est, humana natura non habet in illo iustitiam quam accepit in Adam, & quam semper deberet habere, nec eã excusat impotentia: quia nõ habet vt suprà iam dictum est. Illud tamen non per omnia tam graue, sicut suprà posui, existimo. Nam quoniã ad hominem de virgine conceptum ostendere volebam illud non pertinere, tale istud constitui, cui aliud nõ possit addi: nec sicut dixi, propter hoc quod inuestigabã viderer pondus eius minorare. De quo quid mihi videatur, breuiter nunc aperiã. Peccatum Adæ in infantes descendere: vt sic puniri pro eo debeant, ac si ipsi singuli illud fecissent personaliter sicut Adam, nõ puto: quãuis propter illud factum sit, vt eorum
I nullus possit nasci sine peccato quod sequitur
Roma. 5. damnatio. Cũ enim dicit apostolus, quia mors regnauit ab Adam vsque ad Moysen etiã in eos qui non peccauerunt in similitudinem prænaricationis Adæ, apertè videtur significare: quod non illis personaliter imputetur ipsa Adæ præuaricatio, aut aliud tam magnũ, quanuis omnes filios Adæ excepto virginis filio peccatores & filios iræ in scriptis suis pronunciet. Nam cum ait, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ: potest sic intelligi, ac si dicat: etiam in eos qui non tantum pec
cauerunt quantum Adam peccauit præuaricã-
Ibidem. do. Et cum ait: lex autem subintrauit, vt abundaret delictum, aut intelligemns peccatum ante legem in illis, qui nõ peccauerunt, in similitudinẽ præuaricationis Adæ minus quàm Adæ peccatum: aut si non minus erat, abundauit in eis peccatum post legem vltra peccatum Adæ, quod intelligere nequeo, cùm illud cõsidero de cuius pondere & satisfactione in: Cur deus homo, quod mihi visum est, sicut iam legisti, expo
sui. Verũ est tamẽ, quod nullus ad hoc ad quod K homo factus est, & propagatio illi data est, restituitur, nec à malis in quę incidit humana natura, eruitur: nisi per satisfactionem illius peccati, per quod in eadem mala ipsa se præcipitauit. Dicit aliquis: si non habent singuli peccatum Adę, quomodo asseris nullum saluari sine satisfactione peccati Adæ. Nã qualiter iustus deus exigit ab illis satisfactionem peccati, quod non habẽt? Ad quod dico. Deus non exigit ab vllo peccatore plus quàm debet. Sed quoniã nullus potest reddere quantum debet, solus Christus reddidit pro omnibus qui saluantur plusquam debetur: sicut iam ĩ præfato opusculo dixi. Adhuc alio quoque modo vidẽdum est, qua ratione peccatũ minus sit in infantib⁹ quàm in Adã cum ab illo in omnes descendat. Per vnũ enim hominem quod est per Adam peccatum intrauit in hunc mundum: & per peccatũ mors. Cur autem minus sit nõ cognoscitur, si cur & quomodo insit non intelligatur.

Cur & quomodo peccatum descendat in infantes. L
Cap. XXII.

Vod quanuis supradictum sit, quantum
Q opus erat ad hoc quod quærebatur, tamen nõ erit superfluum si hoc breuiter repetitur. Equidem negari nequit infantes in Adam fuisse cum peccauit: sed in illo causaliter siue naturaliter, velut in semine fuerunt, in seipsis personaliter sunt: quia in illo fuerũt ipsum semen, in se singuli sunt diuersæ personæ. In illo non alij ab illo, in se alij quàm ille. In illo fuerunt ille, in se sunt ipsi, fuerunt igitur in illo, sed non ipsi: quoniam nondum erant ipsi. Forsitan dicit aliquis, istud esse quo alij homines in Adã fuisse dicuntur, quasi nihil & inane quoddã est, nec est nominãdum esse. Dicit ergo illud esse, fuisse nihil aut falsum siue vanũ, quo fuit Christus secundum semen in Abraam, in Dauid, & in aliis patribus: & quo omnia quæ sunt ex semine fuerunt in seminibus, & nihil fecisse deũ: cùm omnia quæ procreantur ex semine, ipse fecit prius in seminibus ipsis: & dicat nihil vel vanum aliquid esse hoc, quod si verè nõ esset, hæc M
quæ videmus esse, non essent. Si enim verũ nõ est ea quæ natura procreat ex seminibus, in illis prius aliquid fuisse, nullo modo ex ipsis essent. Quod si hoc dicere stultissimum est, non est falsum vel vanum, sed verum & solidum esse fuit, quo fuerũt omnes alij homines in Adã. Nec fecit deus inane aliquid, cùm eos in illo fecit esse. Sed sicut dictum est, in illo fuerunt non alij ab illo: & ideo longe aliter quàm sunt in seipsis. Verum quanuis constet eos in illo omnes fuisse, solus tamen filius virginis valde diuersõ modo ab aliis in illo fuit. Omnes quippe alij sic fuerunt in illo, vt per naturam propagãdi, quæ potestati & voluntati eius subdita erat, de illo essent: solus verò iste non sic in eo fuit, vt per naturam aut voluntatem eius de illo fieret. De aliis acceperat Adam quando peccauit, vt esset hoc, de quo illi futuri erãt, & vt de illo esset: de isto verò vt esset hoc, vnde futurus erat: nõ autem vt de illo esset, quia non erat potestate, vt de illo propagaretur. Sed nec in potestate eius erat, vt de alia essentia, aut de nihilo fieret.

Quare

A Quare non erat in eo, vt hic aliquo modo esset. Nam nec in potestate naturæ, nec in potestate volũtatis eius erat, vt esset quoquo modo. Erat tamen in eo natura, de qua propagandus erat, non eius sed dei potestate. Nam & si vsque ad virginem matrẽ in parentibus & voluntas semi nauit, & natura germinauit, vt ipsa virgo partim naturali partim voluntario cursu ad suum esse ab Adam produceretur, sicut omnes alij: in illa tamen nec voluntas creaturæ prolem seminauit, nec natura germinauit, sed spiritꝰ sanctus & virtus altissimi de virgine muliere virũ mirabiliter procreauit. De aliis ergo erat in Adam, id est, in eius potestate, vt de illo essent, de isto verò non erat in illo, vt aliquo modo esset, sicut non erat in limo, vnde vir primus factus est, vt de illo esset mirabiliter, neq; in viro, vt Eua de illo quemadmodũ facta est, esset. Sed nec in aliquo eorũ in quibus fuit ab Adam vsq; ad Mariam erat vt esset, fuit tamen in illis, quia erat in
B eis. Vnde ipse assumendus erat, quẽadmodum erat in limo, vnde primus homo factus est, & in eo vnde Eua facta est, non in voluntate creaturæ aut potestate, sed sola diuina virtute, sed iste tanto mirabilius & maiori gratia, quanto illi puri homines, hic homo deꝰ factus est. Valde itaque diuerso modo iste erat in Adã, quando peccauit, quàm erant illi qui voluntario & naturali cursu procreantur. Illos ergo quodãmodo facit Adam, quos per acceptã potestatẽ humana voluntas seminando, & natura germinando procreat. Istum verò non nisi deus fecit, quãuis de Adã, quia non per Adã, sed per se velut de suo. Quid ergo cõueniẽtius ad ostendendũ magnitudinẽ bonitatis dei & ad plenitudinem gratiæ Adę conecebat, quàm vt quorum esse in illius potestate sic erat, vt quod ille naturaliter erat, hoc illi per illũ essent, ita quoq; in eius esset arbitrij libertate: vt qualis erat ipse in iustitia & felicitate, tales eos propagaret. hoc igitur illi datũ est. Quoniã itaq; in tantæ gratiæ celsitudine positus, quæ bona sibi & illis seruanda acceperat, sponte deseruit: idcirco filij perdiderũt, quę
C pater illis cũ seruando dare posset, nõ seruando abstulit. Hæc mihi sufficere videtur ratio, cur ad infantes peccatũ & mala descendant Adæ, si diligẽter remota nostra voluntate, quæ sæpe & multũ impedit mẽtẽ ab intellectu rectitudinis, ipsa pura iustitia consideretur. Qualiter autem peccatũ idem mihi videatur ad eos descendere, paucis expediam. Est peccatũ à natura, vt dixi: & est peccatum à persona. Itaq; quod est à persona, potest dici personale. quod autẽ à natura, naturale quod dicitur originale, & sicut personale transit ad naturã: ita naturale ad personã, hoc modo. Quod Adã comedebat, hoc natura exigebat, quia vt hæc exigeret, sic creata erat. Quòd verò de ligno vetito comedit, non hæc voluntas naturalis, sed personalis Adæ propria fecit: quod tamen egit persona nõ fecit sine natura. Persona enim erat quod dicebatur Adam: natura quod homo, fecit igitur persona peccatricẽ naturam: quia vbi Adam peccauit, homo peccauit. Siquidem non quia homo erat, vt vetitum præsumeret impulsus est: sed propria voluntate quam nõ exegit natura, sed persona cõ-
cepit, attractus est. Similiter sit in infantibus D
econuerso. Nempe, quod in illis nõ est iustitia, quam debent habere, nõ hoc fecit illorũ voluntas personalis sicut in Adam: sed egestas naturalis, quam ipsa natura accepit ab Adam. In Adã nanque, extra quem de illa nihil erat, est nudata iustitia quam habebat: & ea semper nisi adiuta careret, hac ratione: quia natura subsistit in personis, & personæ non sunt sine natura, fecit natura personas infantium peccatrices. Sic spoliauit persona naturam bono iustitiæ, in Adam, & natura egẽs facta, omnes personas quas ipsa de se procreat eadem egestate peccatrices & iniustas facit. Hoc modo transit peccatũ Adæ personale in omnes, qui de illo naturaliter propagantur, & est in illis originale sine naturale. Verum patet magnam esse distantiam inter peccatum Adæ & peccatũ eorum, quia ille peccauit propria voluntate, illi naturali peccant necessitate, quã propria & personalis meruit illius voluntas. Sed cùm nemo dubitat, quia par pœna
nõ sequetur imparia peccata, in hoc tamẽ simi- E
lis est & personalis & originalis peccati dãnatio, quia nullus admittitur ad regnum Dei, ad quod factus est homo, nisi per mortem Christi, sine quo non redditur, quod pro Adæ peccato debetur, quanuis non omnes pariter in inferno torqueri mereãtur. Nam post diem iudicij nullus erit angelus, aut homo: nisi aut in regno dei, aut in inferno. Ita igitur & peccatum infantiũ minus est quàm peccatum Adæ: & nullus tamẽ sine illa vniuersali satisfactiõe saluatur, per quã magnum & paruum dimittitur peccatum. Cur autem non sit sine illa morte, & quomodo per illam sit salus hominum, in præfato libro sicut deus mihi dedit, quæsiui & dixi.

Quod peccata parentum post Adam non computentur in originali peccato filiorum.
Cap. XXIII.

Arentũ verò proximorum peccata ad
P originale peccatũ nõ æstimo pertinere. Quippe si Adã nequiuisset ad eos, quos generaturus erat, iustitiã suã producere, nequaquã posset eis suã iniustitiã transmittere. F
Quare quoniã nullus post Adã filius suis quiuit iustitiam suam seruare, nullam video rationem, cur proximorum parentum peccata filiorũ debeant animabus imputari. Denique nulli dubium est, quod infantes nullam seruant rectitudinem voluntatis propter ipsam rectitudinem. In hoc ergo sunt omnes pariter iniusti: quia nullam habent, quam omnis homo habere debet, iustitiam. Hæc nuditas iustitiæ descẽdit ad omnes ab Adam, in quo humana natura se spoliauit eadem iustitia. Nam & si in Adam illi remãsit aliqua iustitia, vt in rebꝰ aliquibus rectã seruaret voluntatem: sic tamen priuata est illo bono, quo sibi iustitiã custodire poterat in posteros, vt in nullo eorum ipsa cum aliqua iustitia se propagare queat. Plus itaque in infantibus auferre sibi non valuit, quàm omnem iustitiam & beatitudinem, quæ nulli datur aliquo carenti debita iustitia. Quod autem proximorum parentum iniustitia possit hanc augere iustitiæ nuditatem, qua non valet in infantes ab Adę peccato maior descendere, non videtur posibile.

Nam

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Nam vbi nulla est iustitia, nulla potest auferri iustitia. Vnde autem nulla potest absentari iustitia, ibi addi nulla valet iniustitia. Nullã ergo infantibus suis addere queunt iniusti parentes iniustitiã super prædictam nuditatem iustitiæ. At vbi nulla iustitia, nihil prohibet aliquam inuenire iniustitiam. Verisimilius igitur & posibilius videtur, si parentes iniusti aliquam suis infantibus addere dicuntur iustitiam, quòd iusti suis aliquam dare possent iustitiam. Quod si fit, habent infantes iustorum aliquam iustitiam. Si verò hoc est, leuius damnantur quàm infantes iustorum, si moriuntur sine baptismo: aut si saluentur, cum aliquo suo præcedenti merito eliguntur. Quod Paulus apostolus negat, vbi per Iacob & Esau probat nullum nisi omnium merita præcedente gratia saluari. Quoniam itaque nullam dant iusti parentes ante baptismum infantibus suis iustitiam, nullam vtiq; addunt iniusti suis iniustitiã. Quod si dicitur, non addũt iniusti parentes suis infantibus aliquam iniustiH tiam, quibus auferre nequeunt vllam iustitiam: sed originalem quam habent ab Adam faciũt in eis grauiorem. ergo & iusti in suis reddunt eam leuiorẽ. Quare si minus sint iniusti infantes iustorũ quàm iniustorũ, minus debent reprobari quã illi. Quod, dicat, qui audet, & ostendere potest: Ego verò non audeo, cũ mixtim videam & iustorum infantes ad baptismi gratiam eligi, & ab illa reprobari. Sed & hoc si quis dicit, non valet ostendere. Quippe sicut hoc modo, non est iusto iustior, nisi qui voluntate magis aut appetit aut vitat quod debet: ita nõ est iniusto iniustior, nisi qui plus amat aut contẽnit quod nõ debet. Si igitur infantes nequeunt ostendi mox vt animã habẽt, alius alio maius vel minus velle quod debet aut quod non debet, nemo potest probare quod in infantibus alius alio nascatur iustior vel iniustior: Pariter ergo nec iusti sua iustitia reddere videtur in suis infantibus originaI lem iniustitiã leuiorẽ, nec iniusti in suis sua iniustitia grauiorẽ. Quapropter si parẽtes iiusti nec numero nec magnitudine queãt originale peccatum suis infantibus suo peccato augere, videtur mihi peccata parentum post Adã in infantũ originali peccato nõ deputari. Nec nego propter merita bona parentum filiis multa & magna beneficia corporis & animæ impendi, propter peccata parentũ filios & nepotes vsque ad tertiã & quartã generationem, & forsitã vltra diuersis tribulationibus in hac vita flagellari, & ea perdere bona etiã in anima, quæ forsitã per illos consequerentur, si iusti essent, quorum exempla nimis longum est inserere. Sed dico peccatum originale in omnibus infantibus conceptis naturaliter æquale esse: sicut peccatum Adæ, quod est causa, cur nascuntur in illo ad omnes pertinet æqualiter.

Rom. 5.

Peccata parentum quomodo noceant animabus filiorum. Cap. XXIIII.

I autem peccata parentum aliquãdo nocent animabus filiorum, hoc modo potius fieri existimo: nõ quòd ea illis deus imputet, aut quòd eos in aliqua delicta propter parentes inducat. Sed sicut sæpe meritis parentũ filios iustorum à peccatis eruit: ita filios iustorum eorum meritis in suis aliquando de- K relinquit. Quoniã enim nemo liber est à peccato, nisi deo liberante: cùm non liberat, dicitur inducere: & cùm non mollit, indurare. Nanque satis videtur susceptibilius, quòd animam peccatricem, cui nihil præter pœnam debet propter parentum peccata, in suis dimittat peccatis, vt pro ipsis puniatur, quã quòd eã alienis oneret, vt pro illis torqueatur. Ita igitur sine repugnantia & originale peccatum est idẽ in omnibus, & filius non portabit iniquitatem patris, & vnusquisque onus suum portabit & recipiet, prout gessit in corpore siue bonum siue malum, & reddet deus peccata parentum filiis etiam in tertiã & quartã generationem, etiã si hoc sit in anima, & quicquid aliud legitur, qđ animabus filiorum imputari peccata parentum significare videtur. Quippe, non moritur anima filij peccato patris, sed suo: nec portat quis iniquitatem patris, cùm in sua relinquitur, sed suã: nec onus alienũ, sed suum: nec recipit prout L, pater, sed vt ipse gessit in corpore: Sed quoniã propter peccata parentum à suis malis non est liberatus, ea quæ portat, eisdem peccatis parentum imputantur.

Quomodo nullus portet peccatũ patris sed suum. Cap. XXV.

T si obiicitur, quia omnes qui non saA uãtur per fidẽ, quæ est in Christo, portant iniquitatem & onus Adæ, vt per hoc velit probare infantes, aut aliorum quoque parentum iniquitatẽ similiter debere portare, aut illius non debere, consideret diligẽter: quia non portant peccatũ Adæ, sed suum. nam aliud fuit peccatum Adæ: aliud infantum, quia differunt, vt dictum est. Illud enim fuit causa, istud est effectus. Adam caruit debita iustitia, nõ quã alius, sed quam ipse deseruit. Infantes carent ea, non quam ipsi, sed alius dereliquit. Nõ est ergo idem peccatum Adæ, & infantum. & cùm dicit Apostolus, quod suprà posui: quia mors regnauit ab Adam vsque ad Moysen, etiam in eos qui M non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adę. sicut significat infantum minus esse quã Adę peccatum: ita aperte monstratur aliud esse. Quapropter cùm dãnatur infans pro peccato originali: damnatur non pro peccato Adę sed pro suo. Nam si ipse non haberet suum peccatum, non damnaretur. Ita ergo non portat iniquitatem Adæ sed suam, quanuis ideo dicatur portare: quia iniquitas illius peccati istius causa fuit. Hæc autem causa quæ fuit in Adam, vt infantes in peccato nascantur, non est in aliis parentibus: quia nõ habet in eis humana natura potestatem, quemadmodum dixi, vt filij iusti propagentur. quare non ita sequitur, vt pro peccato illorum sit in infantibus peccatũ, sicut pro peccato Adæ.

Quid sit originale peccatum, quòd sit omnibus æquale. Cap. XXVI.

Riginale igitur peccatũ non aliud inO telligo, quã quod est in infante mox vt animã habet rationalẽ, quicquid prius in corpore nõdũ animato factũ sit, vt est aliqua mẽbrorum corruptio, vel post, siue in anima siue in corpore futurum sit. Quapropter prædictas

A dictas æstimo rationes in omnibus infantibus naturaliter propagatis esse æquale & omnes qui in illo solo moriũtur æqualiter damnari. siquidem quicquid peccati super illud additur personale est, & sicut persona propter naturã peccatrix nascitur, ita natura propter personam magis peccatrix redditur, quia cùm peccat persona quælibet, peccat homo. Hoc peccatum quod originale dico, aliud intelligere nequeo in ipsis infantibus, nisi ipsam, quam suprà posui, factam per inobedientiam. Adæ iustitiæ debitæ nuditatem, per quam omnes filij sunt iræ, quoniam & naturam accusat spontanea, quam fecit in Adam iustitiæ desertio, nec personas excusat, vt dictum est, recuperandi impotentia: quam comitatur beatitudinis quoque nuditas, vt sicut sunt sine omni iustitia: ita sint absque omni beaB titudine, per quas duas nuditates in huius vitæ exilio positi sunt, & parentes, peccatis & miseriis incessanter vbique occurrentibus & vndique irruentibus nisi quãtum diuina defenduntur dispositione.

Contra illos qui non putant infantes non debere damnari. Cap XXVII.

Vnt quorum animus, infantes debere S damnari, qui sine baptismo moriuntur, ob solã iniustitiam quã dixi, vult accipere, quoniam nullus homo iudicat eos reprehendendos de peccato alienæ personæ: & quia nondum sunt iusti & intelligentes in tali ætate: nec putant deum districtius innocentes debere iudicare quàm iudicant homines. Quibus dicendum est, quia aliter deus erga infantes debeat agere, aliter homo. Nam homo non debet exigere à natura, quod ipse non dedit, & quod sibi non debetur. Nec iustè redarguit homo homin ẽcum culpa nasci, sine qua ipse nõ nascitur & de qua non nisi per alium sanatur. Deus verò rectè exigit à natura quod dedit, & quod sibi iustè debetur. Sed & hoc iudicium quo infantes damnantur, non est alienum multum, si consideretur ab hominum iudicio. Si quis enim vir & vxor eius ad magnam quandam dignitatem & possessionem nullo suo merito, sed gratia solaC profecti, simul crimen graue inexcusabiliter committunt & pro eo iuste deiiciuntur, & in seruitutẽ rediguntur: quis dicet filios quos post damnationem generant, eidem nõ debere subiacere seruituti: sed potius ad bona, quæ parentes iuste perdiderũt, gratis oportere restitui. Tales primi parentes & filij eorum, quos iustè pro culpa sua de beatitudine in miseriam damnati, in eodem generant exilio. De similibus itaque simile debet esse iudicium, sed de illis tanto districtius, quantum delictum eorum probari potest improperabilius. Denique omnis homo, aut saluatur aut damnatur: omnis homo qui saluatur, ad regnum cælorum admittitur, & omnis qui damnatur, ab eo excluditur. Qui verò admittitur, prouehitur ad similitudinem angelorum: in quibus nullum vnquam fuit, aut erit peccatum, quod fieri nequit, quandiu est in eo aliqua macula peccati. Impossibile itaque est aliquem hominem cum aliquo, quanuis pro vno, peccato saluari. Quare si quod dixit originale peccatum, est aliquod peccatum: necesse D est omnem hominem in eo natum, in illo non dimisso damnari.

Quomodo impotentia habendi iustitiam excusat eos post baptismum. Cap. XXVIII.

Ixi impotentiam habendi iustitiã, non D excusare iniustitiam infantium. Quæret ergo aliquis forsitã, dicẽs: Si infanti peccatũ. i. iustitia ante baptismũ, nec excusatur impotentia habendi iustitiam, sicut dicis, & in baptismo non remittitur peccatum, nisi quod prius erat, cũ post baptismũ sit sine iustitia quãdiu infans est, nec intelligere potest iustitiã quã seruet: siquidem iustitia est rectitudo volũtatis propter se seruata: quomodo non est iniustus etiam postquam baptizatus est. Si ergo baptizatus, moritur in infantia: non statim post baptisma cùm pœnitere nondum scit, quoniam nõ habet debitam iustitiam, nec excusatur impotẽtia, iniustus transit de hac vita sicut faceret ante E baptismum, nec ad regnum dei admittitur intra quod nullus iniustus recipitur quod catholica non tenet ecclesia. Quod si in baptismo peccatum in infantia futurum remittitur iuantibus cur non & illa quæ in sequenti fiunt ætate. Ad quod respondeo, quòd in baptismo peccata penitus, quæ ante baptismũ erant, delentur. Quapropter originalis impotentia iustitiã habendi iam baptizatis non imputatur ad peccatum, sicut prius. Quemadmodum igitur impotentia habendi iustitiam prius excusare non poterat absentiam iustitiæ quoniam ipsa erat in culpa: sic post baptismũ illã omnino excusat, quia remanet sine omni culpa. Vnde fit vt iustitia, quæ ante baptismum debebatur ab infantibus sine omni excusatione, post baptismum ab illis non exigatur quasi ex debito. Quandiu ergo sola originali impotentia non habent iustitiam, non sunt iniusti: quoniam non est in eis absentia debitæ iustitiæ. Non enim est debitum, quod sine omni culpa est impossibile. Quare sic moriuntur, quia non sunt iniusti, non damnantur, sed & iustitia Christi qui se dedit pro illis, & iusti- F tia fidei matris ecclesiæ, quæ pro illis credit, quasi iusti saluantur. Hæc breuiter de originali peccato pro capacitate intellectus mei non tam affirmãdo q̃ coniectando dixi, donec mihi Deus aliquando melius reueleT. Si cui verò aliter visum fuerit, nullius respuo sententiam, si vera probari poterit.

Explicit liber Anselmi de conceptu virginali & peccato originali.

DECLARATIO CVIVSdam de eodem libro incipit:

Vidã, quod hîc dicitur, scilicet in semine quo cõcipitur homo, non magis esse culpam aliquam vel originalem vel actualẽ, quã Q est in sputo vel sanguine, si quis mala volũtate exspuat, aut de sangine suo aliud emittat, repræhẽdũt, falsum esse ex hoc astruẽtes

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gtes, quod in ipso semine sit quidam fomes peccati & corruptionis naturæ humanæ, & inde origo peccati originalis. Sed si ab eis quæratur, quid appellent fomitem peccati qui in illo sit, & corruptionem naturæ: non video quid respõdere possint de ratione, nulla enim res ratione carens, vel ad peccatum incitare potest, vel ad virtutem vt ait Ambrosius, de sacris sermo. primo. Iudæus vreeos baptisat & calices, quasi insensibilia vel culpam possint habere vel gratiã. Quod igitur nec culpam potest habere nec laudem, non potest fomes esse peccati vel virtutis. Tale est semen quo concipitur homo, cum sit insensibile. ergo insensibile semen illud, cum in eo non sit, nec esse culpa possit: nec est, nec esse potest fomes peccati. Quòd autẽ in eo ipso sit causa corruptionis humanæ naturæ: nõ videtur si vocant corruptionem eam quæ de peccato processit, & cum peccato inest. Est enim quædam naturæ nostræ corruptio, quæ de peccato quidẽ processit: sed cum peccato inest aliquando, aliquando cũ peccato non inest. Corruptio
H illa quæ tantummodo pœna est & non peccatum, vt morbi corporum nostrorum, & alię incommoditates, & mors ipsa: quę corruptio sine peccato fuit in corpore Christi & sine peccato mortali est in sanctis hominibus in hac vita, eadem cum peccato inest peccatoribus. Hæc corruptio non habet causam in semine nec ex semine: licet pertranseat in omnes qui gignuntur paterno semine. Sed cum sit pœna peccati habet causam in peccato primi parẽtis propter quod inflicta est non semini insensibili, sed eis qui sentire & sustinere debent molestiam afflictionis. De hac autem corruptione oritur quædam alia corruptio quæ in seminæ quidem est, non autẽ à semine causam habet: vt cum de morbidis parentibus semen morbidum formatur in morbidam prolem. de qua medici considerant: sed in hac nec culpa est, nec culpæ originalis vel actualis. Et de hac non puto eos dicere. Si autem vocãt corruptionem ipsum peccatum: quomodo quædam potest dici corruptio virtutis, ea longe est à prædicto semine: vt præmissa Ambro-
I sij docet autoritas. Quid ergo appellant fomitem peccati vel corruptionẽ naturæ quæ est in semine. Fortè dicere volent, quod hæc autoritas vera sit, sed de seminibus ex quib⁹ homines sint, sic esse nõ possunt: sicut etiam ab Ambrosio de illis dictum non fuerit. Nam quod in tali semine sic peccatum ostendit Augustinus in secundo libro de nuptiis & concupiscẽtia. Natura hominis inquit habet authorem deum, in qua ex vitio inobediẽtiæ trahitur originale peccatum. Nã si semẽ ipsum nullum habet vitium,
Sap. 13. quid est quod scriptum est in libro sapiẽtiæ, nõ ignoratis, quoniã neq; est illorũ natio, & naturalis malitia ipsorũ. Et quoniã nõ poterat mutatio illorũ in perpetuũ. Semẽ enim erat maledictũ ab initio. Nẽpe de quibuscũq; dicat ista: de hominibus dicit. Quomodo est ergo cuiuslibet hominis malitia naturalis, & semẽ maledictũ ab initio, nisi ad illud respiciatur, quod per
Roma. 5. vnũ hominẽ peccatum in mundum, & per peccatum mors: & ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccauerunt. Cuius autẽ hominis cogitatio nõ potest mutari in perpetuũ: K nisi quia per seipsam non potest, nisi gratia diuina subueniat, qua non subueniente: quid sunt homines? nisi quod ait Petrus apostolus: velut muta animalia procreata naturaliter in captiuitatem in interitũ. Hæc augustinus. Ecce aiunt: habetis in hac authoritate, culpam esse in semine. Eis ergo qui hæc prætẽdunt respondemus. Primo, dicant vnde ostendere possint Augusti nũ sensisse hic de ipso semine, quo homo seminatur. Semen enim æquiuocè dicitur & de eo quod est causa: & de eo quod est ex causa, vt il- Ioan. 8.
lud: Semen abrahæ sumus. Iuxta quẽ modũ, semẽ maledictum est: id est, illi sunt maledicti qui sunt de semine vel generatione in malitia perseuerantiũ, si ipsi sunt in eodem perseuerantes. Nõ ita est, aiunt. Dicit enim hoc manifeste Augustinus quærens: Quomodo est cuiuslibet hominis malitia naturalis, & semẽ maledictum ab initio? Cuiuslibet, inquit, hominis malitia naturalis, & semẽ maledictum ab initio. Sicut enim cuiuslibet hominis malitia est naturalis: ita cuiuslibet hominis semen maledictum: dicimus, quia nõ valet hoc zeuma, id est, repetitio, à su- L
periori: nec ipse Augustinus, eam repetitionẽ fecit. Quare non cogimur consentire eã facientibus, sed sic dicimus: Cuiuslibet hominis malitia est naturalis: & ipse est semen maledictum non eius semen maledictum, quia in eo non est peccatũ. vel possumus figuratiue dicere, ipsum semẽ maledictum esse, pro eo quod ex eo erunt
Gene. 3. qui maledicti erant, iuxta illud. Maledicta terra in operibus tuis, id est, opera tua in terra. Nõ enim terra maledicta est, cùm ipsa alibi dicatur
Exod. 3. sancta, licet eam peccatores operentur. Vt, locus in quo stas, terra sancta est, alioquin eadem & maledicta, & sancta esset. Sic semen maledictum, quia maledicti qui ex semine. Iuxta quem modum Anselmus noster optimè & verè exponit illam autoritatem Iob de immundo semine, quod tamen in se, neque immundum est, neque maledictum. Imò, inquiunt, de semine quod est materia carnis humanæ videtur dicere. Augustinus dum sic incipit. Nam si semẽ ipsum nul- M
lum habet vitiũ, ad quid enim fieret relatio per ipsum. Nõ enim processit sermo de semine, sed sæpe fit per hoc pronomẽ non relatio, sed proprietatis quædam expressio eius rei, quæ in causa dicti est: vt etiã Palladius de rusticatione incipit. Pars prima est prudentiæ, ipsam cui præcepturus est æstimare personam. Nulla igitur per ipsam fit relatio, sed proprietatis eius quæ in persona est expressio. Ac si dicat: Ipsam personam, id est, virtutem vel scientiam, vel dignitatem, vel artem, vel professionem personę, vel tale quid eius. Sic & hic accipitur, ipsum cũ de semine agitur, quasi dicat: Ipsum semen, id est, ratio seminis ea esse, vt non sine vitio sit. Nam si non in vitio est, si nullum habet vitium, quid est quod scriptũ est &c. Ad hoc respondemus. Quicquid sit de relatione vel de proprietatis expressione per hoc pronomen, ipsum, in semine nullum esse peccatum probat Augustinus, aliis quæstionem faciens Hieronymo de origine animæ dicenti, quod quotidie de⁹ creat nouas animas. Quod Augustinus nec recipiens, nec

A nec improbans, quærens autem quid Hierony. respondeat obiectis, quæstionem talem facit ei in epistola de origine animę. Si anima huius infantuli recẽs nati infundendo creata est, & creando infusa, quando vel quomodo peccauit in in Adam, hæc quæstio nunquam posset esse illius, qui diceret in semine, quo concipitur homo, esse peccatum originale. Diceret enim ei, Quid quæris hic quod tuipse indubitanter fateris? In semine peccatum & vitium, quod traiicitur de primo homine in omnes posteros, frustrà quæris quomodo peccauit, qui seminaliter de Adã processit. Semen autem culpam secum trahit, hoc inquã diceretur ei. Quare si hęc Augustinus sentiret: nunquam Hieronymo eam quæstionẽ faceret. huic autem quæstioni nihil est à Hieronymo responsum, nec eam ipse Augustinus soluit, qui de origine animæ nullã certam sententiã protulit. Videãt moderni præceptores, quomodo eam soluãt. In tãtum per ip-
B sum Augustinũ obtinuimus in autoritate eius supraposita, non eũ intellexisse de semine quod sperma est: hoc quod dixit, in semine esse vitiũ. Rata est ergo sententia Ambrosij & nostri Anselmi generaliter, quæ intelligenda est quod in re sensibili nec gratia sit nec culpa. Attamẽ adhuc opponunt de autoritate Ioãnis Damasceni, qui dicit, quod post conceptum siue cõsensum beatæ virginis spiritus sanctus supueniens omne peccatum in ea purgauerit, & omnem fomitem peccati. Et inde, credo, volunt habere autoritatem, quod oportet aliquatenus semen illud virginale, licet non esset ex viri commixtione, tamen mundatum esse à peccati fomite, spiritus sancti operatione. Ad hoc respõdemus, nihil nos Ioanni Damasceno in dictis suis prę-
C iudicare, vtpote quod eius scripta nulla legerimus, nisi quatenus ea ab aliis in testimoniũ introducta multis in locis cognouimus. At nobis promptum est Hieronymi nostri sanctissimi & doctissimi testimonium ferre in contrarium, dicentis in sermone de assumptione eiusdẽ dominę & reginę nostræ: Beata, inquit, & gloriosa virgo Maria: quanuis dudum incomparabilis esset vniuersis, quæ sub cęlo sunt, virginibus, vt deceter posset in se suscipere diuinitatis admixtionem, salua vtraque natura, tamen cum gratia repletur, cũ spiritu sancto profunditur, cum spiritu sancto obumbratur, fit præciosior meritis, celsis sublimior, fastigiis pulchrior, sanctitate gloriosior suorũ meritis & prærogatiuis meritorum: ita vt nullis iam vsibus sit ipsa eadem mã cipanda nisi diuinis. Rogo te Ioannes Damascene, vel quicunque es in tali sententia, qui putas beatam dei matrem post annũciationem sancti angeli, tunc primũ in superuentione spiritus sancti amisisse vel peccatum vel fomitem peccati. Rogo, inquam, te per eandem beatam theotocon desiste, noli æmulari in malignantibus, cessa sinceriss imũ vas incrustare, solue cal-
Exod. 3. ciamenta pedum tuorum, quæ impediunt progressum rectę intentionis tuæ. Siquidem zelum
Rom. 10. dei habes in hac parte: sed forte non secundum scientiã. Forsitan enim putas in hoc errore, deo te obsequium exhibere, quòd si nolueris cessare scito quod terra hæc, quã calcas, deuorat habitatores suos, vltionem faciens in omnes filios D
difidentiæ. Adhuc audi, quid dicat inde nostrorum temporum spiritus sancti organũ beatus Bernardus abbas clareuallis. Spiritus sanct⁹ Luc. 1.
superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi. Superius dicta est gratia plena, & nunc quomodo dicitur: spiritus sanctus superueniet in te, &c. Nunquid potuit repleri gratia & necdum habere spiritum sanctum, cùm ipse sit dator gratiarum? Si autem iam spiritus erat in ea quomodo adhuc tanquã non venit superuẽturus repromittitur? An forte ideo nõ dicit, simpliciter veniet ĩ te: sed addidit superueniet, quia & prius quidem fuit in ea per multam gratiam: sed superuenire nunciatur, propter abundãtioris gratiæ plenitudinem, quam effusurus est super illam. At verò cùm plena sit, illud amplius quomodo capere poterit? Si autem aliud plus capere potest: quomodo autem plena fuisse intelligẽda est? An prior quidem gratia eius tãtũ repleuerat mentem, sequens vno & vẽtura per- E
fundere debet: quatenus scilicet plenitudo diuinitatis, quæ antè in illa sicut & in multis sancto rum spiritualiter habitat, etiã sicut in nullo sanctorum corporaliter in ipsa habitare incipiat? Quid est virtus altissimi obumbrabit tibi? Qui potest capere capiat, & fortè propter hæc maximè dictũ sit obumbrabit tibi: quia res nimirũ in sacramento erat, & quod sola per se trinitas in solo & cum sola virgine voluit operari, soli datum est nosse, cui soli datum est experiri. Hęc nos quidem breuiter introduximus contra hoc quod opponunt de Ioãne Damasc. cui nos dare determinationem præsumptuosum esset: qui quo sensu dixerit penitus ignoramus. At si ille Hieronymo & nostris contraria hîc dixit, libet in hoc eodem potius adhærere non ei, sed Hieronymo & nostris. Opponitur adhuc Anselmo nostro, quod in hoc libro dixerit, quod nul
la ratio, nulla veritas, nullus intellectus permittit ad hominem de sola virgine conceptum & de peccato massæ peccatricis aliud potuisse vel debuisse accidere, etiam si non esset deus, quãF
uis de illa massa esset assumptus. Dicunt enim Christum nõ potuisse nec voluisse peccare: nõ quia filius virginis: sed quia deus fuit Christus, ainnt: nec voluit nec peccare potuit. ergo deus fuit. Quid ergo dicemus de sanctis angelis, qui ex gratia confirmationis non volunt nec possunt peccare? vel si Adam antequam peccasset aliquos, qui ante ipsum iniustitia confirmarentur, genuisset: de illis quid dicemus? Vtique si illi cùm nec vellent nec possent peccare, non ideo deus vel dei essent: sicut in Christo vidẽdũ, vtrum quod peccare non potuit nec voluit, sola diuinitas eius homini vnita in causa fuerit. Nam quod ipsa plurimum & maxime adinuenerit, omni constat fideli. Sed aliud est, causam simpliciter esse, aliud causæ supplementum cõferre. Dicunt fortè, quia post peccatum Adæ nulla caro mortalis nõ vnita deitati absque peccato esse prænaluit vel prævalere potuit, quocunque modo deus aliquem vel aliquam absq; semine viri creasset, dum modo de Adam esset. Sed cùm hoc dicunt causam peccati, vt suprà in semine ponunt: quod vtique deus sicut facit esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

esse ex mare & fœmina, sic facere potest ex fœmina sola. Ipsi igitur soluãt quæ suprà diximus & ex autoritate & ex ratione, & libenter audiemus. Quod si nõ potuerint, cõstabit nobis sicut cõstat ex Anselmi ratione irrefragabili, quicũque gignitur alio modo quã Adam generauit, quod non teneatur præiudicio peccati originalis quod per traducem ex Adam descẽdit: licet ille deus non sit vt Christus fuit, & ita si voluerit non peccare poterit, & nõ velle peccare, cũ posse non peccare valebit, donec ei confirmãs gratia non posse velle & non posse peccare superauxit. Cõsentit nobis Augustinus in tertio contra Iulianum: frustra, inquit, putas ideo in paruulis non esse delictum, quia sine voluntate, quæ in eis nulla est, esse non potest. Hoc enim recte dicitur propter propriũ cuiusq; peccatũ: non propter primi parentis originale delictum siue contagium. Quod si nullum esset, profecto nulli malo paruuli obstricti, nihil mali vel ĩ corpore vel in anima sub tanta dei potestate paterẽtur. Vide in his verbis prudens lector hanc maximam incurrere. A quocũque remouetur pœna peccati, ab eodem & peccatum remouetur: & non conuertitur. A quibus ergo paruulis remouet in corpore & animo peccati pœnã Augustinus prius ab eis remoueri docet peccatum omne & contagium peccati. Illi ergo nõ essent nec deus nec dij: & tamen possent si vellent nõ peccare, & confirmati nõ possent peccare. Rectè ergo & verissime Anselmus, quia cum eo est veritas: & filius veritatis Augustinus.

Explicit de conceptu virginali
& peccato originali.

Eiusdem beati

ANSELMI EPIstola siue liber de fermentato & azymo incipit.

I

ANselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis Vualerammo Nuuenburgensi episcopo. Scienti breuiter loquor. Si certus essem prudentiam vestram nõ fauere successori Iulij Cæsaris, & Neronis, & Iuliani, & potestati cõtra successorem & vicarium Petri apostoli, libẽtissime vos, & amicissimum & reuerendũ episcopum salutarem: quoniam autẽ ad defensionẽ veritatis contra græcos, qui ad vos venerunt, quæritis secundum posse nulli deesse debemus: opusculum vobis misi, quod de processione spiritussancti edidi cõtra illos. De sacrificio verò, in quo idem græci nobiscum nõ sentiunt, multis catholicis rationalibus videtur: quia quod agunt, nõ est contra fidem catholicam. Nam & azymum & fermentatum sacrificans panem sacrificat. Et cum legitur de domino, quãdo corpus suum de pane fecit: quia accepit panem, & benedixit: non addidit azymum, vel & fermentum: certum tamẽ est, quia azymum benedixit: forsitan, quia res quæ fiebat, non hoc exigebat. K Et cum alibi, se & carnem suam, panẽ vocauit: sicut isto pane homo viuit temporaliter, ita illo in æternum: nõ ait, azymum vel fermentũ: quia vterq; pariter panis est. Nõ enim differũt azymus & fermentum substantialiter, vt quidã putant: sicut homo nouus ante peccatum, & inueteratus fermento peccati: nequaquam substantialiter differũt. Propter hoc ergo solum videtur se & carnẽ suam panem vocasse, & de pane corpus suũ fecisse: quia sicut panis iste azymus siue fermentatus, dat vitam transitoriam: ita corpus eius æternam: non quia fermentatus est vel azymus, quanuis in lege vbi verè omnia in figura fiebant, præceptum sit azymum in pascha panem comedere: vt ostenderetur, quod Christus quem expectabant, sincerus & mundus futurus esset: & nos, qui manducaturi eramus corpus eius, similiter mũdi esse moneremur ab omni fermento malitiæ & nequitiæ. Iam verò postquam de veteri figura ad nouam veritatem venimus, & azymam Christi carnem cõmedimus, nõ est nobis necessaria illa vetus figura in L
H pane, de quo carnem ipsam conficimus. Apertissimum tamen est, quia melius sacrificatur de azymo, quàm de fermentato: tum, quia valde aptius & purius & diligentius fit: tum, quia dominus hoc fecit. Vnde illud non est tacendum, quia cùm græci anathematizant Azymitas, sic enim nos vocant, anathematizant Christum. Si autem dicunt, quia iudaizamus, dicant similiter Christum iudaizasse. Et si audent asserere Christum propter iudaismũ, vt præceptum de azymo datum seruare, de azymo corpus suum fecisse, absurdissimè errant: cùm illum tam sinceram nouitatẽ fecisse in fermento vetustatis existimant. Patet igitur, quia cum azymo vsus est ad illud opus: non hoc fecit, vt præceptum de azymo seruaret, sed aut vt fermentarios, quos præuidebat, reprobans, Azymitas approbaret: aut certe, si etiam fermentarij approbarentur, azymitas quoque approbaret. Quòd autem nos iudaizare dicunt, non est verum: quia non sacrificamus de azymo, vt legem veterem seruemus, sed hoc diligentius fiat, vt dominum, qui M
hoc nõ iudaizando fecit, imitemur. Cùm enim facimus aliquid quod Iudæi, vt iudaismum seruarent, faciebant, nõ iudaizamus, quia nõ propter iudaismum, sed propter aliam causam hoc facimus. Si enim in diebus paschæ azymum panẽ aliquis comedat: siue, quia non habet alium, siue quia magis delectatur illo quàm fermentato: aut si quis propter infirmitatem præpucium circuncidere cogitur, aut si boui suo quis trituranti ne esuriat os non obturat, nullus nisi insipiens hoc agentẽ iudaizare iudicabit. Cùm itaque nos panem azymum sacrificamus: ideo per azymi figuram talem dominum Iesum fuisse significemus: sed vt ipsum panem in corpus eius diuina virtute operante, sicut ipse fecit, significemus: nequaquam in hoc vetustatẽ legis seruamus, sed euãgelij veritatem celebramus. Denique, quando idem ipse hoc fecit, & ait discipulis suis: Hoc facite in meam commemoratio- Luc.22.
nẽ. si voluisset vt nos, quibus hoc apostolis præcepit, non de azymo faceremus, præmonuisset nos

A nos in eis, & dixisset: ne faciatis hoc de azymo. Quare cũ dicens: Hoc facite, azymum nõ excepit: Quis est, cuius intellectus audet excipere quod ipse fecit, & per hoc prohibere, quòd nõ solum nullo sermone prohibuit, sed etiam opere præcipit? Quis inquam nisi plus sapiẽs quàm oportet sapere, tantum confidat de sapiẽtia sua, vt præsumat hoc proferre: quia cùm dixit dominus: hoc facite, sicut competenter subintelligimus, quod ego: sic indubitanter sit subaudiendum, sed non hoc vnde ego. Item si diuina, per ea quæ digniora cognoscimus, exequi debem⁹: cùm sacrificiũ, de quo agitur, de panis siue azymi siue fermentati substantia constat esse celebrandum, quem panem digniorem æstimamus ad faciẽdam dominici corporis varietatem, nisi illum quem & vetus lex elegit ad significandã, & euangelium ad exhibendam eandem veritatem. Si itaque respondemus græcis, nos hoc de azymo non propter figuram, sed propter prædictas causas facere. Nihil hic ĩtelligi valet, cur
B nos græci anathematizandos, aut saltem reprehendendos, recte iudicẽt. At si dicunt, hoc nos non agere posse de azymo sine intellectu figuræ, per quod iudaizare probamur: ergo nec similiter queunt ad hoc ipsum vti fermentato sine figura, quia & vetus scriptura per fermentũ designat peccatũ, quæ execratur in pascha suo comedere fermentatũ: & noua dum monet nos in pascha nostro epulari non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ. Dicimus etiam, quia nos non iudaizamus si figurã tenemus in azymo: quoniam non significamus Christum sine fermento peccati venturum tãquam Iudæi: sed monstramus eum talem venisse sicut Christiani, & per hoc monemus tales nosmetipsos exhibere, quales pascha nostrum est, quod manducamus: illi autem nec Iudæos nec Christianos in hoc se profitentur, quia deũ in fermenti sui figura, nec venturum, vt Iudæi: nec venisse, vt Christiani sine peccato signant: sed potius paganis fauere videtur, qui illum sicut alios homines peccato fermentatum existi-
C mant. Si verò aiunt Christianos non debere vti figuris: quia vetera transierunt, in quibus erant necessariæ: negant, vt alia taceam, baptismũ esse figuram cuiusdam mortis & sepulturæ, contra Roma. 6. apostolum dicentem: Quicunque baptizati sumus, in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Cõsepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem. Aut si concedunt nos vti figuris, sed nõ in eisdem rebus, quibus in figura lex vetus vtebatur: & ideo nõ esse panem azymum assumẽdum ad vllam figuram, quia adhuc in cadẽ lege accipitur: quare baptizant in aqua, 1.Co.10. cùm patres nostri omnes in Moyse baptizati sunt in nube & mari? quod negare nequeunt in figura fuisse: vitent quoque aquam, ne videantur baptizare baptismo Ioannis, qui baptizauit in aqua. Si ergo irreprehẽsibiliter figuratur baptismus in aqua: licet illud baptisma vet°, quod fuit huius noui figura, in aqua fuerit: quę est ista Græcorũ sapientia, quæ propter hoc, quia vetus pascha, per quod nostrum figurabatur, celebratum est in azymis, detestatur nos sacrificare corpus Christi, qui est pascha nostrum, de azymo in figura, siue ad cõmemorandum, quia talis fuit ille cuius corpus sacrificamus, scilicet sine peccati infectione, siue ad commonendum nos, quia corpus eius comedimus: tales debere esse secundum apostolum dicentem: Expurgate vetus fermentum, vt sitis noua conspersio, 1. Cor.5.
sicut estis azymi. Etenim pascha nostrum, immolatus est Christus. Itaque epulemur, non in fermento veteri, neque in fermento malitiæ & nequitiæ: sed in azymis sinceritatis & veritatis. Siue enim in figura sacrificemus azymum panẽ, siue sine omni figura, nullatenus nos Græci reprehensibiles valent ostẽdere: sed aut soli nos bene agimus, illi non bene: aut nos melius & diligentius, si illi bene. Nempe satis ostendunt se nullam habere rationem ad suam partem confirmandam, & nostram infirmandam: cùm hoc contra nos proferunt, quod nullo modo cõtra nos, aut cum illis esse cognoscitur. Obiiciunt enim nobis, sicut in vestra legi epistola, quod dicit Apostolus: Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Et quod Amos propheta: Sa- 2.Cor.3. Amos.4.
crificate, inquit, de fermentato laudem. Vnde E
nituntur ostendere, quòd litera, quæ vetus pascha celebrari iubet, in azymis nos occidit: cùm eam seruamus azymum sacrificando, non bene apostoli verba intelligẽtes. Literam enim tunc dicit occidere, quãdo illa iubens à peccato declinat, peccatum ostẽdit: quoniam nisi adiuuet gratia, vt fiat quod iubetur, inobedientẽ & prę- Rom.7.
uaricatorem facit. Quod in epistola ad Romanos idẽ apertè monstrat Apostolus, dicẽs: Peccatum non cognoui, nisi per legem. Nam concupiscentiam nesciebam esse peccatum, nisi lex Exo.20.
diceret. Non concupisces. Occasione autẽ accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiam. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cùm venisset mandatum, peccatum reuixit. Ego autẽ mortuus sum, & inuentum est mihi mandatum, quod erat ad vitam, hoc esse ad mortem. Nam peccatum occasione accepta per mandatum seduxit me, & F
per illud occidit. Sic litera sine adiuuante gratia occidit, spiritus autem viuificat: sicut ait idẽ Apostolus ad Titum: Cùm autẽ benignitas & Titum.3.
humanitas apparuit saluatoris nostri dei, nõ ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos: sed secũdũ suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, quem effudit in nos abunde per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Ideo cum dixisset: Sufficientia nostra 2.Cor.3.
ex deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamẽti, addidit: Non litera, sed spiritus. Litera enim occidit, spiritus autẽ viuificat. Ac si dicat: Fecit nos deus ministros noui testamẽti, quod non est in litera occidente, sicut vetus: sed in spiritu viuificãte. Ad vtrumque verò, ad occisionem scilicet literæ, & ad viuificationem spiritus pertinet, quod subiunxit: Quod si ministratio mortis literis deformata in lapidib⁹ fuit in gloriosita vt non possent filij Israël intendere in faciem Moysi, propter gloriã vultus eius, quæ euacuatur: quomodo non magis ministratio

Universidad de Deusto
Biblioteca

G tio ſpiritus erit in gloria? Nã ſi miniſtratio dã-
nationis in gloria eſt, multo magis abundat mi
niſterium iuſtitiæ in gloria. Nam nec glorifica-
tum eſt, quod claruit in hac parte propter excel
lentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per
gloriam eſt: multo magis quod manet in gloria
eſt. Habentes igitur talem ſpem, multa fiducia
vtimur, & non ſicut Moyſes ponebat velamen
ſuper faciem ſuam, vt non intenderent filij Iſ-
raël in faciem eius, quod euacuatur: ſed obtuſi
ſunt ſenſus eorum. Vſque in hodiernum diem
enim idipſum velamen in lectione veteris teſta
menti manet non reuelatum, quod in Chriſto
euacuatur: ſed vſque in hodiernũ diem, cùm le-
gitur Moyſes, velamẽ poſitum eſt ſuper cor eo-
rum. Cùm autem conuerſus fuerit ad dominũ,
tunc auferetur velamen. Dominus autem ſpiri-
tus eſt. Vbi autem ſpiritus domini, ibi libertas.
Nos verò omnes reuelata facie gloriam domi-
ni ſpeculantes, in eandem imaginem transfor-
mamur à claritate in claritatem, tanquam à do-
H mini ſpiritu. Ideo habẽtes hanc adminiſtratio-
nem, iuxta quam miſericordiam conſequuti ſu-
mus, non deficimus. De occiſione literæ & vi-
uificatione ſpiritus, ſuperfluũ mihi videtur ſu-
per hoc aliquid addere. Satis itaque patet, quia
nec Græcis prodeſt, nec nobis obeſt, quod de
occidente litera obiiciunt. Quod autem aſſu-
munt de propheta: Venite in Galgala, & impie
Amos. 4. agite, & ſacrificate de fermentato laudem: intel
ligendum eſt eſſe dictum, aut approbando tale
ſacrificium, aut reprobando. Sed ſi hoc præci-
pit propheta, vt ſecundum eos loquar, illos oc-
cidit litera, qui literam ſeruando de fermentato
ſacrificãt. At ſi hæc exprobrando dictũ eſt, qua
fronte ſacrificãt, quod propheta in ſacrificium
execratur: aut qua ratione hæc in auctoritatem
ſibi aſſumunt? Quod autem hoc propheta non
iubendo, ſed reprehendendo dixerit, dubiũ nõ
eſt: vel cũ hoc impiè, auctoritas ſociauerit. Di-
xerat enim. Venite ad Bethel, & impiè agite. Et
paulò poſt, continuata increpatione ait: Et ſa-
crificate de fermẽtato laudato laudem. Aut er-
I go tanta ratione partem ſuam Fermentarij de-
fendant, quanta ſuam roborant Azymitæ. aut
ſi nec illud valent, nec iſtud volunt, ſaltem non
reprehendãt Azymitas. In tertia quæſtione ſic
intelligo: mãdaſtis, quia Græci deteſtantur no-
ſtra connubia: vbi cognati cognatis copulãtur.
Quod cur faciant, nullam video auctoritatem
aut rationem. Nam ſi hoc in ſuis fieri prohibẽt
connubiis, aut non extẽdunt cognationes vſq;
ad ſeptimam generationẽ, ſicut nos: aut impoſ-
ſibile videtur ſeruari quod præcipiunt. Sunt
enim ſæpe in vna cognatione, plus quàm centũ
viri aut mulieres egentes coniugio. Totidẽ ita-
que cognationes inuenire neceſſe eſt, de quibus
ſingulis ſinguli eligantur viri & mulieres, qui-
bus illa de vna cognatione ſingulis ſinguli co-
pulentur. Aut itaque deteſtabilia ſunt indubitã
ter eorum connubia, ſi inter ſeptem generatio-
nes ſunt. Nec debẽt reprehendere noſtra, quã-
do cognati cognatis coniungũtur de alia cogna
tione, quod nulla prohibet auctoritas vel ratio:
aut impoſsibile eſt, vt dixi, ſeruare quod præci-
piunt: vt ſcilicet tot cognationes exquirantur
ad vnius cognationis cõnubia, quot ſunt in il- K
la viri & mulieres petentes connubia. Quod ſi-
ne omni auctoritate & ratione abſque dubio ra
tionabiliter refutandum iudicatur.

Beati Anſelmi epiſtola de Fermen-
tato & Azymo explicit.

Eiuſdem beati

ANSELMI EPI-
ſtola, ſiue liber de diuerſitate ſacramentorum incipit.

D Omino & amico Vualerammo, gratia dei Nuuenburgenſi vene- L
rabili epiſcopo, Anſelmus ſeruus
eccleſiæ Cantuarienſis Archiepi-
ſcopus ſalutem, ſeruitium, oratio-
nes, dilectionis affectũ. Gaudeo, & gratias ago
deo: quia ſicut ſcribitis, glorificat eum in vobis
catholica eccleſia: quoniam in veſtra mutatio-
ne, diuinæ voluntatis apparet gratia, & domini
papæ Paſchalis amicitiam habetis & familiari-
tatem, vt iam mihi liceat veſtram amicabiliter
ſalutare ſanctitatem. Quod veſtra ſublimis hu-
militas me comparat Mineruæ, & vocat mõtẽ,
non in me accipio: quoniã nihil in me, cur hoc
dici debeat de me, intelligo. Non tamen debeo
eſſe ingratus veſtræ benignitati: quoniam hoc
facit abundantia veſtræ erga me bonæ volunta
tis. Solemus enim ſæpe ſentire meliora de his
quos diligimus, quàm ipſi mereantur. De laude
igitur quæ ad me non pertinet, cor non gloria-
tur: ſed de dilectione, quæ ſemper amanda eſt,
gratias agendo lætatur. Quærit veſtra reuerẽtia
de ſacramentis eccleſiæ: quoniam non vno
modo fiunt vbiq;, ſed diuerſis modis in diuer- M
ſis locis tractantur. Vtique ſi per vniuerſam ec-
cleſiam vno modo & concorditer celebraren-
tur, bonum eſſet & laudabile: quoniam tamen
ſunt multæ diuerſitates, quæ non in ſumma ſa-
cramẽti, nec in virtute eius, aut fide diſcordãt,
neque omnes in vnam conſuetudinem colligi
poſſunt: æſtimo eas potius in pace concorditer
tolerandas, quàm diſcorditer cum ſcandalo dã-
nandas. Habemus enim à ſanctis patribus, quia
vbi vnitas ſeruatur charitatis in fide catholica,
nihil efficit conſuetudo diuerſa. Si autem quæ-
ritur, vnde natæ ſint iſtæ conſuetudinum diuer
ſitates, nihil aliud intelligo, quàm humanorum
ſenſuum varietates. Qui quanuis in rei veritate
& virtute non diſſentiant, in aptitudine tamen,
& differentia adminiſtrationis non cõcordant.
Quod vnus aptius eſſe iudicat, alius ſæpe mi-
nus aptum exiſtimat. Neque in huiuſmodi va-
rietatibus non conſonare puto, ab ipſius rei ve-
ritate exorbitare. Nempe quòd alij in ſacrificã-
do corpore & ſanguine domini, ſingulas cru-
ces ſingulis faciunt ab initio in canone: alij ſolũ
modo ſingulas ſingulis, vbi ſingillatim nomi-
natur

A natur panis vel corpus, & ſingillatim calix vel
ſanguis. vbi verò oblatio nominatur, vnã crucẽ
ambobus faciunt: quoniam ſicut vnus eſt Chri
ſtus, qui ſeipſum obtulit pro nobis, ita vna eſt
oblatio & vna eſt hoſtia in pane & vino, quam
offerimus, non video iſtos magis in hoc diſcor-
dare à Chriſto, qui ſingillatim vtraq; benedixit
quoniã omnes illi diſcordant, qui calicem poſt
cœnam non ſacrificant, ſicut Chriſtus fecit: &
qui vtrumque ſimul, vno nomine vocant obla-
tionem vel hoſtiam, quod Chriſtus non fecit.
Vnde poſſumus colligere, quia à nobis inuicẽ
in huius actione, ſeruata rei veritate poſſumus
eſſe diſſimiles ſine reprehenſione: cùm ab ipſo
auctore ipſius ſacrificij ſimus diuerſi ſine offen-
ſione. Vbi autem dicimus: Hæc dona, hæc mu-
nera, hæc ſancta ſacrificia: ſiue ſingillatim pani
& vino ſingulę cruces aſsignẽtur, ſiue vna cru-
ce duo ſimul ſanctificentur, non video in hac di
uerſitate reprehenſibilem diſcordiam niſi for-
ſitan, quia conuenientius ambo vna cruce no-
tantur, ſicut vno verbo benedictionis ſanctifi-
cantur. Cum enim plures homines, aut diuer-
B ſas res ſimul benedicimus non ſingulas reddi-
mus, ſed omnibus vnam crucem ſufficere credi
mus. Quod verò nonnulli ab initio calicem ope
riunt quodã corporali, alij panno complicato
propter munditiæ cuſtodiam, nec nudũ dimit-
tunt caliceꝫ: ſicut Chriſtus nudus crucifixus eſt,
vt ſignificatis oſtenderet ſe mundo reuelatum:
non magis intelligo eos debere reprehendi p-
pter nuditatẽ Chriſti, quæ non ſignificatur ab
illis in ſacrificio: quoniã quia non monſtrant in
eodem ſacrificio eum eſſe crucifixum extra ci-
uitatem, extra domum & ſub nudo cælo, quę ta
1. Petr. 2. men magis non carent ratione. Nam Chriſtus
qui paſſus eſt pro nobis, nobis relinquẽs exem-
plum, vt ſequamur veſtigia eius: in his quoque
dedit nobis exemplum propter inſtitiam ſuſti-
nendi incomparabilem contemptũ & pauperta
tẽ. Adeò enim cõtemptus eſt & execrabilis iu-
dicatus, vt nec mori dignus haberetur inter ali-
C quã hominum habitationem, neque inter ho-
mines niſi inter execrabiles, neq; ſub tecto ali-
quo niſi ſub cęlo. de ſub quo eiici nõ potuit, vt
ſecundũ prophetiã, opprobriũ & abiectio ple-
Pſal. 21. bis æſtimaretur. Pauper verò ita fuit, vt veniẽs
in mundũ, non in ſua, ſed in aliena domo naſce
retur, & natus propter inopiã loci in præſepio
brutorum animaliũ poneretur, & viuens in mũ
Lucæ. 9. do nõ haberet vbi caput ſuũ reclinaret, nec mo
riens vnde nuditatem ſuã tegeret, nec mortuus
vnde inuolueretur, nec ſepulchrũ aut locũ vbi
corpus mortuũ collocaretur. Quæ omnia ma-
gis ſunt viuẽdo per effectũ, cũ ratio exigit, imi-
tanda, q̃ per nuditatẽ ſacrificij nuditas Chriſti
ſignificãda. Neque cõiecturare poſſum, cur po
tius curandum ſit, vt panno operiatur ſacrificiũ
quoniã Chriſtus paſſus eſt nudus, nõ ſub tecto
vel ſtra ciuitatẽ, ſed ſub nudo cęlo. Si autẽ vſus
nõ habet, vt extra tectũ, fiat propter perturba-
tiones aëris: ſimilis cauſa videtur, vt calix in ſa-
crificando non diſcooperiatur, propter quaſdã
quæ contingere poſſunt incommoditates. Tu-
tius itaque & diligentius puto, vt calix ne aut
muſca aut aliquid indecens in illũ caderet, quæ
ſæpe contigiſſe cognoſcimus, operiatur: quàm D
diſcoopertus contingẽtibus immunditiis expo
natur. Hæc ſapientiæ veſtræ pro meo intellectu
nullius meliorem rationem reſpuens, reſpõdeo
De his qui ſacrificant de fermento, niſi vobis
olim quandam epiſtolam.

Beati Anſelmi archiepiſcopi Cãtuarienſis epi-
ſtola de diuerſitate ſacramẽtorum explicit.

Beati Anſelmi

DE PROCESSIONE
ſpiritus ſancti, contra Græ-
cos Epiſtola.

Egatur à Græcis, quòd ſpiritus
ſanctus de filio procedat, ſicut nos
N Latini confitemur. Nec recipiunt
doctores noſtros Latinos, quos in E
hoc ſequimur. Qui, quoniã euan-
gelia nobiſcum venerantur, & in aliis de trino
vno deo credunt, hoc ipſum per omnia quod
nos, qui de eadem re certi ſumus: ſpero per au-
xilium ſpiritus ſancti, quia ſi malunt ſolidæ ve-
ritati acquieſcere, quàm pro inani gloria cõten
dere, per hoc quod abſque ambiguitate confitẽ
tur, ad hoc quod non recipiunt, rationabiliter
duci poſſunt. Quãuis igitur multi ſunt, qui hoc
melius me poſſint efficere: tamen quoniam mi-
hi à pluribus iniungitur, quorum petitioni, tũ
pro debito veritatis amore, tum pro eorum cha
ritate & religioſa voluntate non audeo reſiſte-
re, inuoco eundem ſpiritum ſanctum, vt ad hoc
me dignetur dirigere. Hac itaque ſpe pro meæ
ſcientiæ humilitate, ſcientioribus altiora relin-
quens, quod poſtulant aggrediar, & Græcorũ
fide, atque his quæ credunt indubitanter & cõ
fidenter, pro certiſsimis ad reprobãdum quod
non credunt, vtar.

Redunt quidem vnũ, & ſolum ac perſe F
C ctum eſſe Deũ: nec vllã eum habere par
tẽ, ſed totũ eſſe quicquid eſt. Hũc quo-
que confitentur eſſe patrem, & filium, & ſpiri-
tum ſanctum: ita vt ſi ſolus dicatur pater, aut fi-
lius, aut ſpirituſſanctus: ſiue duo ſimul, pater &
filius, aut pater & ſpirituſſanctus, aut filius &
ſpirituſſanctus: ſiue tres ſimul, pater, filius, ſpiri
tuſſanctus, idẽ totus perfectus deſignetur Deus
quanuis non idem ſignificet nomen patris aut
filij, quod nomen dei. Non enim idem eſt eſſe
Deũ, quod eſt eſſe patrem, aut filium. Nomen
autem ſpirituſſancti, ideo quia ſpirituſſanctus
alicuius intelligitur ſpiritus, pro relatiuo nomi
ne ponitur. Nã quanuis pater ſit ſpiritus & ſan-
ctus: & filius ſit ſpiritus, & ſanctus: non tamen
pater alicuius ſpiritus, nec filius alicuius ſpiri-
tus, ſicut ſpirituſſanctus alicuius eſt ſpiritus. Eſt
enim ſpiritus Dei, & ſpiritus patris, & filij. Quã
uis enim Græci negent de filio illum procede-
re: non tamen negant eum eſſe ſpiritũ filij. Cre
dunt quoque & confitentur Deum de Deo eſ-
ſe naſcendo, & Deum de Deo eſſe procedẽdo

Universidad de Deusto
Biblioteca

G quia filius Deus est de patre Deo, nascendo. & spiritus sanctus est de patre Deo, procedendo. Nec putant alium esse deum qui nascitur, quã de quo nascitur: & qui procedit, quàm de quo procedit: quanuis secundum nomina significãtia, quia est de quo aliquis nascitur & est qui de aliquo nascitur, & est qui de aliquo ꝓcedit, pluralitatem admittat: secundũ quam plures, & alij sunt ab inuicem pater, & filius, & spiritus sanctus. Nam cum dicitur Deus esse pater, significatur esse de quo aliquis nascitur: & cũ nomina tur filius, intelligitur esse qui de aliquo nascitur & quando spiritus sanctus nominatur, quia nõ absolutè spiritum, sed spiritum Dei intelligim⁹ monstratur esse qui de aliquo procedit. Sed cũ dicitur, quia filius est de patre, & spiritus sanctus de patre: intelligitur, quia hoc quod est filius, aut spiritus sanctus, habet de patre. Sed alio modo intelligitur filius esse de patre, & aliter
H est, de deo qui est pater eius. Spiritus sanctus verò non est de deo patre suo: sed tantum de deo, qui est pater. Ergo fili⁹ secũdũ quod est de deo, dicitur fili⁹ eius: & ille de quo est pater eius. spiritus sanctus autẽ non secundũ quod est de deo dicitur filius eius: nec ille de quo est pater eius.

Certum est etiam, quia deus non est pater, aut filius, aut spiritus sanctus alicuius nisi dei, nec vlla res est deus, nisi idem pater & filius & spiritus sanctus. Et sicut vnus deus est, sic vnus tãtum pater, vnus filius, vnus spiritus sanctus est. Vnde fit, vt non sit in illa trinitate pater, nisi eiusdem filij: nec filius, nisi eiusdem patris, neq; spiritus sanctus alicuius spiritus, nisi eiusdem patris & filij. Hæc itaque sola causa pluralitatis est in deo: vt pater, & filius, & spiritus sanctus, dici nõ possint de inuicem: sed alij, sicut ab inuicem: quia prædictis duobus modis est deus de deo, quod totũ potest dici relatio. Nã quomodo filius existit de deo nascendo, & spiritus sanctus procedendo, ipsa diuersitate natiuitatis
I & processionis referũtur ad inuicem: vt diuersi & alij ab inuicem. Et quando substantia habet esse de substantia, duæ fiunt ibi relationes insociabiles: si secundũ illas nomina ponantur substantiæ. Cùm enim homo est gignendo, de homine, dicitur homo de quo est homo, pater: & homo qui est de homine filius. Impossibile igitur est patrẽ esse illũ filiũ, cuius pater est: & filiũ esse illum patrem cuius filius est: quanuis patrẽ esse filium & filiũ esse patrẽ nihil prohibeat. cũ vnus homo pater est, & filius: quoniam ad aliũ est pater, ad alium filius. Nempe cùm Isaac sit pater Iacob, & filius Abraæ, pater est filius, & filius est pater sine repugnantia: quoniam ad alium pater dicitur, quàm ad suum patrem: & filius ad alium, quàm ad suum filium. patrem autem esse in eodem illius filium, cuius pater est: aut filium esse illius patrem, cuius est filius, non est possibile. Ita ergo in deo, cùm deus sit pater & filius, & spiritus sanctus: nec sit pater, nisi eiusdem filij: nec filius, nisi eiusdem patris: nec spiritus alicuius, nisi eiusdem patris & filij: pater non est filius, aut spiritus sanctus: filius non est pater, aut spirit⁹ sanctus: nec spiritus sanctus est pater, aut filius. Quippè quoniam filius de patre, & spiritus sanct⁹ de patre: nec ille de quo K
est aliquis, potest esse ille qui de se est, nec ille qui de aliquo est, valet esse is de quo est, sicut iam dictũ est. idcirco nec pater est filius aut spiritus sanctus: nec filius siue spiritus sanctus est pater. Filius autem, vt interim aliam causam dicam, quoniam nondum constat, quòd spiritus sanctus de illo sit & procedat: ideo non est spiritus sanctus, nec spiritus sanctus est filius: quia filius nascendo habet esse de patre, spiritus sanctus verò non nascendo sed procedendo, nec filius potest esse suus spiritus, nec spiritus sanctus valet esse ille cuius spiritus est.

Is præmissis, quomodo indiuisibilis vni
H tas, & insociabilis pluralitas in deo se ad inuicem habeant, inquiramus. Quoniã autem hæc quæ dicta sunt, pariter credimus indubitanter, & confitemur: & nos qui dicimus spiritum sanctum de filio procedere, & Græci qui nobiscum de hac re non sentiunt, debemus absque vlla ambiguitate, quæ ex his necessariè L
consequuntur vno consensu suscipere. Sequitur enim secundum vnitatis dei, quæ nullas habet partes, proprietatem: vt quicquid de vno deo, qui totus est, quicquid est, dicitur de toto deo patre, dicatur & de filio, & de spiritu sancto: quia vnusquisque solus, & totus, & perfectus deus est. Supradicta verò relationis oppositio, quæ ex eo nascitur (quia supradictis duob⁹ modis deus de deo est) prohibet patrẽ, & filium, & spiritum sanctũ de inuicem dici: & propria singulorum aliis attribui. Sic ergo huius vnitatis, & huius relationis consequentię se contemperant: vt nec pluralitas, quæ sequitur relationem trãseat ad ea in quibus prædictæ simplicitas sonat vnitatis: nec vnitas cohibeat pluralitatem: vbi eadẽ relatio significatur: quatenus nec vnitas amittat aliquando suam consequentiam, vbi non obuiat aliqua relationis oppositio: nec relatio perdat quod suũ est, nisi vbi obsistit vnitas inseparabilis. Quod si per exempla consideremus, clarius erit. Qualiter quidẽ vnitatis simM
plicitas à se excludat pluralitatem, quæ est in relatiuorum nominum significatione, facile est cognoscere, confitemur enim, quia pater non est filius, aut spiritus sanctus, nec fili⁹ pater, aut spiritus sanctus, nec spiritus sanctus pater aut filius. Sequitur ergo alios ab inuicem & plures esse patrẽ, & filium & spiritum sanctum. At pater est deus, filius est deus, & spiritus sanctus est deus. Quid itaque consequentius, si prædictarũ personarum pluralitas suam seruat proprietatẽ quàm patrem & filium & spiritum sanctum plures deos & alios ab inuicem? Sed hoc nullatenus admittit suiolabilis simplicitas diuinitatis, quã vnum solum deum esse credimus. Sic repellit vnitas essentiæ dei relatiuorum consequẽtiam. Considerandum quoque est, quomodo relationũ pluralitas obuiet vnitatis consequentię si prius posuerimus aliqua ex his, in quibus nulla obsistit oppositio. Dicimus vnum deũ esse patrem, & esse filium, & esse spiritum sanctum: & vnum eundẽ deum esse, siue singuli, siue bini siue tres simul dicantur. Si ergo deus est, æternus, propter vnitatẽ deitatis: ex necessitate sequitur, quia æternus est pater, ęternus est filius

ęternus

A ęternus est spiritus sanctus. Et quoniam siue singuli, siue plures simul sunt vn⁹ deus, nõ est nisi vnus æternus. Similis est consequentia, si deus dicitur creator, siue iustus, siue aliquid aliorum: in quibus nulla prædicta intelligitur relatio. Videamus nunc, quomodo hanc vnitatis dei consequentiam restringat relatio. Dicimus enim, quia deus est pater. Quoniã ergo vnus est deus pater, & filius, spiritus sanctus: exigit vnitas dei vt filius sit pater, & spiritus sanctus sit pater: sed obuiet relatio, quæ prohibet filium aut spiritũ sanctũ esse patrem. Quippè nec natura permittit, nec intellectus capit existentem de aliquo esse de quo existit: aut de quo existit, esse existentem de se. Existit autem filius & spiritus sanctus de patre: quare non potest filius aut spiritus sanctus esse pater, quanuis deus sit pater, & vnus idemq; deus sit pater & filius & spiritus sanctus Idipsum & cognoscitur, si dicitur deus esse filius, vult enim vnitatis dei consequentia, vt pater & spiritus sanctus sit filius. Sed pater de quo
B est filius, nõ potest esse qui de se est. Spiritus verò sanctus, qui existit de patre procedendo, nõ est ille qui est de patre nascendo. Item cum dicitur, deus est spiritus sanctus: requirit vnitas prædicta, patrẽ quoque & filium esse spiritum sanctũ: sed nec pater, de quo est spiritus sanctus potest ille esse qui de se est: nec filius qui existit de patre nascendo, est ille qui de eodẽ patre est, ꝓcedendo, id est, spiritus sanctus. Cùm autẽ apparebit, quia spiritus sanctus est de filio: tũc quoq; palã erit, quia propter hoc nequit esse filius spiritus sanctus, & spiritus sanctus filius. Considemus adhuc, quomodo supradictæ oppositiones obsistunt cõsequentiæ prædictæ vnitatis, deus est de deo. Hoc ergo semel accepto, quoniã idẽ deus est pater & fili⁹ & spiritus sanctus: sequitur secundum hanc idemtitatẽ, vt deus pater sit deus de deo, & de⁹ de quo est deus: & similiter filius deus de deo, & deus de quo est de⁹ & eodem modo spiritus sanctus. Verum quære re vtrum quisquis sit deus, de quo est deus: nõ
C est aliud quã cõsiderare, vtrũ singulus quisq; sit deus de deo. Nõ enim potest deus de deo deus esse nisi pater aut filius aut spiritus sanctus: & nisi de patre aut de filio aut de spiritu sãcto. Inspiciamus, vtrum vnusquisq; sit deus de deo: & patebit vtrũ sit singulus quisq; deus de quo est deus. Sed pater non potest esse de deo, propter prædictã oppositionem. Cũ enim non sit deus nisi aut pater aut filius aut spiritus sanctus, aut duo ex his, aut tres simul: nõ potest esse deus pater de deo, nisi aut de patre hoc est de filio, aut de spiritu sancto, aut de duobus, aut de tribus. De seipso nõ potest esse: quia existẽs de aliquo & de quo existit, non potest idem esse. De filio non est, quia filius est de ipso, & ideo nõ potest esse de filio. De spiritu sancto non est, quia de illo est spiritus sanctus, nec valet ille esse qui de se est. De duobus vel de tribus simul nequit esse pater, propter eandem oppositionis rationem. Filium verò deum necesse est esse de patre deo, quia pater non est de illo. De filio verò, hoc est, de seipso esse nequit: quia non est, idem, existẽs de aliquo, & de quo existit. Vtrum autem sit de spiritu sancto, aut spiritus sanctus de illo, post monstrabitur. Sed prius dicemus de spiritu san D
cto, si secundum consequentiam prædictam sit de patre & de seipso. De patre quidem necesse est si esse, quia nulla obuiat oppositio, nõ enim est pater de illo. De seipso verò impossibile est eum esse: quia non potest existens de aliquo, & de quo est, idẽ esse. In his omnibus nihil obuiat consequentiæ vnius identitas, nisi aliqua de supradictis oppositio. Quod verò in his cognoscitur, in omnibus quæ de deo dicuntur immutabiliter euenire necesse est.

Vnc quærendum est per supradictas ir-
N refragabiles rationes, vtrũ filius sit de spiritu sancto, aut spiritus sanctus de filio. Dico, quia sicut per supradictam rationem, aut pater est de filio, aut fili⁹ de patre, aut de spiritu sancto pater, aut spiritus sanctus de patre: ita est aut filius de spiritu sancto, aut spiritus sanctus de filio. Quod qui negat, neget etiam necesse est vnum solum deum esse, aut filium deũ esse, aut spiritum sanctum deum esse, aut deum E
esse de deo: quia ex his sequitur quod dico. Amplius, nõ est alius aut spiritus sanctus de patre, nisi de patris essentia: quæ vna est illi cũ filio & spiritu sancto. Cùm ergo dicitur quia filius est de deo patre, si idẽ deus est, pater & spiritus sanctus, sequitur secundum vnitatẽ deitatis, vt sit etiam de spiritu sancto. Eodẽ modo, quando cõfitemur spiritum sanctum esse de deo patre, si idẽ deus est pater & filius, sequitur secundum eandẽ deitatis vnitatẽ, vt sit & de filio. Ex his igitur aperte cognoscitur, quia aut filius est de spiritu sancto, aut spiritus sanctus de filio, quoniam vtrumque nequit esse verum, aut falsum. Necesse est ergo spiritum sanctum esse de filio, si potest monstrari filium non esse de illo. Nam si quis dicit non sequi, filiũ esse de patre & spiritu sancto, quoniam vnus est deus pater & spiritus sanctus, etiam si non opponitur aliud aut spiritũ sanctũ esse de patre & filio, quoniã vnus est deus pater & filius, quanuis non sit filius de
P spiritu sancto: consideret, quia cum est deus de deo aut est totus de toto, aut pars de parte, aut pars de toto. Sed deus nullam habet partem, impossibile igitur est, vt si deus est de deo, vt totus sit de parte, aut vt pars de toto, aut vt pars de parte. Necesse est igitur, vt si est deus de deo, totus sit de toto. Cũ ergo filius dicitur esse de deo qui est pater, & spiritus sanctus: aut alius totus erit pater, alius totus spiritus sanctus, vt de toto patre sit, & non de toto spiritu sancto: aut si idẽ totus deus est pater & spiritus sanctus, ex necessitate cùm est de deo toto, quia est vn⁹ totus, tã pater quàm spiritus sanctus: est pariter de patre & spiritu sancto, si non repugnat aliud. Eodem modo cum dicitur spiritus sanctus esse de toto deo, qui est pater & filius: aut alius totus erit pater, alius totus filius vt sit de toto patre, & non de toto filio spirit⁹ sanctus: aut cùm est de patre spiritus sanctus, non potest non esse de filio, si non est filius de spiritu sancto. Nulla enim alia ratione potest negari spiritus sanctus esse de filio. Dicet aliquis quoniam vnus deus pater & spiritus, cùm filius est de patre, sequitur eum esse de spiritu sancto: aut cùm spiritus sanctus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G est de patre, quia idem est deus pater & filius, est etiam de filio: cũ pater gignit filium, necesse est eum gignere quoque spiritum sanctum: quia vnus idemque deus est filius & spiritus sanctus Et cùm spiritus sanctus procedit de patre, propter eandem vnitatẽ deitatis filij & spiritus sancti, procedit & filius de patre ita sicut spiritus sanctus. Si verò vnitas deitatis in filio & spiritu sancto non illam habet vim consequentiæ, vt vterque similiter sit genitus & procedens: videtur, quòd non ex eo quòd vnus est deus pater & spiritus sanctus, sequitur filium esse de spiritu sancto, aut spiritũ sanctum esse de filio: quoniã idem deus est pater & filius, vt dicis. Ad quod ego: Habent vtique à patre esse filius & spiritus sanctus, sed diuersò modo: quia alter nascendo, alter procedẽdo vt alij sint ab inuicem, per hoc quod dictum est. Et ideo cùm nascitur vnus nõ potest cum eo nasci ille, qui per hoc est alius ab eo quia non similiter nascitur, sed procedit. Et cùm vnus procedit, nequit ille simul procedere
H qui per hoc est alius ab illo. quia non similiter procedit, sed nascitur. Et ideo non habet hic vnitas illa vim consequentiæ: quia pluralitas obuiat, quæ ex natiuitate nascitur, & processione Nam & si per aliud non essent plures filius & spiritus sanctus: per hoc solum esse diuersi. Cũ autem dico ex eo, quia pater vnus deus est cum filio aut cum spiritu sancto, sequitur filium esse de spiritu sancto, aut spiritum sanctum esse de filio, nulla ibi pluralitas generatur, quæ vnitatis obuiet consequentiæ: quia non vtrunque dico esse, sed alterum tantum. Omnimoda igitur & inexpugnabili necessitate concluditur: quia si vera sunt quæ suprà dixi: nos pariter cũ Græcis credere, aut filius est de spiritu sancto, aut spiritus sanctus est de filio. Quòd autem filius non sit de spiritu sancto, palã est ex catholica fide. Non enim est deus de deo, nisi aut nascendo vt filius, aut procedendo vt spiritus sanctus. Filius autẽ non nascitur de spiritu sancto. Si enim nascide illo, est filius spiritus sanctus, & spiritus sanctus pater eius: sed alter alterius
I nec pater, nec filius est. Non ergo nascitur de spiritu sancto filius, nec minus apertũ est, quia non procedit de illo. Esset enim spiritus eiusdem spiritus sancti. Quod aperte negatur, cùm spiritus sanctus dicitur & creditur spiritus filij. Non enim potest esse spiritus sui spiritus. Quare non procedit filius de spiritu sancto. Nullo ergo modo est de spiritu sancto filius. Sequitur itaque inexpugnabili ratione, spiritum sanctum esse de filio, sicut est de patre.

Orsitan negabunt Græci spiritum san
F ctum esse deũ de deo, sicut est filius de⁹ de deo: quoniã probamus per hoc illũ esse & procedere de filio, nec est positum in illo symbolo, in quo reprehendimur ab illis addidisse processionem eius de filio. Sed qui hoc putat, negat aut patrẽ esse deum, de quo est spiritus sanctus, aut spiritum sanctum esse deum, qui est de patre: aut hoc ipsum: quod est spiritus sanctus, esse de patre. Ac patrem non esse deũ, aut spiritum sanctum, nullus suscipit Christianus. Videamus igitur, vtrũ hoc ipsum, quod est essentialiter spiritus sit de patre, quod quendã episcopum, Græcis forsitan fauentem, in Barẽ- K
si ciuitate sensi nolle sentire? Nam si non est ipsum de patre, quod est: cum sit vnus deus idemque deus qui pater, inueniri nequit vnde sit ali⁹ à patre. Non enim nisi alius est: quia pater habet filium, & spiritus sanctus non habet filium. Per hoc enim probari potest, quia alij sunt ab inuicẽ: non tamen hæc est causa, vt diuersæ sint personę. Quippe si duo sint homines: quorum alter habeat filium, alter non: quanuis per hoc ostendi possint esse diuersi, non tamen ob hoc alij sunt ab inuicem: quia quoquo modo se habeant in habendo vel non habendo filium: diuersitatem tamen non amittunt. Ita in patre & spiritu sancto, non quia alius filium habet, alius non habet, ideirco sunt diuersi: sed quoniam diuersi sunt, ideirco nihil prohibet eos in habendo & non habẽdo filium, esse dissimiles. Similiter respõderi, potest. si ideo alius dicitur, quia non ab illo procedit spiritus sanctus, sicut ipse procedit à patre. Quippe, vt secundum illos loquar qui negant spiritum sanctum de filio procedere, sicut non est hæc causa: quia spiritũ sanL
ctum filius de se procedentem non habet sicut pater, vt alius sit à patre (sequeretur enim, vt si spiritus sanctus procederet de filio, filius non esset alius à patre, ita per hoc nõ est spiritus sanctus à patre alius, quia non habet filium aut spiritum de se procedentem sicut pater. Et quemadmodum filius, non ideo est alius à patre, quia patrem habet, & pater non habet patrem. (Si enim pater haberet patrem, alius tamen esset à patre) ita spiritus sanctus, quia de aliquo procedit, & pater à nullo, non propter hoc est alius à patre: quia si pater ab aliquo procederet, nõ minus tamen esset alius à patre de quo procedit. Palàm igitur est, quia non ideo est spiritus sanctus alius à patre: quia non habet filium, aut spiritũ sanctum de se procedẽtem sicut pater: nec quia de aliquo procedit, & pater de nullo. Sed neq; per hoc intelligi potest esse à patre alius, quia spiritus patris, si de illo non habet esse. Potest enim intelligi aliquis alius ab aliquo, prius quã sit illius: quãuis alicuius nequeat esse, nisi sit alius: vt cum dicitur, homo dominus alicuius
M aut homo alterius hominis: pri⁹ enim intelligitur alius ab illo, cuius esse dicitur, q̃ sit eius dominus vel homo. Sed itaque spiritus sanctus nõ est de patre, nihil ꝓhibet eũ intelligi prius aliũ ab illo, q̃ sit illius. Quare nõ facit illũ alium esse à patre, hoc quid spiritus eius est, si per hoc nõ habet, vt sit alius ab illo, per quid est spiritus illius. Sicut filius per hoc est alius à patre, per ꝙ est filius eius, quod non est aliud, nisi ꝙ de ipso existit nascẽdo. Videtur itaq;, ꝙ spiritus sanct⁹ nõ sit per aliud à patre alius, nisi quia ab illo habet esse quod est: quãuis alio suo modo quã filius. Inuestigemus tamen hoc diligentius, vtiq; aut postquã fuit spiritus sanctus, hoc quod est, cõtigit illi aliũ esse à patre, aut in existendo habet vnde alius est. Contigit enim aliquem esse quod est, prius quàm sit alius: & contigit aliquẽ aliũ in existendo fieri, prius autem quemquam esse alium, quàm sit hoc quod est, non est possibile. Nanq; primus homo, prius quàm de illo esset homo aliquis, erat ipse homo, sed nõ alius erat:

A erat: cũ verò extitit de illo aliquis, & ille de quo extitit, postquam hic fuit factus, est alius: & qui de illo extitit, simul habuit esse, & alius fact⁹ est Aut ergo spiritus sanctus, sicut dixi, postquam fuit factus est à patre alius, aut habet in existendo propter quod alius dicitur. Sed si postquam fuit contigit illi aliam esse à patre: cùm non sit alia persona, nisi quoniam alius est ab illo, non fuerunt illæ semper tres personæ: quia ista non semper fuit, si nõ semper fuit spiritus sanctus alius à patre. Quomodo itaq; falsa sunt hæc, patet quoniã in existẽdo, habet vnde ali⁹ est. Esse autẽ nequit. nisi aut ex aliquo, sicut filius: aut ex nullo, sicut pater: Quod si ex nullo, quẽadmodũ pater, existit: aut ita existit vnusquisq; per se, vt neuter ab altero quicquam habeat: sed sunt duo dij, pater, & spiritus sanctus: aut quoniã vnus deus est. Si vterq; de nullo est penitus, nihil sueniri valet in fide Christiana, vnde sint ab inuicẽ alij: sed vnus idẽque pater, & spiritus sanctus, & vna persona, quæ vera fides abhorret.
B Nõ est ergo verũ, spiritũ sanctũ à nullo esse. Si autem est ab aliquo, non est nisi ex deo qui est pater, & filius, & spiritus sanctus: sed à seipso nequit esse, quoniã nulla persona à seipsa potest existere: nisi sola patris. Quare si quis eum negat esse à filio, negare nequit illum à patre esse. Si quis autem dicit, quia licet non habeat esse de patre: tamen per processionem alius potest intelligi. Ad hoc quoq; respondendum arbitror, ne possit aliquid in hac quæstione nostræ obiici assertioni, cui nostra responsio non obuiet: nec miretur aliquis me tantum in hoc commorari, quoniam non patuæ auctoritatis erat ille inter suos, quem sensi non sentire spiritum sanctum, hoc quod est, habere ex patre: nec tunc habui opportunitatem respondendi.

Vi ergo spiritum sanctum dicere vult ex
Q sola paocessione alium esse à patre, licet nõ sit ex illo: intelligit, aut idipsum esse procedere de patre solummodo quid est mitti, vel dari à patre: vt cùm mittit, vel dat eũ pater,
C tunc tantum procedit à patre: aut hoc esse procedere, quod est de patre esse: si idem est procedere, quod est dari vel mitti procedit pariter à filio, sicut à patre spiritus sanctus: quoniam ab illo similiter mittitur & datur. Itẽ, si nõ est aliud spiritui sancto procedere quàm mitti vel dari, nõ est alius à patre, nec procedit à patre, nisi cũ datur vel mittitur, quod nemo puto, intelligit. Semper enim est alius à patre spiritus sanctus, etiam ante creaturam: non autem datur vel mititur, nisi creature: nec tamen dicendũ est, quod accidat ei dari vel mitti. Nam cùm ipse sit vbique & immutabilis, accipienti quidem accidit aliquid: quia circa illum fit, quod prius nõ erat & abesse potest: circa spiritum sanctum verò nihil fit quod non erat. Cùm enim cæcus in luce non sentit lucem, non magis nec minus habet aliquid lux, & si depulsa cæcitate sentiat cæcus lucem, circa illum fit motus, non circa lucem. Patet itaque, nõ esse spiritum sanctum alium à patre per sic intellectam processionem, vt non sit aliud illi procedere, quàm dari vel mitti. Est quoque patens, eum per processionem habere esse de patre, & per hoc alium esse à patre: sicut filius non per aliud est à patre alius, quàm per D
hoc quia de illo existit. Est igitur deus de deo: & procedit de deo: quia & ipse est de⁹, & pater deus, de quo est, & procedit. At si dicimus, duas spiritus sancti posse nominari pro eessiones: vnam, quando existit de patre: alteram, quando datur vel mittitur. Non puto hoc esse negandũ si vnaquæque in suo sensu accipitur. De illa quippe processione qua datur vel mittitur, nõ incongruè dominũ sic dixisse intelligimus: Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, & nescis vnde veniat, aut quo vadat. Sic enim hoc potuisse dici videtur: Nescis, vnde procedat, aut Ioan. 3.
quo recedat: Cùm enim datur, quasi de occulto venit, & procedit: cùm verò subtrahitur, velut ad occultum vadit, & recedit. De hac processione potest dici: quia idem illi est procedere quod mitti. Siue igitur non procedat, nisi existendo de patre, siue non nisi cũ datur aut mittitur ad sanctificandam creaturam, siue vtroq; modo procedat. sequitur, vt procedat de filio. Si enim est de patre, deus est de deo: vnde pro- E
batur, vt dictum est, esse quoq; de filio & procedere ab illo. Nanque procedit de quo est, & de illo existit à quo procedit. Si verò tunc tãtũ procedit cùm mittitur vel datur, procedit à filio à quo datur & mittitur. Quod si vtroq; modo procedit, pariter vtroq; modo procedere cognoscatur à filio. Ecce videmus spiritum sanctum esse de deo, & procedere de deo, quod nõ est positũ in præfato symbolo: si ergo ideo negant eum esse & procedere de filio, quia ibi tacetur, negent esse similiter cũ de deo & procedere, quia ibidẽ non dicitur. Aut si hoc diffiteri nequeunt, non timeant cõfiteri nobiscũ spiritũ sanctum esse & procedere de filio: quoniã hæc in eodem symbolo non inueniuntur. Ac si dicant, satis ibi significatur, quia est & procedit de deo, quia à patre procedit, quia pater est de⁹ & nos similiter dicimus, quia aperte mõstratur procedere de filio, cũ dicitur procedere de deo quia filius deus. Interrogo enim, vtrum ideo intelligendus sit spiritus sanctus esse de patre, quia de deo est: aut idcirco esse de deo, quia F
est de patre: licet enim inuicem alterum altero probetur. Si enim est de patre, est de deo: & si est de deo, est de patre: quoniã nulla sapradicta obuiat relatio, non tamen similiter inuicẽ sunt, alter alterius causa. Nam si esse spiritum sanctũ de patre, est causa vt sit de deo, cùm dicitur esse de patre, non est intelligendum quod sit de hoc, quod pater est deus, id est, de diuina essentia: sed de hoc quod deus pater est, id est, de hoc vnde refertur ad filium. Erit igitur diuina essentia in spiritu sancto: non de deitate patris, sed de relatione, quod stultissimum est dicere. Quanuis & si hoc velit aliquis accipere, non minus sequitur spiritum sanctum de filio, quàm de patre procedere: Nempe nulla relatio est patris, sine relatione filij: sicut nihil est filij relatio, sine patris relatione. Si ergo alia nihil est sine altera, non potest aliquid de relatione patris esse sine relatione filij. Quare sequitur, spiritum sanctum esse de vtraque, si est de vna. Itaque si est de patre secundum relationem, erit simul & de filio secũdum eundem sensum.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Verum quia nemo tam insipiens est, qui hoc opinetur, credendum & confitendum est, ideo de patre spiritum sanctum esse, quia est de deo. Non autem magis est pater deus quàm filius, sed vnus solus verus deus, pater & filius. Quapropter si spiritus sanctus est de patre, quia est de deo qui pater est, negari nequit esse quoque de filio, cùm sit de deo qui est filius.

C Onsideremus etiã, quid dominus dicit in euangelio. Ait enim: Hæc est vita æterna, vt cognoscãt te solum verũ deũ & quem misisti Iesum Christum. Aut ergo ita intelligendus est iste solus verus deus, vt cùm nominamus solum patrem, non significetur ille solus verus deus, neque quando nominamus solum filium: sed tunc solummodo intelligatur iste solus verus deus, quando simul dicimus patrem & filium. Aut solus verus Deus intelligitur cùm nominamus aut solum patrem, aut solum filium: aut si solo patre nominato, aut solo filio, non intelligitur solus verus deus sine adiectione nominis alterius: non est pater perfectus

H neque filius perfectus deus, sed est deus compositus ex patre & filio. Sed credimus patrem esse perfectum & solum verum deum, & filium similiter perfectum, & solum verum deum. Cũ ergo nominamus patrem solum, aut filium, non aliud intelligimus, excepta relatione qua referũtur ad inuicem, quàm solum verũ deum & eundem: quem in vtriusque prolatione cognoscimus. Itaque cùm dixit dominus: Hæc est autẽ vita æterna, vt cognoscant te solum verũ deum & quem misisti Iesum Christum. Si addidisset dicens, & de hoc solo vero deo procedit spiritus sanctus: quis auderet separare filium ab illa processione, cùm ille solus verus deus non magis aut minus sit pater quã filius? Quapropter si idem solus verus deus intelligitur, cùm solus pater dicitur, aut filius, & cùm ambo simul nominantur, quid apertius, quàm quia de solo vero deo, qui pater est & filius, procedit spiritus sanctus, cùm dicitur à patre procedere? Quare sicut intelligeretur de filio procedere, si idem

I filius dixisset de solo vero deo illum procedere quando dixit se & patrem solum verum deum esse: ita cùm dicit eum de patre procedere, absque dubio eum de se significat procedere. Dicit etiam dominus: Paracletus spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo. Et, cũ autẽ venerit ille Paracletus, quem ego mittã vobis à patre. Quid ergo intelligendum est, cùm dicit Quẽ mittet pater in nomine meo: an quia spiritus sanctus habebit nomẽ eus, & cùm mittet pater spiritum sanctum idem sit, quod mittere filium? Sed quod ait: Quem ego mittam vobis à patre, non recipit hunc sensum: quia eundem ipsum spiritum sanctum, quem mittit pater, mittit filius, neque mittit filius filium. Deniq; nusquam legimus & omnino negamus, spiritũ sanctum esse filium. Quid itaque est? Quem mittet pater in nomine meo, nisi quem pater mittet, filius quoque mittet? Sicut cùm dicit quem ego mittam à patre, non est aliud quàm ego mittam & pater. Filius nanque est nomen illius qui dicebat: mittet pater in nomine meo. Non est ergo aliud: Mittet pater in nomine meo nisi mittet pater in nomine filij. Quid igitur est, K mittet pater in nomine filij, nisi mittet pater, tã quam si mittat filius: vt in missione patris, missio intelligatur filij? Quod verò ait, quem ego mittam vobis à patre, quomodo intelligendũ est? Vtique, à quo eum mittit filius, ab eo mittitur. Mittit autem eũ à patre. Ergo à patre mittitur, Sed ille mittit à quo mittitur. Pater itaq; mittere intelligitur, cùm filius dicit: Ego mittã à patre. Quid est ergo: Ego mittam à patre, nisi ego mittam tanquam si pater mittat, vt vna & eadem sit missio mea & patris? Cùm vtique filius tanta diligẽtia ostendat vnam esse missionẽ patris & suam: vt nec pater mittat, nisi cùm filius mittit: nec filius mittat, nisi cùm mittit pater. Quid vult significari, aut quid vult intelligi nisi quia non aliter se habet ad patrem spiritus sanctus, & aliter ad filium: nec magis est vnius quàm alterius. Quamobrem nimis difficile, immo impossibile est ostẽdere, quomodo nõ procedat ab vtroque. Vnde enim filio cũ patre dare simul vel mittere spiritum sanctum, & hunc esse vtriusque, si simul non est de vtroque? Cur L enim magis dat filius spiritum sanctum, quàm spiritus sanctus filium? Aut cur magis spiritus sanctus est filij, quàm filius spiritus sancti: nisi quia filius non est ita de patre simul & de spiritu sancto, sicut spiritus sanctus est de patre, simul & de filio? Si ergo spiritus sanctus non de filio, non datur à filio, nec dicitur esse filij: sicut filius non datur à spiritu sancto, nec dicitur esse spiritus sancti: quoniam non est de spiritu sancto. Si autem dicunt, quia spiritus sanctus mittit etiam filium, sicut idẽ ipse dicit per prophetã: Et nunc dominus deus misit me & spiritus eius: hoc secundum hominem quem gerebat, intelligendum est, qui patris & spiritus sancti vna voluntate & dispositione mundum redempturus in mundo apparuit. Quæro tamen ab his, qui negant spiritum sanctum esse & procedere de filio: quomodo intelligunt eum sic esse spiritum filij, vt filius tanquam suum spiritum illum mittat. An putant, quia pater dedit filio spiritum suum tanquam à se non habenti, aut enim habet à se, aut ab alio. Sed ab alio non po- M test habere, nisi à patre. Accepit igitur à patre, à quo habet, & dedit ei pater spiritum sanctũ, vt à se non habẽti. Hic ostendant, cùm æquales sint pater & filius & spiritus sanctus, & vnusquisq; sibi sufficiẽs, quę fuit causa, vel quæ indigentia filij, vt pater daret ei spiritum suum, magis quàm spiritui sancto filium suum. Non negamus hoc modo habere filium spiritum sanctũ à patre: quia à quo habet esse, ab eo habet, vt de se spiritum sanctũ existentẽ habeat, sicut pater: quoniam idẽ esse est patris & filij. Nõ est enim idem accipere à patre essentiam, de qua procedit spiritus sanctus, & accipere à patre spiritum sanctum. Cùm enim dicitur habere à patre essentiam, de quo spiritus sanctus procedit, nulla monstratur indigentia filij. Cùm verò dicitur, quia filius accipit à patre spiritum sanctũ, quẽ de se non habet sicut pater, videtur significari filius quasi minus aliquid habere quam habeat pater, & velut ad supplementum ei dare spiritũ sanctum. Sed non apparet, cur magis egeat fi-

A lius spiritu sancto, quã spiritus sanctus filio. Si enim respondetur, ad hoc datum esse spiritum sanctum filio, vt cũ ipse cũ patre quoque eundẽ spiritum sanctum, par illi cum patre gratia imputaretur. Terrena est hæc opinio, & longe ab intellectu diuinitatis extranea, vt tanquam homo homini, deus deo indigenti subueniat. Nãque si dat pater spiritum sanctum filio, dat deus deum deo: pater enim deus, & filius deus, & spiritus sanctus deus, & vnus idemque deus. Non enim legimus deum à deo deum accipere: nisi hoc dicatur, cũ deus est de deo, vt filius & spiritus sanctus. Dicitur ergo spiritus sanctus filij spiritus, non ob aliud, nisi quia ex ipso est.

Ioan. 20. P Ost resurrectionẽ legimus, quia insufflauit dominus in discipulos suos, & ait illis: Accipite spiritum sanctum. Quid sibi vult ista insufflatio? Scimus enim, quia flat⁹ ille, qui de ore eius tunc processit, non erat spi-

B ritus sanctus. Non ergo credimus illã insufflationem sine aliquo mysterio factam esse. Quid igitur rectius hic intelligi potest, aut apertius, quàm hoc ideo illum fecisse, vt intelligeremus spiritum sanctum de illo procedere. Ac si diceret: Sicut videtis hunc flatum, per quem vobis spiritum sanctum, sicut sensibilis insensibilia significari queunt, significo de intimo corporis mei, & de persona mea procedere: ita scitote spiritum sanctum, quem vobis per hunc flatum significo, de secreto deitatis meæ, & de mea persona procedere. Vnam enim personam verbi & hominis, & in ea duas naturas, diuinam, scilicet & humanam credimus & confitemur. Sed dicent forsitan, flatus vtique ille non erat de substantia humana, & tamen quasi suam illũ emittebat. Quapropter docetur, per huiusmodi spiritus sancti dationem: quia cùm dat filius spiritum sanctum, dat & mittit suũ spiritum: sed nõ de suæ diuinitatis essentia. Dicant igitur, si qui hoc opinantur: quia sicut flatus non est humana natura cum emittitur ab homine: ita spiritus

C sanctus non est diuina substantia, cùm datur vel Psal. 32. mittitur à deo filio, quod null⁹ cõfitetur Christianus. Dicant etiam cum audiunt: Verbo domini cęli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Si ibi non negant intelligendum per spiritum oris domini, spiritum sanctum, nõ illum esse de essentia domini, cuius oris spiritus dicitur: quia spiritus qui ex ore solet hominum procedere, nõ est de substãtia illius de cuius ore procedit. Quod si nõ audent dicere spiritũ scilicet dei, non esse de essentia dei: & per verba rerum sensibilium, id est, per spiritum oris intelligunt spiritum sanctum de secreto eius essentię, procedere, cuius oris spiritus dicitur. fateantur etiam eundem spiritum sanctum de illius essentia procedere: cuius labiorũ spiritus dicitur. Le- Esa. 2. gimus enim in propheta de Christo: Quia spiritu labiorum suorum interficiet impium. Aut ergo ostendant diuersitatem inter spiritum labiorum, quod fieri nequit. aut pariter concedãt spiritum sanctum procedere de illo, cuius oris, & de illo cuius labiorũ spiritus designatur. At si dicũt, nequaquam per spiritum labiorum ibi intelligi spiritum sanctũ debere: sed verba prędicationis eius, quæ ex isto aẽrio spiritu humano in ore formauit: quia verbis suis interficiet impiũ, eum docẽdo, ab homine auertit impietatem. Non vtique hoc faciunt verba sensibilia Ezech. 2. & iste spiritus sensibilis: sed spiritus sanctus, de quo dicit deus per prophetam. Auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum, & spiritum meum ponam in medio vestri. Spirit⁹ ergo sanctus interficiet impiũ cùm cor eius conuertitur ab impietate ad impietatẽ. Quod si intelligimus in illo impio Antichristũ quem dominus Iesus ĩterficiet spiritu oris sui: non puto, quod aliquis attribuat virtutem illam spiritui vocis humanæ tantum quantum spiritui diuino. Si ergo spiritus sanctus intelligitur in his dictis, cum pariter dicatur spiritus oris domini, cuius verbo cęli firmati sunt, id est patris: & spiritus oris domini Iesu, & spiritus labiorũ eius non apparet, cur magis intelligi debeat procedere de ore patris, quàm de ore filij. E Et si per os patris intelligimus essentiam patris Non enim est aliud os eius quàm essentia eius, vt sicut verbum domini, est de essentia eius: ita spiritus oris eius, nõ sit nisi de essẽtia eius: quid apertius, quã sicut spiritus oris patris est de essentia patris & procedit: ita spiritus oris & labiorum filij, de filij essentia sit & procedat. Puto enim, quia nemo intelliget simpliciter, vbi dictũ est: Verbo domini cæli firmati sunt: & spi- Psal. 32. ritu oris eius omnis virtus eorum. verba transitoria, & spiritũ qui de hoc aere assumptus per loquentis os emittitur: sed quomodocunque hoc aliquis exponere conetur, sufficit quòd in illa insufflatione domini in discipulos, cuius sęci mentionẽ, factũ est ad significãdum, quia de eiusdem personæ secreto procedebat ille spiritus, quem dabat: de cuius occulto spiritus ille procedebat, quem insufflabat. Denique cũ scriptura diuina significat aliquod secretũ per sensibilium similitudines, non per omnia quæ significant, & significantur, similia possunt esse. F Non enim hoc esset similitudo. sed identitas: nisi fortè quis dicere voluerit illam insufflationem ita simpliciter esse factam à sapientia dei sine omni spirituali significatione. Sed neminem puto ita insensatum vt hoc sentiat. Item filius dicit de spiritu sancto. Non enim loquetur à semetipso, sed quæcunque audiet loquetur. Quid est, Nõ loquetur à semetipso: nisi ab alio habet quod loquetur? Et quid est, ab alio Ioan. 16. habebit quod loquetur, nisi ab alio habebit scientiam eorum quæ loquetur. Vnde postquam dixit: Nõ loquetur à semetipso, addidit: sed quęcunq; audiet loquetur. Quid est audire spiritũ sanctum, nisi quasi discere? Et quid est discere, nisi scientiam accipere? Si ergo scientia eius nõ est aliud nisi essentia eius, ab illo habet essentiã à quo audit ea quę loquetur, & quę docet: quoniam idẽ est illi loqui qui docere. Nõ audit autẽ neque habet essentiam ab alio nisi à patre & filio. Verũ si habet esse à patre secundũ supradictam rationẽ. habẽt etiam & à filio. Vnde & idẽ filius dicit: Ille de meo accipiet, & annunciabit vobis. Quippè quid est aliud hoc dicere, Ibidem. quàm à me audiet, hoc est, à me sciet quòd annũtiabit vobis? Cùm dixit: Quæcunque audiet

Universidad de Deusto
Biblioteca

G loquetur non determinauit à quo audiet. Cùm verò ait: De meo accipiet, ne quis soli patri attribuat quod ab alio audit, aperte se esse: à quo sicut à patre sciẽtiam siue essentiã accipiat, demonstrat. Sicut enim cum dicitur: Non loquetur à seipso, sed quæcunque audiet loquetur, significatur ab eo esse & procedere à quo audit. Ita cũ profert filius: De meo accipiet, palã ostẽdit eum de suo: hoc est de essentia sua essentiã habere & procedere. Quod enim diuina essentia non est, sub spiritu sancto est, nec ipse accipit aliquid de hoc quod sub se est. Quare cùm filius dicit: De meo accipiet, non aliud ibi suũ
Matt.11. significat quã suam essentiã. Illud forsitã quod dixit filius: De meo accipiet, aliter conabuntur intelligere quàm ego exposuerim. Sed quid dicent vbi ait: Nemo nouit filium nisi pater, neq; patrem quis nouit nisi filius, aut cui voluerit filius reuelare? Audiuimus, quia nemo nouit patrem aut filium nisi pater, aut filius, aut cui reue
H lat filius. Non dicit autẽ nemo: quasi nullus homo: sed ac si diceret, nullus omnino. Quippè si hoc intelligeret, non adderet, nisi pater, quia pater non est homo. Et cùm ait: neque patrẽ quis nouit. In hac monosyllaba dictione videlicet quis non magis intelligitur humana quã quælibet persona. Omnino igitur nullus habet hanc notitiam nisi pater & filius, & cui filius idem reuelat. Aut itaque spiritus sanctus nõ cognoscit patrem & filium, quod impium est opinari: aut filius reuelat ei sui & patris scientiam, quæ non est aliud quàm eiusdem spiritus sancti essentia. Quòd si dicunt, quia licet filius quantũ ad pronunciationem attinet: nullũ ad hãc admittit notitiam, nisi se & patrem, & cui ipse reuelat, non tamen spiritum sanctum, aut ab illa separatum aut illum à filio accipere fatendum est: quoniã pater & filius non se cognoscunt, nisi per hoc quòd vnum sunt cum spiritu sancto. Et ideo cũ ait: patrem & filium inuicem se nosse, intelligẽdus est simul spiritus sanctus. Et cùm reuelat filius non spiritui sancto, sed creaturæ reuelat. Si inquam hoc dicitur, non statim constanter inferemus. Ergo si vbi aperte veritas secundũ
I quòd verba oris eius pronuntiant, negat spiritum sanctum nosse, nisi reuelante filio patrem & filium, dicunt nos non tantũ verba attẽdere debere, quantum vnitatẽ essentiæ, quæ vna tribus & inseparabilis est: multo magis debemus huius vnitatis seruare consequentiam, de qua suprà loquutus sum cùm eam nullo, aut scripto aut sensu negat auctoritas: nec profert aliquid quod cõtrarium sit, aut aliquo modo repugnet. Eligant itaque Græci vnum de duobus si aperte volunt veritati resistere: aut scilicet spiritum sanctum non nosse patrem aut filium nisi reuelante filio: aut propterea quia in hoc quod per se cognoscunt pater & filius vnum sunt cũ spiritu sancto: quoniam ipsi dicuntur se nosse consequi ex necessitate: vt in eadem notitia intelligatur spiritus sanctus. Nempe nihil est medium si volunt hanc notitiam à spiritu sancto, aut veritatem à verbis penitus abdicare. Quæ vtraque execratur vera confessio. Sicut enim
Matt. 11. ait veritas: Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius. & cui voluerit filius reuelare. Siquidem eligunt spiritum sanctũ K nosse patrem & filium per reuelationem filij, habet à filio nosse, quod non est aliud illi quàm esse. Est igitur & procedit à filio: quoniam ab illo procedit à quo est. Si autem dicunt, cùm pater & filius dicuntur nosse se quia essentia per quam se noscunt eadem est spiritui sancto, consequi spiritum sanctum eiusdem esse consortem notitiæ: cùm legitur illum à patre procedere, de quo ait filius: Ego & pater vnum sumus, confiteantur nobiscum, propter essentialem identitatem patris & filij, illum à filio proculdubio procedere. Ioan.10.

I verò obiicitur cum dicitur: filiũ à patre
S nasci, & spiritum sanctum à patre & filio procedere: quia quosdã gradus & quædã interualla cõstituim⁹ quasi spiritus sanctus esse non possit, nisi filius prius nascatur à patre, vt posterior filio sit spiritus sanctus: & ideo rectius dici quòd pariter sint à patre filius nascendo & L
spiritus sanctus procedendo: ita vt nec filius à spiritu sancto sit, nec spiritus sanctus à filio, sicut splendor & calor pariter sunt de vno sole, nec splendor à calore est, nec calor à splẽdore. Si inquam hoc aliquis nostræ obiicit assertioni Respondemus. Nos nec gradus dignitatis ponimus in deo, qui vnus est: nec in existendo filium de patre, aut spiritum sanctum de patre & filio interualla in æternitate, quæ est extra omne tẽpus statuim⁹. Similiter enim omnes Christianã fidem tenentes confitemur, nec minorẽ nec posteriorem filium esse patre: quanuis non nisi de illo sit. Ita quoq; nos qui dicimus spiritũ sanctũ de filio esse siue procedere: nec minorẽ, nec posteriorem cum filio fatemur. Nempe quanuis splendor & calor de Sole procedant nec possint esse nisi sit ille de quo sunt, nihil tamẽ prius aut posterius in tribus, in Sole & splẽ dore & calore intelligimus: multo itaque minus cùm hæc in rebus temporalibus ita sint, in æternitate quæ tempore non clauditur prædicẽ tres personæ in existendo susceptibiles interualli possint intelligi. Quod autem dicitur, quia filius & spiritus sanctus sic possunt esse de M
solo patre, vt nec filius sit de spiritu sancto: nec spiritus sanctus de filio, sicut splendor & calor simul procedũt de vno Sole: vt alter non sit de altero, nõ recte hoc nobis opponitur. Cũ enim dicimus filium de patre, & spiritum sanctum de patre esse, filium fatemur deum & spiritum sanctum esse de patre deo, & has tres personas vnũ solum deum esse, & idipsum esse de eodem ipso. In Sole verò non dicimus solem esse de sole, cũ splendor aut calor est de sole, nec idipsum esse solem, & qđ est de sole, nec illa tria vnũ esse solem. Nam si sol & splendor vnus esset sol, aut si sol est calor similiter vnus sol esset: necesse esset aut splendorem esse de calore cum esset de toto sole: qui idipsum esset quod calor, aut calorem de splendore esse qui de sole haberet esse qui non à splendoris differret essentia. Ponam⁹ tamen filium & spiritum sanctum ita pariter esse de solo patre: sicut calor & splendor sunt de vno sole. Sed si ita est: vnde habent qui hoc dicunt, quòd spiritum sanctum confitentur esse filij, & filium negant esse spiritus sancti?

Nam

A Nã sicut nulla ratio admittit, vt calor sit splẽdoris, aut splendor caloris: ita non patitur veritas, vt spiritus sanctus magis sit filij, quàm filius spiritus sancti. Quapropter si negare nõ audẽt spiritum sanctum esse filij, negant filium & spiritũ sanctum, ita esse pariter de solo patre: sicut sunt splendor & calor de vno sole. Quare si hoc nobis obiiciunt, quod dixi de splendore & calore solis, nec cum illis, nec contra nos est.

Icut nobis dicitur ne omnino separent
S filium à patris communione in hac spiritus sancti processione, asserũt eum de patre per filium procedere. Sed hoc quomodo intelligi possit, nõ videtur: præsertim cùm nusquam legant vnde hoc aperte probare queant.
Rom.11. Nam si hoc sibi suffragari existimant, quod legimus de deo: Quia ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia, vt ex quo sunt omnia sit pater, & per quem filius, & in quo spiritus sanctus: & inter omnia quæ sunt per filium spirit⁹ sanctus accipitur. Hoc quidem quòd ex patre sint omnia, & per filium, & in spiritu sancto: sine scrupulo accipim⁹: illud verò quòd spiritus sanctus
B sit inter omnia quæ sic esse dicit Apostolus, nimis est scrupulosum asserere. Impossibile nãq; est vnam quamlibet de illis tribus personis inter illa omnia claudere, & duas alias excludere. Quòd si pater & filius sunt inter omnia quæ sunt ex patre, & per filium, & in spiritu sancto: videat mens rationalis quanta sequatur confusio. Cùm ergo dicat Apostolus: Ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia: intelligere debemus sine dubio omnia creata à deo quæ ita sunt ex ipso & per ipsum & in ipso: sicut aliud ex alio, & per aliud, & in alio. Quicquid enim factum est, non est idem deo, sed ab illo aliud. Spiritus autem sanctus non est aliud, sed idẽ ipsum quod pater & filius, vtique nihil aliud intelligi potest, quo ostẽdi possit spiritum sanctum per filium de patre (sicut aiunt) procedere. Cùm enim pater & filius nõ differant in vnitate deitatis: nec spiritus sanctus procedat de patre nisi de deitate: si eadem deitas est filij: nequit intelligi quomodo procedat de deitate patris p dei-
C tatem filij, & non de eiusdẽ filij deitate nisi fortè quis dicat spiritũ sanctum non procedere de deitate patris: sed de paternitate. nec per deitatem filij, sed per filiationem: quæ opinio sua se patenti fatuitate suffocat. Quod si dicit: quia cũ dico illum procedere de deitate patris & filij: non possumus deitatẽ spiritus sancti ab hac patris & filij deitate separare: quoniam vna & eadem est deitas trium: & ideo sequi: si de deitate patris & filij procedit: de sua quoque eum procedere, & ob hoc spiritum sanctum de seipso procedere. Ad hoc iam suprà me sufficienter memini respondisse: quia nulla persona ex seipsa esse potest: nam sicut filius cum est de patris essentia quanuis non sit alia, sed eadem filij essentia quæ est patris, non tamẽ est de seipso, sed de patre solo. ita spiritus sanctus cum est de essentia patris & filij, quæ est eadem illi, nõ tamẽ est de seipso, sed tantummodo de patre & filio. Dicent: Cur non similiter dicere possumus spiritum sanctum de patre per filium procedere, sicut dicimus à patre omnia per verbum facta quod est filius? Sicut enim cùm pater facit, per D
verbum suum, nõ facit per aliud quàm per hoc quod ipse est, hoc est per essentialem potestatem: quæ est eadem verbi, & non dicitur tamen facere nisi per verbum. Cur non similiter dicimus spiritũ sanctum à patre procedere per verbũ cum nõ procedat de patre nisi de hoc quod idem est illi cum filio, quanuis non vt creatura, sed vt idipsum de eodem ipso? Videamus quid sequatur si hoc dicimus. Et pax sit inter nos. Nempe quæ facta sunt à patre per verbum, fa-
Ioan.5. cta sunt ab ipso verbo. Ipsum nanque verbũ dicit: Quæcunque pater fecerit, hæc & filius similiter facit. Dicamus igitur quia spiritus sanctus cùm procedit à patre per filium: procedit & à filio similiter: sicut quę facta sunt à patre p verbũ: facta sunt similiter ab ipso verbo. Nisi forte intelligunt spiritum sanctum procedere de patre per filium: quẽadmodum cùm fons fluit in riuum, & riuus colligitur in lacũ: dicitur lacus esse de fonte per riuum. Sed ibi non est riuus in fonte sed extra fontẽ: sicut est filius in patre & non extra patrẽ. Quare sic non est spiritus san- E
ctus de patre per filium, sicut est lacus de fonte per riuum. Si tamẽ sic est, negari nequit esse de filio: quanuis sit de patre per filium: sicut fatendum est lacum esse de riuo, quanuis sit de fonte per riuum. Qui enim negat lacum esse de riuo: quoniam prius est de fonte riuus: dicat se non esse de patre suo, sed de Adam, quoniam per patrem suum est de Adam. Dicat etiam filium virginis non esse de Maria, nec de Dauid, nec de Abraam: quoniam isti prius fuerunt de Adam, & dicat falsum esse quod dictum est Abræ: In
Gene.22. semine tuo benedicentur omnes gentes. Et ad
Psal.131. Dauid: De fructu ventris tui, ponam super se-
Luc.1. dem tuam. Et ad Mariam: Benedictus fructus ventris tui. Dicãtque Christum non esse semen horum vel fructum, sed Adæ: quoniam isti ab illo descenderũt. Sed neque de Adam est filius virginis secundum hunc sensum: sed de limo de quo factus est Adam. At inferẽt: Bene dicimus spiritum sanctum non procedere de filio: sed de patre per filium, quanuis sit de patre & de filio: sicut dicis lacum esse de fonte & de riuo. De F
processionis nãq; verbo quæstio est inter nos, quã vos asseritis esse de filio, nos negamus. Ecce enim videtis riuũ de fonte procedere, quasi de originali principio. Lacus autem non procedit, sed colligitur de riuo: quãuis habeat esse de illo. Ita igitur & si spiritus sanctus habeat esse de filio, nõ tamen procedere proprie dicitur de filio, sed de patre quasi de principio. Hoc forsitan diceretur rectè si filius nascẽs de patre procederet extra patrem, & medio quodam spatio interueniente prius intelligeretur esse spiritus sanct⁹ de patre quàm de filio, sicut riuus de fonte fluens extra fontem procedit, & quodam interuallo in lacum colligitur, & prius est lacus de fonte quàm de riuo: & ideo est de fonte per riuum, non de riuo per fontem. Verùm cùm filius nascens de patre non exeat extra patrẽ, sed in ipso manens: nec loco, nec tempore, nec essentia diuersus sit à patre: & cùm vnũ sit idẽmque patri & filio id vnde procedit spiritus sanctus, nec intelligi potest, nec dici debet spiritũ

san-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sanctum procedere de patre & nõ de filio. Nõ ergo videtur qua ratione dicatur spiritꝰ sanctus non procedere de filio, sed de patre per filium: cùm etiam si per filium nequeat non de filio. Si quis tamen vult dicere filiũ de patre procedere magis proprie quàm spiritum sanctum de filio: quãuis spiritus sanctus de illo sit sicut riuus: magis illi videtur procedere de fonte quàm lacus de riuo, non concedat spiritum sanctum procedere de filio, de quo habet esse sicut lacus de riuo. Nos nõ negamus nascẽtẽ aliquo modo ꝓcedere de illo de quo nascitur: & spiritũ sanctum asserimus suo modo nõ quasi de duobus fontibus, sed verè de vno fonte procedere: ita tamẽ vt nomẽ natiuitatis, nec processio filij amittat, nec spiritus sancti processio recipiat. Non est igitur cur magis dici debeat filius procedere de patre quàm spiritus sanctus de filio.

Iligentius cõsideremus quomodo lacus
D sit de fonte, pariter & de riuo: vt p hoc
H sicut per temporale & locale aliquid potest intelligi quod æternũ est, cognoscamus spiritũ sanctum esse de patre & filio. Multa enim in horum consideratione, sicut in epistola ad venerabilis memoriæ Vrbanum de incarnatione verbi scripsi, inueniuntur, quæ vni deo & tribus personis per quandam similitudinẽ aptantur. Constat enim quòd vna eadémque aqua est quæ & fons & riuus & lacus dicitur: non tres aquæ, quanuis tres sint, fons, riuus, & lacus. Discernamus itaq; inter fontem, riuum, & lacum & videamꝰ quomodo singula hæc cùm tria sint in vna intelligãtur aqua. In fonte quidem aqua de abysso ascendẽs ebullit: in riuo de fonte descendẽs fluit, in lacum colligitur & manet. Per fontem ergo ĩtelligitur aqua de abysso ebulliẽs per riuum: quia de fonte fluit in lacum: quia simul ibi coadunatur. Videmꝰ autem quia riuus nõ est de hoc vndé aqua fons dicitur: sed de hoc quod est, id est, de aqua. nec lacus est de hoc vnde aqua dicitur fons aut riuus: sed de ipsa aqua
I quæ vna & eadem est in fonte & riuo. Non ergo de hoc vnde differunt fons & riuus, sed de hoc in quo vnum sunt lacus existit. Si ergo non magis fons est hoc vnde lacus est quàm riuus: nequit intelligi lacus magis esse de fonte quàm de riuo. Si itaque cum dicitur, deus pater aut filius aut spiritus sanctus vna in tribus intelligitur essentia & vnus deus: quod nomẽ est ipsius significatiuum essentię: sed in patre intelligitur gignẽs: in filio genitꝰ: & in spiritu sancto singulari quodam & ineffabili modo procedẽs. Quẽadmodum igitur lacus non est de hoc vnde diuersi sunt ab inuicem fons & riuus: sed de aqua in vnum sunt: ita spiritus sanctus nõ est de hoc vnde alij sunt ab inuicem pater & filius, sed de diuina essentia in qua vnum sunt. Si ergo non magis est pater hoc vnde spiritus sanctus est q̃ filius, intelligi nequit cur magis sit de patre quã de filio. Quòd si dicunt non eum esse posse de duabus causis siue ex duobus principiis. Respõdemus: quoniam sicut non credimus spiritum sanctum esse de hoc vnde duo sunt pater & filius: sed de hoc in quo vnum sunt: ita non dicimus duo eius principia sed vnum principium. Quippe cum dicimus, deum principium creaturæ, intelligimus patrem & filium & spiritum K
sanctum vnum principium non tria principia. sicut vnum creatorem non tres creatores, quãuis tres sint pater & filius & spiritus sanctus, quoniam per hoc in quo vnum sunt: non per hoc in quo tres sunt, est pater aut filius aut spiritus sanctus principium siue creator. Sicut igitur quanuis pater sit principiũ & filius sit principium: & spiritus sanctus sit principium: non tamen sunt tria principia sed vnum, ita cùm spiritus sanctus dicitur esse de patre & de filio, nõ est de duobus principiis, sed de vno quod est pater & filius, si tamen dici debet deus habere principium aut causam. Principium nanque videtur non nisi rei incipientis esse, & causa non nisi effectus alicuius, & spiritus sanctus nunquã incipit esse nec est effectus alicuius. Quod enim incipit esse: proficit de non esse ad esse. Et nomen effectus rei quæ fit aptari videtur proprie. Quomodo tamen verum est filiũ esse de patre
& spiritũ sanctum de patre & filio, si suo quo- L
dam & ineffabili modo intelligitur? quoniã aliter proferri nequit, dici non incongrue potest pater quodãmodo principium filij: & pater & filius principium spiritus sancti. Nec tamẽ duo confitemur principia, vnum patrem ad filiũm, alterum patrem & filium ad spiritum sanctum. Sicut nõ credimus alium deum patrem de quo est filius, & alium deũ patrem & filium de quo est spiritus sanctus: quanuis de eodem deo siue de eodem principio suo quisque modo sit: alter scilicet nascendo, alter procedendo: sed quodam singulari & ineffabili modo ĩtelligitur ista processio. Processio nanque multis modis dicitur, de quibus iste solitarius intelligitur: sicut natiuitas filij singularis cognoscitur. Idipsum intelligitur si dicimus patrem esse causam filij, & patrem & filium causam spiritus sancti. Non enim duas possumus dicere causas: aliam videlicet filij: aliam spiritus sancti, sed vnam, quemadmodum non duo dij sunt sed vnus deus, de M
quo est filius & spiritus sanctus.

I autem quæritur, cũ dominus dixit: Cũ Ioan. 15.
S venerit paracletus spiritus veritatis qui à patre procedit: cur nõ addidit, & à filio, vel à me, si sic voluit intelligi? Non est hoc inusitatum in dictis illius, vt cum attribuit aliquid patri quasi soli, vel sibi vel spiritui sancto. velit in aliis intelligi quod de vno loquitur. Nã cum dicit: Beatus es Symon bariona: quia caro Matt. 16.
& sanguis nõ reuelauit tibi: sed pater meus qui in cęlis est. Nõnne ipse filius & spiritus sanctus intelligendus est reuelasse cum patre. Quoniam enim pater non reuelat per hoc quia pater est, sed per hoc quia Deus est, & idem deus est pater & filius & spiritꝰ sanctus. Sequitur: Vt quod reuelat pater reuelet filius & spiritus sanctus. Item cum dicit: Nemo nouit filium nisi pater: Matt. 10.
neq; patrem quis nouit nisi filius: & cui voluerit filius reuelare: quasi solus filius cognoscat & reuelet patrem, & solus pater cognoscat filium, intelligendum est ibi reuelare & nosse tribus personis esse commune: quoniam non per hoc quod alij sunt ab inuicẽ, sed per hoc quod vnum sunt pater & filius & spiritus sanctus cognoscunt & reuelant. Cum enim dicit patrem

A nosse filium, & filium nosse patrem & reuelare se & patrem, aperte vult intelligi: quia pater cognoscit spiritum sanctum, & filius noscit & reuelat spiritum sanctum, quoniã idipsum quod
Ioan. 14. est pater & filius est & spiritus sanctus. Similiter cum dicit: Qui me videt, videt & patrẽ, non est separandus spiritus sanctus quoniam qui videt hoc vnde vnum sunt pater & filius & spiritus sanctus non potest videre vnum de his tribus sine aliis duobus. De spiritu sancto quoque
Ioan. 16. dicit ad apostolos: Cum autem venerit ille spiritus veritatis docebit vos omnem veritatem, quasi solus spiritus sanctus doceat omnem veritatẽ: cum nec sine patre nec sine filio doceat omnem veritatem. Non enim per hoc quia est spiritus alicuius scilicet patris & filij spiritus, sed per hoc quod vnum est cum patre & filio, id est, per hoc quod deꝰ est, docet omnẽ veritatẽ. Videtis igitur quomodo ĩ his quę posiu vniquasi soli attribui, ab aliis non possit personis separari. Multa huiusmodi in sacra scriptura le-
B gimus: vt quod de vna persona singulariter dicitur, indifferenter de tribus intelligatur. Quicquid enim de vna persona pronũciatur: de aliis pariter oportet intelligi: nisi cum de hoc vnde aliæ sunt: vt dixi, ab inuicem obuiare cognoscitur. Quapropter cum credimus spiritum sanctum de patre procedere: quoniã deus de deo, id est, essentia spiritus sancti de essentia patris quæ vna est: tribus esse intelligitur, necesse est vt de filio cum similiter esse confiteamur si filius non est de illo, de hoc enim est spiritus sanctus quod est filius & quod est pater.

Ed dicet aliquis: ideo intelligimus fi-
S lium & spiritũ sanctum reuelare quod solus pater reuelare dicitur: & patrem & spiritum sanctum reuelare & nosse quod solus filius facere dicitur: & patrem & filium docere quod solus spiritꝰ sanctus doctum ire promittitur: quia quod de vno solo in vno loco legitur, de aliis alibi apertè significatur. Cum verò dicit spiritum sanctum de patre procedere, nõ legimus alicubi eum de filio procedere. Per
C quod monemur, nõ nostro sensu quod nusquã dictum est asserere. Ad quod respõdemus, quia potius docemur per hæc quæ sic dicta sunt, ea quæ in similibus dictis tacentur, similiter intelligere, præsertim cum ex his quę dicuntur nulla ratione contradicente, ea quæ non dicuntur rationabili necessitate consequi apertissime vi-
Ioan. 17. demus. Cum enim dicit dominꝰ ad patrẽ. Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solũ verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. An ideo debemus separare ab hac salubri & vitali cognitione spiritum sanctum, quia nusquã legitur: Hæc est autem vita æterna vt cognoscant patrem solum verum deum & spiritũ sanctum? Aut, hæc est vita æterna vt cognoscãt filium solum verum deum & spiritum sanctum?
Ioan. 5. Aut cum legimus. Quia sicut pater habet vitã in semetipso, sic dedit & filio vitã habere in semetipso, dicemus spiritum sanctum non habere à patre à quo est vt habeat in semetipso vitã, sicut habet pater & filius, quoniam hoc nusquã
Ioan. 14. dicit filius de spiritu sancto, sicut de seipso. Itẽ cum dicit: Pater in me est & ego in patre, & qui videt me, videt & patrem, an negabimus spiri- D
tum sanctum esse in patre, & filio & patrem & filium esse in spiritu sancto? Aut eum qui videt filium videre spiritum sanctum sicut videt patrem, si hæc non eadem pronunciatione leguntur: quę de patre & filio ꝓferuntur: immo quoniam vnus idémq; deus est pater & filius & spiritus sanctus. Cum dicitur cognoscere solum verum deum patrem & filium esse vitam æternam, inseparabiliter intelligendus est in illa cognitione spiritus sanctus. Et cum legimus: Quia sicut pater habet vitam in semetipso: sic dedit filio habere vitam in semetipso: non debemus vitam eandem existimare alienam à spiritu sancto, aut quod illam non à semetipso habeat. Et cum audimus: Pater in me est & ego in patre, & qui me videt, videt & Patrẽ: cognoscere debemus per hæc quæ ita dicũtur: quia spiritus sanctus non est extra patrem & filium, aut pater & filius extra spiritum sanctum: quia per visionem filij videtur spiritus sanctus sicut & pater. Sicut enim non est alius deus pater alius deus E
filius, alius deus spiritus sanctus: sic non habet deus in seipso aliud quã deum. non est deus extra deum: nec deus dissimilis deo. Denique nõ legimus in propheta aut euãgelista aut apostolo his verbis. Deum vnũ esse tres personas. aut vnum deum esse trinitatem. aut deum de deo. Sed neque illo symbolo in quo non est prolata processio spiritus sancti de filio inuenimus nomen trinitatis. Quomodo autem ex his quæ legimus hæc apertissimè sequũtur: constanter ea & corde credimus & ore confitemur. Quare non tãtum suscipere cum certitudine debemus quæ in sacra scriptura leguntur: sed etiã ea quæ ex his nulla alia contradicente ratione rationabili necessitate sequuntur.

Vanuis quæ supra iã dicta sunt sufficeQ re possint, adhuc tamẽ aliquid addam: vnde spiritus sanctus cognoscatur esse de filio. Confitentur græci nobiscum spiritum sanctum esse spiritum dei. & spiritum patris. & spiritum filij. Quæro itaque si eodem modo intelligitur esse illum spiritum dei, & spiritum pa- P
tris, & spiritũ filij, aut dissimiliter. Certum est autem: quia nõ dicitur spiritus dei sicut possessio, vt cum dicitur, æquus alicuius vel domus. Maior enim est qui possidet quàm quod possidetur. deus autem non est maior spiritu sancto: quia spiritꝰ sanctus est deus, nec deus est maior deo. Neque dicitur spiritus dei vt membrũ dei, sicut manus vel pes hominis. nõ enim deus habet mẽbrum aut partem vllam. Quomodo ergo intelligendus est spiritus esse dei: nisi hoc quod est ex deo est? Non autem significat aliud nomen patris quàm deum quod est pater, aut relationem eius ad filium ex qua nomen patris habet. Similiter dicendum est de filio. Quid nanq; intelligitur in nomine filij: nisi deus qui filius est: aut relatio quę refertur ad patrem per quam filius appellatur. Sed nullus sensus capit spiritũ sanctum esse spiritum patris: aut filij secundùm quod alter est pater: alter filius, sed secũdũ quod vterque vnus idémque deus est. Quare idem est intellectus cum dicitur spiritus sanctus spiritus dei: & spiritus patris: & spiritus filij, sed spiritus

dei

Universidad de Deusto
Biblioteca

G dei & ſpiritus patris dicitur: quia eſt & procedit de deo & de patre. Itaque eſt & procedit de filio: quia eodem ſenſu ſpiritus filij dicitur. Nã cum dicitur ſpiritus ſanctus ſpiritus dei & ſpiritus domini: ſi non intelligimus ibi ſpiritũ filij eo ſenſu quo ſpiritum patris: aut ſeparabimus filium à nomine dei vel domini: aut bifariã intelligetur ſpiritus dei: ſiue ſpiritus domini. Sed vnde hunc habent ſenſum: aut vbi legitur in ſacra ſcriptura, quod ſimiliter non intelligatur de patre & de filio: cum legimus ſpiritũ dei & ſpiritum domini, aut quid inuenitur: vnde hoc nõ ſequatur? Nã ſi dicunt cum dicitur: ſpiritus patris duobus modis intelligitur. Eſt enim ſpiritus patris: quia eſt de patre: & quia datur à patre. filij verò patris non eſt niſi: quia datur à filio. Hoc eſt quod quæro vnde habeant. Et ſi dicunt quod in nulla autentica dictum eſt pagina: nec ſequitur ex eo quod ſcriptũ ſit. Cur nos reprehendunt: cum dicimus ſpiritũ ſanctum procedere de filio: ideo quia hæc verba nõ legunt: H cum ex his quæ legũt & credunt hoc ex neceſſitate ſequi intelligimus, Iudicent quoque ipſi quid potius ſuſcipiendum ſit quanuis in ſacra pagina vtrũque taceatur, an hoc quod nos dicimus ſpiritum ſanctum procedere de filio: quod oſtendimus ex his conſequi quæ veraciter credimus: an quod ipſi dicũt ſpiritum ſanctum aliter eſſe patris: aliter eſſe filij: quod nec auctoritate nec ratione, nec ex his quæ certa ſunt poſſunt oſtẽdere: vtique aut debent ceſſare ab hac ſua ſententia, ſi tamẽ hoc dicunt, vt audio quod ſpiritus ſanctus aliter eſt filij ſpiritus quàm ſpiritus patris, cum nuſquam hoc legant: vel vnde hoc probent: aut ſaltem nos reprehendere non debent quod dicimus ſpiritum ſanctum procedere de filio: quanuis his verbis non legamus: quoniam ex his quæ pariter credimus: hoc conſequi monſtramus. Sed ſi ceſſant ab hac ſua aſſertione: credant pariter nobiſcum ſpiritũ ſanctum ſimiliter eſſe patris & filij ſpiritũ & intelligent eum à filio ſicut à patre procedere. Et ſi nos reprehendere deſinunt: fateantur nobiſcũ hoc vnde cognoſcũt nos reprehẽdi nõ debere.

I D hoc autem quod nos reprehendunt
A in ſymbolo illo quod pariter nos & illi ſuſcipimus & tenemus addidiſſe ſpiritum ſanctum à filio procedere: & quærũt cur hoc factum ſit, & quare hoc prius eorum eccleſiæ monſtratum non eſt: vt communiter conſideraretur & cõmuni conſenſu adderetur quod addẽdum erat. Ad hoc inquam reſponſum ſufficiens habemus. Nam ſi quæritur cur factum ſit: dicimus, quia neceſſe erat propter quoſdam minus intelligentes qui non animaduertebant in illis quę vniuerſa credit eccleſia contineri, & ex his ſequi ſpiritum ſanctum de filio procedere: ne forte hoc credere dubitarẽt. Quod quàm neceſſarium fuerit per illos qui hoc negãt: quia in illo ſymbolo poſitum non eſt cognoſcimus. Quoniam igitur & neceſſitas cogebat & nulla ratio prohibebat: & vera fides hoc admittebat: fiducialiter aſſeruit latinitas quod credendũ & confitendum eſſe cognoſcebat. Scimus enim quod non omnia quæ credere & confiteri debemus ibi dicta ſunt, nec illi qui ſymbolum illud dictauere: voluerunt fidem Chriſtianã eſſe cõ- K
tentam ea tantũmodo credere & confiteri quæ ibi poſuerunt: vt alia taceam: non ibi dicitur do minus ad infernum deſcendiſſe, quod tamẽ pariter & nos & græci credimus. Si autem dicunt nullo modo debuiſſe corrumpi ſymbolum tãta auctoritate firmatum: nos nõ iudicamus eſſe corruptionẽ vbi nihil addidimus quod his quę ibi dicta ſunt aduerſetur. Et quanuis defendere poſſemus hãc adiectionem non eſſe corruptionem, ſi quis tamen hoc contentioſe voluerit aſſerere: reſpondemus nos illud non corrupiſſe ſed aliud nouum edidiſſe: illud ſecundum proprietatem græci dictaminis tranſlatum cum illis integrum ſeruamus & veneramur. Illud autẽ quo frequentius in populi audientia vtimur: latino more dictatum cum additamento ſupradicto edidimus. Quod autẽ quæritur quare hoc græcorum eccleſiæ conſenſu factum non eſt. Reſpondemus quia & nimis erat difficile latinis eorum epiſcopos ad cõſulendum de hac re L
colligere, nec erat neceſſe. Vnde nõ dubitabãt in hoc quæſtionem adducere. Quæ eſt enim eccleſia quæ vel per amplitudinẽ vnius regni dilatatur cui non liceat aliquid ſecundum rectam fidem conſtituere quod in cõuentu populi vtiliter legatur aut cantetur? Quanto ergo magis licuit latinis hoc conſtanter proferre in quo omnes gentes & omnia regna quæ latinis vtuntur litteris pariter concordant.

Olligamus breuiter quod ſuprà pluri-
C bus rationibus effectum eſt. Cõſtat inexpugnabili ratione ſpiritum ſanctũ eſſe de filio: ſicuti eſt de patre, nec tamen eſſe de duobus diuerſis ſed de vno. Ex eo enim quod pater & filius vnum ſunt, id eſt ex deo, & eſt ſpiritus ſanctus non ex eo vnde alij ſunt ab inuicẽ, ſed quoniam deus de quo eſt ſpiritus ſanctus eſt pater & filius: idcirco verè dicitur eſſe de patre & filio qui duo ſunt. Et quoniam pater non eſt prior aut poſterior filio: aut maior aut minor, nec alter magis aut minus eſt deus quàm alter: non eſt ſpiritus ſanctus prius de patre quàm de filio, nec de filio quàm de patre, nec maior nec M
minor eſt exiſtens de patre quàm exiſtens de filio, nec magis nec minus eſt de vno quam de altero. Nam de altero ſi prior aut poſterior, vel maior vel minor: aut magis, aut minus de vno eſſet quàm de altero: ex neceſsitate ſequeretur, vt aut ſpiritus ſanctus non eſſet de hoc in quo vnum ſunt pater & filius, aut ipſum vnum non eſſet perfecte & ſimpliciter vnum: ſed eſſet ibi aliqua diuerſitas de qua illa quam dixi in exiſtẽdo de eodem vno ſpiritu ſancto eſſet varietas. Sed dici non poteſt quod ſpiritus ſanctus nõ ſit de hoc in quo vnũ ſunt pater & filius, alioquin non eſſet de deo. Nec credi debet quod in ipſo vno ſit ſecundum quod eſt aliqua diuerſitas. Quare nec prius nec poſt, nec maior aut minor, nec magis aut minus eſt ſpiritus ſanctus de patre quàm de filio, aut de filio quàm de patre. Non enim vnus idémq; ſpiritus ſanctus qui ſimul eſt totus de deo toto: magis aut minus poteſt eſſe de vno & ſummo ſimplici deo. Quod ſi dicitur: quia ſpiritꝰ ſanctus principaliter eſt de patre: quaſi magis ſit de patre quã de filio. Non ita

A ita dicendum eſt vt intelligatur vlla prædictarum varietatum ineſſe, ſed quoniam filius hoc quod eſt de patre habet: ideirco hoc ipſũ quod ſpiritus ſanctus eſt de filio habere de patre: de quo habet eſſe non inconuenienter aſſeritur. Quoniam tamen ſic habet eſſe de patre & omnino idipſum ſit quod pater: & vnus idémque deus. Sicut ſolus & ſimplex deus nõ poteſt eſſe maior vel minor ſeipſo, nec prior nec poſterior, nec aliquid in ſe habet diuerſum, ſic filius nec prior nec poſterior, nec maior nec minor eſt patre, nec habet aliquid in ſe diuerſum ab eo: ſed ſicut habet ab illo perfecte eſſe: ita habet per omnia ab eodem æquale illi & ſimile, immo idipſum eſſe. Quapropter ſicut pater nõ eſt magis deus quàm filius: quanuis filius habeat eſſe de patre: ita non eſt magis ſpiritus ſanctus de patre quam de filio: licet filius à patre habeat: vt de illo ſit ſpiritus ſanctus. In eo enim in quo eſt vnus idémque cũ patre, id eſt, in eo quod deus B eſt, nec eſt alius ille & alius pater, neque diſſimiliter ſunt id quod ſunt, ſed in eo quod ille eſt pater, iſte filius, alius eſt ille, & alius eſt iſte. Et ſicut filius non eſt alius deus quàm pater: ita ſecundum quod deus eſt nõ habet aliquid ab alio quàm à ſeipſo. Nã cum dicimus deum de deo: filium de patre nõ alium intelligimus deum de deo alio, ſed eundem ipſum deum de eodẽ ipſo deo quanuis dicamus alium de alio, filium ſcilicet de patre. Sicut enim ſupradictum eſt: quẽadmodum deus ſecundum nomen ſignificans vnitatem, nullam recipit diuerſitatem, ita ſecũdum nomina ſignificãtia deum eſſe de deo, neceſſario admittit pluralitatem. Si ergo dicitur quod ſpiritus ſanctus principaliter à patre ſit, non aliud ſignificatur quàm quia ipſe filius de quo eſt ſpiritus ſanctus à patre habet hoc ipſum vt ſpiritus ſanctus ſit de illo: quoniam id quod eſt habet à patre. Non quemadmodum in rebus creatis cùm aliquid aſſerimus eſſe: principaliter volumꝰ ſignificare quod magis ſit hoc quod dicitur eſſe principaliter, quàm illud ad quod refertur.

T cùm diſpẽſator alicuius domini eius
C V præcepto paſcit familiam domus, dominus principaliter & magis eã paſcere recte dicitur quàm diſpenſator. Nã omnia quæ ſunt domini ſunt diſpenſatoris æqualiter: ſicut ea quæ ſunt patris filij quoq; ſunt non inæqualiter. Quæret forſitan aliquis & mirabitur dicens: Quomodo poteſt intelligi vt habeat aliquid eſſe de aliquo & nõ ſit aliquo modo id de quo eſt principalius & dignius: & hoc quod ex eo eſt quodammodo minus & quaſi ſecundarium: præſertim cùm id quod eſt de aliquo videatur indigere vt ſit ex eo de quo eſt: illud verò de quo eſt nequaquam egeat eo, quod de ſe eſt. Ad quod reſpondendum, quia ſicut eſſentia dei valde diuerſa & aliena eſt à creata eſſentia: ita cum dicimus deum de deo exiſtere naſcẽdo vel procedendo: longe aliter intelligẽda eſt iſta natiuitas ſiue proceſsio: quàm cum dicimus in aliis rebus aliquid naſci vel procedere. Ibi enim nihil eſt, aut natura aut tempore: aut in aliquo prius aut poſterius, magis aut minus, aut alia ratione aliquo indiges: ſed totum quod eſt: non tamen æquale vel ſimile ſibi & coæternum D
quam idẽ ſibiipſi & per ſe ſibiipſi omnino ſufficiens, nec naſcitur vel procedit ibi aliquid quaſi de non eſſe proficiens ad eſſe. Sicut igitur intellectus noſter non poteſt tranſire vltra ęternitatem, vt quaſi de principio eius iudicet: ſic non poteſt de hac natiuitate vel proceſsiõe, nec debet ad ſimilitudinem creaturæ ſentire vel iudicare. Sed quoniã & quod naſcitur & quod procedit: non eſt aliud niſi id de quo eſt naſcens vel procedẽs, quod eſt ſolus & vnus deus, ſicut idẽ deus non eſt ſeipſo maior vel minor: ita in tribus: hoc eſt in patre & filio & ſpiritu ſancto nõ eſt aliquid maius vel minꝰ, nec eſt alius alio hoc quod eſt maius vel minus: quanuis verum ſit qđ deus eſt de deo naſcendo & procedendo. Ecce videmus quanta veritate & quanta neceſsitate ſequatur ſpiritum ſanctum de filio procedere. Quod ſi verũ non eſt, aut aliquid eorum ex quibus hoc diximus conſequi: falſum eſt quod cõtra Chriſtianam fidem quam cum græcis tenemus aut non conſequenter concluſimus quod oſtẽdi nequit. Quare ſi verũ nõ eſt, fides Chri- E
ſtiana deſtruitur. Palàm etiam eſt intelligenti ſi falſum eſſe ponitur: quia nulla inde veritas naſcitur. Cõſideremus quoque quid eueniat cum pro verò aſſeritur. Vtique ſi verum eſt ſpiritum ſanctum procedere à filio ſicut à patre: ſequitur quia filij ſpiritus eſt ſicut patris: & mittitur & datur à filio ſicut à patre, quod diuina docet auctoritas: & nulla penitus ſequitur falſitas. Cùm autẽ proceſsio ſpiritus ſancti à filio negata tantam induceat falſitatem vt illa ex quibus eã conſequi monſtrauimus deſtruat contra fidẽ Chriſtianam: nec vllam generet veritatem: & aſſerta tantam probet veritatem: ſicut oſtendimus, nec vllam vllatenus ſecum trahat falſitatem: cogitet cor rationale qua ratione illam excludat à fide Chriſtiana. Denique ſi error eſt hanc credere de filio ſpiritus ſancti proceſsionem: ipſa diuina auctoritas nos in errorem inducit: cum & illa ex quibus hæc ſequitur proceſsio: & quæ illam ſequuntur nos docet, nec alicubi, aut illam negat, aut quod illi repugnet aliquo modo ꝓ- F
nũciat auctoritas. Si ergo opponitur: quia nuſquam eam profert diuina auctoritas: ideo non eſſe dicenda. Dicatur ſimiliter: quia nuſquã illam negat, nec aliquid dicit quod repugnet nõ eſſe negandam. Dicimus etiam: quia ſatis illam affirmat cùm illa aſſerit vnde probatur: & nullo modo aliquid ſignificet vnde negetur.

Atet ergo ſicut ſuprà præmiſi præter
P hoc: quia filius exiſtit naſcendo & ſpiritus ſanctus procedendo. Hac quoque cauſa: quia ſcilicet ſpiritus ſanctus eſt de filio. eos de inuicem non poſſe dici: & propter hoc ſolum filium non poſſe eſſe de ſpiritu ſancto. Nam quoniã vt dictum eſt: aut filius eſt de ſpiritu ſancto: aut ſpiritus ſanctus de filio. Si non eſſet ſpiritus ſanctus de filio: ſequeretur de ſpiritu ſancto filiũ eſſe. Apparet itaque per ſupradictas rationes: quia pater eſt deus de quo deus eſt, & non eſt deus de deo, & filius eſt deus de deo, & deus de quo eſt deus, & ſpiritus ſanctus deus de deo: nec eſt deus, de quo eſt deus. Et quãuis de patre ſint duo, id eſt, filius & ſpiritus ſan-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sanctus, non tamen duo dij sunt de patre, sed
vnus est deus qui est filius & spiritꝰ sanctus. Et
licet duo sint de quo est filius, & qui est de fi-
lio, id est, pater & spiritus sanctus, nō tamē sunt
duo dij: sed vnus deus, qui est pater & spiritus
sanctus: quāquā spiritus sanctus sit de duobus,
id est, de patre & filio, non tamē de duobus est
diis, sed de vno deo, qui est pater & filius. Si au-
tem pater & filius & spiritus sanctus bini con-
siderentur liquet ex his quę dicta sunt, quia ne-
cesse est alterum ex altero: aut esse quia ille non
ex se est. aut non esse, quia ille est ex se. Nam si
cōferamus patrem & filium, videmus filiū esse
de patre: quia pater non est de illo, & patrē non
esse de filio, quia filius est de patre. Et simili-
ter si consideremus conferendo patrem & spi-
ritum sanctum inueniemus spiritum sanctum
esse de patre, quia non est de illo pater: & pa-
trem non esse de spiritu sancto: quia spiritus san
H ctus de illo est. Ita quoque si filius & spiritus
sanctus, quomodo sunt ad inuicē speculemur:
intelligimus spiritū sanctum esse de filio, quia
filius non est de illo: & filiū non esse de spiritu
sancto: quia spiritus sanctus est de filio. Appa-
ret igitur quod suprà dixi: quia relationes præ-
dictę licet sint in vno: nō possunt vnitati immit
tere pluralitatē suā: nec vnitas relationibus sin-
gularitatē suā. Porrò sex sunt differentiæ patris
& filij & spiritus sancti ex his nascētes nomini-
bus, id est, habere patrem & non habere patrē,
habere filium & non habere filium: habere spi-
ritum sanctum de se procedentē, & non habere
spiritum sanctum de se procedentē. Harum dif-
ferentiarum singulus quisque habet vnam pro-
priam qua differt ab aliis duobus: & duas ita cō
munes & proprias, vt qua cōmunicat vni, ea dif
ferat ab altero. Pater nāq; habet filiū solus quo
differt ab aliis duobus: habet spiritum sanctum
procedētem de se quod cōmune est illi cum fi-
lio, & quo differt à spiritu sancto. Patrem autē
nō habet sicut nec spiritus sanctus, & in hoc dif
fert à filio. Filius solus habet patrē: in quo dif-
fert à patre & spiritu sancto. Et illi cōmune cū
patre sicut dictum est: quia procedit de illo spi-
I ritus sanctus vnde ab eodē spiritu sancto diui-
sus est: caret autē filio sicut spiritus sanctus: vn-
de discrepat à patre. Spiritꝰ sanctus solus est de
quo alius nō procedit. Cōmune est illi cū patre
vt dixi, nō habere patrē in quo dissimilis est fi-
lio. Cum filio quoq; est illi cōmune: vt iam mō
stratum est nō habere filium: vnde patri nō cō-
cordat. Solus itaq; pater est qui est de nullo, &
de quo sunt alij duo. Solus econtra spiritus san-
ctus est qui de duobus: & de quo nullus. Solus
filius qui de vno, & de quo vnus. Est autē tribꝰ
cōmune ad duos habere relationē, pater enim
ad filium & spiritum sanctum refertur: sicut ad
illos qui de se sunt, filius ad patrē & ad spiritum
sanctum quia est de patre, & spiritus sanctus de
illo. Spiritus sanctus ad patrē & filium: quia est
de vtroq;. Possidet ergo vnusquisq; suas pro-
prietates: quarum collectio in alio nō est eadem
ad similitudinem diuersarum hominum perso-
narū. Per hoc enim hominum personæ diuersæ
sunt ab inuicem: quia vniuscuiusque proprieta-
tum collectio non est in alio eadem. Interest ta-
men aliquid. Nam in personis hominum si vna K
est persona: vnus est homo, & si vnus est homo:
vna est persona: Item si plures sunt personæ: plu
res quoque sunt homines. Et si iste plures sunt:
illæ & pluralitatem non effugiunt. In deo verò
quanuis tres personæ sint: vnus tamen est deus:
& licet si vnus deus: nequaquam tamē personæ
pluralitatem amittunt. In hoc itaque quod re-
latiuè deus ad deum dicitur, sicut plures homi-
nes: personarum admittit pluralitatē & diuersi-
tatem. In hoc verò quod per se, id est, in deo:
inseparabilem ad similitudinem vnius hominis
seruat singularitatem: pluralitas nanque huma-
narum personarum non est nisi in pluribus ho-
minibus, nec vnus homo pluralitatem accipit
personarum. Deus verò vnus est tres personæ,
& personæ tres vnus deus. Hoc itaque modo:
nec vnius nec diuersarum integre seruat aliarū
personarum proprietatem.

Vr autem ita sit: quanuis in præfata epi- L
C stola de incarnatione verbi, de hoc ali-
quantulum diximus breuiter tamen hīc
repetam. Sæpe fit vt plura conueniunt in vnum
sub eodem nomine & eadem qualitate quā ha-
bebant singula antequā vnū fierent. Quippe si
puncto punctum addimus sine interuallo, aut
ęquālē lineā inęquali lineę, aut superficiē ęqua-
lem inæquali superficiæ collocamus: nō fit nisi
vnus punctus, vna linea, vna superficies. In mul
tis si quis voluerit quērere, inueniet simile. Hoc
itaque modo, quāuis nō sint plures æternitates:
si tamen dicitur æternitas in æternitate: non est
nisi vna æternitas, & lumen in lumine vnū tātū
lumen est. Eodē modo quæcunq; de dei dicū-
tur essentia: si in se replicetur: nec quantitatem
augent, nec pluralitatē admittunt. Quoniā au-
tem deus est æternitas: sicut extra ęternitatē ni-
hil est omnino: ita extra deū penitus non est ali
quid. Atque sicut æternitas non est nisi vna æ-
ternitas in æternitate: sic deus in deo vnus est
solus est deus. Habemus autem ex vera fide deū
esse de deo nascendo: & deum de deo proceden
do. Sed quoniam non est aliquid extra deum cū M
nascitur, deus de deo: vel cū procedit deus de
deo, non erit nascens vel procedens extra deum
sed manet in deo. Quoniam ergo deus in deo
non est nisi vnus deus cum nascitur deus de deo
vnus solus est deus gignens & genitus: cū pro-
cedit deus de deo: vnus tātummodo deus est &
procedens: & de deo quo procedit. Vnde incui
tabiliter sequitur: quoniā deus nullas habet par
tes: sed totus est quicquid est: vnū eandēq; & nō
aliū & alium deum totum esse patrem: totum
esse filium, totum esse spiritum sanctum. Qua-
re pater & filius & spiritus sanctus per hoc: quia
cū est deus, in deo non est nisi vnus deus: seruāt
in deitate ad similitudinē vnius hominis singu-
laritatē. Per hoc verò: quia cùm deus est de deo
aut nascēdo aut procedēdo: nō potest vnus, idē
q; esse qui est de aliquo, & de quo est secundū
nomina has relationes significantia: tenēt sicut
diuersę hominū personæ pluralitatem. Notan-
dū tamē quia nec deus est sine persona nec per-
sona sine deo: & quia singulis personis attribui-
mus aliquando propria singularum: aliquando
vni

A vni quasi proprium, quod commune est aliis.
Nā cum dicimus: solus pater est in tribus per-
sonis qui à nullo est: solus filius qui est de vno
& de quo vnus: solus spiritus sanctus de quo
nullus est, singulas personas nominantes: sin-
gulis propria attribuimus. Cum verò legimus:
Mat.11. Nemo nouit filium nisi pater, neque patrē quis
1.Cor.2. nouit nisi filius. Et, Quæ sunt dei nemo cogno
uit nisi spiritus dei, quanuis videatur scriptura
quod de vna dicit persona negare de aliis: com-
mune tamen est omnibus quod singulis quasi
proprium attribuit. Non enim ignorat pater
aut filius seipsum & quæ dei sunt: neque spiri-
tus sanctus patrē aut filium. Cur autem & quā-
do quod de vno quasi de solo dicitur: de aliis
intelligatur, satis suprà dictum est.

AEc de processione spiritus sancti aliis
H cogentibus: nō de me sed de eodē spiri
tu sancto confidens, pro latinis contra
græcos scribere: & ea occasione de vnitate dei-
tatis, & de trinitate personarum aliquid addere
B præsumpsi: quāuis innumerabiles sint inter il-
los qui latinis vtuntur litteris qui hoc melius
quàm ego facere possint. Quicquid ergo dixi
quod suscipiendum sit nō mihi attribuatur: sed
spiritui veritatis. Si autem aliquid protuli quod
aliquatenus corrigendum sit: mihi imputetur:
non sensui latinitatis.

Beati Anselmi de processione spi-
ritus sancti epistola explicit.

Eiusdem beati

ANSELMI Archiepiscopi Cantuariensis liber de similitudinibus incipit.

C *De diuisione voluntatis. Caput primum.*

Oluntas tripliciter ītelligitur. Vo
luntas etenim dicitur, illud animæ
V instrumētum: quo vult, & affectio
eiusdem instrumenti. Affectio ve-
rò, est affectio eiusdem instrumen-
ti volendi. Hæc voluntas, quæ dicitur affectio,
est ad tempus quasi sopita: quia est eorum, quæ
mens nō memorat: sed mox vt ea recolit, etiam
instrumentum volendi appetit. Item voluntas
dicitur velle vel vsus ipsius instrumenti.

De similitudine inter mulierem, & voluntatem.
Cap. II.

Oluntas itaque illa, quæ est instrumen-
V tum volendi, sic est inter deum & dia-
bolum: quomodo mulier inter suum le
gitimum virum, & aliquē adulterum. Vir enim
præcipit, vt sibi soli coniungatur: adulter verò
persuadet, vt & sibi copuletur. Si itaque se soli
legitimo viro coniungat, legitima est: & ipsa fi-
lios legitimos generat: Si autē adultero se iun-
xerit, adultera est: & ipsa filios adulterinos pa-
rit. Similiter ergo deus imperat volūtati, vt so- D
cietur ipsi soli: diabolus verò ex altera parte sug
gerit, vt cōiungatur & sibi. Si itaque se soli deo
cōiunxerit, id est, spiritus sancti suggestionem,
velut semen bonum receperit, fit eius coniunx
legitima: filiósque legitimos generat, id est, vir-
tutes, & opera bona: Mox enim ad imperium
eius aperiuntur omnes animæ & corporis sen-
sus ad implendum quod præcepit deus.

De sensibus animæ. Cap. III.

Psa nanque aperitur ad virtutum affe-
I ctionem & ad volendum optanda, me-
moria verò ad memorandum memo-
randa, cogitatio ad cogitandum cogitanda, in-
tellectus ad discernendum quid sit volendum
vel memorandum siue cogitandum. Animus
quoque ad charitatem erigitur, ad humilitatem
disponitur, ad patiētiam roboratur, ad alias vir
tutes generandas aperitur.

De sensibus corporis. Cap. IIII.

Imiliter & corporis sensus aperiuntur E
S ad imperium eius: videlicet visus ad re-
cte videndum, auditus ad audiendū dei
verba, gustus ad gustanda, odoratus ad odoran-
da, tactus ad tangenda. Oculi quoque, ad vigi-
landum & plorandum. Os ad verum loquen-
dum: Manus ad recte operādum: Pedes ad am-
bulandum quo debent. Sicque vna sola volun-
tas, postquam dei voluntati est iuncta, tot vir-
tutes generat & opera bona.

De obedientia. Cap. V.

Vius autē voluntatis affectio siue vsus,
H obediens voluntas vel obedientia dici
tur: quia dei voluntati obediens, eā ha-
bet aduocatam, si quęratur, cur hoc vel illud ve
lit. Quod si hæc voluntas, quæ dicitur instru-
mentum volendi diabolo se iunxerit: eius reci-
piendo suggestionem velut inordinatum semē
adultera mater effecta, filios adulterinos, id est,
vitia & opera mala generat. Vniuersos enim ho
minis sensus claudens ad ea quæ præcipit deus,
pandit ad ea quæ iubet diabolus: ipsa nanque
prius aperitur ad affectionem vitiorum & ad ea
volendum: ac deinde hominis sensus aperit ad F
ipsa perpetrandum.

De inobedientia & propria voluntate.
Cap. VI.

Vius verò affectio siue vsus, inobediēs
H voluntas vel inobediētia vel etiā pro-
pria voluntas dicitur. Propria quippe
voluntas est, quæ dei voluntatē sibi aduocatam
habere nō potest: vt si quæratur, cur hoc vel il-
lud velit, respondere veraciter nō valet: quia &
deus vult vt hoc velit. Affectio autem siue vsus
ille ex diabolica nascens suggestione dei volun
tatē sibi aduocatam non potest habere, vtraque
igitur voluntas est propria. Vnde propria volū
tas, quę quia à dei voluntate porro priuatur, ob
hæc propria recte nominatur. Hæc autem vo-
luntas propria, superbia est illa, quam initium
omnis peccati scriptura nuncupat.

De superbis. Cap. VII.

Vperbia ideo vocatur: quia suprà quàm
S debeat graditur. Superbia nanq; super
gressio dicitur. Propria itaq, voluntas:
quia dei voluntati nō subiicitur, sed supra eam
extol-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G extollitur: ob hoc recte superbia dicitur. Ipsa quoque omnis peccati est initium: quia ex ea nascitur omne peccatum. Et quoniã homo illam habet à se, nec voluntatem dei, quàm sequatur, vult habere super se: ipsi deo aufert quod proprie & singulariter debet habere.

Quòd propria voluntas soli deo conueniat.
Cap. VIII.

S Olus enim deus quicquid vult debet velle propria voluntate: ita vt aliã quã sequatur nõ habeat supra se. Cum igitur homo vult aliquid per propriam voluntatem: deo aufert quasi suam coronã. Sicut enim corona soli regi competit, sic propria voluntas soli deo. Et sicut regẽ aliquẽ inhonoraret, qui suam coronam ei auferret: sic homo inhonorat deum, qui aufert ei propriç voluntatis priuilegium: habendo quod ille debet habere solum. Sed sicut propria voluntas dei, fons est & origo totius boni: ita propria voluntas hominis,
H totius est exordium mali.

De similitudine inter propriam voluntatem & fontem. *Cap.* IX.

H AEc est velut fons quidam: qui in tria capita diuiditur, & ex quibus riui diuersi & innumerabiles deriuantur: qui locis in quibusdam ab inuicem separantur: aliquibus verò duo & duo: vel plures pluribus cõiunguntur. Ita quoque propria voluntas in genera tria diuiditur: è quibus vitia diuersa & sine numero nascuntur, quæ aliquando in homine sunt disiuncta: quandóque verò duo vel plura coniuncta.

De tribus generibus propriæ voluntatis.
Cap. X.

P Ropria nanque voluntas aut est in delectatione, aut in exaltatione, aut curiositate.

De generibus delectationis. *Cap.* XI.

D Electationis genera sunt duo principa
I lia: vnum exterius in quinque corporis sensibus, aliud interius in animæ affectionibus.

De quinque corporis sensibus. *Cap.* XII.

S Vnt autem corporis sensus, visus, auditus, gustus, odoratus, & tactus, qui ideo sensus dicuntur: quia per eos exteriora sentiuntur. Per visum enim formæ & colores: per auditum soni: per gustum sapores: per olfactum odores: per tactum dura vel mollia, calida vel frigida, aspera vel lenia, grauia vel leuia sentiũtur. Horũ autẽ sensuum delectatio rarius est bona: sæpius verò mala. Bona etenim est cũ dei voluntatem sibi aduocatam habet, mala verò cùm eam sibi aduocatam habere non potest.

De generibus delectationis malæ. Cap. XIII.

H Vius autem delectationis malæ genera sunt triginta & vnum: è quibus quinq; sunt simplicia: decem duplicia: alia decem triplicia: quinque quadruplicia, vnum verò ex quinque partibus constat.

De quinque simplicibus generibus. Cap. XIIII.

Q Vinque itaque sunt simplicia: quia plerunque delectatur per se vnusquisque quinque sensuum. Aliquando enim solus vanè delectatur visus, vt in conspiciendo equos certatim cõcurrere: aut accipitres volãtes, alias aues capere. Aliquando solus auditus, vt cùm hominem delectat ad aurem suam diu nolam percutere: quia eam audit dulciter sonare. Aliquando solus gustus, vt in comedendo mel immoderatè: non tamen visu delectabile. Aliquando solus olfactus, vt cùm aliquis defert feniculum naribus suis suspensum vt sibi suauiter redoleat. Aliquando solus tactus, vt cùm aliquẽ immoderate refectum contrectare oblectat ventrem suum. K

De decem duplicibus. Cap. XV.

D Ecem verò sunt duplicia: quia plerumque delectãtur simul duo & duo iidem sensus. Aliquando enim condelectantur visus & auditus: vt cùm nimis delectando canes bestias insequi videntur: & clamare post ipsas audiuntur. Aliquando visus & gustus vt cùm magna delectatione vinum limpidissimũ conspicitur saphyrino cypho, & bibitur. Aliquando visus & olfactus, vt in videndo simul & L olfaciendo nimis rubentes rosas. Aliquando visus & tactus: vt in conspiciendo & cõplanando aliquem muricipem album. Aliquando auditus & gustus, vt cùm aliquem sic bibere delectat vt inter labia sua sonitum quendam pitissando faciat. Aliquando auditus & olfactus, vt cùm aliquem bibendi auiditate delectat auscultare mustum ebulliens applicata aure: & eius odorẽ naribus attrahere. Aliquando auditus & tactus, vt cùm aliquem nimis delectat, citharam resonantem audire, & eandem percutiendo tangere. Aliquando, gustus & olfactus, vt cum immoderate eduntur gallinæ, pipere & cymino diligenter conditæ. Aliquando, gustus & tactus: vt cũ gulositate manduntur ficus maturæ, dulces ad edendum, & lenes & molles ad tangendum. Aliquando, olfactus & tactus: vt cùm vnguento bene olenti quis vngitur.

De decem triplicibus. Cap. XVI.

D Ecem quoque sunt triplicia: quia sæpe terni & terni delectantur corporis sen- M
sus supra dicti. Aliquando enim condelectantur visus, auditus & gustus vt cum nimis auide collyridæ eduntur: quæ quasi nix candidæ videntur: spontéque manibus & dẽtibus sic atteruntur vt resonare audiantur. Aliquando visus, auditus & olfactus: vt cum aliquis in horto residet: virides herbas aspiciat: fabulas audiat: flores olfaciat. Aliquando visus, auditus, & tactus: vt cũ mulier speciosa delectationis causa conspicitur: luxuriosa loqui auditur: sed interea tangitur. Aliquando visus, gustus, & olfactus: vt cùm aliquem delectat inspicere vinum herbis cõfectum scintillare: bibere & olfacere. Aliquãdo visus, gustus, & tactus vt cùm aliquis est saturatus recemis: vineam tamen deambulat: vt quam pulchrè in ea racemi dependeant videat: & hos atq; illos contrectans degustat. Aliquãdo visus, olfactus & tactus: vt cùm diu nimis lilia conspicit, olfacit & tangit. Aliquando auditus, gustus, & olfactus: vt cùm diuites delectat seruos in syluis clamantes audire: quorundam iam captorum carnes pipere conditas interim edere. Aliquando auditus, gustus & tactus: vt cùm aliquis in balneo residens fabulas audit:

edit

A edit & bibit, aquæ teporem circũquaque tãgit. Aliquando auditus, olfactus, & tactus, vt cũ aliquis cantilenas audit, dũ in lecto mollibus strato quiescit: vbi & herbas vndiq; sparsas olfacit. Aliquando gustus, olfactus, & tactus, vt cũ nocte manduntur immoderate poma sapida, odorifera & mollia.

De quinque quadruplicibus.
Cap. XVII.

Q Vinque verò quadruplicia sunt: quia plerunq; simul quaterni, & quaterni delectantur. Aliquando enim delectãtur simul visus, gustus, auditus, & olfactus: vt cũ in nuptiis ludi videntur: cantilenæ audiuntur: cibi & potus delitiosi sumuntur, eorúmq; odor sentitur. Aliquando auditus, gustus, olfactus, & tactus: vt cũ in nocte nihil ibi videtur quo delectatur visus: sed cũ auditu, gustu, & olfactu delectatur: tactus vt cũ sponsus sponsam amplexatur: aut alius ab alio libidinosè tãgitur. Aliquãdo gustus, olfactus, tactus, & visus: vt cũ ibi nihil delectabile auditui auditur: sed afflunt alia
B quibus cæteri sensus quisq; suo modo delectatur. Aliquãdo olfact⁹, tactus, visus & auditus: vt cũ ibi nihil gustatur: sed flores illic aspersos delectat cõuiuas olfacere, tangere, inspicere: diuersos muficorum sonos auscultare. Aliquãdo tactus, visus, auditus, & gustus: vt cũ nihil habet homo quo delectetur olfactus, sed talia quibus cæteri quatuor sensus condelectentur.

De vltimo genere delectationis malæ.
Cap. XVIII.

V Num autem ex quinque partibus constat: quia quandoque delectantur simul omnes corporũ sensus. Aliquãdo enim delectat hominem domum interius ornatã conspicere, ebrios in ea decantantes audire: ibidem & vinum de cornibus deauratis potare, & flores per domũ dispersos olfacere: ipsos vel cornua aurea vel alia tactu delectabilia contrectare. Triginta itaque & vnũ genera sunt delectationis ad quinque corporis sensus pertinentia: qui
C his triginta & vno delectãtur modis ex quibus duplicia simplicibus sunt peiora: duplicibus triplicia: triplicibus quadruplicia: quadruplicibus illud quod ex quinque partibus constat. Quanto enim plures sensus in delectatione sociantur: tanto ipsa delectatio peioratur. Attamen aliquando peior est vnius quàm omnium simul delectatio.

De detractione.
Cap. XIX.

G Rauius est enim detractionem libenter audire quàm flores pulchros aspicere, tangere, olfacere, interea bibere semel aut bis pl⁹ quã est necesse: aliquod verbũ ociosum audire. Sed in eodem partibúsve peccatis peius est plures quàm pauciores sensus delectari. Peius est enim delectari visu & auditu inhonesti ioci, quàm visu tantum, aut auditu tantũ. Item peius est immoderate delectari gustu & olfactu potus confecti: quàm tantum gustu, aut tãtũ olfactu alicuius delicioũ cibi. Itaq; ex istis triginta & vno generibus delectationis, alia sunt mala, alia peiora. Mala in quibus pauciores delectãtur sẽsus: aut si fuerint plures oble-
ctantur in leuioribus. Peiora in quibus delectã- D
tur plures: aut si fuerint pauciores: in grauioribus delectantur. Tot igitur & talia sunt genera delectationis qua delectantur quinque sensus corporis.

De animæ delectatione.
Cap. XX.

I Llius verò qua delectatur anima: genera sunt multo plura. Quicquid enim exteriores sensus sentiunt: sentiendo animæ innuũt: quale sit illud quod sentiunt: vt quę qualitatẽ rei repræsentauerint sibi, & quod sentiebant sentire omiserint, delectat animam idẽ cogitare, & totidem modis quot sibi sensus repræsentauere. Sicut enim sensus singulos aut binos, aut ternos, aut quaternos: aut simul omnes delectat illud vel illud sentire & animæ repræsentare: ita & animã delectat cogitare: quia sensus eisdem modis illud vel illud senserunt, sentiendóque sibi repræsentauerunt: illud quoque quod sibi sensus nunquam repræsentauerunt: quia nunquam senserunt: sed si sensissent repræ- E
sentare possent. Tot modis delectat animam cogitare quot sibi sensus valerent repræsentare. Nunquam enim visus repræsentauit ei domum auream totam: quia non vidit, nec auditus sonum toto mundo diffusum: quia non audiuit. Nec gustus panem melle dulciorem, quia non gustauit. Nec olfactus vinum balsamo fragrantius: quia non olfecit. Nec tactus indumenta lanea lineis leniora: quia non tetigit: nec alia multa ei repræsentauerunt sensus, quia non senserunt: sed si sensissent, repræsentare possent. Et tamen aut hæc alia huiusmodi inania eam imaginari delectat: aut si sensus sensissent: eique singuli aut bini aut terni aut quaterni, aut simul omnes repręsentassent. Sunt & alia delectationis animæ genera, quæ nec sensus valent illi repręsentare, nec ipsa potest per imaginationem cogitare, vt cùm in superbia delectatur sine omni imaginatione. Hanc etenim sensus non valent illi repræsentare, quia nec visus potest discernere vtrum sit alba vel nigra, nec auditus an P
sit sonora aut rauca, nec gustus an sit dulcis vel amara: nec olfactus an sit redolens aut fœtida: nec tactus an sit mollis vel dura: lenis vel aspera, calida vel frigida. Ipsa quoque anima nõ valet imaginari, vtrum superbia illa sit talis aut talis: quia est in exaltatione solius cogitationis. Multo igitur plura genera sunt delectationis qua anima delectatur: quàm illius qua quinque corporis sensus oblectantur: quia & eadem delectat illam memorare: quæ illos sentire & totidem modis quot sibi repræsentauere, & alia imaginari quæ illi sibi non repræsentauerunt, quia nunquam senserunt: sed si sensissent, repræsentare possent: & quædam cogitare, quæ nec illi possunt sentire: nec ipsa per imaginationem cogitare, sed simpliciter sine omni imaginatione.

De quindecim generibus exaltationis.
Cap. XXI.

E Xaltationis autem genera sunt quindecim, è quib⁹ quatuor sunt simplicia, sex duplicia, quatuor triplicia, vnum verò quadruplex.

Universidad de Deusto
Biblioteca

De quatuor simplicibus. Cap. XXII.

G Vatuor itaq; sunt simplicia, quæ est ex-
Q altatio aliquando in sola opinione, vt si quis opinetur se esse dignum pontificatu, nec tamen velit fieri episcopus. Aliquando in sola voluntate, vt si velit fieri episcopus, nec tamen opinetur se esse dignum episcopatu. Aliquando in sola locutione, vt si iactet se esse dignum nec tamen velit fieri, sciens se esse indignum. Aliquando in solo opere, vt si infimus per ignorantiam assideat iuxta regem.

De sex duplicibus. Cap. XXIII.

Ex verò sunt duplicia, quia aliquando
S extollitur homo in opinione simul & voluntate, vt cùm prioratu aliquo se esse dignum existimat, & hoc vult vt prior fiat. Aliquando in opinione & locutione & non in voluntate, vt cùm aliquis aliquam non vult prælationem quæ sibi offertur, & ex hoc ipse se attollens meliorem se aliis arbitratur: & inde se ia-
H ctat, ita tamen ne auertatur. Aliquando in opinione & opere, vt si aliquis se æstimat dignum sedere iuxta episcopum, & alicubi per ignorantiam assideat iuxta eum. Aliquādo in voluntate & locutione, vt cùm aliquis volens episcopari: iactat inde se esse dignum: licet se sciat esse indignum. Aliquando in voluntate & opere: vt cùm aliquis in conuiuio vult residere in superiori loco, & ibi se ingerit inuitante nullo quāuis indignum se æstimet loco tā alto. Aliquando in locutione & opere: vt cùm prælatus aliquam in se fragilitatem videt: ob hoc quam si honeste posset ipsam prælationem detereret, & tamen in verbis & actibus suis quandam extollentiam ostentat: nec ipsam eius fragilitatē quis animaduertat.

De quatuor triplicibus. Cap. XXIIII.

Vatuor autē sunt triplicia: quia aliquā-
Q do delectatur homo in opinione & voluntate & locutione: vt cùm dignum se prælatione æstimat, & eam vult, & inde se iactat Aliquando in voluntate: locutione & opere: vt
I cum ideo quia vult prælationem habere: fingit verbo & opere & actu dignum se esse: quāuis sciat se indignum. Aliquando in locutione opere & opinione, vt cum aliquis licet iactet dignū se esse prælatione, & ea libentius agat quibus dignus videatur esse: & hoc idē arbitretur de se: non vult tamen prælationem habere vt sanctior iudicetur esse. Aliquando in opere: opinione & voluntate: vt cùm prælatus subditos opprimit immoderate vt suam prælationē qua dignum se æstimat esse: quandiu vult possidere sine vllo obstaculo habere possit.

De vno quadruplici.
Cap. XXV.

Num est quadruplex: quia plerumque
V se homo attollit in opinione, voluntate locutione & opere, vt cum laude dignum se æstimat, & eam appetit: & ipse se laudat, & quædam magna operetur vt laudem acquirat. Quindecim itaq; sunt extollentię genera: quatuor simplicia quæ sunt mala. Sed duplicia quæ sunt peiora. Quatuor triplicia quæ sunt pessima. Vnum verò quadruplex quod cæteris omnibus peius est. Quanto enim in pluribus homo extollitur tanto excellentia ipsa peiora- K
tur. Item sciendum quia solius operis excellentia quæ semper est per ignorantiam est mala. Solius autem locutionis peior. Solius verò opinionis pessima. Solius autem voluntatis omnibus aliis peior. Stultū est enim cùm aliqua vilis persona per ignorātiam assidet iuxta dignam. Sed stultius est cum inde se iactat dignum. Stultissimum verò cùm hac se æstimat dignam. Multo autem stultius est cum vult residere iuxta eam: cum sciat se inde esse indignam ea. Contra eam extollentiam quæ est in opere: ipse dominus ait *Lucæ.14* Cum inuitatus fueris ad nuptias: recumbe in *Prouer.27.* nouissimo loco. Contra eam verò quæ est in locutione, Salomon dicit: Laudet te alienum & non os tuum. Contra eam quæ est in opinione *Rom.11.* apostolus ait: Noli altū sapere: sed time. Cōtra eam verò quæ est in voluntate, dominus iterū *Matt.20.* dicit discipulis suis: Qui voluerit inter vos primus esse: erit vester seruus. Contra omnia verò extollentiæ genera, Item ipse dicit: Omnis qui *Lucæ.14.* se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat ex- L
altabitur.

De curiositate & eius diuisione
Cap. XXVI.

Vriositas est studium perscrutandi ea
C quæ scire nulla est vtilitas: Huius autē sedecim sunt genera: ē quibus quinq; sunt simplicia. Sex duplicia. Quatuor triplicia: Vnum verò quadruplex.

De quinque simplicibus.
Cap. XXVII.

Vnque itaque sint simplicia: quia ali-
Q quando in sola cogitatione curiositas est vt cùm aliquis studiosè cogitat quomodo alterius secreta scire valeat. Aliquando in verbo: vt cū illud curiosè interrogat. Aliquā do in actu: vt cū circa illum deambulat: quasi aliquid quærat si forte quod quærit indicio aliquo cognoscere valeat. Aliquando in visu: vt cum sollicite considerat quo ille intendat: quid agat, quomodo sedēdo, stando, ambulando vel M
aliquo alio modo se habeat. Aliquando in auditu, vt cum intente auscultat quid ille de alio aut alius de illo dicat.

De sex duplicibus.
Cap. XXVIII.

Ex verò sunt duplicia: quia aliquando
S in verbo & actu: vt cùm eum amicabiliter alloquitur, & interim ei aliquid operatur: vt cum sermonibus blandis: cum seruitio quod ei facit extorqueat ab eo quærit. Aliquando in verbo & visu: vt cùm alium rogat vt eum secum aspiciat dicens: Putas ne iste ita vel ita ageret: nisi talis vel talis esset? Aliquando in verbo & auditu: vt eum prope illum residet & ad alium loquitur qui ex alia parte sedet tamen attentè auscultat quid ille posterius dicat. Aliquando in actu & visu: vt cùm aliquid agit ne animaduertatur dum eum aspicit, sed credatur semper intendere operi quod facit. Aliquando in actu & auditu: vt cum ante eum vadit & venit auscultare ea quæ dicit. Aliquando in visu & auditu: vt cum curiosè quę agit considerat & studiosè quæ dicit auscultat vt per hoc secreta quæ quærit agnoscat.

De

A *De quatuor triplicibus.* Cap. XXIX.

Vatuor autē sunt triplicia, quia aliquā-
Q do est in verbo actu & visu: vt cùm aliquis enumerat & mensurat & considerat quantum sol vel luna distent à terra: vel quā magna sint ipsa luminaria. Aliquando in actu visu & auditu: vt cùm aliquis se occultat causa videndi & audiendi aliorū secreta. Aliquando in visu, auditu & verbo: vt cū aliquis iuxta vias residet vt videat transeuntes: audiat & interroget rumores. Aliquando in auditu, verbo & actu vt cùm causa audiendi & interrogandi futura, demonibus sacrificat.

De vno quadruplici. Cap. XXX.

Num verò est quadruplex: quia aliquā-
V do est in visu: auditu verbo & actu, vt cū aliquis intuetur & auscultat quosdam quos consiliari conspicit & de quibus suspicatur aliquid mali: vt & consilium eorum quoquo modo agnoscere possit accedens ad eos quærit an viderint aliquid quod se circa eos perdidisse
B fingit: & interea inspiciendo & auscultando circa eos quærit quod nusquam perdidit.

De generibus curiositatis.
Cap. XXXI.

Tem curiositatis genera sunt viginti &
I octo ē quibus tria sunt simplicia: nouē duplicia, decē triplicia: quinq; quadruplicia: vnū verò ex quinque partibus constat.

De tribus simplicibus. Cap XXXII.

Ria sunt simplicia. Quia aliquando cu-
T riositas est in solo gustu: vt cū defertur piscis alicui pisa comedenti: & priusquā ipsa consumpserit degustat cuius saporis sit piscis. Aliquando in olfactu: vt cùm eum naso suo apponit vt sciat cuius odoris sit. Aliquando in tactu vt cum aliquis pānum nouum videns cōtrectat: solummodo vt sciat vtrum sit asper vel lenis an grossus siue subtilis.

De nouem duplicibus.
Cap. XXXIII.

Ouem verò sunt duplicia: quia aliquan
C N do est in gustu & visu, vt cùm quis degustat ferculū sibi oppositum antequā consumpserit primum, & interim considerat si is qui residet iuxta eum melius habeat ferculum. Aliquando in gustu & verbo, vt cum illud degustat, & an pipere conditum sit interrogat. Aliquando in gustu & olfactu: vt cum degustat & olfacit. Aliquando in gustu & tactu: vt cum gustu scire querit an sit sapidū: & tactu an sit calidū: frigidum vel tepidum. Aliquando in olfactu & visu: vt cùm aliquis dū legit herbā iuxta se incognitam inuenit & q̄ legendo cessans eā naso suo apponens olfacit, diuque intuens eam studet agnoscere quæ sit. Aliquando in olfactu & verbo vt cum eam olfaciens quærit ab alio quæ sit. Aliquādo in olfactu & tactu: vt eum eā olfacit & contrectat vt sciat vtrum sit mollis an dura: lenis vel aspera, quod totum non ideo facit vt sibi necessaria sit. Aliquando in visu & tactu, vt cum veniens ante mensam vbi est pansus rus: mox subleuata mappa qua panis est cooper tus intuetur an sit candidus, & cum contingit vt sciat an sit calidus. Aliquando in verbo & tactu: vt cùm eum non discooperit sed inter- D
rogat an calidus vel ex quo coactus sit, & cum coopertum contingit & premit vt sciat an sit calidus.

De decem triplicibus.
Cap. XXXIIII.

Ecem verò sunt triplicia: quia aliquan-
D do est in visu & verbo & gustu: vt cum alicubi quis residens & ante se potum cypho deferri videns: statim assurgit & intuens cuius coloris sit: quærit etiam quis potus sit & degustat an bonus sit. Aliquando in visu & verbo & olfactu: vt cum eum non degustat sed olfacit & interrogans considerat qualis sit. Aliquando in visu verbo & tactu vt cum alicui comedēti defertur cibus inter duas scutellas & antequam finierit quod prius edebat: scutellis apertius cuiusmodi ille sit cibus, considerat, & an bene sit coctus inuestigat: & vt cum contingit an calidus seu frigidus sit agnoscat. Aliquando in visu & gustu & olfactu: vt cū de eo nihil interrogat: nec eū contrectat: sed est curiosus eū videre: & eū degustat & olfacit. Aliquando in E
visu & gustu & tactu: vt cum de nihil inquirit: nec eum olfacit sed cum curiositate videndi eū degustat & contrectat causa qua dixi: Aliquando in visu & olfactu & tactu: vt cum de eo nihil inquirit nec eum degustat: sed tantum intuetur olfacit atque contrectat. Aliquando in verbo & gustu & olfactu: vt cum aliquis conuiuantibus superuenit: & an cibi & potus quos habēt sint boni requirit & quosdam degustans alios olfacit. Aliquando in verbo gustu & tactu: vt cum non olfacit eos sed panem contrectat aut alios cibos. Aliquando in verbo, olfactu & tactu: vt cum eos non degustat, sed olfacit. Ecōtra aliquando in gustu olfactu & tactu: vt cum de eis nihil interrogat: sed tamen degustat, olfacit & contrectat.

De quinque quadruplicibus.
Cap. XXXV.

Vinque verò sunt quadruplicia: quia a-
Q liquādo est in visu & verbo & gustu & olfactu: vt cùm aliquis deambulans in F
nūdinis, has vel illas merces cōsiderat: cuius hæ vel illæ præcij sint, inuestigat, vina vel poma, vel alios fructus degustat: olfacit piper vel cymi num vel alia bene olentia, hoc totum ea tantum faciens de causa, vt sciat quæ vel qualia sint ista vel illa. Aliquando in visu & verbo & gustu & tactu, vt cū suprà dicta facit: excepto quod nihil ibi olfacit, sed merces contrectans voluit & reuoluit. Aliquando in visu & verbo & olfactu & tactu vt cum ibi nihil degustat: sed alia facit supradicta. Aliquando in visu & gustu & olfactu & tactu, vt cum non inquirit cuius hæc, vel illa sint precij: sed cætera quæ diximus facit. Aliquando in verbo & gustu & olfactu & tactu: vt cum non est curiosus videre ea: quia sepius vidit talia, sed cætera facit supradicta.

De vltimo genere curiositatis.
Cap. XXXVI.

Num verò ex partibus consistit quin-
V que quia aliquando est in visu & verbo & gustu & olfactu & tactu, vt eum curiosè ad hæc vel ad illa oculos conuertit: &

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cætera omnia quæ suprà diximus facit. Quadraginta itaque & quatuor curiositatis sunt genera e quibus octo sunt simplicia, quindecim duplicia quatuordecim triplicia, sex quadruplicia. Vnũ verò ex quinque partibus constat. Hæc autẽ tam multiplex curiositas quã & exaltãtio & delectatio, de quibus superius diximus: omnes ex propria voluntate nascuntur. Nisi enim homo prius habuerit voluntatẽ delectandi vel exaltandi vel inuestigandi curiosè: quæ nulla sibi est vtilitas scire: nunquam delectabitur vel extolletur, vel curiosè inutilia scrutabitur: sed tamen horum vitiorum mala præcedit voluntas sequuntur & ipsa: ita nascuntur ex ea, ex his verò alia omnia. Ex delectatione nanque nascitur luxuria: adulterium: fornicatio: immunditia: vẽtris ingluuies: ebrietas & alia huiusmodi vitia. De exaltatione verò inanis gloria: inuidia: ira: tristitia & auaritia, & alia similia. De curiositate autem inquietudo: susurratio, detractio: & cætera alia. Omnia verò in familia proprię voluntatis existunt: & ex sese quædam exercitum magnum faciunt: illi voluntati velut cuidam dominæ obediunt.

De similitudine inter propriam voluntatem & adulteram reginam.

Cap. XXXVII.

P Ropria nanque voluntas est velut quędã adultera regina: quæ se cuidam regi adultero coniunxit: ex quo etiam tres filios habuit. Ex his verò tribus tot alij filij & nepotes geniti: itaque multiplicati vt numerari nõ possint: omnes autẽ in familia illius regis & reginæ consistunt. eorúmque iussa quisque suo modo perficiunt. Rex itaque cũ regina ista cuidam alij regi aduersatur: collectóq; filiorum & nepotum exercitu regnũ illius aggressum prædatur. Hic autẽ exercitus sic seruos illius regis inuadit vt aut plures plures: aut vnus vnũ, aut plures vnũ: aut vnus plures aggrediatur. Quoscũque verò deuincere possunt vinctos & abductos in carcerem trudunt: exigentes ab eis quãtum nunquam persoluere possunt: sed omnibus affecti miseriis in carcere illo deficiũt. Hæc autem regina propria est voluntas omnium obedientium domina: quæ ideo vocatur adultera: quia separatur à deo cui esse deberet coniũcta: & diabolo coniungitur: à qua deberet esse disiũcta. Ipse verò diabolus idcirco rex dicitur & adulter quia in hominibus regnans per voluntatem propriam animabus eorum: dei videlicet sponsis abutitur. Cui se postquam propria voluntas iunxerit: ex illius semine, id est, peruersa suggestione tria principalia vitia: scilicet delectationem, extollentiam, curiositatem concipit: & per quinque corporis sensus velut ea pariẽs emittit. Ex his verò tribus tot alia vitia nascuntur sicque implicantur vt absque numero habeantur. Omnia verò ex familia diaboli propriæque voluntatis existunt: & ex seipsis quandam admirandam multitudinem reddunt. Diabolus itaque propriáque voluntas deo regi regum aduersantur: & congregata vitiorum militia: regnum illius scilicet hunc mundũ aggredientes prædantur. Hæc autem militia sic humanum genus inuadit: vt aut plura vitia plures homines: aut vnum, aut plura vnum aut vnum plures: in diuersis modis accipiant. Quemcunq; verò superare possunt mala cõsuetudine ligatum in infernum detrudunt: vbi ab eo vnũquodque vitium exigit: quicquid vnquam per illud commisit: quod quia nunquam persoluere poterit, & ei miseria nunquam deerit.

De similitudine inter propriam voluntatem & venenosam herbam.

Cap. XXXVIII.

R Vrsus propria voluntas cuidam herbæ venenosæ atque mortiferæ assimilatur: quã medicus quidã peritissimus progeniei cuiusdã interdixit: primis parentibus cõminans: quia si ex ea comederent: leprosi effecti proculdubio interirent. At illi præceptis eius obedire noluerunt, sed ex eadem herba comederunt: vnde & leprosi effecti leprosos quoque filios genuerunt: atque vt medicus eis comminatus fuerat mortui sunt. Quorum filij licet patres suos agnouerint herba illa infirmatos fuisse & mortuos, seque ipsos lepra percussos & morituros: Eandem tamen herbam super omnes alias diligunt: indéque cibos vniuersos suos condiunt: mane quoque surgentes ex eadẽ quasi pro medicamento accipiunt, sed & somnũ sero capturi similiter faciunt. Hi igitur quã sint dementes omnis qui audit aduertere potest Sed nec minus dementantur qui propria volũtate vtuntur. Ipsa est enim herba diaboli venenosa suggestione venenata, & omnibus ea vtẽtibus pestifera. Hanc deus qui nostris pie medetur peccatis primis humani generis parentibus interdixit: cùm eos comedere pomum sub mortis comminatione prohibuit: quia præceptum eius transgressi ex eo comederunt: mox peccatores effecti & in anima mortui postquam alios peccatores genuerũt: & ipsi carne mortui sunt homines tamen eãdem voluntatem præ cæteris diligunt, & eam immittent omnibus penè quæ agunt: nihil itaque istis dementius: quàm quod nihil vtuntur sua morte libentius.

Quòd propriæ voluntati omnia vitia deseruiunt. XXXIX.

H Vic denique propriæ voluntati postquam suam in homine sedem construxerit: alia vitiorum seruiunt quasi milites terras tenentes: alia velut pro solidatis militantes. Illa etenim vitia quasi terras tenentes ei obediunt: quæ pro seipsis, in hominibus consistunt: vt adulterium. Qui enim adulteratur: hoc ea solum facit de causa: quia eum vitiũ ipsum delectat. Illa verò seruiunt ei velut militãtes pro solidatis quæ sunt in homine præ aliis vitiis: vt cupiditas præciosarũ vestium: pro gloria inani. Nemo enim præciosas vestes nisi ad inanem gloriam quærit. Itẽ vitiũ aliquãdo huic aliquando illi vitio seruit: vt auaritia aliquando ventris ingluuiei: aliquãdo exaltationi. Rursus aliquando alterum alteri cedit: vt luxuria gloriæ inani. Aliquando enim luxuria repellitur: ne laus concupita perdatur. Omnia verò siue hoc siue illo modo propriæ voluntati, diabolo quoque famulantur, è quibus in homine tribus modis procreata nascũtur. Diaboli enim suggestione

A stione & carnis delectatione: spiritusque consensu vnumquodque vitium consummatur.

De similitudine inter suggestionem, delectationem: consensum & canem.

Cap. XL.

X his igitur tribus: suggestione videlicet: delectatione, & cõsensu: Suggestio est velut canis põderosus. Delectatio vt leuis & acer catulus. Consensus autẽ quasi canis fortis & immensus. Ponderosus etenim canis cùm quempiam iuxta se transeuntẽ audierit: semel vel bis post eũ latrans statim quiescit: si tamen ille viã suam in directum tenuerit. Si verò respiciens instigauerit eum: canis quoq; latrãdo licet non mordeat insequitur eum. Catulus leuis & acer instat acriter: & nisi cito percussus fuerit: acrius mordet. Fortis verò canis & immensus, & fortiter instat: & nisi magna vi obruatur: hominẽ strangulat. Quare põderosus canis non est respiciendus. Catulus verò mox reper-
B cutiendus. Canis verò immensus viriliter obruendus. Similiter autem si peccati suggestio animum pulsat: qui ab amore præsentium tendit ad æterna: mox eum deserit: si intentionem suã tenuerit firmiter. Si autẽ ad eam attendẽs in se receperit: & cogitando quasi eã incitãdo reuoluerit: & ipsa sæpius eum infestat: quanuis non vulneret dum est suggestio sola. Sed diutius eã replicauerit ponderosus canis in catulum transit, id est suggestio in delectationẽ: quæ acriter instat. & nisi cito reiiciatur animam vulnerat. Quare mox vt venire cœperit debet eam repellere anima spõsa Christi: cogitans quia magna est ignominia illi vt in eius conspectu appareat fœdata delectatione tã turpi. Nisi enim repulit delectationẽ: catulus transit in immensum canẽ id est, delectatio in consensum trãsit: quæ si arripiens animã: eam nisi magna vi obruatur occidit: sed mox vt cœperit aduentare: debet eũ anima magna vi obruere, id est, immenso terrore mortis æternę in se destruere. Suggestioni ergo ne attendamus: delectationẽ mox reprimamus:
C consensum fortiter obruamus: sicque cor nostrũ studeamus custodire: vt nec vna superflua cogitatione diabolus illud valeat violare.

De similitudine inter cor humanum & molendinum. *Cap.* XLI.

O r enim nostrum simile est molendino
C semper molenti: quod dominus quidã cuidã seruo suo custodiendũ dedit: præcipiens ei vt suam tantum annonam: videlicet frumentum: vel hordeum: vel etiam auenam in ea molat, & ex eodem quod moluerit & ipse viuat. Verum illi seruo quidam inimicatur: qui huic molendino semper insidiatur. qui si quando illud vacuũ inuenerit: aut arenam ibi statim proiicit quæ illud dissipat: aut picem qua conglutinat: aut aliquid quod fœdat: aut paleã quæ tantum illud occupat. Seruus igitur ille si molẽdinum suum bene custodierit: dominique sui tantum annonã in eo moluerit: munda ex eo farina egreditur iuxta genus annonæ quæ intus molitur. Ex eodẽ autem quod moluerit, & domino suo seruit: sibique ipsi victum acquirit. Si verò inimicum suum violare molendinum suũ permiserit: mala ex eo farina procedit: quia mala est annona quam molit. Hæc autem farina & vehemẽter displicet domino illi: nec seruus ex ea sibi victum sed famen conquirit. Hoc itaque molendinum semper aliquid molens: cor est humanum assidue aliquid cogitans. Hoc deus vnicuique homini seruandum trãdidit: iubens vt in eo molat illos tantũ cogitatus, quos ipse suggerit. Quorũ cogitatuum alij vt frumentũ: alij vt hordeum: alij vt auena sunt. Puri quippe vt frumentũ sunt: quos anima replicat cum in cõtemplatione posita pure de deo cogitat. Hi autem hordeo assimilantur qui de virtute in virtutem quasi per quosdam labores ascendere meditantur. Hi etenim licet sint boni: minus tamẽ superioribus sunt perfecti. Illi verò sunt vt auena: quibus homo intendit sua deserere vitia. Boni nanque sunt & isti: sed tamen imperfectiores prædictis. Hos itaque omnes vult deus: vt homo toto corde reuoluat, & ex eisdem sibi victũ æternum adquirat. Sed quia homini semper ad-
E uersatur diabolus, & semper insidiatur cordi illius, quod si aliquãdo vacuum bonis cogitationibus inuenerit, statim replet si potest malis. Harum autem malarum, aliæ cor dissipant, vt iræ & inuidiæ. Aliæ conglutinant & coinquinant, vt gastrimargiæ & luxuriæ. Aliæ tantum occupant, vt vanæ gloriæ non nimis nociuæ. Hic igitur homo si cor suum bene custodierit, sanctósque bene cogitatus in eo reuoluerit, mũda per hos verba per foramen molendini emittitur: mũdus per oculos visus, mundus per aures auditus, mundus per os gustus, mundus per nares odoratus, mundus per totum corpus tactus secundum genera cogitationum mundarũ quæ intus voluuntur. Ex his autem cogitationibus mundis, & deo eas cogitando deseruit, & æternam sibi vitam acquirit. Si verò diabolum cor suum corrumpere permiserit, & mox vitia per sensus progrediuntur, iuxta genera cogitationum malarum quæ intus voluuntur. Hæc autẽ & deo vehementer displicent, nec homo ex eis victum sibi acquirit sed mortem. Cùm enim ad finem quisque peruenerit, quantum boni vel
F mali nunc moluerit, tantum ad vitam vel mortem sibi præparatum inuenerit. Verùm sciendum, quia horum molentium, id est, in hac vita laborantium tria genera sunt.

De similitudine inter molentes & laborantes.

Cap. XLII.

H Aec autem velut tres sunt homines de mane vsque ad vesperam manu molentes. Horum itaque primus quicquid molit in saccum susçipit & absçondit. Alter verò partem capit, partem in flumen negligentia cadere sinit, partem verò ventus rapit. Tertius autem quicquid molit impetus fluminis secũ tollit, vel ventus dessoluit. Veniente vespera quãdo à labore cessatur, & fructus laboris inquiritur: quid putas singulos habituros? Qui farinam totam reseruauit totum laborem suum bene recognouit. Qui verò partem collegit, inde lætatus est quod habuit: inde autem mœstus quod vento vel flumine amisit. Qui verò totũ amisit, eò tristior fuit. Flumen pro seculi decursu accipitur. Vento verò gloria designatur

Universidad de Deusto
Biblioteca

G inanis. Molendinum quod tota die molit, præsens labor est huius seculi: qui à mane vsque ad vesperam nũquã finit. Mane nobis erat quãdo nati fuimus, vespera verò erit quãdo per mortis debitum hinc transibimus. Tempus itaque præsens dies quo laborare debem⁹, vnde in vespera viuamus. Et sicut mola circumcirca ducta ad eũdem semper locũ reuertitur, sic labor isse singulis annis more solito reiteratur. Modo nanque aratur, seminatur, metitur, panificatur, comeditur: quod iterũque ad idem reuertitur. In vespera ergo cũ dicetur: Voca operarios, & redde illis mercedẽ: lætabuntur iusti tota farina seruata, id est, vita sua. Alij autem qui non eam totã seruauerunt in hoc mœsti erunt: læti tamẽ quòd ex parte laboris sui deum recognouerunt Verùm alij qui omne tempus suum in vanitate ponunt, & quod faciunt non ob humana laude abscondunt: quasi omne studiũ vitæ suæ in decursum fluminis proiiciunt, farinámque suam H vento committunt: vnde & in fine, pane vitæ æternæ carebunt: Væ illis.

Matt. 20.

Quòd bonitas cuiusque fidelis deo & omnibus bonis sit vtilis. Cap. XLIII.

O diligentior ad studiũ bonitatis quilibet efficitur, quo fructus vberior inde E prouenire probatur. Sciendũ itaque est quòd bonitas cuiusque omni creaturæ est vtilis & bona exceptis dæmonibus, & damnatis hominibus. Deo etiam qui nullius est indigẽs: quadẽ ratione prodesse videtur: Hominibus est vtilis, quando enim ex vitæ merito quis ad æternã beatitudinem peruenit, numerus electorum incrementũ accipit. Qui quãto amplius creuerit, tanto minus æterna retributio expectanda erit. Nã cũ numerus ille sanctorũ impletus fuerit, retributio iustorum mox accipiẽda erit: tũc quidẽ in corporibus quã iam habent in animabus. Si autem vnusquisque fidelis mox vt hanc vitam deserit, corpore simul & anima æternam beatitudinem consequeretur: omnis qui hoc videret eius sequi sanctitatẽ compelleretur: itaq; meritam fidei quodammodo videretur euacuari. Bonis itaque vtilis est his qui cum deo sunt, I quia eorum meritum sua præsentia auget. Et illis qui impresentiarũ sunt, vel adhuc futuri sunt prodest: quia locum in illo cœtu beatorum implet, qui nullo modo in fine vacuus esse potest. Facit etiam aliud, malitiam peruersorum, siquidem excludit exemplo suæ bonitatis: Soli ac Lunæ bonus homo, cæterisque creaturis est vtilis: quia in consummatione iustorum commutabitur in melius quicquid est omnium creaturarũ. Esa. 30. Sol quippe sicut propheta ait: Septempliciter lucebit sicut lux septem dierum, & luna erit sicut sol. Aliæ creaturæ licet pulchræ sint, mutabuntur in melius: cùm illas deus mutabit in statum exinde non commutandum. Angelis quoq; bonus homo vtilis est, quia se omnibus illis amicũ facit. Qui enim mihi amicũ acquireret, qui me: tanquam seipsum diligeret, & quẽ ego tanquã meipsum amarem, magnas ei grates deberem. Quisquis ergo bonus studuerit esse, in bonorum amicitiã transibit: ita vt vnũquemq; tãquam semetipsum amabit, & omnes eum eodem modo charum habebunt. Tantus enim amor: tantáque concordia inerit omnibus, vt omnes amici vnius, sint amici alterius. Qualiter autem bonus deo sit vtilis, videamus. Omnipotens deus ciuitatem magnam quandã, & admodum speciosam ad suam gloriã ædificauit, quã copiosa ciuium multitudine repleuit. Quorum nonnulli cùm propriam voluntatem potius elegerunt facere, quàm sub voluntate & ordinatione dei permanere, miserabiliter corruerunt, & domus & ædificia magna & spatiosa ex parte vacua remanserunt. Vt igitur aliquis qui vrbem magnã fieri ordinasset, qui multa in ea palatia construxisset: multáque mansiones: in vrbis ædificationem fecisset, sed habitatores non haberet, & omnes quoscunque potuisset ad se inuitasset. Sic facit deus, omnes enim vt ad se veniant, & vt sibi ad suæ ciuitatis ædificationem subueniant, precatur, admonet, inuitat, bonas leges pollicens, pacem & securitatem promittens. K

De commendatione supernæ Ierusalem. Cap. XLIIII. L

Bi nanque iura legum immobilia, optimæ I consuetudines, ibi ciues non ex timore ali cuius suas occultãt opes, immo gaudẽt dũ palàm omnibus apparent. Nullus siquidem ibi incursus malorũ, pestis nulla violentia omnísque rapina procul inde remota. Præterea locus amœnus & magna dulcedine refectus, domus paratæ: ædificia ampla, diuersi generis mansiones. Vnde & ipse dominus. In domo patris mei mansiones multę sunt. Et propheta Baruch: O Israël, quàm magna est domus dei, & quàm ingens locus possessionis eius. Magnus & nõ habet consummationem, excelsus & immensus. Tenebræ ibi nullæ, luce indeficiente circumlucẽte: infirmitas nulla, sanitas indefessa, nihil incommodi, omnia ad votum. Ad hanc itaque ædificationem inuitat nos dominus, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis & ego reficiam vos. Qui ergo venire voluerit dei proculdubio adiutor erit. Vnde Apostolus Dei adiutores sumus: dei ædificatio estis. In bonitate ergo quicunque steterit, non solùm sibi & omni creaturæ vtilis erit, sed etiam ipsi suo M & omnium conditori, vt diximus, beneficium præstabit: Hæc etenim ciuitas sancta, cui se spõte associauit, si vel vnus homo defuerit bonus, nunquam perficietur.

Ioan. 14. Baruch. 3. Mat. 11. 1. Cor. 3.

Quòd bonitas boni hominis damnatis, & demonibus sit inutilis. Cap. XLV.

Otandum etiam quòd sicut bonitas ho N minis boni, hominib⁹ est ad lætitiã incrementum, sic dęmonibus & hominibus damnatis erit ad detrimentum. Dæmonibus nanq; & hominibus damnatis sanctorum consummatio erit interminabilis luctus & æterna damnatio. Nam cùm isti obtinebunt corporis & animæ gaudium sempiternum, tunc similiter & illi ibunt in supplicium eternum. Quod quia dæmones non latet, modis omnibus laborant sanctorum incrementum impedire: quoniam quidem donec vltimus illorum eis associetur non includuntur, sed habent potestatem tẽtandi electos dei quatenus qui probati inuenientur digna remuneratione coronentur, victi verò

A verò atque reprobi perenniter puniantur. Vigilemus ergo, vt saluator admonet, quia aduersarius noster circuit, quærens quem deuoret. Illum autem deuorat quẽ sua suggestione in malis actibus indurat. Notandum etiam quòd qui bonis alterius arridet sanctis consentit: qui verò inuidet, diabolis. Siquidem magis puto eius saluationem sperandã, qui parum boni facit, & benefactis aliorum fauet, quã illius qui multa & inuidet. Is etenim cui benefacta aliorum placẽt si damnatus etiã esset iuste taliter conqueri posset: O vos sancti semper de vestra iustitia iuste lætatus fui: itaque si beatitudinis vestræ particeps non fuero: inde damnationẽ accipiam vnde semper gaudebam.

De similitudine inter deum & quemlibet regem suos iudicantem. Cap. XLVI.

Nter saluandos siquidem & dãnandos sic I deus discernit: quomodo rex quidã inter fideles & infideles imperij sui. Hic itaque rex præparato ex vna parte cõuiuio magno, & ex alia parte quodã carcere tenebroso, disposuit quia quoscũq; sibi fideles poterit comprobare B postquã omnes congregati fuerint faciet simul discumbere: quoscunq; autẽ sibi infideles conuincere poterit, postquã & ipsi fuerint congregati in tenebrosum illum carcerẽm simul faciet detrudi. Omnes itaque ad se inuitat, vt quis fidelis, quísve infidelis agnoscat. Horum autem fidelium & infidelium qui omnes inuitantur, alij præcedunt, alij subsequuntur. Fidelium igitur cuicunque, vt venerit postquam vere esse fidelis cõprobatus fuerit: datur mixtum interea sibi donec conueniant omnes qui cum eo sunt cœnaturi, vt simul incipiant omnes epulari. Infidelium vt venerit quisque postquam conuictus fuerit infidelis esse: flagellatur interim vsquequo congregentur, & alij qui cum eo in carcerem sunt detrudẽdi, vt simul in eo incipiant omnes cruciari. Mox ergo vt fuerint omnes congregati, & fideles vel infideles esse fuerint cõprobati. Hi simul omnes in conuiuium collocati satiantur: illi verò in carcerem trusi fame & siti moC riuntur. Hic igitur rex ipse deus est, qui sic discernit inter bonos & malos mundi istius. Ipse etenim præparato hinc paradiso, hinc inferno, constituit: quia quoscunque sibi fideliter obsequentes inuenire poterit, postquam omnes ad eum ex hoc seculo transeuntes fuerint congregati, insimul omnes in paradisum in corpore & anima collocabit. Quoscunque verò reperire poterit præceptis suis resistentes, postquam & ipsi conuenerint: omnes simul in infernum horribiliter cum diabolo detrudet. Omnes itaque per prędicatores suos ad se inuitat: vt quomodo sibi quisque velit obedire agnoscat, verùm eius præceptis alij obediunt, alij verò resistũt. Vtrorumq; autẽ alij prius alij moriuntur posterius, eius examini repræsentantur. Quicunque itaq; ei obediens fuisse comprobatur, requies ei sed in anima sola interim datur: quicunq; verò de inobedientia conuincitur & ipse in anima sola cruciatur. Postquam autẽ omnes mortui, & vt dictũ est, singillatim examinati fuerint, finitóq; seculo cunctisque resuscitatis, illud etiam generale iudicium peractum fuerit, boni omnes in cælum translati in anima, simul & in corpore D lætabuntur: mali verò in infernum detrusi & ipsi in anima simul & corpore torquebuntur.

De quatuordecim beatitudinibus corporis & animæ. Cap. XLVII.

Vlti homines quibus nonnunquã bo- M ni mores & iusta opera proponũtur, vt & se in eis, seculi postposita vanitate exerceant, admonẽtur inquirere solent quamobrem, quo præmio: qua retributione. Respon- Esai. 64. detur itaque illis quod scriptũ est: Quia nec o- 1. Cor. 2. cul⁹ vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit deus diligẽtibus, se. Quòd cũ illi non clarè quid sit aduertere possunt, repetitur hoc ipsum aliis verbis & dicitur eis, prẽmiũ quod his qui in hac vita deo seruiũt in futura vita recõpensatur vita æterna, beatitudo æterna, æterna iocũditas, sufficientia simul omnium cõmodorum secundum voluntatẽ, & sine omni indigẽtia. Hæc ergo cũ illis hoc modo dicuntur, bona quidẽ & magna vt sunt, videtur: sed quia nõ intelligunt quid in ipsa vita habituri sint: nec subito quid sit omniũ cõmodorum secundum voluntatẽ sufficientia, & sine E omni indigẽtia percipere possunt, hęrent animo nec multum efficaci sapore ad audita trahũtur. Quid igitur agẽdũ, vt hæc illis aliquatenus sapiant, & sic ad bona opera euigilent? Puerorũ more cibandos estimo eos, qui si aliquãdo grossum aliquod pomũ edendum percipiunt, illud ob dentiũ teneritudinẽ & oris angustiã assumere nequeunt, si pro illorũ capacitate prius non fuerit particulatim diuisum. Itaque diuidamus in partes magna quæ diximus, vt inde possint ad vitã nutriri, de quibus agimus. Quæ vt melius eluceant, cõsideremus quæ in hac vita mẽs auidius amet humana, & ex his prout possumus coniectemus illa eos habituros in vita æterna. Multo excellentius siquidem inter multimoda mundi pericula constituti domini fuerint præcepta secuti atque cùm ipsi illius adepti fuerint plenitudinem desiderij sui, se nequaquam fraudatos percipient. Hoc igitur vt prætaxauimus faciamus, & à minimis paulatim progrediamur Quatuordecim igitur sunt beatitudinis partes F quas finito generali examine, perfectius omnes electi habebunt, totidẽque miseriæ genera quæ mali tunc sustinebunt. Hæ autem beatitudinis partes atque miseriæ, sic sibi inuicem sunt omnino contrariæ quomodo & ipsi qui eas accipiunt in remuneratione.

Quæ sint quatuordecim partes beatitudinis. Cap. XLVIII

Artes verò beatitudinis sunt, pulchri- P tudo, agilitas, fortitudo, libertas, sanitas voluptas, lõgęuitas, sapientia, amicitia, concordia, honor, potestas, securitas, gaudium Ista vt æsumo sunt propter se & propter quæ alia quæque ab hominibus appetuntur. Si autem in his aliqua sunt quæ aliquando serui dei non modo nõ appetunt, sed etiam magnopere, in hac vita curare subterfugiunt. Vt sunt verbi gratia, pulchritudo corporis atque voluptas, vtique idcirco non ea fugiunt, quod hæc naturaliter nolint: sed ne deum in his quoquomodo possint offendere: Nam si per ea nihil

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gossensionis in deum contrahi posse certe sentirent, vel se ab æternorum amore bonorum impediri non pertimescerent, profectò iocundius in ipsis quàm in eorum contrariis se deducerẽt. Partes verò miseriæ quatuordecim præhabitis beatitudinibus contrariæ hæ sunt.

Quæ sint quatuordecim partes miseriæ.
Cap. XLIX.

Vrpitudo, põderositas, imbecillitas, seruitus, infirmitas, anxietas, vitæ breuitas insipientia, inimicitia, discordia, dedecꝰ impotẽtia, timor, tristitia. Notandũ quod sicut septem priores illius beatitudinis partes ad corporis beatitudinem: septémq; posteriores ad animę pertinent beatitudinem: sic quoque septẽ prioris huius miserię partes corporis septémq; vltimæ miseriam perficiunt mentis. Quicunq; ergo illas omnes beatitudinis partes habere poterit perfectam corporis & animæ beatitudinẽ possidebit. Quẽcunque verò has omnes miseriæ partes tolerare contigerit: summæ corporis & animæ miseriæ subiacebit. Verùm in hac vita: nec vnam illius beatitudinis & huius miseriæ partem quisquam potest habere, nec rursus ex toto ea carere. In alia verò vita aut perfectã habens beatitudinem miseriæ nullatenus subiacebit: aut summæ subiacens miseriæ omnino beatitudine carebit, quod vt totum comprobare possimus, per singulas beatitudinis atque miseriæ partes curramus.

De pulchritudine & turpitudine. Cap. L.

Ars igitur prima beatitudinis est pulchritudo, & miseriæ per contrarium turpitudo. Illam omnes habere, hac verò concupiscũt carere. Verùm hîc neutram habere perfectam, vel neutra possunt carere. Quænam est illa speciositas hominis, quæ multo est minor pulchritudine floris seculi? Quis enim vt lilium candet? quisue vt rosa rubet? Quia cùm quantucunque pulchritudinem habet, nec summæ turpitudini subiacere, nec ergo vel illã vel istã perfecte habere, nec eis in hac vita potest omnino carere. In alia verò vita perfectè alterã habebit alteráque omnino carebit. Pulchritudo etenim bonum quoddam est, & quod naturaliter à cũctis haberi amatur. In illa siquidem vita pulchritudo iustorum solis pulchritudini qui septempliciter quã modo sit, splendidior erit, adæquabitur. Vnde scriptum est: Fulgebũt iusti sicut sol in conceptu dei. Amplius, corpus Christi claritati solis prælucere nescio quemquã posse ambigere. Huic autẽ similes teste Apostolo erimus qui ait: Reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. Hac autem auctoritate comprobata, si quis etiam velit sibi ratione comprobari, credo nulli debere incredibile videri iustos pulchritudinem solis in illa vita, vbi mortale hoc absorbebitur tantummodo sortiri, cùm vere dicantur & sint templum & sedes dei, quod nunquam in diuina pagina de sole isto visibili meminimus legi. Hoc igitur tali & tanta pulchritudine iustus rutilabit. Si verò iniustus fuerit, cœno & omni cadauere fœtidior erit omnique fuligine turpior erit. Ibi ergo pulchritudinem perfectam aut summam habebit turpitudinem.

De agilitate & ponderositate. Cap. LI.

Ecũda pars beatitudinis est agilitas, miseriæ verò ecõtra ponderositas. Has verò nec omnino habere nec rursus his homo potest penitus carere. Nã quanta est hominis agilitas quam minimus passerũ superat? quia tamen quocunque modo mouere se potest nec summæ põderositati subiacet, in futuro autem aut perfecte agilis erit, aut sic ponderosus vt se omnino mouere non possit. Sed velocitas quæ pulchritudine nõ minus amatur tanta nos comitabitur, vt ipsis angelis dei æquè celeres simus, qui à cælo ad terras & econuerso dicto citius dilabuntur. Quæ cæleritas vtrũ sit in angelis, si probari necesse esset. Exempli gratia dici posset hominem mortali adhuc carne grauatum mox à Iudæa in Chaldæam per angelum delatum, indéque tradito prandio, quod defere bat sine mora relatum. Ergo cum istis omnino par velocitas nobis erit: quibus sicut promissa est illorum æqualitas inerit. Apostolus etiã qui corpora nostra quantacunque locorum interea pedine separata mẽbratim fuerint siue dispersa in ictu oculi asserit resurrectura: satis inuit quã velocitatẽ eadem corpora incorruptibilia sint habitura. Corruptibile quippè hoc, sicut ipse testatur, induèt incorruptionẽ, & mortale hoc induet immortalitatẽ. Huius quoq; velocitatis exemplum in radio solis licet intueri, qui statim orto sole in plaga orientali pertingit vsque ad vltima plagæ occidentalis, vt in ẽo perpendamus non esse impossibile quod de nostra dicimus futura velocitate: præsertim cũ rebus animatis soleat inesse maior velocitas quàm inanimatis. Huic etiã radio solis simile exemplũ velocitatis habemus in nobis. Radius quippe oculorum nostrorũ in subleuatione palpebrarũ vsq; ad cælum pertingit, & ictus earũ totus in semet ac integer redit. Amplius constat quidem animas sanctorum quæ iã cælestia tenẽt: needũ plena fœlicitate frui, donec incorruptibilitate corporum suorũ potiantur: quam cùm adepti fuerint, nõ erit quod amplius velint. Hæc itaq; corpora si eas à sua velocitate aliquatenus tardiores aut grauiores efficere deberent: nimirũ eorum potius consortium abhorrerent quàm appeterent. Igitur ea quam diximus velocitate dotabitur homo sanctus, cùm ad verã vitã fuerit translatus. Malus verò tanto pœnarum pondere premetur: vt nec pedẽ quidem, vel manus vel aliquid sui corporis possit mouere. Vnde & illud in euangelio: Ligatis manibus & pedibus, mittite eum in tenebras exteriores.

De fortitudine & imbecillitate. Cap. LII.

Ertia pars beatitudinis fortitudo dicitur, miserię verò imbecillitas quę ei opponitur. Sed quæ est hominũ fortitudo in hac vita, quorum pœnam nauim Echinus in mari retentat? Quia tamen homo imbecillia quædã superare valet, nec omnino imbecillitati subiacet. Itaque nec fortitudinem perfectam nec summam hic habet imbecillitatem. Verum præstabunt viribus, quicunque supernis meruerint ciuibus associari: intantum vt nulla tenus illis, quisquam obsistere valeat, vel si mouendo quid, aut euertendo voluerit, à suo statu

A statu quin illico cedat. Nec in eo quòd dicimus maiori laborabunt conatu, quàm nos modo in oculorum nostrorũ motu. Nec quæso similitudo illa angelorũ, nostro excidat ab animo quã adepturi sumus in futuro, quatenꝰ si in hac fortitudine, aut in his quæ dicturi sumus ad exemplum non occurrit, vel ipsa per quam angelis ad æquabimur, ad ea comprobanda prosit. Si igitur in quibus angelos valere constat, nostra nihilominus fortitudo valeat: neminem autem qui dubitet puto existere, angelos ea quæ volũt fungi fortitudine. Cũm igitur similes eis fuerimus, nunquam imbecilliores illis erimus. Sed fortasis quæreret aliquis, quid nobis tunc illa fortitudo præstabit, cùm singulis tam conuenienter, vt conuenientius nequeant vbiq; dispositis nihil immutandum, nihil euertendum, nihil statuendum sit, in quo vires suas exercere possit. Qui hoc dicit, paucis nobiscum quid in huiusmodi habeat vsus humanus, attendat, & videbit quia non semper omnibus quæ habe-
B mus, & quæ nos habere non parum gaudemus actu vtimur. Sicut verbi gratia, ipso visu potestate aliqua nonnullarum scientia rerum & multis in hunc modũ: sic & tunc de qua agitur fortitudine erit. Sola nanque possessio eius nobis grata erit, & exultatio grandis: licet in actu nequaquam sit necessaria nobis cunctis, vt dictum est, in suo statu conuenienter locatis. Hæc eadẽ quęstio, si aut de velocitate, aut de aliqua beatitudinis partium mouetur, hac solutione si non aptiorem lector inuenerit, soluatur. In futuro igitur, vt iam prælibauimus, & sic iustus fortis erit, vt etiam si velit terram commouere possit, & sic econuerso iniustus imbecillis, vt nec etiã vermes amouere queat ab oculis suis.

De libertate & seruitute. Cap. LIII.

Varta pars beatitudinis libertas dicitur,
Q miseriæ verò seruitus. Liber est qui cogi non potest ad ea quæ nolit, nec prohiberi ab eo quod velit. Sed quis in hac vita valeat esse, qui hãc possit libertatem habere, quis nõ quotidie patitur quod nolet? quis valeat assequi omne quod vellet? Quia tamen non ad o-
C mnia homo quæ nõ vult cogitur, nec ab omnibus quæ vult prohibetur: nec omnino libertate priuatur, nec omnino seruituti subiicitur. In futuro autem, aut perfectam habebit homo libertatem, aut omnimodam inibit seruitutem. Sed vt iam prædixim⁹, & auctoritate apostolica idipsum confirmauimus, angelis consimiles erimus. Quicunque angelis assimilabũtur, eorum quoque libertatem necessario assequentur. Itaque sicut angelis nihil obsistit, nec aliquid eos impedire potest, vel cõstringere quin pro velle sua cuncta penetrent liberrime, ita non erit aliquod obstaculum quod nos retardet: nulla claustula quæ nobis vllatenus obstet, non elementũ quod nobis ad velle nostrum paruum omnino nõ exercet. Amplius certe dominicum corpus cui corpora nostra configuranda Paulus testatur, vt iam suprà meminimus, clauso sepulchro à mortuis surrexit: ac deinde ad discipulos obseratis ianuis palpandum introiuit, nobisque in hoc futuræ libertatis grande documentum reliquit. In illa etenim vita si bonus fuerit, nihil patietur quod nolit, sed agere permittetur quę- D
cunque voluerit. Si verò fuerit malus, ad omnia quæ noluerit cogetur, & ab omnibus quæ voluerit prohibebitur.

De sanitate & infirmitate. Cap. LIIII.

Vinta pars beatitudinis est sanitas, mi-
Q seriæ verò infirmitas. Illa autem homo ab ortu suo carere, hanc autem incipit tolerare. Ex quo enim nascitur prima vox eius indicat quod patiatur. Mox deniq; incipit esurire, sitire, lacessere, suis in pannis sordescere. Hinc cæcus vel surdus, mutus vel claudus, cardiacus vel scabiosus, leprosus, paralyticus, alióve morbo efficitur infirmus. Quia tamen eius infirmitas leniri quibusdam medicamentis potest, nec summæ infirmitati subiacet, verùm in futuro, & sic sanus erit quòd nullatenus infirmabitur: sed summa sanitate perfruetur. De hac sanitate quid melius dici poterit, q̃ quod Psalmista canit? Salus inquiens, iustorum à do- *Psal.* 36.
mino. Quibus autem fuerit à domino vera sa- E
nitas, quæ surripere valebit infirmitas? Verùm de ista sanitate, quam in seculo futuro habebimus, quod exemplum afferre queam, vt quæ sic intelligatur non video: quia nil sanitatis quod est, ei comparare possem, aut ego in me, aut aliquis sub mortali degens carne sensit in se: hic etenim tunc nobis sani videmur, cùm in nobis nihil quod doleat sentimus: fallimur tamen nõnunquam in hoc: nam frequenter in aliqua parte corporis infirmamur, nec tamen hoc ipsum nisi aut motu corporis, aut tactu aliquo vllo pacto experimur. Ac de his qui nec ita infirmantur, sed ex omni parte sibi sani esse videntur, quid dicemus vt vtrum sint sani aut non sint, probemus. Pone tibi quemlibet sanissimũ corpore, & de sanitate illius scisciteare sanus est suo iudicio. Hic talis paulo durius tangatur, aut in aliqua sui corporis parte arctius constringatur, & statim videbis quia clamabit, sine, lædis me, vexas me. Quid est hoc, nónne prius se esse sanum dicebat: & nunc modice tactus ita dolenter succlamat: iste ne tibi sanus videtur? Nõ puto, nequaquam salus huiusmodi nobis dabitur, F
quorũ salus à domino futura esse promittitur. Nam absterget deus omnẽ lachrymam ab ocu- *Apoc.* 21.
lis sanctorum, & iam non erit amplius neq; luctus, neque clamor, neque vllus dolor: quoniã priora transierunt & non esurient neque sitiẽt amplius, nec cadet super illos sol, neque vllus æstus. Dextera enim sua deus teget eos, & brachio sancto suo defendet illos. Quid itaque eis nocere valebit, quibus dextera dei tegmentum erit. Qualis autem sit illa sanitas, certe scio me, nec meo, nec alicuius sensu vel experimẽto accepisse, febrium verò & diuersarum infirmitatum qualitates si cuiusmodi sint quis interrogaret, facile eas à me expositas fortitan intelligeret, tamen quia ego illas in me tanquam ab eis accepi quæ sint, qui eas experimento didicerunt in se. Ad quod nec sensu percepi, nec ab vllo qui percepit, vt dixi, accepi, non eodẽ modo credere, tamen & incunctanter, vt mea quidem fert opinio, astruere licet, sanitatem vitæ futuræ ita vigere, & immutabilem ac inuiolabilem fore: vt ineffabili quadam dulcedine suauita-

Universidad de Deusto
Biblioteca

Guitatis totum hominem repleat, & omne quod
A alicuius ī se vicissitudinis, mutabilitatis aut læ-
sionis suspicionē prætendere queat, procul ar-
ceat atque repellat. Sic igitur iustus erit sanus,
at verò quemlibet iniustum tanta ibi infirmita-
te scias infirmari, vt nullo postmodum medica-
mine queat medicari.

De voluptate & anxietate. Cap. LV.

Exta pars beatitudinis est voluptas, mi
S seriæ verò anxietas. Illam homines ap-
petunt, hāc verò refugiūt. Verùm cùm
eam in hac vita quærunt, non nisi per anxieta-
tem inuenire possunt. Cúmque ad id peruene-
rint quod voluptatem putant, non nisi laboran
do eodem perfrui valent: quo si etiam vsi fue-
rint immoderatius, rursum eis in anxietatem
conuertitur. Quia tamē in eo qualitercūq; dele
ctantur: nec omnimodā anxietatem patiuntur.
Post hanc verò vitam aut in omnimoda volu-
ptate sunt, aut omnino replebuntur anxietate.

H *De similitudine ferri igniti.*
Cap. LVI.

Icut enim ferrum ignitū omni sui parte
S cōtinet ignem: sic in se boni voluptatē,
mali verò in se sentient anxietatē. Hanc
verò voluptatem neminem in hac mortalitate
viuētem esse puto, vel fuisse qui eam, vt est sen-
serit vel gustauerit, vt illius saporem vel habitu
dinem aliis declarari possit.

De duabus beatitudinibus totidémque miseriis.
Cap. LVII.

Icamus tamen aliquid ad hanc declarā
D dam. Dicamus duas beatitudines, & itē
miserias esse duas, maiorem videlicet
atque minorem. Maiorem, regnum dei, minorē
verò in qua Adam fuerat primo positus, para-
disi gaudium dicimus. Item maiorem miseriā,
æternum ignē gehennæ, minorem autē ærum-
nas fatemur vitæ præsentis: quas dum viuimus
incessanter patimur. Beatitudinē quippè neu-
tram aliquando experti sumus. Quòd si saltem
I illam paruam beatitudinem quam Adam in pa-
radiso positus habuit, experti essemus forte per
hanc illam maiorem, aliquo modo coniectando
videre possemus: sicut nunc in minori miseria
nati, nutriti, & adulti, multa de maiori miseria
quotiens volumus edicere & explanare valē-
mus. Itaque cùm voluptas, de qua agimus, con-
stet esse vna portio summæ beatitudinis, quo il
lam modo explicemus vt capiatur non video:
nisi fortè illud agamus aliqua contraria simili-
tudine magnæ miseriæ, quam ex minori coniec-
tamus. Sit igitur ante oculos cordis positus,
exēpli causa, homo aliquis qui tam in ipsis ocu-
lorū suorum pupillis, quàm & in singulis mē-
bris ferrum ignitū, & candens infixum habeat:
ita vt nec medullæ, nec intestina, nec omnino
quicquam in toto ipso cruciatu, immanitate il-
lius careat, vel eā leuius quàm in oculis aliqua-
tenus sentiat. Quid dicam, angustiatur? Quis
hunc æstimet sanæ mentis inter ista? Eodē mo-
do, sed penitus contraria consideratione, in il-
la futura vita delectatio quædam ineffabilis bo-
nos iebriabit, & inæstimabili dulcedine sui to-
tos eos inenarrabili abūdātia satiabit, quid dixi
totos? oculi, aures, nares, os, manus, guttur,
cor, iecur, pulmo, ossa, medullæ, extra etiā ipsa K
& cuncta singillatim singulāq; mēbra eorum,
in cōmuni tam mirabili delectationis & dulce-
dinis sensu replebūtur, vt verè totus homo tor-
rente voluptatis dei potetur, & ab vbertate do
mus eius inebrietur. Verùm econtrario, vt di-
ctum est, credimus de iniusto.

De longæuitate & vitæ breuitate.
Cap. LVIII.

Eptima pars beatitudinis est longæui-
S tas, miseriè verò vitæ breuitas. Illa bea-
titudinem corporis, hæc autem misce-
riā perficit. Tunc enim primum prædictas bea-
titudinis partes corpus habere potest, cùm eas
diu retinere valet. Nam si eas omnes haberet,
& statim moriendo amitteret, quid eas sibi ha-
buisse prodesset. At longæuitatem habere per-
fectam non potest, qui aliquādo moriturus est.
Quantumlibet enim viuat diutius, somnium si-
bi esse videtur quod vixit cùm moritur: nō ergo L
longeuitatem homo hic habet, vbi quando-
que moriturus est: qui tamen quia mori citius
posset, nec vitam omnino breuem hic habet, in
futuro autem aut longissimam, aut vitam habe-
bit breuissimā. Si enim bene vixerit nunc, tunc
viuet quantum & deus. Vnde scriptum est: Iu- *Sapien. 5.*
sti autem in perpetuum viuent. Si verò male vi
xerit, non nisi moriendo viuere tunc poterit.
Nihil ergo breuius illa vita, cui mors fuerit
semper iuncta. Nunc autem notandum, quia se-
ptem prædictæ beatitudinis miseriæque par-
tes ad corpus pertinent, cæteræ verò quæ se-
quuntur ad animam.

De sapientia & insipientia.
Cap. LIX.

Ctaua itaq; pars beatitudinis ad animā
O pertinens est sapiētia, miseriæ verò insi-
piētia. Illam habere, hácque carere ho-
mo se æstimat: si quid agnouerit quod alius ne-
sciat. Sed quæ est eius sapiētia, qui seipsum igno
rat. Quis enim perfecte agnoscere valeat cuius-
modi res sit anima sua, quisve nouit quale sit M
corpus eius interius, vel quale posterius vel e-
tiam exterius? Quia tamen & se & alia quoquo-
modo cognoscere potest, non omnino insipiēs
est, verùm in futuro aut perfecte sapiens, aut o-
mnino erit insipiens. Sapientia igitur quam o-
mnes in hac vita non vtiliter amant, tanta in fu-
tura vita bonis erit, vt eorum quæ scire voluē-
rint, nihil sit quod ignorent. Bonus enim perfe
cta quæ deus est, sapientia replebitur, eámq; fa-
cie ad faciē intuebitur. Quam dum ita perspe-
xerit, creaturæ totius naturam videbit, quæ in
deo melius quàm in seipsa consistit. Tunc ete-
nim iusti cuncta scient quæ deus fecit scienda,
tam ea quæ præterita, quàm ea quæ postmodū
sunt futura. Ibi à singulis omnes, ibi ab omni-
bus singuli cognoscentur, nec quenquā omni-
no latebit qua patria, qua gente, qua stirpe quis
editus fuerit, vel quid etiam in vita sua fecerit.
Hic fortassis aliquis ait.

Quòd peccata singulorum singulis pateant.
Cap. LX.

Vid est hoc, peccata quæ feci scient o-
Q mnes? Ad hoc ea confessus sum, vt dele
rētur & obliuiscerētur, vt nulli amplius
pande-

A panderentur, bene. Sed cùm tu in illa gloria ab
omni criminum sorde purgatus vultui dei præ-
sens astiteris, ingratus ne ei po teris esse pro tā-
ta misericordia quam tibi fecit, remissis illis &
illis delictis? Non, inquies. Et vnde inquam gra
tias ages, si nihil eorum vnde iure gratias illas
debeas, in tua memoria habeas? Vt igitur in lau
dibus illius æternaliter iocūderis, per quę quā-
ta miseria sis erutus, vt puto corā habebis. Cùm
ergo singulorum conscientiæ singulis pateant,
fateri audeo ea quoque peccata cunctis electo-
rum patere: pro quorum curatione tu deo gra-
tiosus existis assiduè, non ad tuam confusionē,
sed ad magnam dei misericordiam eiúsque glo-
rificationem tuámque congratulationem. Nō
enim tunc pro peccatis tuis te maior angustia
cordis premet, scelerúmve tuorū magis pude-
bit, quàm aliquem olim magnis vulneribus sau
ciatum, iámque ex omni parte sanatum, aboliti
languoris molestia premit. Vel nunquid eorum
quæ in cunis positus infans egerat, nunc gran-
B dæuum pudet. Tunc quippè cùm integra sani-
tas, perfecta munditia, plena remissio, secura o-
mnium offensionum impunitas tibi certo arri-
serit, cognitio vel recordatio peccatorum tuo-
rum in nullo tibi magis horrori esse vel confu-
sioni valebit, quàm est modò beato Petro apo-
stolorum principi, qui Christum negauit, abne
gatio sua, beatę Marię Magdalenæ peccata sua,
& multis aliis multa quæ sequuntur iam dona-
ta crimina sua. Verùm super hoc agnitis deli-
ctis velut in enormi ac fœda infirmitate sua pie
tas, virtus, sapientia medici qui te sanauit sublimius à cunctis admirabitur, laudabitur, magnificabitur. Laus autem & magnificentia gloriæ dei, tua si bene aduertis gloria est. Sed dices: Et quidem consentio laudē dei gloriam esse meā, verùm cùm hinc inde tot & tot ad mei comparationem innocentes prodeant, qui consideratis vitæ meæ obscœnitatibus, me omnino sicut æquum erit, horrori habendum iudicent, quid dicam tristitia nempe suum & suum iniustitia
C præmium exigit. In his frater nolo timeas, aliter enim erit quàm existimas, illum siquidē quē tu tibi comparatum iudicas innocentem penitus, non ibi reperies de te, quemadmodum putas sentientem. Nanque videns ille de quo agis, plane nequaquam intelliget te, nequaquam se, sed deum quando peccasti offendisse, cùm ergo viderit deum tibi debita funditus dimisisse, nec in cor ascendet, vt te inde aliquatenus iudicet. In hoc enim ipso deum offendere se cognosceret, si te deo per omnia reconciliatum pro his quæ olim feceras vllatenus contemnendum co gitaret. Magis autem gratiosus ineffabilem dei clementiam admirabitur: non solum in te, sed etiam in se. In te, quia te de tam profundo iniquitatis eripuit: In se, quia sola gratia ei⁹ ne iti-dem in profundum rueret: tenuit se. laudando igitur magnificabit in te post gratiam dei, vim atq; constantiam quibus enitens voraginē tanti mali viriliter euasisti iuxta quam quod & ipse considerabit nisi à deo adiutus fuisset: non ita forsitan iter iustitię tenuisset. Vides igitur quoniam nihil improperij vulgata cognitio peccati tui, immò quàm multum laudis & gratiarum cognita remissio sui generabit. D

Altercatio inter hominem iustum & angelum.
Cap. LXI.

Psi etiam angeli si te societate sui pro-
I pter peccata tua indignum vellent iu-
dicare, gaberes qualiter contra eos iu-
re te posses defensare. Quonam inquis modo? audi, propone angelum aliquem quasi talia ti-bi improperantem: Tu homo de puluere fa-ctus: tu puluer quandoque futurus, cōtra deum te extulisti: cōtra præceptum eius te in cœnum omnis peccati & immundiciæ tumidus deieci-sti, & nunc nostri simi:is esse quæris, quos nun-quam in aliquo voluntati dei contraisse cernis. Ad hæc ita respōdeas: Si ego vt tu dicis de pul-uere factus sum: certè non mirum si vento ten-tationis impulsus: ī sordes sum criminū lapsus. Verùm agnita & credita misericordia Christi, spretis omnibus quæ illum nolle scire potui, in cunctis quæ illum velle intellexi memetipsum exercui. Vnde tribulationes, angustias in fame, E
siti, & vigiliis, verberibus, contumeliis, aliisque modis innumeris ad honorē eius, sustinere non renui, & quæq; mundana pro viribus meis ni-hilipendens, ipsius tantummodo solius gratiæ per singula reconciliari studui. Vos autem quid horum vnquā sui causa sustinuistis? semper vos gloria: semper iocunditas est comitata, semper vos tenuit dextera Dei atque defendit ab impu gnatione omnis peccati: ita vt nulla vobis sur-riperet macula eius. Itaque si à voluntate illius non ceciditis, ipsius donum est, à quo iugiter tenti estis. Sed quia hæc ratiocinatio illos tan-tummodo respicit, qui perditioni suæ vim fece runt, & regnum cælorum violenter rapuerunt. Alij qui in illo sunt, sed alio modo intraturi, alia ratione paritatem angelorum sibi sunt vendica turi. Sed quæris quæ forsitan ista? Dicent ergo illis quòd in regno dei vestra quærimus æqua-litate beari, dono & gratiæ Iesu Christi domi-ni nostri id ascribim⁹, quia ad hoc dignatus est homo fieri, pati, mori: vt nos ab omni delicto in F
sanguine suo iustificatos ipsius regni consortes efficeret. Vos igitur cōsiderate an sanguis Chri sti, qui pro nobis est effusus, queat nobis nō es-se perfecta causa salutis? Quid ad hoc angeli qui libenter eò quòd boni sunt, rationi acquiescere volunt dicerēt, nisi quæ dicta sunt ratione niti, & huiusmodi homines iure suam æqualitatem debere sortiri? Cùm itaque angeli atque homi-nes quos magis te iudicaueras innocentes tibi consentiant, tibi in cunctis pro veritate ratio-nis honorem deferant, perpende si vales quàm grata sit sapientia ista: qua tu sicut ab omnibus, sic omnes à te cognoscentur in vita illa. Si autē fueris malus, vera omnino sapientia priuatus, tantis vrgeberis doloribus, vt non solùm insi-piens, verùm omnino fias & amens.

De amicitia & inimicitia. Cap. LXII.

Ona pars beatitudinis est amicitia, mi-
N seriæ verò inimicitia. Perfecta autē ami-
citia est quæ in inimicitiā conuerti non
potest. Sed quis habet amicitiam tantam, etiam
filius ergo patrem? Quia tamen nec vllus habet
hīc inimicitiam tantam quæ conuerti non pos-
sit in amicitiam: nec omnino habet hīc inimi-
citiam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Geitiam ſummam, in futuro autem aut amicitiam perfectam, aut inimicitiã quiſq; inueniet ſummam. Bonum etenim quemq; ſic deus omnéſque alij diligent boni, vt eum habere odio vltrà non poſsint. Quantum nanque quiſque ſeipſum, tantum & tamdiu diliget & alterum: nec enim video quomodo aliter eſſe poſsit, præſertim cùm omnes vnum corpus Chriſti ſint, & Chriſtus qui eſt ipſa pax ſit omnium caput, nec minori ſeſe affectu complectantur, quàm membra vnius corporis ſibi inuicem copulantur: putas abundans eris in dilectione quando hoc tibi fuerit in poſſeſsione. Attamen iſta tranſi & cõtemplare ipſum, per quẽ hæc bona tibi peruenere, & percipies: quia ille plus quàm tu teipſum, & quàm omnes alij ſe incomparabiliter amet te, & tu ſuper teipſum, & ſuper omnes alios ineffabili quadam ſuauitate illum amabis. Malum autem quemque ſic deus omnéſque boni habebunt odio, vt nec filius quidem pietatẽ habeat de patre in pœnis conſpecto.

De concordia & diſcordia. Cap. LXIII.

H Ecima pars beatitudinis eſt concordia,
D miſeriæ verò diſcordia. Concordiã homo tam raram hic habet, vt nec ſibiipſi ſemper concordet. Sic enim corpus & anima diſsident ſibi, vt quod vnum appetit, alterũ nolit. Verum quia non ſemper hæc faciunt, ſed ali quando idem volunt: non in diſcordia ſumma perſiſtunt. In alia verò vita, vel in cõcordia, vel in ſumma perſiſtunt diſcordia. Corpus enim & anima cuiuſque ſancti, immo concordiæ tantæ erunt omnes iuſti, quãtæ in præſenti ſunt oculi noſtri. Sicut enim oculus vnus verti non poteſt quo non vertatur & alius: ſed in eãdem partem ſemper voluuntur: Sic etiam corpus & anima, vel ſocietas illa iuſtorũ nihil poterunt velle diuerſum: ſed eandem ſemper voluntatem habebunt. Corpus enim vnum erimus, eccleſia vna erimus, ſponſa Chriſti erimus, quicunque ibi erimus. Ipſa dei voluntas non erit à tua diuerſa, ſed ſicut tu quod ille: ita & ille volet in cunctis quod tu, caput nanque à ſuo corpore quomodo diſcreparet?

I *Quòd omnes iuſti idem velint.* Cap. LXIIII.

Ie forſitã dices: Eia ſi deus & omnis ille beatorũ cœtus volent quod ego, tũc
S & augmẽtum mei boni mecum volent quod ego ibi non velle non potero. Ero itaque pro velle meo de maioribus in cœlo. Huic tuæ imbecillitati reſpondeo. Quia ſi etiam beato Petro in gloria par eſſe volueris, eris: in gloria dico, quia vt Petrus ſis in perſona, velle nõ poteris. Nanque ſi hoc velles, teipſum nihil eſſe velles, quod velle nequibis. Sed nec in gloria illi æquari, ſi meritis eius impar fueris velle poteris: quia pulcherrimam illius corporis compoſitionem, quam in hoc conſpiceres violari, plus omni commodo amabis. Nec etiam in humano corpore, vel pes loco aut officio manus, vel manus pedis fungi exoptat, aut os ſiue naſus vbi oculi ſunt, aut oculi vbi os, aut naſus relictis ſedibus ſuis cupiunt tranſferri, aut ſi transferrentur, conuenienter & ſine iniuria non id paterẽtur. Eodem modo in illa admirabili & glorificata diſpoſitione & æquè diſpoſita glorificatione beatæ ciuitatis dei, ita quiſque quod adeptus fuerit amabit, vt ſtatum ſuum potiori gradu immutari non velit. Quare? Quia cuique ſatis erit ſua fœlicitas & beatitudo ſibi pro meritis ſuis miſericorditer impertita. Amplius, ſibi qui iam tunc in ipſius corporis vnitate locati fuerint, maiora quàm ſint adepti deſiderarent, eo ipſo miſeri eſſent, quo nõdũ haberent quod vellent. In quo enim alicui quod cupit deeſt, in eo miſer ſit neceſſe eſt. Sed abſit ab illo regno omnis miſeria. Aderit itaque omnibus omnis ſufficientia, quam perficiet in ſingulis vnanimis & plena concordia. Mali verò in diſcordia tãta perſiſtent: vt eorũ corpus & anima ſemper diſſideãt. Nam & corpus animã odio habebit, eò quòd male vnquã cogitauerit, & anima corpus, eò quòd male cogitata opere compleuerit, pro quibus omnibus torquentur in pœnis.

De honore & dedecore. Cap. LXV.

Ndecima pars beatitudinis honor dici
V tur, miſeriæ verò dedecus. Honorari homo ab omnibus appetit, aut eorum verbis aut factis. Verbis quidem, vt eum collaudent, factis autẽ, vt ſibi eũ præponant. Sed cùm honorem huiuſmodi appetit, tale eſt, ac ſi vnus mus quærat ab aliis laudari, eiſque in regimine præponi. Hunc tamen honorem licet nullus ſit penè nemo poteſt hîc ad plenum habere. Nullus enim vel imperator laudatur à cunctis, vel omnibus aliis præponitur: quia tamen nec vllus à cunctis hîc blaſphematur, vel aliis omnibus ſubſternitur: nec omnino inhonoratur. In futuro autẽ aut honorabitur, aut econtra omnino exhonorabitur, qui honor cuiuſmodi ſit, breui ſub exemplo conſideremus.

De paupere in regem adoptato. Cap. LXVI.

Cce ſit ante oculos noſtros poſitus ali-
E quis pauper, omni ſolatio deſtitutus, vlcerum & aliarum infirmitatum fœditate corruptus, & omni quo vel à frigoris aſperitate defendatur, tegmine nudus. Hunc igitur talem tali modo iacentem, & in nullo ſemet iuuare valentẽ, ſi rex aliquis potẽtiſsimus tranſiens videret, & miſeratus eius vlceribus mederi iuberet, curatúmq; ſuis regalibus ornamentis indutum, ſibi præſentari præciperet, & adductum in filium adoptaret, ac deinde præciperet, vt in regno ſuo filius ſuus à cunctis haberetur, atque in nullo quod imperaret, à quoquam contradiceretur, hæredem ſuum filiũque ſui proprij cohæredem conſtitueret, & eum ſuo nomine vocari vellet, nónne diceres hunc magnifice & inopinatè honoratum? Et certe deus nobis hęc omnia faciet. Nati enim de putredine carnis replemur multis miſeriis, in quibus miſeriis conſtitutos, & omni ſolatio deſtitutos, omniúmq; infirmitatum paſsionibus obnoxios: ac peccatorũ & corruptibilitatis vlceribus plenos, ſola miſericordia ductus accipiet, & curabit nos, & ſanati reſtitutos, ornamentis perfectæ iuſtitiæ & incorruptibilitatis ornabit, adductóſque in filios ſuos ſibi adoptabit, regni ſui conſortes efficiet & hæredes, filióque ſuo vnigenito ſibi per omnia æquali & coomnipotenti cõcorporales ſtatuet & cohæredes, omniq; creaturæ iubebit, vt in omni quod volemus nobis obediat, voca-

A vocatóſque nos nomine ſuo deos faciet. Ipſe
Pſal. 81. enim dicit: Ego dixi, dij eſtis, & filij excelſi omnes, ſed ipſe deus deificans eſt, tu verò deus deificatus. At fortaſſè ais, hæc ratio tua in illis quidem magnis apoſtolis ſeu martyribus poteſt exiſtere rata, in me autem qui vtinam inter illos vel minimus eſſe merear, nõ intelligo quo nam pacto conſtare queat. Ad hoc intende quæſo & intellige, quia nullum iuſtorũ ab iſta deitate excepit deus, vbi ait: Dij eſtis, & filij excelſi omnes.

De ſimilitudine inter ignem & deitatem.
Cap. LXVII.

Erùm vt dicta melius eluceãt, conſidera ſub exemplo naturam ignis & natu-
V ram rerum ignitarũ, ſi fortè ibi aliquatenus queas imaginari qualiter illi ſummæ deitati pro modulo tuo poſsis participando deificari. Ecce ignis vnus eſt, & in ſua natura calidus. In hunc igitur ignem pone lignum, plumbum & ferrum ſimul. itaque cùm lignum fuerit in carbones conuerſum, & plumbum liquefactum: ita vt in carbonibus nihil niſi ignis appareat, & plumbo nihil caloris addi queat: nec-
B dum tamen poterunt ferro in calore coæquari quod nondum forſitan penitus incanduit igni. Licet igitur aliud alio magis in calore profecerit, ſingulum tamen ſeruata natura ſui vſitato loquutionis modo: quia quod ignitum eſt, per ſe dicitur ignis. Sic erit in illa beata ſupernorum ciuium ſocietate, de qua loquimur. Nam quẽadmodum hi qui ſummæ deitati ſunt propinquiores, & ob hoc aliis præſtantiores, dij dicentur: ita & qui illis ſunt inferiores: quoniam vna & eadem qua & ipſi ſummæ deitati pro ſua capacitate participant, ſimili nomine deos dicendos neceſſe eſt. Talis honor, vt prælibauimus, iuſtis pro modo meritorum exhibebitur. Quiſquis verò malus econtra ſic exhonorabitur, vt in omni fœtore deiectus, vermium etiam domi nium ſubiiciatur.

De potentia & impotentia. Cap. LXVIII.

C D Vodecima pars beatitudinis eſt potentia, miſeriæ verò impotentia. Verã ille potẽtiam obtinet, qui quæcunque voluerit, facere poteſt. Quod quia nullus hic valet facere, nec veram hic potentiam poteſt habere: quia tamen quandoque quod vult facere poteſt, nec omnino impotentiæ ſubiacet. Verùm in futuro, aut verè præpotens, aut erit omnino ſempérque impotens. Bonus autem quicquid voluerit facere poterit: quoniam ipſum omnipotentem in omnibus ſuæ voluntati concordantem habebit. Malus verò nihil quod velit agere quibit. Quando ergo cum tãto honore, & cum cæteris prætaxatis hanc adeptus fueris omnipotentiam, nõ video qua ratione poſſis cupere ampliorem. Igitur dum poſſeſsione harum beatitudinum quas digeſsimus, fœlix fueris, nónne ſufficiens tibi videberis? Et maximè, inquis. Age igitur ſi in omnibus iſtis vel vna die, ſicut expoſita ſunt, ſecurus viueres, gauderes ſine dubio. Si autem menſe, vel vno anno lætificaueris, & ſi toto tempore vitæ tuæ quid faceres? Dares precium? vtique libẽs quicquid haberẽ, & meipſum inſuper, ſi ſic & non aliter ea adipiſci valerem. Si verò ad hæc omnino ſe- D
curus exiſteres, quòd ea dũ viueres nullo euentu amitteres, omitto dicere, vtrum vel cogitare poſsis, an non, quid exultationis tibi deſſet.

De ſecuritate & timore. Cap. LXIX.

Ertiamdecimam itaque beatitudinis
T partem accipe ſecuritatẽ, miſeriæ verò timorem. Hæc alias ſiquidẽ omnes beatitudinis partes confirmat, nec haberi poſſunt perfectè ſine illa: verùm in hac vita nihil quis poteſt habere, vnde ſecurus valeat eſſe. Sub eodem enim momento pauper ex diuite mortuus ex viuo poteſt exiſtere. Ergo nec alias beatitudinis partes, nec ſecuratẽ perfectam hic habet: quia tamen non ſemper patitur quod timet, ſed quãdoque effugere poteſt: nec ſummum timorem hic habet. In futuro autem aut ſecuritatem perfectam, aut econtra ſummum habebit timorem. Bonus autem quicquid voluerit habebit, & nihil ex eo ſe amiſſurum timebit.

Quòd nullus amittat iam ſemel adepta bona. E
Cap. LXX.

Ico enim, quia ſi ea perditurus eſt, aut
D ipſe volet ea perdere ſua ſponte, aut deus volet ei nolenti illa auferre, aut aliquis alius deo fortior ſuperueniens ea tollat ab illo, deo & ipſo non volente. Sed certe nec ipſe abiecto tanto bono in miſerias quas ſe euaſiſſe gratioſus exultabit recidere volet, nec deus qui illud tam larga & clementi bonitate donauit, id ei aliquando auferre volet, nec vllus fortior deo ſuperueniet, qui deo iuſtum protegente, hoc illi inuito aliquatenus tollet. Malus verò & ſemper tormẽta quæ patietur pauebit, & nunquam ex eis euadere poterit.

De gaudio & triſtitia. Cap. LXXI.

Vartadecima igitur beatitudinis pars
Q gaudiũ, miſeriæ verò triſtitia eſt. Gaudiũ perfectum ſolus ille poteſt habere qui prædictas omnes beatitudinis partes poteſt obtinere. Quarum quia vllam nemo hîc habere poteſt: patet quia nec gaudium ſummum hîc retinere valet, ſic & ille ſolus vere triſtitiam pa- F
titur ſummam, quem prædictę omnes miſeriæ partes omnino coartant. Verùm quia nullus ex toto hîc eas patitur, liquet: quia nec in ſumma triſtitia hîc habeatur. In ſeculo autẽ futuro, aut lætitia aut triſtitia quiſque replebitur ſumma. Bonus enim quiſque omnino tunc poterit gaudere: quia prædictas omnes beatitudinis partes obtinebit perfectè: quid ergo beatius iſto quo tunc replebitur iuſtus gaudio? Adhuc tamẽ ad cumulum beatitudinis ſuæ aliud habebit vnde magis poſsit gaudere, quia enim quiſq; ſic vt ſe alterũ amabit. Patet quia ſic de illius fœlicitate, vt de ſua gaudebit. O quot igitur & quãta gaudia quiſq; obtinebit, qui de tot & tantis beatitudinibus ſanctorũ iubilabit. Quòd ſi tantũ de aliis, quos vt ſe diliget gaudebit, quantũ de deo quem ſupra ſe diliget exultabit? Gaudiũ enim erit ei intus & extra, gaudiũ ſurſum atque deorſum: gaudium circumcirca, vbique gaudiũ plenum. Malus verò econtra triſtitia replebitur ſumma: quia omnes miſeriæ partes, quibus nihilominus ſe circumſeptum ſentiet, ineuitabiliter ſine fine patietur, & indeſinenter.

De cu-

Universidad de Deusto
Biblioteca

De cupiditate mundani honoris.
Cap. LXXII.

G Ic agunt illi, qui mundi huius honores
S appetunt: quomodo pueri qui sequuntur papiliones. Papiliones enim cùm volant, tramitem rectum nunquam tenẽt, sed huc illúcque se agitant, cúmq; alicubi residere videantur, nec ibi diu morãtur. Hos autem eũ pueri capere volunt, citò post eos currere satagunt: & quia non ad suos pedes, sed ad papiliones intendunt, aliquãdo in foueam cadunt, séque immaniter lædunt. Plerunque verò cùm eos vident alicubi resedisse, incedunt suauiter & caute, vt eos valeant comprehendere, quod dum faciũt, manibus quoq; plaudunt, & ad inuicem lemi voce dicunt, Ecce iam eos habebimus. Sed cùm propius accedentes eos apprehendere tentant, papiliones auolant, si quando verò eos apprehenderint, exultãt de nihilo, quasi magnũ quid fuerint adepti. Similiter autem faciunt qui huius mundi honores appetũt. Honores enim hu
H ius mundi nunquam certam tenẽt viam, sed incertis diuerticulis deuno ad alium transuolant. Cúmq; sub alicuius subsiterint potestate, nec ibi diu possunt remanere. Hos ergo cùm stulti homines assequi cupiunt, festinãt post eos quibuscunque modis possunt, & quia nõ cõsiderãt quo eos modo assequãtur: sed vt quoquomodo adipiscantur, sæpius in grauia crimina decidũt, quibus suas animas vehemẽter lædunt. Aliquãdo verò cùm viderint eos alicubi quasi paratos sibi esse, accedunt illuc latenter & multum callide: vt quasi nullo sciẽte valeant eos obtinere, quo dum appropiant vehemẽter gaudẽt & exultãt, sed cùm propius accesserint eósq; se posse iam apprehẽdere putauerint, honores de manibus eorum se excutiunt, & aliqua de causa ad alios aliquos se transferũt. Quos si quãdo adepti fuerint, gratulantur quasi in aliquem verum honorem fuerint assequuti, cũ ad veri honoris culmen peruenire non possint, si non hos cùm suorum satisfactione cõmissorum reliquerint.

De simlitudine inter deum & aliquem dominum.
Cap. LXXIII.

I Ta inter deum & homines agitur, quomodo inter dominũ aliquem & seruos illius, qui vulgo naturales vocantur. Si enim dominus naturali seruo aliquid iusserit: & seruus domino libenter obedierit, agit seruus quod debet & quod domino placet. Si autẽ domini sui præceptis restiterit: gratiam ipsius statim amittit. Quã si voluerit recuperare, ac deinceps domino suo fideliter seruire: sicut prius debuerat naturaliter fecisse, si ei dominus tunc iusserit, iurat quòd eius obediat præceptis, eiq; fideliter seruiet quandiu vixerit, quo facto dominus ei cõdonat quod deliquit, & si ita sibi placuerit, aliquid proprietatis vnde viuat habere cõcedit: Verùm aliquãto temporis trãsacto seruus paulatim incipit quæ iurauerat obliuisci & ab amore domini sui tepescit. & quia ea quę dominus iubet, sibi dura videntur: prius quædam postmodum plura transgreditur, donec in omnibus penè periurus habeatur, sicque rursus domini sui gratiam perdit, quam prius recupera-
K uerat sponsione correctionis. Quid ergo am- plius faciet? quid alius promittere potest? Naturale ius corrupit, iusiurandum violauit. Est tamen aliud quod adhuc faciendum inuenit seruus. Licentia enim domini sui aliquid retinuerat de proprietate vnde se potest, vt antea recõciliare. Postquam ergo se errasse cognoscit, ad dominum suum redit, eum exorans huiusmodi verbis, Domine, inquit, confiteor meam iniquitatem, quia quod tibi naturaliter debueram, quódq; postmodum iureiurando promiseram: totum ad meam transgressus sum miseriam. Sed adhuc semel ĩdulge mihi, si placet quicquid deliqui, & ego tibi reddam quicquid proprietatis per tuam licentiam hactenus retinui: me autem ipsum ita in tuo seruitio astringam quòd meam ex toto volũtatem dimittam, tuam verò inquũtum potero faciã. Et vt eam semper valeam implere, ponam me in illorũ subiectione, qui me illam sciant & velint docere & admonẽdo, corripiendo, castigando faciant custodire. De qui- L
bus omnibus faciam tibi iusiurãdum si mihi indulseris quicquid hactenus deliqui. Tunc dominus, & ego adhuc, inquit, indulgeo tibi omnia quæ petis, si tu omnia feceris quæ promittis. Sed hoc scias, quia nisi hanc conuentionem custodieris: vel si eam casu in aliquo violaueris, nisi ad eandem pœnitendo redieris per aliam cõuentionem me placere nõ poteris. Eodem itaq; modo inter deũ & homines agitur. Deus enim primo homini quiddã præcepit, cui si ille obedisset, profecto fecisset quod facere debuisset, & quod deo placuisset: sed quia illius præceptũ præteriit, gratiam eius statim perdidit. Hanc ergo si voluerit homo recuperare, sicut deus iubet, iurat in baptismate quod audiumus illum seruum iurasse. Sed quia & hoc ipsum sæpius transgreditur, relictis omnibus cum propria voluntate monachus efficitur: aut ergo monachus saluabitur, aut alter damnabitur.

De similitudine inter diabolum & improbum placitatorem.
Cap. LXXIIII.

Erùm sciendũ est, quia sic placitat dia- M
V bolus contra hominem: quomodo improbus placitor contra alium aliquem. Improbus enim placitator licet non habeat rectum, tamen propter improbitatem suam veniens ad placitum, hoc quod est iniustum iustum, & quod est iustum ostendere vult iniustũ. Sed cùm eum aliquis iurisperitus audit: & quia non rectam habeat causam agnoscit, iudicat esse iniustum quod ille dicebat iustum, & esse iustum quod ille asserebat iniustum: sicque ille conuictus à placito discedit dolens qd aliquid facere nõ poterit. Sed aliquãto tempore trãsacto postquam hoc iudiciũ putat obliuioni esse traditũ, rursus suam incipit causam, dicẽs sibi fieri iniuriam. Quòd si aliquis sibi dixerit, hoc iam esse diffinitum, dicit nõ recte esse iudicatũ. Sed ille qui semel iam vicit, non attendat ad ea quæ dicit, sed tantũ dicat: quia quod semel est bene diffinitum, nõ esse iterũ incipiendũ. Sic enim sine labore semper ab inimico suo se liberare poterit. Similiter autẽ diabolus placitat cõtra hominis alicuius.

A alicuius. Ad hunc itaque locum diabolus venit ad placitum. Et licet sciat quòd rectum non habeat, tamen ibi asserit verum esse quod falsum est, & econtra. Ibi nanque dicit cogitationem quam immittit, veram esse, scilicet quòd homo debeat mundum diligere, diuitias & honores appetere, desideria carnis adimplere, hæc & his similia facere, quod quidem falsum est. Ex alia verò parte dicit esse falsum quòd homo debeat mundum relinquere, diuitias & honores contemnere, desideria carnis abscindere, eleemosynis peccata sua redimere, monachatũ demũ accipere, hæc & alia plura facere. Quod totum verum probatur esse. Sed cùm aliquis qui inter rectos non rectósque cogitatus scit discernere, audit diabolum in corde suo hæc dicere, iudicat iniustum esse cogitatum, quem ille esse iustum dicebat, & esse iustum quem iniustum affirmabat. Et hoc iudicio facto abiicit iniustum & sequitur iustum, contemnénsque seculum ac
B cipit monachatum. Sicque diabolus conuictus à cordis placito recedit, cõtristatúrq; quia vincere non potuit, sed postquam sperat diabolus, quia homo oblitus fuerit quod antea sic iudicauerat, putans eum in aliqua parte posse inuenire immunitum, ad eundem locum cordis reuertitur, renouatóque placito quasi non recte diffinito conqueritur. Quòd si ille pro certo cognouerit, quia rectum iudicauit in eo quòd seculum relinquendum esse censuit, diabolus statim non esse rectum respondet, vt eum tam cito vel ita omnino desereret, adhuc posse sibiipsi remanendo in seculo indulgere, pauperibus vel suis ad eum respicientibus subuenire. Sed ille qui semel mundum ipsúmque diabolum recte superauit, non curat ea quæ frudulenter illi dicit, sed firmũ tenet: quia quod semel iuste est stabilitum, nõ esse denuo destruẽdum. Et quod rectè diffiniuit relinquendum, non esse iterum appetendum. Sic enim facile deo subueniente
C diabolum poterit superare.

De similitudine inter deum & quemlibet regem. *Cap.* LXXV.

Eus ipse sic inimicitias exercet aduer-
D sus diabolum, quomodo rex quidã contra principem quẽdam inimicum suũ: hic autem rex habet in regno suo villam admodum amplam.

De regno & villa & castello & diuigione.
Cap. LXXVI.

N villa verò castellum quoddam, supra
I castellum autem vnum diuigionem. In villa quædam domus sunt validæ, plures inualidæ. In castello autem firmitas est tanta, vt si aliquis illuc confugerit, nisi inde redierit, ab aliquo lædi non possit. Tanta verò securitas est in diuigione, vt si quis illuc semel poterit ascendere, nunquam eum inde libeat redire. Hæc autẽ omnia ille rex habet in potestate sua. Inimicus verò ei° est ita fortis, vt quicquid extra villam inuenit, sine vllo obstaculo comprehensum abducit. In ipsam quoq; villam sæpius intrat, & domos quas inuenit inualidas, violat, eósque qui inhabitant captiuos cum suis asportat. Illas verò quas firmas inuenit postquam eas irrumpere nequit, ad extremũ inuitus dimittit. In castellum quoque non potest ascendere, nec D
illuc confugientibus quicquam mali facere, niredierint ad prælium villæ. Sed si amore suorũ parentum redierint: quia eos audiunt occidi & male tractari, vel per foramen aut fenestram curiosè respexerint, tunc eos facile occidere aut vulnerare poterit. Quapropter necesse est eis, vt nunquam ad clamorem parentum attendãt, nec ad bellandum reuertantur vel respiciãt, sed semper vt cœperunt fugiant, donec vsque ad summitatem diuigionis peruenerint. Postquã enim illuc peruenerint, erunt omnino securi. Itaque rex ille deus est, qui cum diabolo bellum habet. Hic in suo regno habet Christianismũ, in suo verò Christianismo monachatum, supra monachatum conuersationem tantũmodo angelorum. In Christianismo quidam in virtutibus sunt validi, plures verò inualidi. In monachatu autem firmitas est tanta, vt si quis illuc cõ
fugiens, monachus effectus fuerit, nisi inde pœ- E
nitendo redierit, à diabolo lædi non possit. In angelorum verò conuersatione gaudium est securitatis tantæ, vt quisquis illuc ascenderit, nolit inde vnquam redire. Hæc autem omnia rex idem deus habet in potestate sua. Inimicus verò eius, id est, diabolus tãtæ potestatis est, quòd omnes Iudæos atque paganos, quos extra Christianismum suum reperit, nullo obsistente rapit, & in infernum demergit. In ipsum quoque Christianismum sæpius intrat, & eos quos debiles inuenit, tentando violat, animas quoque corporibus inhabitantes captiuas asportat. Illos verò qui fortes sunt & bene muniti, postquam eos superare nequit: tandem licet tristis dimittit. In monachatum quoque non valet irrumpere: nec his qui monachi sunt, quicquam facere mali, nisi ad seculum redierint, corpore vel aliqua parentum affectione.

De similitudine inter monachum & potionem & medicum & abbatem.
Cap. LXXVII.

Ttendant nouitij, quia sic agit qui mo- F
A nachatus arripere difficultatem, quẽadmodum infirmus qui grauem accipit potionem. Plerumque etenim contingit, vt qui aliquam patitur infirmitatem corporis potionẽ quærat, qua ab illa infirmitate curari valeat. Cúmque ei medicus dicit, vt illam vel illam potionem accipiat, & sic sanari poterit. Emit eam, vel gratis eã accipit datam. Sed cùm potio fortis, eius viscera rimatur, membra omnia percurrit, malos humores contrahit, vires tollit, corpus dissoluit, terræ infirmum prosternit, desiderium maximum bibendi in eo accendit, vel dormiendi, vel foras ad ventum eundi, eíque medicus hæc interdicit comminans: quia morietur si hoc fecerit. Heu me infirmus inquit, cur potionem hãc accepi? male mihi erat, & modo est peius. Heu quanto meo malo illos vidi, qui hoc consilium mihi dederunt, nec mihi quia & hoc me oporteret pati prędixerũt. Si enim hoc sciſsem, nunquam potionem accepiſſem. Sic & sic iſte conqueritur dum potione coartatur: cùm verò mali humores defluere cœperint, totúmq; corpus paulatim leuiari, gaudet, exultat: quia talem potionem accepit, per quam ad pristinam sani-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sanitatem redire se sentit, & homines qui hoc consilium ei dederunt benedicit. Similiter verò multotiens accidit, vt aliquis qui animę suæ infirmitatem cõsiderat medicinam inde spiritualem quærat, qua ab illa vitiorum suorum infirmitate mundari valeat. Cúmque ei aliquis spiritualis homo dicit, quòd per monachatum posset saluari, dat quicquid habet, vt in monasterio aliquo suscipiatur, vel ei gratis aliquando conceditur & suscipitur. Sed cùm ordinis difficultas cogit eum vigilare dum vellet dormire, esurire dum vellet edere, sitire dum vellet bibere, tacere dum vellet loqui, legere vel cantare cum vellet quiescere, sedere cum vellet stare vel ambulare, aut stare vel ambulare cum vellet sedere, Iniurias sustinere multas, propriam voluntatem ex toto deserere. Me miserum, inquit, hunc habitum quare suscepi? antea male agebam, sed modò peius ago: quia tot & tanta quæ mihi iubentur, adimplere non valeo, & vix nisi inuitus aliquid boni perficere valeo. Quid igitur? væ
H mihi, væ mihi, vt quid his credidi qui mihi hoc consuluerunt? Putabam quòd omnes isti homines essent sancti. Hæc & his similia nouitius dicit, dum ordo illi in primis videtur grauis. Sed postquam sentit, & secum considerat: quia hæc vnanimiter patiendo sic omnia sua posse aboleri peccata, sicque sanitatem animæ citius recuperare, totum quod antea graue videbatur, paulatim leue efficitur, & quasi iam nihil male habens, lętari incipit, deo gratias agit, quia monachatum suscipere meruerit, & omnes qui tale consilium sibi dederunt, benedicit.

De contentione inter monachos nutritos & conuersos.
Cap. LXXVIII.

Erùm quia de conuersis & nutritis con
V gregatur ordo monachorum: dicendũ quia solet esse contentio quædam inter nutritos monachos atque conuersos. Attendũt enim nutriti se nulla crimina commisisse: nec se in seculi sordibus coinquinasse, sed quia mũdã ab infantia vitã duxerũt: & in dei seruitio semper laborauerint. Illos verò e contrario vixisse
I considerant: & ideo merito inferiores esse iudicant. At contra quia conuersi scientiam exteriorum habent, res monasterij sapienter tractant, nutritis ipsis necessaria inueniunt, ordinẽ quoque suũ seruentius plerumque custodiunt. Illos verò parũ in his valere considerant: ideo se meliores illis æstimant, sicque aliis alij se præferũt dum non suam, sed aliorum infirmitatem attẽdunt. Sed si vere monachi essent sic esset inter eos quomodo inter angelos in cælis & homines sanctos. Angeli enim sunt quasi nutriti, sancti verò homines quasi conuersi. Sed nec angeli sanctos despiciunt, quia tentationibus aliquando victi sunt, nec sancti angelos: quia nullã quã vincerent, passi sunt tentationem. Si enim Michael diceret Petro: Tu dominum negasti, posset Petrus respõdere: Verum quidem est quod dicis, sed tu pro domino nunquã vel vllum colaphum sustinuisti. Quod omnino non faciunt: sed ita existunt cõcordes, ac si omnes essent angeli vel homines. Sic ergo sunt isti, ac si nutriti sint omnes aut conuersi.

De similitudine inter monachos & angelos.
Cap. LXXIX.

Ic est inter monachorum congregatio-
S nem in terris, & cõgregationẽ angelorũ in cælis, quomodo inter eos qui adhuc sunt exterius in cella nouitiorũ. & illos qui iam sunt interius in congregatione monachorum, qui vt prævaleant in omnibus se perfectè custodiunt. Hos enim abbas per semetipsum iã omnia docuit quæ vult eos obseruare, illis verò magistros ex istis præponit qui eos doceãt quę debeant custodire. Isti iam probati sunt in omni humilitate & obedientia & patientia, & obseruatione omnium quæ ordo exposcit. Illi verò adhuc probandi sunt, vtrum velint esse humiles, obedientes, patiẽtes & obseruare omnia quæ ordo requirit. Vnumquemque ergo illorum is qui ei magister deputatus est probat, & arguendo, & increpando. Plerunque etiam flagellando tentat an aptus ad suscipiendum in cõgregatione aliorũ existat. Quem si viderit cuncta patienter sustinere, & aliorum cõsortio per
L omnia dignum esse, venit ad abbatẽ annunciãs ei coram omni cõgregatione. Domine, inquit, nouitius ille quem mihi commendastis, ita perfectè se habet omnibus modis, quòd iam est dignus inter nos esse si iubetis. Quibus auditis abbas aut eum recipit communi cõsilio fratrũ, aut adhuc dimittit ad exemplum aliorum nouitiorum. Sicque de isto nouitio cõdigne agitur, qui seruorum dei consortio iam dignus habetur. Illum autem nouitium quem magister suus viderit inobediẽtem, impatientem, superbum, susceptione indignum, postquam eum diu tolerauit, multisque modis emendare tentauit: tandem si nihil proficere potest, venit ad abbatem, & talia ei refert: Domine, inquit, nouitius ille quem habebam in custodia vt eum docerem: quomodo posset esse dignus conuersatione nostra, ita peruersè se habet in omnibus quæ agit, vt nec inter reliquos nouitios dignus sit cõuersari. Prouidere itaque vobis conuenit, quid potius de eo factẽdum sit. Ad hoc ille respondẽs, magistrũ hortatur, vt eum adhuc omnibus mo-
M dis emendare conetur, dicens melius esse illum inter reliquos tolerare quàm ad seculum reuerti dimittere. Sicque nouitius iste nec in cõgregatione recipitur, nec à cella nouitiorum expellitur. Similiter ergo est considerandum per omnia inter deũ & angelos & monachos, quomodo inter illum abbatem & magistros atque nouitios.

De similitudine inter deum & quemlibet imperatorem.
Cap. LXXX.

Idendum est sic esse inter deum & ho-
V mines & angelos. quomodo inter imperatorem terrenum & sibi obsequentes. Tria quippe sunt genera hominum quæ terreno imperatori seruiunt. Alij enim seruiunt pro terris quas habent, nihil aliud quærentes nisi quod tenent. Alij quia terras recuperare volunt quas eorum parentes aliqua sua culpa perdiderunt. alij verò pro solidatis tantum. Illos itaque dominus honestius tractat, qui nihil vnquã deliquerunt, nec aliud quàm quod habẽt quærũt. Hi ra-

A Hi radicati sunt, & fundati, nec euelli formidãt dum se in voluntate domini sui conseruant. Illos quorũ parentes sibi peccauerunt, quiq; pro illorum hæreditate sibi seruiunt, aliquando vilius tractat: modisque diuersis tentat, videlicet conuitiendo, comminando, quædam grauia iubendo: quandoque etiã flagellando. Qui si hæc omnia humiliter sustinuerint, & domini sui misericordiam patienter expectauerint, tandẽ eis dominus hæreditatem patrum suorum reddit. Si verò noluerint hæc tolerare, nec suam valẽt hæreditatem recuperare: nec aliud vult eis dominus dare. Illi autem qui nihil aliud quærunt quàm solidatas, & vt bene pascantur, tãdiu imperatori obsequuntur quandiu hæc eis largitur Quæ si illis abundanter donauerit, laudant eũ, & dicunt: quia vere domino tali seruiendũ est: quia talia seruientibus sibi confert. Si verò hæc
B illis dare destiterit, statim recedunt ipso vitupe rato, & incipiunt seruire ipsius inimico. Tria igitur hæc sunt genera hominum, alicui terreno imperatoti militantiũ. Similiter autem tria sunt genera eorum, qui superno regi deseruiunt. Primum igitur genus sunt angeli, qui æterna beatitudine stabiles sibi sine omni intermissiõe sunt seruientes. Aliud verò homines boni sunt, qui inquantũ possunt suæ voluntati obediunt, sicq; ad regnum cælorũ in patris sui Adæ culpa perditum hæreditario iure peruenire contendunt Tertium autem hi qui tantum pro terrenis seruiunt commodis, quasi milites stipendiarij. Sic ergo per omnia est, considerandum inter hæc tria genera & deum: quomodo inter alia tria supra dicta & imperatorem suum.

Quid monacho prosit si aliquod bonum inuitus faciat. *Cap.* LXXXI

Ontingit aliquando quempiã sic abun
C dare humoribus malis vt nisi secetur aliter sanari nõ possit. Vt ergo ab eis possit ex toto mũdari: spõte sua prius se facit ligari: rogans etiam eos qui eũ secturi sunt vt nõ eũ dimittant quicquid ipse dicat donec eũ perse-
C ctè secuerint. Cũ ergo putretudinẽ pungere cæperint & resecare: clamat & dicit se prius nihil mali habere, cõminaturque eos nisi eũ dimiserint occidere. Sed illi qui eũ hoc dicere propter dolorem sciunt, non verba illius attendunt: sed vt cœperant putredinem perfectè abscindunt. Cum autẽ ad plenũ mundatus melius habuerit eisdem quos antea minabatur occidere: gratias agit quod non eum ad voluntatẽ suã dimiserint Quid ergo? Nõ quod nõ ideo prodest ei sectio quia eam tolerauit inuitus cũ ad eam tolerandã se fecit ligari spontaneus? Prodest reuera: quia per eam abscisa est infirmitas, & reparata est sanitas. Similiter autem plerunque contingit vt aliquis redũdet vitijs & itelligat quod aliter saluari nõ valeat nisi à se ferro districtioris pœnitẽtiæ fuerint resecata: vt ergo inde purgari perfectè queat: alicui in monasterio sponte sua se alligat. Professionem etenim faciens ibi stabilitatem morúmque suorum confessionem promittit: séque intra monasterij claustra eo tenore recludit: vt medici spirituales videlicet sui pastores, qui eum corrigere debent, quicquid ipse postea dicat non eũ dimittant: sed eius vitia resecent & emendent. At plerũq; cum eũ cœpe- D
rint ad meliora stimulare: & eius vitia corripiẽdo resecare, recalcitrat atq; irascitur: dieẽs se nõ esse culpabilem vnde reprehenditur: ipsósque qui eum arguunt aliquando etiam perimere minatur. Hi verò qui hoc eum proferre propter ordinis districtionẽ cognoscunt, non eum ideo dimittunt, sed ab eo districte stultitiã vt prævalent nunc hoc nunc illo modo abscindunt. Cũ itaque fuerit emendatus à vitijs & mitior factº ad se reuersus eisdem gratias reddit, quibus irascebatur quod eum reprehensum correxerint.
Quid igitur? Nunquid nam ideo non sibi proderit illa tanta districtio: quia eam infirmitatem carnis inuitus sustinuit: cum ad eam sufferendã sponte sua in monasterio se alligauerit? proderit vtiq;, quia & per eam liberatur ab omni infirmitate vitiorũ: & redit ad verã sanitatẽ virtutũ. Sed dicet aliquis. Melius esset vt deo sine professione seruiret spontaneus quàm in monasterio professione se alligans seruire cogeretur inuitus.

Quàm magna sit spes monachi professi.
Cap. LXXXII. E

Vic autem respondendũ, quia tanta di-
H stantia est inter illum qui non vult facere deo promissionem seruiendi sibi: & eum qui libenter eam facit, quanta inter homines duos qui ambo ex debito debent seruire domino vni, sed vnus eorum accedit ad dominũ & dicit: Domine ex toto corde tibi seruire volo, sed me esse tibi fidelẽ promittere nolo, quia si hoc tibi promitto: & postea tibi peccarem, grauius delinquẽs grauiori vindicta dignus existerẽ: quanto autẽ melius potero seruiam tibi, sed si quãdo peccauero tibi: iudica me vt illũ qui se tibi esse fidelẽ minime promisit. Alter verò venit & dicit: Domine ex toto corde te diligo: tibiq;, fidelitatẽ & subiectionẽ promitto vt si aliquãdo fecero contra præceptũ tuũ: non me iudices vt alienũ sed emẽdes vt propriũ seruum. His itaq; dictis euenit vt ambo idem peccatum
F postea faciant. ac deinde pœnitentes ad misericordiã domini sui veniant. Dicit itaque dominus illi qui sibi fidelitatẽ ꝓmittere noluit. Quare hoc fecisti? At ille, Domine inquit cõfiteor quia deliqui: sed tamen non me tibi nõ esse deliturũ promisi. Sed ille: Ideó ne inquit, noluisti mihi fidelitatẽ ꝓmittere: vt posses cõtra me liberius peccare? ergo & ego cõtra te nõ vt erga meũ: sed vt aduersus alienũ agã, totúmq; quod erit mei iuris vsque ad vltimũ quadrantem exigam. Hoc ita iudicato conuertitur ad alium & dicit: Et tu serue qui mihi fidelitatem promiseras & ideo ibi magis cauere debueras: qua re hoc fecisti? At ille: Domine ait, Confiteor reuera me deliquisse: tibiq; fidelitatẽ promisisse: sed postquã me pœnitet quia deliqui: debeo ego peius pati: quia tibi fidelitatẽ antequam deliquissem promisi: quam qui hanc tibi non vult promittere & postquã peccauit? Ideo quippe me volui esse tuũ, vt si quando peccarem non me iudicares vt alienũ: sed emendares vt proprium. At dominus: Ita est, inquit, vt dicis. Cũ ergo voluero de te vindictam accipiam vt de meo. Sic autem & deus inter professum monachum &

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nolentem profiteri iudicat si eos contra eũ pec
casse pœniteat. Non solum autẽ professum mi-
nus iudicat non professo: sed etiã quolibet lai-
co adhuc in seculo cõstituto. Licet enim vterq;
idem peccatum committat: tamen toto ex cor-
de monachum pœniteat deliquisse: cúmq; or-
dinem cui se subdidit feruenti amore custodiat:
maiorem quàm laicus misericordiam cõsequa-
tur: quãtumlibet ille pœniteat secularib⁹ adhuc
detentus. Si verò pœnitere noluerit maiori quã
laicus damnationi subiacebit.

De similitudine inter monachum peccantem & laicum. Cap. LXXXIII.

Vod vt apertius à simili videamus, ho-
Q mines duos vnius domini seruos ſtuea-
mur, ambo itaque à domino illo posses-
siones proprias obtineant sibi: iureiurãdo pro-
misso quod & fideles existant. Vnus tamen il-
lorum conditione tali hoc faciat: quod si quid
in eum quandoque delinquat, de proprio suo
prout fuerit iustum sibi emẽdet. Alter verò do-
H minum adeo diligat, vt nihil proprium retine-
re. sed omnibus ei dimissis familiarius sibi ma-
lit seruire. Hoc etiã pactum cum eo faciat quod
si aliquando quid contra eum committat, de se
ipso non de re aliena, sed vt de proprio quã vo-
luerit vindictam assumat. His igitur actis si cul-
pam eandem cõmittat vterque ac deinde pœni
tentia ducti velint emẽdare, sed ille de proprio
quod nec adhuc totum vult dare pro illius cul-
pæ satisfactione, iste verò de seipso: quoniã etiã
totum iam prius domini sui mancipauerat pote
state, videátque dominus quòd ille tãtum facere
noluerit, sed postquam sibi peccauit quãtũ iste
prius quàm in eam delinqueret fecit. De quo
inquam, maiorem velle videtur habere miseri-
cordiam: an cum illo videtur velle mitius agere
quem operibus comprobat se minus diligere?
Quòd si hunc alterũ velit altero durius argue-
re. Serue inquiens, male tu quanto mihi eras fa-
miliarior: tanto es culpabilior: Potest iste sibi
I respondere. Domine inquiens, verum est quod
dicis: sed quandiu pœnitere noluiſ ac postquam
toto ex corde pœniteo: méque ipsum in emẽda
tionem trado: nũquid nam peius illo debeo pa-
ti qui nec illud quod habet tibi totum vult dare
pro satisfactione sui commissi? Iustúm ne vide-
tur vt quia te magis dilexi minorem debeã mi-
sericordiam consequi immo maiorem mihi fa-
cere deberes misericordiam, quo nullam maio-
rem tibi facere possum satisfactionem? Quid a-
liud domin⁹ diceret quàm quod veritas habet?
Hunc ergo mitius iudicat vt ex toto propriũ.
Illum verò seuerius, vt minus sibi priuatum.
Sic ergo & de⁹ celerius indulget monacho qui
se ei totum committit: quàm laico dare nolenti
vel sua pro his quæ commisit.

De similitudine inter monachum & arborem. Cap. LXXXIIII.

Tenim rursus à simili potest videri: acce
E ptabilius est deo bonum opus monachi
quàm hominis cuiusquã secularis. Solet
quippe accidere duos esse homines sub domi-
no vno: singulas habẽtes arbores in ꝓprio solo.
Arbores autẽ illæ fructum ferunt bonũ vtriq;.
Verũ illi, dominũ inæqualiter diligunt: & ei de
fructu earũ impariter seruiuũt. Vnus enim eo- K
rum: quia eũ minus diligit: cùm arboris suę fru-
ctus fuerit matur⁹: colligit, fertq; inde domino
suo quãtũ sibi fuerit visum. Adeo autẽ dominũ
alius amat vt ad eum veniẽs, arborẽ ipsam ei of-
ferat. Domine, inquit, arborẽ habeo quandam:
bonũ valde fructum ferẽtẽ, quæ quia vestræ cõ
gruit dignitati, malo eã vestri esse iuris q̃ mei,
eã igitur offero vobis vt amodo vobis fructifi-
cet soli: ipsam quoque vestro assignabo præpo
sito: vt ex ea fructũ colligat, indéq; vobis prout
velle vos nouerit diligenter deseruiat. Sed etiã
ego quãta diligentia potero: eandẽ vestræ vtili-
tati custodire curabo. Cuius igitur horũ obse-
quiũ domino illi magis videtur acceptum. An
illius qui quantũcunq; voluerit dat ei de fructu
proprię arboris? Immo magis illius qui arborẽ
totã dat ei cum fructu. Sic ergo & seruitiũ mo-
nachi deo est magis acceptum, quàm hominis
secularis. Ipsi enim sunt homines duo qui sub
deo velut arbores quasdam habent seipsos. Ipsi
quoq; vtriq, sunt apti ad ferendũ fructum ope- L
ris boni. At quoq; nõ eodẽ modo diligũt deũ:
nec ei pariter bene operando deseruiunt. Secu-
laris enim: quia eum minus diligit: tunc tantum
cùm bene operandi animũ habuerit: boni ope-
ris offert deo quantũ voluerit. Monachus verò
eũ diligit in tantũ vt ad eum accedens totum ei
offerat seipsum: factis ac verbis alloquens eum.
Domine, inquit, meæ hactenus potestatis erã:
quódq; mihi libebat bonũ malum vt faciebã.
Verũ: quia tuus omnino debeo esse: tibiq; soli
tantũ bona opera fructificare: me totũ tuæ tra-
do potestati, vt amodo tibi fructificẽ soli, quod
vt melius tibi facere valeam, me vni ex ecclesiæ
tuæ prælatis subdam qui me custodiens ea tan-
tũ opera doceat agere quæ tibi nouerit magis
placere. sed & ego pro modulo meo meipsum
custodire studebo. Cuius ergo munus Deo est
acceptabilius? An illius qui sibi offert quędã ex
operibus suis, plurima verò subtrahit? Immo il
lius magis qui dat ei seipsum cũ operibus cun-
ctis. Nec ideo propria priuatur mercede: quia
sæpe bonũ opus cogitur agere. Sicut enĩ is qui
arborẽ totã cõmisit præposito domini sui vt ex M
ea fructum colligeret, ex quo & domino suo
prout eũ velle nosset, deseruiret: vt inquã pro-
priũ nõ perdat meritũ, sed ille colligat fructum
prius quàm matureſcat: aut vt in arbore dimit-
tat e contra donec putreſcat: sic monachus qui
se totũ cõmisit prælato vt eum custodiret, eáq;
opera tantum ab eo agenda exiget quæ deo pla
cere potius nosset. Sic inquam, propriam non
perdit mercedem si quid operis boni agere co-
gatur: antequam velit: vel e contra prohibeatur
cum agere velit: donec & ipsam amittat volun-
tatem agendi. Non ergo omittere debet quic-
quid boni prælatus ei præcipiat: vel præsumere
vt agat à quibuscunq; eum prohibeat. Sit enim
illius prouidere quid præcipiat quidve prohi-
beat, huius verò sequi eum in bono per omnia.

De similitudine inter matronam & diuinam voluntatem. Cap. LXXXV.

Ccidit quandoque matronam aliquam,
A filias cum ancillis suis magistræ cõmen
dare: vt eas, opera mulieribus congrua
doceat.

A doceat. illis verò præcipit vt ei cunctæ obediãt
quódque faciendum iniunxerit expedite adim-
pleãt. Hoc itaque disposito magistra eas in vnũ
congregat, iniungit cuique quid agere debeat:
& ne foras egrediantur obseruat.

De filiabus matronæ. Cap. LXXXVI.

Vibus ita sub eius magisterio astrictis:
Q bonæ quidem filiæ per omnia sibi ob-
temperant, sed nec abeundi foras licen
tiam quærere curent.

De ancillis eius bonis. Cap. LXXXVII.

Ncillæ quoq; similiter faciunt, excep-
A to quod instabiliores existunt, quia
enim tædet eas in custodia diutius es-
se: licentiam foras exeundi quærunt quando-
que. Quã si obtinere non valent: non inde tri-
stantur vel murmurant: tantùm dicunt: quia dã
tam libenter acciperent. Quòd si eis concessa
egrediuntur quo eis visum fuerit: cessántque
interim ab operibus suis.

De ancilla latrone. Cap. LXXXVIII.

B Nter eas autẽ quandoque est latro quę-
I dam, pręceptis magistræ vix obedire vo
lẽs. Hæc igitur: quia custodia tędio sem
per ei existit: licentiã exeundi sæpius quærit, &
causas quæ rationabiles videantur adinuenit,
quã si obtinere non potest: cõtristatur vehemẽ
ter & dolet suæq; magistræ si audet durius res-
põdet. Si verò aperta causa ei non fuerit: ei oc-
cultè detrahit: quódque faciebat opus intermit
tit. Quòd si operari iussa fuerit, prætendit pro-
tinus quod sit infirma. Ac si quãdo se solã vide-
rit protinus exilit, ostiũ petit, huc illúcq; circũ
spicit: mandat illi vel illi licentiã quærere secũ
loquẽdi. Quòd si in hoc reperta fuerit atq; cor-
repta: prosilit statim in huiusmodi verba: Quid,
inquit, feci quod sic debeam corripi: quæ mira
visa sum agere, quia inferuntur mihi cõtumelię
sed iam sati sapertum videtur q̃ iniuste contra
me agatur. Itaque residet mœsta: dolens quod
ita sit repræhensa, at postquam ad modicum ille
C dolor recedit: maturitatem quandam prętendit
cúmque æstimat quod ab aliis reputetur matu
ra, licentiam rursus quærere tentat: quam si ha-
bere nequiuerit, protinus subdit. Stult⁹ est, in-
quit, qui bene agit cum æquè boni tractentur
& mali. Quod si licentiam habere poterit, fo-
ras consestim egreditur: hue illúcque vagatur
iuuenum consortia expetit, multa non agenda
committit. Vt ergo hac similitudine potest col
ligi: tria sunt genera voluntatis in subditis.

De obedientia, licentia, & inobedientia. Cap. LXXXIX.

Orum autem primum obedientia. Secũ
H dũ licentia. Tertium inobedientia. Hęc
verò genera omnia inueniri possunt in
monachis: quos matrona quædã magistræ cui-
dam commendauit, id est, voluntas diuina vo-
luntati abbatis eorũ supposuit. Licentia igitur
multos decipit: obedientia verò & inobedien-
tia contraria sunt, harũ media licentia est. Is er
go quẽ obedientia constringit clausſtra nõ egre
di vult tamen exire regulęque districtionẽ liceꝛ
ter declinare: quanuis nolit sine licentia, id præ
sumere, & idcirco actum suum licentia qua prę
ualet conatur defendere, peccatum profecto ha D
bet ex illa illicita voluntate. Non enim post-
quam mortuus mundo clausſtrum subiit, ad mũ
di negotia vel voluntate vllatenus redire de-
buit: velle tamen suum non nisi permissus facto
implere voluit. Obedientia ergo quam in hoc
amplexus est: ipsum factum excusabit, sed velle
quod contra obedientiam habuit periculosum
nisi pœnituerit illi erit. Quòd nonnulli minus
attendentes licentia quàm pro implenda volũ-
tate sua expetunt, sæpe falluntur. Vt igitur bre-
uiter loquar & succinctè: sub ipsa obedientia vi
uentes sunt matronæ regalis filiæ. Ancillarum
verò nomine licentiæ adherentes accipe, inobe
dientia verò quæ dicitur & ipsa latro rebellio-
nes signantur in ordine monastico.

De similitudine inter monachum & denarium. Cap. XC.

Vrsus à simili possumus videre quæ in
R perfecto monacho debeãt esse, tria cui- E
que bono insunt denario quæ cuique
perfecto debẽt inesse monacho. Denarius quip
pe bonus puro ex ære, recto pondere, monetá-
que legitima debet constare. Si enim vnum ex
his defuerit, venalis esse non poterit. Vt ergo ve
nalis valeat esse, hæc tria pariter debet habere.
Hæc quoque debet habere & monachus vt ve
re monachus esse reputetur. Et⁹ quippe metal-
li puritas, pura est eius obedientia, nulla enim i-
nobedientię impuritas, sed sola in eo debet esse
obedictia. Rectũ verò illius põdus, stabilitas est
propositi eius. Nõ ergo leuiter exuffari debet
ab eo quod cœperit, vsq; in finẽ perseuera-
re stabilis. Illius autem moneta habitus est mo-
nachalis, atque tõsura antè & retro, & his cõsi-
milia. Sicut enim denarius à moneta dignosci-
tur cuius sit regionis: Sic ab istis monachus cu-
ius sit ordinis. Is autem monachus qui adeò est
senex, vt antè & retro iam nequeat inclinare,
denario illi est similis cuius monetam temporis
antiquitas iam deleuit. Iste verò qui habitũ mo
nachalem nõ adhuc, sed vitam suscepit, & ideo
nomen nõ habet monachi, assimilatur nummo F
ponderoso: monetã tamen non habenti, & ideo
non æquè venali: verum sicut thesaurum con-
grare desiderat, huiusmodi nummum i ta vt ha-
bentem monetam amat. Sic deus qui thesauro
cælesti nos omnes reponere cupit, huiusmodi
hominẽ æquè vt habitum monachi habentem
ibi reponit. Quem autem viderit habitum qui-
dem monachalẽ habere, sed ex ære impuro, id
est, inobedientem esse, hunc thesauro cælesti
nunquã reponit sicut nullus denariũ falsum li-
cet aptè monetatũ suo thesauro reponere quę-
rit. Quẽ verò viderit obedientem esse: etsi ali-
quãdo fragilitate peccet humana: nõ hũc tamẽ
repellit si vere pœniteat. Vt enim à valido dena
rio, denarius falsus: sic à perfecto differt mona-
chus imperfectus. Inualidus quippe denari⁹ mi
nus habet pondus quã debeat habere, sed illud
quod habet puro ex ære cõstat. Falsus verò eã-
dẽ quã bonus monetam prætendit sed interius
latet falsitas æris. Sic falsus monachus eũdẽ quẽ
perfectus habitum habet: sed inobedientię fal-
sitas interius latet. Debilis verò, sed obediens
licet non tantã quando aliquando cadat habeat

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ſtabilitatem: obedientiæ tamen retinet puritatẽ. Mox etenim pœnitet eũ quia deliquit, quódq; ei præcipitur: pura obediẽtia facit. Ille ergo vt denarius falſus à cæleſti theſauro repellitur: hic verò pro ſui modulo vigoris ibi reponitur. Nihil igitur: cuiquã prodeſt habitum monachi exteriorẽ habere ſi nõ ſtuduerit & interiorẽ retinere. Duo quippe ſunt ordinis genera viro religioſo cõuenientia. Vnũ exterius quo religioſus videtur, aliud verò interi⁹ quo religioſus habetur. Et illud quidẽ exterius factificij: hoc verò interius naturalis eſt ordinis. Factici quippe ordinis factitiæ ſunt cõſuetudines vt in ordine monachorum reperiuntur plures. has enim homines adinuenerũt, quibuſdã de cauſis rationabilibus ſeruandas inſtituerũt. naturalis verò ordinis naturales ſunt virtutes: & humilitas, charitas, & alię plures. Has enim deus ipſi naturaliter indidit homini ſuæque cauſa ſalutis ſeruandas mandauit: illeitaque factitius ordo ſine iſto nihil homini prodeſt: iſte verò ſine illo etiam ſaluare hominem poteſt: vt tamen ſeruari valeat iſte valde neceſſarius ſibi eſt & ille.

H

De ſimilitudine inter corrigiam & ſotularem. & ordinem factitium & naturalem.

Cap. XCI.

Ic enim eſt inter ordinem factitium & S naturalẽ: quomodo inter corrigiã & ſotularẽ. Corrigia nãq; ſola colligata pedi, nullo eſt munimento pedi: immo magis incõueniens videtur eſſe ſi ibi ſola circũligeretur Sotularis verò etiã ſolus pedem munit: ſatisq; decenter cõuenit ei, ne tamen cadat vel tortus fiat: neceſſaria ſibi eſt corrigia vt ligetur ex ea. Sic licet factitius ordo nihil ſolus proſit: ſed magis dedeceat: naturalis verò ſine illo & proſit & deceat: vt tamen iſte firmi⁹ teneatur: neceſſari⁹ ille ſibi habetur. Hinc quippe eſt quod qui religionem interius ſeruare deſiderat: habitu monachali exterius ſe alligat: qui quod exterius demonſtrat: ſemper eum eſſe coarguat. Quòd ſi poſtea noluerit hoc eſſe: magis dedecet eũ habitus ipſe. Si enim, verbi gratia: monachus ſuperbus fuerit qui habitu exteriori humilitatẽ prætendit: multo inconuenientius eſſe videtur quã ſi careret humilitatis habitu. Decet igitur vt quod oſtendit exterius: ſtudeat & habere interius. Nihil enim pene exterius habet in habitu vel profeſſione ſiue conſuetudine: quod non eum commoneat aliquid interius habere.

I

De veſtibus monachi. Cap. XCII.

Vod enim viles nigráſq; fert veſtes, vt Q ſe vilem reputet peccatorémque commonet. Quod verò eiſdem à capite vſque ad pedes tegitur: hoc eum facere à principio vitę vſque ad finem hortatur. Hæc enim eſt talaris tunica & polymita quã filio ſuo Ioſeph, feciſſe legitur Iacob patriarcha. Quòd autem eædem in modum ſunt crucis: eum ſemper habere commonet memoriã dominicæ paſſionis. Gene. 35.

De corona & tonſura monachi.

Cap. XCIII.

Orona denique capillorúmque tonſura C eum eſſe debere ſacerdotem & regẽ demonſtrat. Sacerdotes quippe in lege mitra tegebant caput: ad ſimilitudinẽ cuius, & huic caput raditur. Reges autem coronis vtuntur: ad cuius ſimilitudinem huius capilli tondentur. Hæc itaque coartant eum vt ſacerdotis & regis gerat officium. K

De ſpirituali ſacrificio monachorum.

Cap. XCIIII.

Fficium ſacerdotis erat in lege: generis O diuerſi pecora mactare. Huius ergo ſimiliter officium debet eſſe leonem iræ & crudelitatis: lupum rapacitatis: taurum feritatis: vulpem aſtutiæ: hircum immunditiæ: gliręſomnolentiæ: equũ & mulum luxuriæ: aſinũ pigritiæ, aliáque beſtialia vitia occidere. Regis autem officium propriũ eſt regere regnũ: hoſtes inde propellere ne iuſto iniuſtus iniuriam faciat prouidere: malis depreſsis bonos exaltare. hoc itaq; officiũ debet eſſe monachi: vt ſuę mẽtis regnum regat & corporis: hinc enim omnia expellere debet vitia: prouidere ne malus bono appetitus reſiſtat: ſed vt bon⁹ malũ ſibi ſemper ſubiiciat. Quicquid poſtremo exterius oſtendit in habitu vel cõſuetudine vel etiã in profeſſione: ſtudeat & interius habere. Alioquin nihil ſibi coróna ſiue tonſura proderit vllus ve habitus monachalis. At ſunt plerique qui facticio ordini imputant quod naturalem non ſeruant. Dicunt enim bono animo ſe pati non poſſe quod eis imponuntur conſuetudines tantę. Quærũtur etiam quod in ſeculo meliores fuerint, eóſque monachatus deteriores effecerit. Verum quiſquis hoc dicit, denario falſo eſt ſimilis. L

De ſimilitudine inter monachatum & ignem.

Cap. XCV.

Alſus quippe denarius bonus plerũque F eſſe videtur: at ſi in ignem fuerit miſſus protinus, falſus eſſe probatur. Sic plerũque male morigeratus homo, bonis eſſe moribus videtur in ſeculo: verũ ſi rigorem arripuerit aliquo inſtinctu monachatus: culpisq; poſtmodũ exigentibus regulariter increpatus protinus probatur nõ eſſe quod videbatur. Qui enim humilis videbatur & patiens, mox ſuperbus inuenitur & impatiens. Quòd ſi hoc imputauerit ordini, tale eſt ac ſi denarius dicat igni, tu me falſum feciſti. Non autem falſum eum fecit: ſed quod erat oſtendit. Sic denique iſtum nõ ordo male morigeratum effecit, ſed quia hoc iã eſſe declarauit. Non igitur ordinem ſed ſeipſum accuſet, moresque peruerſos in bonos commutet niſi enim eſſe bonis moribus videatur, bona ſi qua exterius agit paruipenduntur. M

De interiori virtute & exteriori.

Cap. XCVI.

Vo quippe virtutis ſunt genera quę in- D ter ſe ſic differũt vt corpus & anima. Vnum enim interius & inuiſibile. Aliud verò exterius eſt atque viſibile. Interius nanq; eſt charitas, humilitas: patientia, benignitas: cęteráque ſimilia: Exterius verò ieiunare: eleemoſinas dare: in orationibus vigilare, lachrymari: aliáque huiuſmodi. At ſicut corpus ſine anima nõ diu ſubſiſtere valet: aĩa verò ſine corpore poteſt. Sic exterius genus ſine interiori non diu ſubſiſtit: cùm interius faciat ſine exteriori. Diu enim charitatẽ habere quis poteſt etiam ſi non ieiunet

A ieiunet: cum diu pro deo ieiunare non poſsit: ſi eum modo amet. Vt tamen plerumque ſpiritus malignus corpus aſſumit: illúdque vegetando ſubſiſtere facit. Sic inanis gloria cor hominis intrat: illúdque virtutis genus exterius ſimulat: Sicut enim charitas ieiunare: ſic & inanis gloria facit. At ſicut corpus exanimatum cito fœtet atq; cõtemnitur: ſic exterius genus ſine interiori deſpicitur. Cũ enim quiſpiam ieiunio quidem intentus: ſed iraſci facile videtur: de ieiunio laudetur ab aliquo, cõfeſtim reſpõdetur ab altero: quis, inquit, de illius curet ieiunio qui ſic inflatur pro nihilo. Si autem frequentius manducaret: ſed humilis & patiens eſſe videatur, ſi quia non ieiunat, ab aliquo repræhendatur, ilico ab altero reſpondetur: Bene vtique vt manducet promeretur, quia adeò patiens eſt & benignus.

De ſimilitudine inter monachum & hortulanũ.

Cap XCVII.

Ciendum ad virtutes tẽdenti, quod age S re debeat more hortulani. Hortulanus quippe, qui plãtare appetit herbas: pri⁹ B terræ naturam conſiderat vbi eas plantet. Niſi enim terræ earum natura conuenerit: creſcere & fructificare nullatenus poterunt. Sic qui virtutum facere vult plantarium: quo in loco plantet eas ſibi eſt præuidendum. Si enim locus fuerit vitioſus & ipſe virtutes in vitia redigentur.

De ædificante domum & quod ſuperbia ſit vallis maxima beſtiis vitiorum plena.

Cap. XCVIII.

Vrſus ſic eum agere decet: velut qui do R mũ ædificare debet: Qui enim ædificiũ facere vult ſtabile, ſoliditatem prius cõſiderat terræ, quo ſcilicet fundamentũ firmum ſupponere, parietem erigere, tectũ ſuperimponere tutúsque poſsit inhabitare. Sic qui virtutũ vult facere ædificium quo ſecurus inhabitet ab inſidiis dæmonũ: quo in loco ſui conſtituat illud: ſibi eſt præuidendũ. Si enim locus non fuerit firmus: nec ædificium diu ſubſiſtere poterit. Hoc itaque ſolum vel terra bona eſt humilitas: C cuius cunctis virtutibus congruit natura eáſq; velut firmũ fundamentũ ſuſtentat. Nõ eſt in altum eleuata ſuperbia: ſicut quidam putant, ſed demiſſa & vallis maxima beſtia vitiorũ plena & caligine tenebrarũ denſiſsima. Nã quanto amplius quis ſuperbia inuoluitur: tanto lucẽ veritatis minus intuetur: Nec clarè iuſtũ ab iniuſto quãdiu in tenebris, id eſt, in cæcitate cordis ſui iacet: diſcernere ſuperbos poteſt: ſed quæ ſunt diſtorta æque ſectatur vt recta. Vnde fit vt in valle iſta tenebroſa vitiorum, ſit copia quaſi beſtiarum crudeliũ multitudo magna. Nã leones crudelitatis, vulpes calliditatis, ſerpentes quoque venenoſæ inuidiæ, ranæ garrulitatis & iracundiæ: cætera etiam vitiorum animalia ſolent ibi ſuperabũdare. Quæ quanto plus cuique familiares habentur: tanto minus quã ſint crudeles videtur. Cõſuetudo enim vitij eſt, vt nõ facile videatur ab illo qui eo premitur ſed mox vt ceſſauerit & ab eo ſe alienauerit, tũc demũ cõſiderat in quanta fœditate & miſeria iacuerat & quã graues morſus malarũ beſtiarũ tolerauerat

De monte humilitatis & ſeptem gradibus eius.

Cap. XCIX.

Vmilitas autem mons magnus eſt, in cu- D H ius ſummitate lux eſt non modica, & honeſtarum perſonarum, id eſt, ſanctarum virtutum pulcherrima turba. Sed qui ad hunc peruenire deſiderat: neceſſe eſt vt per gradus quoſdam aſcendat ſi hunc montem agnoſcere & inhabitare affectat.

De primo gradu humilitatis. Cap. C.

Rimus itaque gradus in monte humili- P tatis eſt cognitio ſui. Hunc vnuſquiſq; ſic debet habere, vt ſe inferiorẽ omnib⁹ iudicet eſſe: imitans apoſtolũ qui ſe omni ſuorum coapoſtolorum dixit eſſe minimũ. Si enim eſſet aliquis homo qui ita peccaſſet: vt dominus 1. Cor. 15
eius ſibi iuſto iudicio pedes & manus amputare oculos eruere & totum corpus dilaniare poſſet nec tamen faceret, ſed ex ſua miſericordia illũ toleraret: vehementer ſe domini ſui debitorem cognoſcere deberet, & eo magis humiliari, quo ſe minus perpenderet meruiſſe à domino ſic tolerari. Nos igitur dominum noſtrum in multis E offendimus omnes, & in tantum vt nos ex vindicta iuſtitiæ ſuæ, membratim poſſet dilaniare: aut iugi languore in præſenti affligere, aut pœnis poſt modum æternis tradere.

Quòd qui in deum peccat, omnem creaturam cõtra ſe excitat. Cap. CI.

X qua offenſione non ſolũ irã dei pro- E meruimus, ſed etiã totam creaturã aduerſum nos excitamus. etenim ſi ſeruus alicuius à domino ſuo recederet: & inimico domini ſui adhæret: non ſolũ ipſum dominũ exacerbaret: ſed etiã totã eius familiam iuſtiſsime irritaret. Cũ igitur dominum creatorẽ cunctorum offendentimus: aduerſum nos omnem creaturam quãtum ſpectat ad meritum noſtrum, iniram commouimus. Poteſt ergo nobis iuſta cõſideratione terra dicere: Non debeo vos ſuſtinere, ſed potius abſorbere: quoniã à creatore meo nõ timuiſtis peccãdo recedere: & inimico eius diabolo, ſcilicet adhærere. Poteſt etiã cibus dicere & potus: Nõ meruiſtis vt vos paſcere debeamus: immo potius vt confuſionẽ vobis prę E paremus. Ab illo enim peccãdo receſsiſtis: perquẽ nec ales eſurit. Sol quoq; : Vobis ad ſalutẽ nõ debeo lucere: ſed ad vindictam domini mei qui eſt lux lucis & fons luminũ penitus coercere. Sic etiam ſingulæ quæque creaturæ, contra nos poſſunt ſurgere irrefragabili ratione. Proinde expedit nobis humiliari: ne diu dilata vindicta, tanto acrius adueniendo mala noſtra puniat, quãto diutius tolerauit quod prius punire poterat. Vt ergo humiliemur, quid ſimus: quod nati fuerimus vel quid fecerim⁹, mẽte pertractemus: & nos viles peccatores multóque ſupplicio digniſsimos fore cognoſcemus. Qui ſe ergo talẽ iudicat: iã in primo gradu humilitatis ſtat.

De ſecundo gradu humilitatis. Cap. CII.

Ecundus gradus eſt dolor. Nam ſunt S nonnulli qui ſe peccatores eſſe cognoſcũt: ſed nullum inde dolorẽ habere dignoſcuntur, quibus neceſſe eſt vt doleant, ſi veniã mereri deſiderant: quia nõ valet ad ſalutẽ vt ſe cognoſcat quis peccatorem, niſi inde habeat dolorem. Nã ſi domino ſuo aliquis peccaret: & inde dolorem nõ haberet: quid putas dominus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G eius de eo diceret? Quomodo ei offensam posset dimittere, quandiu eum pro offensione sua nequaquam sciret dolorem habere? Ridiculum potius quã aliud videretur si veniam peteret de hoc, vnde dolere se non fateretur. Necesse est enim vt dolorem habeat quisquis de perpetratis culpis veniam consequi, desiderat.

De tertio gradu humilitatis.
Cap. CIII.

Einde sequitur confessio, quia qualiter
D se peccator cognoscat & doleat, confiteri studeat. Multi enim sunt qui se peccasse cognoscũt & dolent, & tamen celãt quoniam quidem hoc confiteri, erubescentes non audent. Et quia sciunt confessionẽ necessariam ad salutem fore, ita in cordibus suis coram Deo pœnitent & illi confiteri proponũt, multóque maiorem pœnitentiam agunt, quàm si confiterentur, eis iniungeret aliquis sacerdotum: verũ in hac re penitus decipiuntur, quia nullus Deo quicquam confiteri potest quod ipse ignoret.

De confessione.

H Omnia enim ei nuda sunt & aperta. Vult itaque deus, vt quicunq; ei peccauerit ac si ipse nesciret, ita suo loco alij nescienti, confiteri ne dissimulet, quatenus hoc iudicio manifestè comprobet: quia si deus hoc ignoraret, ipse veraciter ei manifestaret. Ad hoc si his qui maiorem pœnitentiam, ex proprio arbitrio non confessus vult agere, quã aliquis si confiteretur vellet ei imponere, putat maius se fecisse ex propria voluntate quã si confiteretur: pensent apud se quid sibi plus constiterit, an confiteri & paruam pœnitẽtiam agere, an sine confessione spontanea voluntate longo pœnitere tempore. Cũque magis elegit pœnitentiam gratis protelare quàm reatum suum per confessionem manifestare, agnoscat pro certo, quia nondum verè confessioni illam suam spontaneã pœnitentiam quálibet gravis fuerit, adequauit: quoniam quidem necdum sibi tantũ constitit grauiter elã pœnituisse quãtum confessionem cui eam facere debuit fecisse. Quare minus est semper quemlibet grauiter sine confessione pœnitere, quã puro ex corde confessionem facere.

Heb. 4.

De quarto gradu humilitatis.
Cap. CIIII.

I Vm itaq; tres gradus in montem humilitatis habeamus: sequitur persuasio quę
C vnicuiq; habenda est, quartus videlicet prælibatæ virtutis gradus. Cũ enim necessariũ sit vt confiterentur. Sciendum est quòd ita confiteri debemus, vt hoc ipsum quod confitentur ita esse persuadeamus, tũe enim pura est confessio, si eam sequitur voluntaria persuasio.

De quinto gradu humilitatis. Cap. CV.

Vinto igitur gradu confessio apponatur: vt scilicet qualẽ se quis cognoscit,
Q dolet, confitetur & suadet, talem quoque se ab aliis consentiat iudicari. Sunt enim plerique satis semetipsos iudicantes: sed nequaquam possunt ab aliis pati, iudicari, vituperari. Qui enim vt ad montem verè humilitatis ascẽdant: necesse est vt sicut semetipsos despiciendos iudicant: sic & alios si se iudicando despexerint, tolerare sciant. Qua in re opus est patientia quæ sexto loco est apponenda.

De sexto gradu humilitatis Cap. CVI. K

AEc itaque vnicuique familiaris sic es-
H se debet: vt quandoque ei aliqua iniuria fit, ita eam suscipiat patienter quasi cõmodũ sibi magnũ fieret. Profecto si aliquis seruorũ alicuius districti hominis peccasset & dũ sibi exinde fierent multæ molestiæ, nõ reclamaret: sed potius iustè talia pati se diceret, citius apud dominũ misericordiã inueniret. Nos itaq; qui multa contra creatorem nostrũ cõmisimus: tanto studiosius humiliari debemus: quanto magis indulgentia eius nos indigere videmus.

De septimo gradu humilitatis. Cap. CVII.

Ec solum absque murmuratione pati
N debemus molestias: sed vt etiam grauiter puniamur ad vindictã dei amemus. Supremus enim amor mõtis humilitatis gradus esse videtur. Quoniam quidẽ est tunc deo grata satisfactio cùm in eius mente qui satisfecit nulla manet murmuratio, sed pia iugiter feruet dilectio. L

Recapitulatio graduum humilitatis.
Cap. CVIII.

Vod autẽ superius dilatè per partes ostẽ-
Q dimus: nunc eadem breuiter & summatim sub exemplo recoligamus. Si enim dominus quispiam seruum haberet quem pro culpa sua tradere morti deberet: positáq; ratione eum eo, suam seruus culpam occultare velut in tenebris vellet. Aut si cognoscere: quod est primus humilitatis gradus, non inde doleret. *Cognitio* Aut si doleret: quod est secundus, coram aliis *sui prim⁹.* domino licet iubente confiteri nollet. Aut si cõ *Dolor.2* fiteretur: quod est tertius, persuadere nollet vt *Confessio* hoc ita crederetur. Aut si vellet inde culpabilis *tertius.* credi: quod est quartus, pati tamẽ nollet vt dice *Persuatio* retur culpabilis. Aut si hoc sibi dici pateretur: *quartus.* quod est quintus, non tamen pati vellet vt sicut *Concessio* culpabilis tractaretur. Aut si hoc patiens: quod *quintus.* est sextus: non ita tractari, Amaret, quod est se- *Patientia* ptimus, licet hoc velle dominum suum sciret: *sextus.* non ei profecto culpam illam dominus dimit- M teret, immo magis vt iniquum seruum eum pu- *Amor sep* niret. Sic nec nostras nobis culpas dominus di- *timus.* mittet: si non nos gradibus iisdem humiliauerimus sicut ipse iubet.

Quomodo vnusquisque se minorem omnibus putet.
Cap. CIX.

Erũ quia nonunquam ideo extollimur
V quia nos aliis non rectè cõparamus. Videndum est nobis quo id modo facere debeamus. Si enim nos aliis volumus comparare: ea tantum debemus cõsiderare quæ à nobis sunt in nobis: nõ à deo quasi præstita nobis. Sic nanque agit qui de bonis à deo sibi præstitis super alium extollitur, velut qui vestibus alienis indutus gloriatur. Non ergo hæc aliorum bonis comparare debemus: sed mala tãtum nostra quæ à nobis sunt in nobis habemus, quod si fecerimus: mala videlicet nostra bonis aliorum vt cõferamus nos inferiores esse cæteris omnibus nobis ipsis videbimur. Quod contra: quia superbi faciunt etiam si sint omnibus deteriores: cunctis tamẽ se iudicant esse meliores: sua enim bona tantũ attendentes aliorum malis cõparãt, quorum mala nullatenus considerare deberent.

Quòd

A *Quòd obsit consideratio alterius peccati.*
Cap. CX.

Onsideratio nanque vel cognitio alie-
C ni peccati, mala multa in diuersis parit. Si enim peccator est qui alterius culpã considerat, malo illius exemplo in suo peccato perseuerat. Si verò pœnitens à peccato, à pœnitentia frigescit, eodem exemplo. quod si eodem peccato vel etiam alio tentabatur, facilius exemplo superatur: si autem tentatione carebat, eo ipso tentatur quod vitium illius considerat. Si verò iustus præferendo se illi in superbiam extollitur: quem sibi diligebat etiam in deo, nunc eum incipit habere odio, non ergo facile consideranda est alterius culpa: cuius cõsideratio tot generat mala: virtus verò illius semper debet attendi, quia eius consideratio per contrarium vadit. Ipsa nanque peccatorem conuerti, pœnitentem pœnitere, magis tentatum tẽtationi resistere, non tentatum sic permanere: iustum humiliari, diligentem verò magis diligere facit. Alterius igitur virtutem non vitium, suúmque
B vitium non virtutem attendere debet, quisquis ad culmen humilitatis ascendere studet.

De duabus sororibus hunc montem custodientibus.
Cap. CXI.

Vius autẽ humilitatis pulcherrimi mõ-
H tis, duæ sorores sunt custodes, verecũdia scilicet quæ est apud deum: & verecundia quæ est apud homines. Nam cùm tẽtatur aliquis: si ante mentis suæ oculos, has duas firmiter reduxerit, hanc facile superare poterit. Sic enim sibi ipsi loqui debet.

De verecundia quæ est apud deum.
Cap. CXII.

I ergo hoc peccatum vel illud fecero,
S quomodo ante deũ & sanctos eius angelos qui me vident, oculos meos leuare potero? Quid dicã cũ reatum meum omnis creatura dei videbit, boni & mali angeli & diaboli me accusabunt, nequaquam peccabo: imo propter te domine morte afficiar tota die, custo diámque vias meas vt non delinquam. Sic sibi
C vnusquisque proponat: sic semetipsum cõsideret: sic se ab irruentibus bestiis eruat. Sed considerandum: quia verecundia quæ est ante deum, semper est libera, & custos fidelis.

De verecundia quæ est apud homines.
Cap. CXIII.

Eruntamen illa quæ est apud homines
V verecundia, nonnunquam fallax est & latro pessima. Solet enim cõtingere vt aliquando mentem alicuius vbi iam sæpe dictus mons humilitatis est constituendus, hircus luxuriæ, lupus rapacitatis: vel alia quælibet vitiorum bestia tentet irrumpere: quam cum verecũdia quæ apud homines est, ne intraret prohibere deberet: sic sibimetipsi interdum male consulendo loquitur. Magna erit, inquit, confusio si huic tẽtationi luxuriæ: vt postmodum sciatur aditum dedero: sed nullus hominũ hoc videbit: & ego bene celabo meipsum, nec amplius erit cognitum: modicæ nunc voluptati cõsentiam: & cùm voluero memetipsum corrigam. Ac deinde pœnitendo satis melior quàm modo sum, ero. Multi enim post ruinã surrexerunt & post- D modum meliores fuerunt. Sic nimirum verecundia quæ est apud homines: malo suo cõsilio nonnunquam fallitur, & fallit: & malam vitii, bestiam in montem quem tueri deberet, subintrare permittit. Quæ cum intrare permissa fuerit non facile expelli poterit. Nam si is qui scelus cõmisit: confiteri aliquando voluerit: ea cogitatio quæ prius promittebat ei quod se emendaret mox vt voluisset: post perpetratam culpã dicit: Quomodo cõfitebor: qua fronte reatum meum aperiam? non amplius honorem habebo si me manifestauero: sed qui modo appreciar: omni tempore vilis ero. Quid igitur faciam? saturabor voluptuosè viuendo: nondum viam iustitiç tenere valeo. Ecce quomodo miser homo decipitur, quàm callide vincitur: quàm astutè superatur. Ipse nanque humilitatis montem paulatim proficiendo statuit: ipse custodes eiusdem mõtis cõstituit: ipse custodes eosdẽ à propugnaculis montis expulit: ipse postmodum semetipsum male custodiẽdo, mancipium hostibus suis tradidit. In me siquidem est vnde cum dei gra- E
tia proficio: in me etiam vnde deficio: non mihi proficiendi aliquis vim facit: non ad defectum aliquis venire cogit: suggerit deus, suggerit ratio, suggerit virtus, vt rectè viuam: & est in me materia arbitrij, scilicet libertas, quod hoc facere possum si volo. Verum econtra suggerit diabolus, suggerit appetitus & vitiũ vt voluptuosè viuam: & habeo possibilitatem hoc faciendi sed contradicere nolo.

De consultatione duarum prædictarum sororum. Cap. CXIIII.

Ciendũ est quia cũ verecundia, quæ est
S apud homines interdum fallat: multisq; modis per eã aditus nobis vitiorum fiat Verecundia quæ est apud deum nec fallit, nec fallitur. Hæc etenim quando ad montem reuocatur postea: & locum suum videlicet montem humilitatis, quem tueri deberet fallente sorore sua vitiis subuersum quasi porcorũ rostris desecũ inuenit vehemẽter turbatur, dolet, ingemit, sæpe etiã lachrymas fundit, misera miserabiliter P
secũ quærit, qualiter bestia intrauit funesta, quæ fuerit causa: quod exordiũ: quis ve additus? Et dũ illam vehementer execratur: ecce fallax furor, fallaciter eam plerũque sic consolatur. Eia quare tantum doles, cur tot, tantisque lachrymis teipsam affligis? grauius te ille vel ille peccauit & veniam obtinuit: humanum est peccare, nec tanti ponderis est peccatum quanti facis illud. Taliter male consulendo dolorem tentat leuire, sed fidelis custos quæ se coram deo formidat accusari: sicut fallere nescit, sic malum cõsilium admittere contemnit. Nam commissa & dolendo plangit, & plangendo indesinenter sui conditoris indulgentiam quærit: atque locum suum curiosius deinceps custodit.

Quòd non semper misericordia dei debeat cogitari. Cap. CXV.

Otandum est igitur, quia tempore tẽta-
N tionis, ante perpetrationẽ culpæ nunquam misericordia dei debet cogitari: sed iustitia & iudicium eius: furor & indignatio illius. Hæc debent pensari, hæc ante mentis oculos reduci: hæc sæpenumero cum magno

Universidad de Deusto
Biblioteca

horrore retractari. Dum quis tentatur non debet dicere: Misericordia domini magna est: sed hoc potius. Horrendum est incidere in manus dei viuentis. Quando appetitus luxuriæ quẽlibet pulsat non cogitet tunc: Quacunq; die peccator ingemuerit, omnia peccata eius obliuioni tradentur, sed potius sæpe recogitando tractet, quod maledictus omnis qui peccat in spe. Esa.1. Et illud Esaiæ primo. Væ gẽti peccatrici, populo graui iniquitate, filiis sceleratis, semini nequã Si autẽ per incuriã fuerit peccati admissio: tũc demum dei misericordia propensius est cogitãda ne desperatio veniæ superueniat. Tempore itaque tentationis, modis omnibus vnusquisq; debet conari ne superetur: quia licet deus veniã promiserit pœnitenti: nõ tamen spopondit delinquenti vt ei daret voluntatem pœnitẽdi. Cũ autem certũ sit, quod dei gratiam promeretur quisquis declinat à malo & facit bonum, & irã & indignationem incurrit omnis qui operatur peccatum: magnopere curandum est, vt & vitia vitemus & virtutibus adhereamus.

H *Quæ comparatio sit inter ascendentes.* Cap. CXVI.

RIa sunt necessaria ascendenti, innocentia, beneficium, prælatio. Innocentia talis esse debet, vt nulli noceat. Beneficiũ vt omnibus prosit. Prælatio vt se inferiorem omnib⁹ iudicet. Vnde apostolus: Superiores inuicem arbitrantes. Hæc tria debet vnusquisque aliis impendere: & nihil horum sibi fieri, ex debito exigere. Nã si seruus alicuius domino suo in multis peccasset: non solùm iram domini deseruiret: sed etiam omnium conseruorum suorũ indignationem incurreret: & si aliqua iniuria ei interim fieret: non iuste conqueri deberet. Dicit aliquis, innocentiam & beneficium aliis libenter impendo: sed me omnibus aliis inferiorem credere nequeo. Sunt etenim homicidæ, adulteri, latrones & huiusmodi. Ad hoc. Quandocunque comparationem facis inter te & aliũ
I noli ponere in trutina quod tuum non est, immo quod tuum est, videlicet mala tua & postmodum bona sua. Talis comparatio vel talis cõsideratio semper sit inter ascendentes. Si quid verò boni in te videas, non tibi sed deo imputes. Vnde apostolus: Quid habes quod non ac-
1.Cor.4. cepisti? Si autem accepisti: quid gloriaris quasi non acceperis.

De similitudine inter cænouexiam & charitatem. Cap. CXVII.

IC igitur debem⁹ innocẽtia, beneficio
S & prælatione vti, in faciendo & recipiendo: sicut vsualiter portatur cænouexia. Quippe illam qui subeunt: faciem ad locum quo tendunt, ad locum autem vnde veniunt: dorsa vertunt. Tribus etiam aliis modis potest, sed non conuenienter portari: videlicet, vt facies sint contra facies vel dorsum contra dorsum: vel facies ad locum vnde procedere: terga verò quo ire debeant, conuertantur. Et notandum quod non minus quã à duobus cœnouexia in operando portatur: nec charitas quã per cœnouexiam volumus signari: minus quàm inter duos potest haberi. Si ergo in monte aliquo ædificarent sibi homines plures domum, & de valle oporteret lapides, cementum & alia quæ K
ad ædificationem domus pertinerent, cænouexiis sursum in montẽ portari: si inquam illi portitores instrumentum illud ita acciperent, vt vterque sibi dorsum aut faciem vel dorsa quo tẽderẽt: facies verò verterẽt vnde procedere vellent: & dum sic ire competenter nequirent, vertis litigare inciperent: de letigio ad pugnos & capillos venirent. deinde ad arma. Rogo quid diceret aliquis præteriens si sic eos hac de causa pugnantes inueniret? Vtique quod insanirent. In nobis igitur hæc omnia consideremus quia talem habitudinem in fraterna charitate tenere debemus: vt sic quasi quãdam cœnouexiam spiritualem portemus. Nos enim in excelso monte, in cælesti scilicet patria domum nobis ædificare, satagere debemus, quæ sola virtutum operatione constituitur: ad quam humilitatis gradibus ascenditur. Quæ necesse est vt fiant per innocentiam: beneficium, prælationem, scilicet vt quẽlibet mihiipsi præferã cùm hæc aliis frequenter exhibeo, & si mihi exhibita nõ fuerint L
patienter tolero. Gradus pergendi in montem virtutum: ad domum cælestis patriæ mihi congruos facio: & cœnouexiam bene porto, si autem aliis hęc impendere detrecto: quasi dorsum contra dorsum verto: dum illum pergentem & quasi antecedentem, subsequi deberem faciem illi vertẽdo. At si mihi hęc quasi per debitũ fieri quæro: & ille quod postulo facit quanuis non libenter, quoniam exigo: quasi faciem cõtra faciem in subuectione cœnouexiæ verto: Cum verò exigo, & ille quod exigitur denegat: quoniam illum per exactionem irrito: terga vertimus ad locum ad quem ire debemus, & facies vnde prodimus. Sic istis tribus modis qui cœnouexiam portare satagit: plerumque lites & discordias sustinebit. Faciem ergo hoc est intentionem semper habeamus super innocẽtiã, beneficium & prælationem: vt illa omnibus impendamus, & à nullo eadem requiramus. Hoc enim est terga vertere: ad illa videlicet præ M
sentia & labentia: facies verò ad futura & ipsa perpetualia.

De similitudine inter qualitates corporis & animæ. Cap. CXVIII.

ICut qualitates corporeæ: sic etiam genera
S sunt duo qualitatis animæ. Qualitas quippe corporis aliquando subitanea: aliquando verò est continua. Subitanea vt cum repente repẽtina infirmitate nigrescit: vel verecundia rubescit, sed mox hac & illac transeunte ad colorẽ pristinum homo redit. Continua: vt cùm assiduam patitur infirmitatem, quę sibi continuum parit palorem. Sic animæ qualitas aliquando subitanea, aliquando verò continua. Subitanea vt cùm irruente subita tentatione, subito in peccato nigrescit: sed statim per cõfessionem & pœnitentiam ad priorem pulchritudinem redit: Cõtinua, vt cùm assiduè in peccato iacet per quod & assidue ante deum deformis apparet. Hæc autem genera duo qualitatis animæ: genera sunt duo indignitatis suæ. Qui indignus est secundum subitaneam qualitatem non ideo tamen ad iudicium sibi assumit Christi corpus & sanguinem. Qui verò secundum

continuam

A continuam indignus existit: ille ad iudicium ea sibi assumit.

De cordis immunditiis. Cap. CXIX.

QUerit quoque qui suam discutere intẽdit infirmitatem: tria esse genera im-
N munditiæ cordis. Primum nanque genus est amor non amandorum, veluti luxuriæ & similium. Secundum verò est odium eorum quæ odio non debẽt haberi sicut est, odiũ alienæ prosperitatis. Tertium autem nec amor nec odium: sed quædã cogitationis vanitas, vt cum cogitamus vnde iste veniat vel quo ille vadat.

De similitudine inter corporis infirmitates & animæ Cap. CXX.

VRsus attẽdendum duo esse genera in-
R firmitatis animæ: quemadmodum sunt infirmitatis corporeæ. Corporis nanq; infirmitas aliquando est, quasi infirmitas naturalis: aliquando verò est casualis. Quasi naturalis nanque est, vt ficus ab ipsa hominis infantia
B sibi quasi continuus. Casualis verò est: vt febris quæ frigore repentino vel alio casu accidit homini. Hæc itaq; quia occasione accidit extrinseca: facilius curari potest vna medicina. Illa verò quæ quasi naturaliter adhæret homini: non vna repentina curari, sed cum frequenti medicina potest minui & alleuiari, donec facilius valeat portari. Ita quoque vitiorum quæ sunt animæ infirmitates: alia quasi naturalia: alia verò sunt quasi casualia. Quasi naturalia quippe sunt, vt ingluuies & luxuria quæ ex ipsa carne concrescunt ab infantia homini. Casualia verò vt mendacium, quod aliqua extrinsecus accidenti causa sæpe profertur etiam nõ præmeditatum. Hæc ergo: quia causis exterioribus accidunt, leuiori custodia euitari possunt. Illa verò: quia intus naturæ cohærent: licet non vna abstinentia omnino deleri, continua tamen instantia eo
C vsque possunt minui: quo satis facile valeant tolerari. His ergo delendis semper instare debemus licet omnino ea delere nõ possimus. Sicut enim naturalem corporis infirmitatem patiens stulte agit, si sibi medicinam adhibere neglexerit: quia semel vel bis adhibita non statim curatus fuerit. Sic naturali vitiorum infirmitate detentus insipienter facit, si sibi custodiam adhibere desiterit: quia aliquotiens adhibita statim à tentatione liberatus non fuerit.

De appetitu, & quid interfit inter appetitum & voluntatem. Cap. CXXI.

VLlus nanque appetitu vitiorum prorsus
N carere potest: sed eum vice appetitus verę commoditatis, quasi naturaliter retinet. Postquã enim humana natura perfectam beatitudinem amisit: perfectam quoque sui commoditatem perdidit: semper tamen naturalem affectionem eiusdem commoditatis habet: & quia perfectam cõmoditatem habere nõ potest, nec perfectæ commoditatis appetitum amittere valet. Habet itaq; appetitus ingluuiei & luxuriæ aliarúmque falsarum commoditatũ & per hos incedit quærẽdo illam perfectam cõmoditatẽ: cuius appetitum retinet naturalem. Hos autẽ appetitus diabolus accendit aliquando per falsas commoditates: & per eas voluntati aliquod peccatum suggerit, aliquando verò per semetipsum ipsi volũtati persuadet, vt eos- D
dem appetitus ad peccandum incitet: vt cùm ebrioso qui amplius bibere nequit, aliquid ad suum velle commode suggerit, vt habeat appetitum amplius bibendi. Sic autem diabolus incitat voluntatem ad peccandum aut per hos appetitus, aut per semetipsum, velut si aliquis latro aliquẽ ad se despoliandum incitaret: aut artificio aliquo vt carnem eius calefaceret: aut dicendo ei simplici verbo vt se exueret. Ad quem verò cùm ille nihil suspicans fallaciæ appropinquat: subito capitur: vapulat: versa vice despoliatur: quandoq; deinde occiditur. Appetitus verò isti non aliud sunt quàm quędam commoditatis necessitates. Non enim idem est appetitus quod voluntas. Appetitus nanque mali non est malus, sed volũtas mali est mala. Hos igitur appetitus, quia diabolus semper accendit: studio magno & custodia sunt restringendi.

De similitudine inter aquam & humanam naturam. Cap. CXXII.

VMana nanque natura tam facile per vi
H tia, quàm per planũ profunditur aqua. E

Sic ergo agere debet qui eam restringere appetit, velut qui aquam currentem retinere contendit. Sicut enim ille qui aquam concludit in stagnum atque coercet: sic iste naturã humanã vagam, infra regulã aliquã cohibere debet. Vtque ille procurat ne qua parte dirumpatur stagnum qua effluat aqua: ita & istum præuidere condecet ne suam in quoquam violet regulam, quo ad peccatũ proruat. Sic enim restringi carnis appetitus possunt: quod est quandam facere pacem inter ipsam carnem & spiritum: quam quidem pacem nemo melius habere poterit, quàm qui districtioni ordinis monastici semetipsum subiugare studuerit. Ipsa etenim est quasi quædam clausura vel stagnum viuarij: quoniam quidem sicut pisces decurrente aqua viuarij moriuntur, si clausuræ ipsius minuatim ac sæpe crepant nec reficiuntur: ita omnis religio monastici ordinis funditus perit: si custodia eius per modicarum contemptum culpa- F
rum, paulatim à feruore sui tepescit: attestante scriptura quæ dicit: Qui modica spernit pau- Eccle.1.
latim decidet.

Quòd quatuor modis pax agatur. Cap. CXXIII.

VAtuor quippe modis pax agitur, qui-
Q bus homo ad veram quietem perducitur. Aut enim fit ab aliquo ſter aliquos duos: aut inter semetipsum & alterum, aut inter carnem & spiritum: aut inter corruptibilitatem nostram & incorruptibilitatem quam deo donante expectamus. Si tres superiores modos nunc habuerimus, tunc demum ad illam pacem perueniemus: de qua dicit apostolus: Habete pacem cum deo. Duo itaq; primi modi fiunt per concordiam. Est enim pax carnalis, est & spiritualis. Concordia etiam est carnalis & spiritualis. Pax & concordia carnalis est quam habent infideles, vel etiam falsi Christiani cùm in peccato concordant, & inde quamcunque pacem obtinent. Hanc autem pacem Christus non cõ Matt. 10.
mẽdauit vbi dixit: Non veni pacem mittere in terram, sed gladium. Per terram terrenos, per

gla-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G gladium ſeparationem, qua ſeparamur à carnalitate potes itelligere. Tertius verò modus per ſpiritus fit victoriam, ſibi ſubiugantis carnem.
Ioan. 14. Pſal. 118. Pſal. 75. Pſal. 36. De hoc etiam idem dominus ait: Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis. Et prophetæ. Pax multa diligentibus legem tuam. Et: In pace factus eſt locus eius. Et, Inquire pacem, & perſequere eam. Quartus verò modus erit remunerationem corruptione noſtra tranſmutata, vt iam diximus, in incorruptionem.

De quadripartito ſtatu humanæ naturæ.
Cap. CXXIIII.

N Otandum ſiquidem: quia humanæ naturæ quatuor ſunt ſtatus, quibus pro diuerſis meritis beata vita vel miſera redditur. Duo nanque primi beati, duo poſtremi miſeri: Beatorum autem alius minus beatus: alius verò beatiſsimus. Ita quoque miſerorum, alius minus miſer: alius verò miſerrim⁹ eſt. Status itaque minus beatus fuit ille quo ante peccatum Adam in paradiſo ſtetit. Beatiſsimus verò
H eſt ille quo nunc in cælo ſanctorum animæ ſunt. Minus autem miſer ſtatus noſter eſt quo dum viuimus in hoc ſeculo ſumus. Miſerrimus verò ille erit, quo reprobi permanebunt in pœnis inferni. Vt ergo in beatiſsimo ſtatu æternaliter quieſcamus, in Dei ſeruitio temporaliter laboremus.

De ſimilitudine inter hominis obſequium & præmium. *Cap.* CXXV.

H Omo quia æternum habere non poſſet præmium: niſi deo, laborãdo æternum exhiberet obſequium deus ſuę præmiũ vitæ quæ eſt æterna: vitæque hominis quæ eſt temporalis, ſeruitio comparat. Si homo enim quandiu vixerit Deo deſeruierit & deus hoc ei coadiuuet, & ipſe recompenſabit. Qui verò nõ à principio quidẽ vitæ ſuæ, deo deſeruire cœperit: ſed ex quo tamen cœperit ſi vſque ad finẽ perſeuerauerit: deus ab eo vitæ præcedentis ſeruitium non exiget: ſicut nec ipſe à deo vitæ illius præcedentis exigit præmium. Si autem homo ecõtra quoad vixerit deo male deſeruierit:
I & deus ei malum repẽdet meritum quandiu & ipſe vixerit. Quòd ſi non à principio vitæ ſuæ male deo cœperit ſeruire, ſed ex quo tamẽ cœperit vſque ad finem voluerit perſeuerare: non ei deus vitæ præcedentis ſeruitium bonum recompenſabit in malum: ſicut nec ipſe vitę illius præcedentis præmium habere voluerit malum, nam & ſuæ vitæ præcedentis bono & dei præcedentis vitæ malo carebit præmio. Deo ergo ſeruiat ſemper omnis homo: quiſque eo ordine quo conſtitutus ab ipſo eſt.

De tribus hominum ordinibus. Cap. CXXVI.

T Res quippe ſunt ordines hominũ: videlicet orãtes, agricultores, & defenſores. Hos autẽ ordines ſic ad diuerſa officia deus in hoc mundo diſpoſuit quemadmodum quidam pater familiãs oues & boues & canes maximos in domo ſua diſtribuit.

De exemplo ouium, boum, & canum.
Cap. CXXVII.

O Ves nanque ad hoc habet vt lac ſibi & lanam ferant. Boues verò vt terrã exerceant. Canes autem vt tam oues quàm boues à lupis defendãt. Si igitur horum quodcunq; animalium ſuum gerat officium, illud ad vitã dominus ſeruat: quia eius ſibi vtilis eſt vita: ſi verò officiũ quod eſt ſuum non egerit: mor te ſua iudicatur dignum, quia eius vita nullum fert fructum. Si enim ouis lac vel lanam nõ attulerit: bos autẽ terram non exercuerit: quem aliũ fructum ferre poterint? Rurſus ſi canis cuſtodię pecudũ deputatus, eas lupos permiſerit laniare: aut eaſdẽ ipſe vel alios canes cœperit ſtrangulare: quid aliud dominus agere debet quã eũ obruere? Sic & de⁹ de illis ordinibus agit, quos ad officia diuerſa in hoc mũdo diſpoſuit. Quoſdam nanque vt clericos, monachos: ad hoc ipſum diſpoſuit vt pro aliis orent: mitéſq; vt oues lacte prædicationis eos imbuant: lanáq; ſui boni exempli feruentes in dei amore faciãt. Alios verò vt agricultores ad hoc diſpoſuit: vt de ſuo velut boum labore ipſi viuant & alij. Quoſdam etiam vt milites ad hoc inſtituit, vt aſperitatem prout neceſſe fuerit oſtendant: tam orantes quã agricultores ab aduerſis gentibus velut à lupis L
defendant. Si ergo ſui quiſque ordinis officium impleat: longam promeretur vitam: quia cæterorum viuit ad vtilitatem. Si verò iſtud agere noluerit: vita ipſa indignus exiſtit: quia fructum non affert propter quem viuit. Si enim clerici monachíque orationem vel prædicationẽ aliis impendere, vel etiam bonum exemplum prætendere aut terram agricolæ noluerint excolere quod aliud poterunt officium explere. Rurſus ſi milites alios defendere noluerint: aut etiã more rabidorum canum eoſdem aut ſeipſos occiderint vel oppreſſerint: quid de illis: niſi quod de rabidis canibus debet fieri. Vnuſquiſque ſui ordinis gerat officium: ne & totum quod viuit deputetur mendacium.

De mendacio. *Cap.* CXXVIII.

S I enim quod ordinis ſui eſt non egerit: omnis eius exterior habitus mentitur, qui eũ ordinis illius eſſe teſtatur. Actus quoque illius & verba, ipſáque mentitur cogitatio: quia mendacium teſtatur pro vero. Cum enim quiſpiam quid agit vel dicit vel cogitat ſic eſſe agendum, dicendum, cogitandúmque M
aliis iudicat. Plus etenim loquitur plerumque homo actu quàm verbo ſicut hoc poteſt videri exemplo.

Exemplum de medico. *Cap.* CXXIX.

M Edicus nanque herbam aliquam ſi diceret ægroto ſalutiferam eſſe, ac vt ea comederet: aliam verò mortiferam, ipſe tamen ex ea guſtaret: plus ei actu quàm verbo diceret: quia plus ei hanc actu, quàm eam verbo comedẽdam ſuaderet. Cum igitur quidpiam quis agit vel dicit vel cogitat ſic eſſe agẽdum, dicendum, cogitandúmque cæteris manifeſtat: quod ſi ita eſt: verum actu & verbo & mente loquitur. Si verò non eſt eiſdem omnibus, e contra mentitur. Inquãtum igitur verum dicitur, bene, inquantum verò mẽdacium profertur, male viuitur: quia omne peccatum mendacium eſſe probatur. Siquidem non niſi cogitatione, locutiõe & opere peccatur: quib⁹ quotiens peccamus deo, & hominibus mentimur. His itaq; tribus dei timorẽ ponamus cuſtodẽ, quia

A quia teſtante ſcriptura. Timor domini expellit peccatum. Timor denique ſpiritus ſancti eſt do
Eccle. 1. num, alior ũmque omnium primum.

De ſeptem donis ſpiritus ſancti.
Cap. CXXX.

S Eptem quippe ſunt dona ſpiritus ſancti videlicet: timor, pietas, ſcientia, fortitudo, conſilium, intellectus, ſapientia.
De timo. Horum autem donorum vt dictũ eſt timor eſt primũ, alior ũmque veluti quoddam fundamentum. Hunc nanque ſpiritus ſanctus mentis in campo ſupponit aliaque dona ſuo in ordine velut in ædificio ſuperimpõnit. Prius enim mentem metuere facit: ne pro peccatis ſuis ſeparetur à deo: & in pœnis inferni cum diabolo torqueatur. Huic deniq; timori ſuperimponit pietatem: cùm menti ſic metuenti ſuiipſius aſpirat
De pietate compaſſionem pieq, recolere facit quàm miſera erit: ſi à deo ſeparata, & in inferno cum diabolo fuerit tota. De hinc verò ſcientiã ſuperim
De ſcien. ponit pietati, cùm mens quæ ſic timet ſibique
B compatitur: quo valeat modo ſaluari ſerutatur eiq; ſpiritus ſanctus huius rei cognitionẽ largitur. Exinde autem fortitudinem ſuperimponit
De fortitudine. ſcientiæ: cùm mens pauida ſibique compatiens iámque quid agere debeat ſciens fit fortis ſpiritus ſancti dono ad operãdum quæ didicit, quibuſque ſaluari ſe poſſe confidit. Poſt hæc verò conſilium fortitudini ſuperædificat: cùm mens iam fortis ad operandum quæ pie timendo ſcit eſſe facienda ſui experimento didicit ſpiritus ſancti gratia quid de his omnibus aliis conſule-
De conſilio re debeat.

Quòd de donis ſpiritus ſancti quinque ad actiuam: duo verò ad contemplatiuã pertinent. *Cap.* CXXXI.

H Aec autem quinque ſpiritus ſancti dona ad actiuam: duo verò quæ ſequũtur, id eſt, intellectus & ſapientia ad contẽplatiuam pertinent vitam. Ipſa tamen ſpiritus ſanctus primis quinque ſuperimponit: vt ſuorũ ædificium donorum poſsit omnino compleri:
C Poſtquam enim ſpiritus ſanctus mentem facit pauentem: ſibique compatientem ea quæ ſcit eſſe facienda ſorter operantem: & de ipſis ſuis exemplis aliis conſulentem: accedit, eandémq; ad intelligendum cur hæc vel illa deus præcipiat: cur homo licet alteri benefaciat, nullam ab eo remunerationẽ exigere debeat. De intellectu. Quorũ vt intellectum ſpiritus ſanctus mẽti aſpiret: ad poſtremum etiam ſapientiam ſuperacumulat vt quod videlicet ratione intelligit ſit ſibi ſapidum atque dulciſsimum, ſolóque rectitudinis amore ſequitur quod intelligit eſſe ſequendum. De ſapientia. Ab hac tamen ſapiẽtia quam extremam poſuimus: ſpiritus ſanctus dona ſua dinumerare per prophetam incipit:
Eſai. 2. & vſque ad timorem à quo cœpimus aſcendere dinumerando deſcendit. Vnde notandum quod nobis innuit deſcendendo quomodo ex eiſdẽ donis conſtruat in nobis ædificium aſcẽdendo. Hoc igitur ædificio ita conpoſito ſanctus in eo ſpiritus reſidet: totámque familiã domus interioris, id eſt, omnis animæ ſenſus regit & ad obſequium ſui diſponit.

De qualitatibus animæ & moribus. D
Cap. CXXXII.

H Ine animæ qualitates quæ prius erant inſtabiles iam in bonos redigit mores. Mores quippe qualitates ſunt animæ in habitum iam redactæ: non enim tunc mores dicuntur cum cito aduenium citóque recedũt ſed cum in anima ſtabiles exiſtunt.

Quòd mores boni & mali ſint.
Cap. CXXXIII.

H Orum autem morum alij boni: alij verò ſunt mali. Boni igitur virtutes: mali autem vitia dicuntur.

De virtute & vitio.
Cap CXXXIIII.

V Irtutes autem bona exterius opera: vitia verò pariunt mala. Non tamen quotiens agitur opus virtutis vel vitij: virtus ipſa vel vitium propriè dicitur haberi. Tũc enim primum proprie habentur cum ex conſuetudine poſsidentur: vnde & homines iuſti vel vitioſi dicuntur. Cum autem perfectè habentur licet ipſa omnino ſint diſſimilia: haud tamẽ diſ- E
ſimilia ſemper habent opera.

De ſapientia & ſtultitia quandoque in eodem conuenientia.
Cap. CXXXV.

Q Vædam enim ex ipſis vt ſapientia perfecta atq; ſtultitia eadem faciũt plerũque fieri opera. Sicut enim perfectè ſapiens dimittere non vult quin agat quod ſibi bonum videtur: ſic & ille qui perfectè ſtultus. Verum hoc ideo ille facit, quia ſcit bonum nõ eſſe vt illud dimittat: ſtultus verò quia ſic putat Eſt autẽ alius medius nec ita ſapiens: quin metuat falli, nec ita ſtultus vt in malo quod cœperit perſeuerare velit. Hoc ergo ſibi bonum videtur perſæpe dimittit, quia magis quàm ſibi alterius credit conſilio.

De odio & amore peccati.
Cap. CXXXVI.

I Tem perfectum peccati odium perfectúsque amor eidem plerúmque, opus F
exhibet exterius. Sicut enim qui perfecte odit in ſe peccatum non curat quis illud agnouerit: ſic & qui idem delictum in ſe perfectè diligit. Verum hoc ille vt ſibi deus indulgeat: iſte verò pro ſua hoc facit impudentia. Alius verò medius eſt: qui nec ita peccatum odit vt hoc omnes velit ſcire: nec rurſus ſic amat vt & omnes velit neſcire. Hic igitur & plorib⁹ illud abſcondit, & vni tamen per confeſsionem pateſacit.

De humilitate & ſuperbia. *Cap.* CXXXVII.

R Vrſus perfecta humilitas perfectáq; ſuperbia: opera quædam habent ſimilia. Sicut enim perfecte humilis cum peccat vult vt eius prælatus ſuam diſtricte puniat culpam: ſic & valde ſuperbus. Verum hoc ille pro eiuſdem culpæ remiſsione, iſte verò vult pati pro indignatione: dedignatur nanque vt prælatus ipſius ſui miſertus, vel ad modicũ ſibi parcat: immo magis vt ſuam immoderate puniat culpam, deſiderat. Eſt autem alius medius qui nec omnino diſtricte puniri: nec ſuam ſibi culpam vult ex toto donari. Hic itaque cum

aliquando

Universidad de Deusto
Biblioteca

G aliquando peccat partim puniri: partimque dimitti, suam sibi culpam desiderat.

De tribus verecundiæ generibus.
Cap. CXXXVIII.

T Ria enim sunt verecundiæ genera, quæ & ipsam operatur exterius diuersa. Alia nanque est coram deo tantũ, alia verò tantũ coram hominibus: alia autem partim coram deo, & partim coram hominibus. Verecũdia nanque coram deo tantum est: cùm quia tales sumus quales nõ esse decet: erubescimus, nostráque peccata si non aliis obesset: coram hominibus fateremur. Verecundia verò coram hominibus tantum est: cũ quia agnoscimus quales esse debemus, verecundamur: nostráque delicta etiam vni detegere per confessionem erubescimus. Verecundia autem partim coram deo: partimque coram hominibus est, vt cùm nec ita de nostris peccatis coram Deo erubescimus: vt ea etiam coram hominibus fateri velimus: nec ita
A rursus coram hominibus vt ea vel vni per confessionem detegere erubescamus. Quæ itaque verecundia est tãtum coram hominibus, est bona: quæ verò partim coram Deo, partim coram hominibus est melior, quæ autem coram deo tã tùm est, optima est. hæc enim postrema vt dictũ est: si non obesset aliis suam homines confiteri culpam corã omnibus faceret. Media verò nec ita est perfecta: vt coram omnibus velit: nec ita est perfecta vt saltem coram vno per confessionem suam erubescat culpam fateri. Prima autẽ etiam coram vno erubescit culpa fateri: bona tamen est & ipsa, quia licet sub rubore, culpam tamen confitetur vel vni quandoque.

De tribus quæ notantur in iuuene.
Cap. CXXXIX.

De taciturnitate, de continẽtia corporis.

N iuuene quoq; tria notantur: quibus I ad probitatem venturus prænoscitur. Hæc autem sunt taciturnitas, corporis continentia, verecundia. Taciturnitas videlicet vt prius taceat, posterius dicat. Corporis autem continentia: vt non leuiter oculos huc illúcque reducat, manus pedésve ne moueat, sed omnia corporis sui membra decenter cõtineat. Verecundia verò, vt erubescat coram hominibus cũ quid vetitum agat, totúsq; rubore suffusus ostẽdat quod erubescit. Ad hæc itaque tria iuuenis quisque nitatur: quia vnoquoque eorum ad altiora prouehitur: siquidem tacendo & audiendo sapientiũ doctrinã: paulatim concipit scientiam, quibusdámque incrementis ad spiritualem vitam per eorum verba pertingit.

De verecundia.

De similitudine inter diuersa alimenta & præcepta.
Cap. CXL.

Icut enim alimentis diuersis ad perfectã S corporis ætatem: sic præceptis dissimilibus ad spiritualem perducitur vitam, vt enim educatur pri° simplici lacte matris: dehinc aliquo alio, deinde farinę commixto: postea micis panis: postmodum etiam crustis donec quolibet solido cibo valeat vti. Sic enim primũ iubetur in deum credere: dehinc eum diligere, deinde timere. postea bene operari, postmodũ etiam aduersa pati: quousque sibi præceptum quodlibet secure possit iniungi.

De exemplo noui vasis. *Cap.* CXLI. K

Via spirituali doctrina semel ad plenum Q imbutus: nouo vasi similis esse videtur. Vt enim vas nouũ potu bono semel affectũ: vix eius saporẽ amittit: etiam si alio postmodũ repleatur diuersi saporis: sic iuuenile cor spirituali doctrina imbutum, vix eius dulcedinẽ perdit: etiam eum seculari occupatur, postea cui intendit. si autẽ tacendo sapientium verba contemnit audire: nec ad vllam ascendet scientiam spiritualis vitæ.

De exemplo cultri.
Cap. CXLII.

Tque qui proprio caret cultro: merito V esurit si alieno incidere nolit: sic & iste propria carens scientia: iure spirituali fame deperit, cũ aliena nolit tacendo scientia vti. Tacendo igitur sapientium verbis attendat: vt ad scientiam spiritualis vitæ doctrinę eorũ pertingat. Cõtinendo autem corporis membra: vt suprà dictum est: in melius proficit: quia mẽtem hoc modo stabiliorem & placitam reddit. Mẽs L verò stabilis & placida: placida exterius verba reddit & ipsa.

De exemplo aquæ quietæ & solis radiis.
Cap. CXLIII.

T enim aqua quieta cũ ex vna parte so- V lis suscipit radium: ex altera quietum & ipsum aliquo in pariete reddit: sic mens pacata suscipiens aure cuispiã verbum: ore remittit & ipsum paeatum. Vt verò aqua commota radium commiotum: sic & mens turbata verbum reddit turbatum & omnem exterius actũ. Vt ergo ad quietem mentis & oris & operis sibi proficiat iuuenis: quæque membra decenter contineat. Erubescendo autem sicut & dictum est in melius proficit: quia verecundia pœnitẽtiam parit, cuius alia quidem fieca, alia verò humida est.

De pœnitentia fieca & humida.
Cap. CXLIIII.

Icca nanque pœnitẽtia est, cùm aliquẽ S quidem sui peecati pœnitet: sed humo- M re pietatis suique ipsius compunctione caret. Humida verò est cũ habet vtrunque, suũque luget peccatum magnæ cordis cõtritione. Vt ad hanc ergo sibi profit pœnitentiam, nõ iuuenis tãtùm, verũetiam omnis homo erubescat cùm quid agit illicitum.

De exemplo arborem magnam succidere volentis.
Cap. CXLV.

St autẽ sciendũ quã magni alicuius pœ E nitet criminis sibi esse agendũ, more arborẽ magnam succidere volentis. Sicut enim ille minora in circuitu arbusta prius curat succidere, ne sibi arborẽ ipsam succidenti possint obesse: sic & huic vitia minora illi crimini vicina prius sunt extirpanda, ne qua sibi crimẽ ipsum destruenti ferant impedimenta.

De detractione.
Cap. CXLVI.

Etractionis vitium, quod maxime ex D otiositate solet nasci, multum est cauẽdum: quia pernicioſum est multis. Vnde beatus Clemens inter cætera quæ ab ore beati Petri se didicisse fatetur hoc modo scribit.

De

A *De tribus homicidii generibus.*
Cap. CXLVII.

Ria sunt genera homicidij, quæ pari T pœna plectuntur: Interfectio fratrum, detractio, odium. De qua etiam Paulus
Galat.5. dicit: Si comedetis & inuicem mordetis, videte ne ab inuicem consummamini. Comedit nanque alter alterum, & quasi morsum in eum facit quotienscunq; aliquis aliquem male loquendo viliorem efficit: vnde necesse est vt ab inuicem consummantur, pœnis videlicet gehennalibus detrusi miserrime puniantur. Sic igitur is qui alterum detrahendo comedit, cõsumitur ab eo quem morsibus detractionis consumere gestit. Nam cùm eius vitam per detractionem dilacerat, semetipsum ante iustum iudicem deum cõdemnat. Sicque plerunque contingit, vt is qui alteri derogat nisi resipiscat, coram deo in dãnationem cadat: quanuis ille cui detrahitur nihil læsionis ex ipsa detractione sentiat. Quid autem detractio operetur, vel quid sit inquiram°,
B & inquirendo quod dominus dederit breuiter dicamus: non ideo quòd nesciatur, sed ideirco vt quod scitur melius teneatur.

De exemplo ignis & venti & humanæ mentis. *Cap.* CXLVIII.

Olet enim cõtingere, vt ignis in aliqua S materia aliquando paululum ardeat, & si vento impellitur, ad maiorem ardorẽ crescat. Taliter etiam est mens humana salubri admonitione pulsata ad opus agendũ, post suggestionem ocyus surgit ad quod prius surgere neglexerat: sicque vt ignis vento mouetur, sic mẽs à torporis desidia, admonitione excitatur.

De detractionis descriptione.
Cap. CXLIX.

Etractio itaque est quotienscunq; quis D aliquid ea intentione de aliquo dicit, vnde ipse vel minus amari siue minus appreciari possit. Detractio verò malis duritiã, pœnitentibus refrigerationem, tentatis exemplum peccandi, quasi fomenta malitiæ præstat.
C Naturale siquidem est, vt sicut id quod à nullis fieri audio, facere formido: sic illud quod à pluribus vel etiam à paucis fieri percipio, facilius præsumo, & quò plures eandem rem fecisse cognouero, eò minus eam facere dubito. Bonus ergo etsi nec pœnitens de aliquo criminali fuerit, nec tentationem aliquam inde habuerit, & alium illa vel illa criminalia perpetrasse per detractionẽ audierit, nisi sibi vigilanti oculo præuiderit, materiam superbiendi accipit. Propriũ nanque est superbiæ singularitate semper gaudere. Quapropter summopere cauendum est peccatum detractionis: quia fomes est tantæ perditionis.

De commendatione charitatis. *Cap.* CL.

1.Ioan.3. Ollit enim charitatem, sine qua impos- T sibile est, quemquam deo placere. Qui enim non diligit, manet in morte. Plus nanque peccat qui amorem proximi à corde alterius minuit, quàm qui victum ab ore pauperis rapit. Nam sicut anima preciosior est quàm corpus, sic grauius est animæ victum auferre q̃ corporis. Victus verò animæ est amor
Rom.13. dei & proximi. Qui enim diligit proximum, legem impleuit. Qui igitur dilectionem qua de- D bet anima sustentari tollit, quãtum in se est animam occidit. Propterea cauendum est ne quisquam aliquid sinistrum de aliquo loqui præsumat, nisi propter emendationem eius hoc faciat. Nam prælato aut illi quem puto posse cõsulere peccãti, & vitiorum vulnera mederi, debeo alterius malefacta propter emendationem detegere, quæ per memetipsum nequeo emendare. Et ne alius corrumpatur ipsius offensione, compendioſe etiam possum eum monere, ne tali iungatur singulari aliqua familiaritate: aliter verò nullo modo de aliquo quicquam aduersi loqui debeo.

Quòd noceat detractio, & prosit bonum audire.
Cap. CLI.

AEterum verò sicut nocet multis de C quolibet malum dicere, sic pluribus solet prodesse de aliis bona audire. Nam cũ bona de aliquo referuntur, hi qui boni sunt, eius facta æmulantur, eóque propensius in sua bonitate perseuerare nituntur quò alij eiusdem bonitatis sectatores laudantur. Si autem pœnitus fuerint, tanto studioſius suam pœnitẽtiam, E vt boni efficiantur peragunt, quanto glorioſiores bonos esse malis sedula relatione percipiũt. Porrò si mali fuerint erubescunt, cùm de aliis bona referri audiãt, à quib° semetipsos vacuos esse considerant, tantóque facilius ad pœnitentiam reuocantur, quãtò plures & fortè debiliores se bona operari eis referuntur. Sic igitur omni Christiano in sedula consuetudine semper bona de aliis æstimare, bona loqui, nihil mali credere nihilque proferre.

De scientia voluntate & vsu.
Cap. CLII.

Vm in omnibus actionib° nostris sum- C mopere quærendum sit, vt boni simus, alioquin beati esse non poterim°: Quærendum est quibus potius vtendum sit vt boni efficiamur. Tria itaque mihi esse videntur, quæ necessaria sunt volenti effici bonus, scilicet iciõtia, voluntas, & vsus. Nã nisi quis habeat scien- F tiam bonum faciendi, nequaquam bonum vnde salutem consequatur, operari poterit. Et si habet scientiam, sed voluntatem operandi non habuerit, bonus nullo modo est. Quòd si boni agnitionem, & voluntatem operandi obtinuerit, nec tamẽ eius vsum opere compleuerit cum possit, bonus nequaquam erit.

De exemplo citharistæ. *Cap.* CLIII.

T si is qui citharista esse debuerit, citha- V ram nõ cognouit, qualiter citharœdus erit? Si etiam instrumentum illud non agnouerit, & si agnouerit, sed tangere illud noluerit, qualiter citharœdus erit? Si autem illud agnouerit & tetigerit, sed eius vsum habere eõ tempserit, nunquam propter cognitionem & voluntatem sine vsu huius artis peritus erit. Taliter nanque licet quis habeat scientiam bene viuendi & voluntatem, nequaquam bonus erit, nisi etiam boni operis vsum tenuerit iuxta suam possibilitatem.

De similitudine inter desides & peccantes.
Cap. CLIIII.

Sunt

Universidad de Deusto
Biblioteca

GSVnt autem quidam sanctarum scripturarū ignari, & dum aliquid de eis quod possent ad ędificationē sui retinere audiunt, cōtēnendo dicunt: Ad quid istud tantillū tenebo? Nō ex re tam parua sapiens ero. Cur ergo mihi laborē imponā? Dimittam, quiescā, viuam vt potero: quia frustra sapientiæ amplius studebo, nō enim omnes peribunt qui sapiētes nō sunt. Hæc & his similia, piger & insipiēs sibimet proponit, nec percipit: quia antiquus hostis ad interitū eius talia sibi suggerit, quatenus in omni vita sua nulli intēdat vtilitati: sed in negligentia & torpore semp viuat & pereat. Amplius quoq; satis, inquit, sunt sapiētes in mūdo, satis scriptores, satis qui habent peritiā artium, nō est opus vt ego me discēdo fatigē. Præterea pueritiā iam exiui, iam senectuti appropinquo, nec iam possem ad magnū sciētiæ fructum venire, si modo inciperē laborare: sic secum piger tractat, & in sui torporis desidia perseuerat. Simili etiā modo nōnunquā peccator irritatur, ne
H ad bonæ operationis exercitiū aliquādo exurgat. Solet enim cōtingere, vt is qui luxuriæ inquinamento fœdatur, interdū semetipsum cognoscat, & facti sui pœniteat, sed cum iterū tētatio aduenerit, & locus peccādi affuerit, dicit: Quare istam voluptatē perderē, satis etiā hanc admittere potero, sicut & multas alias feci, & cum in futuro satiatus fuero, omnia in simul cōfitebor, & sic bonus efficiar. Satiabor igitur donec deo de omnibus satisfaciam, & tunc tātum ieiunabo, tūc tot afflictionibus, tot verberibus corpus castigabo: tātum eleemosynis & parsimoniis studebo, vt in me nihil remaneat dignū supplicio. Cùm enim adhuc illa & illa in me restant sine cōfessione, cur me ab hac sola cōpescerē delectatione? Talia nonnulli interdū sibimetipsis prauè cōsulunt, nec miseri attendunt, quanta erroris caligine interius obtenebrētur. Nā quanto sunt peccatis obligati maioribus, ac bonitate pauperiores, tāto deberēt esse ad omne delectamentū diabolicæ suggestionis excu-
I tiendum ardentiores. Sicut enim virtus virtuti accumulata prodest, sic vitium appositum vitio obest. Quisquis ergo hodie quicquam boni operari potest, nullatenus hoc procrastinare debet.
Eccle. 9. Vnde Salomon: Quodcunque potest manus tua facere, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapiētia, nec scientia est apud inferos.

De similitudine inter pauperes, stultos & negligentes. Cap. CLV.

VErùm huiusmodi homines ita in peccā
V do negligentes, imitantur etiam pauperes insipientes. Siquidē pauper insipiēs cùm obolum acquirit, aut aliud quid parui munusculi dicit: Ad quid illud tātillum seruarem? non propter hoc diues ero, expēdam itaq; hoc in pomis, aut nucibus, aut qualibet alia re mihi delectabili. Non enim istud custidiendo sollicitus volo haberi. Sic stolidus dum peruipendit modica, nunquam proficit ad maiora. Sapiens autem pauper, parua quæ nanscisciturcustodit, & quo minus se habere cōsiderat: eo magis nacta, retinere desiderat, quatenus ex paruulorum congerie ad maiora quærat quandoque pertingere. Sic nimirum is qui se pauperem scientiæ ac bonitatis sentit, debet facere si ad aliquē effe K
ctum scientiæ ac bonitatis velit peruenire. Nā sicut plura grana mallam & guttæ flumen, & multi mummi diuitem faciunt, sic multæ scientiarum sententiæ sapientem, & plures bonitatis actiones, bonum quemlibet efficiunt.

De scientia, & tribus partibus eius. Cap. CLVI.

VIm igitur scientia sit necessaria, vt bo-
C nus quis efficiatur, & manifestū sit nullum eam posse cōprehendere, qui minimas eius partes negligit colligere, nisi fortè quis subito illuminetur, sicut apostoli & prophetæ: quærendum est quomodo per gratiam dei illam valeamus acquirere. Tribus itaq; causis videtur mihi illam posse adipisci, doctrina scilicet, experimento, & ratione.

De doctrina. Cap. CLVII.

ER doctrinā quippè quæ capitur lectio-
P ne & sermocinatione, sciētia acquiritur. Quia cùm quis legit, aut legentē siue loquentem audit, ad hoc vt eorum quæ leguntur siue referuntur scientiam habeat, intendit. L

De experimento. Cap. CLVIII. *De ratione.*

XPerimento verò acquiritur scientia,
E dum rei quam aliquis probauit, certam habet notitiam. Ex ratione quoq; percipitur cum per naturalem mentis discretionē, in istis quæ faciēda siue omittenda sunt quis solidatur. Scientia igitur his tribus rebus acquiritur, sed quia inflat nisi eam charitas ædificet, nil prorsus proficit absq; voluntate bonitatis. Voluntas itaque bona est quæ dei voluntati subiecta est, quæ tunc voluntati dei subiecta est, quādo id vult, quod deus vult illam velle debere, & tunc iusta siue recta dicitur, quādo id quod deus vult eam velle debere, amplectitur.

Quòd non semper debemus velle quod deus vult. Cap. CLIX.

ON enim semper velle debemus quod
N deus vult, sed hoc velle debemus quod deus vult nos velle debere. Voluit enim deus beatum Martinū ab hac vita tollere, sed si M
eius discipuli hoc tūc voluissent, crudeles vtique extitissent. At noluerūt quod deus voluit, sed voluerunt quod deus voluit eos velle debere, & viam iustitiæ tenuere. Qui ergo cū scientia voluntatem bene operandi portat, maxima ex parte bonitati appropinquat. Vnde sciēdum est, quia quicunque bonam voluntatem habere desiderat, necesse est vt à vanitate se alienare studeat. Nā sicut vna operatio aliam à se diuersam operationem excludit, sic cogitatio cogitationem expellit, & voluntas nihilominus voluntatē repellit. Cùm enim manu scribo, non agrū semino: deinde etiam cùm seminauero, scriptionem excludo: sic itaque cum & ipse inane quid cogito, non interim vtilitatem penso. Et cùm postea vtile quid pensauero, inanitatem expello. His igitur quæ diximus de scientia & voluntate trāscursis, videamus etiam quām sit necessarius vsus bonæ operationis.

De vsu Cap. CLX.

VIppè sicut corpus humanum sine fre-
Q quēti ciborum vsu nequit subsistere, sic anima absque virtutum frequentatione non

A non potest viuere. Qui ergo ad effectum bonitatis venire desiderat, necesse est vt cum scientia & voluntate etiam ipsum vsum habeat.

Quòd bonus homo de omnibus sibi bonum faciat. Cap. CLXI.

OMnis homo de omnibus hominib⁹ bo-
B nis & malis vtilitatem sibi acquirit. Siquidē cùm aliquid boni de homine bono vel malo audit, gaudet & deo inde gratias agit. Quod cùm facit mercedem à deo bonæ voluntatis accipit, ac si cooperator fuisset eiusdem operis. Malum autem si audierit, dolet, quod sibi in mercedem reputatur quasi eiusdem mali destructor fuisset, vel diminutor. Sed dicit aliquis: de bono & prosperitate inimici mei nequeo gratulari, neque de damno eius contristari, quod si ore confiteor, me condemno, corde enim mentior.

Quomodo inimici diligi possint. Cap. CLXII.

DHoc considerandū est qualiter is qui
A ī bono proficere desiderat: sibiipsi vim
B inferre debet, vt proficere valeat. Licet carnalis appetitus meus damnum inimici mei appetat: non tamē hoc ore profiteri debeo, sed potius damnum eius plangere, & contra appetitum carnis meæ illius prosperitatē fauere. Illius damnum solū verbis, si corde simul nequeo demonstrare mihi displicere. Nam si rationem consideramus, rectius agimus quando deo obedimus, quā faciamus quando carnali voluptati consentimus. Præceptum enim domini est, vt
Matt. 5. Luce. 6. inimicos diligamus. Si ergo eos affectuose diligere nequeo: quomodo carnalitatem meam ad amorem eorum flectere valeo? tamen velle debeo eos me posse amare & donec valeā hoc agere verbum quod potestati meæ subiacet bonū, & non malum de illis promulgare. Cúmq; hoc ago non mentior quando dico me illos diligere: quoniam velle adiacet mihi: perficere autem
Roma. 7. non habeo. Condelector tamen dominico præcepto secundum rationē spiritus mei vt eos di-
Videm. C ligam: quanuis corruptibilitas carnis meæ repugnet. Iā enim nō operor ego illud, sed quod regnat in me peccatum. Aliud enim est sentire, aliud consentire. Malus verò homo econtrario sibi de bonis & malis peccatum accumulat: cùm bonis omnibus inuideat: malis verò fauorem exhibeat. Huius finis interius, mors & tribulatio: iusti autem finis est Christus, vita & exultatio.

De intellectu, amore & vsu. Cap. CLXIII.

RIbus modis sentitur de⁹, videlicet in-
T tellectu, amore & vsu. Per intellectum sapimus, per amorem iustificamur, per vsum beatificamur. Inquantū quis deum intelligit, sapiens est, inquātum verò amat iustus, verū inquantum vtitur beatus. Quando quod rectum est videmus, deum per intellectum mētis sentimus: quoniam quidem quæcunque rectitudo est, ab illo est.

De similitudine inter deum & solem. Cap. CLXIIII.

IEut enim ex splendore solis, ipsum so-
S lem sentimus antequam illū perspicuè videamus, Sic ex mētis nostrę speculatione deū D
sentimus, quando verum quid ex ipsa veritatis luce perspicimus: sicq; illum intelligendo & amando per fidem & spem ad presens sentimus. 1. Ioan. 3.
In futuro autem non iam per spem sentiemus, quia videbimus eum sicuti est, non tamen eum omnes æqualiter videbunt, nec eius amore omnes æqualiter calebunt.

De similitudine inter ignem & dei amorem. Cap. CLXV.

IEut enim diuerso modo lignum & fer-
S rum ignis ardore calent, sic cælestes spiritus vel beatorū animæ inæqualiter dei amore feruent.

Quomodo sancti deum videbunt. Cap. CLXVI.

VNc autem videmus eum in ænigma- 1. Cor. 13.
N te, & quasi in pictura ea quæ dicimus, veluti pictum solem aut mare videremus. Solem quippè aut mare cùm depictavidemus. Non sicut est in ipsa re ea habemus. Cùm verò solem clare lucentē perspicimus, aut mare turbulentū vel trāquillum cernimus, rem sicuti E
est veraciter intuemur, quanuis tantā quanta in se est intueri nequeamus. Sic sancti dei in gloria sua deum videbunt: sed magnitudinem diuinitatis eius, siue immensitatem potentiæ illius comprehendere nequibunt. Non enim immēsus esset, si intellectu alicuius comprehendi potuisset.

De quatuor modis præcipiendi, & totidē obediēdi. Cap. CLXVII.

LIquando bene precipitur & bene obe
A ditur, & econtra interdum male præcipitur & male obtemperatur: aliquando bene præcipitur & male obeditur, aliquādo male præcipitur & bene obeditur. Bona est præceptio, & bona est obeditio, cū præcipitur ne castitatem quis violet & seruetur. Mala est iussio, & mala obeditio, si iubetur furari vel huiusmodi, & fiat. Bonum est præcipere, & malum obedire, vt si, verbi gratia, aliquis captiuetur, & ad capitis plexionē venitur, ne fugiat ligatur. Huic autem si forte aliquis dicat, fuge, pro te vinculis F
istis me ponā, ponā pro te accipiā. Bona quidē talis præceptio, quia ex perfecta charitate descēdit, sed mala ad hoc conceſsio: quia prorsus obuiat charitati. Nam vbi dictum est: Alter alterī⁹ onera portate, non dictum est, onera imponite. Galat. 6.
Mala est iusio & bona obeditio, vt si quis poma cedrina vel aliud aliquid quod sine periculo habere nō posset, quis prælatus sibi afferri præciperet. Vnde Dauid, aquam de cisterna sibi af- 2. Re. 23.
ferri præcepit: quæ quia in periculo suorum allata est, pœnituit præcepti, nolitq; eam bibere, sed eam domino libauit.

De timore, commodo & amore. Cap. CLXVIII.

EO quidem tribus de causis homines
D seruiunt, videlicet timore, commodo & amore. Sunt nanque nonnulli, qui si pœnas inferni non esse scirent, pro nulla reprobatione æternorum bonorum à suis voluptatibus cessarēt. Qui licet pœnas illorum qui deū minime verentur euadant, non tamen plenam retributionem inuenient. Alij autē deo seruiūt,

vt

Universidad de Deusto
Biblioteca

G vt magnum inde habeant commodum, siue in
præsenti vita, siue in hac & in futura. Quibus si de-
voluerit quadam ex ratione poterit dicere:
Gratia commodi vestri, mandata mea seruastis,
nō quia purè me diligebatis: sed quoniam à me
lucrari volebatis. Sicut hi qui regi seruiunt, Nō
quia regem multi, sed donaria diligunt regis.
Alius est qui vere Deum diligit, & solo amore
eius præcepta eius custodit. Iste profecto lega-
liter seruit, & bonam perfectámque mercedem
sibi acquirit. Igitur sicut deo ille nil præponit,
sic illi deus iusta recompēsatione reddere debet
seipsum, qui rebus omnibus excellit.

Quòd in anima tres sint naturæ.
Cap. CLXIX.

I N anima tres sunt naturæ, videlicet ra-
tio, voluntas, & appetitus. Ratio assimi-
latur angelis, appetitus brutis animali-
bus, voluntas vtrisque. Voluntas inter rationē
& appetitum media est: aliquando enim ad ra-
tionem, aliquādo ad appetitū se habet, sed quā-
H do ad rationem se conuertit: quia ea quæ sunt ra
tionabilia & spiritualia sapit, dicitur homo ra-
tionalis & spiritualis. Quando verò ad appeti-
tum se tenet, quia ea sapit quæ sunt carnalia &
irrationabilium animalium, dicitur homo car-
nalis siue animalis. Vnde scriptum est: Anima-
1. Cor. 2. lis homo non percipit ea quæ Dei sunt. Spiri-
tualis autem diiudicat omnia, & ipse à nemine
iudicatur. Cùm itaque iuxta hoc quod volun-
tas se habet, dicitur homo carnalis siue spiritua-
lis. Sciendum est quòd interdum quædam sen-
tiuntur in carne, quibus voluntas minime con-
sentit.

De suggestione, delectatione, & consensu.
Cap. CLXX.

Res nanque delectationes sunt, vna quę
T sentitur in carne præter volūtatem quæ
vocatur suggestio. Alia quæ sentitur in
voluntate cogitationis, non tamen in voluntа-
te actionis, quæ dicitur delectatio. Tertia quæ
sentitur cum voluntate operandi, & nominatur
I consensus. Sed illam quæ nominatur suggestio,
nulla pœna comitatur. Nam vbi non est con-
sensus voluntatis, nulla sequitur pœna delecta-
Rom. 8. tionis. Vnde Apostolus: Nihil damnationis est
his qui sunt in Christo Iesu, qui non secundum
ibidem. 7 carnem ambulāt. Et alibi: Condelector legi dei
secundum interiorem hominem, video autem
aliam legem in membris meis repugnantem le-
gi mentis meæ, & captiuum me ducentem in le
gem peccati, quæ est in membris meis. Interio-
rem hominē vocat ipsam rationem, legem mē-
brorum delectationem sine volūtate, legem dei
obseruationem mandatorum eius, quæ & lex
mentis dicitur: quia mente seruatur, legem au-
tem peccati, quam prius legem membrorū no-
minauerat.

De nominibus animæ.
Cap. CLXXI.

Ota quòd plura sunt nomina animæ.
N Vocatur enim aliquando spiritus, mēs,
animus, ratio, intellectus, interior ho-
mo. Dicitur etiam anima vegetabilis, sensibilis,
rationalis. Sed cùm plura nomina habeat, ad il-
la adhuc redeamus de quibus sermo fuit prius:
quia voluntas in illis aut certe se habebit: & erit K
legitima: aut illa deserendo fornicatrix, vilis &
abiecta. Nanq; si voluntas, quæ est media inter
rationem & appetitum rationi concordauerit,
legitime viuit, siverò appetitui, fornicatrix erit.
Est ergo ratio siue spiritus quasi vir, voluntas
vt sponsa, appetitus carnis quasi adulter: nō igi-
tur ei voluntas in aliquo consentiat. Scriptum
Iacob. 1. est enim: Concupiscentia cùm conceperit parit
peccatum: peccatum cùm cōsummatum fuerit,
generat mortem.

De sordido exemplum.
Cap. CLXXII.

Vemadmodum si sordidus aliquis, &
Q omni fœtore plenus occurreret alicui
dicens se cum eo velle consiliari, non
debet mundus subsistere: sic nec volūtas appe-
titui carnalia acquiescere.

De quadrato lapide.
Cap. CLXXIII.

Vadratus lapis sex æqualia habet latera,
Q in quod horum ceciderit, firmiter iace L
bit: sic prouidēdum est viro iusto, vt in
suo persistat proposito. Huius autem latera, sex
hæc sunt, prosperitas, aduersitas, sui libertas, sub-
iectio, in secreto esse & in publico, & in quibus
singulis si à diabolo impulsetur, stet: nec à pro-
posito moueatur.

De peccato. *Cap.* CLXXIIII.

E peccato tribus modis loquimur. Se-
D cundum naturam, id est, districtam iusti
tiā, vt illud: Qui dixerit fratri suo, fatue, Matt. 5.
reus erit gehennę ignis. Secundum gratiam, vt:
Quacunque hora ingemuerit peccator pecca-
tum suum remittetur ei. Et: Conuertimini ad Zach. 1.
me, dicit dominus, & ego conuertar ad vos. Se-
cundum disciplinam, vt cùm præcipitur homi-
ni tantum, vel tantùm pœnitere. Disciplina est
sub gratia, quia nullus pœnitere vel satisfacere
posset, nisi gratia præueniret.

De similitudine ceræ. *Cap.* CLXXV.

Ideas hominem in vanitate ab infantia
V vsque ad profundam senectutem cōuer- M
satum, sola terrena sapientem, & in his
penitus obduratum. Cum hoc age de spiritua-
libus, huic de subtilitate diuinæ contemplatio-
nis loquere, hūc secreta rimari cælestia doce, &
prospicies eum nequaquam posse ad hæc vide-
re: nec mirum, indurata est cera, in istis ætatem
nutriuit, aliena ab istis sequi dicit. Econtra cō-
sideres puerum ætate & scientia tenerum, nec
bonum nec malum discernere valentem, nec te
quidem intelligere de huiusmodi differentem.
Nec quidem mirum. Mollis est enim cera, &
quasi liquēs, nec imaginem sigilli quoquo mo-
do recipiens. Medius horum adolescens & iu-
uenis est, ex teneritudine atque duritia, quasi
ex senectute atque pueritia congruè tēperatus.
Si ergo hunc instruxeris, ad quemcunque vtili-
tatis profectum voles siue honestatis, aptè infor
mare valebis.

De conatu diaboli contra nouitium.
Cap. CLXXVI.

Vm diabol⁹ nequit monachatum alicui
C dare odio, nititur eum conuersationis
in qua est subruere fastidio. Et licet illi
monachatum

A monachatum propositum tenendum ad horam
quasi concedat: tamen hoc, quia sub talibus, aut
etiam inter tales, aut in tali loco suscepit, multi
modis versutiis fallaciter impulsum pœnitere
nouitiū quādoq; facit: vt dum illi persuadet in-
cœptū ꝓpositū ingratū existere, nec ad meliora
proficiat, nec quod accepit diu teneat, aut in eo
vtiliter persistat: Quippè dum incessanter labo
riosis cogitationibus de mutando, aut si mutari
non valet, saltem de improbando proposito me
ditatur, nunquam interim ad finem perfectio-
nis labor eius perueniat: sed prorsus à deo res-
puatur. Nam, quoniam illi fundamentum quod
posuit displicet, nullatenus illi structuram bonę
vitæ superedificare libet, vt sit: vt quemadmo-
dum arbustula si sæpe transplantetur, aut nuper
plantata in eodem loco crebra conculcatione
inquietetur, nequaquam radicare valens, aridi-
ditatem citò attrahit, nec ad aliquam fructus fer
tilitatem peruenit. Sic infœlix monachus, si sę-
pius de loco ad locum proprio appetitu moue
B tur, aut in vno permanens, frequenter eius o-
dio concutitur.

De pueris plantæ comparatis.
Cap. CLXXVII.

Ic quæso si plantā arboris in horto tuo
D plantares, & mox illā ex omni parte ita
concluderes, vt ramos suos nullatenus
extendere posset, cùm eam post annos exclude
res, quales putas ramos extēderet? Profecto in-
utilis arbor, rugosa, & gibbis plena, ramis suis
incuruis perplexa. Hoc vtiq; facitis, ô vos pue-
rorum magistri de pueris vestris, qui plantati
sunt per oblationem in ecclesiæ horto, vt cresc
cant & fructificent deo. Vos autem intantum
terroribus, minis & verberibus vndique illos
coartatis, vt nulla penitus liceat sibi libertate
potiri. Itaque in discrete oppressi, prauas & spi
narum more perplexas cogitationes infra se cō
gerunt, fouent, nutriunt, vnde fit, vt quia nihil
amoris, nihil pietatis, nihil beneuolentiæ circa
C se in vobis sentiunt, nec illi alicuiusboni in vo-
bis, sed quicquid est odij, impietatis, maleuolen
tiæ postea spem habeant. Contingit itaque mi-
serabili modo, vt sicut corpore crescunt, sic &
in eis timor tātum, & inuidia, & suspicio omnis
mali crescat ex vobis, semper proni & incurui,
ad vitia secum præmeditantes, aut quomodo
vestras insidias & machinationes valeant ciui-
tate, aut deinde seculo redire.

De lamina auri exemplum.
Cap. CLXXVIII

Idistis quæso vnquam artificem ex lami
V na auri vel argenti, solis percussionibus
imaginē speciosam formasse? Nō puto.
quid tunc? quatenus aptam formam ex lamina
formet, nunc eam suo instrumento leuiter pre-
mit & percutit, & postmodum planat, nunc
etiam leuamine, leuius leuat & informat, sic &
vos si pueros vestros cupitis moribus ornatos
esse, necesse est, vt cum depressionibus verbe-
rum impendatis eis paternæ pietatis, & mansue
tudinis leuamen atque subsidium. Tenera qui-
dem teneris, sicut & ipsi teneri sunt, lac scilicet
non solidum cibum præbentes eis necdum ad
perfectam ætatem prouectis.

De charitate. *Cap.* CLXXIX. D

Vi charitatem in corde retinet, hoc vn-
Q de deus gratias ei scit, habet: illi verò ad
quem tantummodo habetur misericor-
diæ. Quas enim gratias mihi debet deus si quis
me diligit? amplius cui dilectio alterius seruit,
solius commodi munus perfunctoriè suscipit.
Verbi gratia, beneficium vnum, honorem vnū
prandium vnum, vel quodlibet officij genus in
hunc modum. Alius verò charitatem quæ com
modi minus exhibuit intransitiue sibi retinuit.
Charitas enim officium ab eo qui hoc suscipit
transit. Charitas verò ipsa quæ deus est, in eo re
manet qui eam aliis impendit, bonum autem
permanens, bono transeunti melius est. Hæc i-
gitur considerando profecto perspiciemus ma-
gis esse nobis gaudendum si alios diligimus,
quàm si ab aliis diligamur. Nihil mihi debet a-
liquis, nec ego alicui, ergo charitas est exhibē-
da, non exigenda.

Quòd tribus ex causis omnis res amatur.
Cap. CLXXX. E

Vicquid amatur aut natura amatur, aut
Q rectè, aut spe commodi. Natura enim
est vt omne bonum amemus & vtile.
Rectum verò vt bene faciētem nobis amemus.
Spe commodi quādoque res amatur. Alia pro-
pter vsum, vt mel, eò quòd sit bonum & suaue,
etiam secundum vsum. Alia verò secundum ef-
fectum, vt absinthium & nonnulla naturalis po
tio: quæ cùm dent sanitatem, nullam tamen in
vsu præbent suauitatem.

Quòd tribus modis Deus diligendus sit.
Cap. CLXXXI.

Ribus etiam his modus diligendus est
T deus. Natura, quia omnibus & melior *Natura.*
& vtilior, & ideo plus cæteris est amā-
dus. Rectitudine, quoniam omnia quæ habem⁹
præstat nobis, etiam hoc ipsum quod sumus, & *Rectitu-*
tanto eum amare debemus plus nobisipsis, quā *dine.*
to maior ipse est, qui se pro nobis dedit: & no- F
bis eisdem semetipsum daturus est. Et quoniam
ei personaliter non possumus reddere illud: nō
enim is persona eius eget, ostendit nobis qui-
bus debeamus vicem reddere dicens: Mādo vo Ioan. 15.
bis, vt diligatis inuicem, sicut dilexi vos. Et apo 1. Ioan. 3.
stolus: Sicut pro nobis Christus animam suam
posuit, ita debetis pro fratribus animas ponere.
Diligere igitur debemus nos inuicem: tū quia
& bruta quædā animalia hoc faciunt, tum quia
vnius familiæ, scilicet Christi sumus: & quia in
regno eius singulos sicut nosipsos diligemus &
quia ibi æqualiter ab ipsis diligemur: indecens
enim est si in hoc mūdo habuerimus odio quos
ibi sumus habituri charissimos. Sciendum est
enim quòd quicunque ibi aderunt nobis vicē
reddent pro dilectione præsenti. Spe etiam cō- *Spe com-*
modi vel remunerationis diligendus est deus: *modi.*
quoniam immortalitatem & incorruptibilita-
tem nobis promittit.

De tribus libertatibus. *Cap.* CLXXXII.

Ibertatis siquidem modos tres dicimus
L esse, libertatem videlicet actionis, quam
omnes volunt, id est, vt libere facere
possint quæ volūt. Dicitur etiā libertas intelli-
gentiæ, quā nō omnes volunt. Est etiā libertas

Universidad de Deusto
Biblioteca

G rectę volũtatis,quæ ſemper eſt bona,hanc pauciſſimi volunt,id eſt, vt ea velint quæ debent. Notandum quòd libertas actionis ſine libertate bonæ volũtatis,ſemper eſt mala. Vnde libertas intelligendi eſt media,quę bona eſt quotiẽſcunque libertati rectę voluntatis adhæret, mala autem cũ ſine illa eſt. Habet primo quis quantulacunque libertatem intelligendi, id eſt, ſcit intelligere quid ſibi expedit, velit illã in bono, & ſic promerebitur adipiſci libertatem intelligendi quicquid expedit, volendi quodcunque debet, agendi quicquid prodeſt. Sub libertate volendi eſt libertas arbitrij.

De vexatione diaboli.
Cap. CLXXXIII.

Iabolus per peccati ſuggeſtionem quo-
D tidie it ad venãdum. Eos verò intra retia ſua retinet, quos nec dolor pro peccato proprio afficit. Illos autẽ iam amittere incipit, quos pro carnis intemperie lugere iam cõſpicit. Quoſdam autem tertij ordinis, id eſt, ſa-
H natos à carnalibus & ſpiritualibus peccatis omnino perdit. Primi omnino lugeant, doleant adhuc ſecundi, tertij verò gaudeant.

Quòd deus non horreat peccatum.
Cap. CLXXXIIII.

Orrere deus dicitur animam peccatricẽ
H nõ quòd horreat peccatum, quod nihil eſt, ſed quia nõ eſt ibi debita iuſtitia quã ibi amaret, vt dicimus nos horrere domum in qua nihil eſt quod amemus, ſed hoc & illud improprie. Virtutibus igitur adhæreamus poſtponendo vitia, & hãc patientiam amplectando cũ iugi exercitio. Patientia etenim vel quælibet virtus ſine exercitio, quaſi plumbea lancea eſt.

De viſione A. de fluuio.
Cap. CLXXXV.

Idit vt aſſererę ſolebat A. in infirmitate
V poſitus, & in ecſtaſi quodãmodo extra ſe raptus. Vidit inquam fluuium vnum rapidum atque præcipitem, in quem confluebant omnium fluxuum purgaturæ, & quarumcunque terreſtrium rerum lauaturæ, videbatur
I itaque aqua ipſa nimis turbulenta & immunda, & omnium ſpurcitiarum ſorde horrida. Rapiebat igitur in ſe quicquid attingere poterat, & deuoluebat tam viros quàm mulieres infra ſe diuites & inopes ſimul. Fœda quidem erat aqua, ex ea tamen viuebant & delectabantur in illa, vt ille aſſerebat qui eum ducebat. Illo verò ab ipſo inquirente, quiſnam torrens ille eſſet, vel quid multitudo illa in eo voluntas prætenderet, adiecit ille prædux patris noſtri atque ait: Ne mireris. Torrens, mundum ſignificat quo rapiuntur, in cuius illecebroſis ſpurcitiis inuoluuntur omnes ipſum amantes. Ex his dictis, inquit:

De verò monachatu.
Cap. CLXXXVI.

Is ne videre quid ſit monachat⁹ verus?
V Ad hoc alter: Volo. Duxit itaque illum quaſi in conſpectu cuiuſdã magni clauſtri & admodum ſpatioſi & ſpecioſi, & ait: Circunſpice. Aſpexit & ille. Et ecce parietes clauſtri illius obducti erant argento puriſsimo, herba quoq; virens in medio erat & ipſa argentea, mollis quidem & redolens & vltra humanam K opinionem delectabilis. Hæc more alterius herbæ ſub his qui in ea pauſabant, leniter flectebatur, & ſurgentibus illis ipſa quoque ſurgebat. Vt quid immorer? Quicquid eſt iocunditatis ibi erat. Cùm ergo hoc perpetuo habitandũ elegiſſet A. ductor eius ſe ei ſpopondit ſi vellet veram oſtẽſurum patientiam. Sed quia vt aſſolet, interim euigilauit, promiſsi demonſtratorem amiſit. Has igitur duas viſiones à ſancta paternitate, & à paterna ſanctitate relatas libenter audiamus, & audiando deuote teneamus, tenẽdo mente iugiter reuoluamus, vt vnius horrorem dum vacat, fugiamus, alterius velut amœnæ iocunditati & iocundę amœnitati inſiſtamus, nos qui monachatum tenemus.

De ſecuritate & pace religionis.
Cap. CLXXXVII.

Icut bubo dum in cauerna cum pullis
S ſuis eſt, lætatur, & ſuo modo bene ſibi eſt: dum verò inter coruos & corniculas ſeu alias aues eſt, incurſatur ac dilaniatur, L & omnino ſibi male eſt, vtpote, quia hic roſtro percutit, ille alis in eum irruit, alter verò vnguibus diſcindit. Ita & mihi. Quando enim cũ monachis meis ſcilicet filiis, conuerſari queo, mihi bene eſt & grata ac ſinguiaris vitæ meæ conſolatio, quando verò remotus ab illis inter ſeculares conuerſor: hincinde me variarum cauſarũ incurſus dilacerant, & quæ non amo ſecularia negotia vexant. Male itaque mihi eſt quãdo ſic ſum ac tremens pertimeſco animę meæ diſpendium. Hic idem pater noſter, quadam vice de trãs mare regreſſum regem Gulielmum minorem adiit, & vt Romam ad Papam Vrbanũ pro ſtola ſui archiepiſcopatus eundi ſibi licentiam daret, humiliter & mãſuete petiit. At rex ad nomen Vrbani turbatus, dixit ſe illũ pro papa nõ tenere, nec ſuæ cõſuetudinis eſſe, vt abſque ſua electione alicui liceret in regno ſuo papam nominare. Hinc igitur orta quędam grauis diſſenſio eſt inter regnũ & ſacerdotium, adeò quidẽ M magna, quod & ipſe abſque aſſenſu regis Anglia exiuit, Romam petiit, ibique aliquandiu cũ maximo honore & reuerẽtia, tam ab ipſo papa, q̃ à Romanis ſublimiter commorans, tandem præcatu regis ac totius regni Angliam reuiſens ſuæ profectò ſedi, deo quidem annuente ac populo fauente reſtitutus eſt.

De exemplo leporis.
Cap. CLXXXVIII.

Iſcedente autem quadam vice eodem
D patre noſtro à prædicti curia regis, pueri regis quos nutriebat, leporem ſibi occurſantem in via, canibus inſecuti ſunt, fugientem etiam intra pedes equi, quem pater ipſe inſidebat cõſecuti ſunt. Ille verò ſciens miſeram beſtiolã ſic ſe refugio conſubiiſſe, retẽtis habenis, equum loco fixit, nec cupitum beſtiæ voluit præſidium denegare. Quam canes circundantes, & linguis ſuis hãc grato obſequio hinc-inde lingentes: nec ſe ſub equo poterant eiicere, nec in aliquo lædere. Quod videtes admirati ſunt qui aderant. At pater pius vbi quoſdam aſpexit ex militibus ridere, & quaſi p̃ capta beſtiola lætitiæ fręna laxare, ſolutus in lachrymas, ait:

A ait: Ridetis? & huic vtique infœlici nullus riſus, nulla lætitia, hoſtes eius circa eam ſunt, & ipſa ſola de vita ſollicita confugit ad nos, præſidium ſuo modo flagitans. Hoc plane filij eſt & hominis animæ morientis. Nam cũ de corpore exit, mox inimici ſui maligni, ſcilicet ſpiritus qui eã in corpore degentem, per anfractus vitiorum multimodis perſequuti ſunt crudeliter aſſunt, parati ſunt eam rapere, & in mortem æternam præcipitare. At ipſa nimis anxia huc illúcq; circunſpicit, & qua tueatur defenſionis & auxilij manum ſibi porrigi ineffabili deſiderio concupiſcit. Dæmones autẽ econtrario rident, & immenſa lætitia gaudent, ſi nullo eam adminiculo fultã inuenire queant. Quibus dictis laxato frẽno iter arripuit, & beſtiam vltrà perſequi clara voce canibus interdixit. Tunc illa ab omni læſione immunis, exultans & hilaris prepeti curſu campos ſyluáſque reuiſit.

De exemplo auiculæ.
Cap. CLXXXIX.

Lia quoque vice conſpexit puerũ quen
B A dam cũ auicula in via ludentẽ, quæ pedem filo annexum habens, ſæpe cũ laxius ire permittebatur, fuga ſibi conſulere cupiens, auolare nitebatur. At puer filũ manu tenens retrahens auiculam ad ſe vſque deiicebat, hoc ingens gaudium pulchrúmque ſpectaculũ puero præſtabat: factum eſt hoc ſemel, & iterũ factum frequentius. Quod pater benignus aſpiciens auiculæ condoluit, & vt rupto filo libertati redderetur præcepit. Et ecce filum rumpitur auisq; auolat, puer plorat, pater exultat, & vocatis qui aderãt: Conſideratis, inquit, iocum pueri? Et confeſsis conſideraſſe, ait: Simili conſideratione iocatur diabolus cũ huminibus multis, quos irretitos ſuis laqueis pro ſua voluntate in diuerſa vitiorum impedimenta pertrahit. Sũt enim quidam, vt verbi gratia dicã, auaritiæ ſeu luxurię, & ſimilium flammis ſucceſsi, & ex mala conſuetudine addicti, his contingit aliquãdo vt ſua facta conſiderent, fleant ſẽq; amodo à talibus ceſſaturos ore promittant. Si more auis li
C beros ſe volare autumant, ſed quia prauo vſu irretiti ab hoſte tenentur, nolẽtes in eadem vitia deiiciuntur: fitque hoc ſæpius nec omnimodis liberantur: niſi magno conatu & gratia Dei funis rumpatur prauæ conſuetudinis.

De malitia & fœditate peccati.
Cap. CXC.

I hinc, inquit A. peccati pudorem & il-
S linc cernerem inferni horrorem, & neceſſario vni illorũ haberem immergi, prius me in infernum mergerem quàm peccatum in me immitterẽ. Malem enim purus à peccato & innocens gehennam intrare, quàm peccati ſorde pollutus cælorum regna tenere, cùm cõſtet ſolos malos in inferno torqueri, & ſolos bonos in cæleſti beatitudine foueri.

De verbis defuncti. Cap. XCXI.

Erba defuncti Oſberni monachi ad A.
V in ſpiritu delata, & ab eodem A. poſtmodum expoſita. Ter, inquit, ille defunctus antiquus ſerpens inſurrexit in me, ſed Vrſarius domini mei liberauit me, hæc dicens euanuit. Benedictus verò pater noſter viſionem il- D lam expergefactus à ſomno, ad memoriam reuocans, ac ſingula propenſius inſpiciens: quando & quibus libuit ſic eã expoſuit. Primo, inquiẽs, pro peccatis, quibus obligatus ante baptiſmum fuerat in eum inſurrexiſſe hoſtẽ antiquum. Secundo pro peccatis quæ fecit poſt baptiſmatis ſacramẽtum, ante profeſsionem. Tertio pro illis quæ fecit poſt profeſsionem ante obitum. Sed ter cecidit: peccata enim quibus aſtrictus fuerat ante baptiſmum, fidem parentum in ipſo ſacramento deleta diabolus inuenit. Illa etiam quæ in ſeculo, vel in monaſterio ante profeſsionem commiſit, in ipſa profeſsione monaſtica ęquè abolita ſerpens ille antiquus reperit. Quæ verò poſt profeſsionem fecit, vera confeſsione ante obitum monachus ille deleuit. Per illum dominum Vrſarium deſignari dixit ordinẽ angelicum. Sicut enim vrſarij vrſos, ita angeli ſpiritus malignos à ſua feuitia coercent & opprimunt ne nobis noceant inquantum volunt.

Beati Anſelmi liber de ſimili-
tudinibus explicit. E

Eiuſdem beati
ANSELMI CANTVARIENSIS Archiepiſcopi, liber de voluntate Dei incipit.

Vmana ratio cùm de Deo ſemper
H debeat tractare, & ad laudem eius aliquid cõuenienter dicere, nomina per quæ proprie loquatur non habet, ſed nomina hominibus data & impoſita accipit, & per ipſum effectum omnipotentiam eius ſaltem vel tenui oratione aperire conatur, & hoc facit ex iſtis rebus colligens effectum voluntatis Dei ſecundum occultam iuſtitiam, vel ſecundum miſericordiam, F vel ſecundum iræ ipſius vindictam. Ad incomprehenſibilem enim deitatis proprietatem aſpirare non poteſt. Hinc nos quoque de voluntate dei, aliquid dicere cupientes, actum rerum attendimus, quoniã ad ipſius celſitudinis culmẽ anhelare non valemus. Voluntatem igitur Dei appellamus quicquid in nobis ipſe miſericor diter operatur, reuocãdo nos ab errore, vel pie confirmando iuſtitię. Voluntas quoque dicitur pœna & reprobatio quorundam dei occulta, di ſtrictione facta iuſtitiæ. Voluntas dei eſt (vt breuiter dicam) quicquid fit, vt fieri inuenitur in creaturis. Sed dicitur: ſi omnia procedunt ex voluntate dei, quam conſtat ſemper bonam & rectam eſſe: tunc omnia & recta ſunt: & ſi hoc eſt tũc fruſtra indicatur aliquis iniquus, vel damnatur impius: quod fateri, cõtrarium inuenitur catholicæ fidei. Dicendum eſt igitur, voluntatem Dei multipliciter accipiri: quicquid poſtea opponatur, ſine omni difficultate opulentius aperitur. Voluntas itaque Dei accipitur aliquando in ſcripturis, æquipollens omnipotenti ſuæ præſcientiæ, & ordinationi ſagaciter

Voluntas dei quæ dicatur.

Voluntas dei multipliciter dicitur.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Comnia disponenti. Vnde dicitur: Omnia quæ-
Psal. 113. cunque voluit dominus fecit, hoc est, quicquid deus ab æterno facturũ se ordinauit: nihil inexpletũ reliquit. Accipitur etiã dei voluntas, nomen rerũ secundũ quendã effectũ misericordię
1. Tim. 2. dei vt ibi: Vult de⁹ omnes saluos fieri, quod est dicere, facit sanctos velle, vt omnes salui fiant quod ipse tamen vult, hoc est, ipse disposuit: sed sanctos facit velle, dei & proximi inspirãdo dilectionẽ, qua dilectione nõ inconuenienter fiũt in ecclesia orationes à sanctis, p schismaticis, & hæreticis, iudæis quoq;, & gentilibus. Institutio diuina, dei volũtas nõ improprie appellatur Dei autẽ institutio in duo diuidi potest, in præcepta diuinarũ scripturarum. & in legẽ naturalẽ: quęcunq; homini incita est naturalis, quę est
Tob. 4. Quod tibi nolueris, alteri ne feceris &c. Cui, quicunq; obuiat, dei voluntatẽ nõ seruat. Præcepta etiã diuinarũ scripturarũ, & rectæ obseruationes ecclesiarum, voluntas dei non immeri to appellantur: quibus, quicunque obseruanter nõ acquiescit, à dei voluntate deuiare, penitus
H dicitur, cùm tamen ab ordine præscientiæ eius nullatenus valeat exorbitare. Ecce, volũtas dei quatuor modis accipitur à doctorib⁹ magistris scilicet pro scientia dei, pro voluntate sanctorũ qui volunt & iniustos charitatiuè saluari, pro ratione humana, quarto pro præceptis diuinis. Si quis verò oculo mentis hos modos considerat non vlterius in dei voluntate determinãda impeditus laborabit: sed vocis acceptione fideli intendẽs ingenio, de verbis facile diiudicabit. Itaque cùm dicitur, adulterium, vel homicidiũ vult, vel non vult deus fieri. Hæ verò propositiones nõ repugnant sibi, nec contradicunt: am bæ enim verę sunt & indubitabiles, si quis hui⁹ vocis æquiuocationem multiplicẽ, quę est, vult fideliter attendat. Nam deus vult adulterium, hoc est, præscit, prędidet. Vnde nullus dubitat, quia omnia videt, & omnia præscit. Itẽ, nõ vult hoc est, non præcipit, vel mentibus fidelũ inspirando nõ facit velle. Vel non vult deus adul
I terium. i. ex vi rationis animæ, ex naturali scilicet lege data à deo, non habemus quod quis in hoc nec etiã in alio debeat offendere proximũ. Iuxta has autẽ determinationes, potest quilibet has dei voluntates determinare apertè. Sed videndũ est quoddam satis subtilius, quod occurrit huic de voluntate disputationi. Nã volũtati dei volũtas hominis adhęret plerunq;, sed inde damnatur homo, voluntati dei quoq; nõ adhęret hominis voluntas, & inde remuneratur homo. Item, vult homo quod nõ vult deus, & habet inde præmium à deo: non vult homo quod vult deus, & inde consequitur laudem, & multis aliis hanc voluntatem variari modis sagacũ industria per se poterit indagare. Sed nũc ad expositionẽ supradictorum redeamus, vult deus quod vult homo, si dãnosè, vt homicidium, vel adulterium, quod vult deus, hoc est, præsciuit: sed homo etiã hac voluntate damnatur, prohibitũ est enim ei. Vult deus vt pater alicuius moriatur, vel vult alicuius hominis mortem, quod homo non vult affectu naturali, vel cõpassione proximi, & remuneratur ex hoc tali affectu, si in cęteris regulam rectè viuendi non excesserit in omnibus tamen quæ vult & quæ facit, diui- K
næ voluntati concordare intendit, & nihil cõtra eum facere disponit: quia tunc tantum est bona voluntas humana, quãdo vult illud quod deus vult illam velle: & sic concordat diuinæ, quæ magistra est humanę. Magna quidem volũtas dei incõprehensibilis est, sicut ipse deus cõtra quam vult homo quia non plenè eã cognoscit, quod in futuro erit. In præsenti verò quoſdam effectus eius percipit secũdũ perceptionẽ vel prohibitionem, & ille obedit. In his autem supradictis, non est æquum intelligere aliquem aliquod falsum vel superfluũ dictum fuisse, vel contra sanctorum auctoritatẽ. Dicit enim Augustinus in Enchiridio, cap. 100. Propterea magna voluntas eiusdẽ domini exquisita in omnes voluntates eius, vt & miro & ineffabili modo non fiat pręter voluntatẽ eius, quod etiã cõtra eius voluntatẽ fit, quod non fieret si nõ sineret, nec vtique nolens finit, sed volens: nec sineret L
bonũ fieri malè, nisi omnipotẽs & de malo posset facere bene. Est & alia huius voluntatis diuisio. Alia enim potest dici efficiens, alia approbans, alia concedens, alia permittens. Efficiens voluntas in deo facit quicquid vult: Efficiẽs in homine, quod potest homo & vult ipso actu. Approbans est quæ approbat aliquid, & hæc ad hominem pertinet & ad deum. Approbans in deo est, quę vult omnes saluos fieri: quoniam nullum prohibet, quantum ad se, saluum fieri: immo si quis ad hoc laborat, approbat. Patens est quidem, quæ sit approbans in homine. Cõcedens est, quæ concedit vt fiat aliquid. Concedente autem voluntate, vult deus, vt homo qui melius non proposuit, vxorem ducat. Permittens volũtas est, quæ permittit aliquid fieri, etsi displiceat quãdoq;. Et hoc modo dicitur deus velle mala, quæ permittit fieri. Vnde dicitur: *Roma. 9.*
Quem vult indurat, & cui vult miseretur. Augustinus de ciuitate dei: Cùm dicitur deus mutare voluntatẽ, vt quibus lenis erat: Verbi gratia, reddatur asper, illi potius quàm ipse mutãtur, sicut mutatur sol oculis sauciatis, & asper- M
quodãmodo ex miti & ex delectabili, molestus efficitur, cũ ipse apud se maneat idem qui fuit. Dicitur etiã voluntas dei, quam facit in cordibus obedientiam mãdatis eius, de qua dicit A- *Philip. 2.*
postolus: Deus qui operatur in nobis & velle. Secundũ hanc voluntatem etiam velle dicitur, quod ipse non vult, sed ipse suos id volentes facit: sic orant pro quibusdã piè sanctæq; inspirati ab eo sancta voluntate, & quod orant non facit. Secundum verò voluntatẽ suam, quæ eius præscientia sempiterna est, omnia quęcunq; voluit fecit, nõ solùm præterita vel præsentia, sed etiam futura. Gregorius: Deus vult omnes homines saluos fieri, id est, nulli saluãtur, nisi quos vult saluari, vel de omni genere hominum aliqui saluantur. Vel vult omnes saluos fieri, id est non cogit aliquem damnari. Item, de coniuge infideli dimittendo, dici oportet, non dimittat, quia & si licet non expedit. Itẽ in libro de parulorum baptismo: Sicut bono male vti malũ est, sic malo bene vti bonum est.

Beati Anselmi liber de voluntate dei explicit.

Eiusdem

A

Eiusdem beati ANSELMI CANTVARIENSIS Archiepiscopi, liber de cõcordia præscięti & prædestinationis, necnon gratiæ dei cum libero arbitrio, incipit.

E tribus illis quæstionib⁹, in quibus dei
D præscięti atq; prædestinatione, necnõ & gratiæ liberum arbitrium repugnare videtur, quod mihi deus dignabitur aperire, curabo ipso adiuuante, scribendo ostendere.

Quòd præscientia dei videatur discordare à libero arbitrio, quod non est.

Idetur quidem præscientia dei, & libe-
V rum arbitrium repugnare: quoniam ea
B quæ deus præscit, necesse est esse futura, & quę per liberum arbitriũ fiunt, nulla necessitate proueniũt. Sed repugnãt, impossibile est simul & præscięti dei esse quę omnia præuidet, & aliquid per libertatẽ arbitrij fieri. Quę impossibilitas si abesse intelligitur, repugnãtia quę videtur inesse penitus remouetur. Ponam⁹ itaq; simul esse præscientiam dei quã sequi necessitas futurarum rerũ videtur, & libertatẽ arbitri, per quam multa sine necessitate fieri vidẽtur, & videamus, vtrũ ipossibile sit hęc duo simul esse. Quod si est impossibile, oritur inde aliud impossibile. Inpossibile siquidem est, quo posito aliud impossibile sequitur. Sed si aliquid est futurum sine necessitate, hoc ipsum præscit deus, qui præscit omnia futura: quod autẽ præscit deus, necessitate futurũ est, sicut præscitur: Necesse est itaq; aliquid esse futurũ sine necessitate. Nequaquã ergo recte intelligẽti hæc repugnare vidẽtur, præscientia, quã sequitur necessitas & libertas arbitrij, à qua remouetur ne-
C cessitas: quoniã & necesse est, quod deus præscit futurũ esse, & deus præscit aliud aliquid esse sine omni necessitate. Sed dices mihi: Nõ remoues tamẽ à me necessitatẽ peccãdi vel nõ peccãdi: quoniã deus præscit me peccaturũ vel nõ peccaturũ? & ideo necesse est me peccare si peco, vel nõ peccare si nõ peco. Ad quod ego: Nõ debes dicere, præscit me deus peccaturum vel nõ peccaturũ, sed præscit me deus peccaturũ sine necessitate vel non peccaturũ: & ita sequitur, quia siue peccaueris, siue nõ peccaueris vtrũque sine necessitate erit: quia præscit deus futurũ esse sine necessitate hoc quod erit: vides igitur non esse impossibile, simul esse præscientiam dei, per quam futura quæ præscit dicũtur esse ex necessitate, & libertatẽ arbitrij, per quã multa fiũt sine necessitate. Si enim est ipossibile, sequitur aliud impossibile, sed nulla nascitur ex hac impossibilitas. Forsitan dices: Nondum aufers à corde meo vim necessitatis cùm dicis: quia necesse est me peccaturum esse, vel non peccaturum sine necessitate, quia hoc præscit deus. Necessitas enim videtur sonare coactionem vel probationem. Quare si necesse est me D
peccare ex voluntate, intelligo me cogi aliqua occulta vi ad voluntatem peccandi, & si nõ peco, à peccãdi volũtate prohiberi. Quapropter necessitate videor inde peccare si pecco, vel nõ peccare, si nõ pecco. Et ergo sciendũ est, quia sæpe dicimus, necesse est, quod nulla vi esse cogitur, & necesse non esse quod nulla prohibitione remouetur. Nã dicimus necesse est deũ immortalẽ esse, & necesse est deũ nõ esse iniustũ non quòd vis aliqua cogat eũ esse immortalem aut, prohibeat esse iniustum: sed quoniam nulla res potest facere, vt non sit immortalis aut vt sit iniustus. Sic itaque si dico necesse est esse te peccaturum, vel nõ peccaturum, sola voluntate sicut deus præscit, nõ est intelligendum quod aliquid prohibeat voluntatem quę non erit aut cogat illa esse quæ erit, hoc ipsum nãq; præscit deus, qui præuidet aliquid futurum ex sola voluntate. Sed voluntas non cogitur aut prohibetur vlla alia re, quia sic ex libertate fit quod fit ex volũtate. Si igitur hæc diligẽter intelligũtur
B puto quia & præscientiam dei & libertatem arbitrij simul esse, nulla prohibet incõuenientia. Denique si quis intellectum verbi propriè cõsiderat, hoc ipso quod præscirι aliquid dicitur, futurũ esse pronunciatur. Non enim nisi quod futurum est præscitur, quia scientia nõ est nisi veritatis. Quare cũ dico, quia si præscit aliquid necesse est illud esse futurum. i. ac si dicam, si erit ex necessitate erit, sed hæc necessitas nõ cogit nec prohibet aliquid esse aut nõ esse. Ideo enim quia ponuntur res esse, dicuntur ex necessitate esse, aut quia ponuntur non esse, affirmãtur nõ esse ex necessitate: non quia necessitas cogat aut prohibeat rem esse aut non esse. Nam cum dico: Si erit, ex necessitate erit hic sequitur necessitas quæ rei positionẽ nõ præcedit. Idem valet si sic pronuncietur. Quod erit, ex necessitate erit. Non enim aliud significat hic necessitas, nisi quia quod erit non poterit simul nõ esse. Pariter autem verũ est quia fuit & est, & erit aliquid non est ex necessitate, & quia necesse est fuisse omne quod fuit, & esse quod est, & F
futurum esse quod erit. Quippè non est idem rem esse præteritã, & rem præteritam esse præteritam, aut rem esse præsentem, & rem præsentem esse præsentem: aut rem esse futuram, & rẽ futuram esse futuram: sicut non est idẽ rem esse albam, & rem albam esse albam. Lignum enim non est semper necessitate album, quia aliquãdo prius quàm fierat album: potuit non fieri album, & postquã est album, potest fieri non album: lignum verò album, semper necesse est esse album: quia nec antequã sit, nec postquã est album, fieri potest vt album simul sit non albũ. Similiter res non necessitate est præsens: quoniam antequã esset præsens potuit fieri, vt præsens nõ esset, & postquã est præsens potest fieri non præsens. Rẽ autem præsentẽ necesse est esse præsentẽ semper: quia nec prius q̃ sit nec postquã est præsens, potest præsens simul esse & nõ præsens. Eodẽ modo res aliqua, vt quędã actio non necessitate futura est, quia prius q̃ sit, fieri potest vt non sit futura. Rẽ verò futuram necesse est esse futuram: quoniam futurũ nequit esse

Universidad de Deusto
Biblioteca

G simul & non futurum. De præterito autẽ simili
ter verũ est, quia res aliqua nunc est necessitate
præterita: quoniã antequã esset, potuit fieri vt
non esset, & quia præteritũ semper necesse est
esse præteritũ, quoniã non potest simul esse præ
teritum & nõ esse præteritũ. Sed in re præteri-
ta est quoddam quod non est in re præsenti vel
futura. Nũquã enim fieri potest, vt res quę præ
terita est fiat nõ præterita: sicut res quædã quæ
præsens est, potest fieri nõ præsens, & aliqua res
quæ nõ necessitate futura est, potest fieri vt nõ
fit futura. Itaq; cũ dicitur futurum de futuro,
necesse est esse quod dicitur, quia futurũ nunq̃
est non futurum, sicut quotiens idẽ dicimus de
eodẽ. Cũ enim dicimus, quia omnis homo est
homo: aut si est homo, homo est: aut omne albũ
est albũ, & si est albũ, album est: necesse est esse
quod dicitur: quia nõ potest aliquid simul esse
& nõ esse. Quippè si nõ est necesse, omne futu-
H rũ quod futurũ: quoddã futurũ non est futurũ,
quod est ĩpossibile. Necessitate ergo omne fu-
turũ, futurũ est, & cùm futurũ dicitur de futuro
si est futurũ, futurũ est: sed necessitate sequẽte
quæ nihil esse cogit. Cũ autẽ futurũ dicitur de
te, nõ semp res necessitate est, quãuis sit futura
Nã si dico cras seditio futura est in populo, nõ
tamen necessitate erit seditio. Potest enim fieri
antequã sit vt nõ fiat etiam quæ futura est. Ali-
quãdo verò est, vt res sit ex necessitate q̃ dicitur
futura vt si dico cras esse futurũ ortũ solis. Si er
go cũ necessitate pronũcio futurũ de re futura,
hoc modo seditio cras futura, necessitate futura
est, aut ortus solis cras futurus, necessitate futu
rus est. Seditio quidẽ quę nõ erit ex necessitate
sola sequenti necessitate futura asseritur: quia
futura de futura dicitur. Si enim cras futura est,
necessitate futura est. Ortus verò solis duabus
necessitatibus futurus intelligitur, scilicet &
præcedẽti quæ facit rẽ esse: ideo enim erit quia
necesse est vt sit, sequenti quæ nihil cogit esse,
quoniam idcirco necessitate futurus est quia fu
turꝰ est. Quapropter cũ dicimus, quia quod deꝰ
I præscit futurũ necesse est esse futurũ: nõ asseri-
mus semper rem esse necessitate futuram: sed
rem futuram, necessitate esse futurã. Non enim
potest futurum simul non esse futurum. Idem
sensus est si sic dicitur: Si deus præscit aliquid
non addendo futurum: quoniam in prescire in-
telligitur futurum. Nam non est aliud præscire
quàm scire futurũ: ideo si præscit deus aliquid
necesse est illud esse futurum. Non ergo sem-
per sequitur præscientiam dei rem necessitate
futuram esse: quoniam quanuis omnia futura
præsciat, nõ tamẽ præscit cũcta futura necessi-
tate, sed quædã præscit ex libera rationalis crea
turæ voluntate futura. Notandum quippè est,
quia sicut necesse non est deum velle quod vult
ita necesse non est in multis, velle hominem
quod vult, & similiter necesse est esse quicquid
deus vult: ita necesse est esse quod vult homo
in his, quæ deus ita subdit humanæ naturæ &
& voluntati, vt si vult fiant, si non vult non fi-
ant. Quoniam enim quod deus vult non potest
non esse, cum vult hominis voluntatem nulla
cogi vel prohiberi necessitate ad volendum vel
ad non volendum, & vult effectum sequi vo-
luntatem, tunc necesse est voluntatem esse libe K
ram, & esse quod vult. In huiusmodi ergo ve-
rum est, quia necessitate fit opus peccati, quod
vult homo facere, quanuis non necessitate ve-
lit. Quod si quæritur de peccato ipsius volun-
tatis, cum peccat volendo, vtrum sit necessita-
te? Respondendum est, quia sicut non vult ne-
cessitate, ita non est peccatum voluntatis necef
sitate. Nec necessitate operatur eadem volun-
tas: quia si non vellet sponte non operaretur,
quanuis quod facit necesse sit fieri, vt suprà di-
xi. Nam quoniam non est aliud ibi peccare quã
velle quod non debet, ita non est peccatum vo-
luntatis necessarium: sicut velle non est necessa
rium, tamen verum est, quia si vult homo pecca
re, necesse est eum peccare, sed ea necessitate
quam suprà dixi, nihil cogere aut prohibere.
Itaque quod vult libera voluntas, & patet &
non potest non velle, & necesse est eum velle.
Potest nanque non velle antequam velit, quia
libera est, & cum vult non potest non velle, sed
eam velle necesse est, quoniam impossibile illi L
est idipsum simul & velle & non velle. Opus
verò voluntatis cui datum est vt quod vult sit,
& quod non vult non sit: voluntarium siue spõ
taneum est, quoniam spontanea voluntate fit,
& bifarium est necessarium, quia & voluntate
cogitur fieri, & quod fit non potest simul non
fieri. Sed has necessitates facit voluntatis liber-
tas, quæ prius quàm sint eas cauere potest. Hæc
omnia deus qui scit omnem veritatem, & non
nisi veritatem: sicut sunt spontanea vel necessa-
ria videt, & sicut videt ita sunt. Hac ergo con-
sideratione palam est, quia sine omni repugnã-
tia, & deus præscit omnia, & multa fiunt ex li-
bera voluntate quæ antequam sint, fieri potest,
vt nunquam sint: & tamen quodammodo sunt
necessitate, quæ necessitas, vt dixi, descendit
de libera voluntate. Cognosci potest etiam nõ
omnia quæ præscit deus esse ex necessitate, sed
quædam fieri ex libertate voluntatis: per hoc
quod cùm vult aut facit deus aliquid, siue se-
cundum æternitatem, dicat immutabilem præ- M
scientiam in qua nihil est præteritum aut futu-
rum: sed omnia simul sunt sine omni motu, vt
si dicimus quia non voluit aut volet, nec fecit
nec faciet aliquid: sed tamen vult & facit, siue
secũdum tempus, velut cum proferrimus, quia
volet aut faciet, quod nondum factum esse co-
gnoscimus, negari nequit scire quæ vult & fa-
cit præscire quæ volet atque faciet. Quare si
scire atque præscire dei necessitatem ingerit o-
mnibus quæ scit aut præscit, nihil sunt secun-
dum æternitatem, aut secundum vllum tem-
pus vult aut facit, ipse facit ex libertate, sed o-
mnia ex necessitate. Quod si absurdum est vel
opinari non nesitate est, aut nõ est omne quod
scit deus, aut præscit esse vel non esse: ergo ni-
hil prohibet aliquid sciri vel præsciri, ab illo in
nostris voluntatibus & actionibus fieri, aut
futurum esse per liberum arbitrium: vt quan-
uis necesse sit esse quod scit aut præscit, tamen
multa fiunt nulla necessitate, sed libera volun-
tate, quemadmodum suprà monstraui. Nempe
quid mirum si hoc modo aliquis est ex liberta-
te & nõ ex necessitate, cùm multa sunt quæ re-

cipiunt

A cipiunt opposita, diuersa ratione. Quæ nanq;
magis opposita sunt quàm adire & abire? Vi-
demus tamen cùm transit aliquis de loco ad lo-
cum, quia idem ire, est ei adire & abire. Abit
enim de loco, & adit ad locum. Item si conside-
remus solem sub aliqua parte cæli, cum semper
cælum lustrando ad eandem partem festinet,
videmus quia idem locus est à quo recedit, &
ad quem accedit, & indefinẽter ei, eodem tem-
pore appropinquat à quo elongatur. Patet etiã
cursum eius non ignorantibus, quia si cælum
consideremus, semper transit ab occidentali
parte ad orientalem. Si verò terram attẽdimus,
nunquam nisi ab orientali ad occidentalem, &
sic semper contra firmamentum vadit: & licet
tardius cum firmamento quod ipsum in omni-
bus planetis cernitur. Ita ergo nulla oritur re-
pugnantia, si secundum prædictas rationes af-
ferimus idem aliquid esse necessitate futurum,
quia est futurum, & nulla cogi necessitate esse
futurũ: nisi ea necessitate, quam suprà dixi fieri
à libera voluntate. Si verò per hoc quod de ho
Iob.14. B mine dicit Iob deo: Constituisti terminos eius,
qui præteriri non poterunt: vult aliquis osten-
dere, quia nullus potuit accelerare vel differre
diem in qua moritur, quanuis aliquando nobis
videatur aliquis facere ex libera voluntate vn-
de moritur. Sed non est quod obiicitur, contra
hoc quod suprà diximus. Nam quoniam deus
non fallitur, nec videt nisi veritatem, siue ex li-
bertate, siue ex necessitate veniat: dicitur, con-
stitui apud se immutabiliter, quod apud homi-
nes prius quàm fiat, mutare potest. Tale etiam
Paulus Apostolus de his qui secundum propo-
Roma. 8. situm vocati sunt sancti dicit: Quos præscivit
& prædestinauit conformes fieri imaginis filij
sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus.
Quos autem prædestinauit, hos & vocauit, &
quos vocauit hos & iustificauit, quos autem iu-
stificauit illos & magnificauit. Hoc quippè p-
positum secundum quod vocati sunt sancti, in
æternitate, in qua non est præteritum vel futu-
C rum sed tantum præsens immutabile est, sed in
ipsis hominibus ex libertate arbitrij aliquando
est mutabile. Sicut enim quanuis in æternitate
non fuit, aut erit aliquid, sed tantum est: & ta-
men in tempore fuit & erit aliquid sine repu-
gnantia: ita quod in æternitate mutari nequit,
in tempore aliquando, per liberam voluntatem
antequam sit, esse mutabile probatur absque in-
conuenientia. quanuis ibi nihil sit nisi præsens,
non est tamen illud præsens tẽporale sicut no-
strum, sed æternum in quo tempora cuncta cõ-
tinẽtur. Siquidem quemadmodum præsens tẽ-
pus cõtinet omnem locum, & quæ in quolibet
loco sunt: ita æterno præsenti simul clauditur
omne tempus, & quæ sunt in quolibet tempo-
re. Cùm ergo ait Apostolus, quia deus præsci-
uit sanctos suos, prædestinauit, vocauit, iusti-
ficauit, magnificauit, nihil horum prius aut poste
rius apud deũ est, sed omnia simul æterno præ-
senti sunt intelligenda. Habet enim æternitas
suũ simul in quo sunt omnia, quę simul sunt lo-
co vel tẽpore, & quæ sunt diuersis in locis vel
temporibus. Vt autẽ ostenderet idem Apostо-
lus non illa verba se pro tẽporali significatione
posuisse, illa etiam quę futura sunt præteriti tẽ- D
poris verbo pronunciauit. Nõdum enim quos
præsciuit adhuc nascituros, iam tẽporaliter vo-
cauit, iustificauit, magnificauit. Vnde cognosci
potest, eum propter indigentiam verbi signifi-
cantis æternam præsentiam, vsum esse verbis
præteritæ significationis: quoniam quæ tẽpore
præterita sunt, ad similitudinem æterni præsen
tis omnino immutabilia sunt. In hoc siquidem
magis similia sunt æterno præsenti, tẽporaliter
præterita quàm præsentia: quoniã quę ibi sunt,
nunquam possunt nõ esse præsentia, sicut tem-
poris præterita nõ valent vnquam præterita nõ
esse: præsentia verò temporis omnia quæ trans-
eunt fiunt nõ præsentia. Hoc ergo modo quic-
quid de his quæ libero fiunt arbitrio, velut ne-
cessarium sacra scriptura pronuntiat, secundum
æternitatem loquitur: in qua præsens est omne
verum immutabiliter, nõ secundum tempus, in
quo non semper sunt voluntates & actiones no
stræ, & sicut dum non sunt, non est necesse eas
esse: ita sæpe non est necesse vt aliquando sint.
Nam non semper scribo, aut volo scribere, & E
sicut dum non scribo aut non scribere volo, nõ
est necesse me scribere, aut velle scribere: ita
necesse non est vt aliquando scribam vel velim
scribere. Cùm autem res aliter esse cognosca-
tur in tempore quàm in æternitate: vt aliquan-
do verum sit: quoniam aliquid non est in tem-
pore, quod est in æternitate: & quod fuit in tẽ-
pore quod ibi non fuit, & erit tẽporaliter quod
ibi non erit: nulla ratione negari videtur posse.
Similiter aliquid in tẽpore esse mutabile quod
ibi est immutabile. Quippè non magis oppoſi-
ta sunt, mutabile in tempore & immutabile in
æternitate, quàm non esse in aliquo tempore:
& esse semper in æternitate, & fuisse vel futurũ
esse secundum tempus, atque non fuisse vel nõ
futurum esse in æternitate. Siquidem non di-
co aliquid nũquam esse in tempore, quod sem-
per est in æternitate, sed tantum in aliquo tem-
pore non esse. Non enim dico actionem meam
crastinam nullo tempore esse, sed hodie tantum F
nego eam esse, quæ tamen semper est in æter-
nitate. Et quando negamus fuisse vel futurum
ibi esse aliquid, quod in tempore fuit aut erit,
non asserimus id quid fuit, aut erit nullo modo
ibi esse, sed tantum præterito vel futuro mo-
do dicimus non ibi esse quod ibi indesinenter
est, suo præsenti modo: in his verò nulla vide-
tur aduersari contrarietas. Sic vtique sine vlla
repugnantia dicitur aliquid esse mutabile in tẽ-
pore antequã sit, quòd in æternitate manet im-
mutabiliter, non antequam sit vel postquã est:
sed indesinenter quia nihil est ibi secundũ tem-
pus. Nam hoc ipsum ibi est æternaliter, quia tẽ-
poraliter aliquid est, & antequam sit potest non
esse sicut iam dixi. Sufficienter ex his quæ dicta
sunt puto patere, quia præscientia dei & liberũ
arbitrium nequaquam inuicem repugnãt, quod
facit vis æternitatis quæ claudit omne tempus,
& quæ sunt in quolibet tempore. Sed quo-
niam non in omnibus liberum habemus arbi-
trium, videndum est vbi & quæ sit illa libertas
arbitrij, quam semper habere creditur homo,
& quod sit illud arbitrium. Non enim idem est

Universidad de Deusto
Biblioteca

G arbitrium, & libertas qua dicitur liberum. In multis dicitur libertas & arbitriũ, vt cũ aliquẽ dicimus libertatem habere loquendi aut tacendi, & in eius arbitrio esse quid horum velit. In pluribus quoque aliis similiter dicitur libertas, & arbitrium quæ non semper assunt, aut ad salutem animæ nobis necessaria sunt. Pro illo autem arbitrio tantũ & pro illa libertate, ista ventilatur quæstio, sine quib° homo saluari nequit, postquam potest illis vti. Nam ideo conquerũtur multi, quia putãt ad salutem vel damnationem nihil valere liberum arbitrium, sed solam necessitatem, propter dei præscientiam. Quoniam ergo non saluatur homo postquam ad intelligibilem peruenit ætatem, sine sua iustitia: ibi est inuestigandum hoc arbitrium, & hæc libertas vnde agitur, vbi sedes iustitiæ est. Primum itaque ostendenda est iustitia: deinde ista libertas, & istud arbitrium. Est quidem iustitia quælibet magna vel parua, rectitudo voluntatis propter se seruata. Libertas autem ista est potestas seruãdi rectitudinẽ voluntatis ,ppter ipsam rectitudinẽ. Quas diffinitiones puto me apertis rationibus monstrasse, priorẽ quidem in tractatu quem feci de veritate, alteram verò in eo quẽ edidi, de hac ipsa libertate. in quo etiam ostensum est quomodo naturaliter & inseparabiliter sit in homine hæc libertas, quãuis non ea semper vtatur: & quod sit ita fortis, vt nulla res homini fortitudinem alias certitudinem prædictam, id est, iustitiam quam habet valeat, quandiu hac libertate voluerit vti, auferre. Iustitia verò nõ est naturalis, sed fuit separabilis in principio ab angelis in cælo, & hominibus in paradiso, & est adhuc in hac vita: non tamen necessitate, aut necessitatis vi impellente, sed habentium illam propria voluntate. Sed quoniam iustitiam qua iustus est aliquis, constat esse rectitudinem voluntatis quam dixi: quæ rectitudo tunc tantum est in aliquo cùm ipse vult, quod deus vult eum velle. Patet quia deus eandem rectitudinem non potest inuito auferre, quoniam
I non potest hoc velle. Sed neque vlle potest, vt eam habens, nolens vlla necessitate eam deserat, Quippè vellet illum non velle, quod vult eum velle, quod esse nequit. Sequitur ergo deũ velle hoc modo rectam voluntatem, ad volendum recte, & ad seruandum eandem rectitudinem esse liberam, quæ quãdo potest quod vult, libere facit, quod facit, vult. Vnde quod apertissime cognosci potest aliquã esse liberam voluntatem cum actione sua, non repugnante dei præscientia, sicut suprà monstratum est. Ponamus nunc exemplum aliquod in quo appareat, & recta & iusta voluntas & libertas arbitrij & ipsum arbitriũ, & quomodo recta voluntas impugnetur vt deserat rectitudinẽ, & qualiter eã libero seruat arbitrio. Habet aliquis in corde vt veritatẽ teneat, quia intelligit rectum esse amare veritatem. Hic vtique rectam iam habet voluntatem & rectitudinem voluntatis. Aliud autem est volũtas, & aliud rectitudo qua recta est. Accedit alius & nisi mẽtiatur minatur illi mortem. Videmus nunc in eius esse arbitrio, an deserat vitam pro rectitudine voluntatis, an rectitudinem pro vita. Hoc arbitrium quod & iudicium dici potest liberum est: quoniã ratio qua K
intelligitur rectitudo, docet rectitudinẽ illam eiusdem rectitudinis amore semper esse seruandam, & quicquid obtenditur vt deseratur esse cõtemnendũ, atque voluntatis est vt ipsa quoque reprobet ac eligat, quemadmodum rationis intellectus monstrat. Ad hoc enim maximæ datæ sunt rationali creaturæ voluntas & ratio. Quapropter idem voluntatis arbitrium, vt eandem rectitudinem deserat, nulla cogitur necessitate, quanuis mortis impugnetur difficultate. Licet enim necesse sit aut vitam aut rectitudinẽ relinquere: nulla tamen necessitas determinat quam seruet aut deserat. Nempe sola voluntas determinat ibi quid teneat, nec aliquid facit vis necessitatis, vbi operatur electio sola voluntatis. At cui non est deserendi rectitudinẽ voluntatis quam habet necessitas: palàm est quia non deest seruãdi potestas siue libertas. Sẽper enim hæc potestas libera est. Hæc enim est libertas quam esse dixi potestatem seruandi rectitudinẽ voluntatis, propter ipsam rectitudinẽ. Hac ip- L
sa libertate rationalis naturæ & arbitrium liberum & voluntas libera dicitur. Restat nunc vt consideremus cùm Deus omnia præscire, siue scire credatur: vtrum eius scientia sit à rebus, aut res habeat esse ab eius scientia. Nam si deus à rebus habet sciẽtiam: sequitur quod illæ prius sint quàm eius scientia, & sic à Deo non sint: à quo nequeunt esse, nisi per eius scientiam. Si verò quæcunque sunt, à scientia dei sumunt essentiam: deus factor & actor malorum operum est, & ideo iustè punit malos: quod non suscipimus. Hæc aũt quæstio facilè solui potest si prius cognoscitur bonum, quod est iustitia verè aliquid esse, malũ verò quod est iniustitia, omnino carere existentia. Quod in tractatu de casu diaboli: & in libello quẽ de conceptu virginali & peccato originali titulaui, aptissime mõstraui. Nõ est enim iniustitia qualitas, aut actio, aut aliqua essentia, sed tantum absentia debitæ iustitiæ, nec est nisi in voluntate, vbi debet esse iustitia. Per quam voluntatem iustitia vel iniustitia dicitur omnis rationalis natura, & quælibet ei° actio iusta vel iniusta. Omnis quippe qualitas M
vel omnis actio & quicquid aliquam habet essentiam: à deo est à quo est omnis iustitia: & nulla iniustitia, facit igitur Deus omnia quæ iusta vel iniusta voluntate fiunt, id est, bona opera & mala. In bonis quidem facit quod sunt, & quod bona sunt, in malis verò facit quod sunt, sed nõ quod mala sunt. Nã omni rei est iustam vel bonam aliquid esse: nulli verò rei est aliquid esse iniustam vél malam. Siquidem bonũ vel iustum esse, est iustitiam habere: quod est aliquid. malũ verò esse vel iniustum, est non habere iustitiam quam debet habere quod nõ est aliquid. Iustitia nãq; aliquis est: iniustitia verò nihil, sicut dixi. Est autẽ aliquod bonum quod dicitur commodum: cuius contrarium est malum quod est incõmodum. Hæc malum aliquando nihil est, vt cæcitas: aliquando est aliquid: vt dolor. Sed hoc malum cùm aliquid est deum facere non negamus: quia ipse est sicut legitur, faciẽs pacem: & creans malum. Ipse nanq; creat incõmoda, quibus exercet & purgat iustos: & punit iniustos. Esa. 45.

Itaque

A Itaque de tanto malo quod est iniustitia: per quã dicitur iniustum: certum est, quia nũquam est aliquid, nec alicui rei est esse aliquid iniustã esse. Et sicut deus non facit iniustitiam: ita non facit aliquid iniustum esse, qui tamen facit omnes actiones & omnes motus: quia ipse facit res à quibus & ex quibus & per quas & in quibus fiunt, & nulla res habet vllam potestatem volendi aut faciendi, nisi illo dante. Ipsum quoq; velle quod aliquando iustum est: aliquando iniustum: nec est aliud quàm vti potestate volendi & voluntate, quas deus dat inquantũ est, bonum est, & á deo est. Quod tunc quidem quando recte est: bonum & iustum est: quando verò non rectè: hoc solo, quia nõ rectè est, malum est & iniustum. Est autem aliquid rectè esse, & hoc est à deo: non esse verò rectè, nõ est aliquid nec est à deo. Nam sicut cùm aliquis vtitur gladio, aut lingua, aut potestate loquendi: nónne est aliud gladius aut lingua siue potestas: cùm rectus est eorum vsus: & aliud cùm non est rectus? Ita voluntas qua vtimur ad volendum: sicut ratio-
B ne vtimur ad ratiocinandũ, non est aliud, quãdo quis illa rectè vtitur: & aliud quando non rectè, nec magis nec minus est hoc quod est essentialiter cũ est iusta, quàm cùm iniusta est voluntas, per quam dicitur aut substantia aut actio iusta vel iniusta. Sic itaque facit deus in omnibus voluntatibus & operibus bonis, & quod essentialiter sunt, & quod bona sunt. in malis verò non quod mala sunt, sed tantum quod per essentiam sunt. Quemadmodum enim non est essentia rerum nisi à deo, ita non est recta nisi ab ipso. Huius verò rectitudinis de qua loquor absẽtia quæ est iniustitia: non est nisi in voluntate rationalis creaturæ, quæ semper debet habere iustitiam. Cur autem nõ habeat quã semper debet habere: & quomodo deus bona faciat, sola bonitate, & mala non sua culpa, sed hominis vel diaboli, & qualiter homo bona faciat per liberum arbitrium prçsulante gratia, & malum sola sua operante propria voluntate. & quid habeat deus in malis sine culpa sua: & homo in bonis cum lau-
C de sua, & tamen bona hominis videantur aperte imputanda deo, & mala homini: cùm de gratia & libero arbitrio tractaturi sumus: vt puto deo donante apertius patebit. Nunc autem tantum dico quod malus angelus ideo iustitiã non habet, quia eam deseruit, nec põstea recepit. homo verò idcirco illa caret: quia in primis parentibus eam abiecit, & postea aut non illam recepit: aut receptam reiecit. Puto quia gratia Dei adiuuante monstrauimus: quod præscientiam Dei & liberum arbitrium simul esse: si diligenter considerentur quæ diximus, non sit impossibile neque possit aliquid obiici quod non sit dissolubile.

Quòd sit prædestinatio, & quod prædestinatio nihil inferat necessitatis libero arbitrio.

Vnc ergo in eo sperantes: qui huc vsq; N
non perduxit discordiã, quæ inter prædestinationem & liberum arbitrium videtur esse, aggrediamur dissoluere. Ad quod p ea quæ suprà disseruimus: sicut in sequentibus patebit: non parum perfecimus. Prædestinatio videtur idem esse quod præordinatio siue præstitutio & ideo quod deus prędestinare dicitur, D
intelligitur præordinare: quod est statuere futurum esse. Quod autem deus statuit futurum esse necessitate videtur futurum esse, quare quicquid deus prædestinat: necesse est futurum esse. Si ergo deus prędestinat bona & mala quę fiũt, nihil fit per liberũ arbitrium: sed omnia ex necessitate. At si tantũ bona prædestinat, sola bona sunt ex necessitate: nec est liberum arbitriũ nisi ad mala: quod nimis est absurdum. Non ergo sola bona prædestinat Deus. Si autem bona quædam opera facit liberum arbitrium, per quę fiunt iusti absque prædestinatione, non prædestinat deus omnia bona opera quę iustos faciũt. Quare nec illos iustos, qui sunt per opera liberi arbitrij. Non ergo prçsciuit Deus eos, quia Roma. 8.
quos prçsciuit: hos & prędestinauit. Sed falsum est deum nõ prçscire aliqua bona opera, aut aliquos iustos. Non igitur quædam solius liberi arbitrij opera bona iustificauit, sed illa sola quæ deus prędestinat. Si ergo deus prædestinat omnia, & prędestinata sunt ex necessitate: cùm ni-
hil per liberum arbitrium necessitate fiat, sequi E
videtur nihil esse liberũ arbitrium manẽte prędestinatione, aut si statuimus in aliquibus liberũ arbitrium perire in illis prædestinationẽ. In primis itaque ante quæstionis respõsionem, videndũ est: quia prædestinatio non solũ bonorũ est, sed malorũ potest dici: quẽadmodum Deus mala quæ non facit dicitur facere: quia permittit. Nã dicitur hominẽ indurare cùm non emollit: ac inducere in tentationem, cũ non liberat. Non est ergo inconuenies eum hoc modo prędestinare, dum malos & eorum mala opera non corrigit. Sed bona specialius præscire & prędestinare dicitur: quia in illis facit quod sunt & qđ bona sunt. in malis autem nõ nisi quod sunt essentialiter, nõ quod mala sunt, vt suprà dictum est. Sciendum quoque: quia sicut prçscientia nõ in deo dicitur ,ppriè: ita nec prædestinatio: quia illi nec antè nec post aliquid est, sed omnia sunt illi simul præsentia. Consideremus nunc an aliqua possint prędestinari, per liberum arbitrium F
futura. Dubitari vtiq; non debet: quia eius prędestinatio & prçscientia non discordant, sed sicut præscit, ita quoque prædestinat. In quæstione de prçsciẽtia cognouimus aliqua præscire aperte futura per liberum arbitrium, sine omni repugnantia. Vnde veritas quoque euidens & ratio docet prædestinari, similiter per liberũ arbitrium quædam futura absque omni inconuenientia. Nam neque præscit deus, neque prędestinat, quemadmodum iustum futurum necessitate. Nõ enim habet iustitiam, qui eam nõ seruat libera voluntate. Pariter igitur quanuis necesse sit fieri quæ præsciuntur, & quæ prędestinantur: quædã tamẽ præscita & prædestinata non eueniunt ea necessitate, quæ præcedit rem & facit, sed ea quę rem sequitur, sicut supra diximus. Non enim ea Deus quanuis prædestinat, facit voluntatem cogendo, aut voluntati resistendo, sed in sua illa potestate dimittendo. Quanuis tamen sua voluntas vtatur potestate, nihil tamen facit, quod Deus non facit in bonis sua gratia, in malis non sua, sed eiusdem volũtatis culpa, quod sicut promisimus clarius

cùm

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cùm de gratia loquemur apparebit. Et sicut præscientia quæ non fallitur, non præscit nisi verum, sed erit aut necessarium, aut spontaneum, ita prædestinatio quæ non mutatur, non prædestinat nisi sicut est, est in præscientia. Et quemadmodum quod prescitur licet in æternitate sit immutabile, tamen in tempore aliquando antequam sit, mutari potest, ita est per omnia de prædestinatione. Patet igitur ex his quæ dicta sunt, si bene considerentur: quia nec prædestinatio excludit liberum arbitrium, nec liberum arbitrium aduersatur prædestinationi. Siquidem omnia illa quibus suprà monstrauimus, liberum arbitrium præscientiæ non repugnare, pariter ostendunt illud prædestinationi concordare. Non ergo rationabiliter quotiens aliquid contingit, operante spontanea voluntate, velut cũ homo homini facit iniuriam vnde ab illo occiditur, quidam clamant dicentes, Sic præscitum, & prædestinatum erat à deo, & ideo necessitate factum est, nec aliter fieri po-
H tuit. Quippe nec qui alium iniuria irritauit, nec qui se vindicauit hoc fecit necessitate, sed sola voluntate, quia si non sponte voluisset, neuter quod fecit, fecisset.

De concordia gratiæ & liberi arbitrii.

R Estat nunc vt de gratia & eodem libero arbitrio, eadẽ gratia adiuuante, consideremus. Quæstio ista inde nascitur, quia diuina scriptura ita loquitur aliquando, vt nihil videatur liberum arbitrium prodesse ad salutem, sed sola gratia. Aliquando verò ita velut tota nostra salus, in libera nostra consistat voluntate. De gratia siquidem dicit dominus: Si-
Ioan. 15. ne me nihil potestis facere. Et, Et nemo venit
ibidem. 6 ad me nisi pater meus traxerit eum. Et Paulus
1. Cor. 4. apostolus: Quid autem habes quod non accepi-
Rom. 9. sti? Et de Deo: Cuius vult miseretur, & quem vult indurat: &, neque volentis neque currentis sed miserentis est dei. Multa quoque alia legũtur quæ sõli gratiæ sine libero arbitrio bona nostra opera ad salutem nostrã videntur attribuere. Plures etiam asserunt experimẽto se proba-
I re quòd homo nequaquam vllo libero fulciatur arbitrio, quoniam multos absque numero immensõ mentis & corporis conatu nituntur, vt bene viuant, qui quadam difficultate imo impossibilitate aggrauati, nihil proficiũt, aut post magnum profectum repente irreparabiliter deficiunt. Liberum autem arbitrium monstrat eadem scriptura, nos habere hoc modo: Dicit de-
Esaiæ. 1. per Esaiam: Si volueritis & audieritis me, bona
Psal. 33. terræ comedetis. Et Dauid: Quis est homo qui vult vitam: diligit dies videre bonos? Prohibe linguam tuam à malo & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo & fac bonum. Et domi-
Matt. 11. nus in euangelio: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos. Tollite iugum meũ super vos, & discite à me: quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiẽ animabus vestris. Plura etiam alia & innumerabilia sunt, quæ videntur liberum arbitrium ad bene operandum excitare, & qui monita contẽnit exprobrare. Quod auctoritas diuina nequaquam faceret, si voluntatis libertatem nullã in homine cognosceret. Sed nec vllo modo es-
set, cur deus bonis vel malis pro meritis singu-K lorum iuste retribueret, si per liberum arbitriũ, nullus bonum vel malum faceret. Quoniam ergo in sacra scriptura quædam inuenimus, quæ soli gratiæ fauere videntur: & quædam, quæ solum liberum arbitrium statuere sine gratia putantur: fuerunt quidam superbi qui totam virtutem & efficaciam in sola libertate arbitrij cõsistere sunt arbitrati: & sunt nostro tempore multi qui liberum arbitrium esse aliquid penitus desperant. In hac itaque quæstione hæc erit intentio: vt liberum arbitrium simul esse cum gratia & cum ea operari in multis monstremus: sicut illud præscientia atque prædestinatione cõcordare reperimus. Sciendum est, quia sicut non de alio libero arbitrio sit hoc, vt suprà dixi, quoniam nisi de illo sine quo salutem nemo meretur: postquam intelligibilem habet ætatem, ita non de alia gratia quàm de illa, sine qua nullus saluatur homo. Omnis enim creatura, gratia existit: quia gratis facta est, & multa bo-L na dat Deus per gratiam in hac vita, sine quibus homo saluari nõ potest. In infantibus quidem, qui baptizati moriuntur antequã suo possint vti libero arbitrio: non apparet concordia quam quærimus, quoniam in illis gratia sola operatur salutem sine illorum libero arbitrio. Nam hoc quoque gratia est, quia datur aliis voluntas vt illis sua fide subueniant. In habentibus itaque intelligibilem ætatem: monstrandum est quod inuestigamus: quia de his solum versatur hæc quæstio. Quicunque autem ex his saluantur: per iustitiam saluari dubium non est. Iustis enim promittitur vita æterna: quia iu-
sti in perpetuum viuent, & apud dominum est Sapien. 5.
merces eorum. Quod autem iustitia sit rectitudo voluntatis, sacræ scripturæ monstrat auctoritas. Qua de re, sufficit vnum exemplum proponere. Cùm enim dixisset Dauid: Non re-Psal. 93.
pellet dominus plebem suam, & hæreditatem suam non derelinquet: quoadusque iustitia conuertatur in iudicium, vt doceret nos quid esset iustitia, interrogando ait: Et qui iuxta illam? M
Ad quod ipse sibi respondens ait: Omnes qui recto sunt corde: hoc est, qui recta sunt voluntate. Quanuis enim corde credamus & intelligamus, sicut corde volumus, non tamen iudicat spiritus sanctus illum rectum habere cor: qui rectè credit & intelligit & non rectè vult: quia non vtitur rectitudine fidei & intellectus ad recte volendum: propter quod datum est rationali creaturæ, rectè credere & intelligere. Nã neque rectum intellectum dicẽdus est habere, qui secundum illum non recte vult operari: propter quod fides dicitur & datur. Recte igitur intelligamus Dauid dixisse, rectos corde, rectos voluntate. Sed ne quis existimet auctoritate diuina dici iustũ illum vel rectum, qui non nisi propter aliquid tenet rectitudinem volũtatis: dicimus iustitiam rectitudinem esse volũtatis propter se seruatã: qui enim solum propter aliquid illam seruat, non eam diligit, sed aliud propter quod illam seruat, & ideo non est dicendus iustus: nec talis rectitudo nominanda est iustitia. Quando de præscientia & libero arbitrio tractabamus, exemplo quodam monstrauimus esse

posse

A posse simul rectitudinem hanc, quam voco iustitiam & liberum arbitrium, per quod planum est intelligere in aliis multis similiter esse. Si ergo possumus ostendere nullam creaturam hanc adipisci posse rectitudinem nisi per gratiã: manifesta erit inter gratiam & liberum arbitrium ad saluandum hominem: concordia quam quærimus. Dubium itaque nõ est: quia voluntas nõ vult recte, nisi quia recta est. Sicut nanque non est acutus visus: quia videt acute, sed ideo videt acute: quia acutus est: ita voluntas non est recta, quia vult recte, sed recte vult quoniam est recta. Cum autem vult rectitudinẽ, proculdubio recte vult. Non ergo vult rectitudinem nisi quia recte est. Idem autem est voluntati rectam esse & rectitudinem habere. Palam igitur est, quia non vult rectitudinem, nisi quia rectitudinem habet. Non nego voluntatem rectam velle rectitudinem, quam nondum habet quando vult maiorem quã habeat, sed illam dico nullam eã
B posse velle rectitudinem: si non habet rectitudinem qua illam velit. Cõsideremus nunc vtrum aliquis hanc rectitudinem non habens eam aliquo modo à se habere possit. Vtique à se illam habere nequit: nisi aut volendo aut non volendo. Volendo quidẽ nullus valet eam per se adipisci, quia nequit eam velle: nisi illam habeat. Quòd autem aliquis non habens rectitudinem voluntatis illam valeat per se non volendo assequi: mẽs nullius accipit. Nullo igitur modo potest eam creatura habere à se. Sed neque creatura valet eam habere ab alia creatura. Sicut nanque creatura nequit creaturam saluare: ita non potest illi dare per quod potest eam saluare. Sequitur itaque quia nulla creatura rectitudinem habet, quam dixi voluntatis, nisi per dei gratiã. Hanc autem rectitudinem per liberum arbitriũ seruari posse sicut suprà dixi, mõstrauim⁹. Deo igitur largiente inuenimus gratiam eius, ad saluandum hominem cum libero arbitrio concordare, ita vt gratia sola posit hominem saluare nihil eius libero arbitrio agente. Sicut fit in in-
C fantibus & in non intelligentibus: ipsa semper adiuuat liberum arbitrium naturale, quod sine illa nihil valet ad salutem, dando voluntati rectitudinem quam seruet per liberum arbitrium.
Rom. 9. Et quãuis non omnibus det: quoniam cui vult
Ibidẽ. 11. miseretur, & quem vult indurat: nulli tamẽ dat pro aliquo præcedenti merito, quoniam quis prior deo dedit & retribuetur ei? Si autem voluntas per liberum seruando arbitrium quod accepit: meretur aut augmentum acceptæ iustitiæ, aut etiam potestatem pro bona voluntate, aut præmium aliquod. Hæc omnia fructus sunt primæ gratiæ, & gratia pro gratia, & ideo totum imputandum est gratiæ, quia neque volentis est quod vult: neque currentis est, quod currit, sed miserẽtis est dei. Omnibus enim ex-
Rom. 9. cepto solo deo, dicitur: Quid habes quod non
1. Cor. 4. accepisti? quid gloriaris quasi non acceperis? Quomodo quidem libertas voluntatis tenentis acceptam rectitudinem: nulla necessitate vt illam deserat: expugnatur, sed difficultate impugnatur, nec eidem voluntati inuita: sed volens cedat, in tractatu de libertate arbitrij puto me ostendisse. Quibus autem modis post eandem rectitudinem acceptam, liberum arbitrium gra-D tia adiuuet vt seruet quod accepit: quanuis non omnes valeã enumerare: multifariam enim hoc facit, tamen non erit inutile aliquid mihi dicere. Nemo certe seruat rectitudinem hanc acceptã nisi volendo, velle autẽ illam aliquis nequit nisi habendo. Habere verò illam nullatenus valet nisi per gratiam. Sicut ergo illam nullus accipit nisi gratia præueniẽte: ita nullus eam seruat nisi eadem gratia subsequẽte. Nempe quãuis illa seruetur per liberum arbitrium: non tamen est tantũ imputandũ libero arbitrio quantum gratiæ, cùm hæc rectitudo seruatur: quoniam illam liberum arbitrium non nisi per gratiam præuenientem & subsequentem habet & seruat: Sic autem gratia subsequitur donum suũ vt nunquam siue paruum siue magnum sit illud dare deficiat nisi liberum arbitrium volẽdo aut rectitudinem quam accepit, deserat. Nunquam enim separatur hæc rectitudo à voluntate nisi E quando aliud vult quod huic rectitudini nõ cõcordat: sicut cùm quis accipit rectitudinẽ volendi sobrietatem, & reiicit eam volẽdo immoderatam bibendi voluptatem. Quod cum facit sua voluntate, & ideo sua culpa, perdit gratiam quam accepit. Adiuuat etiam gratia liberum arbitrium quando vt deserat rectitudinem acceptam impugnatur mitigando, aut penitus remouẽdo vim tentationis impugnantis: aut augendo affectum eiusdem rectitudinis. Denique cùm omnia subiaceant dispositioni dei: quicquid contingit homini quod adiuuat liberum arbitrium ad accipiendum aut ad seruandũ hãc de qua loquor rectitudinem: suæ gratiæ imputandum est. Dixi omnem iustitiam esse rectitudinem voluntatis propter se seruatam. vnde sequitur omnem habentem hanc rectitudinẽ: habere iustitiam & esse iustum: quoniã omnis habens iustitiam iustus est. Non tamen sentio iustis omnibus promissam esse vitam perpetuam, sed illis tantum qui sunt iusti sine omni iniustitia. Illi enim proprie & absolute dicuntur iusti F & recti corde. Est enim aliquis secundum aliquid iustus, & secũdum aliquid iniustus, vt qui castus est inuidus. Talibus nõ promittitur beatitudo iustorum: quoniam sicut vera beatitudo est sine omni indigentia: ita nulli datur nisi iusto sine omni iniustitia. Nam quoniam beatitudo quæ iustis promittitur: erit similitudo angelorum dei: sicut in angelis bonis nulla est iniustitia: ita nullus illis sociabitur cum aliqua iniustitia. Quomodo autẽ fiat homo sine omni iniustitia non est huius nostri propositi ostendere. Scimus tamen perfecto studio hęc Christiano, & per gratiam dei esse possibile. Si bene cõsiderentur quæ dicta sunt: aperte cognoscitur: quia cùm aliquid dicit sacra scriptura pro gratia, non amouet omnino liberum arbitriũ, neq; cum loquitur pro libero arbitrio, excludit grãtiam: quasi sola gratia, aut liberum arbitrium solum sufficiat ad saluandum hominem, sicut videtur illis qui hanc faciũt quæstionẽ. Ita quippe intelligẽda sunt dicta diuina: vt hoc excepto quod dixi de infantibus: nec sola gratia nec solum liberum arbitrium salutem hominis operetur. Quippe cũ dicit dominus. Sine me nihil

pote-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G poteſtis facere. non ait: nihil valet vobis veſtrũ
Ioan.15. libertum arbitrium: ſed nihil poteſt ſine mea gra
Rom.9. tia. Et cùm legitur: Neque volentis neque cur-
rentis, ſed miſerentis eſt dei: non negatur in vo
lente neque in currente aliquid prodeſſe liberũ
arbitrium, ſed ſignificatur non eſſe imputandũ
libero arbitrio: quodvult & quod currit, ſed gra
tiæ. Nam cùm ait: Neque volentis neque currẽ
tis eſt, ſaubaudiendum eſt: quod vult, & quod
currit velut cùm aliquis nudo, cui nihil debet,
& qui nullum à ſe poteſt indumentum habere,
dat veſtem: non tamen quanuis ipſe habeat po-
teſtatem vtendi & non vtendi, accepta veſte, ſi
ea vtitur imputandum eſt induto: quia indutus
eſt, ſed danti veſtem. Quapropter ita dici poteſt
Non eſt induti quod eſt indutus, ſed miſeren-
tis, id eſt, veſtem dantis. Multo verò magis hoc
diceretur ſi ille qui dedit veſtem dediſſet etiam
poteſtatem ſeruandi eam & vtendi, ſicut Deus
homini cùm dat rectitudinem ſæpefactam: dat
etiam poteſtatem ſeruandi & vtendi: quia dedit
H prius liberum arbitrium ad ſeruãdum illam &
vtendum. Si verò nudo cui nihil debetur non
daretur veſtis: aut ſi ipſe acceptam proiiceret:
nulli niſi ipſi imputaretur eius nuditas. Ita cùm
Deus alicui concepto & nato in peccato: cui ni
hil niſi pœnam debet: dat velle & currere: non
eſt volentis neque currentis, ſed miſerentis eſt
dei: & qui eandem gratiam non accipit, aut ac-
ceptam reiicit: eius eſt non dei quod in ſua du-
ritia & iniquitate permanet. Idem intellectus
habendus eſt in aliis, in quibus ſcriptura loqui-
tur pro gratia vt ſcilicet liberum nõ excludatur
arbitrium. Similiter quãdo ita loquuntur diui-
na dicta vt libero arbitrio ſoli, videantur ſalutẽ
hominis attribuere: nullo intellectu gratia ſepa
randa eſt. Sicut ergo quanuis naturalis vſus nõ
procreet prolem ſine patre, nec niſi per matrẽ:
non tamen remouet vllus intellectus aut patrẽ,
aut matrem à generatione prolis: ita gratia & li
berum arbitrium nõ diſcordant ſed conueniũt
I ad iuſtificandum & ſaluãdum hominem. In his
tamen in quibus videtur ſcriptura liberum ar-
bitrium ad rectè volendum & operandum inui
tare: quia cur hominem inuitet ad recte volen-
dum, & quare arguat non obedientem: cùm ip-
ſam rectitudinem nemo poſsit niſi gratia dante
habere vel accipere. Sciendum, quia ſicut terra
innumerabiles herbas & arbores ſine quibus hu
mana natura alitur aut etiam quibus perimitur,
ſine omni hominis cura profert: illa verò quæ
nobis ad vitam nutriendã maxime ſunt neceſſa-
ria, non ſine magno labore atque cultore nec
abſque ſeminibus, ita corda humana ſine doctri
na ſiue ſtudio: ſponte quaſi germinant cogita-
tiones & voluntates nihil vtiles ſaluti, aut etiam
noxias, illas verò ſine quibus ad ſalutem animæ
nõ proficimus, nequaquam ſine generis ſui ſe-
mine: & laborioſa cultura concipiunt & germi-
nant. Vnde illos homines quibus talis cultura
impenditur agriculturam dei vocat Apoſtolus.
Eſt autem ſemen huius agriculturæ verbũ dei:
imo non verbum ſed ſenſus qui percipitur per
verbum. Vox nanq; ſine ſenſu nihil cõſtituit in
corde. Nec ſolũ ſenſus verbi, ſed omnis ſenſus
vel intellectus rectitudinis: quẽ mẽs humana ſi-
ue per auditũ, ſiue per lectionẽ, ſiue per rationẽ K
ſiue quolibet alio modo concipit, ſemen rectè
volẽdi dicitur. Nullus nanq; velle poteſt quod
prius corde non concipit: velle autem credere
quod eſt credendum, eſt recte velle. Nemo er-
go recte poteſt hoc velle ſi neſcit, quid creden-
dum eſt. Cùm enim præmiſiſſet Apoſtolus: O-
mnis quicunque inuocauerit nomẽ domini ſal- Rom.10.
uus erit. ſubiunxit: Quomodo inuocabunt in
quem non crediderunt? Aut quomodo credent
ei quem non audierunt? Quomodo audient ſi-
ne prędicante? Quomodo verò prædicabũt niſi
mittantur? Et paulopoſt: Ergo fides ex auditu:
auditus verò per verbum Chriſti. Quod autem
dicit fidem eſſe ex auditu: intelligendũ eſt, quia
fides eſt ex hoc quod cõcipit mens per auditũ:
neque ita vt ſola conceptio mentis faciat fidem
in homine: ſed quia fides eſſe nequit ſine con-
ceptione. Addita nanque rectitudine volendi
conceptioni, per gratiam fit fides: quia credit
quod audit. Auditus autẽ eſt per verbum Chri-
ſti: hoc eſt per verbum prædicantium Chriſtũ. L
Prædicantes verò non ſunt niſi mittantur: ſed
quod mittuntur gratia eſt. Quapropter & prę-
dicatio gratię eſt: quia gratia eſt quod deſcendit
ex gratia: & auditus eſt gratia, & intellectus ex
auditu gratia, & rectitudo volẽdi gratia eſt. Ve-
rùm miſsio, prædicatio, auditus, intellectus, ni-
hil ſunt, niſi voluntas velit quod mens intelli-
git, quod voluntas facere nequit niſi accepta re
ctitudine. Recte nanq; vult cùm vult quod de-
bet: ita quod mens ex auditu verbi concipit, eſt
prædicantis: & rectitudo eſt incremẽtum quod
deus dat: ſine quo neque qui plantat, neque qui
rigat eſt aliquid, ſed qui incremẽtum dat Deus. 1.Cor.3.
Sicut ergo deus in principio per miraculum fe
cit frumentum & alia de terra naſcentia, ad ali-
mentum hominum ſine cultore & ſeminibus:
ita ſine humana doctrina mirabiliter fecit corda
prophetarum & apoſtolorum, necnon & euan-
geliſtarum, fœcũda ſalutaribus ſeminibus. Vn-
de accipimus quicquid ſalubriter in agricultu-
ra dei ad alimentum animarum ſeruamus: ſicut M
nõ niſi de primis terrę ſeminibus habemꝰ quod
ad nutrimẽtum corporum propagamus. Siqui-
dem nihil vtile ad ſalutem ſpiritualem prędica-
mus, quod ſacra ſcriptura ſpiritus ſancti miracu
lo fœcundata non protulerit, aut intra ſe non
contineat. Nam ſi quid ratione dicimus aliquã-
do quod in dictis eius aperte monſtrare aut ex
ipſis probare nequimus. hoc modo per illam co
gnoſcimus vtrum ſit accipiendum aut reſpuen-
dum. Si autem aperta ratione colligitur & illi
ex nulla parte contradicitur: quoniam ipſa ſicut
nulli aduerſatur veritati: ita nulli fauet falſitati:
hoc ipſo: quia non negat quod ratione dicitur,
eius auctoritate ſuſcipitur. At ſi ipſa noſtro ſen
ſui indubitanter repugnat: quanuis nobis ratio
noſtra videatur impugnabilis: nulla tamen veri
tate ſuſciti credenda eſt. Sic itaq; ſacra ſcriptu-
ra omnis veritatis quã ratio colligit auctorita-
te continet: cũ illam aut aperte affirmat, aut nul
latenus negat. Videamus nũc in exemplis quo-
modo verbum ſit ſemen, aut quomodo quibus
dicitur: Si volueritis & audieritis me, intelligũt Eſa.1.
& cogitant quod dicitur velle & audire: hoc eſt
obedire.

A obedire. Qui enim audit & non obedit, dicitur
non audire. Sed obedire nequeunt niſi velint.
Velle autem obedire, eſt recte velle. Rectè verò
velle nemo poteſt niſi habeat rectitudinem vo-
luntatis, quam nullus habet homo niſi per gra-
tiam. Verum rectitudo volendi aliquid nulli da
tur niſi intelligenti velle, & quod velle debet.
Videamus itaque quod dictum eſt: Si volueritis
& audieritis me: modo ſemen eſſe nequaquam
per ſe ad aliquem fructum germinans ſine adie-
ctione rectitudinis: nec ipſam rectitudinem da-
ri niſi ſeminibus. Similiter cum dicit deus. Cõ-
uertimini ad me, ſemen eſt ſine germine quan-
diu hominis voluntatẽ ſi conuertit deus ad vo-
lendum conuerſionem quam cogitat, cum au-
dit conuertimini, ſine quo ſemine nullus poteſt
velle cõuerti, dicitur etiam conuerſis, conuer-
timini, aut vt magis conuertantur aut ſeruent
quod conuerſi ſunt. Qui verò dicunt conuerte
nos deus: iam aliquatenus cõuerſi ſunt: quia re-
ctam voluntatem habent cum volunt conuerti,
B ſed orant pro hoc quod iam acceperunt vt au-
geatur conuerſio: ſicut illiqui credentes, auge
Lucæ.17. nobis fidem dixerunt. Ac ſi dicerent illi & iſti:
Auge in nobis quod dediſti, perfice quod cœ-
piſti. Quod de his oſtendi, in ſimilibus quoque
intelligendum eſt. Sicut igitur terra non germi
nat naturaliter ea quæ maxime neceſſaria ſunt
ſaluti corporis noſtri ſine ſeminibus: & licet
deus non det incrementum omni ſemini: non
tamen ceſſant agricolæ noſtri ſeminare in ſpe
meſsis aliquantulæ: ita terra cordis humani nõ
profert fructum fidei & iuſtitiæ ſine congruis
ſeminibus, & quãuis deus nõ faciat cuncta hu-
iuſmodi ſemina germinare: tamẽ præcipit agri-
colis ſuis in ſpe, inſtantiſsime verbum ſuum ſe-
minare. Oſtendimus vt puto quomodo non ſit
ſuperuacuum homines ad fidem Chriſti & ad
ea quæ fides exigit inuitare: quãuis tamen om-
nes hãc imitationem ſuſcipiant. Dixi etiã poſt:
C quare arguantur illi qui verbum dei non ſuſci-
Ioan.16. piunt cùm hoc facere nequeant, niſi gratia eo-
rum voluntates dirigẽte. Dicit enim dominus
de ſpiritu ſancto. Ille arguet mundum de pec-
cato: quia non crediderunt in me. Ad quod li-
cet forſitan difficile ſit reſpondere: quod tamen
deo dante poſſum: tacere non debeo. Notandũ
eſt: quia impotentia quæ deſcendit ex culpa nõ
excuſat impotentem, culpa manente. Vnde in
infantibus in quibus exigit deus à natura hu-
mana iuſtitiam, quam accepit in primis paren-
tibus cum poteſtate ſeruandi illam in omnem
prolem ſuam: non excuſat eam impotentia ha-
bendi iuſtitiam: quoniã propter culpam in hãc
currit impotentiam hoc ipſum nanque: quia
non habet quod per ſe reſumere nequit: hoc eſt
illi habendum impotentia in qua ideo cecidit:
quia ſponte deſeruit quod ſeruare potuit. Quo-
niam ergo peccando deſeruit iuſtitiam: ad pec-
catum illi imputatur impotentia quam ipſa pec
cando ſibi fecit. Nec ſolum impotentia iuſtitiã
habendi, ſed etiam impotentia illam intelligen-
di. Similiter in nõ baptizatis imputatur ad pec-
catum: quoniam pariter deſcendit à peccato.
Poſſumꝰ etiã rationabiliter afferere: quia quod
à prima conditionis humanæ dignitate ac for-
titudine atque pulchritudine minorata & cor- D
rupta eſt: illi ad culpam imputatur. Per hoc nã-
que minorauit quãtum in ipſa fuit honorem &
laudem deo. Quippe ſecundum dignitatẽ ope-
ris: laudatur & prædicatur ſapientia opificis.
Quãto igitur natura humana præcioſum opus
dei vnde ipſe glorificandus erat in ſe minoraut
atque fœdauit, tanto ſua culpa deum exhono-
rauit. Quod illi ad tantum ſtatuit peccatum,
vt non niſi per mortem dei deleatur. Siquidem
ipſos motus ſiue appetitꝰ quibus propter pec-
catum Adæ ſicut bruta animalia ſubiacemus,
quos apoſtolus vocat carnis concupiſcentiam
quam inuitum ſe tolerare manifeſtat, cum dicit:
Quod odi illud facio, id eſt, nolens cõcupiſco, Roma. 8.
ſatis oſtendit ſacra auctoritas imputari ad pec-
catum. Quippe cum de ſolo motu iræ ſiue ope-
re vel voce dicit dominus: Qui iraſcitur fratri Matt. 5.
ſuo: reus erit iudicio. aperte monſtrat culpam
non eſſe leuem, quam tam grauis ſcilicet mor-
tis ſequitur dãnatio. Ac ſi dicat: Qui facit quod
homo non debet facere: nec faceret ſi non pec- E
caſſet: auferri debet ex hominibus. Et cũ Pau-
lus de illis qui carnem, id eſt, concupiſcentias
ſentiunt nolẽtes, ait: Nihil damnationis eſt his
qui ſunt in Chriſto Ieſu, qui nõ ſecundum car- Rom. 8.
nem ambulant, hoc eſt non voluntate conſen-
tiunt: ſiue dubio ſignat eos qui nõ ſunt in Chri
ſto, ſequi damnationem, quotiẽs ſentiũt carnẽ
etiã ſi non ſecundũ illam ambulant. quoniã ſic
factus eſt homo: vt etiã ſentire, ſicut de ira dixi
non deberet. Si quis igitur quæ dixi diligenter
conſiderat: nullatenus eos qui propter culpam
ſuam verbum dei ſuſcipere nequeunt rectè ar-
guendos dubitat. Quibus autem datur gratia fi-
dei Chriſtianæ, ſicut illis in baptiſmo dimitti-
tur originalis iniuſtitia cum qua naſcuntur: ita
omnis culpa impotẽtiæ & totius corruptionis,
quam propter peccatum primi hominis incur-
rerant, & per quam inhonoratur deus, ignoſci-
tur. De nulla nanque culpa quæ ante baptiſmũ
in illis erat: poſt baptiſmum arguitur, quanuis F
ipſa corruptio & appetitus, quæ ſunt pœna pec
cati, non ſtatim in baptiſmo deleantur, nec vllũ
illis imputatur delictũ poſt baptiſmũ niſi quod
ſua voluntate fecerunt. Vnde apparet: quia cor-
ruptio & mala quæ fuerũt pœna peccati & poſt
baptiſmum remanent: non ſunt per ſe peccata.
Sola nãque eſt per ſe iniuſtitia peccatum, & illa
quæ ſequuntur iniuſtitiam propter cauſam ſuã
iudicantur peccata donec ipſa remittatur. Nam
ſi peccata eſſent: in baptiſmo delerẽtur, in quo
omnia peccata in ſanguine Chriſti lauãtur. Itẽ
ſi proprie peccata dicerentur, eſſent in brutis
animalibus peccata, ad quorum ſimilitudinem
illa propter peccata noſtra ſuſtinet natura. Eſt
& aliud quod valde timendum eſt quod in pri-
mo peccato humanæ naturæ cognoſci poteſt. Pſal.60.
Quoniã enim homo eſt ſpiritus vadens & non
rediens: poſtquam ſponte cadit (vt de voluntа-
riis peccatis nunc loquimur tãtum) nullo mo-
do poteſt reſurgere niſi gratia releuetur: ſed
merito ſuo de peccato in peccatũ vſq; in abyſ-
ſum peccatorum ſine fundo: hoc eſt profundo
ſine æſtimatione demergatur, niſi miſericordia
retineatur, ita vt etiam illi bonum vertatur in
odium

Universidad de Deusto
Biblioteca

G odium & sit ei in mortem. Vnde dicit dominus
Ioan.15. apostolus: Si mundus vos odit scitote quia me
2.Cor.2. priorem vobis odio habuit. Et apostolus: Bonus odor sumus deo, aliis quidem odor mortis
Rom.9. in mortem, aliis autem odor vitæ in vitã, propter quod dicitur de eo, qui cui vult miseretur & quem vult indurat. Verum quorum miseretur non omnium æqualiter miseretur: neque quos indurat omnes æqualiter indurat. Cur autem in hac vita perseueret in nobis pœna peccati deleto peccato, alia quæstio est. De qua licet nunc tractare non proposuerimus, breuiter tamen dico: quia si incorruptionem statim in baptismo vel in martyrio mutarentur fideles perret meritum, vt homines nisi illi qui primi sine exemplo crederent: nullo modo saluarentur.
Nẽpe deficerent fides & spes, sine quibus nullus homo habens intellectum, regnum dei mereri potest, fides nanque & spes sunt earum rerum quæ nondum videntur. Cum enim videretur homines qui ad Christum conuerterẽtur
H statim transire ad incorruptibilitatẽ: nullus esset qui saltem velle posset se subtrahere à tanta beatitudine quam videret: Vt gloriosius per fidei atque spei meritum beatitudinem quam desideramus adipiscamur: manemus quandiu in hac vita sumus in hoc quod iam non imputatur ad peccatum quanuis euenerit propter peccatum. Denique non promittitur nobis per baptismum & fidem Christianam beatitudo quam habebat Adam ante peccatum in paradiso: sed quam habiturus erat quando completus esset numerus hominum qui assumendi erãt ad perficiendum ciuitatem supernam: quæ & de angelis & de hominibus est complenda: vbi non generabunt homines sicut facerent in paradiso Si ergo conuersi ad Christum mox transirent in illã incorruptibilitatem, non essent homines de quibus colligi posset ille numerus quoniam ad beatitudinem quam viderent: nullus posset non festinare. Hoc puto esse quod dicit apostolus de illis: Qui per fidem operati sunt iustitiam
Hebr.11. &hi, inquit, omnes testimonio fidei probati nõ
I acceperunt repromissionem, deo pro nobis melius aliquid prouidente, ne sine nobis consummarentur. Si enim quærit quid nobis melius prouiderit ex hoc quia illi non acciperunt repromissionem: nihil conuenientius responderi posse video: quàm quod suprà dixi: quia saltem si illis propagatis non differretur promissa iustis beatitudo, periret meritum in illis qui non per fidem hoc: sed per experimentum cognoscerent: propagatio enim hominum de qua nati sumus deficeret: quoniam omnes ad incorrupti bilitatem quam præsentem viderent currerent Magnum itaque bonum nobis prouidit deus: cũ sanctis testimonio fidei probatis distulit acceptionẽ repromissionis vt & nos propagaremur & maneret fides per quam cum illis repromissionẽ promereremur & simul cum illis cõsummaremur. Alia quoq; ratio est cur baptizati atque martyres non statim fiunt incorruptibiles. Nempe si quis seruum suum, quem proposuerat magnis aliquando ditare honoribus grauiter verberet pro culpa, pro qua nullo modo per se queat satisfacere, post hanc verberationem constituto tempore detrusurus eum in K
horrendum carcerem, vbi grauissimis torqueatur supplicijs, & sit aliquis potens apud dominum, qui pro illo satisfaciens eum reconciliet: vtique plagæ quas reus ante satisfactionem, dũ erat in culpa merito suscepit: non delentur, sed maiora tormenta in quæ dum retrusus fuerat, reconciliatione præueniẽte auertẽtur, honores quoque suos quos suo tempore accepturus erat si nõ peccasset, & quibus cariturus erat post culpã suam si non reconciliaretur, propter perfectam satisfactionem sicut prius statutum fuerat, sine omni mutatione traduntur. Quippe si ante reconciliationẽ exhæredatus esset illis honoribus quemadmodum exhęredatus erat post culpã: irrecuperabiliter si non reconciliaretur non haberet locum subueniẽdi vlla reconciliatio. Sed quomã non potuit exhæredari honore quẽ non habebat, nondũ habere debebat: hanc exhæredationem præuenire potest reconciliatio & eã auertere. Si tamen seruus ille dum iacet in
L ægritudine vapulationis donec ipsa trãseat, cor de & ore domino suo fidelitatem & correctionem vouet & soluit. ita est inter deum & hominem. Quippe quando humana natura primùm peccauit: hac pœna flagellata est vt nunquam prolem naturaliter nisi talem, qualem videmus infantes nasci generaret, ac post hanc vitam in inferno: à regno dei ad quod facta erat ĩ perpetuum exularet: nisi aliquis illam quam, vel quod ipsa sola per se sola facere non poterat reconciliarem. A quo autem reconciliari quæat non est nisi Christus. In omnibus igitur infantibus naturaliter genitis in peccato & flagellata nasci tur, quæ cùm reconciliationem accepit: flagellatio merito remanet quam ante reconciliationem suscepit. Quæ autem in inferno tormenta passura erat: in illis quos Christ⁹ redemit remittuntur, & regno dei quod post conuersionẽ paradisi terreni, suo tempore acceptura erat donatur: si tamen in fide quam promittunt in baptismo vsque in finem perseuerent. Quod autem quidam experimento existimant probare, nihil M
valere liberum arbitrium: quia multi immenso conatu nituntur vt bene viuant, & quadam (vt aiunt) impossibilitate obstante: nihil perficiunt aut post profectum irrecuperabiliter deficiunt non destruunt quod rationabiliter mõstratum est, liberum scilicet arbitrium cum gratia valere. Vt autem nitentes non proficiant aut post profectum deficiant nõ impossibilitate, sed aliquando grauialiquando facilè superabili difficultate fieri existimo. Sępissime nanque asserere solem⁹ impossibile nobis esse: quod sine difficultate perficere non valemus. Si enim diligẽter vnusquisque motus voluntatis suæ considere ret: intelligit se nunquam rectitudinem voluntatis acceptam per gratiam nisi aliquid volendo quod simul velle nequit deserere. Quod certe non facit deficiente potestate seruandi eandem rectitudinem, quę potestas est ipsa libertas arbitrij: sed deficiente voluntate seruandi quæ per se non deficit, sed alia voluntate illam vt dixi expellente. Quoniã autem ista consideratio magis versatur in voluntate, aliquid altius de voluntate: quod vt puto, non erit inutile di-
cendũ

A cendũ existimo. Sicut enim habemus in corpore membra & quinque sensus singula ad suos vsus apta: quibus quasi instrumentis vtimur: vt sunt manus aptæ ad capiẽdum: pedes ad ambulandum: lingua ad loquendum: visus ad videndum: ita & anima habet ĩ se quasdam vires quibus vtitur velut instrumẽtis ad vsus congruos. Est nanque ratio in anima qua sicut suo instrumento vtitur ad ratiocinãdum, & voluntas qua vtitur ad volendum. Nõ enim est rationalis voluntas tota anima, sed est vnaquæque aliquid in anima. Quoniam ergo singula instrumenta habent, & hoc quod sunt & aptitudines suas & suos vsus: discernamus in volũtate propter quã ista dicimus instrumentum & aptitudines eius & vsum eius: quas aptitudines in volũtate possum⁹ nominare affectiones. Affectus quippe est instrumentum volendi aptitudinibus suis. Vnde dicitur hominis anima cum vehemẽter vult aliquid, affectam esse ad volendum illud vel affectuose esse vel velle. Voluntas vtique dici videtur æquiuocè tripliciter. Aliud enim est in-
B strumentum volendi: aliud affectio, aliud vsus eiusdem instrumenti. Instrumentum volendi est vis illa animæ qua vtimur ad volendũ: sicuti est ratio instrumentum ratiocinãdi qua vtimur cum ratiocinamur, & visus instrumentum videndi quo vtimur cum videmus. Affectio huius instrumenti est: qua sic afficitur ipsum instrumẽtum ad volendum aliquid, etiam quando illud quod vult non cogitat: vt si venit in memoriam aut statim: aut suo tempore illud velit. Nam sic est instrumentum volendi affectum ad volendũ salutem, & quando illam non cogitat applicare: vt mox cum venerit in memoriam: statim eã velit. Et sic est affectum ad volendum somnum etiam quando illum non cogitat: vt cum venit in mentem velit illum suo tempore. Nunquam enim ita est affectum vt aliquando velit ægritudinem aut vt velit nunquam dormire. In iusto quoque homine similiter est affectum idem instrumentum ad volendum iustitiam, etiam cum
C dormit: vt cùm eam cogitat: statim eam velit. Vsus verò eiusdem instrumenti est quem nõ habemus nisi cum cogitam⁹ rem quam volumus. Dicitur autem voluntas & instrumentum volendi, & affectio eius: & vsus eius. Instrumentũ quidem voluntatem vocamus: quando dicimus nos conuertere ad diuersa voluntatem: modò scilicet ad volendum ambulare: modo, ad volẽdum sedere: modo ad volendum aliud & aliud. Hoc instrumentum semper habet homo: quãuis nõ semper illo vtatur, sicut habet visum, qui est instrumentum videndi etiam quando illo non vtitur, vt cũ dormit, & cum eo vtitur conuertit illum, modò ad videndum cælum, modo ad videndam terram, modo ad videndum aliquid aliud. Et sic semper habemus instrumentum ratiocinãdi, hoc est rationem, qua nõ semper vtimur: & quã ratiocinando ad diuersa cõuertit animus. Affectio verò instrumenti volendi dicitur voluntas: quando dicimus hominem semper habere voluntatem vt bene sibi sit: vocamus nanque hanc voluntatem, affectionẽ illam eiusdem instrumenti, qua vult homo bene sibi esse. Eodem modo cùm sanctus homo asse-
ritur, etiam cum dormit & non hoc cogitat: in- D
desinenter habere voluntatem iustè viuendi dicitur. Et cùm hãc voluntatem asserimus alium alio maiorem habere: non aliud dicimus voluntatem quàm illam affectionem ipsius instrumẽti qua vult iustè viuere. Instrumentum verò nõ est in alio maius & in alio minus. Vsus autẽ huius instrumenti voluntas nominatur: vt cũ dicit aliquis: modo habeo voluntatem legendi, id est, modo volo legere, aut modo habeo voluntatem scribẽdi, hoc est modo volo scribere. Sicut enim videre, est vti visu qui est instrumentũ videndi: & vsus eius est visio vel visus: quando visus significat idem quod visio significat enim etiam visus instrumẽtum ipsum: ita velle est vti voluntate quæ est instrumentũ volendi, & vsus eius est voluntas quæ non est nisi quando cogitamus quod volumus. Voluntas igitur quæ instrumentum est: vna sola est, id est, instrumentũ volendi vnum solum est in homine, sicut vna sola est ratio, id est vnum solum instrumentum ratiocinandi. Voluntas verò qua instrumẽtum illud afficitur duplex est. Nam sicut visus plu- E
res habet aptitudines scilicet ad videndum lucem, & per lucem ad videndum figuras, & per figuras ad videndum colores: ita instrumentum volendi duas habet aptitudines quas voco affectiones. Quarum vna est ad volendum commoditatem, altera ad volendum rectitudinẽ. Nẽpe nihil vult voluntas quæ est instrumentum, nisi aut cõmoditatem aut rectitudinem. Quicquid enim aliud aut propter cõmoditatem, aut propter rectitudinẽ vult, & ad has etiam si fallitur: putat se referre quod vult. Per affectionem quidem quæ ad volendum commoditatem pertinet: semper vult homo beatitudinem & beatus esse. Per illam verò quæ nunc est ad volendum rectitudinem: rectitudinẽ vult, & rectus, id est, iustus esse. Propter commoditatem autem vult aliquid: vt cũ vult arare vel laborare vt habeat vnde tueatur vitam & salutem, quę cõmoda iudicat esse. Propter rectitudinem verò: vt cum vult laborare, vel discere, vt sciat recte, id est, F
iustè viuere. Voluntas verò quæ est vsus sæpedicti instrumenti: non est nisi cum cogitat aliquis quod vult: vt dictum est. Huius voluntatis multiplex est diuisio: de qua non modò, sed forsitan alàs dicemus. Velle autẽ æquiuocum est: sicut videre. Quemadmodum nanque dicitur videre qui vtitur visu & qui non vtitur, sed qui habet aptitudinem videndi: ita asseritur velle & qui vtitur instrumẽto volendi cogitando quod vult, & qui non vtitur, quoniam affectionẽ, hoc est aptitudinem habet volendi. Per hoc etiam cognosci potest aliam esse voluntatem instrumentum volendi, aliam eius affectionem: alium vsum eiusdem instrumenti: quia si dicitur iustus homo etiam cum dormit & nihil cogitat, habere voluntatem iustè viuendi, & iniustus homo negatur habere cum dormit voluntatem iustè viuendi: eadẽ voluntas negatur de iniusto, quæ asseritur de iusto. Palam autem est quia cum dicimus non esse iniusto dormienti voluntatem iustè viuendi: non negatur voluntas in eo esse quam dixi instrumentum, quoniam eam semper habet omnis homo dormiens & vigilans.

Qua-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Quapropter quoniã non alia voluntas pronunciatur hoc modo, in bono esse homine quã illa quæ remouetur à malo: non significatur in bono esse voluntas quæ est instrumentum, sed illa qua afficitur instrumentum. Quoniam autem in dormiẽte nisi somniet non sit voluntas quæ est vsus dubium non est: quare cum dicitur in dormiente iusta voluntas iustè viuendi: non intelligitur, voluntas vsus. Non est igitur voluntas affectio: voluntas instrumentum aut voluntas vsus, voluntatem quoque instrumentũ non esse voluntatem vsum nullus ignorat: quoniam cum dico me non habere voluntatem scribendi: nemo intelligit me non habere instrumentum volendi. Alia est ergo voluntas instrumẽtum: alia voluntas affectio, alia volũtas vsus. Voluntas quidem instrumẽtum mouet omnia alia instrumenta quibus sponte vtimur, & quæ sunt in nobis, vt manus, lingua, visus, & quæ sunt extra nos vt stilus & securis, & facit omnes voluntarios motus. Ipsa verò se suis affectionibus
H mouet: vnde dici potest instrumentum seipsum mouens. Dico voluntatem instrumentum omnes voluntarios motus facere, si diligenter consideramus, sed ille verius dicitur facere omne quod facit natura aut voluntas, qui facit naturam & instrumentum volendi cum affectionibus suis: sine quibus idem instrumentum nihil facit. Ex his duabus affectionibus quas etiã voluntates dicimus descendit omne meritum hominis siue bonum siue malum. Quæ duæ voluntates etiam nihil differunt: quia illa quæ est ad volendum commodum inseparabilis est. illa verò quæ est ad volendum rectitudinem separabilis fuit: vt suprà dixi in principio in angelis, & in primis nostris parentibus, & est adhuc in hac vita manentibus. In hoc quoque differunt: quia illa quæ est ad volẽdum commodum: non est hoc quod ipsa vult. Illa verò quæ ad volendum rectitudinẽ, rectitudo est. Nullus quippe rectitudinem vult nisi rectitudiuem habens:
I neque potest aliquis rectitudinem velle nisi rectitudine. Palam autem est eius voluntatis quæ est instrumentum istam esse rectitudinem. Hãc pronunciamus cùm iustitia designatur rectitudo voluntatis propter se seruata. Hæc est etiam veritas illa voluntatis in qua arguitur à domino diabolus non stetisse: quod dixi in tractatu de veritate. Nunc considerandum est quomodo ex his duabus voluntatibus quas voco aptitudines siue affectiones procedant sicut dixi, merita hominum siue ad salutem, siue ad damnationem. Rectitudo quidem quãtum in ipsa est:
Galat. 5. Rom. 7. nullius mali causa est & omnis meriti boni mater est, hæc enim fauet spiritui concupiscenti aduersus carnem, & delectatur legi dei secundum interiorem hominẽ, id est, secundum eundem spiritum. Si autem ex illa malum aliquando sequi videtur: non est ex ipsa sed ex alio. Per rectitudinem quippe apostoli erãt bonus odor
2. Cor. 2. deo. Sed quod quibusdam erant odor mortis in mortem: non procedebat ex apostolorum iustitia, sed ex maliuolorum nequitia. Illa verò voluntas quæ est ad volendum commodum, non semper mala, sed quando consentit carni concupiscenti aduersus spiritum. Sed vt hoc planius intelligatur: inuestigandum est vnde tam vitio- K
sa & tam prona sit ad malum ista voluntas. Non enim credendum est talem illam deum fecisse in primis nostris parentibus. Cum enim protuli naturam humanam propter peccatum incurrisse corruptionem & appetitus ad similitudinem brutorum animalium, non dixi quomodo talis voluntas orta sit in homine. Aliud nanque sunt appetitus vitiosi: aliud vitiosa voluntas appetitibus consentiens. De tali ergo voluntate quærendum puto vnde homini acciderit. Sed si primam rationalis naturæ conditionem cõsideremus facile nobis huius talis volũtatis causa patebit. Intentio nanque dei fuit vt iustam faceret atq; beatam naturam rationalem ad fruendum se: sed neque iusta neque beata esse potuit, sine voluntate iustitiæ & beatitudinis. Voluntas quidem iustitiæ est ipsa iustitia: voluntas verò beatitudinis nõ est beatitudo: quia nõ omnis habet beatitudinem qui habet eius voluntatẽ. In beatitudine autem secundum omnium sensum est sufficientia competentium commodo- L
rum sine omni indigentia: siue angelica intellitur beatitudo: siue illa quam habebat Adam in paradiso. Quãuis enim maior sit beatitudo angelorum quàm illa quæ erat hominis in paradiso: non tamen ideo negari potest Adam beatitudinem habuisse. Sicut nanque calor magnus est sine omni frigore: & tamen potest esse alius maior calor: & quẽadmodũ frigus est sine omni calore: cũ tamẽ maius valet frigus esse, ita nihil prohibet Adam beatum fuisse in paradiso sine omni indigentia: licet maior esset angelica beatitudo. Nempe aliquid minus alio habere: non semper est indigere, sed aliqua re cùm eã haberi oporteat, carere: quod nõ erat in Adam, est indigere: vbi verò est indigentia, ibi est miseria. Non autem fecit deus sine præcedente culpa rationalem creaturam miseram, quam ad intelligẽdum & amãdũ se creauit. Fecit igitur deus hominẽ beatum sine omni indigentia. Simul ergo
accepit rationalis natura & beatitudinis volun M
tatem & beatitudinem iustitiæ, id est, rectitudinem quæ est ipsa iustitia, & liberum arbitrium: sine quo iustitiã seruare nõ potuit. Si autẽ deus ordinauit has duas voluntates siue affectiones: vt voluntas quæ est instrumentum vteretur ea, quæ est iustitia ad imperium & regnum: docẽte spiritu, qui & mens & ratio dicitur, & altera vteretur ad obedientiam sine omni incommoditate. Beatitudinem quidem dedit homini: vt de angelis taceam: ad commodum eius. iustitiã verò ad honorem suum, sed iustitiam ita vt illam posset deserere: quatenus cùm illam nõ desereret: sed perseueranter seruaret, prouehi mereretur ad consortium angelorum. Quod si illã desereret: nullatenus eam per se deinceps resumere posset & beatitudinem angelorũ non adipisceretur, & illa quam habebat priuaretur, & in similitudinem brutorum animalium cadens cum illis corruptioni & sæpe satis appetitibus subiaceret. Voluntas tamen beatitudinis maneret: vt per indigentiam bonorum quæ perdidisset graui miseria iustè puniretur. Quoniam ergo deseruit iustitiam, perdidit beatitudinem, & voluntas quam bonam & ad bonũ suum accepit

A accepit fruens desiderio cõmodorum quæ nõ velle nequit: quia vera commoda rationali naturæ conuenientia quæ perdidit habere non valet, ad falsa & brutorum animalium commoda quæ bestiales appetitus suggerit, se conuertit: & ita cum ea vult inordinate rectitudinem, aut ne accipiatur oblatam repellit aut expellit: cum verò licite vult eam, non hoc facit. Hoc igitur modo voluntas instrumenti creata bonum in- quantum habet esse, & iusta & fortis ad seruandum acceptam iustitiam per liberum arbitrium facta est mala: non inquantum est, sed inquantũ iniusta facta est per absentiam, sponte desertæ iustitiæ quam semper habere deberet. Infirma quoque modo facta est ad volendum iustitiam desertam. Non enim per liberum arbitrium ita potest eam velle: tamen illam non habet quemadmodum valet seruare cum habet. Voluntas etiam cõmodi: condita bonũ inquãtum est aliquid, mala. i. iniusta facta est quia nõ est subiecta iustitiæ, sine qua nihil velle debet. Voluntas ergo instrumentum: cum sponte facta sit iniusta
B post desertam iustitiam: manet inquãtum in ipsa est necessitate iniusta & ancilla iniustitiæ, quia per se redire nequit ad iustitiam sine qua nunquam libera est, quia naturalis libertas arbitrij sine illa ociosa est. Ancilla etiam facta est suæ affectionis quæ ad commodum est: quia remota est iustitia, nihil potest velle nisi quod illa vult. Dico autem & instrumẽtum & affectionẽ eius velle: quia & instrumentum est voluntas & affectio voluntas. Nec incongrue vtraque voluntas velle dicitur: quia illa vult quę affectione sua vult: & affectio vult per quam illa vult: sicut videre dicitur & homo qui visu videt, & visus quo videt. Vnde nos absurde possumus dicere affectiones eius voluntatis: quam instrumentũ dixi animæ quasi instrumenta eiusdem instrumenti esse: quia nihil nisi istis operatur. Perdito igitur instrumento volendi iustitiam, id est, rectitudinem, nullo modo nisi per gratiam reddatur, potest voluntas instrumentum velle iustitiã. Quapropter qm̃ nihil velle debet nisi iustè:
C quicquid vult sine rectitudine, vult iniustè: Appetitus verò quos oẽs vocat apostolus carnẽ & cõcupiscentiã: inquantũ sunt, nõ sunt mali vel iniusti, sed quia sunt in rationali creatura vbi nõ debent esse dicuntur iniusti. In brutis siquidem animalibus non sunt mali vel iniusti: quia ibi debent esse. Iam ex his quæ dicta sunt agnosci potest, hominem ideo non habere semper iustitiam, quã sine intermissione debet habere: quia nullo modo potest illam per se adipisci: vel recuperare. Palam etiam est: quia deus bona facit opera, sua sola bonitate: quoniam ipse creat voluntatem cum libero arbitrio, & dat illi iustitiã per quam operatur. Mala verò facit sola culpa hominum, quia ea non faceret si homo illa facere non vellet, facit tamen hæc quod sunt: quoniam condidit in homine voluntatem, qua sine iustitia vtitur sola culpa hominis: mala sunt quę operatur. Nõ enim est culpa dei qui creauit in eo cum libertate arbitrij voluntatem, & contulit ei iustitiam vt nihil nisi iustè vellet, sed culpa hominis, qui iustitiam deseruit quam seruare potuit. Deus igitur habet in bonis quidem
quod bona sunt per essentiã: & quod bona sunt D
per iustitiam: in malis verò solummodo quod bona sunt per essentiã, non quod mala sunt per absentiam debitæ iustitiæ, quæ non est aliquid. Homo autem habet in bonis, quod mala non sunt: quia cum posset deserere iustitiam & mala facere non deseruit: sed seruauit per liberum arbitrium dante & subsequente gratia. In malis verò hoc solum quod mala sunt: quia ea sola propria, id est, iniusta voluntate facit. Puto me iam congruè posse finẽ ponere tractatui de tribus difficilibus quæstionibus: quem in spe auxilij dei cœpi, in quo si quiddã dixi quod quęrenti cuilibet sufficere debeat: non mihi imputo, sed gratię dei mecum. Hoc autem dico: quia si quis mihi quærenti de quæstionibus eisdem, quando in eis mens mea rationem, quærendo fluctuabat, ea quæ retuli respondisset: gratias egissem quia mihi satisfeciset. Quoniam ergo quod inde manifestante deo cognoui, mihi val de placuit, intelligens quia similiter quibusdam E
placeret: si hoc sciberẽ. quod gratis accepi: gratis volui petentibus impendere.

Beati Anselmi liber de cõcordia præscietiæ & prædestinationis & gratiæ & liberi arbitrij, explicit.

Eiusdem beati ANSELMI LIBER De miseria hominis incipit.

T Erret me vita mea. Nanque diligenter discussa, apparet mihi aut peccatum, aut sterilitas ferè tota vita mea: & si quid fructus in ea videtur, sic est aut similatũ aut imperfectum, aut aliquo modo corruptum: P
vt possit aut non placere, aut displicere deo. Ergo ô peccator, vita tua iam non fere tota aut in peccato est, aut damnabilis, aut infructuosa, & contemptibilis? Sed quid separo infructuosam à damnabili? Vtriq;, si est infructuosa, est & damnabilis. Constat enim & verũ esse, quod veritas dei dixit: Omnis arbor, quæ non
Matth. 7. facit fructum bonum, excidetur, & in ignẽ mittetur. Deniq; si quid ago vtile, prorsus nullatenus illud cõpenso alimẽtis corporis, quibus abutor. Sed quis pascit pecus quod nec tantũ prodest, quantũ consumit: & tamẽ tu benignus deus tu nutris, & expectas tuũ inutilem, verum & fœtentẽ peccatis. Quàm tolerabilius canis putridus fœtet hominibus, quã anima peccatrix deo quàm infœlicius ista deo, quàm ille hominib⁹. Heu non hominem, sed opprobrium hominis, vilius pecore, peius cadauere. Tedet animam meam vitæ meæ, viuere erubesco, mori pertimesco, quid ergo restat tibi ô peccator, nisi vt in tua tota vita plores totam vitã tuam, vt ipsa tota se ploret totam. Sed est in hac anima mea

Universidad de Deusto
Biblioteca

G miserabiliter mirabilis, & mirabiliter miserabilis: quia non tantum dolet, quantum se noscit: sed sic secura torpet, velut quid patiatur ignoret. Anima sterilis quid agis quid torpes anima peccatrix? Dies iudicij venit, iuxta est dies domini magnus, iuxta & velox nimis dies irę, dies illa, dies tribulationis & angustiæ, dies calamitatis & miseriæ, dies tenebrarũ & caliginis, dies nebulæ & turbinis, dies tubæ & clangoris. O vox diei domini amara. Quid dormitas anima tepida & digna euomi? quid dormitas? qui non expergiscitur, qui non tremit ad tantum tonitruum, non dormit, sed mortuus est. Arbor infructuosa, vbi sunt fructus tui? arbor digna securi & igne, digna succidi & succẽdi, qui sunt fructus tui? Vtique spinæ pungentes & amara peccata, quæ vtinam sic te pœnitendo pungerent, vt consurgerent: sic amarescerent, vt euanescerent. Forsan paruum quid, putas peccatum aliquod, vtinam districtus iudex paruum existimaret aliquod peccatum. Sed heu me: nõne omne
H peccatum per præuaricationem deũ exhonorat Quòd ergo peccatum peccator audebit dicere paruum? Deum enim exhonorare, quando est paruum? O lignum aridum & inutile, æternis ignibus dignum, quid respondebis in illa die, cùm exigetur à te vsque ad ictum oculi omne tempus viuendi tibi impensum, qualiter fuerit à te expensum? Tunc quippe condemnabitur quicquid fuerit inuentum in te operis vel ociosi sermonis & silentij vsque ad minimam cogitationem: etiam quod vixisti, si non fuerit ad dei volũtatem directum. Væ quot peccata ibi proruent ex improuiso, quasi ex insidiis, quæ modò, non vides? Certe plura & fortassis terribiliora his, quæ nunc non vides. Et quæ non esse mala putas & quæ nunc esse bona credis, nuda facie apparebunt ibi nigerrima peccata. Ibi proculdubio recipies prout gessisti in corpore cùm tunc nullum erit tempus misericordiæ, cũ pœna recipitur, & cùm dilatio nulla datur. Hic cogita quid gessisti, quid oporteat te recipere.
I Si multa bona, pauca mala, multum gaude, si multa mala, pauca bona, multum luge. O inutilis peccatorum non sufficiunt tibi hæc ad inanem rugitum? an non suficiunt ad eliciendum sanguinem, & medullas in lachrymas. Væ mirabilis duritia, ad quam confringendam leues sunt tam graues mallei. O insensibilis torpor ad quem concitandum sunt obtusi tã acuti aculei. Proh letalis sopor, ad quem excitandum rau cum est tam terrificum tonitruum. Peccator inutilis, satis hæc tibi debent esse ad continuandum luctum: sufficere tibi possunt ad sorbẽdas iuges lachrymas. Sed quid debeo de grauedine de magnitudine imminentis miseriæ quicquã dissimulando, tacere, & oculis animæ meæ frui An vt improuisi irruant repentini dolores, & subito ingruat intolerabilis. Certe nõ sic expedit peccatori. Si enim dixero, quicquid potero excogitare, nondum ad id quod res est, poterit operari. Igitur deducant oculi mei lachrymas per diem & noctem, & non taceant. Auge ergo peccator, auge superioribus ærumnis pondus, adde terrorem, vlulatum super vlulatum: nam ipse te iudicabit, ad cuius contumeliã spectat, quicquid inobediens deo, aut præuaricator peccat. qui mihi bonum pro malo reddidit, cui ego malum pro bono: qui nunc patientissimus, tunc districtissimus, clementissimus nunc iustissimus tunc. Heu me, heu me, cui peccaui: deum inhonoraui, omnipotentem prouocaui. Peccator quid feci? cui feci? quã male feci? Væ væ, ira omnipotentis ne irruat super me. Ira omnipotentis vbi poteris capi in me. Non est qui te possit tolerare. In toto me angustiæ, hinc erunt accusantia peccata, inde terrens iustitia, subtus patens horridum chaos inferni, desuper iratus iudex, intus vrens cõscientia, foris ardẽs mundus. Iustus vix saluabitur, peccator sic reprehensus in quam se premet? Constrictus vbi latebo, quomodo apparebo? Latere erit impossibile, apparere intolerabile. Illud desidero, & nusquam erit: istud exercabor, & vbique erit. Quicquid tunc, quicquid erit tunc: quis eruet me de manibus dei? vnde mihi consilium? vnde salus? Quis est, qui dicitur magni consilij angelus: qui dicitur saluator, & nomen eius vocifer- L
rer. Iam ipse est, iam ipse est Iesus, ipse idem est iudex, inter cuius manus tremo. Respira iam ô peccator, respira ne desperes, spera in eo quem times. Affuge ad eum à quo aufugisti: Inuoca impertunè, quem superbè prouocasti: Iesu iesu propter hoc nomen tuum, fac mihi secundum nomen tuum. Iesu iesu, obliuiscere superbum prouocantem. Nomen dilectum, nomen delectabile, nomen confortans peccatorem, & beatæ spei. Quid enim est Iesus, nisi saluator. Ergo Iesu, propter temetipsum esto mihi Iesus, qui me creasti, non perimas: qui me redemisti, ne condemnes, qui me creasti tua bonitate, ne perimas opus tuum mea iniquitate. Rogo piissime, ne perdat mea iniquitas: quod fecit tua omnipotens bonitas. Recognosce benignissime, quod tuum est, & absterge, quod alienum est. Iesu Iesu miserere, dum tempus est miserendi: ne damnes in tempore iudicandi. Quę nanque tibi vtilitas in sanguine meo, si descendero in M
æternam corruptionem. Neque enim mortui laudabunt te domine, neque omnes qui descendunt in infernum. Si me admiseris intra latissimum tuæ misericordiæ sinũ, nõ erit angustior propter me dñe. Admitte ergo, ô desideratissi me Iesu, admitte me intra numerum electorum tuorum: vt cum illis te laudem, te perfruar & glorier in te inter omnes qui diligunt nomen tuum. Qui cum deo patre & spiritu sancto gloriaris per interminata secula. Amen.

Beati Anselmi archiepiscopi Cantuarien sis, Liber de miseria hominis explicit.

Eius.

A
Eiusdem beati
ANSELMI CANTVARIENSIS Archiepiscopi liber de vestimentis, & membris & actibus deo attributis, incipit.

V Bicunque sacra scriptura sparsim diuersis libris in Deo motus animæ: seu humana membra describit, id est, caput, capillos, oculos, palpebras, aures, nares, os, labia, cor, linguam, imaginem, vterum, manus, dexteram, sinistram, digitos, siue digitum, brachium, alas, scapulas, ventrem, posteriora, pedes. Item
B motus animæ iram, furorem, obliuionem, pœnitentiam, recordationem, & alia his similia, nõ carnaliter iuxta historiam à rectè intelligentibus scienda sunt, sicut à Iudæis & plerisq; hæreticis carnaliter intelligenda sunt & confitenda. Si quis deo humana mẽbra, seu motus animæ more humano inesse credit: procul dubio in corde suo idola fabricat. Igitur, vt dictum est, figuraliter in deo caput cum legimus, ipsam essentiã diuinitatis eius, quæ omnia præcedit, & cui sunt omnia subiecta, intelligere debem⁹. Capillos verò eius capitis, sanctos angelos, seu vniuersos electos typicè accipi oportet. De
Danie.7. quo quidem sacrario in libro Danielis scriptũ est. Aspiciebam donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit. Vestimentum eius, quasi nix candidum: & capilli capitis eius, quasi lana munda. Hic enim signat per vestimentum candidum dei, quod & per capillos capitis eius, sanctos videlicet angelos, & multitudinem sanctorum dealbatorum. Vel certe ideo capilli eius
C lanæ mundæ comparãtur, vt per hoc antiquus dierum esse credatur. Oculos dicitur habere, pro eo quod omnia videt, & nihil eum latet in
Heb.4. conspectu eius, vt ait Apostolus: Nulla creatura inuisibilis est: Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Aliter verò oculi respectu gra
Psal.33. tiæ eius intelliguntur, Vt est in psalmo: Oculi domini super iustos. Item aliter, oculi domini præcepta eius, per quæ lumen scientiæ submi-
Psal.18. nistrat, mistice accipiuntur: vt est illud in psalmo: Præceptum domini lucidum illuminans oculos. Palpebræ domini, occulta & incõprehensibilia iudicia eius, siue spiritualis in diuinis libris eius locutio innuitur. De quibus occul-
Psal.10. tis & incomprehensibilibus sacramentis atque iudiciis dicitur in psalmo: Palpebræ eius interrogant filios hominũ, id est, probant. Aures habere dicitur deus, propter hoc quia omnia au-
Sapien.1. dit, & nihil eum sub silentio latet. De quo in libro Sapientiæ scriptũ est, Auris cæli audit omnia, & tumultus murmurationum non absconderetur. Nares dei, inspiratio ei⁹ in corde fideliũ,
2.Re.22. vt est illud in libro Regum: Ascendit fumus de naribus eius, id est, lachrimosa cõpunctio, pœnitentium inspiratione eius. Facies, cognitio D
diuinitatis eius ad homines. De qua cognitione in psalmo scriptum est: Ostende nobis do- Psal. 99.
mine faciem tuam & salui erimus. Hoc est, dona nobis cognitionem tuam: quæ cognitio per filium hominis hominibus innotuit, ipso dicẽte in euangelio: Nemo nouit patrem, nisi filius, Matt. 11.
& cui voluerit filius reuelare. Aliter verò facies Dei significat inuisibilem essentiam diuinitatis dei filij. De qua ipse dominus ad Moysen per angelum respondẽs ait. Posteriora mea Exod. 33.
videbis, faciem autem meam videre non poteris. Ac si dicat, incarnationem meam videbis in nouissimis diebus, diuinitatem autem meam videre non poteris. Os dei, filius patris, id est, Christus dominus. De quo Esaias propheta ex
persona Iudæorum affatus ait: Quia os eius ad Thre. 1.
iracũdiam prouocauimus. Aliter verò os eius, domini sermo & eius iussio accipitur. De quo sermone domini prædictus propheta ait: Os Esa. 58.
domini locutum est hæc. Verbum dei, filius patris, per quem omnia facta sunt: De quo in psal- E
mo: Verbo domini cæli firmati sunt, & spiritu
oris eius omnis virtus eorum. Et alibi: Misit Psal. 32.
deus verbum suum, & sanauit eos. Et in euan- Psal. 101.
gelio secundum Ioannem. In principio erat Ioan. 1.
verbum. Lingua dei mistice significat spiritum sanctum, per quem Deus pater secretum suum
manifestauit hominibus, vt in psalmo: Lingua Psal. 44.
mea calamus scribæ. Labia dei mistice, consonantia vtriusque testamenti intelliguntur. De
quibus testamentis in Prouerb. scriptum est. Proue. 15.
Diuinatio in labus regis, in iudicio non errabit os eius. Brachia dei patris, eius filius intelligitur & spiritus sanctus intelliguntur sicut est
illud in Esaia propheta. Et brachia mea popu- Esaiæ. 51
los iudicabunt. Brachium Dei patris, singulariter filius eius accipitur. & de quo Hieremias Hier. 21.
ait: Et nunc domine Deus, qui eduxisti populum tuum de Aegypto in manu forti, & brachio extento. Ideirco autem filius Dei patris
brachium dicitur: quia creatura electa ab ipso continetur. Dextera dei patris, id est, vnigenitus filius, de quo in psalmo ex persona homi- F
nis assumpti. Dextera, inquit, domini fecit vir- Psal. 117.
tutem. Aliter verò domini dextera, gloriam patris & æternam beatitudinem signat: de quo in
psalmo ex persona patris ad filium: Sede a dextris meis. Dicitur autem & dextera dei, omnis Psal. 109
electa creatura in cælo & in terra: sicut per sinistram eius, intelligitur reproba creatura, id
est, dęmones & omnes impij, qui ad lævam positi, æterna supplicia sustinebunt. Manus dei patris, filius eius accipitur: p eo quod p ipsum facta sunt omnia: sicut est illud in Esaia: Omnia Esai. 66.
manus mea fecit & facta sunt omnia. Aliter
verò manus Dei potestas eius intelligitur. De
qua potestate in libro Hieremiæ scriptum est: Hier. 18.
Sicut lutum in manu figuli, ita vos in manu
mea domus Israël. Item, per manus domini,
flagellum accipitur. De cuius percussione in
Sophonia propheta scriptum est: Extendam Soph. 1.
manum meam super iudam, super habitatores
Hierusalem, & disperdam de hoc loco reliquias
Baal, & cætera. Pro qua domini percussione
beat⁹ Iob de semetipso ait: Manus domini teti- Iob. 19.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G gitę me. Digitus dei singulariter spiritus sanctus
Iob.19. accipitur, A quo spiritu sancto lex duabus in tabulis lapideis in monte Sinai scripta narratur. Ipse enim scripsit, qui scribenda dictauit idem spiritus sanctus. De quo spiritu sancto domin⁹ in euangelio: Si ego in digito dei eiicio dæmonia, id est. Si ego in spiritu dei eiicio dæmonia. Sicut enim digitus cum manu vel brachio, manus verò & brachium eum corpore vnum sunt in natura ita pater & filius, & spiritus sanctus tres quidem personæ, sed vna substantia diuinitatis. Digiti dei, pluraliter, sancti intelliguntur prophetæ, per quos spiritus sanctus libros legis
Psal.8. ac prophetarum, sua inspiratione scripsit, de quibus scriptum est: Videbo cælos tuos opera digitorum tuorum. Per cælos enim libros legis & prophetarũ: per digitos verò sanctos, vt dictum est, prophetas insinuauit. Imago dei patris inuisibilis, vnigenitus filius, de quo apostolus: Imago dei inuisibilis. Aliter nanque est ima
H go dei in filio suo, quem non aliunde sed ex semetipso, hoc est, ex substantia sua per omnia sibi similem genuit & æqualẽ. Aliter verò est in
Coloss.1. anima hominis, quam nõ ex se. i. de sua substantia, sicut plerique hæretici opinati sunt, genuit sed ex nihilo creauit. Sicut aliter imago est cuiuslibet regis in filio eius, quem ex semetipso sibi similem genuit, id est, homo hominem. Aliter verò in annullo eius, siue in cæra imago eius expressa, quæ non est quod ipse: sicut filius, qui naturaliter hoc est quod & pater. Cor dei patris
Psal.16. arcanum sapientiæ eius mysticè innuit. Ex quo verbum, id est, filium suum impassibiliter sine initio genuit, ipso dicente propheta: Eructauit cor meum verbum bonum. Alas habere dicitur deo, pro eo quod more auis electos suos tan quam pullos sub se colligit, fouet, & ab insidiis
Psal.90. diaboli & malorum hominum protegit: bene propheta ait: Sub vmbra alarum tuarum protege me. Scapulas dicitur habere deus: quia infirma membra ecclesiæ quasi in scapulis suis portat & portando protegit de quo in psalmo.
Psal.109. Scapulis suis, obumbrabit tibi & sub pennis
I eius sperabis. Venter dei, secreta origo sub-
Iob.38. stantiæ eius accipitur. Vnde in psalmo: Ex vtero ante luciferum genui te. Aliter venter dei incomprehensibilia iudicia eius, quæ rimari nequeunt mistice insinuãtur: De quo occulto iudicio eius in libro Iob scriptum est: De cuius vtero egressa est glacies. & gelu de cælo
Exod.33. quis genuit? Posteriora filij dei, incarnatio eius accipitur. De qua posteriori parte, filius in monte Sinai ad Moysen per angelum loquẽs ait: Posteriora mea videbis, faciem autem meã videre non poteris. Pedes dei, stabilimentum virtutis eius, eò quòd vbique præsens, & vniuersa illi subiecta sunt, ipso dicente per Esaiam
Esai. 66. prophetam: Cælum mihi sedes est, terra autem scabellum pedum meorũ. Aliter pedes filij dei incarnatio intelligitur, quæ diuinitati subiecta est, tanquam capiti pedes, sicut per caput diuinitas, ita per pedes eius humanitas exprimitur. De qua humanitate in Exodo scriptum est: Vi-
Exod.24 debant dominum, hoc est, Moyses & Aaron & Madab & Abihu, & Septuaginta de senioribus populi, & sub pedibus eius quasi opus lapidis saphyrini, & quasi cælum cùm serenum est. Si- K
cut enim per lapidem saphyrinum, cælestes creaturas vel sanctos angelos: ita per cælum serenum, sanctam ecclesiam electorum ex hominibus assumptam, figuraliter monstrare voluit. Super quas creaturas homo assumptus dei filius in perpetuum regnat. De quo in Psalmo: Psalm.8.
Omnia subiecisti sub pedibus eius. Aliter autẽ pedes domini, id est, Iesu Christi significati sunt sancti prædicatores, de quibus in Deuteronomio scriptum est: Qui appropinquant pe Deut.33.
dibus eius, accipient de doctrinis illius. Vestimentum filij dei, aliquando caro eius quæ à diuinitate assumpta est, in diuinis libris figuraliter accipitur. De quo indumento carnis Esaias Esa.6.
vaticinans ait: Quis est iste qui venit de Edom tinctis vestibus de Bosra? Rursus vestimentum eiusdem domini, sancta ecclesia accipitur, quæ Psalm.92
per fidẽ dilectionem ei coniuncta est. De qua L
scriptũ est. In Psalmo: Dominus regnauit, de- Psal.103
corẽ indutus est. Et in alia psalmo: Confessionem & decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento. Pallium Christi, ecclesia eius intel Gene.49
ligitur, de qua in libro Geneseos scriptum est. Lauit in vino stolam suam, hoc est, in sanguine passionis carnem suam, & in sanguine vuę pallium suum, id est, ecclesiam suam. Calciamentum domini nostri Iesu Christi mysticè signat incarnationem eius, quã ex mortalitate humani generis assumere dignatus est. De qua incarna- Psal.59.
tione sua ipse per prophetam in Psalmo ait: In Idumeam extendam calciamentum meũ, id est, ante plebẽ gentium manifestabo incarnationẽ meam. Gressus domini aduentus filij dei in mũ- Psal.67.
dum, & regressio ad patrem, de quibus Psalmista ait: Vidi sunt gressus tui deus, ingressus dei mei, regis mei, qui est in sancto. De cælo enim venit in vterum virginis, de vtero verò nascendo positus est in præsepio. Postquã omnia impleuit, pro quibus à patre missus venerat, appẽsus est in ligno crucis. De cruce autem depositus corpus sepultum est: secundum verò animã
ad inferna descendit: tertia autem die per potẽ- M
tiam suæ diuinitatis carnem suam de sepulchro suscitauit, & post diem resurrectionis suæ quadragesima die, videntibus apostolis ascendit in cælum, sedet ad dexteram patris, id est, in gloria eius. Hi sunt gressus filij dei. Iste descendens in sacris scripturis legitur: Ascendere dicitur deus cùm filius carnem ex nobis assumptam in cælum captiuam euexit, sicut in Psalmo: Ascen- ibidem.
dens in altum, captiuã duxit captiuitatem: quia naturam humani generis, quæ à diabolo in mũdo captiua retinebatur, assumens in cælum secũ vbi nunquam antea fuerat, tanquã captiuã deportauit. Absconde dicitur deus faciẽ suam, cùm se quibusdã eorum exigentibus culpis abscondit, sicut in populo Iudęorũ nunc impletũ videmus, quia negantes filium dei, scientiã veri dei ita perdiderunt, vt similes forent gentibus, qui deũ non nouerunt. Ostendere dicitur deus faciẽ suã, cum respectu gratiæ suæ quibus vult, scilicet electis suis, seipsum in corda eorum occulta inspiratione insinuat, & ad diligendum se amorem suum infundit. Sedere dicitur, non corporaliter humano more, sed potẽtionaliter super

A super omnem creaturam rationalem præsidere, vt est illud in Psalmista: Regnauit dominus super gentes, deus sedet super sedem suam. Sedere etiã dicitur deus super Cherubim, quod interpretatur multitudo vel plenitudo scientiæ, per quod significantur sancti angeli seu mentes spiritualium virorum, in quibus deus visibiliter præsidet & regnat. In illis enim sedet, qui scientia eius & dilectione pleni sunt. In prouerbiis quippè Salomonis scriptum est: Anima iusti, sedes est sapiẽtiæ. Sapientia verò dei patris Christus est, qui in animabus sanctorũ dicitur sedere. Descendere dicitur in mundum, quãdo aliquid nouum, quod antea non fecerat, in creatura humana operatur: sicut filius dei patris descẽdisse narretur, quando veram carnem de Maria virgine propter redemptionem nostram suscepit, & verus homo fieri dignatus est, non amittendo quod erat, sed assumendo quod nõ erat. De cuius descensione, id est, incarnatione scriptum est in Psalmo: Et inclinauit cælos, & de-
Psal.17. B scendit, & caligo sub pedibus eius. Cælos inclinauit, quãdo ante aduentũ suũ per nuncios angelos siue prophetas, misit qui eius aduentũ hominibus nunciarent. Caligo sub pedibus eius fuit, quia impij homines ob suã malitiam incarnationem eius agnoscere noluerunt, sed neque adhuc possunt. Stare dicitur deus, cùm nos infirmos, id est suam creaturam ad pœnitẽtiam & conuersionem patienter sustinet, vt est illud in
Abac.3. Abacuc propheta: Stetit & mensus est terrã, & dissoluit gentes, id est, stetit ad subueniendum, & dissoluit credentes in se à peccatorum vinculis. Trãsire dicitur deus, cùm de cordibus quorundam hominum, in quibus antea per fidẽ inhabitare credebatur, postea surripiẽte perfidia vel quolibet delicto, ab eis recedit, & ad alios transit: quemadmodum de Iudęis ad gentes, de hæreticis ad catholicos, seu de quibuslibet irreligiosis & negligentibus pro vitio suo recedere dicitur deus, & ad alios transire, qui non localiter, aut visibiliter, sed inuisibiliter occulto iu-
C stóque iustitio facere consueuit. Ambulare dicitur deus, non de loco ad locum transeundo, quod est imprũ credere, sed ambulare eius est, in cordibus sanctorum delectari, sicut scriptum
2.Cor.6. est: Et inhabitabo in eis, inambulabo, & ero illorũ deus. Vel certe ambulare dei est, in sanctis prædicatoribus suis de loco ad locum transire. Loqui dei, est inuisibiliter sine sono vocis, vel quolibet strepitu occultè in mentibus sanctorũ voluntatem suam atque rectum intellectum inspirare, seu futura sanctis reuelare. Quæ loquutio dei, vt quidam volunt, tribus modis accipitur. Primo nanque modo, per subiectam creatu
Exod.3. ram: sicut ad Moysen in rubo igneo apparuit, vel sicut ad Abraham, vel Iacob, & cæteris sanctis, quibus in angelis apparere dignatus est. Secundo verò modo in somnis, sicut ad Iacob & ad Zachariam prophetam, & ad Ioseph sponsum Mariæ, & in aliis sanctis, quibus secretum reuelare voluit. Tertio autem modo, neque per creaturam visibilem, neque per hominem, sed occulta tantum inspiratione inuisibiliter corda suorum tangendo loquẽtes efficit: quemadmodum in libris prophetarum scriptum est, cùm ipsi prophetæ subitò afflati spiritu diuino excla D
mabant dicentes: Hæc dicit dominus. Videre dei est acta bona approbare, sicut illud in Genesi: Vidit deus cuncta quæ fecerat, & erãt valde bona, id est, intelligentibus bona esse demõstrauit. Aliter videre dei, est mala hominũ sciẽdo reprobare, sicut Esaias propheta: Et vidit Esa.59.
dominus, & malum apparuit in oculis eius. Itẽ aliter videre dei, est nos videntes facere, vt est illud in Psalmo: Proba me deus, & scito cor Psal.138.
meum, interroga me & cognosce semitas meas. Et vide si via iniquitatis in me est. Modus iste loquutionis, & in libro beati Iob similiter re- Iob.28.
peritur, vbi de sapientia patris, per quam plurima & insignia loquutus est de deo patre, adiecit: Tunc vidit illam, & enarrauit, & inuestigauit, & præparauit, id est, videntes fecit, atque prædicantes, & inuestigantes, atq; aliis annunciantes. Cognoscere dei, est cognoscentes facere: sicut ait ad Abraham: Nũc cognoni, quo- Gene.22.
niam timeas dominum. Neque enim in tem- E
pore cognouit, qui scit omnia antequam fiant: sed cognoscere deus dicitur, cognoscentes facere, vt qui prius de se quales essent, incogniti erant, post eius interrogationem, id est, probationem sibimetipsis manifesti fierẽt: sicut est & illud in lege Moysi de populo Israëlitico. Vt tentem eos, inquit, vtrum custodiant mandata Exod.15.
mea an non. Nescire dei, est quosdam reprobos reprobare, sicut illud in euangelio: Nescio vos. Matt.25.
Zelare dicitur deus, cùm creaturam suam quã non vult perire, sæpe castigat, corripit, atq; flagellat, & flagellando ad se reducit. Vel zelare dicitur deus, cùm nullum peccatum impunitum vult relinquere, iustus est enĩ: & ideo omnis iniustitia execrabilis est illi, quam vt dictum est, nullo modo impunitam patitur. Irasci dicitur deus, nõ animi motu vel qualibet perturbatione, quæ illi omnino accidere nõ potest: sed creaturæ delinquenti, id est, hominibus impiis & peccantibus iustam dicitur inferre vltionẽ, hoc est reddere illis qui meruerunt, & hæc vltio diuina, ira vel furor dicitur. Pœnitere deus dici- F
tur, non quòd more hominum pro transactis operibus suis pœniteat. Qui enim omnia nouit antequam fiant, pro præteritis actibus suis pœnitere non potest. Sed pœnitẽtia dei, est statuta mutare, & quod prius aliter inchoatum fuerat in aliud mutare, id est, aut de malo in bonũ, aut de bono exigentibus culpis in malum. Sicut de Saul legitur pœnituisse deum, quòd constituis- 1.Reg.15.
set eum regem. Vel sicut nunc videmus in populo Iudæorum actum, qui cùm esset populus dei, ob impietatem suã facti sunt synagoga Sathanæ. De malo verò in bonũ, sicut accidit populo gentium, qui antè populus diaboli, modò factus est dei. Hoc quippè modo occulto Dei iudicio Iudas proditor, de apostolatus gradu lapsus in inferni baratro demersus est: latro verò post crimen rapacitatis, de cruce ad paradisum translatus est. Hanc quoque mutationem de bono ad malum, siue de malo ad bonum, vt dictum est, quæ occulto iustóque iudicio dei, seu per seueritatem iustitiæ, siue per misericordiam eius fiat, pœnitentiam dei dicimus, quod expressius in libro Hieremiæ scriptum est:

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Non pœnitere dei, est statuta mutare nullo modo, vt est illud in psalmo: Iurauit dominus, & non pœnitebit eum. i. pater ad filium: Tu es sacerdos in æternum. Sacerdos dei patris dictus est filius dei, non secundum diuinitatem, sed secundum humanitatem, in qua se pro nobis per passionē & mortem suam acceptabile sacrificiū deo patri obtulit, vt esset sacerdos, qui & sacrificium est. Obliuisci dicitur deus, cùm quibusdā impiis & peccatoribus non miseretur, quod vtique non facit per crudelitatē, quæ in deo nō est, sed per occultum iustumq; dei iudiciū. Indurare dicitur deus quorundam malorū corda, sicut de Pharaone rege Aegypti scriptum est, non quòd omnipotens deus per potentiam suā eorum corda indurauit, quod impiū est ita credere, sed exigentibus eorum culpis, cùm duritiam cordis, quam sibi omnia mala perpetrando, nutriunt, non aufert: quasi illos ipse induret quos iusto iudicio indurari permittit. Dormire dei est, cùm vnigenitus filius patris in assumpta carne mori dignatus est pro nobis: cuius mors recte somnus prædictus est, ipso dicente per Hieremiam prophetam: Ideo quasi de somno excitatus sum, & vidi, & somnus meus dulcis est mihi. Aliter dormire dicitur deus, cùm fides eius inter prosperitates huius mundi, & inter quorundam corda fidelium non vigilat, sed dormit. Hanc dormitionem ipse tunc significabat, cum in mari inter fluctus maris dormiuit. Vel certe dormire Dei est, anxiis tardius subuenire, sicut est illud in psalmo: Exurge, quare obdormis domine. Vigilare dei, est in defensionē electorum suorum & vltionem inimicorū suorum, se manifestum demonstrare.

Pſal.109 Exod.10. H Hiere.31. Matth.8. Pſal.43.

Beati Anselmi liber de expositione membrorum, vestimentorum, & actuum deo attributorum explicit.

Eiusdem beati ANSELMI CANTVARIENSIS Archiepiscopi, liber de mensuratione crucis incipit.

Matt.5. Q Voniam iubēte filio tuo Christo: Perfecti estote sicut & pater vester cælestis perfectus est. Et apostolo exhortante, vt ad perfectionem feramur: omnibus modis ad perfectionem vitæ tendere debemus. Tendentes autem sine ductore, errare possumus. optime consulit nobis in eo bonitas tua deus meus, qui eundem vnicum tuum nobis in ductorem tradere dignatus es, vt nobis factis & verbis viam veritatis ostenderet ac doceret. Cui etenim vt eum confidenter sequeremur perfectionis testimonium perhibuisti, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipsum audite. Ipse igitur vt faceret voluntatem tuam, quoddam compendium viæ perfectionis breuibus sub verbis, sed plurimum ponderosis, nobis ostendit, dicens: Si quis vult venire post me abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me. In quibus verbis ostendit paucitatem perfectorum, libertate arbitrij eum sequi volentium: ipse tamen vult noster esse ductor, initium viæ perfectionis, mediū & finis, & qua intentione sit ambulandum. Singula autem in suis locis patebunt. Paucitatē perfectorum innuis domine in eo quod dicis: Si quis, quasi aliquis ex multis vult post me venire. Et quare hoc deus meus, nisi ex quodam torpore & pusillanimitate nimia, eò quòd plerique animum suum ad tendendum sursum cogere nolunt, & perfectam viam attentare non audent.

Matt. 17. K Matt. 16. L M Luc. 17. Esa. 55.

Ascitur autem pusillanimitas etiam nimio timore maxime propter peccata N præterita, & quòd minus propria respiciunt merita: propter vtilitatem: quòd nimis timent impedimenta: & quòd statim non sentiāt se proficere, quotidianus lapsus, & quòd tuam minus considerant bonitatem. Ista etiam sæpe multos repellunt, ne audeant attentare viam perfectam, immò & ipsos incipientes sæpe intā tum diiciunt vt procedere se posse desperent. Sed primum scilicet nimis timor propter peccata præterita, non debet nos impedire: quia si bene eo vtimur, omnia computantur nobis in bonum præstandi nimiam bonitatem tuam, cognoscendi te atque amandi & laudandi. Notandum verò quòd principaliter tria damna sunt in peccatis, scilicet quòd in eis meremur pœnam æternam: demeremur æternam beatitudinem: tempus (quod pessimum est) sine amore & laude nostri creatoris expendimus. Prima duo pertinent ad hominem, tertiū verò ad tuū damnum pertinere videtur deus meus. Cùm ergo ex indebita & nimia misericordia tua, iam morti nos deputatos reuocare digneris ad vitam tuam: tam fideliter ad te deberemus conuerti vt damna nostra dissimularem⁹, & modis omnibus instare: vt laudem tuā quam negleximus, saltem in aliquo residuo nostri temporis suppleremus. Quantum est domine dissimulare timorem pœnæ propter amorem tuum? At cur propter desiderium beatitudinis nostræ minueremus famam laudis tuæ: cùm eam pati æternaliter meruissemus: etiam propter furorem tuum? Primū queremus te laudare qui es regnū dei, vt dicis in Euangelio: Regnum dei intra vos est, & hoc adiicietur vobis ex superabundanti. Da nobis domine charitatem, non quærentem quæ sua sunt, sed quæ tua sunt vt non cogat timor pœnę tibi seruire pro peccatis, vel amor nostræ beatitudinis pro mercede, quia tēpus & vires non sufficiunt nobis ad laudandum te: cuius bonitas exuperat omnem sensum, & sic pusillanimitatem timor non incutiet peccatorum. Terret etiam nos quandoque nostrorū paruitas meritorum, ne ad perfectionē vitæ tēdere audeamus: quia ad eā promerendā nō sufficiunt. Sed huic obiicitur: quia tu domine iussisti nos emere & adiunxisti, quia gratis emere debem⁹. Dixisti enim: Sitiētes venite ad aquas.

Quid

A Quid est domine quòd vinum seruoris in laude tua, & lac mūdæ cōscientiæ absq; vlla commutatione debemus emere, nisi quòd tibi sufficit quantumcunque parum sit, quod habemus tibi dare immo & hoc ipsum quod damus tuum est Inducit etiam pusillanimitatem quòd indignos nos videmus, eò quòd petimus quod vtique verum est: quia si homo mille annis seruiret, deo etiam seruentissime non mereretur ex condigno, dimidiam diem esse in regno cælorū: Sed domine non debemus considerare tantum nostram vtilitatem sed tuam laudē: cuius bonitas exuperat omnem intellectū. Pusillanimes etiā facit nos: quia nimia impedimenta nostra videmus. Sed domine si audacter te sequi proponimus, pro certo habere debemus q̄ aufers quicquid nos retardat à laude tua. Quicquid enim non aufers secundum tuam voluntatem, libenter portare debemus. Stultitia enim nostra sæpe putat ea esse impedimenta, quæ tua occulta sapientia ad nostrum ordinauit profectū. Quin

B to terret quòd non statim sentimus nos proficere, sed domine sæpe differs quod petitur, vt excites magis appetitum, non differs quòd nolis dare, sed vt aucto desiderio abundātius possis dare. Sextum quod retrahit nos, sunt quotidiani nostri defectus. Sed contra hoc est remedium, vt semper deputemus aliquā horam diei ad examinandum nos, qualiter habeamus nos in interioribus & exterioribus, & quicquid inuenimus quod nobis sit vtile ad profectum, ad hoc firmissime laborare proponamus, & defectus quoscunque reiicere studeamus. Non autē terreat nos si forte nonnunquam aliqua die cōtra propositum faciamus, qua non minus proponamus: quia longe facilius redit ad te qui ex infirmitate facit contra propositum, quàm qui statum suum dissimulans, se nō proposuit emēdare: immo quandoque maior est ei pœna quā

C culpa, & bonitas tua malis nostris nouit bene vti sæpe faciens defectus nostros ad augmentū humilitatis prodesse, vt verum sit, quòd septies

Prou.24 in die cadit iustus & fortior resurgit. Septimo pusillanimes nos facit, quòd tuam non perpendimus bonitatem. Cum enim tibi orādo loquimur non deberemus te cogitare quasi durū ad exaudiendum, sed patrem benignissimum, qui etiam antequam oramus scis quid sit necesse nobis, & ex naturali bonitate tua in infinitū promptior es ad exaudiendum, quantum in te est, quā nos auidi ad rogandum. Da dulcissime domine vt non simus pusillanimes, sed magnanimes in infirmitatibus nostris nos deiicere contendentibus, medicinam tuarum gratiarum apponentes non pusillanimes, sed magnanimes te sequi firmiter proponamus, maxime si non est in nobis tanta fortitudo quòd post te gigantem qui exultasti ad currendam viam currere possimus, hoc tamen remedium habemus, quod post te

Cant.1. clamare possumus: Trahe nos post te, & clamorem nostrum audiat & exaudiat auris tua.

Eundo innuis libertatem arbitrij te se

S qui volentium in via perfectionis cùm dicis: Si quis vult, quia hoc relinquis hominum voluntati, sed nunquid potestati? non. Sed potestatem tibi domine reseruasti, cùm omnis potestas à deo sit. Cur ergo causabitur homo contra te, si te sequi vult & non potest? Cur te ideo quòd te nō sequitur, quia licet non possit per se, tamen per te, qui non ideo reseruasti tibi potestatem nostri profectus vt non possimus, qui omnia opera nostra operaris: sed vt magis admiremur & laudemus abyssum bonitatis tuæ, quòd eadem quæ tu facis in nobis grata tibi sint & accepta, & iudicas ea digna mercede: & ita quòd etiam calicem aquę frigidæ non dimittis absque mercede: & eo ipso nostram alicuius voluntatem, quam adeò liberam propter tui similitudinem fecisti, vt cogi non possit. Multis etiam aliis modis ad viā veritatis & perfectionis nos allicere studuisti. Vnde hoc merebamur domine vt ad nos descenderes, & humanitatem nostram tibi tam mirabiliter vnires, & in ea tam humiliter cum homine conuersareris nisi quòd nos ad perfectionē tui amoris sic prouocare volebas, vt dum visibiliter deū cognoscimus, per hunc inuisibilium &c. Quis ergo homo dignus erat vt filius dei mortem pro eo pateretur. Aut quis vnquam meruit tuo corpore & sanguine refici: nisi quòd tu de⁹ meus in hoc ostendisti auiditatem amoris tui circa nos, vt saltem ex multitudine & magnitudine tam mirabilium beneficiorum tuorum ad mutuam dilectionem accenderes cor nostrum, & in captiuitatem amoris tui redigeres. Innumerabilia nimis sunt beneficia tua domine, quibus voluntatem nostram excitas, vt perfectè & ardenter te sequi velimus: maximè autem quæ prouocarent, immo si sic dicere liceret, cogeret voluntatem nostram tuæ consideratio bonitatis, ex qua omnia bona creata procedunt. Qui autem pauca expertus est, & nondum exercitatus de te qui spiritus es, spiritualiter cogitare voluerit, sic meditari de te poterit inchoare. Primo assumat in mentem suam aliquam animam virtutibus perfectam, & de illa ita specialiter cogitet, quasi nulli corpori sit cōiuncta: imaginetur autem in illa omnem perfectionem virtutum, quæ vnquam de aliqua anima poterit cogitari, scilicet quàm bona, quàm dulcis, quàm patiens quàm misericors, quàm sapiens, quàm charitatiua, quàm fidelis, quàm pia, quàm iusta, quàm vera, quàm humilis &c. Cùm autem circa animam talia cogitauerit, cogitet quòd hæc anima est similis creatori in virtutibus, qui eam ad similitudinem suam fecit, & postea transferat se ad creatorem, vt omnia quæ in anima perfecta poterunt inueniri, in creatore infinita cogitet & immensa, & ea ipsa naturam suam esse: & sic quodammodo, inuisibilia dei per ea quæ facta sunt, conspiciat intellecta. Hic est quidem initialis modus cogitandi de te domine, quem qui sollicite sequitur meditando te, intrabit fontē viuum & dulcedinem tuæ naturæ, quæ quanto maior est omnibus beneficiis tuis, tanto magis afficit nostram voluntatem, vt sequamur ardenter Iesum filium tuum, ad laudem bonitatis tuę nos informantem.

D Matth.10. E Roma.1. F

Ertio enim se dedit nostrum ductorem

T & instructorem, cùm subdit: venite post me. Quātumcunque curramus feruenter sequēdo nullus præcedit te, & nullus vadit

Universidad de Deusto
Biblioteca

G iuxta te: Omnes nos oportet ire post te, quia tu
Rom. 8. es primogenitus in multis fratribus. Primo di-
Ioan. 1. cis domine discipulis: Venite & videte. Postea
Mat. 4. dicis: Venite post me, vt quod in te viderunt i-
Matt. 11. mitentur. Deinde dicis: Venite ad me omnes
qui laboratis & onerati estis, & ego reficiã vos,
&c. vt iugũ tuũ suaue, & onus tuum leue, quod
Matt. 25. qui susceperint hilariter possint portare ad glo
riam patris tui. Tandem dicis: Venite benedicti
patris mei, percipite regnum. Sic domine iste
est fidelissimus legatus tuus, qui primo ponit se
nobis in exemplum, cùm dicit: Venite & vide-
te, & postea inuitat ad veniendum post se. Ve-
nientes ad se vocat, vt reficiat ne deficiant. Tã-
dem assumet ad requiem, vbi tamẽ requiem nõ
Esa. 6. habebimus nocte ac die, dicentes: Sanctus, san-
Apo. 21. ctus, sanctus dominus deus sabaoth. Ibi abster-
ges domine omnem lachrymam ab oculis dile-
ctorum tuorũ, quoniam non erit amplius mors
vltrà neque luctus, &c. Sed domine quomodo
H istud possit esse, non bene potest compre-
hendere anima mea, quæ aliquo modo experta
est quanta sit afflictio noscere te & non posse
laudare te: eùm & ipsa afflictionẽ generet pro-
pter gratitudinem, quod licet ei affligi, pro eo
quòd non potest laudare te: imo omnia quę vn-
quam ad laudem tuam cogitare, loqui vel agere
potest, afflictionem ei generãt: quia his indignã
se putat, & quia tibi in nullo poterit respon-
dere. Sic ergo anima incarcerata, in vmbris collo-
cata, sic insatiabiliter affligitur pro laude tua:
quomodo satiabitur cũ in meridie apparuerit ei
bonitas tua, cũ vtique videat ad plenũ eam non
posse laudari. Si forte dicis mihi domine, quòd
hoc erit maximum gaudium, eius quod perfe-
ctè cognoscet bonitatem tuam, & illã tam im-
mensam, quòd eam non poterit aliqua creatura
plene laudare. Verum credo quòd de bonitatis
tuæ immensitate gaudebit, tamen adhuc pœni-
tet eam perfecte non posse laudare nisi aliquo
modo, vulnera eius alligarentur, & percussuræ
I plagæ eius sanarentur: quia tunc primũ oleum
additũ esset camino. Vnde si placet tibi domine
credo quòd etiam pœna & afflictio laudis tuæ
quã habet hîc anima, ibi satiabitur & alligabi-
tur pallio laudis, cũ tu qui reples in bonis desi-
derium nostrũ, tantũ dederis te laudare, quantũ
desideramus: imo longe supra desideratum. Sic
Ioan. 16. enim dixisti: Quia vos plorabitis & flebitis nũc,
mundus autem gaudebit. Tristitia vestra verte-
tur in gaudium. Sanata autem pœna quã hîc ha
buit, & impleto quod hic desiderauit, aliam pœ
nam pro maiori laudatione ibi, sicut nec hic à
se habere non potest. Tu etiam nõ dabis ei, qui
Sapien. 11 omnia disponis in numero, pondere, & mensu-
ra: quia tunc non erit tempus flẽdi sed ridendi,
cùm apparuerit nobis tuus vnicus filius, si volu
mus post ipsum venire.

Varto ergo ostendit nobis initium viæ
Q qua debemus post Christum venire, cũ
dicit: abneget semetipsum. qui ergo in
via perfectionis vult sequi Christum Iesum, la-
boret primo vt abneget semetipsum. Merito er
go debemus nos abnegare cũ nihil iuris habeа-
mus in nobis. Sunt autem septem causæ, quarũ
quelibet sufficeret hominem compellere, vt fa-
teatur in se nihil iuris habere. Prima, quia tu do K
mine nos creasti: sicut ergo nihil in nobis boni
est quod tu non creaueris: ita dignum est quòd
omnia bona nostra sint tua, quæ nullo modo li-
cet auferri à te sancto sanctorũ, ne sacrilegium
committamus. Cur ergo nõ abnegaremus nos
qui nostri non sumus? Nam quãdocunque ali-
quid à nobis abnegamus, nec hoc abnegatum
propter te conferimus: sed aliunde quantumli-
bet etiã modico tẽporis spacio donamus, mox
alienum inuadimus. Secunda causa est, quia nos
æternæ morti deditos, tua morte præciosissima
redemisti, pro omnibus mortuus es, vt qui vi-
uunt iam sibi non viuant, sed ei qui pro omni- 2. Cor. 5.
bus mortuus est, vt dicit vas tuum electum. Er-
go sicut omnes & totos redemisti, sic & omnes
& toti tui sunt. Qui vult ergo saluus esse, resti-
tuat tibi illum preciosissimum sanguinem quẽ
pro eo fudisti. Tertia, quia nos ingratos omni-
bus bonis tuis & auersos à te propter peccata à
diabolo defendisti, postquã à te nostro domino L
recessimus turpiter & inique, sub tua protectio
ne esse merito nõ deberemus. Sicq; nos hostis
sine defensione captiuos habens ad suã volunta
tẽ debuisset in æterna supplicia demersisse, nisi
tu ex superabundanti bonitate nos defendisses
ab eo, & ad pœnitentiã reseruasses, & propter
hãc causam propriè sumus tui serui, quasi ab ho
ste seruati. Similiter tui sunt quicunque per tuã
gratiam laqueos diaboli euitauerint: & ideo tibi
nihil auferri debet ex eo quod vel te dante non
cecidit, vel si ceciderat est erectũ. Quarta causa
est, quia cũ ęternam mortẽ peccatis nostris me-
ruissemus, tu nos reduxisti ad vitã eam dimittẽ-
do. Cur ergo tibi non viuemus nos penitus ab-
negando, à quo habemus quod ęternaliter mor
tui non sumus. Quinta causa est, quòd eadem
bonitate qua nos creasti, etiam conseruas ne in
nihilũ redigamur. Quomodo enim aliquo sub-
sistere valeamus, nisi te conseruante? Si ergo tu
es vita nostra, nulla alij viuere debemus, sicut
nullo alio subsistere valemus. Sexta causa est se- M
curitas. Qui enim se totum abnegat, vt eum ha
beat, qui sibi periit vt tibi valeat, qui sibi nihil
est vt tibi aliquid sit. Si nihili in se habet, nihil
sui amittere timet, sed semper secur⁹ est te quod
tuum est conseruare. Si minentur ei pœnæ in-
ferni vel ignis purgatorius, parum timore eorũ
afficitur, quia cantabit vacuus corã latrone via-
tor, & se non timet perdere qui se abnegat. Si
enim tu eum qui tuus est ad pœnas mittere vel
les: semper tamen de te in bonitate sentiret, pa-
ratus sustinere quod velles, nec diceret, cur ita
facis? Cui predicta sententia nõ placet, da ei do
mine se abnegare vt intelligat. Septima verò
causa deberet maxime nos vrgere, scilicet vt ti-
bi vices redderemus siue rependeremus: quia
puer natus est nobis, & filius datus est nobis:
qui das quotidie te nobis in cibum, & tandem
dabis te nobis in prẽmium, & in mercedem ma Esaiæ. 9.
gnam nimis. Domine quid dignum poterit esse
tantis beneficiis tuis? Quid ad hoc dignum po
terim⁹ dare? An oportet aliquid prẽter id nõ pe
nit⁹ abnegare, & tibi dare dulcissime domine?
Si vnus homo esset tanti quãti omnes creaturę,
quas vnquã fecisti, quantus esset si daret se totũ
tibi,

A tibi qui dedisti te totum nobis? Cuius bonitas
in infinitum præponderat, qui se putat meliorẽ
quàm te, tantum de se reseruet tibi, quanto me-
Matt. 16. liorem quàm tu. Propter huiusmodi causam di-
cis: Si quis vult venire post me, abneget semet-
ipsum: immo domine iã cogor dicere saluo ver
bo tuo, quòd nullus semetipsum valeat abnega-
re. Quomodo enim se abnegabit, qui nunquam
aliquid iuris in se habuit? Sed domine in hoc
verbo ostendis maximam gratitudinem tuam,
vt hoc tanti estimes, vt quicunque in se sibi ali-
quid iuris vsurpauerat, si ab hoc ceciderat, vt
vlterius se tibi rapere non attentat. Da mihi do
mine, vt me abnegem, immo vt reddam quod
rapui violenter. Debemus autem secundum le
gem ablatum reddere in quadruplum, vt nõ so-
lum nos, sed & nostra reddamus, scilicet natu-
ralia, fortuita & gratuita. Naturalia sunt quę cõ
muniter natura omnibus hominibus admini-
strat. Quædam in anima tantum, vt intellectus
& affectus, quædã in corpore mediante anima,
B vt quinque sensus interiores. Reddamus ergo
intellectum, sed suum proprium relinquentes,
qui nos multum à cognitione veritatis impe-
dit. Quãdiu enim homo sensu suo ita innititur,
vt ab eo recedere nolit, vix sensum alteri⁹ quã-
tumcunque rationalem apprehendit. Faciendũ
1. Cor. 3. igitur est secundum Apostolum: Quicunque
inter vos sapiens esse vult, stultus fiat vt sapiẽs
sit. Si enim humiliter se stultum reputaret ad tẽ
pus, tunc veram sapientiam à te, siue à tuis ap-
prehendere posset: quia vbi humilitas, ibi sapiẽ
Prouc. 11. tia. Paulus enim creditur didicisse euangelium
Actu. 9. in illis tribus diebus, cùm cæcus esset. Redda-
mus etiam affectum deo semper postponendo
nostram voluntatem voluntati diuinę, & maxi-
me in oratione nostra: quia in omni oratione no
strę vtilitati suam debemus proponere volun-
tatẽ: immo sua voluntas si ea rectè vtimur, sem-
per est nostra vtilitas. Sæpe autẽ venit de pro-
prio sensu: quia non credimus domini voluntа-
C tẽ esse quicquid circa nos cõtingit, & ita abuti-
mur ea minus gratè suscipiẽdo, sicut dicit Au-
gustinus: Optimus ille tuus minister est, qui nõ
hoc à te audire desiderat, quod ipse voluerit,
sed hoc velle quod à te audiet. Sed cũ his duo-
bus, scilicet intellectu & affectu, & quinq; sen-
sus exteriores reddamus mortificando eos ab
omnibus vanitatibus, & ad tuum obsequiũ cõ-
uertendo. Iam aliquãtulum habemus de prima
parte quam nobiscum abnegare debemus, scili-
cet de naturalibus bonis. Secunda pars sunt for
tuita quæ dicere possumus temporalia & ami-
cos. Hæc enim omnia calcanda sunt, ne impe-
diant tuum amorẽ. Minus enim amat te qui te-
cum aliquid amat, quod non propter te amat, vt
dicit Augustinus: Valde deberet homo ĩdigna-
ri, diligere modica, quem tantæ dignitatis feci-
sti, vt ei liceat te amare. Occultius autem nocet
nimius amor amicorum quàm temporaliũ, quia
tegit se velamine charitatis: ita quòd sæpe pu-
tet homo charitatem esse quod dilectio est, car-
naliſque ita dulciter & suauiter mentem capti-
uam tenet, quòd nesciat homo quàm duris vin-
culis fuerit ligatus, nisi postquam fuerit absolu-
tus. Sic totum cor nostrum tuo debemus amo-
ri, vt quicquid de eo alteri damus, tibi subtrahi- D
mus? Necessarium ergo est, vt omnia quæ for-
tuna nobis offert diligenda, siue res tempora-
les, siue amicos, propter te abnegemus. Tertia
pars restitutionis sunt gratuita, scilicet virtutes
quas in fontem suum penitus refundere debe-
mus, nihil ex his nobis ascribẽdo: sed tibi, à quo
omne donũ perfectum, pro eis grates referẽdo.
Si omnia quæ in his trib⁹ scilicet bonis natura- Iacob. 1.
libus, fortuitis & gratuitis inueniuntur, abnega
mus, nos tibi quod fraudauimus in quadruplũ
restituimus, & hoc sit nobis initium vitæ per-
fectæ, sic nosmetipsos penitus abnegare.

Vinto consũderandum est, quale mediũ
Q perfectionis sit nobis propositũ, vt am-
bulemus per ipsum, scilicet vt crucem
nostram tollamus. Crux autem à cruciatu dici-
tur: Domine, si crucem nostram tuum seruitiũ
dicerem, secundum opinionem eorum, hoc in-
telligerem qui nesciunt: quoniam iugum tuum
suaue est, & onus tuum leue. Nec sentiũt quàm Matt. 11.
bonus & quàm suauis tuus sit spiritus in nobis.
Dico autem crucem esse cruciatum cordis, quẽ E
de hoc habere debemus quòd non sumus, ita fi-
deles & feruentes in omni seruitio tuo & lau-
de tua vt deberemus. Hæc crux habet longitu-
dinem, latitudinem, sublimitatem, atque pro-
fundum. Debemus ergo habere cruciatum, eò
quòd tãtum humiliamur vt deberemus, & hoc
est profundum crucis. Non tantum amamus &
laudamus quantum bonitas tua exigit, & hæc
est sublimitas. Non sumus tam fideles, vt debe-
remus, & hæc est latitudo. Quòd non semper
continuamus, nec laudem tuam copiosè extol-
limus, & ab infidelitate toto nisu desistimus, &
hæc est longitudo. Ad profundum humilitatis
cogit nos prima propria cognitio. Satis enim
est homini ad humilitatẽ cognoscere seipsum,
maxime si recordamur iniquitatum nostrarum
antiquarum: quia iniquè in conspectu tuo egi-
mus. Deus meus quia reuera tam fidelis nobis
es, quòd etiam in peccatis nobis existentibus F
peccatis peccata dimittere, & gratiam tuam
tam abundanter, sicut vellemus, largiri es para-
tus: quãto maiora quis de te præsumit, tãto ma-
gis necesse est eũ humiliari: quia tanto nequius
egit contra te peccando, quanto tu interim lar-
gius ei benefacere cogitabas. Vnde Bernardus:
Quanto benignius de illo, tanto indignius de
me sentire cogor. Item defectus quotidiani hu-
miliant, eò quòd ita instabiles in laude tua su-
mus: immo nunquam in eodem statu permane-
mus. Quanto tu quotidie pronior es ad indulgẽ
dum, tanto plus humiliat cõtra tuam delinque-
re bonitatem. Item pondus gratiæ humiliat &
deprimit, cùm consideramus quòd ea indigni
sumus, qui magis in inferno esse mereamur.
Item quòd tu tantum humiliatus es pro nobis
domine deus meus. Item quòd in natura diui-
nitatis tuæ omnem excedis humilitatem, cui si
velimus similari: necesse habemus humiliari.
Item quòd adeò tam frigidi sumus, vt nec amo
re, nec laude, nec in aliquo respondere tuæ bo-
nitati possumus. Hæc & multa alia quæ magis
communia sunt, ad humilitatem nobis sufficiu-
nt, immo superbiæ alium locum relinquunt.

Valde

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Valde autem necessaria est nobis profunditas humilitatis ad tuam sublimitatem: quia quanto quis se reputat indigniorem, tãto magis gratus est beneficiis, & quanto gratior tanto magis laudabilior. Et qui maxime gratus est, maxime te laudabit. Da igitur nobis domine veram humilitatem, id est, ita cruciari, quòd in hac vita non possumus ad plenũ humiliari, vt sic habeamus crucis profundum.

Vblimitas crucis, est cruciari pro eo, ꝙ te ad plenum laudare non possumus & amare. Quod causa amoris tui habeamus quæ lingua dicere, vel quis intellectus sufficiat capere nescio. Si aliquid gratis amare volumus, vbi melius q̃ in te amore nostrũ locabimus. Si pro muneribus quanto plura dabis? Sed quãto plus promittis, tanto magis gratis amari mereris. Si amare volumus eos qui nos amãt, quanto æquius nos te amabimus? Etsi expectamus & desideramus, vt quis extorqueat à nobis amari: nónne tu es Deus meus, qui tam crebro
H pulsas & mendicas ad ostium nostrum, dicens:
Prou. 23. Prębe fili cor tuum mihi, imo & sæpe repulsus, te iterum ingeris impudenter. Si verò aliquid volumus diligere quia bonum, cur non potius te immensum bonum, qui totum nostrum tibi vendicas affectum, vt bonitatem tuam amemus & laudemus? Si verò aliquid dignũ iudicamus amore nostro, ꝙ tanta fecimus pro te, cur non iudicamus similiter de te, qui tot & tanta fecisti pro nobis? Si verò cõsideramus passiones tuas, tu animam tuam pro nobis dignãtissime posuisti, vt totam animam nostram possideres. Infinita sunt domine quæ nos te amare compellũt: quia omnia quæ creasti tuam prædicant bonitatẽ, quoniã qui in omnibus nõ intelligunt, nõ tibi, sed tuæ imputent cæcitati. Sed quia probatio dilectionis, exhibitio est operis. Necesse habet anima sic se cõformare ad dilectionem tuã, vt sicut te habeas ad eam, sic semper se à te habere nitatur. Maxime autem in istis. Primo, sicut tu amas semper, ita & ipsa semper amet: &
I hoc ostendere tibi nitatur, vt omnem affectum suum tuæ contemperet voluntati. Sunt autem quatuor affectiones ad quas aliæ reduci possunt: scilicet gaudium, dolor, spes, & timor. Primæ duæ sunt circa præsentia vel præterita, & aliæ duæ sunt circa futura. Sic igitur tibi cõfirmare nostras affectiones debemus, vt de omnibus quæ tibi aduersa sunt, timeamus & doleamus, & quę tibi honesta de his superemus & gaudeamus, omnes alias affectiones de cordibus nostris effugantes. Quanta vtilitas in hoc esset quòd falsas & inutiles affectiones vitaremus. Vtique si homo se vere secũdum has quatuor affectiones examinaret, quando aliquos motus sentiret, quomodo tu eum eriperes domine solus nosti. Si enim originẽ motuum nostrorum diligenter aduerteremus, sæpe inueniremus esse vitij quod putauimus esse virtutis, & sæpe illo impedimur, quo credimus promoueri. Secundò, sicut semper habes nos præ oculis tuis, ita etiam te semper debemus cogitare præsentem, hoc cogit nos ab omnibus cogitationibus nostris, verbis, factis & moribus esse sub moderamine disciplinæ: quoniam non auderet sponsa inhoneste se habere sponso suo K
præsente: imo in omnibus intenderet sibi placere & quærere ab eo consilium & auxilium, vt in omnibus secundum suam posset agere voluntatem. Cùm autem in omnibus tibi placere intendimus, semper securam conscientiam habebimus, etiam si se aliquid minus vtile præter te intentioni nostræ ingesserit incidenter. Tertio, sicut semper & continue seruis nobis omnia opera nostra operando vel sustinendo ne esse desinamus, vel per alios vel quocunque modo: ita nunquam particula diei bonæ debet nos præterire, quin in tuo seruitio expẽdatur. Quartò, sicut semper tueris nos, & custodis nos ab omnibus malis, siue per te, siue per tuos: ita diligenter debemus nos abstrahere ab omnibus quę nos possent in tuo seruitio impedire. Quitò, sicut largitas tua nũquam lassatur in dando: ita nunquam debemus voluntariè deficere in orando. Sextò, sicut semper es benignus in relaxando, ita nunquam debemus defectibus nostris terreri: quin statim post culpã veniam po- L
stulemus. Quando enim cor hominis est distortum, & à te quodammodo alienum, multo est pronius ad leuitates, & ad quærendum exterius falsas consolationes, quàm sibi dum apud te esset. Vnde non est differenda acquisitio veniæ, ne diuturnior recessus difficiliorem reditum operetur. Taliter nos debemus ad te habere & semper cruciari, quòd te tantum non amamus vt debemus. Quomodo autem te laudare debeamus, & de quibus gratias agere debeamus, est in principio suprà dictum. Da nobis domine toto desiderio ad amandum & laudandum te aspirare, & pro eo quòd digne non possumus cruciari, & hoc nobis tollendæ crucis sit altitudo.

Atitudo autem crucis est fidelitas sem-
L per spiritum crucians & dilatans, vt omnem hominem subiiciat tuæ laudi, ac seruituti. Hæc maxime facit hominem in oratione communẽ cogens vt quicquid sibi vel M
aliquibus specialiter suis desiderat: quia eos humiles quodammodo videt, nihil tamen hominum, sed totum ad laudem tuæ desideret bonitatis. Vnde cũ fidelitas maxime in oratione cõsistat, considerandum est qualiter debeat orare qui voluerit exaudiri. Debet enim orare sapiẽter, ardenter, humiliter, fideliter, perseueranter, & confidenter. Sapienter, vt oret quæ tuæ laudi sunt expedientia & proximorum saluti. Si verò in quibusdam dubitamus, vtrũ expediant, sicut salus corporis & similia, quæ quandoq; nocere, quandoque prodesse possunt: pro his semper sub conditione est orandum: scilicet si tibi sit placitum & honestum. Ardẽter, scilicet deuote, vel ad minus seriosè, vt bene videamus quid petendum sit à te, intente de corde nostro petamus, non alienis, sed propriis verbis cordis vel oris, quia vtraque æquè intelligis & auscultas. Humiliter, vt non de nostro merito, sed tãtum de tua gratia confidamus. Quanuis enim peccata dimiseris, & quandoque aliquid tibi seruire concedas, semper tamen tales nos reputare debemus quales nosipsos peccando fecimus: qui nihil nisi malum per nos facere possumus.

Fideliter

A Fideliter, vt in oratione offeramus nos ad carẽtiam omnis gaudij, & patientiam omnis pœnæ quę ad vtilitatem nostram cedere valeat per tuũ adiutorium, vt in exauditione desiderij nostri actio tua laudem attollat. Sed domine merebor sic offerendo me tibi, cũ tamen vt totus tuus ad hoc tenear, etiam si nũquam volueris me exaudire. Perseueranter, vt nũquam cessare proponamus à desiderio omnium quę tibi sunt laudabilia & honesta. Si qua verò in nobis vel in nostris superuenerint necessitas, quanuis pro hac semper cum intentione non possumus orare, tamen aliquotiens cum omni fidelitate qua possumus pro ea orabimus, & deinceps voluntati tuæ nostrum desiderium committemus semper primam fidelitatem, & si non in actu tamen in habitu retinentes. Confidenter, vt postulemus in fide, nihil hæsitantes. Sũt autem septem causæ quæ cogunt nos tuæ confidere bonitati. Prima, quia iustum esse desiderium tu das. Et ad
B quid dares, nisi etiam velles exaudire? Secunda, quia non ad nostram vtilitatem, sed ad tuam gloriam volumus exaudiri. Tertia, quia maiora quę pro nobis fecisti animãt nos, vt etiam de minoribus cõfidamus. Omnia enim quæ petere possumus tam minora sunt, quàm quòd dignanter pro nobis es incarnatus & passus. Quarta, quia tam facile est apud te in maximis, quàm in minimis exaudire. Quinta, quia nos ad hoc prouocat tuæ cõsideratio bonitatis. Sexta, quia intercessorẽ te Iesu Christe habemus & omnes sanctos. Septima, quia infinitam ad nos habes bonitatem. Si enim modica dilectio quã ad te habemus ad hoc nos cogit, & in omnibus tuæ volũtati libenter parere velimus: cur idem de inęstimabili dilectione tua nõ præsumeremus? Alioquin fideliores vellemus apparere q̃ tu. Si tales nos tibi exhiberemus, qualem te nobis ecõuerso, non crederemus. Sic domine orabimus, &
propter hoc in oratione confidentiam habebimus, nihilominus tamẽ cruciabimur, quòd hoc dignè exequendo omnem hominem ad tuam laudem per effectum trahere non possumus &
C amplecti, & hæc spiritualis nostræ crucis est latitudo.

Ongitudo autem crucis tuæ toti vitæ
L nostræ debet comensurari, vt quanuis consideremus tecũ esse iocũdum, & in te domo tua laudare, & in abysso tuæ dulcedinis absorberi: tamẽ nõ tædeat nos portare crucẽ tuã cruciari scilicet in misera hac vita, ꝙ tuæ laudis augmẽto. Quid magni est domine: si tecũ sim in patria, vbi sum securus ab omni malo, & vbi habeam quicquid volo? Da mihi domine vt nunquam me pungendo sic superent claui timoris & miseriæ huius vitæ: vt ante velim descendere: vel saltem deponi de cruce quàm à te domine hoc fuerit mandatum. Sed neque hoc desiderarẽ vt ab hac cito facias me deponi: sed vt semper mallem propter te pendere in cruce quàm à miseriis his facias me in abscondito sepeliri. Tu enim domine nec descendisti de cruce, nec sic te deponi petisti. Volũtas ergo semper affligendi pro augmento tuæ laudis: crucis erit longitudo. Si quis vult venire post me, tollat crucem suam quotidie, & sequatur me. & sic currat per medium vię perfectionis. Si nos tol- D
lamus, domine tu ipse portabis.

Inem autem viam perfectionis, id est,
F perseuerantiã in voluntate, semper pro te patiẽdi innuis in eo quòd dicis: quotidie. Si enĩ vno die prius quàm tu iusseris, crucem deponere volumus eam quotidie tollimus. Qui autem perseuerauerit, vsque ad eam deponas, hic in abundanti laude tua sepulchrum ingredietur pacis æternæ. Quanuis in hoc verbo intelligere possumus: quòd sicut cruciatus pro tua laude quotidie deficiendo cadit, ita crucem quotidie tollere debemus, laudis tuæ desideriũ resumendo.

Crux quanto diutius iacet: tanto difficilius tollitur.

Va verò intentione in via ista sit ambu-
Q landum, innuis vltimo cùm dicis: sequatur me. Quod tam de gressu corporis, quàm de mentis possumus intelligere. Quia multi non solum portantes crucem, sed & se suspendentes in cruce, te gressu corporis sunt sequuti. Sequamur igitur te non tantum gressu E
bonorum operum, sed & intentione cordium, vt non solum consideremus, quibus operibus nos præcesseris: sed qua intẽtione feceris, & in hac te sequi studeamus. Inuenimus autem quòd in omnibus cogitationibus verbis & factis tuis principaliter quæsieris gloriam tui patris. Tu ergo domine Iesu Christe, dirige intentionem nostram, vt in omnibus gloriam eius quæramus, & tuam nos abnegando, profundum, sublimitatem, latitudinem & longitudinem crucis portando, & in ea perseuerando ad laudem & gloriam tuam. Qui cum patre & spiritu sancto viuis ac regnas Deus, Per omnia secula seculorum. Amen.

Beati Anselmi liber de mensuratione crucis explicit.

Eiusdem beati

ANSELMI LIBER meditationum incipit.

Omine Deus meus, da cordi meo te desiderare, desiderando quære-
D re, quęrendo inuenire, inueniendo amare, amando mala mea redimere, redempta non iterare: da domine deus cordi meo pœnitentiæ compũctionẽ, spiritui cõtritionem, oculis lachrymarum fontem, manibus eleemosynæ largitatẽ. Rex meus extingue in me desideria carnis, & accẽde vim tui amoris. Redemptor meus expelle à me spiritum superbię, & concede mihi propitius thesaurum humilitatis tuæ. Saluator meus amoue à me furorẽ irę, & indulge mihi sensum patientiæ. Creator meus, euelle à me animi rancorẽ, & largire mihi mentis dulcedinẽ. Da pater clementissime solidam mihi fidem, spem cõgruã, charitatẽ perfectam. Rector meus auerte à me

animi

Universidad de Deusto
Biblioteca

G animi vanitatem, mentis inconstantiam, cordis
vagationem, oris scurrilitatem, oculorum elatione, ventris ingluuiem, opprobria proximorum, scelera detractionum, curiositatis prurigi-
nem, diuitiarum cupiditatem, potentatuum rapinam, inanis glorię appetitum, hypocrisis malum, adulationis venenum, cõtemptum inopũ,
oppressionem debilium, auaritiæ ardorem, inuidiæ rubiginem, blasphemiæ mortem. Resecа in me temeritatem meorum factorum iniquã
pertinaciam, inquietudinem, ociositatem, somnolentiam, pigritiam, mentis hebetudinẽ, cordis cæcitatẽ, sensus obstinationem, morum tru
culentiam, boni inobedientiam, consilij repugnationem, linguæ effrenationem, pauperum prædam, impotentum violentiam, innocentum
calumniam, subditorũ negligentiam, circa subditos seueritatem, aduersus domesticos impietatem, erga proximos duritiam. Deus meus, mi
sericordia mea, oro te per dilectum filium tuũ, da mihi opera misericordiæ pietatis studia, cõ-
H pati afflictis, subuenire egenis, succurrere miseris, consulere erroneis, consolari mœstos, relevare oppressos, pauperes recreare, flebiles resouere, dimittere debitoribus, parcere in me peccantibus, odientes me diligere, pro malis bona
reddere, neminem despicere sed honorare, bonos imitari, malos cauere, virtutes amplecti, vitia reiicere, in aduersis patientiam, in prosperis continẽtiam, custodiam oris, & ostium circunstantiæ labus meis, terrena calcare, cælestia sitire. Ecce plasmator me⁹, multa rogaui, cùm nec
pauca promerui. Fateor heu fateor, non solum quæ postulo non debentur bona, sed multa mihi debentur, & exquisita supplicia. Animãt me
publicani, meretrices & latrones, qui à faucib⁹ hostis momentanè eruti, sinu recipiuntur pastoris. Tu enim omniũ factor deus, licet in cunctis tuis sis mirabilis operibus, mirabilior tamẽ
in visceribus crederis pietatis. Vnde temet per
Psal.44. quendam tuum dixisti: Miserationes eius super omnia opera eius, & quasi de singulo loquente,
Psal.88. de vniuerso populo tuo dixisti confidẽter: Mi-
I sericordiam meam non dispergam ab eo. Nullum enim spernis, nullum abiicis, nullum perhorrescis, nisi qui te sortè amens exhorruerit: ergo non modo non iratus percutis, sed te irritantibus dona si quæsierint, tribuis, deus meus
Psal.17. cornu salutis meæ & susceptor meus. Ego insœlix te irritaui, ego malum coram te feci furorem tuum prouocaui, iam promerui, peccaui & passus es, deliqui & adhuc sustines. Si pœnitet parcis. si reuertor suscipis, insuper dum differo præstolaris. Reuocas errantem, inuitas repugnãtem, excitas torpentẽ, amplecteris redeuntem, doces ignorantem, mœrentem mulces, à ruina suscitas, post lapsum reparas, petenti largiris, quærenti inueniris, pulsanti aperis. Ecce domine deus salutis meæ, quid opponã nescio, quid respondeam, ignoro: nullum confugium, nullum à te patet latibulum. Ostẽdisti bene viuendi viam, dedisti gradiendi scientiam, minatus es mihi gehennam, & pollicitus es paradisi
Psal.118. gloriam. Nũc pater misericordiarum & totius consolationis, confige timore tuo carnes meas: quatenus quæ minaris metuendo euadam, & redde mihi propitius lætitiam salutaris tui, vt K
quæ spondes diligendo participem. Fortitudo Psal.17.
mea domine, firmamentum meum deus & refugium meum, & liberator meus, suggere quid de te cogitem, doce quibus sermonibus inuocem, de quibus operibus te placem. Scio nanq;, scio vnum quo placaris, & aliud quod non spernis. Est vtique spiritus contribulatus tibi sacrificiũ, & acceptas cor contritum & humiliatum. His me deus meus, adiutor meus dita muneribus. His cõtra inimicum muni protectionibus, hoc de flammis vitiorũ præsta refugium, hoc à desideriorum passionibus pande pius refugium.
Fac domine virtus salutis meæ, ne sim in eorũ Psal.139.
ordine qui credunt prospero tempore, & recedunt tẽtationis tempore. Obumbra caput meũ in die belli, esto spes mea in die afflictionis meę, & salus in tẽpore tribulationis meæ. Ecce deus illuminatio mea & salus mea, rogaui quibus egeo, intimaui quæ timeo, sed remordet me cõscięntia, reprehẽdunt me cordis secreta, & quod L
amor minstrat, timor dissipat, zelus incitat, metus increpat actæ vitæ fortitudinem: sed tua ingerit pietas fiduciam. Tua hortatur benignitas, mea dehortatur malignitas, & vt verius fatear, occurrunt memoriæ phantasmata peccatorum, quæ reuerberãt aciem, vel audaciã præsumentium animorũ. Cùm enim odio quis dignus sit, qua fronte gratiam requirit? Cùm pœna debetur, qua temeritate gloria poscitur. Lacessit iudicẽ, qui postposita satisfactione delicti, præmiis quærit honorari. Regi insultat obnoxius supplicio, qui flagitat donari indebito præmio. Et dilecti patris affectum stultus exacerbat filius, qui post illatas contumelias ante pœnitudinem hæreditatis vsurpat celsitudinẽ. Quod mi pater me egisse recolo, merui mortẽ & peto vitam, commoui regẽ meum: cuius impudens nunc inuoco auxilium, contempsi iudicium iudicis, quem temere postulo adiutorem, insolens renui audire patrem quem demũ præsumo habere tutorem. Heu mihi quàm sero venio, heu heu quàm tarde festino, heu quia cur- M
ro post vulnera, dedignatus incolumis præcauere iacula, neglexi prospicere tela, modò solicitor de morte vicina, vulneribus inflixi, quia scelera sceleribus addere nõ timui, recenti tabe cicatrices respersi: quia prisca flagitia modernis inquinationib⁹ reciprocaui, & quæ diuina solidauerat gratia vel medicina, mea dissoluit prurigo phrenetica. Cutis quæ superducta vulneribus morbum celauerat, sanie erumpente putruit: quia iterata iniquitas cõcessam misericordiam exinaniuit. Noui quippè scriptũ: In qua- Ezec. 18.
cunq; die iustus peccauerit, omnes iustitiæ eius in obliuione erũt. Si iustitia aboletur iusti ruẽtis, quãto magis peccatoris in idipsum ruentis? Quoties vt canis redij ad vomitũ, & vt sus petij volutabrum? Fateri mihi itaque & recordari impossibile est quot mortalium homines peccare ignorantes docui, nolentibus delinquere persuasi, resistentes coẽgi, volentibus consensi, quot sanè gradientes in laqueum duxi, viã quęrentibus foueam retexi, mala patrare non horrui, donorum dei obliuisci non metui. Sed tu iuste iudex signasti quasi in sacculo pecuniam
pecca-

A peccata mea, & obseruasti omnes semitas meas,
Esa. 42. & cunctos gressus meos dinumerasti. Tacuisti semper, siluisti, patiens fuisti. Væ mihi, demum loqueris quasi parturiẽs. Deus deorũ domine, præstabilis super nequitiã, noui quia manifest⁹ venies, noui quia non semper silebis, cùm in cõspectu tuo ignis exardescet, & in circuitu tuo tẽpestas ingruerit valida, cũ aduocaueris cælũ desursum, & terrã discernere populũ tuũ. Ecce tot milibus populorũ nudabuntur omnes iniquitates meæ, tot agminibus patebunt scelera mea, non solũ actuum, sed etiam cogitationũ simulque loquutionũ. Tot iudicibus inops astabo quotquot me præcesserunt in bono opere. Tot arguẽtibus cõfundar quotquot mihi præbuerunt sancta viuẽdi exempla. Tot vincar testibus, quot me monuerunt proficuis sermonibus sæpéque imitandos iustis mihi dederunt actionibus. Domine mi deus non suppetit quod dicam, non occurit quid respõdeam, & ecce iã illi interfum discrimini, vrget me conscientia, cruciant cordis arcana, coartat auaritia, accusat
B superbia, consumit inuidia, inflammat concupiscentia, incestat luxuria, dehonestat gula, contutat ebrietas, detractio lacerat, ambitio supplãtat, rapacitas obiurgat, discordia dissipat, ira perturbat, leuitas deiicit, torpor opprimit, hypocrisis fallit, adulatio frangit, fauor extollit, calumnia pungit. Ecce liberator meus de gẽtibus iracundis. Ecce cũ quibus vixi à die natiuitatis meæ, quibus studui, quibus fidem seruaui, ipsa me studia quæ dilexeram damnant, quæ laudaueram vituperant. Hi sunt quibus acquieui amici, quibus parui magistri, quibus seruiui domini, consules quibus credidi, ciues quibus cohabitaui, domestici quibus cõsenui. Heu mihi rex meus & deus meus: quia incolatus meus prolõgatus est. Væ mihi illuminatio mea: quia habitaui cũ habitantibus cedar. Et cum sanctus dixerit multũ, quanto magis ego infœlix dicere possum: nimis incola fuit anima mea. Firmamẽtum meũ, non iustificabitur in cõspectu tuo omnis viuens. Spes mea non est in filiis hominũ
C quẽ si remota pietate iudicaueris iustũ inueniaas, & nisi præueneris miserando impium, non erit quem glorifices pium. Credo nanque salus mea quod audiui, quomodo benignitas tua ad pœnitentiam me adducit, turris fortitudinis, so
Ioan. 6. nuerũt necessaria mihi labia tua. Nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eũ Enimuero quia instruxisti me, tantáque propitius institutione formasti totis medullis cordis toto annisu mentis te omnipotens pater eũ dulcissimo puero, téque dulcissima proles cum serenissimo inuoco paracleto. Trahe me quatenus post te currere in odorẽ vnguentorũ tuorũ delecter. Quã magna domine deus meus multitudo dulcedinis tuæ, quã absconditi timentibus te. Absconditi quia conseruasti, non quia absconditi. Abstulisti cũ ea magis multiplicasti. Solet aliquando quod absconditur diligentius inuestigari, & inuentum arctius amari, dilata in te non minuuntur, sed magis crescunt desideria: non est ergo tuus amor transitorius, sed æternus. Qui te diligunt non tepescunt, sed feruescunt. Non est tuus amor ociosus, memoria tua super mel dulcis, meditatio de te D
plus quàm cibus suauis. De te loqui plena est refectio, te nosse perfecta consolatio, tibi adhęrere vita æterna, à te separari mors perpetua. Fõs viuus his qui te sitiunt, esca indeficiens qui te esuriunt. Gloria te quęrentibus, gaudium inuenientibus: odor tuus suscitat mortuos, respectus curat ęgrotos: lux tua omnem fugat caliginem, visitatio tua cunctam repellit tristitiam. Nullus apud te mœror, procul à te omnis dolor, nulla tecũ mœstitia, nulla indigentia, nulla vbi es necessitas, nulli⁹ boni est difficultas, nũquam ibi tenebræ, nec terror nominatur gehẽnæ, nullius noctis tetra cæcitas, nec tumultus improbitas, nunquam famis sitisque inopia, frigoris nec æstus circa te moratur penuria, non inualido corporis, prorsus nec corruptio mentis, non zelus, neq; contentio, nec omnino ambitio, illinc abest solicitudo finis & cura mortis, labor senectutis, languor egritudinis, ibi nescitur passio aëris & varietas temporis. Hęc est E
enim magna multitudo dulcedinis tuæ domine quam absconditi timentibus te, sed perfecisti sperantibus in te. O quàm bona absconsio quæ efficitur perfectio, non enim hæc absc5sio æstimatur perditio, sed magis conseruatio quæ fit perfectio. O gloriose rex cẽ vera sunt tua iu- Psal.18.
dicia iustificata in semetipsa, verè desiderabilia super aurum & lapidem precio5um multũ vtique, & dulciora super mel & fauũ. O vita mea, deus meus, rogo te per nomen redẽptoris mei dilecti filij tui, largire propitius, vt custodiam ea. Cognoui nanque, quia in custodiendis illis retributio multa. Gloria mea, deus meus, absc5 dis thesaurũ tuum, vt incites cupidum, recondis margaritã, vt angeas quærentis amorem, differs dare vt doceas petere, dissimulas audire petentem, vt facias perseuerantem. Postremò incipientibus quærere promittis, vt non nisi verè perseuerantibus salutem tribuas, quod planè indicat illa flebilis, quæ tuum in sepulchro natum Christum inter mortuos quęrebat viuum, durantibus adhuc tenebris, quam accenderas p
vt quæreret, sed quærenti disparebas vt perseueraret: perseuerauit sperans, & sperauit perseuerãs: & quia in spe perseuerauit, videre te meruit. Beata visio & plena exultatio. O summum gaudium & cõsummatum desiderium, desiderabilis vultus, iocundus aspectus. O spes & fœlix perseuerantia, nisi enim speraret non perseueraret, & nisi perseueraret, spei fructum non perciperet. Sic enim deus meus, misericordia mea absconderis timẽtibus te, vt inueniaris sperantibus in te, sic elongaris quærentibus vt appropinques perseuerantibus: Qui elongant se
à te, peribunt, qui autem expectant te non con- Psal. 72.
fundentur: Qui timent te sperent in te: quoniã Psal. 24
protector & adiutor eorum es. Per timorẽ venitur ad amorem. Timendus es, vt dominus, amãdus vt pater. Timor tuus sanctus permanet: quia sanctos permanere facit quos posidet. Nihil deest timentibus te: quia oculi tui super eos, & aures tuę in preces eorum. Misericordia mea & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, sic timorem adhibe mihi vt amorem subinferas, sic irroga metum, vt tui augeas desiderium:

Universidad de Deusto
Biblioteca

G rium: sicque me participem timentium te, vt & custodientiũ mandata tua facias, vt per timoris seruitutẽ ad amoris pertingere merear, gratiã. Inuoco te deus meus inuoco te, quia propè es omnibus inuocantibus te: sed inuocantibus in veritate. Tu enim veritas es, doce me quæso clementiam tuã sancta veritas inuocare: quia quomodo hoc fieri oporteat, nescio: sed doceri à te beata veritas humiliter imploro. Abs te sapere desipere est, te verò nosse perfectum est scire. Erudi me ô diuina sapientia, & doce me legem tuam. Credo sane, quia quẽ tu erudieris beatus est, & de lege tua docueris eum. Desidero inuocare te, quod quæso vt fiat in veritate. Quid est inuocare in veritate veritatẽ, nisi in filio patrẽ? Ergo sancte pater, sermo tuus veritas est, principium verborũ tuorũ veritas. Hoc quippè est verborum tuorum principium, quod in principio erat verbum. In ipso principio te summum adoro principiũ in ipso veritatis verbo te perfecta inuoco veritas: quòd in ipsa tandem diri-
H gas me, & doceas in veritate. Quid enim dulcius quàm genitorem in nomine vnigeniti exorare, patrem recordatione filij ad pietatem flectere, regem charissimę prolis denotatione mitigare? Sic rei solent carceribus eripi, sic manci pati vinculis liberari, sic tristem capitis excipiẽtes sententiã, nõ solum vitã, sed insuper nancisci insolitam gratiam, dummodo iratis patribus dilectæ prolis intimauerint charitatem. Sic delinquentes seruuli euadunt supplicia dominorum, dum pro eis interuenit dulcedo filiorum. Sic te pater omnipotens, per omnipotentis filij tui postulo charitatẽ: educ de carcere animã meã ad confitendũ nomini tuo, libera me à vinculis peccatorum, per coæternum tibi vnicum flagello natum, méque cui propria merita letabilem minantur sententiam, preciosæ ad dexteram tuam cõsedentis prolis interpellatione restaura placatus ad vitam. Quem alium enim dirigam intercessorẽ pro me tibi nescio: nisi hunc qui est peccatis nostris propiciatio, qui sedet ad
I dexteram tuam, qui etiam communi sibi gloria pietatem tuam interpellat pro nobis. Ecce aduocatus meus apud te deum & patrem, ecce põtifex summus, qui non eget alieno expiari sanguine: quia proprio fulget profusus cruore. Ecce hostia sancta beneplacẽs & perfecta, in odorem suauitatis, & oblata & accepta. Ecce agnus sine macula, qui se coram tondentibus obmutuit, qui plagis cæsus, sputis illitus, probris affectus
Esaiæ. 53 os suum non aperuit. En qui peccatum non fecit, peccata nostra pertulit, & lãguores nostros suo liuore sanauit. Aspice pie pater piissimum filium tuum pro me tam impio passum. Respice pater clementissime eum qui patitur, & remittere benignus pro quo patitur. Nónne hic est ille innocens mi domine, quem vt seruũ redimeres, filium tradidisti? Nunquid non auctor vitæ hic est, qui vt ouis ad occisionem ductus, tibique obediẽs vsque ad mortem factus, atrocis non timuit necis subire genus? Recole totius salutis dispositor: quia hic ipse est quem etsi ex tua virtute genuisti, meæ tamen infirmitatis participem fieri voluisti. Verè hæc est tua deitas, quæ meam induta naturam crucis ascendit patibulum, qui assumptáque carne triste tulit K supplicium. Reduc deus meus oculos maiestatis super opus ineffabilis pietatis, intuere dilectum natum toto corpore extensum, cerne manus innocuas pio manantis sanguine, & remitte placatus scelera quæ patrauerũt manus meæ. Considera inerme latus crudeli fossum cuspide, & renoua me sacrosancto fonte illo, quem inde fluxisse credo. Vide immaculata vestigia quæ non steterunt in via peccatorum: sed semper ambulauerunt in lege tua, diris confixa clauis, & perfice gressus meos in semitis tuis: fac me odio habere omnẽ viam iniquitatis, viã iniquitatis misericors amoue à me: facq; me propicius viã veritatis eligere. Oro te rex seculorũ per hunc redemptorem meum: fac me currere viam mandatorum tuorum, vt ei valeam spiritu vniri, qui non horruit mea carne vestiri. Nũquid non attendis pie pater adolescentis filij charissimum caput niuea ceruice deflexa· preciosa resolutum in morte? Aspice mitissime cõditor dilectæ sobolis humanitatem, & misererе L
super infirmi plasmatis debilitatem. Candet nudatum pectus, rubet cruẽtum latus, tensa arent viscera, decora languent lumina regia pallent ora, procera rigent brachia, pendent crura marmorea, rigat terebratos pedes sancti sanguinis vnda. Specta gloriosæ genitor gratissimæ prolis lacerata membra, & memorate benignº quæ mea est substantia. Conspice dei hominis pœnam, & releua conditi hominis miseriam. Vide redemptoris supplicium, & remitte redempti delictum. Hic est domine mi, quẽ propter peccata populi tui percussisti, licet ipse sit dilectus, in quo tibi bene complacuisti. Hic est ille innocens, in quo dolus inuentus nõ est, & tamen cum iniquis deputatus est. Quid cõmisisti dulcissime puer, vt sic iudicareris? Quid cõmisisti amantissime inuenies, vt sic tractareris? Quod scelus tuum, quæ noxa tua, quæ causa mortis, quæ occasio tuæ damnationis? Ego enim sum tui plaga doloris, tuæ culpa occisionis. Ego tuę liuor passionis, tui cruciatus labor. Ego tuæ M
mortis meritum: tuæ vindictæ flagitium. O mirabilis censuræ conditio, & ineffabilis mysterij dispositio, peccat iniquus, & punitur iustus: deliquit reus & vapulat innocens, offendit impius, damnatur pius quod mœretur malus, patitur bonus, quod perpetrat seruus, exoluit dominus: quod committit homo, sustinet deus. Quo nate dei, quo tua descendit humilitas, quo tua deflagrauit charitas, quo processit pietas, quo excreuit benignitas, quo tuus attigit amor, quo peruenit compassio? Ego enim iniquè egi: tu pœna mulctaris. Ego factinus admisi, tu vltione plecteris: ego crimen edidi, tu torturæ subiiceris: ego superbiui, tu humiliaris: ego tumui, tu attenuaris, ego inobediens extiti, tu obediens patri scelus inobedientiæ luis, ego gulæ parui, tu inedia afficeris. me ad illicitum rapuit concupiscentia ardorem, te perfecta charitas ducit ad crucẽ. ego præsumpsi vetitum, tu subiisti eculeũ. ego delector cibo, tu laboras ĩ patibulo. ego fruor delitiis, tu laniaris clauis, ego pomi dulcedinem, tu fellis gustas amaritudinem, mihi reo ridens con-

A congaudet Eua: tibi pie plorans cõplorans cõpatitur Maria. Ecce rex glorioſe, ecce impietas mea, & claret pietas tua, en mea iniustitia, & tua liquet iustitia. Quid Deus meus & rex meus? Quid retribuã tibi pro omnibus quæ retribuisti mihi? Non enim inueniri potest in corde hominis quod cõdignè talibus referatur prẽmiis. Nunquid potest sagacitas machinari humana, cui comparetur miseratio diuina? Nec est creaturæ moliri officium quo iustè creatoris recompenset prẽsidium. Est autem nate dei in hac tua admirabili dispositione: cui mea fragilitas in aliquo suppeditet, si tua visitatione compuncta mens, carnem suam crucifigat cum vitiis & cõcupiscentiis. Et si hoc à te cõceditur: quasi iam tibi incipit compati vel viuere: quia & tu pro peccatoribus dignatus es mori: sicque per interiorẽ victoriam ac duce armabitur ad exteriorẽ palmam: qua deuicta persecutione spiritali non
B vereatur pro amore tuo subiici gladio materiali. Ita exiguitas conditionis si tuæ complaceat pietati, magnitudini valebit pro viribus respõdere conditoris. Et hoc cælestis medicinæ bonæ Iesu, hoc tui antidotum amoris. Oro te per antiquas misericordias tuas infunde meis visceribus, vt reiecta viperææ cogitationis labe, reintegret me incolumitati pristinæ, quo gustato nectare tuę suauitatis, faciat me illecebrosa mũdi prospera toto affectu despicere, & nulla eius aduersa pro te formidare, memórque perpetuæ nobilitatis semper fastidiã vẽtos huius trãsitorij timoris. Nihil quæso sine te mihi dulcescat, nihil complaceat, nihil preciosum, nihil præter te arrideat speciosum: vilescant obsecro abs te mihi omnia, fordescant vniuersa, quod tibi aduersum est, & mihi molestum sit, & beneplacitum indeficiens desiderium: tędeat me gaudere sine te, & delectet me tristari pro te. Sit mihi nomen tuum resocillatio, & memoria tua mea cõsolatio, fiant mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte, tuas inuestigando iustificationes, sit bonum mihi lex oris tui super milia auri & argenti, sit obedire tibi amabile, resistere execrabile.
C Rogo te spes mea, per omnes pietates tuas, vt propitieris omnibus iniquitatibº meis. Aperi aures meas mandatis tuis, & ne declines flagito per nomen sanctum tuum, in verba malitiæ cor meum ad excusandas excusationes in peccatis. Peto etiam per admirabilem humilitatem tuam, non veniat mihi pes superbiæ, & manus peccatoris non moueat me. Ecce omnipotens deus pater domini mei, dispone benignus quo mihi miserearis: quomodo quicquid preciosius inueni, deuote tibi obtuli, quicquid carius reperi, suppliciter præsẽtaui, mihi nihil reliqui quin tuæ exposuerim maiestati, nihil iã supest quod adiiciam: quia totum tibi delegaui spem meam. Direxi tibi aduocatum meum, tuum dilectũ filium, misi glorioſam progeniem inter me & te mediatorem. Misi inquam intercessorẽ per quẽ confidõ veniam, misi verbis: quia pro meis dixi missum factis, enumeraui sanctissime tibi sobolis mortẽ, quam pro me fuisse credo perpessam. Credo à te missam deitatem, nostram susceпisse humanitatem, in qua dignum duxit vincula, alapas, sputa, irrisionésque perferre, necnon crucem clauósq; susciperе. Hanc olim infantiæ vagitibus demolitam, pueritiæ pannis astrictam, sudoribus vexatam, ieiuniis mæceratam, vigiliis afflictam, itineribus fessam, post affectã flagris, laceratam suppliciis, deputatam cum mortuis. Ditatam verò gloria resurrectionis, cælorũ gaudiis induxit, & in dextera tuæ celsitudinis collocauit. Tu placatio mea & propiciatio mea hic intende pius quomodo genueris filium, & quẽ redimeris seruum, hic aspice factorem, & ne despicias facturam: amplectere serenus pastorem, & recipe misericors allatam propitius humeris ouem. Hic ipse est fidelissimus pastor ille, qui dudum errabũdam ouem per abrupta montiũ, præcipita vallium multis quæsierat, variisq; laboribus, qui iam morienti iam per longa exilia deficienti, tandem inuentæ gaudens se supponit, & miro sibi adnisu charitatis innixam de cõfusionis abysso leuauit: piisque coastrictam complexibus ad nonagintanouem vnam quę perierat deportauit ouem. Ecce domine mi rex omnipotẽs deus, ecce pastor bonus refert tibi ouẽ quam commisisti ei. Suscepit te disponente ad E
saluandum hominem, quem tibi restituit omni labe immunem: ecce tibi tuum charissimus plasma filius reconciliat, quod à te procul deuauerat. En gregi tuo mitis pastor reformat quod prædo violentus abegerat: reddit tuis conspectibus seruum, quẽ sua propria fecerat conscientia fugitiuum, vt qui per se pœnam meruit, per factorem mundi mereatur veniam, quique pro culpis suis sperabat gehennam, tanto duce iam confidat reuocari ad patriam. Potui per me te sancte pater offendere, sed non potui per me tẽ mihi placare: factus est adiutor meus tuus dilectus filius, meam participans humanitatem, vt curaret infirmitatẽ: quatenus vnde culpã emiserat offensionis, inde tibi immolaret sacrificium laudis, méque per hoc tuæ redderet pietati placabilem: quò sedens ad dexteram tuam semper me substantiæ ostenderet esse consortem. Ecce spes mea, ecce tota fiducia. Si me pro mea, vt dignum est despicis iniquitate, respice saltem misertus in me pro dilecte sobolis charitate: in fi- F
lio attẽde quid propitieris in seruo. Vide carnis sacramentum, & carnis remitte reatum: recole quod bonus perpessus est filius, & obliuiscere quod malus operatus est seruus. Quotiens beatæ prolis tibi saucia patent vulnera, deliteſcant obsecro vulnera mea, quotiens rubet preciosus sanguis pio de latere: deleantur supplico tabes meæ pollutionis. Et quia te caro lacessiuit ad iram, caro te inflectat præcor ad misericordiã, vt sicut me caro seduxit ad culpam, caro deducat ad veniam. Multum quidem est quod mea meretur impietas, lõge autẽ maius est quòd redemptoris mei possit pietas, magna enim est mea iniustitia: multo verò maior est redemptoris mei iustitia. Quanto enim superior est deus homine, tam mea malitia est inferior bonitate eius, vt qualitate, ita etiam quãtitate. Quid enim delinquere posset homo, quod non dei filius redimeret factus homo? Quę tantum superbia tumeret, quã nõ tanta humilitas sterneret? Quidnam esset mortis imperium, quod nati dei non destrueret crucis supplicium? Nimirum Deus

meus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G meus ſi æqua lance iniquitas peccantis homi-
nis & redimentis gratia librentur authoris: nõ
tantum oriens diſtat ab occidente, ſeu inferior
ſeparatur infernus à ſummo cæli cardine, quã-
tum pietas redemptoris ſuperat malitiam pec-
catoris.

Iam lucis optime creator, iam culpis ignoſce
meis pro dilecti filij tui laboribus immenſis. Iã
quæſo eius pietati mea impietas: eius modeſtiæ
mea peruerſitas, & manſuetudini donetur fero-
citas. Iam ſua humilitas meam ſuperbiam: pa-
tientia eius meam impatientiam, benignitas du
ritiam, obedientia inobedientiam, tranquillitas
inquietudinem, dulcedo amaritudinem, ſuaui-
tas iram, charitas lucrifaciat crudelem obſtina-
tiam. Iam diuini amor numinis patris omnipo-
tentis proliſque beatiſsimæ ſancta communi-
catio, paraclete ſancte ſpiritus, mœrentium cle-
mentiſsima conſolatio ſpiritus alme. Iam cor-
dis mei penetralibus potenti illabere virtute, &
H tenebroſa quæque neglectę lucis latibula lumi-
nis coruſci fulgore pi⁹ inhabitator lætifica, tui-
que roris abundantia lõgo ariditatis marceſcẽ-
tia ſqualore viſitando fœcunda. Saucia interio-
ris hominis arcana: tui amoris iaculo, & tepen-
tis iecoris medullas, flammis ſalutaribus pene-
trando ſuccende, ſanctiq; feruoris igne illuſtrã-
do, mentis & corporis vniuerſa depaſce. Pota
tuæ voluntatis torrente vt iam nihil mundano-
rum deguſtare libeat venenatæ dulcedinis. Iu-
dica me & diſcerne de gente non ſancta cauſam
meã. Doce me quia deus meus es tu, facere vo-
luntatem tuam. Credo ergo, quemcunque inha
bitaueris, in eo patris ac pariter filij domicilium
condis. Beatus qui te merebitur hoſpitem ha-
bere, quoniam per te pater & filius apud eum
facient manſionem. Veni iam, veni benigniſsi-
me dolentis animę conſolator: in opportunita-
tibus & tribulationibus adiutor. Veni munda-
tor ſceleris, curator vulneris, veni fortitudo fra
gilium, releuator labentium: Veni doctor humi
lium, deſtructor ſuperborum, veni orfanorum
I pius pater. Conſolator miſerorum: viduarum
dulcis iudex, veni ſpes pauperum, refocillator
deficientium. Veni ſydus nauigantium, portus
naufragantium. Veni ô omnium viuẽtium de-
cus ſingulare, morientium vnica ſalus. Veni ſan
ctiſsime ſpiritus, veni & miſerere mei, apta me
tibi & condeſcende propitius mihi, vt mea tuæ
magnitudini exiguitas, tuóque robori mea im-
becilitas ſecundum tuarum multitudinem com
placeat miſerationum. Per Ieſum, &c.

Iſerere domine famulis & famulabus
M tuis, N. & dirige actus eorum quoti-
die in bonum & omnia peccata eorũ
dimitte, & dimitte in cor eorum talem intelle-
ctum, vt ex toto corde tibi fideliter ſeruiant &
tibi placeãt, & omni tempore in tuo ſancto ſer
uitio permaneant. Per dominum noſtrum.

Amulos & famulas tuas quęſumus do-
F mine fratres & ſorores meos omnéſq;
debitores meos corpore pariter & mẽ-
te purifica vt in tua inſpiratione compuncti: no
xias delectationes vitare præualeant. Per domi-
num noſtrum Ieſum Chriſtum.

Ignus eſt mercenarius vel operarius K
D mercede ſua: orationib⁹ tuis credit &
optat iuuari, & ſarcina peccatorum à te
ſubleuari. Per dominum noſtrum.

Beati Anſelmi liber meditationum explicit.

Beati Anſelmi

DE MEDITATIONE redemptionis generis humani liber incipit.

Quæ ſit virtus ſaluationis & vbi. Caput 1.

Nima Chriſtiana, anima de graui
morte reſuſcitata: anima de miſera L
A ſeruitute Chriſti ſanguine redẽpta
& liberata: excita mẽtem tuam: me-
mento reſuſcitationis tuæ, recogita
redemptionem & liberationem tuam: retracta
vbi & quæ ſit virtus ſaluationis tuæ: verſare in
meditatione eius, delectare in contemplatione
eius, excute faſtidium tuum, fac vim cordi tuo:
intende in hoc mentem tuam, guſta bonitatem
redemptoris tui: accendere in amorẽ ſaluatoris
tui: mãde ſauum verborum, ſuge plus quã mel-
litum ſaporem, gluti ſalubrem dulcorem, man-
de cogitando, ſuge intelligendo, gluti amando
& gaudendo, lętare mandendo, gratulare fugẽ-
do, iocundare glutiendo. Vbi ergo & quæ eſt
virtus & fortitudo ſaluatoris tui? Certe Chri-
ſtus te ſuſcitauit: Ille bonus Samaritanus te ſa-
nauit. Ille bonus amicus anima ſua te liberauit.
Chriſtus inquam, ergo virtus ſaluationis tuæ:
virtus eſt Chriſti. Vbi eſt virtus Chriſti? Vtiq;
cornua in manibus, ibi abſcondita eſt fortitudo Abac. 3.
eius. Cornua quidem in manibus eius: quia bra
chiis crucis cõfixæ ſunt manus eius, quę autem M
fortitudo in tanta infirmitate? Quæ altitudo in
tanta humilitate? Quid venerabile in tanto cõ-
temptu? Sed certe ideo abſcõditum quia in in-
firmitate: & ideo celatum, quia in humilitate.
Ideo occultum quia in contemptu. O fortitu-
do abſcondita hominẽ in cruce pendentem ſu-
ſpendere mortem æternam, genus humanum
prementẽ hominẽ in ligno confixum, defigere
mundum perpetuæ morti affixum. O celata po
teſtas: hominẽ damnatum cũ latronibus ſaluare
homines damnatos cum demonibus hominem
in patibulo extẽſum omnia trahere ad ſeipſum.
ô virtus occulta vnam animam emiſſam in tor-
mento: innumerabiles extrahere de inferno, ho
minem mortem corporis ſuſcipere & mortem
animarum perimere.

Cur ſit occultata & tamdiu dilata. Cap. II.

Vr bone domine, pie redemptor: potẽs
C ſaluator, cur tantam virtutem operuiſti:
tanta humilitate? An vt falleres diabo-
lum, qui fallẽdo hominem deiecit de paradiſo?
Sed

A Sed vtique veritas nullũ fallit. Qui ignorat, qui
nõ credit veritatẽ, ipſe ſe fallit. Qui videt veri-
tatẽ & odit & cõtẽnit, ipſe ſe fallit. Veritas itaq;
nullũ fallit, An ideo vt ipſe diabolus ſe falleret?
Sed vtique ſicut veritas nullum fallit, ita nõ in-
tendit vt aliquis ſe fallat: quanuis hoc dicatur fa
cere eum permittit. Non enim aſſumpſiſti ho-
minẽ vt te notũ operires ſed vt ignotum aperi-
res. Verum deum verum hominem te dixiſti &
operibus oſtendiſti. Res per ſe occultata fuit
non ſtudio occulta, non ſic eſt facta vt abſcõde
retur, ſed vt ſuo ordine perficeretur, nec aliquẽ
deciperet, ſed vt quemadmodum oportebat: fie
ret. Et ſi dicitur occultata: non eſt aliud quã nõ
eſt omnibus reuelata. Nam & ſi veritas non o-
mnibus ſe manifeſtat: nulli tamen ſe negat. Er-
go domine nec vt falleres, nec vt aliquis ſe falle
ret ſic feciſti, ſed vt faceres quod & quomodo
faciendum erat per omnia in veritate perſtitiſti
Qui ergo ſe fefellit in tua veritate non de te, ſed
de propria queratur falſitate. An diabolus habe
B bat aliquid iuſte aduerſus deũ vel aduerſus ho-
minẽ propter quod deus prius deberet aduer-
ſus eũ pro hoĩe hoc modo agere quã aperta for
titudine, vt dum illectum illum hominem iniu-
ſte occideret, iuſte poteſtatem quam ſuper in-
iuſtos habebat, perderet. Sed certe diabolo nec
deus debebat aliquid niſi pœnam: nec homo
niſi vincere: ita vt quemadmodum ab illo ſe fa
cile permiſit vinci peccando: ita illum vinceret
vſque ad difficultatem mortis, iuſtitiam inte-
gram ſeruando. Sed & hoc nõ niſi deo debebat
homo. Nam non peccauit aduerſus diabolum,
ſed aduerſus deum. nec homo diaboli erat, ſed
& homo & diabolus dei erant. Sed & quod dia
bolus vexabat hominem: nõn hoc faciebat ze-
lo iuſtitiæ & nequitiæ, nec iubẽte deo ſed per-
mittente: non diaboli ſed dei iuſtitia exigente.
Nihil ergo erat in diabolo cur deus aduerſus eũ
ad ſaluandum hominem, fortitudinem ſuam ce
lare aut differre deberet.

Qua & cuius neceſſitate ſe ſic humiliauit. Cap. III.

N aliqua neceſsitas coẽgit vt altiſsim⁹
C A ſic ſe humiliaret, & omnipotens ad fa-
ciendũ aliquid tantum laboraret? Sed
omnis neceſsitas & impoſsibilitas eius ſubiacet
volũtati. Quippe quod vult: neceſſe eſt eſſe, &
quod nõ vult, impoſsibile eſt eſſe. Sola ergo vo
luntate & quoniã omnis eius voluntas ſemper
bona eſt: ſola fecit hoc volũtate. Nõ enim deus
egebat vt hoc modo hominem ſaluum faceret:
ſed humana natura indigebat, vt hoc modo do
mino deo ſatisfaceret. Non egebat deus vt tam
laborioſa pateretur ſed indigebat homo vt ſic
deo reconciliaretur, nec egebat deus vt ſic hu-
miliaretur, ſed indigebat homo vt ſic de pro
fundo inferni erueretur. Diuina natura humilia
ri aut laborare nõ eguit, nec potuit. hæc omnia
humanam naturã vt ad hoc reſtitueretur pro-
pter quod facta erat neceſſe erat facere, ſed nec
illa nec quicquid deus non eſt: poterat ad hoc
ſufficere. Nam homo ad quod inſtitutus eſt nõ
reſtituitur: ſi non ad ſimilitudinem angelorum
in quibus nullũ eſt peccatũ prouehitur. Quod
eſt impoſsibile fieri niſi omni percepta pecca-
torum remiſsione: quæ non fit niſi præcedente D
integra ſatisfactione, quam ſatisfactionẽ talẽ o-
portet eſſe vt peccator aut aliquis pro illo det
aliquid deo de ſuo quod debitum non ſit, quod
ſuperet omne quod deus non eſt. Si enim pec-
care eſt deum exhonorare, & hoc homo facere
non deberet: etiam ſi neceſſe eſſet quicquid eſt
quod deus non eſt perire: vtique veritas immu-
tabilis & aperta ratio exigit, vt qui peccat red-
dat aliquid deo pro honore ablato maius quàm
ſit hoc pro quo illum exhonorare non debuit.
Quod quoniam humana natura ſola non habe
bat: nec ſine debita ſatisfactione reconciliari po
terat: ſic nec illa, nec quicquid deus non eſt ad
hoc ſufficeret: Ne ergo iuſtitia dei in regno ſuo
peccatum inordinatum relinqueret: ſubuenit
bonitas dei, & eam in ſuam perſonam aſſumpſit
filius dei: vt in ea perſona eſſet homo deus qui
haberet quod ſuperaret: non ſolum omnem eſ-
ſentiam quæ deus non eſt, ſed & omne debitũ
quod ſoluere peccatores debent, & hoc cũ ni- E
hil ,p ſe deberet, ſolueret pro aliis: qui quod de
bebant reddere non habebant. Preciofior eſt
nanque vita hominis illius, quàm omne quod
deus non eſt, & ſuperat omne debitũ quod de-
bent peccatores pro ſatisfactione. Si enim filij
interfectio ſuperat omnem multitudinẽ & ma-
gnitudinẽ peccatorũ quæ cogitari poſſunt ex-
tra perſonã dei, palam eſt, quia vita eius magis
eſt bona quàm omnia peccata ſint mala quę ex-
tra perſonam dei ſunt. Hãc vitam homo iſte cũ
ex debito mori non debebat: quoniam pecca-
tor non erat: ſponte dedit de ſuo ad honorem
patris: cùm eam ſibi auferri propter iuſtitiam
permiſit, vt exemplum hominibus aliis daret: iu
ſtitiam dei ab illis non eſſe deſerẽdam propter
mortem quam ex neceſsitate aliquando ſoluere
debent: cùm iſte qui eam non debebat & ſerua-
ta iuſtitia vitare poſſet: eam ſibi illatam propter
iuſtitiam ſponte ſuſtineret. Dedit itaque huma
na natura deo in illo homine ſponte non ex de-
bito quod ſuum erat, vt redimeret ſe in aliis in
quibus quod ex debito exigebatur reddere nõ
habebat. In omnibus his diuina natura non eſt
humiliata, ſed humana eſt exaltata, nec eſt illa F
imminuta, ſed iſta miſericorditer eſt adiuta.

Quomodo dicatur factus obediens & huiuſmodi, cùm ſola libera voluntate hoc fecerit. Cap. IIII.

Ec humana natura in iſto homine paſſa
N eſt aliquid vlla neceſsitate, ſed ſola libe
ra volũtate. Nec alicui violentiæ ſuccu-
buit, ſed ſpontanea voluntate ad honorẽ dei &
vtilitatẽ aliorum hominũ quæ illi mala volun-
tate ſunt illata: laudabiliter & miſericorditer ſu
ſtinuit. Nec vlla cogente obedientia, ſed poten
ti diſponente ſapientia. Non enim illi homini
pater vt moreretur cogendo præcepit, ſed ille
quod patri placiturũ & hominibus profuturũ
intellexit hoc ſpõte fecit. Non enim ad hoc eũ
cogere potuit pater: quod ab eo exigere nõ de-
buit, nec patri tantus honor potuit non placere
quẽ tam bona voluntate filius ſponte obtulit.
Sic itaque patri liberam obedientiam exhibuit
cùm hoc quod patri placiturum ſciuit: ſponte
facere voluit. Denique quoniam pater illi hanc

Universidad de Deusto
Biblioteca

G voluntatem bonam dedit quanuis liberam: nō immerito dicitur quia eam velut præceptū patris accepit. Hoc itaque modo obediens fuit patri vsque ad mortem. Et sicut mandatum dedit illi pater: sic fecit. Et calicē quem dedit illi pater bibit. Hæc est enim perfecta & liberrima humanæ naturæ obedientia cùm voluntatem suā liberam sponte voluntati dei subdit, & cum acceptam bonam voluntatem sine omni exactione spontanea libertate opere perficit. Sic homo ille redemit omnes alios: cū hoc quod spōte dedit deo: computat pro debito quod illi debebāt Quo precio non semel tantum à culpis homo redimitur sed etiam quotiens cum digna pœnitentia redierit, recipitur. Quæ tamē pœnitētia peccati non promittitur. Quod quoniā in cruce factum est per crucem noster Christus nos redemit. qui ergo ad hanc gratiam volunt cum digno affectu accedere, saluantur. Qui verò illam
H contemnunt: quia debitum quod debent non reddunt: iustè damnantur.

Ioan. 14. Ioan. 18.

De meditatione circa hoc, & de quo gaudendum circa passionem Christi.

Cap. V.

E Cce anima Christiana, hæc est virtus saluationis tuæ, hæc est causa libertatis tuæ: hoc est precium redemptionis tuæ Captiua eras: sed hoc modo es redēpta. Ancilla eras, & sic es liberata. Sic es exul reducta, perdita, restituta, & mortua resuscitata. Hoc mādat homo, hoc ruminet, hoc sugat, hoc glutiat cor tuum cū ciusdē redemptoris tui carnem & sanguinem accepit os tuū. hoc fac in hac vita quotidianum panem & victum, & viaticū tuū: quia per hoc & non nisi per hoc, & tu manebis in Christo, & Christus in te: et in futura vita erit plenum gaudiū tuum. Sed ô tu domine, tu qui vt ego viuerem, mortem suscepisti. Quomodo lætabor de libertate mea, quæ nō est nisi de vinculis tuis? Qualiter gratulabor de salute mea, cùm non sit nisi de doloribus tuis? Quomodo
I gaudebo de vita mea, quæ non est nisi de morte tua? An gaudebo de his quę passus es, & de crudelitate illorū qui ea tibi fecerunt? Quoniā nisi illi fecissent tu passus nō esses. Et si tu passus nō esses hæc mea bona nō essent. Aut si de illis dolebo, quomodo de istis propter quæ illa fuerūt, & quæ nō essent nisi illa fuissent, gaudebo? Sed certe illorū nequitia nihil facere potuit, nisi qui tu spōte permisisti: nec tu passus esses nisi quia pie voluisti. illorū itaque debeo crudelitatē exerari, mortē & labores tuos compatiendo imitari: piam voluntatē tuam gratias agendo amare ac sic secure de bonis mihi collatis exultare.

De beneficiis homini à Christo exhibitis.

Cap. VI.

E Rgo homuncio: illorū crudelitatem dimitte dei iudicio, & tracta de his quę debes saluatori tuo. Cōsidera quid tibi erat & quid tibi factū sit, & pensa qui hoc tibi fecit quo amore dignus sit. Intuere necessitatem tuā & benignitatem eius, & vide quas gratias reddas: & quantum debeas amori eius. In tenebris: in lubrico, in descensu subter irremeabile chaos inferni eras immersus, & quasi plūbeum pōdus pendens à collo tuo te deorsum trahebat Onus importabile desuper te premebat, hostes K inuisibiles te toto conatu impellebant. Sic eras sine omni auxilio & nesciebas, quia sic conceptus & natꝰ eras. O quid tibi tunc erat & quō te ista rapiebant: expauesce memorando: cōtremisce cogitando. O bone domine Iesu Christe sic posito: nec petenti nec opinanti vt sol mihi illuxisti, & quomodo eram ostendisti. Abiecisti plūbum quod deorsum me trahebat, & remouisti onus quod desuper me premebat, impellentes me repulisti: ac illis te pro me opposuisti. Vocasti me nomine nouo quod mihi de tuo nomine dedisti, & incuruatum ad aspectum tuum erexisti dicens. Confide, ego te redemi: animam meā pro te dedi. Si adhæres mihi & mala in quibus eras euades, & in profundū quo properabas nō cades sed perducā te ad regnum meū & faciē te hæredem dei & cohęredem meū. Exinde accepisti me in tuitionem tuam: vt nihil noceret animæ meæ contra voluntatem suam. Et ecce licet adhuc nō adhæsirem tibi sicut consuluisti: nō- L dum tamen in infernū me cadere permisisti, sed adhuc expectas vt adhæream & facias quod ꝓmisisti. Certe domine sic erā, & hoc fecisti mihi. In tenebris erā, quia nihil nec meipsum scie bā in lubrico: quia imbecillis & fragilis ad lapsum peccati eram in descensu super chaos inferni: quia in primis parentibus descenderam de iustitia ad iniustitiam per quam descēditur ad infernum, & de beatitudine ad temporalem miseriam: de qua caditur ad æternam miseriam. Pondus originalis peccati deorsum me trahebat: & onus importabile iudicij dei me premebat, & inimici mei dæmones vt me aliis peccatis damnabiliorem facerent: quantum in ipsis erat vehementer insistebant. Sic destituto omni auxilio: illuxisti mihi & quomodo eram ostēdisti. Quia & cùm ego nōdum hoc noscere poteram, alios qui pro me essent, & postea meipsum antequā postularem: hæc me omnia docuisti, plumbum trahens & onus grauans & hostes impellentes M reiecisti. Quia peccatum in quo natus & conceptus eram, & damnationē eius amouisti, & malignos spiritus ne vim animę meæ facerēt, prohibuisti. Christianum me fecisti vocari de nomine tuo per quod & ego confiteor & tu cognoscis me inter redemptos tuos & erexisti & eleuasti me ad noticiam & amorem tuum: fecisti me confidere de salute animæ meæ pro qua dedisti animam tuam, & mihi si te sequerer promisisti gloriam tuam. Et ecce cum nondum sequar te sicut consuluisti, sed insuper multa peccata fecerim quę tu prohibuisti: adhuc expectas vt te sequar & dones quod promisisti.

De gratiis agendis super his. *Cap.* VII.

C Onsidera anima mea: intendite omnia intima mea quantum illi debeat substātia mea tota. Certe domine, quia me fecisti: debeo amori tuo meipsum totum: quia me redemisti: debeo meipsum totum: quia tantum promittis: debeo meipsum totum: immo tantum debeo amori tuo plus quā meipsum: quātum tu es maior me pro quo dedisti teipsum, & cui promittis teipsum. Fac precor domine me gustare per amorem quod gusto per cognitionem. Sentiam per affectū quod sentio per intellectū

A intellectum: plus debeo quàm meipsum totum sed nec plus habeo, nec hoc ipsum possum per me reddere totum. Trahe me domine in amorē tuum & hoc ipsum totum. Totum quod sum tuum est cōditione: fac totum tuum dilectione Ecce domine coram te est cor meum: conatur, sed per se non potest: fac tu quod ipsum non potest. Admitte me intra cubiculum amoris tui, peto, quæro, pulso. Qui me facis petere, fac & accipere. Das quærere: da inuenire. Doces pulsare: Aperi pulsanti. Cui das, si negas petenti? Quis inuenit, si querens frustratur? Cui aperis si pulsanti claudis? Quid das non oranti: si amorem tuum negas oranti? A te habeo desiderare: à te habeam impetrare. Adhære illi, adhere importune anima mea Bone domine, pie domine ne reiicias eam, fame à moris tui languet, refocilla eam, satiet eam dilectio tua: impinguet eā affectus tuus, impleat eam amor tuus: occupet me totum & possideat me totum: quia tu es cū patre & spiritu sancto deus solus benedictus in
B secula seculorum: Amen.

Beati Anselmi liber de meditatione redemptionis generis humani explicit.

Eiusdem beati ANSELMI DIALOGVS

De passione domini incipit.

Hic dialogus non est Beati Anselmi, utpote multa falsa continens, & ineptè arrogans. R. Pius.

Eatus Anselmus episcopus, Iongo tempore ieiunus, lachrymis, & orationibus gloriosam virginem exorabat, vt ei dilecti filij sui passionem dignaretur perfectius reuelare, cui tandem apparens beata virgo dicebat: Tanta & talia passus est meus filius prædilectus, quod nullus fidelis sine lachrymarum effusione potest exprimere. Tamen quia glorificata sum, amplius flere non possum, & ad preces tuas & pro salute multorum tibi passionem mei filij per ordinem explicabo. Beatus er-
C go An. quæsiuit per singula, & beata virgo ad singula respōdebat. A. Dic mihi charissima domina quale fuit initiū passionis filij tui? M. Quādo filius meus à cœna facta cū discipulis suis surrexit, Iudas Scarioth sacerdotū principes adiit, & filium meū tradēs, pro triginta argenteis vē didit. A. Quales fuerunt illi denarij? M. Hisma ēlitici, quibus & Ioseph venditus fuit ante multos annos, & hæreditaria successione fuerant deuoluti ad illos iudæos, qui filium meum emerunt, & vnusquisque denarius valebat triginta vsuales: Iudas verò tā auarus fuit, quod quādo denarios vidit Christum pro eis tradidit, & licet Christus ei prædixisset sæpius: tamē ille Iudas per hoc non fuerat emendatus. An- Fuisti tunc cū filio tuo, & discipulis eius? M. Non, sed scias, quando filius meus cœnauerat, & quando pedes discipulorum lauerat, & corpus suum & sanguinē suū dicipulis dederat & dulciter prædicauerat, ac Iudas pōtifices adierat, filius meus de monte Sion cum discipulis suis per portam ad natatorium Siloē, vbi erat hortus quem introiuit, & discipulis dormientibus ascendit ad montis Oliueti, pedem: quantum ad iactum la- D pidis à discipulis, & orauit sic patrem: Exaudi me domine, quoniam benigna est misericordia tua, secundū multitudinē miserationum tuarū *Psal. 68.* respice in me. Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor, velociter exaudi me. Intende animę meę & libera eā propter inimicos meos cripe me. An. Quare orauit? Ma. Propter tres rationes. Prima, quia delicate nutritus fuit vtpote filius virginis, & de stirpe regia natus: quia nobiles magis dolēt q̄ ignobiles. Secunda, quia tanta angustia eū inuasit, quod guttas sanguineas sudauit de toto corpore: quia deus fuit, & ideo omnia quæ pati debuit præsciuit: videlicet conspuitionē, blasphemias, flagellationem crucifixionē & huiusmodi. Tertia: quia præsciuit, qđ Iudæi nō deberēt ei misereri. Et quādo sic orauit: Pater, si possibile est transeat à me calix iste: verūtamen non mea volūtas, sed tua fiat *Matt. 26.* angelus dūi apparuit ei confortans eum, dicens E Cōstās esto domine: modo genus humanū debes redimere. Post hoc filius meꝰ ad discipulos rediit: eosq; dormiens inuenit, quibus & dixit Non potuistis vna hora vigilare mecum? Dicēs ętiā: Ecce appropinquat, qui me tradet: & ecce Iudas venit cum turba Iudæorū magna: dixitq; Iudæis. Duo itaque pares sunt, scilicet Iacobus & Iesus: vnde do vobis signū: Quēcunque osculatus fuero, ipse est, tenete eū. Et cùm Iudas accederet eū turba, processit Iesus ad eos dicēs *Ibidem.* Quē quæritis? Qui respondērūt: Iesum Nazarenū. Quibus Iesus: ego sum, & cū dixisset ego sum, omnes ecciderunt retrorsum. Iterum dixit Iesus: Si me quæritis, sinite hos abire, vt scriptura impleatur: Quia quos dedisti mihi: nō perdidi ex eis quēquā. Tūc Iudas osculabatur eū. cui *Ioan. 18.* dixit Iesus: Iuda, osculo tradis filiū hominis. At illi iniecerunt manus in Iesum, & tenuerunt eū Tunc Petrus eduxit gladium, & percussit seruum principis sacerdotum, qui vocabatur Malchus. An- Contigit ibi aliquod miraculum? M. Filius meus applicuit sibi seruū, & curauit auriculam eius, & dixit Petro: Mitte gladiū tuum in vaginam. Omnis enim qui acceperit gladiū, gla- F dio peribit: An putas, quia non possum rogare *Matt. 26.* patrē meum, & exibebit mihi plusquā duodecim legionis angelorum. Tunc omnes discipuli relicto eo, fugerunt. An. Dic piissima domina, fuisti tunc cum illo? Ma. Non. An. Quare, cùm eum tantum diligeres? Ma. Nox instabat, & nō expediebat vt mulieres tunc foris inuenirentur. Ansemus, Vbi ergo dulcissima fuisti tunc? Mar. Fui in domo sororis meæ, matris Ioannis euangelistæ. A. Quomodo ergo, vel à quo nunciatum tibi fuit factū huiusmodi? Ma. Audi nunc, quod multum est lamentabile. Venerunt discipuli currentes & lachrimabiliter clamantes: O charissima domina, dilectus filius tuus magister noster captus est: & nescimus quo ducatur, vel quid fiat ei. Ansel. Fleuisti tunc domina? Mar. Licet scirem, quod genus humanum redimere deberet, tamen propter maternum affectum, doloris gladius animam meam pertransiuit. Ans. Quo tunc fuit ductus filius tuus dilectus? Maria. De horto prædicto per vallem Iosaphat in ciuitatem, & ducebatur in

Universidad de Deusto
Biblioteca

G palatium scribarum,& pontificum,& phariseorum iuxta templum in domum Annæ:& quæsiuit annas de doctrina eius & discipulis. At ille respõdit: Ego palã locut⁹ sum modo:ego semper docui in synagoga,in tẽplo,vbi omnes Iudæi conueniũt, & in occulto locutus sum nihil quid me interrogas? Tunc assistens vnus ministrorũ dabat ei alapã inexpertæ crudelitatis dicens: Sic respõdens põtifici? Filius autem meus vt agnus mansuetus respõdit ei: Si male locut⁹ sum,testimoniũ perhibe de malo:si autẽ bene, quid me cædis? Tunc ligauerunt oculos ei tanquã furi: Quod tamen nulli fit,nisi prius condẽnetur. Et illuserunt ei tota nocte,spuentes in faciẽ eius, & percutiẽtes eũ dixerunt, Prophetiza nobis,quis est qui te percussit? Ioannes verò existens intus,qui notus erat pontifici,introduxit Petrum. Quem videns ostiaria dixit: Tu es ex discipulis hominis istius? Petrus verò ter
H negauit cum iuramento quod nunquã eum vidisset,neque nouisset. Et statim gallus cantauit Et conuersus Iesus respexit Petrum,& recordatus est Petrus verbi domini quod dixerat ei: Quia prius quàm gallus cantet,ter me negabis Et egressus Petrus fleuit amarè. An. Vbi fuisti charissima domina cùm hæc fierẽt. Ma. Statim cum discipuli mihi dixissent, quæ facta fuerant omnia ossa mea contremuerunt,surgensque cucurri cum Maria Magdalena iuxta templũ, audiensque tumultum, volui intrare, sed non fui permissa: vnde stabam foris plorans & clamans Heu dilecte fili mi, lumen oculorum meorum, quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fõtem lachrymarum: vt plangam interfectum filij mei. Ma. ergo Magdalena circuibat vndique & introspiciens per fenestras,& audiens negationem Petri commota est totis visceribus pro desolatione vnici filij mei, eò quòd princeps discipulorum eum negasset,& dixit: O Iesu bone, qualem finem sortitus es: vel quid fiet de te: cũ iste princeps discipulorumte negauerit. O Iesu
I non te negabo in æternum. Ego autem: stabam plena dolore, audiens omnes illusiones & cõtumelias, quas filio meo dilecto inferebant, & Petrum negãtem, & omnia quæ tota nocte ibi fiebant. Cùm ergo Petrus eum tertiò negasset, filiúsq; meus eum respexisset, & propter quod eum negauerat, fleuisset amarè: egressus foras inuenit nos foris stantes, cum dolore dixit: Petre Petre, quid agitur cum Iesu? Qui clamãs & eiulans lachrymosa voce respondit. Heu charissima domina, absque misericordia tractatur,& cruciatur vsque ad mortem. Et currens abscõdit se præ timore in lapide,qui vocatur gallicã tus,& nõ comparuit donec Iesus mortuus fuit in cruce. An. Dic domina charissima,quid fecisti cùm hoc audires. M. Gladius Simeonis pertransiuit animam meam. An. Quid factum fuit post hæc? Ma. Mane facto eduxerunt eum de domo Annæ: & duxerunt eum ad Caipham principem sacerdotum. Tunc primo,postquã captus fuerat,vidi eum,& accurrens quasi leæna raptis fœtibus videbam illam desiderabilem faciem sputis Iudæorum maculatam, dicens lachrymando, Heu dilectissime fili,quàm miserabiliter te modo video, quæ totiens tuo dulcissimo aspectu gaudebam. Et volẽs illum amplecti, K
nõ sui permissa accedere,sed trusa à Iudæis huc & illuc, contumeliose sum amota, & populus vndique concurrebat,sicut quando fures & latrones condemnantur. A. Habuisti tunc aliquã spem, quod liberari posset? Ma. Etiam: sciebam enim, quod ita ingeniosus fuit & facundus, & sperabã quod se excusaturus esset, si ad iudiciũ veniret, tunc stetit quasi agnus mansuetissimus & non aperuit os suum. Item,fuit etiam ita amicabilis,quod sperabam quod deberent eius misereri. Et modico tempore dilapso,adeò cõspu
tus fuit,quòd quasi leprosus apparebat: Inuene *Esai. 53.*
runt enim multa falsa testimonia: dicentes eum esse legis destructorem,& populi peruersorem. Tandem duo falsi testes accesserunt, dicentes Hic dixit: Possum destruere templũ dei,& post triduũ reædificare illud. Et Caiphas dixit: Dic nobis si tu es Christus. Iesus respondit: Si dixe
ro vobis: non creditis mihi. Si autem interroga L
uero vos: non respondebitis, neque dimittetis: Amen,dico vobis: amodo videbitis filium hominis sedentem à dexteris virtutis dei,& venientẽ in nubibus cæli. Tunc princeps sacerdotũ scidit vestimenta sua,& ait: Quid adhuc desideramus testes? Audistis blasphemiam: Quid vobis videtur? Tunc omnes clamabant: Reus est mortis. Hac prolata scientia, gladius Simeonis pertransiuit animam meam. An. Quo tunc ductus fuit? Ma. Ad iudicem Pilatum. An. Sperasti ibi aliquid domina charissima? Ma. Multũ sperauerã,cùm turba conuenisset,cui sæpe,dulciter prædicauerat,& quorum infirmos sanauerat,& eos in deserto pauerat,quod eũ de manibus Iudæorum liberare deberent, Tunc vnanimiter clamabant coram Pilato: Crucifige,crucifige eum. Et imposuit ei turba,quod dixerat se filiũ dei esse, & quod prohibuisset tributa dari Cæsari. Tũc Pilatus quæsiuit eum de regno suo dicens. Tu es rex Iudæorũ? Et respondit Iesus A temetipso hoc dicis: an alij tibi dixerũt de me
Respondit Pilatus. Nunquid ego Iudæus sum? M
Gens tua,& põtifices tradiderũt te mihi, quid fecisti? Respõdit Iesus: Regnũ meũ non est de hoc mũdo: si ex hoc mũdo esset regnũ meũ, ministri mei vtiq; decertarent, vt nõ traderer Iudæis, nunc autẽ regnum meũ nõ est de hoc mũdo. Dixit itaque Pilatus, Ergo rex es tu? Respõdit Iesus. Tu dicis quia rex sum ego. ego ad hoc natus sum, & ad hoc veni in mũdũ, vt testimoniũ perhibeam veritati: omnis qui ex veritate est, audit vocem meam. Dixit ei Pilatus. Quid est veritas? Hanc quæstionẽ nõ soluit ei Christus: quia si soluisset,eũ vtiq; liberasset,& ideo genus humanum redẽptum non fuisset. Tunc Iudas videns, quod damnatus esset pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotũ & senioribus populi, dicens. Peccaui tradẽs sanguinem iustum. At illi dixerunt, quid ad nos tu videris. Et proiectis argenteis in templum recessit ab eis,& abiẽs laqueo se suspẽdit. Pilatus autem cõuocatis principibus sacerdotũ & magistratibus & plebe, dixit ad eos: Nullã causam inuenio mortis ĩ homine isto,ex his in quib⁹ eũ accusatis. At illi inualescebãt dicentes. Commouit populum docens per vniuersam Iudæã,
incipiẽs

A incipiens à Galilæa vsque huc. Tũc Pilatus audiens Galilæã,& quod Galilęus esset,misit Iesum ad Herodem,qui & tũc erat Hierosolymis Herodes autem viso Iesu gauisus est valde: Erat enim ex multo tempore cupiens videre eũ, eo quòd audierat multa de eo, & quia sperabat aliquod signum ab eo fieri. Interrogabat ergo Iesum multis sermonibus: videlicet si esset ille puer quẽ pater suus volebat interficere & propter eum multos pueros interfecerat. Item si esset ille qui cæcos illuminauerat, & qui Lazarũ suscitauerat, & adolescentem filium viduæ in porta ciuitatis Naym,& multa alia miracula fecisset, & rogauit eum vt aliquod signum faceret,promittens vt eum de manu Iudæorum eriperet: Iesus autẽ nihil ei respõdit. Et posuit Herodes coronam super caput eius, promittens quod si faceret ei signum quod ipsum regni sui participẽ faceret & pariter cohæredẽ. Ista corona romani coronantur imperatores. Iesus autẽ non respondit ei. Stabant autem principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum
B Anselmus, O dulcissima, quid tunc sperabas? Maria, Sciebam Herodem esse regem naturalis elegantiæ: & ideo sperabam, quod regi excellentissimo filio meo parcere debuisset. Spreuit autem filium meum, & indutum veste alba remisit eum Pilato. Et facti sunt amici Herodes & Pilatus: nã antea amici non erant ad inuicẽ. Sciens autẽ Pilatus quanta immanitate & crudelitate in mortẽ filij mei conspirauerint Iudæi, pręmisit quosdam qui Iesum ab Herode conducerent ne ipsum in via interficerẽt. Remisso ergo filio meo cõuocatis Pilatus oĩbus Iudæis dixit ad eos. Obtulistis mihi hunc hominem quasi a-
Lucæ.23. uertẽtẽ populũ, & ecce ego coram vobis interrogãs nullã causam mortis in eo inuenio, ex his in quibus eum accusatis. Sed neq; Herodes, nã remisi vos ad illũ. Ecce nihil dignũ morte actũ est ei. Emendatũ ergo illum dimittã? At illi petebant Barrabam qui propter homicidiũ missus erat in carcerẽ Pilatus dixit: Quid enim mali fecit: Nullã causam mortis inuenio in illo: cor-
C ripiã ergo eũ & dimittam? At illi instabãt vocibus magnis vt crucifigeretur clamãtes. Crucifige, crucifige eum. Sedente ergo Pilato pro tribunali, misit ad eũ vxor sua: Nihil tibi & iusto illi. Multa enim in hac nocte passa sum per visum propter illũ. Pilatus autẽ sperans quod crudelitati Iudæorum satisfacere deberet: apprehẽsum Iesum flagellari fecit in statua ligatũ ita ꝙ à planta pedis vsque ad verticẽ nõ esset in eo sanitas. Hæc statua ita spissa fuit quod circa duas spannas manus manũ tãgere non potuit. Vnde
Matt.27. accipiebant corrigias & manus eius ligabãt. A. Sperasti ibi aliquid, domina charissima? Ma.
Ioan. 19. Multũ sperauerat propter hanc causam quam tibi manifestabo, Delicata enim & naturalis ingenuitas & mẽbrorũ principaliũ compages mihi matri eius solũmodo nota spẽ præstitit. Esti mabã siquidẽ nudato corpore formosis mẽbrorũ lineamentis victi parcerent: sed heu in momento tẽporis, totalis corporis eius superficies ita sanguine superfũdatur ac si purpura esset circũdatus, & in stuporẽ & deformitatẽ transformatus: omnibus apparuit quasi lepra percussus

Milites verd plectẽtes coronam de spinis impo D
suerunt capiti eius,& veste purpurea circundederunt eũ ac veniebant ad eũ & dicebant. Aue rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Hãc coronã habet rex Franciæ. Hęc corona non fuit de spinis, sed de iuncis marinis, qui habent acutiores aculeos quã veræ spinæ. Hanc coronam cũ lancea percutientes capiti eius imprimere conabãtur ita quod sanguis per eius faciem defluebat, & sic cruẽtatũ eduxit eũ Pilatus foras, & dixit. Ecce rex vester. Illi autẽ clamabãt, Tolle tolle, crucifige eũ. respõdit eis Pilatus. Accipite eum *Ibidem.*
vos & crucifigite. Respõderunt: Nos legem habemus,& secũdũ hanc legẽ debet mori: quia filiũ dei se fecit. Cũ ergo audisset Pilatus hos sermones: magis timuit. Et ingressus prætorium: dixit ad Iesum. Vnde es tu? Iesus autem respon
sum nõ dedit ei. Dicit ei Pilatus. Mihi nõ loque *Ioan. 19.*
ris. Nescis, quia potestatẽ habeo crucifigere te, & potestatẽ habeo dimittere te. Respondit Iesus. Nõ haberes potestatẽ aduersum me vllã: ni
si tibi datũ esset desuper. Propterea qui tradidit E
me tibi maius peccatũ habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere eum. Iudæi autem clamabant dicẽtes. Si hũc dimittis non es amicus Cæsaris. Videns autem Pilatus quod nihil proficeret sed magis tumultus fieret, accepta aqua lauit manus corã omni populo & dixit. Innocẽs ego
sum à sanguine iusti huius, vos videritis. Et *Matt.27.*
respondens vniuersus populus dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros. Instabãt ergo magnis vocibus vt crucifigeretur, & inualescebant voces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitiones eorũ. Dimisit autem illis eũ qui propter homicidium missus fuit in carcerem quem petebant. Ad nimiam autem plebis in
stantiam Pilatus huius mortis sententiam protulit ad filium meum dicens. Iesum Nazarenũ abiudico vitæ, & adiudico morti ignominiosæ crucis. An. Quid fecisti dulcissima cùm hæc audires? Ma. Hac prolata sententia gladius Simeonis pertransiuit cor meum & animam meã Ansel. Quid factum fuit post hæc? Ma. Susce- F
perunt Iesum dilectum filium meum & eduxerunt eũ: vt scribit Ioannes,& baiulans sibi crucem exiuit in eum locum qui dicitur caluariæ *Ioan. 19*
locus: vbi eum crucifixerunt. Cruxq; adeò magna erat quod habuerat quindecim pedes in lõgitudine. Et adeò debilitatus erat filius meus præterita nocte & illa die, quod eam portare nõ poterat. Vnde & lucas scribit: Apprehenderũt *Lucæ.23.*
Simonem quendam Cyrenensem: & imposuerant illi crucẽ portare post vnicum filium meũ Quod fecerunt nõ causa miserationis quòd cõpaterentur ei, sed quia præ debilitate id facere non poterat. A. Sequebãtur autem aliquæ mulieres cũ educeretur? Ma. Tota turba cõueniebat Vnde lucas scribit: Sequebatur autẽ illũ tur *Ibidem.*
ba multa populi & mulierum quæ plangebat & lamentabantur eum. Sequebãtur etiam pueri proiicientes lutum & lapides in eum. Conuersus autem filius meus Iesus ad mulieres dixit. Filiæ Hierusalem nolite flere super me, sed super vosipsos flete & super filios vestros qui lutũ & lapides mittunt in me: nescientes quid faciunt quoniã ecce dies venient in quibus dicẽt:

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Beatæ ſteriles & ventres qui nō genuerunt, & vbera quæ nō lactauerūt. Tunc incipient dicere montibus, cadite ſuper nos & collibus operite nos. Quia ſi in viridi ligno, hoc eſt in pueritia hoc faciūt: in arido, hoc eſt ī ſenectute quid fiet? Vel in viridi ligno, hoc eſt in me: in arido, hoc eſt ī aliis ſanctis meis quid fiet? Ducebātur & alij duo nequā cū eo vt crucifigerētur. Hoc fecerūt ad ſui maiorē confuſionē. Cū autē educeretur filius meus principalis cum duobus ſceleratis extra portā ciuitatis cum ingenti preſſura irruentis populi & inſultantis: volui eum ſequi & videre, ſed non potui præ maxima multitudine populi quæ ad opprobrium filij mei cōuenerat. Sed tādē vna cū Maria Magdalena deliberabā: quod per viā obiacentis plateæ circa quēdā fontē cucurrimus: quatenus illi obuiā veniremus. Et cū veniremus iuxta fontem: obuiū habuimus meū filiū deformatū, preſſum omni dolore. Qui benigne inclinās ſe ad me dicebat
H Aue mater, ac ſi diceret, grates tibi refero electa mater mea pro multimodis beneficiis mihi impenſis, & pro multo labore quo in ſumma paupertatis adiectione enutriuiſti templū corporis mei & nūc in deſtructione cōſtitutū inter cōtumelias & opprobria ſequi nō dedignaris: nec vereris: quāuis oībus cōtēptui habeamur. Et poſtq̄ venerūt in locū Caluariæ, ibi eū crucifixerūt & latrones cum eo vnū à dextris & alium à ſiniſtris. An. Quomodo fecerūt ei? M. Audi Anſelme: quod modo referam nimis eſt lamentabile, & nullus euangeliſtarū ſcribit. Cū veniſſent ad Locum Caluariæ ignominioſiſsimum vbi canes & alia morticina proiiciebantur, nudauerunt Ieſum vnicum filium meum totaliter veſtibus ſuis, & ego exanimis facta fui: tamē velamē capitis mei accipiens circunligaui lumbis ſuis. Poſt hoc depoſuerunt crucem ſuper terram & eū deſuper extēderūt & incutiebant primo vnū clauum adeò ſpiſſum quod tunc plene ſanguis non potuit emanare: ita vulnus clauo replebatur. Acceperunt poſtea funes & traxerunt aliud
I brachium filij mei Ieſu: & clauum ſecundum ei incuſſerunt. Poſtea pedes funibus traxerunt & clauum acutiſsimum incutiebant, & adeo tēſus fuit qđ omnia oſſa ſua & mēbra apparebnat, ita vt impleretur illud: Pſal. Dinumerauerunt oſa
Pſal. 21. oſſa mea. Et tunc impleta fuit prophetia ipſius Dauid, id eſt, ipſius Chriſti dicentis in pſalmo. Audi filia & vide: Quaſi diceret filius meus: Audi chariſsima mater mea ſonum malleorum, &
Pſal. 44. vide qualiter manus meas & pedes meos cōfixerunt, quia nemo mihi cōpatitur niſi tu ſola mater mea electa, audi & vide & compatere mihi. Hæc audiēs & vidēs: gladius Simeonis cor meū & animā meam transfixit. Poſt hæc erexerunt crucē cum magno labore & fuit adeo altè ſuſpenſus quod eius pedes nunq̄ attingere poterāt Et cum erectus fuiſſet tunc propter pōderoſitatem corporis vulnera lacerata ſunt & aperta, & tunc primo ſanguis de manibus & pedibus copioſius emanauit. Ego autem induta fui quadā veſte qua mulieres regionis illius vti ſolent, qua tegitur caput & totum corpus, & eſt quaſi lintheum: & fuit iſta veſtis tota reſperſa ſanguine. An. Quid factum eſt poſt hæc? Ma. Poſtquam crucifixerunt filium meum: diuiſerunt ſibi ve- K
ſtimenta ſua, & mittebant ſortem ſuper veſtem incōſutilem, vt impleretur quod dictum eſt per prophetam: Diuiſerunt ſibi veſtimenta mea, & *Pſal. 21.*
ſuper veſtē meā miſerunt ſortē. Et ſedentes obſeruabant eum. Et ſcripſit Pilatus ſuper caput *Matt. 27.*
ei⁹ litteris hæbraicis, grecis & latinis: [Ieſus nazarenus rex Iudæorum.] Tunc Iudæi rogabāt
Pilatum vt non ſcriberet Rex Iudæorum, Sed *Ioan. 19.*
quia dixit rex ſum Iudæorum. Pilatus reſpōdit. Quod ſcripſi ſcripſi. Prætereuntes autem blaſphemabant eum mouentes capita ſua & dicen- *Matth. 27*
tes. Vah qui deſtruit templum dei & poſt triduū reædificat illud. Salua temetipſum: ſi filius dei es deſcende nunc de cruce. Similiter & principes ſacerdotū illudentes cū ſcribis & ſenioribus dicebant: Alios ſaluos fecit: ſeipſum nō poteſt ſaluū facere. Si rex Iſrael eſt: deſcendat nūc *ibidem.*
de cruce & credemus ei. Confidit in deo liberet eum nunc ſi vult: dixit enim, Quia filius dei ſum. An. Quid ad huiuſmodi inſultus reſpōdit
filius tuus. Ma. Dilectus meus orauit pro eis di- *Lucæ. 23.*
cens: Pater dimitte illis, quia neſciunt quid faciunt. Et ſtabat populus expectans & deridebat L
eum. Tūc matri potuit dicere illud Pſalmi. Au- *Pſal. 44*
di filia & vide, audi voces blaſphemantium filium tuum, & vide dolorem meum. Scis enim quod de ſpiritu ſancto concepiſti me & quod virgo genuiſti me, & qualiter aluiſti me. Vnde ex quo iſti non credunt in me: tu tamen crede in me & compatere. Tunc iterum gladius Si- *Lucæ. 23.*
meonis animam pertranſiuit. Audiens hoc latro qui à ſiniſtris pendebat, inſultabat ei dicens Si tu es Chriſtus ſalua temetipſum & nos. Reſpōdens autem alter qui à dextris pendebat, increpans eum dixit: Neque tu times deum, qui in eadem damnatione es, & quidem nos iuſtè, quia digna factis recipimus: hic verò nihil mali geſsit. Et dicebat ad Ieſum, Memento mei domine dum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus. Amen amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiſo. An. Quid feciſti tunc domina chariſsima? Ma. Stabam iuxta crucem tam plena mœrore, quòd conſolationem ferre non po-
teram, & mecum ſtabant ſorores meę, & Maria M
Magdalena. Et cùm filius meus vidiſſet me & *Ioan. 19.*
Ioannem diſcipulum ſuum quem diligebat, dixit: Mulier ecce filius tuus. O quàm miſerabilis *Matt. 27.*
licentia. Deinde dicit diſcipulo: Ecce mater tua Erat autem quaſi hora ſexta: & factæ ſunt tenebræ ſuper vniuerſam terram vſque ad horā nonam. Et clamauit Ieſus voce magna dicens. Eli eli lamma ſabacthani. Hoc eſt, deus meus, deus meus, vt quid dereliquiſti me? Quidā autē dicebāt. Heliam vocat iſte. Sine videamus ſi veniat *Ioan. 19.*
Helias liberās eum. Poſtea ſciens Ieſus quia omnia conſummata eſſent, dixit: Sitio. Quid domine ſitis? Salutem peccatorum. Erat autē vas poſitum aceto plenum, & currens vnus, im- *Lucæ. 23*
plens ſpongiam aceto & circumponens haſtæ dabat ei bibere, vt citius moreretur. Et cum ſtaſſet dixit: Conſummatū eſt. Et poſt hoc dixit Pater in manus tuas commendo ſpiritum meum. In hac commēdatione cum hoſtia ſanguinis commendabat Chriſtus deo patri matrem dulciſsimam quæ ſcrinium eſt, & puriſsimum habitaculum

A habitaculū ſancti ſpiritus vna cū omnibus, qui
Ioan. 19. de ſpiritu ſancto victuri ſunt vſq; in finē ſeculi.
Matt. 27. Et poſt Inclinato capite tradidit ſpiritum. Tūc velū tēpli ſciſſū eſt in duas partes à ſummo vſq; deorſum, & terra mota eſt, & petrę ſciſſę ſunt: & maxime illa petra in qua ſtetit crux ſciſſa fuit ita vt manus imponi potuiſſent, & monumēta aperta ſunt, & multa corpora ſanctorū qui dormierunt ſurrexerūt & exeuntes de monumētis poſt reſurrectionē eius venerunt in ſanctā ciuitatē, & apparuerunt multis. Centurio autem &
Lucæ. 23. qui cum eo erant cuſtodientes Ieſum viſo terræmotu & his quæ fiebāt, timuerunt valde, & ipſe cēturio glorificauit deū dicēs. Verè hic homo iuſtus erat. Ecce quomodo omnia elemēta Chriſto compatiebātur, ſoli autem Iudæi indurati fuerunt. Et omnes qui ſimul aderant ad ſpectaculum iſtud ex eis: videntes quæ fiebant, pectora ſua percutientes reuertebantur. Stabāt autem omnes noti eius de longe, & mulieres quæ
Lucæ. 2. ſecutę erant eū à Galilea hæc vidētes. An. Cha-
B riſsima domina habuit adhuc finem dolor tuus M. Non. An. quia nondum plene prophetia Simeonis impleta fuit, ſcilicet, & tuā ipſius animā pertranſibit gladius. Audi ergo quod ſuper omnia eſt lamētabile. Iudæi ergo qm̄ paraſceue erat, rogabāt vt nō remanerēt in cruce corpora ſabbato. Erat enim magnus dies ille ſabbati, rogabant Pilatū vt frangerentur eorū crura &
Ioan. 19. & tollerentur. Venerunt autē milites & primi fregerunt crura & alterius qui crucifixus erat cū eo. Ad Ieſum autem cū veniſſent & viderent eū iam mortuū non fregerunt eius crura, ſed vnus militum: lancea latus eius aperuit & continuo exiuit ſanguis & aqua. Cūque hoc videre quod talem crudelitatē in iam mortuum exercerent: quaſi exanimis iā facta fui, & tunc verè impleta eſt prophetia Simeonis quæ dicit: Et tuam ipſius &c. Et tunc cœpi clamare & eiulare: ſed iā omnino lachrymæ in me defecerunt tantū fleueram nocte præterita & die illa & dicebā. Eia dulciſsime fili mi vbi eſt nunc conſolatio quam
C ſemper in te habui? Quis mihi det vt ego moriar pro te fili mi Ieſu? His & aliis ſimilibus dulciſsimi vnici filij mei mortē deplāxi. Tunc magnum gaudium fuit factū in limbo quando anima Chriſti in ipſum deſcendit & patres inde liberauit, & limbū deſtruxit, & infernum obſtruxit, ita quod nullus Chriſtianus illuc venire poterit niſi proprio ſuo arbitrio, nec aliquis eorū qui intus ſunt: ante diem iudicij exire poterit.
Tribus autem vectibus infernum obſtruxit. Et hæc eſt ratio, quia ante mortem ſuā nullam habuerunt cōtritionē, cōfeſsionē vel ſatisfactionē: quæ nullus ante paſsionē Chriſti habere potuit, ſcilicet contritionē, confeſsionem, ſatisfactionē. An. Quid factum fuit poſt hęc? M. Poſt hæc rogauit Pilatū Ioſeph ad Arimathia vt tolleret corpus Ieſu dicens inter alia: Domine niſi corpus cito tradideris: honeſta mulier mater ipſius iuuenis moritur præ dolore, Pilatus quęſiuit ſi iā mortuus eſſet. Et expertus à cēturione de omnibus quæ ibi acciderant: iuſsit dari corpus Chriſti. Et venit Ioſeph & tulit corpus Ieſu. Nota hoc. An. quod multum eſt lamētabile. Dum Ioſeph corpus deponeret: ſtabam ſurſum reſpiciēs quādo brachiū diſſolueretur, vt tange D
rem & deoſcularet ſicut & feci, & cū depoſitus eſſet de cruce: poſuerunt eū ſuper terrā bene ad tres paſſus de loco crucis. Et ego caput eius in ſinū meū recipiens amariſsime flere cœpi, dicēs Heu dulciſsime fili qualē conſolationē de te habeo, quē nunc mortuū corā me video. Tunc accurrens Ioanes euāgeliſta: cecidit ſuper pectus Ieſu plorās & dicēs. Heu heu de iſto pectore heri portabant dulcia, hodie triſtia & lamentabilia. Tūc Petrus aduenit, & quod ipſum negauerat amariſsime flere cœpit, tūc Maria Magdalena plus omnibus flere cœpit ſuper dominū ſuū dicēs: Quis mihi modo peccata dimittet? Quis me modo excuſabit apud Simonem & apud ſororē meā? Venit etiā Iacobus qui frater filij mei appellabatur, qui ſimilimus ſibi erat, & cū multis lachrymis hoc dicebat. Heu domine talē gratiā mihi indigno præ cæteris cōtuliſti quod dulciſsima facies tua erat mihi ſimilima. Heu modo apparet vultus tuus mihi diſſimilis. Tuę manus & pedes clauis ſunt confixi, corpus verò vn E
dique vulneratū: meū autē corpus vndiq; appa ret ex toto illęſum. Iurauitq; quod nunquā cibū nec potū ſumpturus eſſet quouſq; ad ſimilitudinē ſui cōformaretur. Tunc cæteri oēs diſcipuli accurrebāt lamētantes ſuper eū, tunc filius meus ad cōſolationē meā & diſcipulorum glorificatus fuit ibi corā nobis: ita quod nulla plaga aut liuor in corpore ſuo apparuit prēter quiq; vulnerū cicatrices: quas reſeruaturus eſt vſq; in diē iudicij, & adeò ſanus apparuit in corpore ac ſi nunquā paſſus fuiſſet, De quo ego & diſcipuli immēſam cōſolationē recepimus. Et cū eū ſepelire vellēt, cū magno mœrore corpus ſortiſsime tenui, & ſepeliri vix permiſi dicēs: Chariſsime Ioānes relinque mihi mortuū filiū meū quē non potui habere viuū. Sed ſi neceſſe eſt vt hoc facias rogo te vt me cū ipſo ſepelias. Ioānes reſpōdit: Scis domina chariſsima quod aliter eſſe nō potuit, & genus humanum ſic redemi debuit. Tādē inuita permiſi vt ſepeliretur, & cum F
in ſepulchrum poſitus fuiſſet, ad eū intrare volui, & ſuper ſepulchrū me ,pieci & adeo miſerabiliter egi, quod oēs fleuerūt. Et cū me Ioānes ad ciuitatē ducere vellet, & à ſepulcho amouere lachrymans rogaui: Chare Ioānes nō facias mihi iniuriā: vt me ſeparē à dulciſsimo filio meo Ieſu quoniā hic expectare vellē donec moriar, & iterum omnes fleuerunt: Ioānes verò me tādem in ciuitatē introduxit. Populus autem me videns indutam veſtem aſperſam ſanguine ſicut ante Ieſum ſteterā, & ſanguis eius ſuper me ſtillauerat vnanimiter clamabāt gemētes. O quāta iniuria facta eſt hodie in Hieruſalem in iſta domina & filio ſuo, & compatiebantur nobis. Iudæi autem propter inuidiam recluſerunt Ioſeph viuum in muro, quia Chriſtum ſepeliuit. Vxor autem eius locum filio eius Ioſepho poſt oſtendit. Tandem poſt annos quadraginta venerunt Titus & Veſpaſianus, Hieruſalē deſtruentes & Ioſeph viuū de muro excluſerūt. Et ſicut Iudęi Chriſtū pro triginta denariis emerūt ita triginta iudæos pro vno denario vēdiderūt.

Beati Anſelmi dialogus de paſsione domini explicit.

Beati Anſelmi

ARCIEPISCOPI CANTUARIENSIS liber qui ſpeculũ euangelici ſermonis, altàs ſtimulus amoris inſcribitur, incipit.

Quòd ſalubre ſit Chriſtiano venerari & amplecti infirma ſaluatoris. Caput I.

IEſum nazarenũ à Iudæis innocenter condẽnatum: à gẽtibus cruci affixum: nos Chriſtiani diuinis honoremus obſequiis Saluatoris noſtri infirma nos qui Chriſti ſumus reuerenter venerari amãter amplecti, fortiter imitari dignum eſt & ſalubre & honorificum. Hæc enim ſunt inſtrumenta fortiſſima quibus omnipotens virtus & inueſtigabilis ſapientia dei reſtaurationem mundi potenter ac mirifice operata eſt, & vſq; modo operatur. Chriſtus dominus minoratus eſt ab angelis, vt nos æquaret angelis, & quis propter Chriſtũ ſe non humiliet? Chriſtus dominus pro peccatis noſtris crucifixꝰ eſt, & crucis amara ſuis amatoribus dulcorauit. Mortuꝰ eſt & mortẽ enecauit, vt viueremus per illũ. Et quis nõ amet Chriſtum dominũ? Quis nõ patiatur pro ipſo? Chriſtus per crucis ignominiã ad ſupernæ claritatis gloriã trãſiuit, & data eſt ei pro ſua reuerentia à deo patre omnis poteſtas in cælo & in terra, vt adorent eum omnes angeli dei, & in nomine Ieſu omne genu flectatur: cæleſtium, terreſtrium, & infernorum.

Matt. 28. Philip. 2.

Quòd gloriatio Chriſtiani debeat eſſe in nomine crucifixi. Caput II.

BI eſt ergo gloriatio tua Chriſtiane: niſi in nomine crucifixi domini tui Ieſu Chriſti. In nomine quod eſt ſup omne nomen, in quo qui benedictus eſt ſuper terram benedicetur in cælis? Gloriamini in nomine ſancto eius filij redemptionis, date honorem ſaluatori veſtro: qui magna fecit in vobis, & magnificate nomen eius mecum dicentes. Adoramus te Ieſu Chriſte rex Iſrael: lux gentium, princeps regum terræ: domine ſabbaoth, virtus dei omnipotentis fortiſſima. Adoramus te precioſum redemptionis noſtræ præcium: hoſtia pacifica quæ ſola odoris tui inæſtimabili ſuauitate: patrem qui in altis habitat ad reſpiciendum humilia inclinaſti: & filius iræ placabilem reddidiſti. Tuas Ieſu Chriſte miſerationes prædicamus, tuæ ſuauitatis memoriam cum abundantia eructamus, tibi Chriſte ſacrificium laudis immolamus pro multitudine bonitatis tuæ quam oſtendiſti nobis ſemini nequam filiis ſceleratis & perditis.

De magna miſericordia quam deus habuit ad genus humanum. Cap. III.

VM enim adhuc eſſemus inimici tui domine, & mors antiqua in omnem carnẽ iniquum exerceret dominium: cui omne ſemen Adam lege primordialis culpæ obnoxiũ erat, recordatus es vberrimæ miſericordiæ tuæ & proſpexiſti de ſublimi habitatione tua in hanc vallem plorationis & miſeriæ. Vidiſti domine afflictionem populi tui & tactus dulcore charitatis intrinſecus, appoſuiſti cogitare ſuper nos cogitationes pacis & redẽptionis. Et quidem cum eſſes filius dei verus deus deo patri ſanctoq́ ſpiritui coæternus & conſubſtantialis: lucem habitans inacceſsibilem, portansq́ue omnia verbo virtutis tuæ, nõ deſpexiſti in hoc noſtrę mortalitatis ergaſtulum: altitudinem tuã inclinare vbi noſtram & guſtares & abſorberes miſeriam nóſque reparares ad gloriam. Parum enim fuit charitati tuæ ad conſummandũ opus noſtræ ſalutis Cherubim aut Seraphim aut vnum ex angelis deſtinare, ipſe ad nos venire dignatus eſt per mandatum patris: cuius nimiam charitatem experti ſumus in te. Veniſti inquam non locum mutando: ſed præſentiã tuam nobis per carnem exhibendo. Deſcendiſti à regali ſolio ſublimis gloriæ tuæ in humilẽ & abiectam in oculis ſuis puellam, primo virginalis continentiæ voto ſigillatam. In cuius ſacroſancto vtero ſola ſpiritus ſancti inenarrabilis virtus & te concipi fecit, & naſci in vera humanitatis natura: ita vt nec maieſtatem diuinitatis in te: nec integritatem virginitatis in matre violaret natiuitatis occaſio.

De miſeriis quas deus accepit pro homine. Caput IIII.

AManda, ô admirãda dignatio deus immenſæ gloriæ, vermis contemptibilis fieri non deſpexiſti, dominus omnium conſeruus ſeruorum apparere voluiſti. Parum tibi viſum eſt patrem te nobis eſſe, etiã domine noſter eſſe dignatus es. Et tu domine vniuerſorum qui nullam habens indigentiam, inter ipſa natiuitatis tuæ initia non horruiſti abiectiſſimæ, paupertatis deguſtare incommoda. Vt enim ait ſcriptura, tibi cum naſcereris non erat locus in diuerſorio, neque cunabula quæ teneritudinẽ tuam exciperent habuiſti, ſed tu in vili præſipio ſordentis ſtabuli: tu qui terrã palmo concludis, inuolutus panniculis reclinatus es, & hoc ipſum à brutis animalibus mater tua mutuo accepit. Conſolamini, conſolamini qui in ſordibus paupertatis enutrimini: quia vobiſcũ eſt deus in paupertate, nõ cubat in deliciis ſplẽdidi cubilis: nec enim inuenitur in terra ſuauiter viuentium, quid vltra gloriaris ô dives in re lutea, in volutabro lecti picti & delicati, cùm rex regum ſuo recubitu ſtramenta pauperum honeſtare maluerit? Quid dura ſtrata deteſtaris cũ tenet infantulus in cuius manu ſunt omnia tuis fericis, tuis plumis duras iumentorum ſtipulas præelegerit, ſed & tenella hæc tua Chriſte infantia à perſecutorum gladiis tuta nõ fuit. Adhuc enim iter dulcia matris vbera ſugẽs dependebas: quando apparuit angelus in ſomnis Ioſeph: dicens: Surge & accipe puerũ & matrẽ eius & fuge in ægyptum, & eſto ibi vſque dum dicam tibi, futurũ eſt enim vt Herodes quærat puerũ

Matt. 2.

A puerum ad perdendum eum. Iam extunc bone Ieſu pati cœpiſti. Nõ ſolum autem illam infantiæ tuæ vexationem in teipſo pertuliſti, ſed & mortem in puſillis tuis quorum multa milia inter mammillas matrum pro te Herodis trucidauit immanitas.

De geſtis Chriſti ab infantia. Cap. V.

INfantia verò teneriori decurſa diſcendæ humilitatis nobis exemplum præbuiſti. Non enim ſediſti cũ conſilio vanitatis: ſed in medio doctorum interrogans & audiens illos: cùm tamen dominus ſcientiarum tu eſſes atque ipſa dei patris ſapientia. Sed & obedientiæ nobis formã præſtitiſti: dum parentũ imperio tu imperator mundi miliiter ſubditus extitiſti. At verò vbi robuſtioris ętatis plenitudo aduenit miſſurus manus ad fortia: egreſſus es in ſalutẽ populi tui vt gigas fortis ad currendã viã totius noſtræ miſeriæ. Et primũ quidem vt per omnia te fratribus aſsimilares: ſeruũ B tuum baptizãtem peccatores in pœnitentiam: tanquam peccator adiiſti, baptizare quoque te poſtulaſti innocens agne dei: quem nulla peccati ſtilla vel contagio vnquam maculauit. Baptizatus es, non te in aquis ſed aquas in te ſanctificans, vt per eas ſanctificares nos. De baptiſmo in deſertum in ſpiritu fortitudinis egreſſus es, vt & vitæ ſolitarię in te non deeſſet exemplum. Solitudinem ac ieiunium quadraginta dierum famis acerbitatẽ, tẽtamenta illuſoris ſpiritus æquanimiter toleraſti, vt omnia hæc nobis tolerabilia efficeres. Demũ veniſti ad oues quæ perierant domus Iſraël, diuini verbi lãpadem palãm extollẽs, ad illuminationẽ orbis terræ & regnum dei annũcians cunctis obtemperantibus verbo tuo, ſermonem ſequentibus ſignis cõfirmaſti: virtutem diuinitatis tuæ oſtendiſti in cũctis male habẽtibus: omnia omnibus gratis exhibens quæ ſaluti eorum cõgruerent, vt omnes lucrifaceres. Sed obſcuratum eſt inſipiens cor Rom. 1. eorum domine, & proiecerunt ſermones tuos retrorſum, neque attenderunt ad omnia mirabi C lia quę operatus es in eis: exceptis perpaucis nobiliꝰ athletis quos inter infima & abiecta mũdi elegiſti, vt per ipſos alta & fortia mirifice expugnares. Nec ſolum ingrati gratuitis tuis beneficiis extiterunt: ſed & contumeliis affecerũt te dominum dominantiũ, & fecerunt in te quęcunque voluerũt. Te enim faciente in eis opera dei quæ nemo alius fecit qui dixerunt: Non eſt hic homo à Deo, in principe demoniorum eiicit dæmonia: demonium habet, ſeducit turbas, vorax eſt & potator vini, amicus publicanorum & peccatorum.

De cœna cum diſcipulis & Iuda traditore. Cap. VI.

VId fles? quid ſuſpiras ô homo dei dum Q ſuſtines verborum iniurias? Non audis quanta propter te in dominum Ieſum ceciderũt opprobria? Si patrẽfamilias Beelzebub vocauerunt, quãto magis domeſticos eius. Et hęc quidem & ſimilia blaſphemantes, & aliquotiens lapidibus te impetẽtes: Ieſu bone, patienter ſuſtinuiſti, & factus es corã eis quaſi homo nõ audiens, & nõ habens in ore ſuo redargutiones. Nouiſsime autem & iuſtum ſanguinẽ D tuum bone Ieſu à diſcipulo tuo, filio perditionis triginta argenteis appreciati ſunt, vt præcipitarent animam tuã in mortẽ ſine cauſa. Et te quidẽ perditiſsimi traditores tui perfidia nõ latebat qñ in cœna ablutionis etiam corã ipſo genuflexo procumbẽs, maledictos pedes eius veloces ad effundendum ſanguinem tuum, ſanctiſſimis manibus tuis attrectare, lauare & extergere dignatus es. Et extento collo adhuc ambulas ô terra & cinis: adhuc ſuperbia te ſupra te eleuat, adhuc impatientia te exagitat. Intuere humilitatis & manſuetudinis ſpeculum dominum Ieſum Chriſtum vniuerſæ creaturæ factorem, tremendum iudicem viuorum atque mortuorũ ante pedes hominis traditoris ſui genua incuruantem: Diſce quia mitis eſt & humilis cor- Matt. 11. de, & confundere in ſuperbia tua, erubeſce in impatientia tua. Hoc quoque erat manſuetudinis tuæ domine Ieſu quod perfidum illum in cœtu fratrum palam detegere & cõfundere noluiſti, ſed leniter admonitum accelerare iuſſiſti quod parabat. In omnibus his non eſt auerſus E furor eius à te ſed egreſſus foras ſatagebat circa frequens maleficium. Quomodo cæcidiſti de cælo lucifer qui mane oriebaris in deliciis paradiſi? Glorioſus apparuiſti: ciuium cæli ſocius & verbi diuini conuiua. Quomodo ergo reputa- Eſai. 14. tus es inter filios tenebrarum qui nutriebaris in croceis: quomodo amplexatꝰ es ſtercora? Tũc clarificata eſt familia tua Chriſte in modum ſocietatis angelicæ, tunc demum diuiniſsimi eloquij vberrima inundatione fœlix conuentus ille ſacer ex ore tuo potatus eſt. Siquidẽ corruptꝰ ille vter foras miſſus fuerat, quẽ huius limpidiſſimi liquoris infuſione ſciebas indignum.

De diuerſione domini Ieſu ad locum traditionis, & triſtitia ibidem habita. Cap. VII.

ATo autem charitatis & patientiæ ſalutari mãdato, & diſpoſito fratribꝰ regno D patris tui ad locum traditori tuo notũ eũ illis diuertiſti: ſciens omnia quę ventura erãt F ſuper te. Ibi animæ tuæ triſtitiam quam ex imminente paſsione ſponte aſſumpſiſti: ſicut & cætera quæ paſſus es in auribus fratrũ profiteri non erubuiſti, dicens: Triſtis eſt anima mea Matt. 26. vſque ad mortem. Poſitis itaque genibus procidiſti in faciẽ tuã orãs in agonia, & dicens: Abba pater, mi pater ſi poſsibile eſt trãſeat à me calix iſte. Et anguſtias quidẽ cordis tui certiſsime indicabat ſudor ille ſanguineus, qui orationis tẽpore de ſanctiſsima carne tua guttatim decurrebat in terram. Dominator domine Ieſu Chriſte: vnde animæ tuæ hæc tam vehemens triſtitia: vnde tanta ſudoris anxietas & tam anxia ſupplicatio? Nónne voluntarium omnino patri ſacrificium obtuliſti & nihil inuitus pertuliſti? Vtiq; domine. Arbitramur autem quod & hoc quoq; ad conſolationẽ infirmorũ membrorum tuorũ aſſumpſiſti: ne fortè deſperet quis ſi caro infirma remurmuret: vbi ad paſsionẽ promptus eſt ſpiritꝰ. Nimirũ & vt maioris erga te amoris & gratitudinis ſtimulos haberemus naturalem carnis infirmitatẽ: huiuſmodi indiciis in te expreſsiſti, quibus doceremur, quia verè lãguores

noſtros

Universidad de Deusto
Biblioteca

G nostros portasti,& nō absque sensu doloris,pas sionū sentes percurristi. Vox enim illa,vox car nis fuisse videtur non spiritus, ex eo quod subiunxisti: Spiritus quidem promptus est:caro au
Matt.26. tem infirma,quā promptus enim fuerit spiritus tuus bone Iesu ad passionem:euidenter ostendi sti,quando venientibus vna cum proditore tuo viris languinum,quærentibus animam tuam cū laternis,tacibus & armis per noctem: vltro occurristi, & signo dato quod acceperant à duce flagitij teipsum manifestasti. Nam accedentem ad osculum sanctissimi oris tui cruentam bestiam auersatus non es,sed os,in quo dolus inuentus non est:ori quod abundauit malitia dulciter applicuisti.

De traditione Iesu.

Cap. VIII.

2.Cor.6. Innocens agne dei,quid tibi & lupo illi? Quæ cōuentio Christi ad Belial. Sed
O & hoc benignitatis tuę erat domine:vt
H omnia illi exhiberes quæ praui cordis pertinaciam emollire potuissent. Nam & veteris amicitiæ illum commonuisti,dicēs: Amice ad quid
Mat. 26. Lucæ 22. venisti? Et horrore sceleris sui cor impij ferire voluisti cùm dicebas: Iuda osculo filium hominis tradis? Et ecce Philistium super te Sampson. Non illos abs te terruit quod in hora comprehensionis tuæ omnipotenti brachio terræ eos allisisti,non quidē defensionis causa, sed vt cognosceret humana præsumptio, nihil se posse aduersum te nisi quantum permitteretur à te. & quis audiat sine gemitu qualiter in illa hora homicidas manus tibi iniecerūt:& innocentes manus tuas bone Iesu vinculis constringentes te agnū māsuetissimū nihil obloquentē ad instar latronis contumeliose traxerunt ad victimam. Sed nec tunc misericordiam tuam super inimicos tuos distillare fauus dulcedinis tuę Christe cessauit. Nam & mutilatam à discipulo tuo auriculam inimici tāgens sanasti,ac defensoris tui zelum à læsione trahentiū te cōpescuisti. Maledictus furor eorū,quia pertinax: quem nec maiestas miraculi:nec pietas beneficij confringere
I potuit.

De colaphis,sputis & flagellis.

Cap. IX.

Consilio malignantium aduersus te pōtificū præsentatus,& veritatem es prout docui confessus:quasi de blasphemia
C adiudicatus est morti. Amantissime domine Iesu quāta illic indigna opprobria à propria gente pertulisti? Vultū tuū honorabilē in quē desiderant angeli prospicere: qui omnes cælos adimplet lætitia: quē deprecantur omnes diuites plebis,polluti labij sui sputis inquinauerunt,sacrilegis manibus cæciderunt, velo operuerunt in derisionē,& te dominum vniuersæ creaturæ tanquā seruū cōtemptibilē colaphizauerunt. Adhuc autē & animā tuā incircuncisō cani deglutiendam tradiderūt. Vinctū siquidē ante faciē Pilati te perduxerunt,postulantes supplicio crucis interemi te:qui peccatū nō noueras,& virū homicidā donari sibi:agnū lupo,aurum luto postponētes. O indignū & infœlix cōcambiū. Et quidē non ignorabat impius ille per inuidiā hoc fieri in te:nec tamen abstinuit temerarias à te manus,sed repleuit amaritudine animam tuā K
sine causa. Illudendum Herodi te misit: Illusum recepit:nudum in conspectu irrisorum astare te iussit:nec pepercit amarissimis verberibus virgineam carnem tuam diuellere, plagas plagis,liuores liuoribus crudeliter infligens.

De illusione Iesu.

Cap. X.

Electe puer domini dei mei, quid tanta
O amaritudine, quid tanta confusione dignum cōmiseras? prorsus nihil. ego homo perditus totius cōtritionis, totius confusionis tuæ tibi causa extiti. Ego vuā acerbā comedi,& dētes tui obstupuerunt, quia quæ non rapuisti tūc exoluebas. In omnib" his nō est perfidorū Iudæorum sanata impietas. Nouissime autē in manus incircunciſorū militū deuolutus es morte turpissima consumendus. Parū erat sacrilegis illis crucifigere te, nisi prius & ipsi repleuissent illusionibus animā tuam. Quid enim de illis,ait scriptura? Et congregauerūt ad eum Matt.26.
vniuersam cohortem in prętorium,& exuentes L
eum vestimentis suis: induunt eum tunica purpurea, & chlamydem coccineam circundederunt ei, & plectentes coronam de spinis imposuerunt capiti eius,& arundinē in dextera eius, & genu flexo illudebant ei,dicētes: Aue rex Iudæorū,& dabant ei alapas,& expuentes in eum accipiebāt arundinē,& percutiebāt caput eius.

De crucifixione Iesu.

Cap. XI.

Tpostquam illuserunt ei, induerunt eū
E vestimentis suis,& duxerunt vt crucifigeretur baiulātem sibi crucem. Et perduxerunt illum in Golgoltha,& dabant ei vinū myrrhatū cū felle mixtū bibere, & cū gustasset noluit bibere. Tūc crucifixerunt eum, & duos Luc.23
latrones cum eo:hinc & hinc,medium autē Ie- Ioan.19.
sum. Iesus autē dicebat: Pater dimitte illis,quia nesciunt quid faciunt. Postea sciens Iesus: quia omnia consummata erant vt scriptura consummaretur dixit: Sitio, & currēs vnus ex eis acceptam spongiam impleuit aceto, & imposuit arundini & dabant ei bibere. cū ergo accepisset acetum dixit: Consummatū est. Et clamans voce magna dixit: Pater in manus tuas commendo spiritū meum,& inclinato capite emisit spiritum. Tunc vnus militum lancea latus eius apeM.
ruit,& continuo exiuit sanguis & aqua. Lucæ.23. Ioan.19.

Incentiuum amoris.

Cap. XII.

Xpergiscere nunc anima mea,& excu-
E tere de pulūere & contemplare attentius virum hunc memorabilem: quē, ecce in speculo euangelici sermonis quasi præsentē intueris. Attende anima mea quis est iste qui ingreditur habens imaginem quasi regis,& nihilominus serui despectissimi confusione repletus. Coronat⁹ incedit,sed ipsa eius corona cruciatus est illi, & mille puncturis speciosam eius verticem diuulnerat. Regali purpura induitur, sed potius in ea despicitur quā honoratur. Sceptrum in manu gestat sed eo ipso caput eius reuerendum feritur. Adorant coram ipso positis in terra genibus & regē cōclamant, & cōtinuo ad conspuendum amabiles genas eius subsiliunt, maxillas

A maxillas palmis concutiunt,& honorabile collū exhonorant. Vide anima mea:quomodo per omnia vir iste coartatur & spernitur. Sub crucis onere dorsum incuruare iubetur, & suam ipsius portare ignominiam. Ad locum deductus supplicij myrrha potatur & felle. In crucē subleuatur, & dicit: Pater dimitte illis quia nesciūt quid faciunt. Qualis est hic qui in omnibus prefuturis suis, nec semel os suū aperuit, vt aut querelæ, aut excusationis, aut comminationis, aut maledictionis verbum aduersus maledictos canes illos proferret. Et nouissime verbum benedictionis quale à seculo non est auditum super inimicos suos effudit. Quid hoc viro mansuetius? quid benignius anima mea vidisti? Adhuc autē attentius illum intuere: quia & grandi admiratione & tenerrima cōpassione dignus apparet. Vide nudum & verberibus laceratum,in medio latronum crucī ignominiosē ferreis clauis affixum:aceto in cruce potatū,& post mortē lancea in latere vulneratum,& copiosos sanB guinis riuos ex quinque vulneribus manuum, pedū,& lateris effundentem. Fletū deducite oculi mei, & liquesce anima mea igne cōpassionis super cōtritione amabilis viri illius, quē in tāta māsuetudine tātis vides afflictū doloribus.

De glorificatione in morte.

Cap. XIII.

Tiam quidem infirma eius anima mea
E vidisti & misserta es,nūc & maiestatem eius attende & amplius miraberis.
Luc.23. Quid enim ait scriptura? A sexta autē hora tenebræ factæ sunt super vniuersam terrā, vsque ad horam nonam,& obscuratus est sol, & velū templi scissum est à summo vsque deorsum, & terra mota est,& petræ scissę sunt: & monumēta aperta sunt, & multa corpora sanctorum qui dormierant surrexerūt. Qualis est hic, quia eçlū & terra compatiūtur ei,cuius mors mortuos viuificat? Cognosce anima mea cognosce, hic est
C dominus Iesus Christus saluator tuus vnigenitus dei filius, verus deus, verus homo qui solus
Esai. 53. sub sole sine macula inuētus est. Et ecce quomodo cū sceleratis reputatus est,& quasi vir leprosus,& nouissimus virorū æstimatus est. Et tanquā abortiuū quod proiicitur à vulua: sic proiectus est ab vtero matris suę infœlicis synagogę. Iste formosus præ filiis hominum:quàm deformis præ filiis hominum factus est? Siquidē vulUbidem. neratus est propter iniquitates nostras,& attritus est propter scelera nostra. Et factº est holocaustū suauissimi odoris in conspectu tuo pater æternæ gloriæ: vt auerteret indignationem tuā à nobis,& cōsedere nos sibi faceret in eçlestibº.

Deprecatio ad patrem.

Cap. XIIII.

Espice domine sancte pater de sanctua-
R rio tuo,& de excelso cælorū habitaculo, & intuere hanc sacrosanctā hostiam quam tibi offert magnus pōtifex noster sanctus puer tuus dominus Iesus Christus pro peccatis fratrum suorum, & esto placabilis super multitudinē malitiæ nostræ. Ecce vox sanguinis fratris nostri Iesu clamat ad te de cruce. Quid enī est domine quod pendet in ea. Pendet inquam, quia præterita quasi præsentia coram te sunt:

Cognosce pater,tunica filij tui veri Ioseph,hęc D
est,fera pessima deuorauit eū: & conculcauit in Gene.27
furore suo vestimentū eius, & omnē decorem illius reliquiis cruoris inquinauit. Et ecce quīque scissuras lamentabiles in eo dereliquit. Vide domine palliū quod in manu adulterę generationis,id est, Aegyptiæ meretricis: pudicus ille adolescens reliquit,meliorem æstimans iactu ram vestimenti quam innocētiæ sanctæ,magisque eligens spoliatus à carnis pallio in carcerē mortis descendere,quā pro mundi gloria adulterinæ voci aequiescere. Illi inquā voci qua di-
Matt.4. ctum est: Hæc omnia tibi dabo si procidēs adoraueris me: quod vtique esset dormire cū adultera. Et nunc domine pater,scimus quia viuit filius tuus,& ipse dominatur in tota terra Aegypti,imo in omni loco dominationis tuæ. Eductus enim ad imperium tuum de carcere mortis & inferorum, & attonsus mortalitatis comam mutata veste carnis ī immortalitatis decore refloruit,& cū gloria suscepisti eum. Subneruauit Diripha rationis imperium,& cū triumpho no E
bili virtute propria cælos penetrauit. Et ecce Gene.27.
gloria & honore coronatus:in dextera maiestatis tuę assistit vultui tuo pro nobis. Frater enim & caro nostra est.

Quòd filius pro nobis debitum soluit.

Cap. XV.

Espice domine in faciē Christi tui, qui
R tibi vsque ad mortem obediens factus est, nec recedant ab oculis tuis cicatrices vulnerum eius in perpetuum, vt memineris quātam satisfactionē pro peccatis nostris ab eo susceperis. Vtinam domine appendas in statera peccata nostra quibus iram meruimus, & calamitatē quam passus est pro nobis innocēs filius tuus. Certe domine hæc grauior apparebit & magis digna vt per ipsam effundas misericordiā tuā super nos,quàm sint illa, vt pro peccātis nostris cōtineas in ira misericordias tuas. Gratias tibi domine pater, referat omnis lingua de superabūdātia pietatis tuæ, qui vnico filio cordis F
tui non pepercisti: sed pro nobis illum tradidisti in mortem, vt tantum tamque fidelem aduocatum haberemus in cælis coram te.

Quòd pro tanta passione diligendus sit filius.

Cap. XVI.

Tibi domine Iesu fortissime zelotes,
E quid gratiarum, quid retributionis digne retribuam ego homo puluis & cinis & vile figmentū. Quid enim pro salute mea facere debuisti & non fecisti? Ab imo pedis vsque ad summum verticis totum in aquas passionum te demersisti, vt me totum de illis extraheres,& intrauerunt aquæ vsque ad animam tuā. Nam & animam tuam in mortem perdidisti, vt animā meam perditam mihi redderes. Et ecce duplici debito me obligasti. Nā & pro eo quod dedisti,& pro eo quod mei causa perdidisti,debitor tibi sum. Et pro mea quidem vita bis à te mihi data, semel in creatione, semel in redemptione: quid magis iuste tibi reddam quam ipsam non habeo, pro tua autem preciosa anima ita contribulata,quid ab homine dignè rependi possit non inuenio. Nam si cælum & terram & omnē ornatum eorū pro ea rependere possem,

certe

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cette nec sic vsque ad mẽsuram debiti nullatenus attingerem. Vt autem idipsum, & quod debeo, & mihi possibile est tibi domine retribuam, tui muneris est. Diligendus mihi es toto corde, tota anima, tota mẽte, tota virtute, & tua mihi sequenda vestigia, qui mori dignatus es p me. Et quomodo fiet istud in me nisi per te? Adhæreat anima mea post te. quia tota virtus eius dependet ex te.

Humilis petitio ad filium.

Cap. XVII.

T nunc domine Iesu redemptor meus
E te vt verum deũ adoro, in te credo, in te spero, & quibus possum desideriis ad te suspiro. A diuua imperfectionem meam ad tuæ passionis gloriosa insignia, in quibus salutem meam operatus es totũ me inclino. Tuæ victoriosæ crucis regale vexillũ in nomine tuo Christe adoro, tuum spineum diadema, tuo rubentes sanguine clauos, tuo sancti lateri ẽpressam immensam lanceam, tua vulnera, tuum sanguinẽ,
H tuam mortem, tuã sepulturã, tuam victoriosam resurrectionẽ & glorificationem Christe supplex adoro & glorifico. Odor enim vitæ mihi spirat in omnibus his. Horũ viuifico odore spiritum meum domine à peccati morte resuscita. Horũ virtute ab astutiis satanæ me custodi, méque cõforta, vt & iugũ mandatorũ tuorũ suaue mihi fiat, & onus crucis quod post te baiulare me iubes, humeris animę meæ leue sit atq; portabile. Quæ est enim fortitudo mea, vt iuxta præceptũ tuum mundi pressuras tam multiplices animo inuicto sustineam? Nunquid pedes mei tanquam ceruorũ, vt te velociter currentẽ per spinas & confraga passionum consequi valeam? Sed audi quæso vocẽ meam, & inclina super me famulum tuum suauem illam crucẽ, quæ lignum vitæ est his qui apprehenderint eam, vt & spiritu curram alacriter. Portabo insatigabiliter eam quæ ab inimicis est crucem post te. Illã inquã diuinissimã crucẽ humeris meis impone, cuius latitudo est charitas super omnẽ creaturam se extendens: cuius longitudo æternitas,
I cuius sublimitas omnipotentia, cuius profunditas inscrutabilis sapientia est. Cõfige illi manus meas & pedes meos & totam formam passionis tuæ me famulum tuum indue. Da mihi obsecro continere ab operibus carnis quæ odisti, & facere iustitiam quam dilexisti, & in vtroque tuam quærẽs gloriam, & finistram quidẽ meam clauo temperãtiæ, dexteram verò clauo iustitiæ in illa sublimi cruce confixã arbitrabor. Da mẽ ti meæ iugiter meditari in lege tua, & omnem cogitatũ meũ iactare in te, & dextrũ pedẽ meũ eidem ligno vitæ prudentiæ clauo affige. Da vt ministram spiritus mei sensualitatem, nec eneruet præsentis vitæ infœlix fœlicitas, nec eõturber perennis vitæ præmia fœlix infœlicitas, & finister quoque pes meus fortitudinis clauo in cruce tenebitur. Vt autem & spinarum capitis tui aliqua in me similitudo appareat, detur obsecro menti meæ & salubris pœnitentiæ compunctio, & alienæ miseriæ compassio & stimulus zeli emulantis quod rectum est coram te, & ad te cõuertar in ærumna mea, dum triplex mihi cõfigitur spina. Libet vt & spongiã per arũdinem ori meo porrigas, & aceti amaritudinem K
gustui meo adhibeas. Libet vt p scripturas tuas rationi meæ conferas gustare & videre quomodo florẽs hic mundus tanquam spongia inanis est, & omnis cõcupiscentia eius aceto amarior. Ita pater in me fiat, vt calix iste Babylonis aureus inebrians omnem terrã, nec inanime splẽdore seducat, nec falsa dulcedine inebriet, quẽadmodum eos qui tenebras lucem, & lucẽ tenebras, amarum dulce, dulce amarum arbitrantur. Vinum myrrhatum cum felle mixtum, suspectũ est mihi pro eo quòd tu ex eo bibere noluisti: forte quia nimiam acerbitatem inuidiæ & nequitiæ crucifixorũ tuorũ indicabat. Tuæ quoque viuificę morti famulum tuum configura, faciens in me vt moriar quidem peccato secundũ carnem, viuam autem iustitiæ secũdum spiritũ. Vt autẽ integram crucifixi imaginẽ portare me glorier, illud quoque quod post mortem tuam insatiabilis malitia Iudæorum impiorum in te exercuit, hanc in me similitudinem exprime. Vulneret cor meũ viuus & efficax sermo tuus, L
& penetrabilior omni lãcea acutissima, & pertingens vsque ad interiora animæ meæ, producat ex ea tanquam à dextro latere meo, vice sanguinis & aquę, amorem tuum domine & fratrũ meorũ. Postremò & mũda sindone primæ stolę spiritum meum inuolue, in qua requiescam ingrediens ad te in locum tabernaculi admirabilis, & abscõdas me donec pertrãseat furor tuus.

De resurrectione.

Cap. XVIII.

Ie autem tertio post diem laboris, post
D diẽ simplicis glorię, & mane prima sabbati perpetui inter filios tuos me indignum resuscita, vt in carne mea videam claritatem tuam, & adimplear lætitia vultus tui. O saluator meus & deus meus, veniat, veniat oro tẽpus, vt quod nunc credo, reuelatis tandem oculis aspiciam, quod nunc spero, & à lõge saluto, apprehendam, quod nunc pro viribus meis desidero, vlnis animæ meæ amplectar ac deosculer, & in amoris tui abysso totus absorbear. O saluator meus & deus meus. Sed nunc interim benedic anima mea saluatorem tuũ, & magnifi- M
ca nomen eius quod est sanctum, & sanctissimis deliciis plenum.

Oratio ad patrem & filium & spiritum sanctum.

Cap. XIX.

Quàm bonus & suauis es domine Iesu
O animæ quærenti te: Iesu redemptor captiuorum, saluator perditorũ, spes exulum, laborantium fortitudo, angustiati spiritus latitudo, animę lachrymosæ, & post te in sudore currentis, dulce solatium & suaue refrigeriũ, corona triumphantium, vnica merces & lætitia omnium supernorũ ciuium, vberrime fons omnium gratiarum, inclita proles summi Dei. Summe deus te benedicant omnia quæ in cælo sunt sursum, & quæ in terra deorsum, quia magnus es tu, & magnũ nomen tuum. O immarcessibilis decor dei excelsi, & purissima claritas lucis æternæ, vita omnem vitã viuificãs, lux omne lumen illuminans & conseruans in perpetuo splendore, mille millena millia luminũ fulgẽtia ante thronum diuinitatis tuæ à primæuo diluculo.

A diluculo. O æternũ & inceſſabile clarum & dulce profluuium fontis abſconditi ab oculis noſtris, qui ſolus ortum neſcit, fundo caret, circũſcriptionis terminum non habet, nihil perturbationis admittit. Eructauit te cor dei altiſſimi de ſuæ profunditatis impenetrabili abyſſo, vita vitã, lux lucem, deus deum, æternus æternum, immẽſus immenſum, ac per omnia ſibi coæqualem, & de plenitudine tua omnes acceꝑim⁹. Te enim largiſſime fons omnis boni ſeptemplicis gratiæ precioſum lumen. Te inquã piiſſime ſpiritus deprecor, vt ſi qua pro fragilitate mea in veritate maieſtatis tuę min⁹ intellexi, & in prę-
B ceptis dominicis intellecta per laſciuiam carnis neglexi, tua me viſitatione illuſtrare digneris: quibus ea decẽter & mihi neceſſarie corrigam, meique erroris per te miſericordiam conſequar vt per te quem in periculoſo huius vitæ pelago in auxilium aduocaui, ſine naufragio ad optatũ perennis requiei littus perducar. Te itaq; pater clementiſſime peto vt qui me primitus creaſti per paſſionem vnigeniti tui recreaſti, quicquid ad laudem tuã pertinet, me cogitare facias & amare. Sed quia fragilis ſum, nec poſſum pfice-
re, ſedula tamen confeſſione concedas me ſtudere, vt redemptionis ac ſaluationis tuæ gratiã conſequar. Et quicquid deinceps operis agam, ex tua & per tuam & in tua gratia ad laudẽ tuã totũ peruenire facias, méque deineeps tuere à peccatis, & in bonis operibus validiorẽ eſſe prę cipias, & vt quãdiu in hoc corpuſculo viuã, aliquid ſeruitij tibi ſemper exhibeam. Poſt exitum verò animæ meæ à corpore veniã omnium pec catorum conſequi, & vitam æternam me percipere concedas. Per eum qui tecum viuit & regnat, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Beati Anſelmi liber, qui ſpeculum euangelici ſermonis, aliàs ſtimulus amoris inſcribitur, explicit.

C

Eiuſdem beati ANSELMI IN HOMILIAM euangelij ſecundum Lucam: Intrauit Ieſus in quoddã caſtellum, Præfatio.

Luc. 10.

Ntrauit Ieſus in quoddam caſtellũ. Quid ad gloriam dei genitricem le-
I ctio iſta pertineat, vt in feſtiuitate ei⁹ legatur, plerique ſolẽt quærere. Vnde quid ego ſentirẽ in conuentu fratrum, prout potui vnlgariter iam plus expoſui. Et quia nunc dixi auditoribus placuit, dicta literis mandare, & ab eiſdem dominis abbatibus Gulielmo Viſcanẽſi, Arnolpho Tuarnenſi, iuſſus imo coactus ſum. Quod ideo dixi, vt expoſitiuncula iſta tanquam à præſumptuoſo edita non diſpliceat: quoniam non præſumptio, ſed obedientia edidit. Iam nunc ergo expoſitiunculam iſtam ſalua fide, ac ſine prẽiudicio me-
lioris, ad laudem eiuſdem virginis & matris Ie- D
ſu humiliter ſcribere aggrediar.

Explicit Præfatio.

Euang. ſecundum Lucam. Cap. X.

IN illo tempore. Intrauit Ieſus in quoddam caſtellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum ſuam, &c.

Homilia lectionis eiuſdem beati Anſelmi.

N ſcriptura ſacra res vna & eadem mul
I totiens inuenitur diuerſa ſignificare, ſicut leo, hœdus, ignis, aqua, vel etiam ſol & alia multa. Eſt enim leo de tribu Iuda, & eſt leo qui circuit quęrens quem deuoret. Eſt hœdus emiſſarius, qui peccata noſtra portauit, eſt hœdus à ſiniſtris qui damnatur. Eſt ignis quem dominus miſit in terram, & quem vult vt ardeat, eſt ignis qui ſuper impios cadit, vt nõ videãt ſolem. Eſt aqua cuius flumina fluunt de ventre credentis, eſt aqua cuius tempeſtas non demergit. Eſt ſol iuſtitiæ qui nos illuminare ſolet, eſt ſol qui nos vrit per diem. Licet ergo caſtellum E
aliàs malũ ſignificet, vt illud de quo dicitur: Ite in caſtellum, vbi & quod additur, quod contra vos eſt, plane manifeſtat qd ſignificet: tamẽ hoc caſtellum in quod intrauit Ieſus, ſingularẽ intemeratam virginem eiuſdẽ Ieſu genitricẽ ſalua ſcripturarũ regula, per ſimilitudinẽ accipimus. Caſtellũ enim dicitur quælibet turris & murus in circuitu eius. Quæ duo ſeſe inuicem defendunt, ita vt hoſtes per murum ab arce, & à muro per arcem arceantur. Huiuſmodi caſtello nõ incongruè virgo Maria aſſimilatur, quam virginitas mentis & corporis, quaſi murus ita vndique vallauit: vt nullus vnquam libidini eſſet ad eam acceſſus, nec ſenſus eius aliqua corrumperentur illecebra. Et quia virginitatem cũ libido non poſſit ſolet impugnare ſuperbia, eſt in eadẽ virgine turris humilitatis, quæ à muro virginitatis omnem repellit ſuperbiam. Et quia humilitatẽ cùm ſuperbia non poſſit, ſolet impugnare libido, murus virginitatis à turre humilitatis F
omnem repellit libidinem. Itaq; hæc duo, murus videlicet virginitatis, & turris humilitatis ab alterutro muniuntur, & nunquam in humili virgine fuerit, nec ſuperba virginitas, nec inquinata humilitas: ſed ſemper in eadem permanſerit, & humilis virginitas, & virginalis humilitas. Quanuis autem quod dicitur ita verum ſit, vt nihil verius fides Chriſtiana credere poſſit, ponamus tamen aliqua de euangelio virginitatis eius, & humilitatis teſtimonia. Quippè cùm ab angelo filius ei ꝓmitteretur, reſpõdit: Quomodo fiet iſtud, quoniam virum nõ cognoſco? Luc. 1.
Si cuilibet virgini deſpõſatæ in animo ſuo diſponenti nubere diceretur, filium habebis non miraretur neque interrogaret quomodo iſtud fieret, vtpote quæ ſe deſpõſatam, & in proximo nupturam ſciret, & à viro grauidari vſu naturæ ſperaret: hęc autem non immerito mirata eſt, & quomodo fieret quod promittebatur ſciſcitata quoniam quanuis deſponſatam tamen ſe nunquam nupturã, neq; virum cogniturã certiſſime ſciebat. Hæc de virginitate. De humilitate verò dicendum eſt, ꝙ cũ ab angelo ſalutaretur,

& mater

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & mater Dei eligeretur, quomodo fieret salua virginitate, cui tantū timebat, doceretur: & benedicta super omnes mulieres prædicaretur, respondit: Ecce ancilla domini. Et in alio loco: Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. O sublimis virgo mater dei. O mater humilis ancilla dei. Quid sublimius esse posset? quid humilius de se sentire posset? Sunt qui castellū hoc Magdalum fuisse arbitrantur, à quo Maria Magdalena cognominatur. Quod si verū est, prædictæ interpretationi famulatur. Magdalum enim turris dicitur, & humilitati comparatur. Hic verò non nominatur, sed tantùm quoddam dicitur, quod indiscussum prętereire nō debem⁹. Quoddam, id est, singulare castellū fuit virgo Maria. Quanuis enim & multæ aliæ murum virginitatis habeāt, & turrim humilitatis, id est, & virgines sint & humiles: tamen salua virginitate, matres esse nō possunt, neq; filios generare, quod ista sola fecit. Et ideo castellū hoc merito quod
H dam. i. singulare dicitur: quia ista singulariter & mater & virgo, quod nulla alia esse potuit vel poterit: verū cōcedamus aliquam & matrē esse & virginē, quanuis sit impossibile. Etiā sic virgo Maria singularis erit, quia vnicum dei filium genuit, qui sicut est vnic⁹ vnico patri: ita est vnicus vnicæ matri. Et ideo etiam si virgo pariat nulla vel eūdem vel talem generabit alium. Est ergo castellum quoddā in quod intrauit Iesus, porta verò per quā intrauit est fides. Quia enim credidit perfecta sunt à domino ei quæ ab angelo dicta sunt, sicut ait ad eā Elizabeth: nec quia Iesus intrauit castellum hoc, violatum est. Iesus enim saluat non violat, cōfracta solidat, non cōfringit solida. Secundū nomen eius, ita & opus eius. Et mulier quædam Martha nomine, excepit eum in domum suam, & huic erat soror nomine Maria: duæ istæ sorores sicut patres sancti plenissime nobis exposuerunt, duas in sancta ecclesia vitas designant, Martha scilicet actiuam, Maria contemplatiuam. Ista laborat ad exhibēda indigenti omnia humanitatis officia, illa vacat & videt quoniam deus est. Ista circa exterio
I ra occupatur, illa interiora contemplatur. Sicut enim mater dei est singularis, ita & istarum vitarum effectus, quarum istæ sorores typum tenent, in ea extitit singularis. Nūquam in aliqua persona, imo in omnib⁹ sic, Martha operata est, nunquam aliās, sic Maria contemplationi vacauit. Nunquam illa vel hæc aliās quod suum est sic exhibuit. Cū Marthā vel Mariam dico, eorū significata intelligo. Sed iam videamus actionē huius Marthæ, deinde cōiiciamus contēplationē huius Mariæ. Et vt planius id faciamus, quid alij per Martham operātur, & quid est ista operata, conferamus. Alij hospitē quemlibet in domo sua suscipiunt, ista nō quēlibet sed propriū dei filium, qui non habet vbi caput reclinet, nō in domo, sed in vtero suscipit. Alij nudum quēlibet veste mutabili atque corruptibili vndelibet composita operiunt, illa verbum dei in eadem virginea carne in vnitate personæ assumpsit, quę sine fine incommutabilis atque incorruptibilis permanet. Alij quemlibet esurientem & sitientē cibo vel potu exteriori reficiunt, ista deum & hominem humanitatis indigentē, non solum exterioribus cibis vel potibus pauit, ve- K
rumetiam interiori suo lacte aluit. Et vt breui- Matt. 25.
ter illa sex misericordiæ opera percurram⁹, quę cum vni ex minimis suis fuit, deus sibi facta cōfitetur. Ista nō quemlibet ex minimis, sed summum dei filium hospitem suscepit, nudum carne, vel etiam pannis operuit, esurientem pauit, sitientem lacte potauit, infirmum per infantiam & iacentem non solum visitauit, sed etiam balneando, fouendo, leniendo, gestando frequentauit, vt merito de ea dicatur. Martha satagebat Lucæ. 10
circa frequens ministerium. Comprehenso & crucifixo, quasi i carcere posito affuit, sicut scriptum est: Stabat iuxta crucem Iesu mater eius. Ioan. 19.
Inter hæc autem turbatur, & sollicita erat cùm fugeret in Aegyptum à facie Herodis, qui suū Matth. 2.
talem filium adeò persequebatur, vt multos suspectæ ætatis pueros occideret. Turbabatur cū Iudæos insidiantes, & mortem ei inferre molientes cognosceret. Ad vltimū turbata est val- Lucæ. 2.
de, & iuxta Simeonis vocem, suam ipsius ani- L
mā pertransiit gladius, cùm videret suum talem filium comprehendi, ligari, flagellari, conspui, spinis coronari, derideri, colaphizari, crucifigi, mori, sepeliri. Vnde ei congruit quod dicitur: Martha Martha solicita es, & turbaris erga pluri
ma. Nemo verò dubitat quòd beata Maria filiū Luc. 20.
suū vellet liberari de omni tribulatione, & seipsam in perturbatione adiuuari à diuinitate, quam filio suo esse sciebat per theoriam quę est pars Marię. Hoc est, quod Martha conqueritur, quòd eam soror reliquerit solam ministrare, & eius auxiliū in ministerio flagitat. Hæc de parte Marthæ. Porrò de parte Mariæ quæ optima predicatur, quāta vel qualis in beata Maria fuerit, quis digne loquatur? Si talis est, vt diximus, imo quia melior est quā diximus in beata Maria, pars Marthæ quæ tamen à domino non laudatur: sed tamē non vituperatur qualis est pars quā optimam Maria elegit, quæ sic laudatur vt ab ea non auferri dicatur? O q̄ magna multitudo dulcedinis fuit in beata virgine, quando spiritus sanctus super eam venit, & virtus altissimi
obumbrauit ei, & de eodem spiritu sancto con- M
cepit. Quid de deo non sapiebat, in qua sapientia dei latebat, & in cuius vtero corpus sibi aptabat? Christus est, vt ait Apostolus, dei virtus & 1. Cor. 1.
dei sapientia, & in eo sunt omnes thesauri sapiē Colos. 2.
tiæ & scientiæ absconditi. Christus autē in Maria. Ergo dei virt⁹, & dei sapiētia, & omnes thesauri sapientiæ & scientiæ in Maria. Hæc non tantū ad pedes, sed etiā ad caput domini sedēs, audiebat verbum ex ore eius. Hæc conseruabat omnia verba angelorum, pastorum, magorum, necnon ipsius filij sui, conferens in corde suo. Nemo vnquam sicut ista gustauit quàm suauis est dominus. Inebriabatur ab vbertate domus Psal. 35.
dei, & torrente voluptatis suæ potabatur. Nec mirum, quoniam apud eam, imo intra eam erat fons vitæ, de quo manabat tanta perfectio vtriusque vitæ. Circa plurima, vt Martha occupabatur: circa vnum, vt Maria delectabatur: quia vnum est necessarium, plurima auferuntur, vnū manet. Singulariter igitur partem Marthę peregit, singulariter optimam partem Mariæ elegit: sed pars Marthæ ei ausertur. Iam enim non erit

A erit sollicita, vt ministret ei sicut puero cui omnes ordines angelorum ministrant sicut domino. Iam non turbabitur fugiens in Aegyptum cum eo à facie Herodis, quia ipsa ascendit in cælum, & Herodes descendit ad infernum à facie eius. Iam non turbabitur erga plurima quæ fecerunt filio suo Iudæi, quia omnia subiecta sunt ei. Iam filius Mariæ à Iudæis vel militibus non flagellabitur nec occidetur: quia Christus ex mortuis resurgens iam nō moritur, mors illi vltrà non dominabitur. Pars ergo Marthæ ei auferatur, sed bono suo: pars verò Mariæ ei perfi-
Rom. 6. citur, quæ nō auferetur ab ea. Exaltata est enim super choros angelorum, repletum est in bonis desiderium suum, videt deū facie ad faciē sicuti est, gaudet cum filio in æternum. Hæc est pars optima quæ non auferetur ab ea: cuius & nos
B participes sim⁹, & meritis & precibus eius. Per Iesum Christum filium eius, qui viuit & regnat cum deo patre in vnitate spiritus sancti, per omnia secula seculorum. Amen.

Beati Anselmi homilia euangelij secundum Lucam: Intrauit Iesus, &c. explicit.

Beati Anselmi

ARCHIEPISCOPI CANTUARIENSIS liber de excellentia gloriosissimæ virginis Mariæ incipit.

Quòd Maria excellit omnes creaturas. Cap. I.

C Vpereminentem omni quod post hominem deum creatum est, excellentiam beatę matris dei quomodocunque & saltem lippienti oculo cordis
S contemplari anhelans, & contemplando quod mihi inde capere conceditur, ad cōmunem notitiam proferre desideras horreo peccatorum quibus præmor enormitatem, & valde timeo ne mihi tāta alta petenti, mox ob-
Esa. 26. iiciatur hoc sacræ scripturæ dictū: Tollatur impius ne videat gloriam dei. Verum cū recogito sanctum filium eius ob hoc vt peccatis hominum mederetur factum esse filium eius, non nihil spei concipio, quod vel parum concipiendi de sublimitate tantæ matris dei scilicet genitricis, omniúmque tam angelorum quàm hominū regina, sciens videlicet illam magis propter peccatores quàm propter iustos esse factam dei ma-
Matt. 9. trem. Dicit enim ipse bonus filius eius, se non venisse vocare iustos, sed peccatores. Apostol⁹
1. Timo. 1. quoq; testatur, quòd Christus in hunc venerit mundū peccatores saluos facere, quorum se fatetur primum esse. Si igitur ipsa propter peccatores, scilicet propter me, meique similes facta est dei mater, quomodo immanitas peccatorum meorum cogere poterit desperare veniam D
eorum, cùm tam ineffabile bonū sit factum ex ea ob curationem eorū? At ipsa curatio ad quos efficatius progredietur, aut in quibus misericordius operabitur, quàm in illis à quibus tantum bonum amatur, amplectitur & veneratur. Exci temus ergo mentem nostram ô fratres, & enitamur quantum possumus, vt in celsitudinem tātæ virginis attendamus, & quæ nobis miseratio filij eius reuelare dignata fuerit, pro laude eius prolata ruminemus. Erit enim fortasis hoc ipsum optare nobis causa non paruæ salutis & lauciatis ex vitiorum punctionibus animis medicina salubris. Quomodo nāque fieri potest, vt ex memoria laudis eius, salus nō proueniat peccatorum: cuius vterus factus est via ad sanandum peccatores venienti saluatori? Quid dixi via, cū idē vterus thalamus deiaula dei i qua habitaret fit factus? verè etenim habitauit in eo: quoniam seipsum ipse in eo, & ex eo quod prius nō erat, fecit. O habitaculum mirabile. O habitare inefE fabile, quē cæli cælorū quem omnes rerū creatarum machinę capere nequeūt: virginalis vterus beatæ Mariæ cepit, quando eundem ipsum de se verum & perfectum deum & hominem in vna persona cōcepit & generauit: via tamen ipse vterus extitit, quia per illum deus homo factus, in mundum visibilis venit.

De origine virginis Mariæ. Cap. II.

Q Vanuis igitur hoc solum de sancta virgine prædicari, quæ Dei mater est: excedat omnem altitudinem quæ post deum dici vel cogitari potest, & altissimū quid habeat etiam hoc ad contemplandū & ruminādum mens humana quæ ad dominum anhelat: tamen quoniam modo venit in cor vt de ea aliquid dicam: primò, parū de eius origine, ac deinceps, si quid tenuitas sensus mei de ipsa quod dignitatis illius existimem non aduersari, capere poterit in medium proferre libet. Adsis igitur domina & nō mea quæ execror: sed tua quæ
F præcor merita in illis digneris attendere, quæ vereor. Tu quidem nosti mentem meam in hoc esse quòd me omnino indignū iudico de te loqui, aut aliquid scribere. Sed quoniam insitæ tibi pietatis oculo super multos mei similes scio te respexisse, aliquo licet dignitati tuę nō digno

pæ deuotionis obsequio: velim agere erga te, quatenus ipso cōsuetæ misericordiæ tuæ oculo, quandoq; digneris me respicere. Tacitis itaque illis ab initio omnis creaturæ, vsque ad sanctum sui aduētum, sunt de hac virgine prophetata, sicut tam per eos qui ante legem, quàm & per eos qui sub lege iusti fuerunt. Illud cōiicio apud me, natiuitatem eius, quā quidem ex linea generationis humanæ non nescio descendisse: magna quædam atque mirāda diuinorū signorum indicia præcurrisse. Quæ tamen illa fuerit solus ipse sine scrupulo nouit: qui eam antequā nasceretur in matrem elegit: quod in ea vt æstimo, & non incongruè actum credi potest: quatenus eo maior veneratio fidelium circa eius ortum existeret. Quo enim alio modo sublimitatē tantæ rei altiori secreto celari quisque perpenderet? Nec enim ecclesia dei inconcussę authoritatis ducit ipsam scripturam: quæ ortum illius

ab

Universidad de Deusto
Biblioteca

G ab angelo prenunciatum refert. Nam licet beatus Hieronymus iuxta alterius cuiusdã scripturæ materiam, quam in adolescentia sua legisse: cuius auctorem se fatetur ignorare, eam reiecerit, dicit tamen non eo pacto se scripsisse quod scripsit, vt aliquam descriptæ rei certitudinẽ ecclesiis vellet inferre, sed hoc solo vt rogantibus amicis simílem morem gereret. Vnde quemadmodum dixi, scriptum illud in auctoritatẽ eccle sia suscipere noluit, videlicet indecẽs esse reputans de beata matre dei, quid dubitabile in laudem eius recitari, cùm ea quæ incunctanter de illa vera existunt, tanta laudis materia sint referta, vt quicunque in laudando eam morari desiderat, necesse sit vt facultas eiꝰ, magnitudini rei & veritati succumbat. Sicut enim sola prę cunctis meriti singularis enituit, ita quicquid eam attinet speciali quadã veritatis firmitate dignũ est enitere.

De annunciatione angelica.
Cap. III.

H Ata igitur & infantiles annos exuta, q̃
N castè, quàm sanctè, quàm deo digne vitam instituerit & institutam egerit, quis vel cogitatu non dicam, dictu queat coniectura rare? Nulli deniq; dubium, castissimũ corpus, & sanctissimam animam eius funditus ab omni fuisse macula peccati, iugi angelorum custodia protecta, vtpote aulam quam suus & omnium creator Deus corporaliter inhabitaturus, & ex qua hominem in suæ personæ vnitate ineffabili fuerat operatione susceperus. Et quid mirum? Nam inter omnes vsus obtinuit, si tamen cælestibus ad terrena potest esse comparatio vlla, vt cùm præpotens aliquis & persona diues, aliquo vadit hospitaturus, vt clientes præcurrãt, vt locum muniant, mundent, ornant, & custodiant: quo venienti domino suo aptus ad habitãdum & congruus fiat. Quòd si talis apparatus fit pro aduentu terreni hominis & momentaneæ potestatis, qualis apparatus omnis boni putamus, fiebat ꝓ aduẽtu cælestis regis & æterni in cor-
I de sacratissimæ virginis, quæ illum nõ solũ erat in semet transitiuæ hospitatura, sed etiã ex substãtia sua factũ hominẽ paritura? Siquidem vbi venit plenitudo tẽporis quod suo aduentu ipse deus ante tẽpora prædestinauit, misit deus angelum Gabrielem, vnũ de primis principibus suis, scilicet regni sui, nuntiare tibi ô beatissima fœminarum instare salutem generis humani, & se eãdem salutem operaturũ, & ex te castissima per spiritus sancti operationem, verum deum & hominem nasciturum. O domina audis quæ feruntur ad rem omni seculo inauditam, paues & miraris, nulla tamen incredulitate moueris: verum indubitãter tenes apud te omnimodo impossibile fore non fieri, quod angelus dixit futurum esse. Credidit ergo & certissime intellexit deum tam bonum, tam pium, tam omnis misericordiæ visceribus plenũ, vt ad terras de cælesti sede descenderet, & homo factus per indebitam sibi mortem genus humanum à perpetua vellet morte qua tenebatur, eripere. Respõdes
Lucæ.1. ergo nuntio ait: Ecce ancilla domini, fiat mihi secundum verbum tuum. O fides deo accepta. O humilitas grata. O obediẽtia omni sacrificio. K iocundius deo oblata. Quid ergo quod veniẽtis dei oculos offenderet in illa poterat reside re, in qua tantarum virtutum insignia veniens inuenit redolere. Certe sola fide Abraam fertur *Gene. 15.* deo placuisse: & hoc quia deo credidit, ad iustiam illi reputatum fuisse. Super humiles autẽ *Esaiæ.66* & quietos, ac verba sua trementes, spiritũ suum requiescere, & obedientiã se pro sacrificiis male asserit deus. Cùm igitur in his quæ tantopere deo placent, sancta virgo Maria tam excellenter illi placuit, vt nequaquam crederet quis illam aliqua ratione excellẽtius placere potuisse. Nimirum tenemus fide. Ab omni si quid adhuc ĩ illa originalis siue actualis peccati superat, ita mũdatũ cor illius, vt nec super eam spiritus domini, scilicet super humilem & quietã & trementem verba sua totus requiescret, ipsam voluntati dominicæ castissimo ac simplici corde obedientem, & omni holocausto suauius acceptaret, virtutéque altissimi obumbratam: filium dei ex illa incorporaret. Hic se suberigat L
intentio mẽtis humanæ & pro posse paucis intendat: quanti penderit omnipotens deus merita huius beatissimæ virginis. Intendat inquã, & contempletur, videat & admiretur, vnum filium sibi consubstantialem, coæternum omnipotentẽ ex sua natura sine initio deus pater genuit, & per eũ omnes creaturas visibiles & inuisibiles ex nihilo fecit. Hũc igitur sibi tã vnicum quàm dilectissimũ: & in omnibus omnino æqualem, non passus est remanere solummodo suum, sed eundem ipsum voluit in rei veritate esse beatæ Marię vnicum & dilectissimũ & naturalem filiũ: nec ita vt duo essent, vnus videlicet filius: alius filius sanctæ Mariæ virginis, sed vnus idẽ ipse qui filius dei in vna persona esset filius sanctæ Mariæ virginis, & qui filius sanctę Mariæ, vnus & idẽ ipse esset in vna persona filius dei. Quis hæc audiens non obstupescet & quod Deus tale quid velle potuerit, non vltra omne quod dici potest admirabile ducat? Puella de propagine Adã nata, de peccatrice progenie orta, subito versa vice, maledictionis Euæ: M
benedicta prædicatur super omnes mulieres, & concipit & parturit, & parit hominem deum, omnes preuaricationes propulsaturum, eósque qui sibi obtemperarent in cælesti regno suo sibi cohæredes constituturum.

De amore virginis ad filium.
Cap. IIII.

Q Vàm mirabilis natura & ineffabilis affectus amoris considerari queat, inter hũc talem tãtæ matris filium, & hanc talem tanti filij matrem, perpenbant hi saltem quoquo modo, qui vnico dilectionis feruore sese altrinsecus amant, mater scilicet filium, & filius matrem. Perpendat inquam, aliqua bona mater quo affectu teneatur circa vnicum & bonum filium suum, & bonus filius simili modo perpendat, qua pietate moueatur erga bonã & dilectissimam ac dulcissimam suam matrem, & aliquatenus tentet si quomodo in se coniectare valeãt amorem huius bonæ matris erga vere bonum & vnicum filium suum, & illius boni filij erga vere bonam & dulcissimã matrẽ suam. Equidẽ omnes

A omnes homines ex coniunctione duarum personarũ, hoc est, maris & fœminæ procreantur, & amorem suum vtrique personæ, id est, patri & matri naturaliter debent qui sic generantur, ipsumque nihilominus amorem suum parentes ambo qui eos genuerũt. Cùm autem amorem, quem pater & mater singuli debẽt filio suo, debet hæc fœlicissima matrũ sola filio suo, amorem etiam quem debet quilibet filius simul suo patri & matri, ille filius veræ virginis suæ debet soli matri. Nam sicut alij filij nascuntur ex patre & matre: ita filius eius natus est ex ea sola matre. Excedit itaque omnes amores parentum in filios, aut filiorum in parentes, amor istius matris in filium suũ, & istius filij in matrem suam. Et hæc ita se habent iuxta rationem filiationis quæ facta probatur extra legem humanæ procreationis. Alio quoque modo si placet amorẽ huius filij & huius matris perscrutemur, & quãtum inde nobis concessum prout possumus, speculemur. Certè quæ generat, est temporali-
B ter nata, qui generatur deus est per quẽ omnia tẽpora sunt, & ipsamet virgo creata. Ostendit ergo ipse prius amorem quem habebat erga matrem virginem & amorem, quo nullum putemus esse posse maiorem, matrem suam fecit illam, & virginitatem illi non ademit. Equidem hæc duo ipsa iocundius amabat, scilicet virginitatem & fœcunditatem. Virginitatem, quia hanc placere deo per omnia intelligebat, fœcũditatem, quia sine hac, maledictum legis quæ adhuc carnaliter custodiebatur, incurrere metuebat. Vicit tamen amor in ea seruandæ virginitatis, & excluſit ab ea timorem incurrendæ maledictionis. Virgo itaque & tenera & delicata, regali sturpe progenita & speciosissima totã intẽtionem suam, totum amorem suum, totum studium suum ad hoc intẽdit, vt corpus & animam suam deo virginitate perpetua consecraret. Sciebat enim quòd quanto sanctius eã seruaret, tanto sublimius ei qui omnium castissimus: immo qui ipsa castitas est appropinqua-
C ret. Amplectendo igitur quod acceptabilius domino esse cognouit, legem superauit, spreuitq; maledictum datæ legis, & credidit reputans secum illum cui placere quærebat, tantæ bonitatis & tantæ sapientiæ, vt antè se, vel de seſtutum cõcilium, ne quid peccati in istis subiret, inueniret, nec decepta est. Quis enim sperauit in domino, & derelictus est ab eo? Denique vbi tam sanctam intẽtionem eius, tam castum propositũ eius, tam firmam fidem, cõstantem spem & indeficiẽtem vidit charitatem eius, misericordiæ suæ intuitu egit circa illam, vt nec sanctitas intẽtionis eius frustraretur, nec castitas propositi eius violaretur, ne aut sanitas fidei infirmata, à spei constantia titubaret, aut charitatis in ea plenitudo deficeret. Dedit ergo illi, vt & virgo quod magis optabat permaneret, & vt nemo illam à maledicto legis liberimam dubitaret, fœcunda fieret. Et vnde fœcunda? de illo sine quo omnis fœcunditas in sterilitatem cõuertitur, & & igni consumenda succiditur. Et reuera dignum fuit, vt eo in virgine superueniente illa fœcundaretur, quæ paritura erat deum, per quẽ totus mundus saluaretur. Quid ergo hic dice-

mus? Est ne putaris, vlla mẽs hominis, quę modum huius dilectionis quã deus ad hanc virgi- D
nem habuit, queat penetrare: quãdo & illi quod carius amabat, sic integre seruabat, vt eã tam digne & castè fœcundarã, suiipsius matrem fecit. Potest ne quæso, vllus hominũ, aut angelorum istius amoris immensitatẽ penetrare, vel dignitati honoris illius quicquã cogitatu percipere cõparabile? Erigite obsecro fratres mei, erigite aciem mentis vestræ ad contẽplandũ tam mirã diuinæ operationis dignationẽ & tam ineffabilẽ & stupẽdã omni seculo huius mulieris gratiã & exaltationẽ. Et tu ô beatissima fœminarũ in quã fluxit tam copiosa & supereminens gratia omniũ gratiarũ, quid enim animi quæso gerebas ad eũ qui tibi hæc magna fecit? Vnde sicut ipsa dixisti, iam ab omni generatione beata dici meruisti. Vere magnificauit anima tua dominũ, & spiritus tuus exultauit in deo salutari ipsius. Salutare mirabile, quod nõ solũ domina te inestimabili salute sublimauit, sed & totũ mundũ peccatorũ vulneribus putridũ, ex te prodiẽs mirabili dispensatione sanauit. Verùm dum illum E
qui sibi hæc miranda fecit paruulũ inter manus suas versari, & ad verba sua pendere, & ad parui & teneri corporis lęsiones paruulorũ more vagire conspiceret, quo precor affectu pulsimus eius animus mouebatur, quóve studio ad occurrendũ cunctis quæ incõmoda illi fore timebat, parabatur castissimũ corpus eiꝰ. Deꝰ fili huius fœliciſsimæ matris, qui es virtꝰ & vera sapiẽtia sũmi patris, oramus te quatenus ipsa misericordia qua factus es homo pro nobis, insinuare digneris cordibus nostris, quo animo, qua cogitatione ferebatur hæc dulcissima tua mater, cùm te inquã, talem ac tantillum in brachiis suis exultans & lęta teneret, cùm tibi infantulo dulcibus osculis & frequẽtibus congauderet, cũ te lachrymantẽ super genua sua, quibus poterat modulis consolaretur, cùm deniq; aliis & aliis studiis ad quæ ipsam materna pietas informabat tibi pro qualitatũ vicissitudinibus sedula blãdiretur? Doce inquã nos, vel paululũ mente percipere affectũ ipsum quo replebatur cor illius, vt si eũ peccatorũ nostrorũ squaloribus obruti, F
quantus fuerit plene nõ meremur contingere, saltẽ pauca mereamur in nostris ærũnis aliquatenus respirare: nec putetur ab aliquo cõtẽnẽdum, vel parũ quid sentire quẽlibet in se de affectu illius matris in filiũ suũ. Nullo siquidẽ modo crediderim, quòd is qui ad eũ intelligendũ proueh i meruerit, ab amoris eiꝰ dulcedine extraneus vsquequaque existere possit. Qui autẽ in dilectionis suauitatẽ trãsit, nullo pacto diffidendũ quin & in retributionis eius participiũ transiturus sit. Quã verò retributionẽ sui amoris sit adepta: tota Christianitas nouit quæ illã super omnes cælos exaltatã & angelicis choris prælatã certissime credit. Eia fratres quantum possumus enitamur aliquo modo affectũ illius tam bonæ matris agnoscere, & in nobis saltem rei magnitudini succũbẽdo degustare, quo ipsius meritis adiuuari & dilectionis eius salutaris recreari: & aliqua futuræ consolationis mereamur remuneratione sublimari. Quicũq; igitur aliquẽ sincero & dulci dilectionis affectu dili-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G git, omnia commoda & iocunda ei succedere cupit illius incommodis si quæ acciderint mœstus ingemit, voluat & reuoluat hunc suum affectum apud se & cogitet quid sibi esset, si adhuc quę fingere multiplicatus in se sedē maior existeret. Quæ cum fecerit & hunc suum amorem quantuncūq; intellectu suo magnificatū amori illius piissimæ matris dominæ nostræ in deum filium suū aliquatenus comparari posse putauerit, nescio vtrū audiendus in hac sua æstimatione. Nec mirū, ipse enim spiritus dei ipse amor omnipotētis patris & filij, ipse per quē & in quo amatur omne quod bene amatur. Ipse inquam, corporaliter, vt bene dicā, veni in eā, singularique gratia præ omnibus quę creata sunt: siue in cęlo siue in terra requieuit in ea, & reginā ac imperatricē cæli & terrę, & omniū quæ in eis sunt fecit eam, & alicui bono ad tempus debriato in animum cadet se quicquā amoris habere quod illi amori queat comparabile æstimari, quē hæc beatissima matrū ad ipsum habebat, à quo se tā
H ineffabili dignitate sublimitā itelligebat. Superat ergo omnes omniū rerum creatarū amores & dulcedines magnitudo amoris istius virginis in filiū suum, & dulcedinis immensitas qua exultabat & liquæfiebat anima eius in eundē dominum deum suum. Itaque cui saltem ita concessum fuerit sæpe dulci studio posse cogitare de illa, magnum promerendæ salutis indiciū esse conijcto. Sed quid dicam? si tantus fuerit amor eius, & vere maior erga hunc dilectissimū filiū suū, quo quæso vel quali gaudio replebatur tota substantia eius, quando eū quē tantopere diligebat, quem creatorem ac dominatorē omnium rerum esse sciebat, secum egentem secū edentem, se quæcunque nosse volebat dulci affatu docentem, haberet quid caperet?

De compassione beatæ Mariæ pro filio crucifixo. Cap. V.

Vm ergo tāta dilectione, tāta exultatione beata dei genitrix ex præsentia illius
C & cōuersatione foret iocūdata perpēdat
I qui potest quibus doloribus, quibus gemitibus quibus suspiriis cruciabatur: quando eum à se crudelium manibus auelli, quando ad condemnandum eum tradi, quando ad subeundū mortem iudicio iudicis iniqui tribunali conspicere sisti. Fortè tamen inter hæc ei poterat esse, vt more loquar humano, aliqua spei cōsolatio de euasione illius, dum sententiā mortis eius pē dere conspiceret, audiretq; subalterationes prę fidis ipsum liberare quærentis. Corripiam ergo eum & dimittam, & Iudæorū pessimæ plæbis ne liberaretur regnum Cæsaris contra præsidē tem appellantis. Verùm dum prolata certa sententia mortis illius omnis eā spes euadendi desereret, eumque crucē in qua suspendi debebat humeris vsque ad locum suæ passionis subuehere conspiceret gemebunda. Est ne præcor aliquis qui queat percipere qualitatem pectoris eius? Adiectus est his doloribus eius dolor alius Petrus, & alij discipuli eius de nihili in apostolatum electi, & iam in tantæ celsitudinem virtutis, vt iam dæmonibus imperarent erecti: necnon secretorum illius conscij & familiares in cunctis effecti, instante hora traditionis eius su- K
gam ineunt, & eum pro quo se mortem paulo ante subituros promiserant obliti tātorum bonorum sponsionisque suæ solum ipsa considerante relinquunt. Vide ipsum ad passionem omnibus amicis destitutum tendentem, hac voce sequebatur gemens. Vadis propitiator ad immolandum præ omnibus, non tibi occurrit Petrus qui dixit: ꝑ te moriar. Reliquit te Thomas qui ait: Eamus & moriamur cum eo omnes, & nullus ex his nisi tu solus duceris qui me castam conseruasti filius meus & deus meus. Verū hæc verba ex magnę pietatis fonte producta, ita paucis ad hæc cōmemorasse sufficiat, vt ea oculus pietatis attendens, dum tantæ matris gemebūdus affectibus compatitur pij amoris illius fructu remunerari aliquando mereatur. Sed cùm ad ipsam eius passionem ventū fuisset, & ipse cruci affixus hinc ipsam matrem suā, hinc discipulum quem diligebat propè astantes intuitus esset ne matrem penitus orbatā relinqueret ei
L præsentem discipulorum suo loco in filium surrogauit: Mulier, inquit, ecce filius tuus. O cōmutatio pro æterno & incōmutabili deo, purū & corruptibilē hominē: pro naturali & vnico filio seruum accepit in filiū. O domina quę prę cor, in te sibi succedebant cum tam inæstimabilem cōmutationē ab ipso quem super omnia diligebas tibi fieri audiebas. Verè pertransiuit animā tuā gladius doloris qui tibi amarior fuit omnibus doloribus cuiusuis corporeæ: quidquid enim crudelitatis inflictum est corporibus martyrū leue fuit aut potius nihil cōparatione tuæ passionis, quæ nimirū sua immensitate transfixit cuncta penetralia tua tuique benignissimi cordis intima. Et vtique pia domina non crediderim te potuisse vllo pacto, stimulos tāti cruciatus, quin vitam amitteres sustinere, nisi ipse spiritus vitæ, spiritus consolationis, spiritus scilicet dulcissimi tui filij, pro quo moriente conquerebaris, tātopere torquebaris, te confortaret, te cōsolaretur, te intus doceret nō esse mortem eū absumentem, sed magis triumphum omnia ei subiicientem, quod in ipso fieri M
corā moribundo videbas. Mortuus est tamen, & ab oculis tuis te spectante sepulchro reclusus Cætera silentio premo, penitus ignorans, vbi vnde aliquid dicendū assumā, ex quo luctus tui modum ô pudicissima virgo alicui proponere queā. Siquidem cùm illum quem te virginem concepisse, virginem peperisse, & post partū virginem noueras permansisse necnon per quē te intelligebas ab omni generatione beatā dici meruisse, videbas iniquorum sęuitia tam crudeli nece peremptum, tam subito tuis aspectibus abstractū & sepulchri antro reclusum, quid ego? nescio quid habere, vbi vel vnde accipere, quod in considerationem tui status animi quē gerebas eo tempore cuilibet panderē: sed acerbitas doloris & mœroris in resurrectione eiusdem filij tui domini dei nostri in lætitiam est cōuersa. Et in quam qualémve lætitiam?

De gaudio resurrectionis. Cap. VI.

Ntendamus fratres mei: Supra dū gaudij eius exultationem qua replebatur in
I cōuersatiōe, secū adhuc ī carne mortali degentis

A degentibus istius filij sui cōsiderare niteremur in ipso nostri animi nisu defecimus, & eam vltra omnem humanum intellectum magnam & mirandam esse aduertimus. Si ergo tam magna fuit, tunc cùm ipsum bene sciret paulò post moriturū, quæ vel quanta putatis fuit: tunc cū ipsum iā calcatis mortis legibus resurrexisse, non solū in æternum victurum, sed & cæli & terræ omnique creaturę perenni iure dominaturum? Nolo hanc immensitatē gaudij eius penetrare quis laboret: qm quę ipsis angelis dei est admirāda & impenetrabilis, non facile crediderim, quòd cuiuis homini mortali possit esse penetrabilis. At si aliquis quærit, quare euangelistæ nō referant ipsum piissimū dominū à morte resurgētem, huic suæ dulcissimæ dilectissimæq; matri vt eius dolores mitigaret, primo ac prę cipuè apparuisse. Dicimus quod à quodam sapiente de hoc ipso scisciantes audiuimus sic, tanta est suscitata auctoritas narrationis euangelicæ, vt nihil in ea dependens, nihil inane, nihil superfluum reperiatur: ita quòd si matri domini, si do
B minæ mundi ipsius filius ab inferno resurgens scriberetur, sicut alij cuilibet apparuisse, eāmq; de sua resurrectione docuisse, quis non tale scriptum superfluum duceret, reginam videlicet cęli & terre, omnisq; creaturę coæquare illis quibus apparuit viro aut mulieri? Spiritus eius in illa plenè & perfectè quieścebat, qui sibi & esse illius & facta eius omnia luce clarius reuelabat, & euangelistæ scriberent tunc vel tunc illi talem semet exhibuisse. His itaque paucis alicui* forsitan inquisitioni, prout accepimus respon-sis, adhuc aliquid gaudij huius beatissimę virginis matris speculando præ oculis constituamus, non ea spe, vt modū illius nos in hac mortalitate viuentes, perfectè intellecturos sore opinemur: sed vt inde aliquantulū degustando quapossimus illud deuotione veneremur. Sic enim inspectum & degustatum magnum in eius amorem anhelātibus solet generare profectum. Eia si gaudiū habuit eodē suo filio secū in carne degere, si gaudiū habuit eodē suo filio calcata mor
C te ab inferis resurgente, non minori gaudio exultauit ipso suo filio in ea carne quam de se assumptam nouerat, coram oculis suis cælos penetrare, quis hoc dixerit: immo quis gaudiū ei* omnibus quæ illud præcesserunt gaudiis non crediderit eminere? Bonę matres solēt magnificè in hoc mūdo exhilarari, cū vidēt filios suos terrenis honoribus sublimari: & ista mater proculdubio bona non ineffabili gaudio lætaretur quando filiū suum vnigenitū omnes cælos dominādi iure penetrare, ac in dei patris omnipotentis vidit confessum ascendendo pertingere? Immo quid huic gaudio vnquam fuit simile? Quid in mediū prolatum saltē per illud aliquo modo possit mens humana in istud aciem suā dirigere? Sed & hęc gaudiorum suorū magnitudo nonnihil incrementi accepit, cùm aduenientes super discipulos spiritu sancto, mox ad prædicationem illorum, fidem filij sui tanta hominum multitudo suscepit. Nec mirum inde alicui videatur, quòd dico gaudium eius incremētum in credentium conuersione sumpsisse. Ibi enim excepto gaudio quod de salute generis humani in istorum conuersione concipiebat, filiū D
non gratis fuisse mortuum, cùm tam efficaciter operari videbat fidem amoris eius in eis qui amatores eius extiterant. Gaudium itaque ei erat in cælo, & gaudium in terra, gaudium insuper in omni creatura. Gaudium in cælo, quia fru& ventris eius benedictus iam erat victor mortis & orbis, in cælo regnabat, & cuncta cælestis curiæ agmina inæstimabili magnificētia lætificabat. Gaudium in terra: quoniā eorum pro quorum salute matrem dei se factam sciebat, abiecto iugo diaboli à quo captiui tenebantur, liberam in ipsam salutem currere conspiciebat. In omni quoque creatura gaudium habuit, eò quòd illum à pristina oppressione erui ad illum ad quem facta fuerat statum redire vidit. Postquā enim homo deum contempsit, & eius mandatis tumidus contraire non timuit in nulla creatura quam deus ad subsidium eius instituit, iusto iudicio aliquid iuris amplius habere debuit. Cū igitur & in contumacia sua contra deum omnium rerum dominum perstitit & tamen vsum E
rerum in subsidium suum retorquere nō destitit, domino deo iniustitiam & dei creaturæ violentiam intulit & oppressionem. At nunc cum iam reconciliatus homo per mortem filij huius beatissimæ matris redit in gratiam dei, famulandi scilicet ei pro quo se institutā esse cognouit hæc sacratissima domina vidist: intellexist, hęc per te tali modo impleta esse, magnifice ea gauisa. Ista fratres dicimus dulce habentes, & vos dulce habere cupientes, sæpe voluere, in memoria amorem & gaudium huius dominæ, quibus iugi exundantia in deum & deo iocundabatur tota illius substantia. Nihil enim vtilius post deū memoria matris eius, nihil salubrius meditatione pij amoris quo feruebat in memoria & contemplatione filij sui, nihil iocundius sapore pertractati gaudij eius, quo multipliciter pascebatur in eodem & per eundem filium suum. Sępe quippe vidimus & audiuimus plurimos hominum in suis periculis recordari horum, & omnis periculi malum ilico euasisse. Velociorq; F
est nonnunquam salus memorato nomine eius quàm inuocato nomine domini Iesu vnici filij sui. Et id quidem non ideo fit quod ipsa maior & potentior eo sit, nec enim ipse magnus & potens est per eam sed illa per ipsum. Quare ergo propitior salus in recordatione eius quàm filij sui sæpe percipitur. Dicam quid sentio. Filius eius dominus est & iudex omnium discernens merita singulorum, dū igitur ipse à quouis suo nomine inuocatus, non statim exaudit, profecto id iuste facit. Inuocato autem nomine matris, etsi merita inuocantis non merentur, vt exaudiatur: merita tamen matris intercedunt vt exaudiatur. Hoc denique vsus humanus quotidie probat, cùm quis proposito dominico nomine efficaciter ab alio aliquid impetrat, quod simpliciter sua prece nequaquā impetrare potest. Itaque si tam vtilis aliquando in subueniendo memoria nominis matris dei existit, non mirum si magnæ salutis afferat fructum frequens meditatio amoris eius, si plenam iocunditatem dabit dulci studio cogitata & recogitata immensitas gaudij eius.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G *De gaudio beatæ Mariæ in filii ascensione.*
Cap. VII.

QVapropter adhuc in speculatione gaudij eius verba vertamus, & mentes nostras ipsius dulcedine aliquantisper enutriamus. Perpendamus itaque cùm tanti gaudij magnitudo impleuerit intima piissimæ dominæ huius, ex his quæ iam paululum intuendo prout potuimus prælibauimus: vtrum ei super illa adhuc adiicere aliquid gaudij potuerit, id quod reuelante spiritu sancto, remota omni ambiguitate, sciebat se decurso labentis vitæ spatio in beatitudinem regni cælestis ascensuram, & filium suum omnipotenti Deo patri in sua deitate coæqualem, sicut est in indeficienti contemplatione visuram, séque post eum omni creaturæ cælestium, terrestrium, & infernorum, perenni iure dominaturam. Ad immẽsitatem gaudij huius quis considerabit, qui non in ipsa consideratione penitus ab ea opprimatur? Et si causa gaudij tanta est, gaudium ipsum quale & quantum est? Sed ô bone Iesu, istius tuæ dulcissimæ matris fili: quomodo potuisti
H pati vt te in regnum tuæ glorię remeante, illam quasi orbatam in miseriis mundi relinqueres, & non eam statim tecum regnaturam assumeres? Fortassis domine, ne tuæ cælesti curiæ veniret in dubium, cui potius occurreret tibi, videlicet domino suo, cùm post regnum tuum in assumpta carne petenti, an ipsi dominæ suæ ipsum regnum iam suum materno iure effectum ascendenti. Nam vt in partes suo occursu diuidere tur, quatenus pars tibi & pars illi in primo aduentu obsequeretur, non deceret æstimo, præsertim cùm tota sit tua, totáq; per te eadem cælestis curia sua. Prudentiori ergo & digniori cõ filio vsus, præcedere illam volebas, quatenus ei locum immortalitatis in regno tuo præparares, ac sic comitatus tota curia tua festiuius ei occurreres, eámque sublimius sicut decebat tuã matrem ad teipsum exaltares. Equidem non est ab re credere ipsum his de causis matrem suam præcessisse, cùm ipse idem vnigenitus huius beatissimæ virginis promiserit suis discipulis,
I se si abiret eis locum in cælesti sede præparaturum. Si ergo locus ab eo præparabatur ad gloriam & honorem discipulorum, quomodo non præpararetur ad honorẽ & gloriam matris suę, dominæ scilicet & reginæ angelorum? Erat præterea, vt hic quidem videtur, vtilis & necessaria fidei nostræ conuersatio sua post ascensionem domini inter apostolos eius: quia licet ipsi per reuelationem spiritus sancti edocti in omnem fuerint veritatem, incomparabiliter tamen eminentius ac manifestius ipsa per eum spiritũ veritatis, illius veritatis profunditatem intelligebat, & per hoc multa eis per hanc reuelabantur, quæ in se nõ solum simplici scientia, sed ipso effectu, ipso experimento didicerat de mysteriis eiusdem domini nostri Iesu Christi. Nec dilatio suæ assumptionis quoquo modo iacturam aliquam inferre poterat immensitati amoris & gaudij sui: quoniã ipse perfectio amoris & gaudij, ita illam reficiebat plenitudine sui, vt hoc ipsum ei ad amoris & gaudij augmẽtum magnopere fieret, quod se illic esse videbat, vbi deum quem præ cunctis amabat magis velle sciebat. K
Igitur vbicunque erat & ipsa in Deo, & Deus in ipsa iocundabatur qua iocũditate ipsa fœlix, sed præ cæteris vbique fieri cupiebat, quod sapientiæ dei potissimum placere intelligebat. Hac æstimabili amoris & gaudij immensitate prædita fuit, hæc virgo sanctissima, quãdiu etiã in omni mortali carne placeret sapiẽtissimo filio suo.

De assumptione beatæ dei genitricis Mariæ.
Cap. VIII.

ERùm cùm ipse in regnũ suum eam assumere, & ei magnificentiam regni suę
V gloriæ decreuisset ostẽdere: cuius precor, dignitatis & honoris apparatibus intendebat tota curia angelorũ: quibúsve vocibus exultationis & salutis resonabat numerosa tabernacula antiquorum patrum ipsi curiæ tũe associatorum? Certè crediderim omnes illius beatę patrię ciues festiuiori solito, ac sublimiori nitore decoris, ad aduentum matris dominæ sui præparari, ac noua quadam & ineffabili iocunditatis gratia pro tantę rei expectatione coniubilare. Et quid mirum? Ipse Iesus deus & dominus omnium filius eius benedictus, huius castissimę virginis & dominę rerum, ipse ei sicut suæ vnicæ matri totus festiuus occurrere volebat, & aliquis de familia sua se tanti gaudij immensitate subtraheret? Vtiq; inter homines moris scitur esse vnumquemque bonum seruum, cuiusuis præpotentis domini, eo maiori gaudio in amici domini sui aduentu exultare, quo ipsum dominum suum cognouerit aduentãtem amicum magis amare. Cùm verò de aduentu parentum domini sui agitur: de quorum speciali dilectione nullus vlla dubitatione tenetur, ille nimirũ magis fœlicẽ se æstimat, qui maiori iubilo & festiuiori occursu lætitiæ fræna relaxat. Si ergo hæc ita se habent apud homines: quibus si qua bonitas inest, longe tamẽ supernorum bonitati impar est, contempletur animo qui potest quo gaudio, qua festiuitate, quibus concentibus iubilabant omnes beatorum spirituum ordines, quando & vnicam domini sui matrem aduentare, & ipsum dominum suum ei videbant omni sua gloria decoratum velle occurrere. Stipatus itaque mille millibus, imo inumerabilibus angelorũ agminibus, deus ipse huic pissimę matri suę, de hoc mundo migranti occurrit, eámq; super omnes cælos exaltatam, cũctæ secũ creaturæ perenni iure dominaturam in throno gloriæ collocauit. O dies tãti occursus gloriosa & fœlix. Dies tam præclaræ exultationis beata & celebris. Dies tam sublimis glorificationis festiua & omni seculo admirabilis. Dies enim illa non solum te domina ineffabiliter sublimauit, sed cælum ipsum quod penetrasti, necnon cuncta quæ in eo sunt noua & ineffabili gloria decorauit. Noua quidem cælum gloria decorauit: quia priorem gloriam eius ex præsentia tui vltra quàm dici possit, aut cogitari magnificauit. Nam cùm tu domina illuc ascendis, noua illud & præcellẽti virtutum tuarũ dignitate irradias, immensáque miserationum tuarum & gratiarũ luce perlustras. Eadem quoque dies ascensus tui eorum, qui ciues eius ab initio creaturæ esse

meruerunt

A meruerunt, solito festiuiori exultationis gaudio induit, quia per gloriosum fœcundæ virginitatis tuæ fructum semirutam vident ciuitatem suã reintegrari. Verè in tuo aduentu per quam tantum bonum meruerunt gaudij sui magnitudo iure debuit augmentari. Terram etiam dies exaltationis tuæ ô beatissima fœminarum, mira gratia irrigauit, quia dum te quam de se & in se aliorum hominum lege progenitam cognouit vsque ad creatoris omnium thronum exaltatam cognoscit, ac antiquam maledictionis pœnam quam in peccato primorum suorum filiorum merito excepisse sciebat, iam per tantæ benedictionis tuæ abundantiam sese euadere indubitãter credebat. Quid amplius dicere possum domina? Immensitatẽ quippe gratiæ & gloriæ & fœlicitatis tuæ considerare cupienti, sensus deficit, lingua fatiscit. Quemadmodum enim omnia quæ in cælo fuerit glorificationem tuã inæstimabiliter decorantur: ita per eandem glorificationem, cuncta quæ in terra subsistunt, ineffabiliter sublimantur. Singula nempe in immẽsæ
B dignitatis decus profecerunt, cùm per tuã beatam & integerrimã virginitatem dominum deũ suum, quem non cognouerant agnoscere, & agnitum colere & amare meruerunt. Quia igitur super omnes cęlos in dextera domini dei sui filij tui benedicti exaltari dignè cognouerũt, eo etiam didicerunt se eidem deo suo totum debere quod sunt quando ea quæ inter illa & de illis vna tantam dignitatis eminentiam meruisti. Nihil igitur aut idolis homines, aut vllæ alię rerum species intellexerũt idolorũ cultoribus se debere, vbi & singularẽ authorem sui ex tuo castissimo vtero ad restitutionem primæ creationis suæ progenitum susceperunt, & te per quã amissam dignitatem suam recuperauere, omni creaturæ tam sublimiter præponi accipere.

Quantum profuit beata virgo Maria creaturæ humanæ.
Cap. IX.

C QVas itaque laudes, quásve gratiarũ actiones, non solũ humana natura, sed omnis creatura huic sanctissimæ virgini debet Pura enim sanctitas & sanctissima puritas pissimi pectoris eius, omnem omnis creaturæ puritatem siue sanctitatem transcendens incõparabili sublimitate hoc ꝓmeruit, vt reparatrix perditi orbis dignissime fieret. Vnde quid laudis pro tam ineffabili bono ipse per eam reparatus mũdus, ei iure debeat æstimare nullatenus sufficit. Ne tamen aliquis eorũ nimis insolens, autumet nos magis more indiscretè laudantiũ, ista dicere quàm rem sicut est considerare. Ne igitur videatur cuiquam quid cõsiderationi fidelium quocunque modo commemorando velle præfigere, plenius ea quæ humanæ naturæ per eam bona prouenere, commemorare iuuat, aut si qualiter omnes aliarum rerum formæ per ipsam sunt reparatæ siue reformatæ: nihilominus prout poterimus in medium proferre delectat. Quod ea quidem re facere placet, vt præ oculis aliquatenus deformatis singularibus beneficiis eius nemo relinquatur: cuius consideratio immensitate promeritæ laudis illius non obruatur Nota igitur omni seculo loquar, & de quo ad quid proiecti sumus huius dominę meritis pro D
posse edicam. Itaque natura mea ad similitudinem dei in principio creata fuit, quatenus indefinẽter ipso deo frueretur, & eius gloria sine omni corruptione & mutabilitate aliquãdo potiretur. Hoc tam grande bonum natura statim in primis hominibus perdidit, & in huius mundi miserias infœlix & præceps ruit, dehinc in æternas miserias decurso vitæ labentis articulo multo infelicius ruitura. Transierunt multa secula, & damnationis istius immanitas super omnes filios hominũ semper est in deterius roborata. Nec enim dei summi sapientia summa, vllam in massa creationis humanæ viam inuenit, per quam vt disposuerat in mundum veniens tam luctuosæ perditioni subueniret: donec ad istam de qua loquimur virginem ventum esset. Sed hæc mox vbi in mundum per humanæ generationis lineam venit, tanta omnis boni virtute & constantia perfecte resplenduit, vt eam ipsa sapientia dei vere dignam iudicaret, per quam in homine veniens, non modò reatum E
primorum hominum: sed & totius mundi peccata deleret, & diabolum sui operis inimicum cum suis elideret: necnon damna cælestis patriæ illuc hominem deducendo reintegraret.
Quis igitur ista perpendens æstimare queat, qua laude digna sit quæ tantorum beneficiorũ sola præ cunctis effici meruit mediatrix? Liberati ergo à lege mortis qua detinebamur, resurgimus in gloriam quam in primo parente perdidimus: immo in ampliorem quàm vel ipse in se, vel nos in ipso amisimus. Qui etenim adhuc etiã in carne mortali per fidem ad amissam gratiam seu patriam tendimus, in filiationẽ dei per benedictum filium benedictę matris Marię transimus, eundemque filius eius nobis fratrem ipso auctore arcessim⁹. A morte enim resurgẽs nos fratres suos appellauit, & quòd ad patrem suum & patrem nostrum, deum suum & deũ nostrum foret ascensurus, familiari affectu nobis intimari præcepit. Quod igitur tantum patrem & tantum fratrem sortiti sumus, vtique beatæ p
Marię asscribere debemus: cuius integerrima & benedicta fœcunditate, in tantam dignitatẽ sumus reximus, quam quidam dignitatem nostra natura nequaquam adepta fuisset, si illius beatæ Mariæ fœcunda virginitas deum de sua substentia non genuisset. Cùm igitur tam inæstimabili dignitatis honore, etiam in huius mundi squaloribus degens per piæ matris dei Mariæ merita humana natura sit exaltata, qualis quali gloria decorabitur, cùm hunc ipsum fratrem suũ, eius omnipotenti patri coæqualẽ in sua maiestate regnantem aspexerit, eiusque regni cohæres existens, perpetua & incõmutabili glorificatione vultũ ipsius præsens constituerit? Aduertat inquàm aduertat, quæ gloria vel quod gaudiũ, vel quæ iubilatio erit omnibus illis qui in regnum beatitudinis assumpti, deum dominumque rerũ omnium in suæ carnis substantia sibi similem viderint: & cũcta quę siue in cælo siue in terra, seu in inferno subsistunt ad nutũ illius pendere eũque fraterno affectu immo vltra omnẽ fraterni amoris affectum, seipsos amare, velle poterunt sine mora, sine contradictione, sine defectu sibi

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gæternaliter ministrare. Super hoc cũ ipsam dominam, per quam tãta bona eis prouenere, præ oculis habuerint iuxta deum, quem de suo vtero virgo filium peperit residentem, & iure materno cælo terræque cum eodem suo filio præsidentem, consideremus qua exultatione exultabunt pro tanta gloria eius, quo honore subleuabuntur in tanta potentia eius. Omnis itaque creatura defert eis honorem, nõ solùm quia videbunt naturæ ipsorum consortem esse suum creatorem: sed etiam quia dominam summã & vnicam dominatricem, cæli & terrę Mariam ex his cõspicient esse factam reginam angelorum. His igitur ita consideratis, tu quicunque ex humana stirpe progenitus es: quomodo potes & quantũ potes erige aciem mentis tuæ in eam, & quas potes laudes persolue, considerãs quas grates, quas laudes, quæ obsequia ei perpetuo debeas, per cuius beatã & integerrimã fœcunditatẽ de tanto malo ad tantũ bonum, vt breui ostẽdimus compendio, sis prouectus, gnarus attende. Nulla te ab horum cõsideratione seculi delectatio moueat, nulla cuiusuis amoris desidia à debita laudum exhibitione retardet.

H

Quantum profuit omni creaturæ, etiam præter humanam. Cap. X.

Verùm quoniam aliquantisper animaduertimus, quid boni per excellentiam beatæ matris dei Mariæ merita adepti sumus, paucis etiam vt proposuimus, pro posse quid aliarum specierum rerum, per eadem eiusdem merita sint adeptæ, aduertamus. Scio quidẽ superius me quædam dixisse & cõmemorasse, sed ad tantæ dominæ eminentiam commẽdandam pus auribus non videtur fore superfluum eandem præsentare sententiam. Omnẽ itaq; creaturã tam cælestem quàm terrestrem ad sui creatoris laudem & gloriam institutam: nemo sanę mẽtis ambigit, nemo sapiens silet. Quapropter si aliquid eius laudi, aut gloriæ suæ honori derogat in quoquã, bene intuentibus liquet quòd idemipsum cætera suæ subintegritatem ei seruãtia, quodam exinde confusionis verbere sauciat. Nec enim ad domini sui fidelitatẽ integrè sese tenerent, si verecundiam domini sui & auctoris æquanimiter & inconcussa tranquillitate sustinerent. Homo igitur qui à deo inter cæteras creaturas sublimis naturę creatus est, dum deum per suæ inobedientiæ reatum inhonorauit, omnia quæ sui iuris prius erant, amisit, omniãque quę sui status integritatem seruauerunt, quãdam confusione, ipsa reatus sui immanitate quantum in ipso fuit, vulnerauit: adiecta est eis super hac confusione & alia confusio: quia huic quem à suo cõditore per malæ vitæ merita exorbitare videbant, per suæ conditionis legem ministerij sui obsequium nullo tempore abnegare valebant. Ingerebatur igitur operibus dei contumelioſa quædam oppressio, & fiebat de eis grauis & iniuriosa abusio. Ius siquidem nullum in his quæ dei sunt iuste debet habere, qui voluntati eius non veretur prauis actibus contraire. In eo itaque quod lumine cæli & siderũ motu in suis vsibus homo reus potiebatur, idẽ cælum & sidera ipsa magni honoris detrimẽta patiebantur. Nẽpe illi seruiebant, propter quẽ se nequaquam instituta sciebant. Ad obsequiũ quippe siue seruitium iusti hominis, nõ iniusti qui tunc erat, condita fuerunt. Hoc ipsum de aëre, de terra, & quæ profert, de mari & omnibus aquis, ac de his quæ continent licet dicere & sentire. Omnes igitur rerum formæ, informi quadam & contumelioſa obfuscatione tegebãtur, eò quòd ipsi qui deum suum incessanter offenderant, ministrare ac subdi sine intermissione cogebantur. Durauit autẽ hæc in rerũ substantiis iniuria quousque venit in carnẽ, illa de qua loquimur beata virgo Maria. At vbi venit ipsa, in seque filium dei incorporauit, & pristinam dignitatem in deo qui nascebatur humana natura recuperauit, nihil vltrà confusionis, aut iniuriarum alicui rerum speciei resedit: immo libertatem patriæ creationis suæ confestim recipere meruit. Nam ipsa cui lege suæ conditionis ius libertatis maximum: erat obsequendi, vi decet illi, quem ad Dei imaginem conditum nouerat, cùm ipsum in creatoris sui similitudinem quam peccando in se corruperat, per bona opera redire conspexit, non mirum si deinceps obsequendo dominatui eius, contumelioſe iugum seruitutis excusit.

I K L M

De eodem alio modo. Cap. XI.

Lio autem modo si placet cõsideremus A qualiter omnis creatura ad vtilitatẽ hominis sit creata, & quemadmodum eadem vtilitas ob peccatum primi hominis quodammodo euanuerit, quóve pacto per beatam dei matrem virginem Mariam, primam suæ vtilitatis recuperauerit dignitatem. Certe homo qui mentis subsistens rationi, carnis fragilitate deprimitur, ad hoc conditus fuerat, vt cõtemplationis oculo formæ iugiter intenderet creatoris: sed quia ipse conditor eius incircunscriptus spiritus est, & nemo vnquam carnis corruptibilitate pressus vllatenus in magnitudinis eius notitiam, vel admirandæ dignitatis illius speculationem, sicut est pertingere potest, proposita illi aliarum rerum existentia est, quatenº earum consideratione, sublimitas eius quæ per se nequit videri, ab ipso intellecta cõspiceretur. Verùm vbi post primorum hominum peccatũ generationis humanæ propago in desideria cordis sui prolapsa est & per vitia forduit, non solũ creatoris cõtemplatio, sed & rerum creatarum mirifice dispositionis salutifera meditatio ab ea procul euanuit. Vides ergo quali modo in lapsu hominis ruit dignitas rerum. In consideratiõne enim illarum homo resurgere debuit in agnitionem Dei: & sic quasi quidam ei gradus fieri debuerunt pertingendi ad creatorem ipsius & sui, sed & hæc etiam dignitas in eis periit, quãdo qui ea digne vteretur, nullus fuit aut extitit. Nec vllatenus receperũt, ex quo primus homo corruit amissam eminentiam tanti boni, donec ille agnus qui peccatum mundi tolleret, in persona Dei & hominis prodiit modo per beatam Mariam. Verùm in cognitionem Dei homine per hunc agnũ reuocato, omnis etiam alia creatura in statu suæ conditionis & honore proprij cõgenitique decoris est reuocata. Huius igitur tanti boni effectum illi censemus profecto imputandum, per cuius virgineum vterum is venit

A nit in mundum, qui & humanam naturam in tantam sicut diximus, dignitatis excellentiam sua sapientia reuocauit, & omnem simul creaturam priuilegio amissi honoris mira dispẽsatione redonauit. Quid ergo huic beatissimæ ac sacratissimæ virgini dominę nostræ omnis tã rationalis quàm irrationalis creatura iure debeat qui valet, ex his quæ paucis perstrinximus dilatato sensu aduertat. Vtiq; cuncta quæ deus bona & vtiliter fecit, in eo statu quo condita fuerunt, sicut diximus & ostendimus, esse destiterunt, & per hanc beatissimam virginem in statum pristinum reuocata sunt & restituta. Sicut ergo deus sua potentia parando cuncta, pater est & deus omniũ: ita beata dei genitrix Maria suis meritis cuncta reparando mater est & domina rerum: Deus enim est dominus omnium singula in sua natura propria iussione constituendo, & Maria est domina rerum singula congenitæ dignitati per illam quam meruit gratiam restituendo. Et quemadmodũ deus ex sua substantia genuit eum, per quem cunctis originem dedit: ita beata virgo Maria de sua carne mũdissima peperit illum, qui decorem primę creatio-
B nis omnium, cunctis restituit. Item sicut nulla rerum species, nisi per dei filium facta subsistit, ita lex debitæ damnationis neminem deserit, nisi quem ab ea filius beatæ Mariæ virginis absoluit. Quis igitur ista recto sensu & corde sincero perpendens, plene percipere queat excellentiam huius virginis, per quam tam inæstimabilia bona habet rerum natura, per quam tam inæstimabili gratia, à tam ineffabili deiectione erectus est mundus? Quis inquam tam mirã, & omni prorsus rei præter hanc inauditam gratiam huius beatissimæ mulieris oculo mentis aspiciens non obstupescat, & non modo elinguis, verum etiam à tantæ rei comprehensione prorsus immunis fiat.

Oratio eiusdem beati Anselmi ad beatissimam virginem Mariam. Cap. XII.

Quapropter ea quæ nobis sunt impenetrabilia intermittentes, precibus impetrare nitamur, vt quod intellectu capere nequimus salutari saltẽ affectu obtinere mereamur. Rogamus ergo te domina per ipsam gratiam, qua te pius & omnipotens deus, sic exaltauit, & omnia tibi secum posibilia esse do-
C nauit: quatenus id apud ipsum nobis impetres & obtineas, vt plenitudo gratiæ quam meruisti, in nobis sic operetur, quo participiũ beati prę-mij nobis eius misericorditer quandoque condonetur. Ad hoc quippè deus noster, per te factus est frater noster: vt quemadmodum ipse dignatus est consors fieri nostræ humanitatis, sic nos mereamu consortes fieri suæ diuinitatis. Intende ergo domina piissima, vt nobis ad effectum proueniat, propter quod deus noster ex tuo castissimo vtero factus homo inter homines venit, nec sis quæsumus exoratu difficilis: quia proculdubio, idẽ benignissimus filiº tuus dominus noster Iesus Christus erit ad cõcedendum quicquid voles prõptissimus & exaudibilis. Tantummodo itaque velis salutem nostram, & verè nequaquam salui esse non po-

D E F

terimus. Quid igitur stringet larga misericordiæ tuæ viscera domina contra nos, vt nolis saluari nos? Certe deus noster (teste propheta) misericordia nostra est, & tu eiusdem domini nostri absque dubio vera mater es. Si tu ergo quæ dei mater es: & eo reuera misericordiæ mater & gratiæ, denegas nobis effectum misericordiæ cuius tam mirabiliter facta es mater: quid faciemus cùm idem filius tuus aduenerit: cunctos æquo iudicaturus iudicio? Siquidem licet ipse filius tuus sit per te factus frater noster: vbi volũtatem tuam suæ videlicet dilectissimę matris magis porrectam aduerterit: illuc seruata æquitatis ratione: à qua te nullatenus discrepare videbit, iudicij sui sententiam, siue ad misericordiam inflectendo seu ad iustitiam intendendo promulgabit. Subueni ergo nobis domina piissima & non considerata peccatorum nostrorũ multitudine velle tuũ ad miserẽdum nobis inflecte. Cogita quæso & recogita apud te, quia non ad damnandum, sed ad saluandum peccatores: conditor noster ex te factus est homo. Cur itaque nõ iuuabis nos peccatores quando propter nos in tantam celsitudinem es leuata: vt te domina habeat & veneretur omnis pariter creatura? An ideo vtrum pereamus, amplius non curabis: quia quicquid de nobis miseris vltrà eueniat glorię tuæ iactura nulla inde proueniet? Et hoc quidem bona domina fortasis aliquo modo dici posset: si pro tui solius exaltatione & vtilitate mater dei facta fuisses, sed vtique deus qui hominem assumpsit ex tua castissima carne: hoc fecit pro tua & nostri omnium salute. Si ergo tu quæ plena salute es potita, non intendis vt eadem salus pro modulo nostroe-tiam ad nos vsque pertingat: iam tuorum sufficiens commodorum nostrorum negligens esse videberis: & quæ pro totius mundi salutione meruisti fieri mater altissimi, cum nos postposueris quos obuoluit finis seculi: quid quæso proderit nobis tua gloriosa & fœlix exaltatio: & quid inde habemus dulcis & affectuosa exultatio? Vt ergo filium tuum totius mundi saluatorem: & te eius reconciliatricem esse veraciter sentiamus: eo nos propensiori studio iuua precamur & foue: quo infecibus mundi natos & alitos potiori leuamine prospicis indigere. Ab initio denique renouationis humanæ, omnibus sub tuum præsidium confugientibus hucusque succurristi, & idcirco præ omni creatura: omni laude dignissima dici & esse meruisti. Eia succurre oramus, vt laus quam per tot secula digne possedisti: continua tibi duret in gratia ipsa qua mundo perdito subueniſti. Tibi ergo nos commẽdamus, tu procura ne pereamus effice potius vt salus nostra de die in diẽ multiplicetur & filio tuo domino nostro Iesu Christo vita nostra ingi deuotione famuletur. Qui cum deo patre & spiritu sancto viuit per omnia secula seculorum Amen.

Beati Anselmi liber de excellentia virginis Mariæ explicit.

Beati Anſelmi LIBER EPISTOLARUM incipit.

Beati Anſelmi ad Helinandum auunculum ſuum eundem ad ſtatum perfectioris vitæ exhortantis Epiſtola prima.

SEruus ſeruorum dei in Beccenſi monaſterio commanẽtium frater Anſelmus: fratri dilecto, filio deſiderato Helinãdo bene incœpta feliciter perficere. Benedictus deus à quo omne datum optimum, & omne donum perfectum deſcendit: qui auertit oculos tuos ne videant vanitatẽ & erexit animam tuam ad ſequendam veritatẽ. Iac. 1.

HEſtat igitur mi deſiderate, vt ſedula ſollicitudine pertractes: quia nemo mittẽs manũ ad aratrum & reſpiciens retrò, aptus eſt regno cælorum. Antiquus enim hoſtis tanto enixius non ceſſabit multimodis te calliditatibus inuadere, quanto te videt ſtudioſius laqueos eius velle euadere. Sæpe nanque reducit ante mentis oculos quã delectabilia ſint ea in quibus ſolitus es conuerſari: vt continuo ſubinferat quàm difficile ſit aſſueta voluptate carere: quia ſit impoſſibile in quodam auſtero rigore & rigida aſperitate tota ætate perſeuerare: quatenus ex memoria aſſuetę delectationis plus horreat animꝰ ſobrietatem vitæ ſublimioris. Aliquando ſub ſpecie diſcretionis finget ſe ſalubrius tibi quã propoſueris conſulere, vt ſcilicet prauitatem deſerens in clericali propoſito religioſe viuendo velis perſiſtere, vt per vitæ correctionem animã tuã poſsis ſaluare: nec per indiſcretionẽ ſubeas onus quod non poſsis portare. Quod ſi te ab intẽtione perfectioris vitæ nullatenus auerti poſſe cognouerit: quaſi tecũ ire approbando propoſitum ſe ſimilabit, ſed iuxta iter laqueos ponere multimodos non ceſſabit. Alij quidẽ hinc oblata oportunitate peccandi: illinc ſtimulante tentatione, ſuaſionem callidus addet huiuſmodi. Tã bonũ eſt quod decreuiſti facere: vt quãlibet immenſitatẽ peccatorum poſsit deſtruere: interim ergo ſatisfacere voluntati tuæ cur hæſitas, cũ cito ſiue multa ſiue pauca peccata ſint pariter delẽda non dubites. Aliquãdo verò taliter conabitur decipere. Bonũ quidẽ eſt quod vis facere, ſed nõ opportunè fit niſi cũ tepeſcente laſciuia inueniliquæ pondus illius regularis cenſurę non tolerat ipſa maturitas ætatis religioſæ grauitati ſe cõtẽperat. Quòd ſi viderit te ita imbecillẽ vt impediri tua poſsit intentio ſi manifeſtetur: omnino conabitur vt his à quibus retineri aut vi aut amore aut aliqua perſuaſione poſsis: qualibet occaſione publicetur. Promittet etiã, quia ſi bonũ quod intendis aliquantulũ differre volueris: multo fructuoſius atq; vtilius facere hoc poteris & plurimorũ ſalute quos tecũ attrahes, & cõmodo pecuniæ monaſterio profuturæ quam vndique colliges: quid eſt quod te leuitate & inconſiderata acceleratione tentabit arguere? quia te non ſolũ promittendo, ſed & pignus ponendo indiſſolubili voto voluiſti cõſtringere, cum nihilominus & fortaſsis melius ad ipſum libera poſſes voluntate proficere. Ad hæc omnia chariſsime quid reſpondendum ſit, vellẽ aliquanto diffuſius ſcribere, niſi lex epiſtolæ cogeret me breuitatem non excedere. Breue igitur & verum amici tui ſuſcipe contra iſta cõſiliũ. Qui putat voluptate ſeculi carere, & in exercitio perſeuerare virtutum nimis auſterũ & impoſsibile, nunquã guſtabit quantũ ſit nõ ſeruire, ſed imperare vitiis per amorẽ & ſpẽ cæleſtis regni laudãdũ & delectabile. Qui putat melius ſibi eſſe in habitu clericali religioſè viuere, quã ſubire monachicæ vitæ pondus importabile, cõſideret per totum mundum quanta hilaritate vtriq; ſexui, omni ætati: omni generi hominum ſit põdus illud cantabile. Sciat etiam quia valde difficilius eſt intra ſeculares per liberã voluntatem quã intra clauſtrũ monachorum ſub diſciplina cuſtodire vitæ ſanctitatem. Non dico nunc quod propoſitum monachicæ vitæ inter omnes vitas altiorem gradum contingat humilitatis quẽ altior ſequitur exaltatio: niſi quia nullus vt melius viuat monachi propoſitum deſerit, & omne genus hominum ad monachicã vitam vt magis deo propinquet concurrit. Qui peccatis addit peccata, quia peccatorum omniũ expectat remiſsionẽ, amando peccatũ probat ſe non amare, & ideo nõ mereri peccatorũ abſolutionem. Qui differt in futuram, & forſitã non futuram ætatem, ſuam vitã corrigere, certũ bonum dimittit: proculdubio & contemnendo quod perdit: probat ſe nõ amare quod expectat & meretur non accipere. Qui certus non eſt ſe tantæ eſſe conſtantiæ: vt nullo modo poſsit flecti à bono propoſito: omnino celet bonam voluntatem, vt nõ niſi cum in opus exit, appareat in publico. Qui bonũ quod vult facere vt melius fiat differt: bonum eſt ſi melius certum eſt. Quòd ſi melius bonum dubiũ eſt, & perdere minus bonum: minus eſt damnoſum & irrecuperabile, conſilium eſt vt acceleret facere bonum minus, ne nimis expectãdo maius: nõ faciat maius nec minus. Qui iudicat leuitatem voto velle ſe ligare ad faciendum quod bonum eſt: vt iam non ſit liber ad non faciendum: iudicet doctorem leuitatis illum qui dicit: Vouete & reddite Nullatenus enim reprehendẽdus eſt: qui quod bonum eſt vouit, ſed qui nõ reddit quod vouit. Certum quippe eſt, quia qui bene vouet: ipſo voto deo placet. qui ergo aliquid boni vouit non pœniteat: quia fecit vnde deo placeat: ſed feſtinet reddere quod vouit: vt plus placeat. Hæc fili chariſsime conſilia, has conſolationes in præſenti maxime tibi neceſſarias iudicaui, hæc paterna ſolicitudine ego quem patrem & conſiliarium non mea voluntate, ſed tua voluntate elegiſti, dictaui. Hæc interim reminiſci nõ deſinas, donec quod deo inſpirante vouiſti, ipſo adiuuãte pficias. Vale deſiderate cordi meo & feſtina ſatisfacere de te deſiderio meo, quod vtinam facere placeat omnipotenti deo. Pſal. 25.

Beati Anſelmi ad Hugonem incluſum poſtulationi eius, vnde ſecularium hominum mentes ad cõtemptum ſeculi & æterni regni deſiderium incitare poſsit, ſatisfacientis.

Epiſtola II.

Domino

AD Omino & amico chariſsimo Hugoni incluſo, Frater Anſelmus dictus abbas Becci, à malis excludi, in bonis includi

Duo viri laici nuper ad me venerunt dicentes ſe à veſtra dilectione miſſos: quatenus ex noſtra exhortatione aliquid aſſumerent: vnde ſe ad patriæ cæleſtis amorem accẽderent. Per quos etiã vt referebant poſtulaſtis vt aliquid à me breuiter ſcriptum acciperetis: vnde ſecularium hominum mentes vos adeuntium: ad huius ſeculi contemptum & æterni regni deſiderium incitaretis. Quod tanto melius per vos efficere poteſtis: quanto liberius hauritis vitæ dulcedinem cæleſtis. Nam quod ego quaſi à longe intueor: vos guſtu ſentitis, & ego quod mẽte ieiuna ore rumino: vos cordis affectu glutitis. Quod enim ego de ſanctæ vitæ rectitudine vtcũque intelligo, vos operibus tractatis, & quod ego vtcũque loqui poſſum, vos faciendo guſtatis. Quãto ergo ſatur ſuauis eſt quàm ieiun⁹ eructat: tanto dulcius veſtra commonitio quod perſuadere nititur, inculcat. Sed quoniã veſtræ aliquid negare nequeo voluntati: quanuis hoc quod à me petitis in latitudine ſanctę ſcripturę multo melius inueniatis: tamen dicam aliquid ſecundum petitionẽ veſtram, ne me velut eius contẽptorem arguatis. Sic itaque aliquem illiteratum & qui altiora nõ poſsit capere: ad beatitudinis æternæ deſiderium exiſtimo poſſe incitari: Frater chariſsime: regnum cælorum clamat deus ſe habere venale. Quod quidem regnum cælorũ tale eſt, vt eius beatitudinẽ & gloriam, nec oculus hominis mortalis poſsit videre, nec auris audire, nec cor cogitare. Vt tamen aliquo modo illud poſsis cogitare: quiſquis ibi regnare meruerit: quicquid ipſe volet: hoc erit in cęlo & in terra, quicquid verò nolet, non erit in cęlo nec in terra. Tanta enim erit dilectio inter deum & eos qui ibi erunt, & inter ſeipſos inuicem: vt omnes ſe inuicem diligant ſicut ſeipſos, ſed plus amẽt omnes deum quã ſeipſos. Et propter hoc nullus ibi volet niſi quod deus, & quod volet vnus hoc volent omnes, & quod vnus vel omnes, hoc ipſum volet Deus. Quapropter quicquid vnuſquiſque volet hoc erit, & de ſeipſo & de omnibus aliis, & de tota creatura & de ipſo deo. Et ſic ſinguli erunt perfecti reges, quia qđ ſinguli volẽt hoc erit, & omnes ſimul cum deo vnus rex & quaſi vnus homo, quia omnes vnũ volent, & quod volent erit. Hanc mercedẽ elamat deus de cælo ſe habere venalẽ. Si quis quęrit, quo precio? Reſpondetur illi, Non indiget terreno precio qui vult dare regnum in cælo, nec aliquis poteſt Deo dare quod non habeat: cuius eſt totũ quicquid eſt: nec tamen dat deus tantam rem ſine omni precio, quia non dat illã non amanti. Nemo enim dat quod charum habet, illi cui charum nõ eſt. Quoniam ergo deus tua re non eget, nec dare debet tantam rem cõtemnenti amare illam: non quærit niſi amorem ſine quo dari non debet. Da ergo amorem & accipe regnum, ama & habe. Denique quoniam regnare in cælo non eſt aliud quàm ſic glutinari eum deo, & cum omnibus ſanctis angelis & hominibus per dilectionem in vnam voluntatẽ vt omnes vtãtur ſimul vna poteſtate. Ama deũ pluſquam teipſum, & iam incipis tenere quod ibi perfecte vis habere. Concorda cum deo & hominibus: ſi tantum ipſi à deo nõ diſcordent, & iam incipis cum deo & cũ omnibus ſanctis eius regnare. Nam ſecundum quod tu concordabis modò cum deo & cum hominibus in voluntate illorum, concordabit tunc deus & omnes ſancti tecum in tua volũtate. Si ergo vis eſſe rex in cælo, ama deum & homines ſicut debes, & mereberis eſſe quod optas. Hunc amorem non poteris habere perfectum niſi euacueris cor tuum ab omni alio amore. Quippe ſic eſt de corde hominis & de hoc amore: quomodo de vaſe & oleo. Nam ſicut vas quanto magis habet aquã aut alium ſimilẽ liquorem, tãto minus capit oleum, ita cor in quantum occupatur alio amore intantũ excludit iſtum. Eſt & aliud, quia ſicut fœtor eſt cõtrarius odori, & tenebræ luci: ſic omnis alius amor huic amori. Sicut igitur contraria nunquã ſimul integre cõueniunt, ſic nec iſte amor cũ vllo alio amore in vno corde. Hinc eſt quod qui cor ſuũ implent dilectione Dei & proximi, nihil aliud volunt niſi quod deus vult, aut quod vult alius homo: tantũ ſi nõ ſit contra deum: hinc eſt quod inſtãt orationibus & cæleſtibus colloquiis & cogitationibus: quia dulce eſt illis deſiderare deum & loqui & audire & cogitare de illo quem multum amãt. Hinc eſt quod gaudent cum gaudentibus, flent cum flentibus, miſerẽtur miſeris, donant indigentibus, quia alios homines tanquam ſeipſos amant. Hinc eſt quod contemnunt diuitias, poteſtates, voluptates & honorari & laudari. Qui enim hæc amant ſæpe faciunt aliquid cõtra deũ & contra proximũ. Si enim ex his duobus preceptis vniuerſa lex pendet & prophetæ. Qui ergo vult illum amorẽ habere perfecte quo regnum cælorum emitur, amet cõtemptum, paupertatem, laborem, ſubiectionem, ſicut ſancti viri faciunt. Sic enim qui ſe humiliat exaltabitur. Breuiter hæc vobis chariſsime ſicut poſtulaſtis dixi, ſed in horum expoſitione prudentia veſtra multo plura proferre poterit quã dixi: Si tamen de plenitudine beatitudinis ęternę à me aliquid latius dictum ſanctitas veſtra legere voluerit in fine libelli mei qui conſologion appellatur vbi de pleno gaudio tractaui, reperire hoc poterit. Valete & orate pro me. 1. Cor. 2. Matt. 22. Luc. 14.

Beati Anſelmi, ad Henricum amicum ſuum, illum vt pẽſet in quantalibet mundi gloria fuerit: quis finis & quis infine fructus, quòd ve præmium, & econtra quæ ſit expectatio mundi gloriam conculcantium, exhortantis.

Epiſtola III.

Omino fratri, amico Henrico, frater

DAnſelmus abbas Becci: bonę voluntatis perfectionem & effectũ. Benedictus deus in donis ſuis & ſanctus in omnibus operibus ſuis qui veſtræ dilectioni tantum de noſtro deſiderio, propter quod iuſtis, cõceſſit efficere: quẽ oramus vt quod deeſt adhuc de voto noſtro & de veſtra mercede dignetur perficere. De qua re noſtrũ cõſiliũ per fratres noſtros mãdo. De gratia & dilectione ducis de qua ſcripſiſtis mihi: multũ gaudeo & pro ea deo & illi & vobis gratias ago. Quod etiã illi per literas fa- Pſa. 144

cere

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gcere cogito: cùm nuncij vestri sicut audiui constitutum esse, ad illũ redibunt. Et quoniam nescio si hoc necesse erit fieri antequam redeãt: cũ primum poteritis mandate mihi pronomen eius & nomina vxoris & filiorum eius. Solum enim nomẽ eius teneo: quia Vitalis vocatur. Sed quàm dulcis mihi vestra dilectio, sic me sibi sua probitate cõglutinauit: vt idem de vobis quod de me desiderat cor meum, vnde eam spem magnam ex vestris sermonibus cõcepi: nõ potest mens mea quiescere donec ipsum desiderium meum de vobis satietur. Quanuis igitur nullus sermo sufficiat mihi donec de⁹ quod opto perficiat: pauca tamen, quia non nescienti loquor, pro hoc ipso amica familiaritate commemoro. Pensa igitur dulcis amice quãtalibet mundi gloria potitus fueris, quis sit finis & in fine quis fructus: quod præmium, & econtra quæ sit expectatio mũdi gloriam conculcãtium. Si dicis nõ soli monachi ad salutem perueniunt, verum est.
H Sed qui certius: qui altius, illi qui deum solum conantur amare: an illi qui amorem dei & amorem seculi volunt copulare? Sed forsitan dicet aliquis: quia & in ordine monachorũ est periculum. O homo qui hoc dixit: quare non considerat quid dicit? O rationalis natura: an est hoc rationabile consilium, vt quia vbique est periculum ibi eligas manere vbi maius est periculum? Denique si ille qui solum deum nititur amare; seruat propositũ vsque in finem certa est salus. Si verò ille qui mundũ vult amare: non deserit suum propositum ante finem, aut nulla aut dubia aut minor est sal⁹. Et certe satis probat: quia nullatenus aut parũ aliquod bonũ diligit, quia illud vbi certius & melius cognoscit, nõ eligit. Sed multi dicunt: Grauius irascitur deus peccãti monacho quàm alio, quia de proposito altiori cadit. Hoc verum est quandiu cadit in peccato. Sed certe benignius & familiarius suscipit deus monachũ pœnitentem, si ad suum propositum redit, quã nõ monachum qui ad idẽ propositum nõ venit. Plus nanq; placet deo etiam
I post graue peccatum, cuius propositum est, & ante & post quo maius habere non potest: quã ille qui nec ante, nec post simile peccatum non vult proponere quo melius non potest. Si ergo & innocentibus & pœnitentibus melius est ad vitã monachicã venire & redire quàm absistere, quid moraris? Si prius de hac vita tolleris: damnũ est irrecuperabile. Multa charissime de monachicæ vitæ altitudine & celsitudine, de quiete & iocunditate dicere possem si epistola modum non excederet. Festina ergo ad tantum bonũ, quia nullo bono efficatius venies ad summum bonum. Plures vidi promittentes & differentes, quos ita mors tulit, vt nec hoc perficerent quo se impediebant, nec hoc inciperent quod promittebant. Quod valde timeo de te, auertat de⁹ à te charissime. Vale & noli tardare.

Beati Anselmi ad quandam dominã, eam vt cõsilium suis acquiescat obsecrantis & ad habitũ & propositum abiectũ redeat si saluari velit, admonentis. *Epist.* IIII.

A Nselm⁹ dei ordinatione archiepiscop⁹ Cãtuariensis. Mundũ nõ Christũ cõtenere, & Christum plus q̃ mundũ diligere. Libentissime si possem tecum loquerer: K soror verò mihi in deo dilecta, quia charitas qua omnem hominẽ volo saluum fieri, & officium mihi iniunctũ exigũt à me vt fraterno & paterno affectu diligã, & per eandẽ dilectionem sollicitudinẽ de salute animę tuæ geram. Sed quoniã in nobis non euenit oportunitas colloquẽdi: incũbit mihi necessitas scribẽdi, quẽ animũ de te habeam, & quid de te desiderẽ. Obsecro igitur te vt non contemnas dilectionem, qua te propter deum & honorẽ dei, ad salutem tuã diligo, neque reiicias cõsilium meum. Si enim mihi acquiescere volueris: certa esto, quia valde tibi in fine placebit, & erit super te gaudium magnũ angelis dei. Si verò nolueris scito: quia nimis tibi displicebit & inexcusabilis eris in districto iudicio Dei. Adiui soror mea, quia diu portasti habitum sanctæ conuersationis. Quem quomodo reliqueris, quidve passa sis, vel quid feceris, non latet, sed multum apertum est. Cõsidera igitur iam nunc charissima quantum distent viriles amplexus & carnalis delectatio ab L amplexibus Christi, & à delectatione castitatis & cordis munditia. Amplexus quidem Christi dico non corporales, sed quales per amorem & desiderium eius inter bonam conscientiam facit anima familiaris eius. Considera inquã, quæ sit differentia inter has duas delectationes: non loquor nunc de legitimo coniugio. Considera inquam, quanta sit in spiritali delectatione mũdicia, quanta sit in carnali immundicia, quid spiritalis promittat, & quid carnalis minetur, quãta sit in spiritali spes, & quã delectabilis expectatio Christi: quãta etiam in hac vita securitas & consolatio, quantus sit in carnali timor iudicij dei: quanta etiam in presenti vita est cõfusio. Cogita quale sit Christum spõsum cælestis regni dotem promittentẽ contemnere, & hominem mortalem non nisi corruptionem & contemptibilia dantem & pollicentem, filio dei regi regum præponere. Certe ille rex regum cõcupiuit speciem tuam vt spõsæ legitimæ. Qualiter autẽ ille quẽ scis carnis tuæ pulchritudinẽ appetiuerit soror mea: quomodo dicã, fœmina M nobilis, quomodo dicam? Spõsa dei virgo fueras electa, & deo habitu & conuersatione assignata. Quid dicã modo te esse filia mea, Deus scit. Non ita loquor vt gaudeam de confusione tua, sed vt gaudeat deus, & cõgaudeãt angeli de cõuersione & salubri pœnitẽtia tua. Quid ergo dicã? Si non dico, forsitan non animaduertis: si dico forsitan irasceris. De electa & signata & sponsa dei: quid facta es. Erubescat esse nobilitas tua quod erubescis audire, & ego ꝓpter nobilitatẽ tuam & dilectionẽ erubesco dicere. Ecce filia charissima si hæc proponis in conspectu tuo: quãtus dolor debet esse in corde tuo de tãto & tã graui casu tuo? Si enim vehementer doles, cõdolẽdo tibi valde gaudeo: si verò nõ doles, nõ est vnde gaudeã, sed multo magis doleo. Nam si doles adhuc salutem tuã spero, si autem nõ doles quid nisi damnationem tuã expectare queo? Impossibile nãq; est te vllo modo posse saluari, nisi ad habitũ & propositum abiectum redieris. Quanuis enim ab episcopo sacrata non fueris, nec coram ipso professionẽ legeris:

hoc

A hoc solum tamen est manifesta & quæ negari non potest professio, quia publice & secrete habitum sancti propositi portasti, per quod omnibus te videntibus deo dicatam te esse nõ minus quàm professionem legendo affirmasti. Nã antequam fieret ista nunc vsitata monachici ꝓpositi professio & sacratio: multa milia vtriusque sexus hominum, solo habitu se ipsius esse propositi profitentia, celsitudinem & coronam consecuta sunt. Et qui nunc habitum sine hac professione & sacratione assumptũ reiiciebãt: apostatæ iudicabantur. Inexcusabilis ergo es si deseris sanctum propositum: quod diu habitu & conuersatione professa es, quanuis professionem nunc vsitatam non legeris, & ab episcopo consecrata nõ fueris. Certe filia charissima adhuc te expectat dominus & creator & redẽptor tuus, rex ille qui concupiuit speciem tuam, vt esset legitimus sponsus tuus, adhuc te expectat & reuocat vt sis legitima sponsa eius, & si non virgo, saltem casta. Scimus enim plures sanctas
B mulieres quæ post amissam virginitatem plus placuerunt deo, & magis illi familiares fuerunt per pœnitentiam in castitate: quàm plures aliæ quãuis sanctæ in virginitate. Redi ergo mulier Christiana: redi ad cor tuum, & considera quẽ potius debeas diligere: cui potius adhærere: illi qui te ad tantam honestatẽ elegit: eligendo vocauit, vocando habitu sponsali sibi assignauit, & adhuc quanuis contemptus & reiectus expectat & reuocat, an illi per quem vt mitius dicã in hoc, in quo te vides delectam de tanta celsitudine cecidisti: præsertim cùm ipse te iã sicut puto contemnat, aut sine dubio contempturus & deserturus sit. Et vtinam sic vos inuicem cõtemnatis vt vos deus non contemnat: sic vos inuicem deseratis vt vos deus non deserat: sic vos inuicẽ reiiciatis vt vos deus à facie sua non proiiciat: sic abinuicem cõuertamini: vt ad deũ conuertamini. Certe melius & valde honorabilius est & illi & tibi vt ab illo sis contempta quã retenta: quia quandiu eris eius retenta proculdubio vt de illo nunc taceam, tu eris dei cõ-
C tempta, & si cõtempta ab illo propter deum illum contempseris vtique non contẽpta sed suscepta & dilecta Dei eris: velut eius sanguine proprio redempta. Intende filia cuius salutẽ desidero: intende benignitatem eius qui contemptus à te: contemnentem reuocat, vt te in regalem suum thalamum non terrenum, sed cælestẽ introducat: intende & concute cor tuum: dole vehementer casum tuum. Reiice & conculca secularem habitum quẽ assumpsisti & resume habitum sponsæ Christi quem proiecisti. Nullatenus enim te cognoscet Christus aut suscipiet nisi in illo habitu quo te sibi signauit, & quo te eius sponsam esse publice & secretò es testata. In hoc habitu redi tu ad benignitatem eius: ingere te opportune in conspectu eius. Accusa tu ipsa conscientiam tuam: laua lachrymis culpam tuam. Ora eum infatigabiliter, adhære illi inseparabiliter, misericors est non te reiiciet, sed potius gaudẽs de reditu tuo, te benigne suscipiet. Si hoc feceris: gaudium erit de te in cœlo & in terra omnibus sanctis angelis & hominibus cognoscentibus. Si verò hoc facere cõtempseris: omnes tibi aduersi erunt, & ego & ecclesia dei D faciemus quod de tali re faciendum intelligimus, omnipotens deus visitet cor tuum, & infundat in te amorem suum filia charissima.

Beati Anselmi ad Burgundiam & Riberam eius vxorem vt ante oculos suos finem suum ponant hortantis. *Epistola* V.

A Nselmus seruus ecclesiæ Cantuariensis: suis charissimis: Burgundio & vxori eius Richeræ, salutem & benedictionem dei. Qualiter me habeam: nuncius vester melius poterit vobis verbis ostẽdere quàm ego scribere. Nihil autem tãtam me delectat mandare vobis quantum vt curam habeatis de vobis. Exonerauit vos deus, abstulit vobis omnẽ occasionem amandi hoc seculum, & dedit vobis omnem opportunitatem amandi salutẽ vestram. Ponite quotidie ante oculos vestros finẽ vestrum, cogitate intentissimè cuius erunt, & quid vobis proderũt quæ post vos remanebũt. Cogitate quò ibitis: quid vobiscum portabitis, quid ibi quod præmissum sit à vobis inueniE tis. Certe nõ portabitis vobiscum, nec inuenietis ibi aliud quàm merita vestra siue bona siue mala: videte quę merita præmisistis. Si plura bona quàm mala gaudere poteritis, quod nõ puto. Si plura mala quam bona, multũ debetis timere, præsertim cum multũ necesse sit homini volenti saluari, habere multo plura bona merita quàm mala. Hæc cogitate, hæc inter vos die ac nocte in secreto & in publico tractate, hæc sint colloquia vestra inuicem. Domine mi, amica mea quid facimus, quid tardamus, propè est vltima dies nostra. Quomodo expendimus vitam nostram? quomodo satisfacimus deo pro peccatis nostris? Præparemus nos quasi videamus in proximo diẽ vocationis nostræ, & ita aptemus nos vt securi eamus ad iudicium, quia recepturi sumus sine dubio prout gerimus in hac vita, siue bonum siue malum. Deus iunxit nos in hac vita: faciamus vt simul nos iungat in æterna vita, & videamus ibi prolem nostram quam sibi deus iam assumpsit. Hæc sint studia vestra, hæc solicitudo, hæc suspiria vestra. Quod mãdo vo- F bis per nuncium istum ne veniatis ad me nisi à me mandatum fuerit per sigillum meum, vobis dico domine & frater charissime Burgundi: suscipite bono animo si me amatis. Omnipotens de⁹ regat corda vestra & dirigat ad gaudia æterna. Amen.

Beati Anselmi monachis in Cistrensi cœnobio commanẽtibus, eosdem vt abbati suo obediant, atque pacem & concordiam in mutuum habeant admonentis. *Epistola* VI.

A Nselmus archiepiscopus fratribus & filiis suis charissimis monachis ī Cistrẽsi cœnobio sanctæ Vuerburgæ commanentibus, salutem & benedictionem dei & suã. Benedictus deus in donis suis, & sanctus in omnibus operibus suis, qui vos facit & numero Psa. 144 crescere & augmẽto religionis proficere: quãuis enim de omnium seruorũ dei profectu gaudeã, in vobis tamen aliquid habeo speciale, cur de vestro lætari profectu debeam: quia per me

deus

Universidad de Deusto
Biblioteca

G deus congregationis vestræ dignatus est instituere principium, & dare vobis primum abbatem dominum, scilicet Richardum filium nostrum charissimum. Gratias igitur ago deo pro gratia sua quam ostēdit in vobis & oro, vt sicut eadem gratia vos prēuenire dignatus est: ita indesinenter subsequatur: quatenus nūquam vos de hoc ad quod vos prouexit permittat deficere, sed semper ad meliora proficere. Quod pro certo ipse faciet si non negligentes fueritis bona ad quæ iam peruenistis seruare. Cum enim dei sit sua gratia semper nos prævenire: nostrū est quod accipimus eius auxilio studiosè custodire. Nam quanuis nec habere, nec seruare possimus aliquid nisi per illum, perdere tamen & deficere non est nisi ex nostra negligentia quæ sepissime incipit à minimis, in quibus nos callidus hostis solet decipere, cū nobis persuadet ea non magnipendere. Inde nāque sequitur illud damnum execrabile quod legitur: Quia qui modica despicit: paulatim decidit. Certissimū
Eccle. 9. nanque est quod in multis ecclesiis experimen-
H to didicimus, quia in monasterio vbi minima districte custodiuntur: ibi rigor monachorum inuiolabilis permanet: ibi pax inter fratres: & in capitulo proclamationes conquiescunt. vbi verò minimi excessus negligūtur: ibi totus ordo paulatim dissipatur & destruitur. Si ergo de virtute in virtutē, & de profectu ad profectum vultis ascendere, semper timete in singulis minimis deum offendere. Nō debetis considerare quàm parua sit res quam contra prohibitionem facitis, sed quantum malum sit inobediētia quā pro parua re incurritis. Sola enim obediētia potuit hominē in paradiso retinere. vnde per inobedientiam electus est: neque ad regnum cælorum aliquis nisi per obedientiam perducitur. Pensate quia si homo per vnam solam inobediē tiam in tantam miseriam quam patimur in hoc mundo proiectus est: quantum debeamus eam horrere & obedientiæ bonæ studere. In obedientia totus vigor bene viuendi construitur: in eius negligentia destruitur. Abbati ergo vestro obediētiam non solum opere, sed etiam in
I voluntate per omnia exhibete, & ad inuicē pacem & concordiam per mutuam dilectionē habete. Quam dilectionem sic nutrire & seruare poteritis si vnusquisque non vt alius suam, sed vt ipse alterius voluntatē faciat, studuerit. Ocio sitatē quoq; sicut rem inimicam animarum vestrarum à vobis excludite, & vnusquisq; consideret: quia de singulis momētis vitæ nostrę reddituri sumus deo rationē. Cuicunq; ergo deus dat aliquam gratiam: ad quamlibet vtilitatem ea vtatur inquātum habuerit opportunitatem. Qui enim non vtitur potestate bene faciendi quam habet, in die iudicij quasi non habens iudicabitur: & ab illo auferetur hoc ipsum quod habere videtur: quia & præmio quod mereri potuit carebit & deinceps nullam alicuius boni operis potestatem in pœnis habebit. Quasi autem alio dabitur quod ab illo auferetur: quādo illi qui bene operatur secundum donum quod accepit præmium augebitur, quia iuxta illum qui negligenter vixit eius exemplo à bono opere non defecit. Gratias ago vobis: quia pro me oratis, & oro vt ab hac charitate K non desistatis.

Beati Anselmi ad Lauronem monachum nuper conuersum vt in monasterio in quo professus sit, permaneat, & ibi totis viribus custodire mentis quietem studeat, exhortantis. Epistola. VII.

Ilecto dilectus, amico amicus, frater fra
D tri: Lauroni Anselmus, temporalis vitæ sanctitatem & æternę felicitatem. Cùm meum & tuum charissimè desiderium quo nos inuicem desideramus cōsidero, vnum est quod me de nostra consolabitur separatione, quia in futura vita æternam nostram coniunctionē per diuinam spero clementiam. Nam certus sum de mea: nec dubito de tua conscientia: quamlibet enim nos regionū diuersitas distineat, de duabus tamen animabus nostris charitas vnam cōficiat. Vnde fit vt animæ nostræ & dilectione præsentes sese amplectentur & conuersatione sese desiderent. Sed consummata huius vitæ peregrinatione, illo adiuuante, ad quem ten-
dimus & in quo speramus in patria, ad quam L
suspiramus quasi diuersis itineribus conueniemus. Vbi tanto vehementius deo annuente de inuicem congaudebimus, quanto nunc de nobis diuinam dispositionem patientius tolerauimus. Interim tamen quoniam facere quod charitatem renouat & accendit, non est dei dispositioni reniti, sed obedire: debemus nos vel mutuis salutationibus cum licet, reuisere. Quod cū hactenus in hac epistola me feciſſe possit sufficere: aliquid tamen nostræ admonitionis quam tibi semper dulcem fecit, non mea satuitas, sed tua charitas instante domino & cōmuni nostro amico Vrsione cogor subiicere. Nam etiam si nihil tibi dicere possim quod ignores: plus tamen hærebit memoriæ quod à dilecto dilectore dictū suscipies. Ingressus es charissime professusque Christi militiā: in qua non solū apertè obsistentis hostis violentia est propellenda, sed & quasi consulentis astutia cauenda. Sæpe nanque dum tyronē Christi vulnere malæ voluntatis aperte maleuolus non valet perimere: sitientem eum poculo venenosæ rationis male- M
uolè callidus tentat extinguere. Nam cùm monachum nequit obruere: vitæ quam professus est odio, nititur eum conuersationis in qua est subruere fastidio. Et licet illi monachatū propositum tenendum quasi concedat, tamen quia hoc sub talib⁹ aut intra tales: aut in eo loco vbi incœpit illum stultum nimis imprudentémque nimis, multimodis versutiis arguere non cessat vt dū illi persuadet incœpto dei beneficio ingratū existere, iusto iudicio nec ad meliora proficiat, nec quod accepit teneat, aut in eo inutiliter persistat. Quippe dum incessanter laboriosis cogitationibus demutando, aut si mutari nō valet saltem de improbando initio meditatur, nunquam ad finem perfectionis tendere conatur. Nam quoniam illi fundamētum quod posuit displicet, nullatenus illi structuram bonæ vitæ superædificare libet, vnde fit vt quemadmodum arbustula si sæpe transplātetur, aut nuper plantata in eodem loco crebra conuulsione inquietetur, nequaquam radicare valens aridi-

litatem

A tatē cito attrahit: nec ad aliquam fructus fertilitatem prouehit. Sic infœlix monachus si sæpius de loco ad locum proprio appetitu mutatur aut in vno permanens: frequenter eius odio concutitur, nusquam amoris stabilitus radicibus ad omne vtile exercitiū langueſcit, & nulla bonorum operum vbertate ditescit. Cúmque se nequaquā ad bonum, sed in malum proficere si fortè hoc recogitat, perpendit: omnem suæ miseriæ causam non suis, sed aliorum moribus iniustus attendit, atque inde se magis ad odium eorum inter quos conuersatur, infœliciter accē dit. Quaproprer quicunque cœnobitarum forte propositum aggreditur, expedit ei vt in quocunque monasterio professus fuit, nisi tale fuerit vt ibi malū inuitus facere cogatur, tota mētis intentione amoris nexibus ibi radicare studeat, atque aliorum mores aut loci consuetudines si contra diuina præcepta non sunt: etiam si inutiles videatur: diiudicare refugiat. Gaudeat se iam tādem inuenisse vbi se non inuitum, sed
B voluntarium tota vita māsurum omni transmigrādi sollicitudine propulsa deliberet: vt quietus ad sola piæ vitæ exercitia exquirenda sedulo vacet. quod si sibi vester maiora quædam ac vtiliora spirituali feruore appetere, quàm illi præsentis monasterij institutionib⁹ liceat: æstimet aut se falli siue præferendo paria paribus, & minora maioribus siue præsumendo se posse quod nō possit: aut certe credat se nō meruisse quod desiderat. Quod si fallitur agat gratias diuinæ misericordiæ: quia ab errore suo defenditur, ne sine emolumento aut etiam cum iactura locum vel vitæ ordinem mutando inconstantię læuitatisque frustra crimen subeat, aut maiora viribus suis experiendo fatigatus, deterius in priora: aut etiā peiora prioribus deficiat. Si autem verè meliora illis quæ in prōptu sunt nondum meritus optat, patienter toleret diuinum iudicium: quod vlli aliquid iniuste nō denegat: nec per impatientiam iudicem iustum exaspe-
rans: mereatur quod non habet non accipere, & quod accepit amittere: aut quia non amat inC utiliter tenere. Seu verò misericordiam, seu iudicium erga se in illis quæ non habet & optat persentiat: lætus ex his quæ accepit largitati superne gratias dignas persoluat. Et quia ad qualemcunque portum de procellosis mundi turbinibus potuit pertingere: caueat i portus trāquillitatis ventum leuitatis & impatientiæ turbine inducere: quatenus mens: cōstantia & māsuetudine tutantibus quieta & diuini timoris sollicitudine, & amoris delectatione sit vacua. Nam timor per solicitudinem custodit: amor verò per delectationem perficit. Scio quia hæc maiorem aut scribendi aut colloquēdi exigant amplitudinem vt plenius intelligatur, quibus scilicet dolis antiquus serpens ignarum monachū in hoc genere tentationis illaqueet, & ecōtra quibus rationibus prudens monachus eius callidas persuasiones dissoluat & annihilet. Sed quoniam iam breuitatem quam exigit epistola excessi: & totum quod hinc dixi aut dicendum fuit, ad custodiendam mētis quietem pertinet: huius breuis exhortatio epistolam nostram terminet. Nec putes charissime hæc me dicere: id-
circo quod suspicer te aliqua mentis inquietu- D
dine laborare, sed quoniā prædictus dominus Vrsio cogit me aliquā admonitionem tibi scribere: nescio quid potius scribam vel moneam quàm cauere hoc quod sub specie rectæ voluntatis: scio nouitiis quibusdam solere surripere. Quapropter amice mi & frater dilectissime, cō suluit, monet, precatur te, tuus dilectus dilector totis cordis viscеribus, vt totis viribus quieti mentis studeas sine qua nulli licet callidi hostis insidias circumspicere, vel semitas virtutū angustissimas prospicere. Ad hāc verò monachus qui in monasterio conuersatur pertingere nullatenus valet: sine constantia & mansuetudine: quæ mansuetudo indissolubilis comes est patiē tiæ, & nisi monasterij sui instituta quæ diuinis non prohibetur mandatis: etiam si rationē eorū nō peruiderit vt religiosa studuerit obseruare. Vale, & omnipotens dominus perficiat gressus tuos in semitis suis, vt non moueantur vestigia tua vt in iustitia appareas in conspectu dei, & satieris cum apparuerit gloria eius. Ora vt ego
tecum: quia & ego oro vt tu mecum. E

Beati Anselmi, ad abbatem Guilhelmum, eidem ad inquisita de quodam comite excommunicato qui diuina celebrantibus se immiscuerit, & de presbyteris incontinentibus quid agendum sit respondentis. Epistola VIII.

Omino & patri reuerēdo abbati Guil-
D helmo, frater Anselm⁹ in hac vita diuturnam prosperitatem, in futura æternam fœlicitatem. Ex quo vestra probitas mihi suam dignata est præbere notitiam, tantam eius concepi dilectionem: vt semper eius mihi dulcis sit memoria. Quod expertus sum nō immerito fuisse: quoniam & vitam vestram amore & reuerentia dignam agnoui existere, & paternitatem vestram non sine affectu dulcedinis erga prauitatem meam esse. Sæpe nanq; fratres à vobis venientes me non solum sanctitatis vestræ relatione ædificauerunt, sed & dignationis vestrę salutatione honorauerūt. Quare licet: quicquid est in me toto, minime possit tantis meritis respondere, meum tamen est quantum amo F
ris & reuerētiæ possum exhibere. Sed hæc deo in nobis seruanda & agenda committens, ad ea de quibus meam paruitatem consulere dignata est vestra prudentia, non præsumēdo sed obediendo, respondebo forte non quod mihi sufficiat: sed quod mihi videtur. Comes quidem vester qui excommunicatus vobis diuina celebrantibus se misceat: mihi videtur humiliter admonendus: ne contemnēdo sententiam eorum quibus deus affirmat se audiri cum audiuntur, & sperni cum spernuntur, se ligare cum ligant, Lucæ. 10
& soluere cum soluunt, aggrauet super se Dei iudicium à quo fugere nusquam homo potest. Quare illi melius esse vt per salubrem humilitatem abstineat ab his à quibus eum apostolica segregat sententia quā per præsumptionis contemptum se ingerat in illa quæ nunquā nisi per humilitatem quæsita prosunt, at semper inordinate præsumpta obsunt. Nec debere cum vllo suo commodo & grauissimo suo malo cogere vos, vt cùm eum offendere nolitis: deū &

apostolici

Universidad de Deusto
Biblioteca

G apostolici auctoritatē grauiter irritetis: ad quos
pacandos illum adiutorem habere non posſi-
tis. Facilius quoque ac benignius apostolicum
eius rationes ſuſcepturum ſi ſuam illum ſenten
tiam cognouerit reuerſitam. Quod ſi comes idē
hanc admonitionem reſpuerit ſcitis: quia deus
plus eſt timēdus quàm homo. Quapropter aut
ſecundum iam prolatam apoſtolicam ſententiā
erga illum agendum: aut ipſum apoſtolicum ſi-
ue aliquem vices eius gerētem de hoc ipſo de-
nuo cōſulendum exiſtimo. De presbyteris ve-
rō qui ſe aperte reproba libidinis conuerſatio-
ne: deo reprobabiles exhibent, omnino tenen-
dum eſt quod apoſtolica prouidentia eccleſia-
ſtico iuſtoque rigore conſtituit. Nempe nulla-
tenus cōuenit vt ibi reuerēter aſtetur: vbi per-
tinaciter aperta & impudenti libidine fœten-
tes: dei & ſanctorum prohibitionem contem-
nendo ſacris altaribus deſeruiunt: immo nō de-
ſeruiunt ſed quantum ad ipſos commaculant.
H Non quō quis ea quæ tractant contemnēda, ſed
tractantes exercādos exiſtimet: vt qui dei & an-
gelorum præſentiam non reuerentur, vel homi
num deteſtatione repulſi: ſacra cōtaminare de-
ſiſtant. Nec vllatenus oportet vt illi ſint cōſor-
tes de altari participantium qui per immundi-
tiam ſe faciunt exortes altari deſeruientium. De
lapſis autem ſacros ordines habentibus & ſpon
tanea humilitate, ſecrete quibus debent confi-
tentibus: nequaquam afferendum eſt quod eiſ-
dem ordinibus amplius vti nullaten⁹ poſsint ſi
per ſacrificium ſpē cōtribulati cordisq; cōtriti
& humiliati deum placantes ad virtutum profe
ctum ſtudioſe cōtenderint. Nam nec apud deū
reprobatur officiū alicuius propter culpā quā
ipſe ignoſcit, nec apud homines decoloratur ſa
cri ordinis dignitas propter perſonā cuius ipſi
peccatū non cognoſcunt: quibus duabus cauſis
carnalis lapſus prohibet ad ſacros ordines acceſ
ſum aut reditum. Sed quoniā ferme ſemper oc-
Pſal. 31. cultum eſt, quorum remiſſæ ſunt iniquitates, &
I quorum tecta ſunt peccata. quorum verō mini-
mè, tutius ſemper eſt conſcium ſibi criminis ab
his quę placitam perſonā expoſcunt per lauda-
bilem humilitatem abſtinere, quàm per culpa-
bilem ſecuritatē præſumere. Illud nāq; ſemper
poteſt Deo non improbante hoc verō non de-
bet niſi deo approbante. Qui autē huic ſenten-
tiæ quæ ad ſacri ordinis officium reditum poſt
lapſum cōcedit: nequaquam aliqua ratione niſi
authoritate fulciatur ſcripturarū, vult conſen-
ſum attribuere: legat epiſtolā beati Calixti pa-
pæ directam vniuerſis epiſcopis per Galliā cō-
ſtitutis, & beati Gregorij ad Secundinū inclu-
ſum, vbi ipſi hanc ſententiam ſic firmis & penè
eiſdem rationibus & authoritatibus confirmāt
vt nullatenus aliorum adprobatione indigeat.
Sed quoniam idem beatus Gregorius idipſum
in aliis ſuis quibuſdam epiſtolis ſtudioſē prohi-
bet, ne ſibiipſi contrarius ſit, de apertis quidem
prohibuiſſe, de occultis verō poſt condignam
pœnitentiam conceſsiſſe intelligitur. Nam cri-
men quod à Deo imputatur nec ab hominibus
eſſe putatur, nō reprobat, nec decolorat, vt iam
dixi: cum tamen in tali re cuique tutius ſit co-
ram Deo plus timere quàm confidere. Prohi-
beri autem inuitum debere qui occultū crimen K
humili confeſsione ſpontē & occultē detegit,
minimè exiſtimo, ne multis obruatur vita ſalu-
bris confeſsionis, quin potius eligent penitus
in mortem occultari quàm hac occaſione in cer
titudinem vel in ſuſpitionem alicuius criminis
adduci. Hoc enim illi cui confitentur, ſtatuitur
ad peccatum, ſed confitentem abſque eius con-
ſenſu ceſſare à ſui ordinis officio non cogit, ſed
potius magni criminis reus eſſe videtur ſi co-
git: quia ſic & cōfitentem pœnitere confeſsio-
nis & plures nondum confitentes horrere con
feſsionem compellit. Nam ſatis patet, quā mi-
nus malum ſit cuilibet peccatori ad altare cum
amore confeſsionis peractæ, & ſpe miſericor-
diæ humili mente accedere quàm ſe cum odio
confeſsionis & deſperatione veniæ indurato
corde deſiderio: aut etiā actu ingerere. Ille ita-
que cui confeſsio fit: nequaquam particeps æſti
mādus eſt minoris culpæ in qua alium permit-
tit non conſentiendo, ſed maiorem prudenter
pręcauendo: maioris verō poteſtatis auctor eſſe L
videtur, ad quos multos impellit, & ſi non vo-
lendo tamen inordinatē plus quod minus quā
quod maius erat timendo. Sed manifeſtum eſt,
quia illi qui humili contritione ſuperbam vere-
cundiam conculcando ſemetipſos iudicantes
huiuſmodi ceſſationi ſponte conſentiunt: mul-
totiēs tutius miniſtrant permiſsi ſeu etiam iuſsi
quàm illi cum verecundia humana inter Deum
& ſe iuſte iudicare refugiunt: licet is cui confi-
tentur valde periculoſius prohibeat iſtos inui-
tos, vt ſuprà dictum eſt, quàm illos ſpontaneos.
Et cum vtriſque neceſſarium ſit vel ad tempus
abſtinere, puto quia illi qui non libenter ceſ-
ſant ad quod non bene properant, ſunt tantum
relaxandi, hi verō qui ſponte abſtinent ad quod
non præſumunt etiam reuocandi. Nam in illis
ſi reuocentur obedientię tigmine præſumptio
palliatur, in iſtis verō humilitas obedientiæ ro-
bore adiuuatur: quæ reuocatio non indifferen-
ter, ſed magna pręlati confeſsionem ſuſcipien-
tis diſcretione facienda eſt. Sæpe nanque con-
tingit vt quis non per immēſum criminis hor- M
rorem & per vim humilitatis humanam vere-
cundiam ſuperet, ſed per ſtultitiæ tenebras &
impudentię duritiam fœditatem ſceleris & pu-
dorem non ſentiat, & per negligentiam officiū
ſuum non appetat. Qui autem huiuſmodi eſti
nunquam ad ſacrum officium aut vocandus aut
reuocandus eſt, ſed cū pro ipſo pœnitente ſup-
plicat humilitas, ſuggerit contritio, intercedit
vitæ mutatio, tunc numerū ſi prælatus nō tā de
meritis aliquibus quā de magna miſericordia,
& de multitudine miſerationū dei illum cōſor-
tans ad ſui vſum immuret officij: quia nō tā te-
mere quàm prudēter egiſſe videatur. Eſt enim
ſæpe in huiuſmodi præuenienda puſillanimi-
tas, excludenda contemptus ſuſpicio, oſtendē-
da beneuolentia: exhibenda compaſsio. Hoc
enim modo qui tales ſunt quanto benignius
tanto efficatius ad perfectionem prouocantur,
& tanto ſtrictius in bono propoſito ligantur.
Potui plura de ſcriptis patrum his interſere-
re, ſed quia epiſtolarum breuitas quæ ſe iam ni-
mis extendi reclamat non conſenſit: ſimpliciter
quid

A quid de me interrogatis ſentirē paternitati ve-
ſtræ iuſſus expoſui. Omnipotens dominus vos
& in his & in omnibus quæ vobis agenda ſunt:
ſic in rectitudine veritatis dirigat: vt pro eis ſe-
ipſum vobis retribuat. Si præſens eſſem coram
vobis & coram ſancta congregatione veſtra, de
qua multa bona à multis cōcorditer audio, ſup-
plici mente totum corpus proſternerem, & vt
me bonorum quæ deus operatur in veſtro mo-
naſterio in perpetuum participem in fraterna
charitate concederetis, peterem. Sed quoniam
ego hoc nō poſſum, præſumo non de meis me-
ritis, ſed de veſtra ſanctitate rogare vt vos hoc
pro me nō humiliato corpore, ſed benigna mē-
te ab eiſdem filiis veſtris mihi petatis, & cum il-
lis concedatis: Valete.

Beati Anſelmi ad Falconem epiſcopum Beluacenſem, ſe apud ſuſpicantes eum concupiſcentia archiepiſcopatus detineri, excuſantis.

Epiſtola IX.

Vlciſsimo & dilectiſsimo dilectori epi-
D ſcopo Beluacenſi Falconi, frater An-
ſelmus: æterna dei protectione & con-
ſolatione gaudere. Scio mi dulcis amice quan-
B tum dilectio veſtra de illius quem ſuper omnes
homines diligit inſeparata corporali amiſsione
contriſtaretur niſi ſe ſapienter diuinæ diſpoſi-
tionis conſolatione conſolaretur. Sicut enim in
cordibus diligentium ſeſe inuicem ſpes & op-
portunitas confruendi ſe nutrit quādam dele-
ctabilem dulcedinem: ita eiuſdem rei deſpera-
tio ingerit moleſtam amaritudinem. De qua re
veſtra prudentia meam poteſt cognoſcere con
ſcientiam. Sic enim agnoſco veſtræ dilectionis
erga me ſinceritatē vt ſim certus vos non igno-
rare meæ dilectionis erga vos, & erga eos quib⁹
illam oſtendebam, & maxime erga monachos
Beccēſes veritatem. Nam nullus ſic cognoſcit
amici veri conſcientiam, ſicut ille qui verē ge-
rit amicitiam. Conſiderate ergo quæ poſsit eſſe
in corde meo integra lætitia: quem tot amico-
rum me deſiderantium, & à me deſideratorum
C cōtriſtat irreparabiliter perdita in hac vita prę-
ſentia? Vnuſquiſque eorum de me ſolius amiſ-
ſione corporali dolet, & anima mea de omnib⁹,
quia ab eorum præſentia inuita tam inopinatē
ſcinditur, dolet. Nam & ſi maior multitudo ſi-
milem exhibentium dilectionem in Anglia me
videatur lætificare: nullatenus tamen tam lon-
go tempore radicatam & nutritam priorem di-
lectionem de corde meo valet eradicare. Vera
enim charitas nō minus diligit priores amicos
interius, etiam ſi exterius pariter nequeat ope-
rari cū ad plures extenditur, ſicut nec à prio-
ribus. Si veri amici ſunt minus timet diligi eū à
pluribus diligitur. Et quidē ſi qua mihi conſo-
latio eſt multitudinis amicorum pręſentium: ad
angorem quem gero ad priorum abſentiā illud
vtique efficere nequit, vt nō contriſter de illo-
rum, qui quanto magis me diligunt, tanto ma-
gis contriſtantur de abſentia dilecti & dilecto-
ris ſui triſtitia. Delectat me cū dulci amico meo
ſcribo de charitatis ſinceritate, & de eius effi-
cacia diu tractare, ſed quoniam epiſtolaris bre-
uitas hoc non patitur: cū & aliud velim dicere,
neceſſe eſt me iam materiam mutare. Quidam
vt audiui ſuſpicantur me archiepiſcopatus cō D
cupiſcentia ad quē dolens & timens trahor, de-
tineri. Quod ſiue ſuo errore, ſiue aliena perſua-
ſione faciant, parcat illis deus, qui videt quia fal
luntur & peccant. Non me excuſo apud veſtrā
fraternitatem mihi dilectiſsimam, quæ ex quo
me cognouit familiariſsima & longa conuerſa-
tione: meam indubitanter didicit & credidit de
ſeculari honoris ambitione cōſcientiam. Quā
tanto verius cognouiſtis, quāto vos ſecurius &
totam vitā veſtram ſenſui meo iudicióque cō-
miſiſtis. Sed apud eos me excuſo quicūq; hanc
lecturi ſunt epiſtolam, vt ſciant quid mihi dicat
conſcientia mea coram deo & aliis ignoranti-
bus: cū opus erit, reſpōdeant pro me: ſi nō pro-
pter me vel propter deū. Multū enim nocet in-
firmis in eccleſia Dei opinio alicuius vitij: ſiue
vera ſiue falſa ſit de aliquo homine, & maxime
de eo qui ſic eſt in eccleſia catholica cōſtitutus,
vt & verbo & exēplo vitæ aliis debeat & poſsit
prodeſſe. Sciāt ergo omnes ſicut mea conſciē-
tia mihi dicit coram deo quem inuocare teſtem
mendacij nefas eſſe ſcio: quia non me rapit aut
alligat ad archiepiſcopatū Anglorū cupiditas
alicuius rei: quā ſeruus dei contemptor mundi E
contemnere debet: ſed timor dei me cogit pati:
vt quanuis dolens & timens ab eccleſia dei tra-
har. Et quia mihi liceret ſeruata obedientia &
charitate quas deo debeo & eccleſiæ eius matri
meæ, propter eum potius & libentius eligerem
ſub abbate & regulari diſciplina in monaſtica
paupertate & humilitate eſſe, & obedire & ſer-
uire quàm regnare in hoc mūdo ſeculariter, aut
dominari, aut archiepiſcopatū ſiue epiſcopatū
poſsidere vel abbatiam, aut hominibus quibuſ-
libet pręeſſe ad animarum gubernationem, ſiue
ad corporū ſuſtētationē in magna terrarum &
rerum terrenarū poſſeſsione & opulētia. Quod
ego ipſe nō imputo mihi tantū ad virtutē: quā-
tum ad hoc, quia talem me ſcio tam parū vtilē,
parum fortē, parum ſtrenuum, parum pruden-
tem, parum iuſtū, vt potius mihi cōgruat & ex-
pediat eligere ſubeſſe prælato quàm aliis præ-
eſſe, obedire quā præcipere, ſeruire quā domi-
nari, miniſtrare quā miniſtrari. Cogor hæc de
me confiteri, ſed malo hæc in ſimplicitate mea, F
vt puto ſine omni duplicitate de me dicere, quā
pati vt alij homines peccent in me aut malū ex-
emplum ſumant per ignorantiam & errorem
ſuum de me. Qui mihi hæc de me confitenti cre
dit, certus ſit quia hoc credendo non fallitur ſi
mea me cōſcientia coram deo non fallit, & qui
non credit verū eſt, quia ipſe falſo & temerariē
de me iudicādo ſe fallit. Omnipotens dominus
faciat vos in hac vita & in futura indeficiente
ſua protectione & conſolatione gaudere.

Beati Anſelmi ad Goffridū Pariſienſem epiſcopum, illū vt clericos monachorum propoſitum appetentes non impediat admonentis, ipſóſque in tali propoſito liberos eſſe ab epiſcoporū oneribus aſtruentis.

Epiſtola X.

Omino & patri reuerēdo epiſcopo Pa
D riſienſi Goffrido, frater Anſelmus Dei
diſponētis omnia, diſpoſitione electus
archiepiſcopus Cantuariæ: præſentis vitæ deo
placitam

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gplacitam sanctitatem & futurę æternam fœlicitatem. Quanuis diuina dispositio valde longe à reuerentia vestra meam separat paruitatem: nulla tamen longinquitas debet minuere meã quã vestra multis modis meruit benignitas fidelitatem. Quapropter si quid de vestra celsitudine audio vnde mihi sit cõgaudendum, semper volo congaudere, & si quid cognosco quod vestrã dignitatẽ mutare deceat: familiari fiducia eam charitatiuè & humiliter debeo commonere. Dicidi quòd dominus Vualerammus charissimus noster cantor ecclesiæ vestræ, deo inspirante habitum sanctæ conuersationis studiosè & intentissime petẽs in monasterium sancti Martini de Campis eo gaudio quo debuit sit susceptus & inde violenter à vobis, & quemadmodum non necesse fuerat abstractus. De qua re quanuis vestra prudentia meo consilio non egeat: cogũt tamen fidelitas & dilectio, quas vobis & illi debeo, mentem meam vt vestræ reuerẽtiæ aliquid suggeram. Non loquor sapiẽtiori me quasi docendo, sed velut ea quæ melius me scit breuiter cõmemorãdo. Mi pater si omnia facienda sunt cum consilio: cuius magis quã eius qui admirabilis consiliarius, deus fortis dicitur? Ipse quippe consulit ad perfectionem nitentibus, vt omnia relinquant & sequantur. Ipse oĩa relinquẽtibus & sequẽtibus se promittit, quia sedebunt cum illo in iudicio iudicantes tribus duodecim Israël. Ipse est qui inuitat laborantes & oneratos amore & curis secularibus, vt ad se veniant & requiescant. Hoc consilium magis in monachico quã in aliæ vitæ proposito impleri sancti patres intellexerũt. Beatus nanque Gregorius in libro 14. regiſtri scitis, quid mandet Desiderio episcopo de quodam qui diuina inspiratione compunctus gratiam monachicæ conuersationis appetierat: quomodo scilicet hortetur eundẽ episcopum vt propositũ eius nullo modo impediat, sed magis eum quantum valet pastorali admonitione succendat, ne feruor conceptus in eo tepescat, nec vllatenus debere eum qui monasterij portum petit: rursus secularium
I perturbationibus implicari. In Toletano concilio quarto legistis clericos monachorũ propositum appetentes: quia meliorem vitã sequi cupiunt, liberos esse debere ab episcopis ad monasteriorum ingressus. Pauca dixi de multis. Si ergo dicere cõtra dominum & contra tot sanctos patres dicta domini veraciter intelligentes peccatum est. Facere contra manibus nõ dicam quomodo, sed quo modo, scitis quid est? Si quis
Hiere. 15 separat preciosum à vili. i. animam à seculo, tãquam os dei: scriptũ est, erit. Ille cuius os & manus retrahunt animam adhęrentẽ post deum ad seculum, quid erit? Absit mi domine: nolit deus
Matt. 12. vt super episcopum cadat quod dominus dicit: Qui non colligit mecum, dispergit, & qui non est mecũ contra me est. Horrendũ est enim etiã auditui, vt quod Christus elegit de mũdo: episcopus religet in mundo, vt quod Christus trahit ad portũ de procellis & tempestatibus mũdi: hoc episcopus retrahat à portu in naufragos turbines mundi, vt quod Christus abscõdit in ouili à multitudine insidiantium luporũ: hoc episcopus rapiat de ouili & exponat multitudini luporũ. Mi reuerende pater, ne sit molestum K
prudẽtiæ vestręque quia sic loquor. Non enim hoc dico, quia velim ostendere quod huiusmodi fitis: sed quia desidero vt huiusmodi nõ sitis. Cõsideret & retractet prudentia vestra quod fecit quod mutandum intelligat, non eam pudeat facere quod magis deceat. Non enim adeo mirandum, si subito motu de tam strenui clerici amissione aliquid non præmeditatè feciſtis, sed hoc est valde laudandum si mutatis quod mutandũ intelligitis. Saluto dominos & amicos nostros canonicos vestros: quos etsi singulos non cognoui, hos tamẽ diligere & omnibus seruire voluí. Quos omnes vobiscũ supplex precor, vt cõsecrationẽ meam quæ in dominica qua cãtatur: Populus Sion: ordinata est deo annuente fieri: suis orationibus non meis meritis, sed sua charitate præueniãt. Omnipotens dominus sic vos vsque in finẽ huius vitæ dirigat & custodiat, vt post hanc vitã æternã beatitudinẽ tribuat. Sigillũ hæc epistola non habet, quia & abbas iam non sum, & archiepiscopus nondum sum, nec L
me delectat pingi quod non sum.

Beati Anselmi ad Richardum quondam monachum, eum vt votum promissum teneat: & in proposito voti quod assumpserat immobilis permaneat admonentis.

Epistola XI.

ANselmus dei gratia archiepiscopus fra
A tri & filio Richardo monacho, salutem & benedictionẽ. Audiui frater mi, quia antequã monachus fieres: in ægritudine vouisti te iturum ad sanctũ Egidiũ, & idcirco modo timidus & nimis solicitus es de voto illo soluẽdo: ita vt requiescere cor tuum nõ possit nisi ad sanctũ Egydium iueris. De qua re non tantum debes credere tibi, quantũ abbati tuo cuius consilio & ordinationi animã tuã cõmisisti, & aliis qui melius sciunt te quid magis placeat deo & magis prosit animæ tuæ. Quapropter consulo tibi & præcipio, vt omnimodo dimittens intẽtionem præfati itineris, & solicitudinem voti illius in ꝓposito quod assumpsisti quietus & immobilis permaneas, & in quiete ad hoc quod proposuisti id ad obedientiam, ad pœnitentiam M
pro peccatis tuis, & ad alios bonos mores proficere studeas. Certus enim esse debes, quia cũ teipsum deo totũ vouisti & reddidisti per monachicã professionẽ, soluisti omnia minora vota quarũlibet actionũ quę prius sine iureiurãdo & fidei alligatione promisisti. Esto ergo quietus, & securus, & ego te ea auctoritate, quã per gratiam dei habeo super te à voto illo absoluo. Vale.

Paschalis papæ ad beatum Anselmum, se de eo quod inuestituras ecclesiarũ laicis indulserit, excusantis.

Epistola XII.

ASchalis episcopus seruus seruorũ Dei
P Anselmo Cãturiẽsi venerabili fratri & coëpiscopo: salutẽ & apostolicã benedictionẽ. Suauissimas dilectionis tuæ susceꝑim⁹ literas charitatis calamo scriptas. Neque enim aliud chartæ calamus indidit quã quod de fonte charitatis intinxit. In his reuerentiam deuotionis tuę complectimur, & perpendimus fidei tuæ

Atuæ robur & piæ solicitudinis instantiam: Exultamus: quia gratia dei tibi præstante auxilium te nec minę cõcutiunt, nec promissa sustollunt. Dolemus autem, quia cùm fratres nostros episcopos legatos regis Anglorum benigne susceꝑisse mus quæ nec diximus eis nec cogitauimus redeuntes ad propria retulerunt. Audiuimus enim eos dixisse, quia si rex in aliis benè ageret, nos inuestituras nec prohibere nec factas excõmunicare, & quod ideo nolebamus chartæ cõmittere: ne sub hac occasione & cæteri principes in nos inclamarent. Vnde Iesum, qui renes & corda scrutatur, in animam nostram testem inducimus: si ex quo huius sanctæ sedis curã cœpimus gerere immane scelus vel denscendit in mentem. Et hoc à nobis deus auertat vt est & non surrependo nos inficiat, & aliud habeamus ore promptum & aliud corde recõditum: cùm contra mendaces propheta imprecetur dicens:
Psal. 11. Disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Si
B vero nostro silentio pateremur ecclesiam felle amaritudinis & impietatis radice pollui, qua ratione possemus apud internum iudicem excusari, cùm dominus sub specie sacerdotum dicat
Ezech. 3. prophetę: Speculatorem dedi te domui Israël? Non bene custodit vrbem qui in speculo positus: dum non obsistit: eam hostibus diripiendã exponit. Si ergo virgam pastoralitatis signum si anullum signaculum fidei tradit laica manus, quid in ecclesia pontifices agunt. Ecclesiæ honor atteritur, soluitur disciplinæ vigor & omnis religio Christiana conculcatur: si quod nouimus sacerdotibus solis deberi: laica patiamur temeritate præsumi. Non est laicorum ecclesiã tradere: nec filiorũ matrem adulterio maculare Iure ergo priuandus est patrimonio: qui matrẽ polluit adulterio. Nec meretur ecclesiasticæ be-
2. par. 26. nedictionis consortium, qui eam impia infesta-
Leuit. 10. tione insequitur. Laicorum enim est ecclesiam tueri: non tradere. Quas quidem cum illicitũ sibi sacerdotium vendicaret, lepra percussus est Filij quoque Aaron, quia ignem imposuerunt: igne diuino consumpti sunt. Alienum enim est ab ecclesia, & à sacris canonibus est inhibitum,
C ne principes & seculares viri inuestituras, non solum non dare, sed nec electioni episcoporum audeant se violẽter inserere. In septima quippe synodo vt nostis, scriptum est. Sancta & vniuersalis synodus diffiniuit neminẽ laicorum principum vel potentum se vt ingerere electioni vel promotioni episcoporum. Si ergo filij Aaron, quia ignem alienum intulerunt corporaliter puniti sunt: isti quia laicis à quibus alienum est ecclesiam susceperint spirituali gladio feriuntur. Episcopos autem qui veritatem in mendacium commutauerunt: ipsa veritate quæ de⁹ est in medium introducta, à beati Petri gratia & nostra societate excludimus, donec romanæ ecclesiæ satisfaciant & reatus sui pondus agnoscant. Quicunque verò intra prædictas inducias inuestituras seu consecrationem acceꝑerunt: à
3. Reg. 13. consortio fratrum & ordinatos & ordinatores alienos habemus nec eis ad excusationem deceptio sufficit, quia & propheta ab alio prophe ta deceptus nec ideo mortem euasit. Rogamus interea charitatem tuam nos tuis sanctis præcibus commendari, vt quanto propicius ad D
deum passibus virtutum accedas, nobis orationum tuarum manus extendas. Omnipotẽs deus qui te huius stadij inuitauit ad cursum, fœlici consummatione perducat ad præmium.

Beati Anselmi, ad Cunum amicum suum, illum De tribus superbiæ modis informantis.

Epistola. XIII.

ANselmus seruus ecclesiæ Cantuarien-
A sis: dilecto amico Cuno salutem. Exigit charitas vestra vt de tribus illis modis superbię de quibus vobis locut⁹ sum duos qui à memoria vobis exciderunt per epistolam nostram commemorem. Tres quidem illos esse dixi: Vnum in æstimatione, id est, quando aliquis Roma. 2. Psal. 130. altius existimat de se quàm debeat. Contra quẽ dicitur: Noli altum sapere, sed time. Et qñ negat se fuisse, qui dicit. Domine non est exaltatũ cor meum, & quæ sequuntur. Alius est in volũ Ioan. 5.
tate: quando aliquis altius se vult tractari aliquo Hier. 17.
modo quàm debeat. cõtra quem dicitur. Quo- E
modo potestis credere qui gloriam quæritis ab Lucæ. 14
inuicem? Et: Diem hominis non desiderauí, tu scis. Alius est in opere. Contra quem dominus dicit. Cum inuitatus fueris ad nuptias non discumbas in primo loco. Iste est quando homo seipsum tractat altius quàm debeat. Contra sin ibidem.
gulos istos modos plura inueniuntur dicta in sa Iaco. 4.
cra scriptura si inquiratur. Contra omnes dicitur. Qui se exaltat humiliabitur. Et: Superbis deus resistit. & multa alia. De his tribus quãdo singula quæque sola est: illa est leuior quæ in solo opere est: quia non fit nisi per ignorantiam, & tamen vitium est, quia corrigendum est. De aliis duabus illa quæ est in sola voluntate: damnabilior est, quia scienter peccat. Illa verò quæ est in æstimatione sola, insanabilior est, quia nõ se ostendit & iusta sibi videtur. Si ergo istę tres superbiæ singulæ considerentur, tres simplices possunt dici superbiæ. Si verò binæ & binæ intelligantur, tres duplices inueniuntur. Si verò tres simul coniungantur: erit vna triplex & sic erunt septem. Tres simplices, tres duplices vna P
triplex. Contra istas superbias sunt membra humilitatis, id est, vt humiliter quis sentiat de se, & quantum ad tractatum & conuersationem aliorum humiliter velit de se: & *ipse humiliter* tractet se. Pro singulis modis superbiæ dicitur homo superbus, sed pro singulis mẽbris humilitatis vel pro duobus: nisi omnia mẽbra simul sint non dicitur homo humilis: sicut vno membro languente dicitur homo æger, sanus autẽ non dicitur nisi sanis omnibus membris. Hæc breuiter commemoraui charitati vestræ. Quæ si prudentia vestra sæpius tractauerit: plenius ea intelliget quàm hic dicta sint. Valete & orate pro me: vt sicut deus dedit mihi superbiam & humilitatem intelligere, sic mihi det illam ea uere & istam acquirere. Salutate dominum & amicum nostrum reuerandum episcopum attrabatensem ex parte nostra.

Beati Anselmi liber epistolarum explicit.

In

Universidad de Deusto Biblioteca

G IN LIBRVMQVI IMAgo mundi dicitur, prologus.

A Dinstructionē multorū quib⁹ deest copia librorum hic libellus editur: nomenque eius imago mundi vel mappa dicitur, eò quòd disposito totius orbis in eo quasi in speculo conspiciatur. In quo etiam nostræ amicitiæ pignus posteris relinquatur. Nihil autem in eo pono nisi quod maiorum commendat auctoritas.

Explicit prologus.

Liber primus

QVI IMAGO MVNDI

H *Dicitur, qui à quibusdam beato Anselmo, ab aliis Honorio incluso ascribitur: incipit.*

De forma mundi. Cap. I.

M Vndus itaque dicitur quasi vndique motus: Est enim in perpetuo motu. Huius figura est in modum pilæ, rotūda: sed ad instar oui, elementis distincta. Ouum quippe exterius testa vndique ambitur, testa albumen: albumine vitellū, vitello gutta pinguedinis includitur. Sic mundus vndique cælo vt testa circundatur: cælo verò purus æther vt albumen, ætheri turbidus aër vt vitellū, aëri terra vt pinguedinis gutta includitur.

De creatione mundi. Cap. II.

C Reatio verò mūdi quinque modis scribitur. Primo quo ante secula temporalia vniuersitas mundi in mente diuina
I concipitur, quæ conceptio archetypus dicitur mundus: vnde scribitur: Quod factum est in ip-
Ioan. 1. so vita erat. Secundo: cum ad exemplar archetypi hic sensibilis mundus in materia vel forma creatur sicut legitur: Qui manet in æternū crea-
Eccle. 18. uit omnia simul. In materia, vt ex quatuor elementis crearentur omnia corporalia. In forma, vt ad similitudinem angelorum animæ essent rationales. Tertio, cùm per species & formas sex diebus hic mundus formatur, sicut scribitur
Gene. 1. Sex diebus fecit deus opera sua bona valde. Quarto: cum vnū ab alio, vtpote homo ab homine: pecus à pecude: arbor ab arbore: vnumquodque de semine sui generis nascitur, sicut dicitur: Pater me⁹ vsque modo operatur. Quinto, cum adhuc mundus innouabitur: sicut scribi-
Ioan. 5. Apoc. 21. tur. Ecce noua facio omnia.

De quatuor elementis. Cap. III.

E Lementa dicuntur quasi hyles ligamēta hyle autem est materia. Sunt autē quaquatuor elementa ex quibus constāt omnia: scilicet, ignis, aër, aqua, & terra, quæ in modum circuli in se reuoluuntur: dum ignis in aerem, aër in aquam, aqua in terram cōuertitur K. Rursus terra in aquam, aqua in aërem, aër in ignem commutatur. Hæc singula propriis qualitatibus quasi quibusdam brachiis se inuicem tenent, & discordem sui naturam concordi fœdere vicissim commiscent. Nam terra arida & frigidæ aquæ connectitur. Aqua frigida & humida, humido aëri constringitur. Aer humidus & calidus, calido igni associatur. Ignis calidus & aridus, aridæ terræ copulatur. Ex his terra vtputa grauissima, imum: ignis vt puta leuissimus, supremum obtinet locum. Alia duo medium, quasi quodam soliditatis vinculo: quorū aqua grauior, terræ proximum: aer leuior igni proximum possidet locum. Deputantur verò terræ gradientia, aquæ natantia, aeri volantia: igni irradientia.

De assimilatione quatuor elementorum cum quatuor temporibus, quatuor qualitatibus & quatuor humoribus & quatuor ætatibus. Cap. IIII. L

Ssimilantur autem hæc quatuor elemēta quatuor temporibus, quatuor qualitatibus, & quatuor humani corporis humoribus & quatuor ætatibus. Connectitur autem terra quæ est frigida & sicca autumno qui est siccus ex præcedenti æstate, & frigidus ex aduenīēte hyeme. Aqua frigida & humida hyemi. Hyems enim frigida & humida est. Aer calidus & humidus veri. Ver autem est humidus ex præcedente hyeme, calidus ex aduenīente ęstate. Ignis calidus & siccus æstati colligatur. Est enim calida & sicca, æstas. Isdem qualitatibus, est humanum corpus temperatum & inde homo microcosmus, id est, minor mundus appellatur. Sanguis nanque qui est calidus & humidus, aëri & veri comparatur, & hic viget in infantia. Cholera rubea quæ est calida & sicca igni & æstati colligatur, & hæc abundat in iuuentute. Melancholia est frigida & sicca terræ & autumno adaptatur, & abūdat in prouectioribus. Phlegma quod est frigidum & humidum aquæ & hyemi connectitur, & hoc dominatur M in senibus. Sanguinei sunt hilares: misericordes ridentes, loquaces, simplices, moderati, blandi, bonę mentis, corporis pleni, Cholerici sunt macilenti, voraces, veloces, audaces, cito mobiles ad irā & cito pacificantur, agiles, ingeniosi, acuti, subtiles & leues. Melancholi sunt stabiles, graues, dolosi, tarde commouentur ad iram & tarde pacificantur, auari, inuidi, tristes, somnolenti. Phlegmatici sunt tardi, somnolenti, obliuiosi, corpore cōpositi vigilantes, intra se cogitantes, minus audaces & cito senescentes. Sanguis dominatur ab hora noctis vsque ad tertiam diei Cholera rubea ab hora tertia diei vsq; ad nonā eiusdem diei. Melancholia ab hora nona vsque ad tertiā noctis. Phlegma ab hora tertia noctis vsque ad nouā eiusdem. Sanguis habet respirationē per nares: Cholera rubea per aures: Melācholia per oculos: Phlegma per os: Sāguis dominatur in dextero latere sub hepate. Cholera rubea ibi. Melācholia iin sinistro latere sub splene. Plegmatis autē vna pars est in capite & in vesica vel in corde. Phlegma dominatur in pueris cum

De propriis ætatibus cōplexionū.

Quibus horis dominētur.

Quibus in quibus purgentur humores.

A cum sanguine vsque ad annos quindecim. Inde
In quibus ætatibus regnent humores. cholera rubea vsque ad annos viginti quinque. Deinde cholera nigra vsque ad annos quadraginta quinque cū maxima parte sanguinis. Hinc vsque ad summam ætatem dominatur phlegma sicut in pueris. Et nota quod quando horū humorū aliquis excrescit: ea hora diei debet principaliter minui in qua regnat.

Quibus nominibus terra nominetur. Cap. V.

Ostquam de quatuor elementis dictum
P est generaliter, & de quatuor hominis humoribus, nunc quoq; aliquid de partibus dicamus: Et primo de terra. Denominatur terra septem nominibus. Terra, tellus, humus, arida, sicca, solum, ops. Terra à terendo dicitur, & totum elementum intelligitur. Tellus quasi tollens fructus, quæ est frugibus apta vel vinetis, fructiferisque arboribus consita. Humus ab humore, quæ est palustris & inarabilis. Arida inaquosa quæ semper feruore solis aret, Lybia. Sicca quæ aliquando compluta cito exB iccatur, vt Iudæa. Solū à soliditate, vt sunt mōtana. Ops, ab opibus, vbi diuitiæ, scilicet aurum & gemmæ abundant, vt in India.

Quòd terra est rotunda, centrum mundi, & oceano clauditur. Cap. VI.

Erræ forma est rotunda, vnde & orbis
T est dicta. Si quis enī in aëre positus desuper eā inspiceret, tota enormitas mōtium & concauitas vallium minus in ea appareret quàm digitus alicuius, si pilam prægrandem in manu teneret. Circuitus autem terræ, centū & octoginta milibus stadiorum mensuratur, quod duodecies mille milaria, & quinquaginta duo computatur. Hoc centrum in medio mundo, vt punctus in medio circuli æqualiter collocatur, & nullis fulcris, sed diuina potentia sustētatur, sicut legitur: Non timetis me, ait domin⁹ qui suspendi terram in nihilo? Fūdata est enim super stabilitatem suam, sicut aliud elementum occupans suæ qualitatis metam. Hæc in circuiC tu oceano, vt limbo cingitur, vt scribitur: Abyssus sicut vestimētū amictus eius. Interius meaPsal. 103. tibus aquarum, vt corpus venis sanguinis penetratur, quibus ariditas ipsius vbique irrigatur. Vnde vbicūque terra infoditur, aqua reperitur.

De quinque circulis, quibus terra distinguitur. Cap. VII.

Vinque autē zonis, id est, circulis quin
Q que, terra distinguitur. Quorū duo extremi sunt inhabitabiles algore: medius inhabitabilis calore, à quo sol nunquam recedit, ad illos nunquam accedit: Medij duo habitabiles hinc ardore, inde frigore temperati. Verbi gratia, si ignis in hyeme sub diuo accenditur, quinque lineas efficere scitur, vnā in medio feruidam, duas circūgelidas, duas intra has temperatas. Qui si vt sol circuiret, quinque nimirum circulos redderet. Ex his circulis prim⁹ septentrionalis, secundus solsticialis, tertius æquinoctialis, quartus brumalis, quintus austrālis nominatur: sed solus solstitialis inhabitari à nobis nosci tur.

De diuisione terræ habitabilis. Cap. VIII. D

Gitur habitabilis zona quæ à nobis in-
I colitur, in tres partes mediterraneo mari dirimitur: quarūvna Asia, altera Europa, tertia Aphrica dicitur. Asia est à septentrione per orientem vsque ad meridiem. Europa ab occidente vsque ad septentrionem. Aphrica à meridie vsque ad occidentem extenditur.

De Asia. Cap. IX.

Sia à regina eiusdem nominis appella-
A tur. Huius prima regio in oriente est paradisus, locus videlicet omni amœnitate conspicuus, inadibilis hominibus: quia igneo muro vsque ad cælum est cinctus. In hoc est lignum vitæ, scilicet arbor, de cuius fructu qui comederit semper in vno statu immortalis permanebit. In hoc etiam fons oritur, qui in quatuor flumina diuiditur. Quæ quidem flumina infra paradisum terra conduntur, sed in aliis regionibus longe diffunduntur. Nam Physon, qui & Ganges in India de monte Orcobares E nascitur, & contra orientem fluens oceano excipitur. Geon, qui & Nilus iuxta montem Athlantem surgens, mox à terra absorbetur, per quā occulto meatu currens in littore rubri maris denuo funditur, Aethiopiam circumiēs per Aegyptum labitur in septem ostia diuisus, magnum mare iuxta Alexandriam ingreditur. Tigris autem & Euphrates in Armenia de monte Perchoatra funduntur, & contra meridiem vergentes mediterraneo mari immerguntur. Post paradisum sunt multa loca deserta & inuia, ob diuersa serpentum & ferarum animalia.

De India. Cap. X.

Einde est India ab Indo flumine dicta,
D quod ad septentrionem de monte Caucaso nascitur, & ad meridiem cursum dirigens, à rubro mari excipitur. Hæc India ab occidente clauditur: & ob hoc indicus ocean⁹ dicitur, in quo est sita Taprobane insula decem ciuitatibus inclyta. Hæc duas æstates & duas hyemes vno anno habet, & omni tempore viret. In hac etiam sunt Chrysa & Argusa insulæ F auro & argento fœcundæ: & semper floridæ. Ibi inueniuntur bdelium & lapis onychinus. Bdellium est arbor aromatica colore nigra magnitudine oliuæ. Onyx est appellatus quod habet in se permixtum eandorem in similitudinē vnguis humani. Græci enim vnguem dicunt onychon. Ibi sunt & montes aurei, qui propter dracones & gryphes non possunt adiri. In India est mons caspius, à quo caspium mare vocatur. Intra quem & mare, gog & magog ferocissimæ gentes à magno Alexandro inclusæ ferūtur, quæ humanis carnibus & crudis bestiis vescuntur. India habet qnadraginta quatuor regiones, populos multos, Garamantes, Orcusas Coatras, quorum sylvæ tangunt æthera. In mō tanis pygmeos duorum cubitorum homines, quibus bellum est contra grues, qui tertio anno pariunt, octauo senescunt. Apūd hos crescit piper, colore quidē albo, sed cùm ipsi serpentes qui ibi abundant, flamma fugati, nigrum colorem trahit de incendio. Item habet macrobios, duodecim cubitorū homines, qui bellant cōtra

Universidad de Deusto
Biblioteca

Gryphes, qui corpora leonum, alas & vngulas præferunt aquilarum. Item agroctas & brachmanas, qui se in ignem mittũt vltro, amore alterius vitæ. Sunt & alij qui parentes iam senio confectos mactant, & eorum carnes ad manducandum parant, isque impius iudicatur, qui hoc facere abnegat. Sunt & alij qui pisces ita crudos edunt & saltum mare bibunt. Sunt ibi & quędã monstra, quæ quidem hominibus, quidã ascribunt bestiis, vt sunt hi qui aduersas habẽt plãtas & octonos in pedibus digitos, & alij qui habẽt canina capita, & vngues adũcos, quibus est vestis pellis pecudum, & vox latratus canum. Ibi quædã etiam matres quæ semel pariunt, & canos partus edunt, qui in senectute nigrescunt, & longa nostræ ætatis tempora excedunt. Sunt alij qui quinquennies pariunt, sed partus octauum annum non excedunt. Ibi sunt & monoculi qui & arimaspi, & cyclopes & sciopodes, qui vno tantum fulti pede, auram cursu vincũt, & in terra positi vmbram sibi planta pedis ere-
H cta, faciunt. Sunt & alij absque capite, quibus oculi sunt in humeris, pro naso & ore duo foramina in pectore, setas habent vt bestiæ. Sũt & alij iuxta fontẽ Gãgis fluuij, qui solo odore cuiusdam pomi viuunt, qui si longius eunt, pomũ secum ferunt: moriuntur enim si prauum fœtorem trahunt. Sunt ibi serpẽtes tam vasti, vt ceruos deuorẽt, & ipsum etiam oceanum transnatant. Ibi enim est bestia Leucotrota, cuius corpus asini, clunes cerui, pectus & crura leonis, pedes equi, ingens cornu bisulcũ, vastus oris hiatus vsq; ad aures, in loco dentium os solidum, vox penè hominis. Item est alia bestia Aẽle, cuius corpus equi, maxilla apri, cauda elephantis, cubitalia cornua habens: quorũ vnũ post tergũ reflectit, cum alio pugnat, illo obtuso aliud ad certamẽ vibrat, nigro colore horret, in aqua & in terra æqualiter valet. Ibi sunt fului tauri versis setis horridi, grande caput, oris rictus, ab aure ad aurem patet. Hi etiam cornua vicissim ad pugnam producunt vel deponunt, omne telum missile duro tergo repellunt, qui si fuerint
I capti nulla possunt arte domari. Ibi quoque est Mãticora bestia facie homo, triplex ordo in dẽtibus, corpore leo, cauda scorpio, oculis glaucis colore sanguinea, vox sibilus serpentum, fingẽs discrimina vocũ, velocior cursu q̃ auis volatu, humanas carnes habẽs in vsu. Ibi sunt etiam boues tricornes, pedes quinos habentes. Ibi quoque Monoceros, cuius corpus equi, caput cerui, pedes elephantis, cauda suis, vnum cornu habens in media fronte armatum, quatuor pedum longum, splendens & mire acutum. Hæc bestia nimis ferox, diros habet mugitus, omne quod obstat, cornu transuerberat, capta potest perimi, non potest domari. In Gange quoque sunt anguillæ trecentorum pedum longæ. Ibi etiam sunt quidam vermes qui instar cãcri, bina habẽt brachia, sex cubitorum longa, quibus elephãtes corripiunt, & vndis immergunt. Indicum quoque mare gignit testudines, de quarum testis capacia hospitia faciũt homines. India quoque magnetem lapidem gignit, qui ferrum rapit. Adamantem etiam qui non nisi hircino sanguine frangi potest.

De Parthia. Cap. XI. K

B Indo flumine vsque ad Tigrim est
A Parthia trigintatribus regionibus distenta. Dicitur autem Parthia à Parthis venientibus à Scythia. Est in ea regio Arachosia ab oppido Arachosa dicta. Est in ea etiã Assyria ab Assur filio Sem nominata, qui eã primus incoluit. Est in ea quoque Media à Medo rege dicta, qui ciuitatẽ construens Mediam nominauit, de qua & regio nomẽ assumpsit. In ea etiam est Persia à Perseo rege dicta, qui ciuitatẽ Persepolim ædificauit, de qua & regio nomen accepit. In hac primũ orta est ars magica. Persia lapidem pyriditem mittit, qui manum prementis vrit, & selinitem cuius candor cum luna crescit & deficit.

De Mesopotamia. Cap. XII.

Tigri flumine vsque ad Euphratem est
A Mesopotamia, à duobus fluuiis græcè dicta, q̃ in medio duũm fluminum sit cõstituta. In hac est ciuitas Niniue, itinere triũ dierũ à Nino rege constructa & nominata. In hac etiam regio Babylonia, à ciuitate Babylone nominata: hanc Nemroth gigas fundauit, sed Semiramis regina reparauit. Cuius muri latitudo est quinquaginta cubitorum: altitudo ducẽtorum cubitorũ: ambitus ciuitatis quadringentorũ octoginta stadiorũ. Centũ portis æreis est firmata, flumine Euphrate per mediũ eius currente irrigua: huius arx Babel quatuor milium passuum alta scribitur: in ea quoq; est Chaldæa in qua primum inuenta est Astronomia: in ea & Arabia, quæ etiã Sabba dicitur, apo tou sabein, id est, sacrificare, vel à fluuio Sabba. In hac thus colligitur. Et in hac est mõs Sinai, qui & Oreb, in quo lex à Moyse scribitur. Iuxta quem vrbs Madiã fuit, in qua sacerdos Ietro præfuit, in ea sunt gẽtes multæ, Moabitæ, Ammonitæ, Idumæi, Sarraceni, Madianitæ, & aliæ multæ. L *De Babylone.*

De Syria. Cap. XIII.

B Euphrate vsque ad mare Mediterra-
A neum est Syria, à quodam Syro rege dicta, in quo est Damascus à Damasco Abraæ liberto constructa & dicta. Ibi & Antio- M
chia ab Antiocho rege cognominata, quę olim Reblata vocata. Est in ea Comagena, puincia. Est & Phœnicia, à phœnice aue, quę sola in hac terra inuenitur, siue à Phœnice rege filio Agenoris dicta: In hac sunt ciuitates Tyrus & Sidõ sitæ. In hac etiam mons Libanus ad cuius radices oritur Iordanis fluuius. Est in ea etiam Palæstina à ciuitate Palæstĩ dicta, quæ nũc Ascalon vocatur. Est in ea & Iudæa à Iuda filio Iacob: de cuius tribu reges erant nuncupati. Hæc etiam Chananæa à Chanaan filio Cham est dicta. In hac est Hierusalem, quã Sem filius Noë
De Hierusalem. constructus, Salem nominauit, sed eam Hiebus filius Chanaan inhabitauit. Vnde à Hiebus & Salem dedit ei nomen rex Dauid Hierusalem, quasi Hiebusalem, quã Salomõ filius eius auro & argento & gemmis decorauit, & Hierosolymam quasi Hierusalemoniam appellauit. Quã à Babyloniis subuersam, Sorobabel reædificauit. Sed Romanus populus funditus deleuit. Hanc postmodum Helius Hadrianus imperator reparauit, & Heliam nominauit.

De Pa-

A *De Palæstina. Cap. XIIII.*

St etiam in Palæstina regio Samaria à ci
E uitate Samaria dicta, quæ nunc est Sebasta dicta: in hac est quoque Galilæa regio in qua est Nazareth ciuitas, iuxta montem Thabor sita, in hac est Pẽtapolis regio à quinque ciuitatibus dicta, in qua olim fuit Sodoma & Gomorrha. In hac est mare mortuum, à quo Iordanis fluenta absorbetur: in hac quoq; Sarraceni à Sara dicti, qui & Agareni ab Agar. Idẽ Hismaelitæ ab Hismaël nuncupati: in hac & Nabathæi à Nabaioth filio Hismaël dicti, quorum gentes sunt duodecim.

De Aegypto. Cap. XV.

Ac superius dictæ regiones ab oriente
H incipiẽtes, recta linea ad mediterraneũ mare extenduntur, quibus versus austrum Aegyptus connectitur, in qua viginti quatuor gentes esse feruntur: hæc in oriente à rubro mari surgit, terminum suum versus occi-
B dentem in Libya figit. Hæc prius Euxia, id est, bona copia dicta, postea ab Aegyptio rege fratre Danai Aegyptus est vocata. Hæc fluuio Nilo vndique cincta in modum deltæ literæ est formata, centum milibus villarum inclyta. Hãc nubes non obscurant, pluuiæ non irrigant, sed Nilus inundans eam fœcundat In hac est pro-
De Thebis. uincia Thebaida à Thebis ciuitate cognominata, quam Cadmus Agenoris filius in Aegyptũ veniens ædificauit, & Thebas secundum illam quam in Bœotia construxit nominauit, regionisque nomen ab illa mutauit. In hac Mauricius principabatur, & ab hac Thebei dicuntur. Huic maxima adiacet solicitudo, in qua olim conuersabatur monachorum multitudo. Cambyses rex Aegyptum superans, ciuitatem condidit, cui nomen Babylon indidit, quæ nunc caput regni illius existit, in hac etiam victor Alexander aliam ciuitatem ædificauit, quam ex suo nomine Alexandriam nuncupauit.

De Caucaso monte.

C *Cap. XVI.*

Vprascriptis regionibus versus Aquilo
S nem annectuntur hæ regiones. Mons Caucasus à caspio mare orientis attollitur, & per aquilonem vergens penè vsque ad Europam porrigitur. Hanc inhabitant Ama-
De Amazonibus. zones fœminæ, videlicet vt viri præliantes. His cohabitant Massagetæ & Colchi & Sarmatæ. Seres est oppidum orientis, à quo est Serica regio, & gẽs & vestis dicta. Post hãc est Bactriana, à Bactrio amne vocata. Hanc sequitur Albania à Candore populi dicta, eò quod ibi albo crine nascantur. huic coniungitur Scythia & Bithynia, aliãs Hunia, quarum gẽtes sunt quadraginta quatuor. Ibi sunt Hyperborei montes. Huic cõiungitur Hircania ab Hircania sylua nominata, in qua sunt aues, quarum pennæ splendent per noctem: cui connectitur Armenia, in qua est mons Ararath, super quem archa Noë post diluuium requieuit, cuius vsque hodie ibi ligna videntur: huic copulatur Hiberia, illi verò Capadocia à ciuitate eiusdem nominis dicta. In hac equæ à vento concipiunt, sed fœtus non amplius triennio viuunt.

De Asia minore. Cap. XVII. D

Sia minor post hanc constituitur, quæ
A penè mari vndique cingitur. In hac est Ephesus ciuitas, ab Amazonibus constructa. In qua requieuit Ioannes euangelista. Prima prouincia Asiæ minoris est Bithynia appellata, in qua est ciuitas eiusdẽ nominis prius Bebricia dicta, post Migdonia, postea à Bithyno rege & Bithynia appellata. In qua est ciuitas Nicæa, in qua magna synodus facta fuit. In hac etiam ciuitas Nicomedia à Nicomede rege
De regionib° Asiæ constructa & dicta. Bithynia quoq; maior dicitur Phrygia, in qua est ciuitas Smirna à Theseo cõstructa. Hãc sequitur Phrygia à filia Europe Phrygia appellata. Hæc & Dardania à Dardano Iouis filio dicta. Huic iũgitur Galatia à Gallis dicta, quos Bithynus rex in auxilium euocauit, & post victoriam eis terrã diuisit. Est in ea ciuitas eiusdem nominis ab eodem constructa. In hac est etiam ciuitas Troia à Troo rege cõ- *De Troia*
E structa & nominata. Hæc & Ilion ab Ilo rege est dicta. Huius Mœnia dicũtur Pergama. Huic adiacent Licoania & Caria, vbi fluit Hermus fluuius, aureis arenis famosus. Inde est Lydia à Lydo rege fatre Tyrrheni appellata. In hac est est ciuitas Thiathyra: deinde est Isauria ab aura qua vndiq; perflatur dicta. Post hanc est Cilicia à ciuitate eiusdẽ nominis nuncupata, quam Cilix filius Agenoris cõtruxit, & ab illa nomẽ regio accepit. In hac est mons Amanus, qui & Taurus, in quo est & Tharsis ciuitas à Perseo constructa, Pauli apostoli inhabitatione gloriosa. Deinde est Lycia, Persidia & Pamphilia. Exinde est Põtus regio multarum gentium, à quo & Ponticum mare appellatur, in quo Ouidius & postea Clemens exilio relegantur.

De Europa. Cap. XVIII.

Ost decursam Asiam, transeamus ad Eu
P ropam. Europa ab Europe rege, vel ab Europa Agenoris filia est nominata. In qua primis versus septentrionem sunt ryphei montes: & Tanaias fluuius à Thanai rege dic- F
tus, & meotides paludes magno mari iuxta Theodosiam vrbem se iungentes. A Tanai fluuio est Scythia inferior, quæ versus meridiem *De Scythia.* vsq; ad Danubium porrigitur. In hac sunt istæ prouinciæ, Alania, Dathia, Gothia. A Danubio vsque ad Alpes est Germania superior quæ *De Germania superiori.* à Germinãdo populos dicitur: versus occasum Rheno, versus aquilonem Albia flumine termi natur. In hac est Sueuia regio à monte suaui dicta: Hæc & Alemania ab Alemãno lacu appellata: hæc & Retia dicta. In hac Danubius nascitur, & 60. præcipuis fluuiis augetur, & in septẽ ostia vt Nilus diuisus ponticũ mare ingreditur. Est in ea Norieus quæ & Bauaria, in qua est ciuitas Ratispona. Est & oriẽtalis Francia, cui cõiungitur Thuringia: quam sequitur Saxonia. Ab Albia fluuio est Germania inferior, quę versus aquilonem oceano excipitur. In hac est Dacia & Norvuegia. A Danubio immo & circa Danubium versus orientem vsque ad mediterraneum mare, est Mesia à Mesium prouentu dicta. deinde Pannonia inferior & vngaria. Inde Thracia à Thyras filio Iaphet dicta.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G Hæc habet Hebrum flumen & vrbem Constã
tinopolim à Constantino constructam & dictã
A mediterraneo mari est Græcia à rege Græ-
co dicta, Oethim olim vocata, & versus austrũ
magno mari terminatur, qui sinus illyricus vo-
catur. Est in ea prouincia Dalmatia à dalam ci-
uitate vocata. Est & Epirus à Pyrrho filio A-
chillis dicta. In Epiro est fons in quo faces accẽ
sæ extinguuntur, & iterum extinctæ accẽdun-
tur. Est & Chaonia à ciuitate eiusdem nominis
appellata, quã Helenus frater Hectoris ædifica-
uit, & ob amorem fratris sui Chaonis Chaoniã
nominauit. Hæc & Molossia à ciuitate Molos-
sa dicta, quam Molossus Pyrrhi filius cõstruxit
& à nomine suo Molossam vocauit. Est & ibi
Helladia ab Hellene rege filio Deucalionis &
Pyrrhæ dicta, ipsa est & Attica ab Atti filia Gre
ci regis, siue ab Attico filio cuiusdam qui quę-
siuit, indigena Græcię ipsa est & vera Græcia.
In hac est ciuitas Athenæ, à Cecrope rege con
H structa. Ibi est Bœotia, à Boue dicta: quia Cad-
mus filius Agenoris illuc veniens bouis ductu,
eũ dũs immolans, Thebas cõstruxit, & prouin-
ciam Bœotiã nuncupauit. De hac Thebani di-
cuntur de alia Thebei. Eadem prouincia dici-
tur & Aonia, à fonte Aone, musis consecrato,
siue à rege Aone. Ibi est Peloponnesus, à Pelo-
pe rege, & à ciuitate eiusdem nominis appellata
Ibi & Tessalia, à rege Tessalo dicta, Ibi & Mace
donia, à Macedone rege appellata. Hec & Ema
thia, ab Ematho rege vocata. In hac est mons
Olympus, qui excedit nubes. In hac & Tessalo
nica, à Tessalo rege filio Græci constructa. Ibi
est & Achaia ab Acheo rege & ciuitate eius no
minis dicta. In hac est Chorinthus à Corintho
filio Orestis dicta. Ibi & Arcadia, quæ & Sitio-
nia, à Sitione rege nũcupata. Arcadia asbestõ la
pidẽ mittit, qui semel accensus extingui nõ po-
I terit. Deinde est Pannonia superior vsq; ad Ap
De Italia. penninũ montẽ. Ad aquilonẽ Histria ab Istro
fluuio, qui & Danubius nominatur. Italia olim
magna Græcia est dicta, postea Saturnia a Satur
no post Latiũ (eò quòd Saturnus pulsus a Ioue
ibi latuit) est dicta. Deinde Ausonia ab Ausone
rege, tandẽ ab Italo rege Siculorũ Italia nomi-
nata: hęc ab alpibus surgit, & in magno mari ter
De Roma minũ figit. In hac est vrbs Roma, a Romulo re
ge constructa & sic dicta. Antiqui ciuitates suas
secundũ præcipuas feras formabant ob significa-
tionẽ. Vnde Roma formam leonis habet, qui
cæteris bestiis quasi rex præest. Huius caput est
vrbs à Romulo constructa. Latericia verò ædifi
cia vtrobiq; dispositа, vnde & Lateranis dicitur
Brundusiũ autem formam cerui, Carthago bo-
uis, Troia equi figurã habuit. Est in italia Tus-
cia prouincia a sacrificiis & thure vocata. Est &
Campania a ciuitate Capua dicta a Capi rege
constructa. Ibi est & Apulia, est & Vmbria, in-
de dicta qđ imbrib⁹ tẽpore diluuij superfuerit,
in iugis Apẽnini mõtis sita. Est & Hetruria ab
Hetrusco rege dicta. Hęc est & tyrrenia a Tyr-
reno fratre Lidi dicta, qui de Meonia venit ad
Italiã. Est & Lãgobardia, a longis bardis voca-
ta. Padus qui & Eridanus Italiæ fluuius, ab A-
penninis montibus oritur, ac mari immergitur
Venetia a Veneto rege prius Henetia dicta, po-
stea Venetia. Gallia a Candore populi dicitur. K
κὰλα enim græcè lac dicitur, Rhenus ab alpibus De gallia
nascitur, & contra aquilonem vergens sinu o-
ceani excipitur. A flumine Rheno est Gallia
Belgica a ciuitate Belgis dicta. Hęc a monte Io
nis surgit & versus aquilonem Britãnicum o-
ceanum incidit. Hæc & Francia a Franco rege
dicta, qui de Troia cum Aenea veniens, Troiã
iuxta Rhenum condidit, & terram Franciam
cognominauit. Hanc versus occidentem exci-
pit Lugdunensis Gallia, quæ & comata ob lon
gas comas est dicta: Quæ versus austrum habet
Narbonensem Galliam a ciuitate Narbona di-
cta, quæ & togata à ógis vestibus dicta est. Ver-
sus occidentẽ Aquitaneã ab aquis Rhodano &
Ligere dicta. Inde est Hispania ab Hispano re-
ge dicta, pri⁹ Iberia ab Ibero fluuio, quę & He-
speria ab Hespero rege dicta, hęc versus occasũ
oceano terminatur. Sũt in ea sex puinciæ Ter- De Hispa
racona, Carthago, Lusitania, Galitia, Betica, nia.
Tingitana. à propriis ciuitatibus dictæ. Cõtra L
Hispaniã versus occasum sunt ĩ oceano hę insu
læ, Britannia, Anglia, Hibernia, Athanatis, cu-
ius terra quouis gentium portata, serpentes pe-
rimit, & insulæ in quibus fit solstitium orcha-
des viginti tres. Scotia, tile cuius arbores folia
nunquam deponunt, & in qua sex mensibus vi
delicet æstiuis est continuus dies, sex Hibernis
mensibus cõtinua nox. Vltra hanc versus aqui-
lonẽ est mare congelatum & frigus perpetuũ.

De Aphrica.
Cap. XIX.

Vropam perambulauimus ad Aphricã
E trãsmigrem⁹. Aphrica ab Apher vno de
posteris Abraæ est dicta. Hæc in orien-
te Indi fluminis surgit, & per meridiem vergẽs
in occidentem tendit. Huius prima prouincia
est Lybia, a regina eiusdem nominis dicta. Hęc
a Parethonia ciuitate, & a montibus Catabath-
mon sumpsit initium, & in aris Philenorum si- M
nit. De hac Lybicũ mare dicitur. Inde est Cy-
renaica a Cyrene ciuitate nominata, sed a regi-
na eiusdem nominis constructa & dicta. Hęc &
Pentapolis a quinque ciuitatibus est dicta: scili-
cet Beronice, Arsinoe, Ptolemaide, Apollonia,
Cyrene, a propriis conditoribus ita dictę. Inde
est tripolis a tribus ciuitatibus dicta, quæ sunt
Occasia Berete & Leptis magna. Post hãc Bisa
ce a duabus vrbibus dicta, id est, a Drumẽto &
Bisantio. Deinde est Ceusis, in qua est magna
Carthago a Didone quæ & Elissa constructa,
& Carthada a Caritho oppido nominata, sed a
Romanis deleta & denuo reædificata Cartha-
go est appellata. Huius muri latitudo fuit septẽ
decim cubitorum. Post hanc Getulia, inde est
Numidia in qua regnauit Iugurtha. In hac est
ciuitas Hyppone, in qua fuit Augustinus epi-
scopus. Inde est Mauritania a nigredine dicta:
μαυρὸς enim græcè est nigrum. In hac est pro-
uincia Sitisensis a Sitifi oppido: alia Cæsaric-
nis a ciuitate Cæsaria dicta. Tertia Tingitanea
a Tingi ciuitate nuncupata. Versus meridiem
verò est Aethiopia ab Aethere dicta. Vna in o-
riente, in qua est vrbs Saba, de qua fuit illa regi
na quę in euãgelio cõmemoratur a domino. Al
tera in occidente, intra quas Garamẽtes sunt a
Garãma

A Garamma ciuitate dicti. Apud quos est fons tã
frigidus diebus vt nõ bibatur, tam feruidus no
ctibus vt non tangatur. Quibus versus orien-
tem cohibitant Troglodytæ qui celeri cursu fe
ras capiunt. Vltra Aethiopiam sunt maxima lo-
ca deserta ob solis ardorem, & diuersi generis
serpentia hominibus incognita. Deinde est ma
ximus oceanus, qui solis calore dicitur feruere
vt cacabus. In extremis finibus Aphricæ ver-
sus occidentem, est vrbs Gades à Phœnicibus
constructa, de qua gaditanum mare dicitur. In
ipso verò oceano est mons altissimus Atlas, vn
de atlanticũ mare nominatur. Atlas autem rex
erat Aphricæ frater Promethei, à quo mons no
men accepit, quia in eo residẽs astrologiam de-
scripsit, vnde & cælum sustinere dicitur.

De insulis maris. *Cap.* XX.

Eragratis Aphricæ finibus, ad insulas
P maris tendamus. Insulæ sunt dictę, quasi in Salo sitæ. In mediterraneo mari est
B Cyprus insula contra Syriam, à Cypro ciuita-
te dicta. Hæc & Paphus dicitur à ciuitate eius-
dem nominis. Creta à Creto rege dicta. Hęc &
Centapolis à centum vrbibus nũcupatur. Hęc
sita est contra Lybicum mare, quod & Hadria-
ticũ, ab Hadria ciuitate dicitur. Abidos est in-
sula in Hellesponto in Europa. Hellespontus
ab Helle virgine dicitur. Cous insula Atticæ.
Cyclades dicuntur, eò quòd in rotundo sint po
sitæ, κύκλος enim græcè dicitur orbis. Sũt enim
quinquaginta quatuor contra Asiã positæ. Ha-
rum prima Rhodos à ciuitate eiusdem nominis
dicta ad orientem est posita. In hac fuit olim æ-
reus colossus septuaginta cubitorum altus. Te
nedos ad septentrionem posita, à ciuitate Tene
& eius constructore eiusdem nominis est dicta
Carpathos ad meridiem ipsius contra Aegyp-
tum posita: vnde carpathium mare & carpathię
naues. Cytherea ad occasum est sita, à Cythero
mõte dicta: hæc & porphiris dicitur. Delos in
medio Cycladum sita, à ciuitate eiusdem nomi
nis dicta. Hæc tempore diluuij sub Ogygio fa-
cti primo cõparuit. Vnde & Delos nomen ce-
pit: quia δῆλος manifestum sonat. Hæc & Orty-
C gia dicitur ab ortygometris, id est, coturnicib⁹
quæ primum ibi visæ sunt. Icaria insula à puero
Cretensi naufrago est dicta, à quo Icarium ma-
re dicitur. Naxos insula Dionysij, qui & Bac-
chus. Melos quæ est storia rotũda insula. Paron
à ciuitate eiusdem nominis dicta, à Paro Iaso-
nis nepote constructa. Hæc gignit candidissi-
mum marmor quod parium dicitur, & sardium
lapidem. Cydon est insula in qua mastix nasci-
tur. Samos insula à Samo ciuitate dicta in ægeo
mari est sita. De hac fuit sybilla, & Pythagoras,
& Iuno. In hac fictilia vasa sunt reperta. Sicilia
à Siculo rege fratre Itali dicta prius Sicania à Si
cano rege cognominata contra Italiã sita. Hæc
& Trinacria à tribus montibus montibus acri
bus dicitur. In hac est mons Aetna: cuius sul-
phurea æstunat incẽdia. In hui⁹ freto est Scyl-
la & Charibdis. In hac olim erant cyclopes, in
hac fuẽta est comœdia. Aeoliæ insulę ab Aeolo
rege dictæ iuxta Siciliã positæ: hæ & vulcaniæ
quia incendio sunt plenæ. Sunt enim nouẽ ste-
chades insulæ, contra Massiliam sitæ. Sardinia
à Sardo rege Herculis filio dicta, contra Numi D
diam sita est. In hac nec serpẽs, nec lupus gigni De sardi
tur. In ea solisuga animal, vt aranea morsu ho- nia.
minem perimens. In ea est herba similis apiastro
quæ comedentibus rictus cantrahit, & quasi ri-
dentes interimit. In hac sunt fontes calidi infir
mis medelam, furibus inferentes cæcitatẽ. Cor
sica à Corsa muliere dicta, contra Liguriam sita
quæ primitus taurum suum quæsitura illuc ve-
nit, & referens loci fertilitatẽ à Liguribus inha
bitari cœpit. Hæc & Cyrne à Cyrno Herculis
filio est dicta, quia ab eo est inhabitata. Ebusus
insula contra Hispaniam, hanc fugiunt serpen-
tes. Ibi est colubratia plena anguibus. Ibi & Ba
leares insulæ, vbi inuentæ sunt fundæ. Gorgo-
nes insulæ sunt in oceano iuxta Atlantem, in
his olim habitauerunt Gorgones. iuxta has hes-
peridum hortus, in his insulis oues albi velleris
abundant, quæ ad purpuram optime valent: vn
de fabulosè dicitur auream lanã habuisse. Μῆλον E
enim dicitur ouis. Vltra has fuit illa magna insu
la, quæ Platone scribente cum populo est sub-
mersa, quæ Aphricam & Europam sua magni-
tudine vicit, vbi nunc est concretum mare.
Meroe insula est in Nilo flumine in capite,
Aethiopiæ, in qua absumitur vmbra in æsta-
te. In hac est lignum hebenum. Iuxta hanc est
ciuitas Syene, in qua est puteus à philosophis
factus sexaginta cubitorum altus, in cuius fun-
dum splendet sol recto gradu in Iunio mense.
Est & quædam oceani insula dicta perdita, a-
mœnitate & fertilitate omnium rerum præ cæ
teris longe præstantissima, hominibus incogni
ta, quæ aliquando casu inuenta, quæsita postea
non est reperta, & ideo dicitur perdita. Ad hãc
fertur Brandanus venisse.

De inferno vbi sit. *Cap.* XXI.

Nsulas circumiuimus, nunc inferna pe
I tamus. Infernus ideo dicitur, quia infe-
rius est positus. Sicut enim terra est in
medio aëre, ita est infernus in medio terræ.
Vnde & nouissima terra dicitur. Est autem lo-
cus igne & sulphure horridus, inferius dilatat⁹
superius coangustatus. Hic lacus vel terra mor
tis dicitur, quia animę illuc descendentes vera- F
citer moriuntur. Hic & stagnum ignis dicitur,
quia vt lapis mari, ita animę illuc immerguntur
Hic terra tenebrosa vocatur, & fumo & nebula
fœtoris obscuratur. Hic terra obliuionis nun-
cupatur, quia sicut ipsi obliti sunt dei, ita eorum
obliuiscitur misereri deus. Λήθη græcè, latinè o-
bliuio dicitur. Hic dicitur tartarus ab horrore
& tremore quia ibi est fletus & stridor dentiũ.
Hic & gehẽna, id est, terra ignis nominatur. γῆ
enim terra dicitur, cuius ignis comparatione,
noster ignis vmbra esse dicitur. Huius profun-
ditas & recessus dicitur erebus, draconibus &
& igneis vermibus plenus. Huius os patens di-
citur barathrũ, quasi atra vorago, vel ideo quòd
graue punit. Hic & orcus dicitur, quia est loc⁹
prorsus insatiabilis. Hic & acheronta, quia est
sine lætitia, Huius loca fœtorem exalantia, dicũ
tur acheronta, id est, spiracula subaudi immun-
dos spiritus emittentia. Hic etiam dicitur Stix,
quod latinè sonat tristitia. Phlegetõ est fluuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

G infernalis ob vicinitatẽ ignis & sulphuris, fœtore & ardore horribilis. Sũt & alia multa loca, siue in terris, siue in insulis pœnalia, aut frigore, aut ventis horrentia, aut igne & sulphure iugiter feruentia.

De aqua. Cap. XXII.

I Gnea inferorũ loca perspeximus ad refrigerium aquarum cõfugiamus. A qua quæ secundum elementũ ponitur, ab æqualitate dicitur. Vnde & æquor quod sit planũ hoc in mari colligitur, in flumina diffunditur, in fontes diuiditur, per amnes connectitur, per terras dissipatur, per aëra attenuatur. Totã terram cingit, omnes regiones & prouincias diuidit. Huius immensa profunditas dicitur abyssus, quasi abest fundus. Habet tamẽ fundũ quãuis nimis profundũ. Oceanus dicitur quasi zonarum limbus. Quinque enim zonas mundi in modũ limbi ambit. Æstus oceani, id est, accessus & recessus lunam sequitur: cuius aspiratione retro trahitur, & eius impulsu refunditur.

H Quotidie autem bis effluere & remeare dicitur vel videtur. Cùm luna crescente crescit, & cum decrescente decrescit. Cùm luna est in æquinoctio, maiores oceani fluctus surgunt ob vicinitatẽ lunæ, cùm in solsticio minores ob longinquitatem eius, per decem & nouẽ annos à principio motus & paribus incrementis, vt luna reuertuntur. Anti postis verò, id est, vorago in oceano, in exortu lunæ maiori æstu fluctus inuoluit & reuomit. Hæc autem vorago quæ totas aquas & naues absorbet & reuomit, hinc fit a-
De abyssо byssus est autem in terra abyssus profundissima, de qua scribitur. Rupti sunt fontes abyssi
Gene.7. magnę. Iuxta hanc sunt cauernosa loca & speluncæ latè patentes. In his venti de spiramine aquarum concipiuntur, qui etiam spiritus procellarum dicuntur, & hi suo spiramine aquas maris per patentes terrarum cauernas introrsus in abyssum attrahunt, & ea exundante iterum magno impetu repellunt. De his ventis fit
De terre motu. etiam terræ motus. Nam venti concauibus locis inclusi, dum erumperere gestiunt, terribili
I tremore terram concutiunt, eamque tremere faciunt. Hinc etiam fit terræ hiatus, dum loca cauа continuis aquis fragilia ventis concussa rumpuntur, & introrsus cadentia in hiatum aperiũtur, de quibus multæ ciuitates deuoratę leguntur. Hoc est autẽ in terra tremor, quod in nubibus tonitruũ. Hoc hiatus quod ibi fulmẽ. Fiũt autẽ cum terræmotu inundationes maris, codẽ videlicet spiritu insusi, vel residentes sinu recepti. Vnde tellus Siciliæ, quę cauernosa est & sulphure ac bitumine strata, ventis penè tota & ignibus patet spiritu introrsus cum igne cõcertante, multis sępe locis fumum vel vaporem vel flãmas eructat, vel etiam vento acrius iucumbẽ
De Aetna monte. te, arenarum lapidũque moles excitat. Inde mõtis Aetnæ, ad exẽplum gehẽnæ ignium tã diutinum durat incendentium, quod insulârũ incolæ dicunt vndis nutriri, dũ aquarũ concursus spiritũ in profundum secum rapiens, tãdiu sũffocat donec venis terræ diffusis fomenta ignis accendat. Hic etiã scyllij canes latrare fingũtur
De Scylla dum procul naui gantes vndarum tremore terrẽtur, quas sorbente voragine collidit æstus. Simili de causa in aliis etiam terris incendium surgit K
& gehennam præostendit. Sicut calor de igne, ita frigo naſcitur de aqua. Vnde extremæ partes oceani, rigido gelu & perpetuo frigore horrẽt, quia calore solis carent. Pars autem oceani quæ medium orbem diuidit: ideo iugiter calore feruet, quia solis iter super se habet. Oceanus fluuiorum occursu non augetur, quia fluenta dul-
De aquis dulcibus. cia, partim salsis vadis consumuntur vel ventis aut vapore solis arripiuntur, partim per occultos meatus in suos amnes reuertuntur. Ocean⁹ idcirco perdurat salsus tot fluminibus ac pluuiis irrigatus: quia exhausto à sole dulci tenuiq; liquore, quem facilius ignea vis contrahit, amnis asperior, crasiórque relinquitur: ideo summa pars maris vnda est dulcior, profunda amarior. Lunæ autẽ alimentũ est in dulcibus aquis, solis verò in amaris. Mare rubrũ de oceano exit
De mari rubro. sed rubeum colorem de terra trahit, quæ tota sanguineo colore rubet, ac vicina littora inficit L
Mare dicitur quod sit amarum, hoc per venas terræ occulto meatu duscurrit, amaritudinẽ in terra deponit, dulce in fontibus erumpit, in seipsum iterum refluit, vt scribitur: Ad locum vn Eccle.1. de exeunt flumina reuertuntur, vt iterũ fluant. Omnia flumiua intrant in mare, & mare nõ redundat. Dicitur tamen quòd aquę natura sit duplex scilicet salsa & dulcis. Salsa maris & grauior, dulcis fontium & fluminum & leuior. Et cũ legatur, quòd deus fontem in paradiso produxerit, & in quatuor diuidens, totã terrã in quatuor mũdi partibus rigare præceperit. Dicitur quòd eruptio omniũ fontium vel fluuiorũ dulcis aquæ de illo fonte, vel fluuiis illis decurrat, & in matricem abyssum eiusdem fontis refluat Quæ licet vniuersa maria influat, amaris tamen aquis non commiscetur, sed vtputa leuis super graues aquas labitur & in occultum cursum suũ reuertitur. Hinc est quòd mare non redundat, cùm omnia flumina intrent illud, sed & suprema maris vnda nõ est adeo amara, quàm ea quæ in imo est posita. Quòd fontes in hyeme sunt calidi, in æstate autem frigidi, hæc causa est: In æstate calor aëris repellit frigus in terrã, & inde fit aqua frigida, in hyeme autem frigus aeris M
pellit calorem in terram, & inde fit aqua calida. Et cùm aqua omnis aut dulcis sit aut salsa, vidẽdum est vnde quædam erumpat calida vel putrida. Sunt quidam specus subterranei naturaliter sulphure pleni, in his cùm ventus ex-
De locis sulphureis cipitur eius afflatu sulphur accenditur, quod incendium etiam eructuant quædam loca, vt fit in Sicilia. Cùm ergo aqua per hæc ignea loca currit, colorem & fœtorem inde trahit, & si prope hunc locum erumpit flammiuoma ebullit. Si autem longius recesserit, vix tepescit, deinde penitus frigescit. Sunt alia loca serpentibus plena, quæ vicinam aquam inficiunt veneno, quæ dum de terra exurgit, bibentes interimit, vt fons quem Styx facit. Quòd aqua De mortuo mari maris mortui à ventis non mouetur, & in se nihil viuere patitur, fit ex fontibus bituminis: quibus ædificata est turris Babel. Bitumnis autem natura resistit aquæ, quæ non diuiditur De piscibus & auibus. nisi menstruo sanguine. Pisces & aues ideo in aquis commorantur, quia de his facti leguntur.

Quòd

A Quòd autẽ aues in aere volant, & in terra habitant, ideo fit: quia & aer est humidus vt aqua, & terra est aqua permixta. Quòd verò quędam animalia de terra creata in aquis possunt morari, vt sunt crocodili & hippotami, hoc ideo fit: quia aqua est terræ valdæ permixta. Cùm in nocturna nauigatione æs, scintillat, & ad remos tempestas se eriget, & cum delphini vndis sæpe insiliunt, quo illi feruntur inde venti exurgunt, & cùm nubes discussæ cælum operiunt, de profundis emergimus. modo scriptoriam pennam in aera suspendamus.

De aere. Cap. XXII.

Er est omne quod inani simile à terra
A vsque ad Lunam conspicitur, de quo & vitalis spiritus hauritur. Et quia est humidus: ideo in eo volant aues, vt in aqua natant pisces. In hoc cõmorantur dæmones, cùm tormentis diẽ iudicij præstolantes, ex quo sibi eorpora assumunt, dum hominibus apparent. De
De vẽtis. B hoc procreantur venti. Ventus enim est aer cõmotus & agitatus, & nihil aliud quàm aeris flatus. Qui in duodecim diuiditur, & quisque proprium vocabulum sortitur. De quibus quatuor sunt cardinales, alij illorũ collaterales. Primus cardinalis Septẽtrio, qui & aparctias, frigora faciens & nubes. Huius dexter circius qui & Trascias, faciẽs niues & grandines. Eius finister est Aquilo, qui & Boreas cõstringens nubes. Secũdus cardinalis Subsolanus, qui & Apeliotes, tẽperat⁹. Cuius dexter Vulturnus qui & Ceeyas, cuncta desiccãs. Eius finister est Eurus nubes generans. Tertius cardinalis est Auster, qui & Notus, humorẽ, calorem & fulmina gignẽs. Huius dexter Euro Auster, calidus. Eius finister Euronotus, temperatus. Australes venti faciunt maiores tẽpestates in mari, quia ex humido flant. Quartus cardinalis est Zephyrus, qui & Fauonius, hyemem resoluens, floręsque producẽs. Huius dexter Aphricus, qui & Libs, tempestatem & tonitrua generans & fulmina. Eius finister chorus, qui & Argestes, in Orientę nubila, in India faciẽs serena. Extra hos sunt
C duo venti, Aura & Altanus, Aura in terra, Al-
De nubibus. tanus in pelago. Venti suo spiramine aquas in aera trahunt, quæ conglobatæ in nubes densantur. Dicuntur autem nubes, quasi nymborum naues. Quibus dum venti inclusi erumpere nituntur, magno murmure concrepant, & nubibus collisis ignem terribilem excutiunt. Cre-
De tonitruis & fulminibus. pitus ergo nubium & ventorum est tonitruus. Ignis inde excussus est fulgur, qui ignis ideo quæque penetrat quæ tangit: quia & nostro est subtilior, & magna vi ventorum impellitur. Ab Aquilone fulgur, & ab Euro tonitruus, ab Aphrico tempestas, ab Austro flatus æstum protendit. Arcus in aere quadricolor ex sole & nubibus formatur, dum solis radius cauę nubi immissus, repulsa acie in solem restringitur, sicut dum sol in vas aqua plenum fulget, splendor in tecto redditur. De cælo igneum, de aqua purpureum, de aere hiacynthinum, de terra trahit colorẽ gramineũ. Imber ex nubibus descendit.
De imbre. Dũ enim guttulę in maiores guttas coeũt, acris amplius natura non ferẽte, nunc vento impellente, nunc sole dissoluente ad terras dilabuntur. Lenta autẽ & iugis defluxio pluuia, repen- D
tina & præceps nymbus vel imber vocatur. Quæ licet de amaris aquis maris sit hausta, de solis igne decocta in aere dulcescit, vt marina aqua humo infusa dulcem saporẽ sumit. Stillæ De grandine. pluuiæ vẽtis & frigore conglaciatæ in aere coagulãtur, & in lapillos grandinis mutãtur. Nix De niue. aquarum vapore, necdum densato in guttas, sed gelu præcipiente formatur, quę in alto mari nõ cadit. Ros de aere venit, quando aquis grauatus De rore. rigore noctis & Lunæ splendore distillat. Si ve hementius est frigus noctis, ros in pruinam ver De pruina. sus candidior gelu inalbescit. Nebula fit dum humidæ exhalationes vaporaliter in aera tra- De nebula. huntur, vel radiis solis ad terram repelluntur. Fumus enim ascendit de aqua. Omne nanque De fumo. corpus constat ex quatuor elementis. Lignum autem est corpus quod igni iniectum cùm fuerit, ignis materies quæ ei inest ardet. Terræ verò materies vertitur in cinerem. Aeris & aquæ materies per fumum euanescit in aerem. Ideo autem est amarus, quia natura aquæ est salsa, si- E
ue quia terræ permixta. Quòd in noctibus vidẽ tur stellæ cadere, non sunt stellæ, sed igniculi à De stellis quæ vidẽ tur cadere. flatu ventorũ ab æthere in aerem tracti, & mox in madido aere extincti. Pestilentia nascitur ex aeris siccitate, vel calore, vel tempestate corrupta, qui spirando vel ædendo perceptus, luem De pestilentia. mortemq; generat. Hoc totum quod diximus infra Lunã in aere fit, superius verò semper serenum existit. Aerem transuolauimus iam in ætheris ignem conscendamus.

De igne. Cap. XXIII.

Gnis qui quartum elementum conseri
I bitur, quasi non gignens dicitur: à Luna vsque ad firmamentum extenditur. Is tantum est aere subtilior quantum aer aqua tenuior, aqua terra rarior. Hic etiã æther quasi purus aer dicitur, & splẽdore perpetuo lætatur. De hoc angeli corpora sumunt, cùm ad homines missi veniunt. In hoc septem stellæ singulis circulis contra mundum feruntur, & ob vagum cursum, planetæ, id est, erraticæ dicuntur. De planetis. Hæ immensa celeritate firmamenti ab Oriente F
in occidentem raptantur, tamen naturali cursu contra mundum ire comprobãtur, sicut musca si in rota molendini circumferetur, ipsa tamen proprio motu contra reuolutionem eius ire videtur. Hę nunc inferius, nunc superius propter obliquitatem significri vagãtes, radius autẽ solis præpeditæ anomalæ vel retrogradæ vel stationariæ fiunt. Luna sicut est à diuinis omnib⁹ vlti matin omnibus in nostris terrenisq; oĩbus prima. Luna est primus planetarũ & minima stella De Luna. rũ. Sed ideo maior cæteris videtur, quia proxima terræ in primo circulo fertur. Huius corpus est globosum, natura igneũ, sed aqua permixtũ. Vnde & ppriũ lumẽ nõ habet, sed ĩ modũ speculi à sole illuminatur: & ideo luna quasi lucina ..à luce nata noĩatur. Quòd autẽ quasi nubecula ĩea videtur ex aqua natura creditur. Dicitur De macula Luna. enim, si aqua permixta non esset, terrã vt sol illustraret, immo ob vicinitatem maximo ardore vastaret. Globus nãque eius fundo est amplior. Licet ab altitudine sui circularis videatur vix modio maior. Luna lucet ea parte qua soli est

p v oppo-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G opposita, ea autem parte est obscura, qua à sole est auersa. A sole verò lõgius remota lucet tota. Non enim crescit vel minuitur, sed obiectu terræ, lumine quod à sole accipit viduatur. Hęc licet quotidie violentia firmamenti ab Oriẽte in Occidentem feratur, tamen contra mundũ nitens, omnia zodiaci signa 27. diebus peruagatur, circulum autem suum, in 19. annis perãbulare affirmatur. Luna quarta si rubeat quasi aurũ ventos ostendit, si in summo corniculo maculis nigrescat, pluuidum mensis exordium, si in medio, plenilunium serenum. Secundus planeta est Mercurius, qui & Stilbon, forma globosus, natura igneus, lunam magnitudine vincens, lumen à sole accipiens, signiferum trecentis triginta nouem diebus percurrens. Tertius planeta est Venus, qui & hesperus, Auroręq; & Cephali filius, Lucifer & Vesper, rotundus & igneus, contra mundum nitens vt Mercurius, signiferum percurrens trecẽtis quadraginta octo diebus. Quartus planeta est Sol, inde dictus quòd solus luceat cæteris stellis obscuratis, vel quòd sit super omnia lucens, forma sphæricus, natura igneus, magnitudine octies terram vincens, omnibus stellis lumen præbens: hic ab Oriente in Occidentem impetu firmamenti fertur, sed contra mundum nitens per totum zodiacũ trecentis sexaginta quinque diebus graditur: circulum autem suum vigintiocto annis perambulare traditur. Huius præsentia diem, absentia verò eius noctem efficit. Sicut enim tota die super terram, sic tota nocte lucet sub terra. Aquilonarem partem cæli peragrans, facit nobis longos dies & æstatem: Australem verò percurrẽs, inducit nobis breues dies & hyemem. Sol in ortu suo maculosus, vel sub nube latens, pluuialẽ diem præsagit. Si pallidus tempestuosum. Si cõcauus videtur: ita vt in medio fugiens radios ad Austrum & Aquilonem emittat, tempestatem humidam & ventosam. Si pallidus in nigras nubes occidat, Aquilonarẽ ventum. Quintus planeta est Mars, qui & pyrous, globosus, igne feruidus, percurrit signiferum duobus annis. Sextus planeta est Iupiter qui & phænon, rotũdus, temperatus, zodiacum peragrans duodecim annis. Septimus planeta est saturnus, qui & Phaeton, sphæricus, gelidus, contra mundum, vt inferiores regiones gradiens, signiferum triginta annis percurrens: In exortu Saturni, post triginta annos, qui imaginem de ære fuderit, loqui vt hominem probat. Omnes autem post quingentos & triginta duos annos circuios suos peragunt, & eosdem vt prius repetunt. A terræ centro absides, id est, circuli planetarum altissimæ sunt. Saturno in scorpione, Ioui in virgine, Marti in leone, Soli in geminis, Veneri in sagittario, Mercurio in capricorno, Lunæ in ariete. Medius omnibus partibus, & ecõtrario à terræ centro humilimæ atq; proxime suus cuique color est. Saturno candidus, Ioui clarus, Marti igneus, Lucifero pallens, Hespero resulgens, Mercurio radians, Lunæ blandus, soli ardens. Mutant autem colores à propinquis circulis. Nam frigidior in pallorem, ardentior in ruborem, ventosus in horrorem · acrior in obscuritatem. Signifer, id est, circulus duodecim signorum diuiditur in duodecim partes per latum. Sub his feruntur septem planetæ. Sol sub mediis tantum duabus. Luna per totum latitudinem. Venus excedens cũ binis partibus. Mercurius sub septem partibus, duabus in medio, tribus, duabus infra. Mars sub quatuor mediis. Iupiter sub media & supra eam duabus. Saturnus sub duabus mediis, vt sol. Hi etiam septem orbes cum dulcisona harmonia voluuntur, ac suauissimi concentus eorum circuitione efficiuntur. Qui sonus ideo ad nostras aures nõ peruenit, quia vltra aërẽ fit, & eius magnitudo nostrum angustum auditum excedit. Nullus enim sonus à nobis percipitur, nisi qui in hoc aëre efficitur. A terra autem vsque firmamentum cælestis musica mensuratur, ad cuius exemplar nostra musica inuenta affirmatur. In terra nanque si, scilicet: In Luna A. In Mercurio B. In Venere C. In Sole D. In Marte E. In Ioue F. In Saturno G. In signifero ponitur, profecto mensura musicæ inuenitur. Vnde à terra vsque ad firmamentum septem toni numerantur. A terra enim vsque ad Lunam est tonus. A Luna vsque ad Mercurium est semitonium. A Mercurio vsque ad Venerem semitonium. Inde vsque ad solem tria semitonia. A sole vsque ad Martem tonus. Inde vsque ad Iouem semitonium Inde ad Saturnum semitonium. Inde ad signiferum tria semitonia, quæ simul iuncta septem tonos efficiunt. Tonus autem habet quindecim milia 600.25. miliaria. Semitoniũ verò 7. milia, d.ccc, 12 miliaria & semissem. Vnde & Philosophi nouem musas finxerunt, quia à terra vsque ad cælum nouem consonantias deprehenderunt: quas homini naturaliter insitas inuenerunt. Sicut enim hic mundus septem tonis, & nostra musica vocibus septem distinguitur: sic compago nostri corporis septem modis conũ gitur, dum corpus quatuor elementis, anima tribus viribus copulatur, quæ musica arte naturaliter reconciliantur: vnde & homo microcosmus, id est, minor mundus dicitur, dum sic cõsono numero cælesti musicæ par cognoscitur. A terra vsq; ad Lunã sunt 126. stadia, quæ sunt quindecim milia. d. 25. miliaria. A Luna vsque ad Mercurium, septem milia. d. ccc. 12. miliaria & semissem. Inde ad Venerem tantum. Inde ad Solem viginti tria milia. cccc. 36. miliaria. A Sole ad Martę, quindecim milia. d. c. 25. miliaria. Inde ad Iouem, septem milia. d. cccc. 12. miliaria. Inde ad Saturnum tantum. Inde ad firmamentum, triginta tria milia. cccc. 36. miliaria, sunt itaque à terra vsque ad cælum, centum milia, & nouẽ milia, & trecẽta septuaginta quinq; miliaria.

De Mercurio. *De Venere.* *De Sole.* *De Marte* *De Ioue.* *De Saturno.* *De colori bus planetarum.* *De zodiaco.* *De harmonia.* *Distantia sphærarũ*

De cælo. XXV.

I Gnem per globos planetarum transcendimus, nunc cælestia penetremus. Cælum dicitur quasi cala helios, id est, domus solis, vel quasi vas cælatum, quia est stellis insignitum. Est autem cælum subtilis igneæq; naturæ rotundum, & à centro terræ æquiis spaciis vndique collectum. Vnde & connexũ mediumque vbique cernitur, & inenarrabili celeritate quotidie circumagitur. Cælum si vespere rubet serenum diem, si mane tempestuosum

A significat. Duæ sunt ianuæ cæli, oriens qua sol exit, occidẽs qua sol reuertitur. Climata, id est, plagę cæli sunt quatuor. Orientalis ab ortu solstitiali ad brumalem. Australis inde ad occasum brumalem. Occidentalis exhinc vsque ad solstitialem. Septentrionalis ab occasu solstitiali vsque ad ortum eiusdẽ. Oriẽs ab ortu solis. Occidens ab occasu eius vocatur. Meridies quasi media dies dicitur. Septentrio autem à septem stellis appellatur. Triõ dicitur bos quasi terion, inde Septentriones quasi septem teriones. i. boues. Hæ plagæ græcè dicuntur, anatoles, disis, arctos, mesembria, de quibus nomen Adam qui est minor mundus componitur. Superius cælũ firmamentum dicitur, eo quòd sit inter medias aquas firmamentũ. Hoc est forma sphæricum, natura aquarum aqueum, stellis vndique versim ornatum, ex aquis instar glaciei, imo crystalli solidatum: vnde & firmamentum dicitur. In hoc sunt duo poli, à poliendo dicti. Vnus Borialis, qui à nobis semper videtur. Alter Australis, qui nunquam à nobis cernitur quia in deuexo orbe positi, terræ tumore impedimur. In his cælum, vt rota in axe voluitur. Cælum est vndique stellatum, sed ideo in die non apparent stellæ: quia fulgore solis victæ latent, sicut sol nube tectus nobis non lucet. Stella quasi stans luna dicitur. Stant enim stellæ firmamento infixæ & non cadunt, eo mira celeritate currente. Vna autem dicitur stella, sed multæ stellæ simul astrum vel sydus. Sydera dicuntur à considero, eò quòd nauigantes vel itinerantes ea considerent. Sunt autem omnes stellæ rotundæ & igneæ, quarum dispositio soli deo cognita est. Vnde: Qui stellas numerat, quarum quoque nomina solus. Signa, potestates, cursus, loca, tempora nouit. Sapientes verò mundi nomina animalium vel hominum eis imposuerunt, vt ab hominibus dignosci possint.

De clima tibus. *De firmamento.* *De polis.* *De stellis* *De forma stalarum*

De duodecim signis zodiaci. Cap. XXVI.

I N medio firmamẽti sunt duodecim signa per transuersum dispositа, æqualiter per circuitum distincta. horũ dispositio græcè dicitur zodiacus, latinè signifer: eò quòd fert signa quæ animalium habẽt nomina. Zodion enim græcè, latinè dicitur animal. Primum signũ est Aries, constans ex pluribus stellis. Secundum fabulam is est qui aureo vellere phryxum & hellen trans mare ad Colchos vexit, qui intra sydera translatus est. Pro signo autem ponitur, quia sicut Aries tota ęstate in dextero latere, ac tota hyeme in sinistro cubat, sic sol sub illo signo gradiens dextram cæli partem perambulat. Secundum est Taurus ob id quòd Iuppiter in raptu Europæ, in taurũ est versus, & intra sydera translatus. Ob significationem autem quòd sub illo signo positus radios suos, vt cornua fortius erexit, & terrã arabilẽ reddit. Tertium sunt gemini, scilicet Castor & Pollux, filij Iouis à Troia reuersi, & intra sydera trãslati sunt. Pro signo autem ponitur, quia sub hoc signo dobus diebus amplius quàm sub aliis moratur. Quartum est Cancer, qui maximus Herculem percussit, dũ Hydram Lernæ occidit, & ideo sydera promeruit. Significat autem quòd sicut Cancer retrocedit, sic sol ad illud signum veniens cursum suum retroflexit. Quintum est Leo, qui maximus ab Hercule occisus intra sydera est translatus. Designat autem quòd sicut Leo in anteriori parte calidæ naturæ, in posteriori est frigidæ, ita sol in illo signo Augustum mensem prius facit calidum, ac postremo teptidum. Sextum est Virgo, scilicet Erigone, filia Icari sacerdotis intra astra rapta. Ob signum autem ponitur, quia sicut virgo non parit, sic September illius signum mensis nihil gignit. Septimum est de Libra, quem tenet Virgo, scilicet Astrea Astrei regis filia, ob æquitatem iustitia dicta & intra sydera translata. Merita hominum pensat, & in Libra Ioui repræsentat. Hæc pro superiore Virgine ponitur. Signat autem quòd sol æquinoctium faciat, cùm sub illo signo ambulat. Octauum est Scorpio, qui maximus Orionem percussit dum bestias terræ occideret, & ob terræ gratiam astra meruit. Pro signo autem grandinum ponitur quæ illo mense, videlicet Nouembre, in quibusdam terris: crebius fiunt. Nonum est Sagittarius, qui & arcitenens, scilicet Alcon Cretensis, qui Scorpionem qui filium suum rapuit, sagittauit, nec filium tetigit: & ideo sydera meruit. Designat autem erebros fulminum ictus, qui in Decembre contingunt in aliquibus locis. Quòd in ferina membra definit, significat quòd tunc sol infera petat. Decimum est Capricornus, qui Iouem paruulum à patre proiectum capra clam aluit, quam ipse post intra sydera transtulit. Est autem significatio q; sicut capra alta petit, ita sol, tũc ad alta cęli cõscendit. Extrema eius pars desinit in piscem, designat finem illius mensis esse pluuialem. Vndecimum est Aquarius, scilicet & Ganimedes de Troi regis filij, Iouis amasius, ab ipso intra astra locatus, & pincerna deorum factus. Significat autẽ quòd solutis niuibus vndosum est illud tempus. Duodecimũ est Pisces, cùm dij Typhœum gigãtem insequẽtem fugerent in Aegyptum, Venus & Cupido filius eius versi in pisces latuerunt in aquis. Cũque homines diu pisces deuitarẽt, ne forte deos deuorarent, illi duo traslati sunt inter sydera. Secundum alios dicitur, quia hoc tempore fit generatio & confricatio piscium, quia tunc naturaliter coëunt potius quàm in alio tempore suo genere coëundi, designat verò illud tẽpus esse pluuiale.

De Leone. *De Virgine.* *De Libra* *De Scorpione.* *De Sagittario.* *De Capricorno.* *De Aquario.* *De Piscibus.*

De hyadibus. Cap. XXVII.

S Vnt aliæ stellæ quæ dicuntur hyades, quasi pluuiales. Hyam enim græcè, latinè pluuia. Vnde latinè dicuntur succulæ à succo. Sunt autem quinque stellæ in frõte tauri. Pleiades dicuntur quasi plures. Pleion enim plura. Sunt nanque septem stellæ in genu tauri. Fuerunt autem filiæ Athlantis regis & Pleionæ. A patre autem Athlantides. A matre Pleiades quasi pluides, ab insula Hesperides. Hæ autem Vergiliæ dicuntur, quia verno tempore oriuntur. Ex his vna fuit Maia Mercurij mater. A dextris zodiaci versus Aquilonẽ sunt hæc signa iuxta axem arcton scilicet plaustrum, quod sydus etiã Septẽtrio, & Elice nominatur:

De plaustro.

cuius

Universidad de Deusto
Biblioteca

G cuius ſtellæ maiores traduntur. Fuit autem Caliſto Lycaonis regis filia à Ioue oppreſſa, ſed à Iunone in vrſam verſa: à Ioue verò intra aſtra rapta. Sequitur ſydus Boëtes, id eſt, cuſtos plauſtri, quod & arctophilax. Erat autem Caliſto filius à Ioue inter ſydera poſit⁹. Deinde eſt arctu-
De boete rus, ſcilicet minus plauſtrum, quod & cinoſura eſſe dicitur, hæc autem à Ioue oppreſſa, à Iu-
De arctu ro. none in vrſam verſa, à Ioue intra aſtra eſt trãſlata. Intra duo plauſtra eſt ſerpens phyton, quem maximum Apollo poſt diluuium, Latonæ à Iunone immiſſum occidit, & ob inſigne intra ſydera tranſtulit. Iuxta eſt corona à Vulcano facta, à Baccho verò Ariadne Minois & Paſiphaë filia data, & intra aſtra locata. Inde eſt Herculis ſydus. Cùm gigantes contra deos pugnarent, diis in vnam cæli partem venientibus, cælum ruere voluit. Sed Hercules hoc cum Athlante ſuſtinuit, ideo cælum promeruit. Huic iuxta eſt Lyra à Mercurio inuenta. Propè hanc cygnus. Iuppiter ob amorem Ledæ reginæ in cygnum eſt verſus, & intra ſydera tranſlatus. Huic coniungitur Cepheus rex & Caſsiopeia vxor eius.
H Cui aſſociatur Perſeus filius Iouis, & Danaës habens iuxta ſe ſydus Andromadæ vxoris eius filiæ Cepheï regis. Quibus admiſcetur deltotũ, quod & triangulum, videlicet & forma Aegypti: quia ſeruauit deus à facie Typhonis: iuxta quod locatur ſerpentarius, ſcilicet erichtonius, qui & auriga, qui primus aurigam iniunxit, eò quòd ſerpentinos pedes habuit. Vnde & græcè ophiulcus dicitur. Ophis enim eſt ſerpẽs. Huic iuxta ponitur pegaſus, ſcilicet equus alatus & cornutus, ignem halitũ & ferreos habens pedes, à ſanguine Gorgonis creatus. Cui coniungitur Delphin, qui Neptuno Amphitritem in coniugium adduxit: & ideo ſydera promeruit. Deinde eſt aquila. Iupiter in aquilã verſus, Ganimedem rapuit, & intra ſydera tranſtulit. Huic ſubeſt ſagitta ab Hercule Philocteti data, per quem expugnata eſt Troia. A ſiniſtris zodiaci verſus auſtrum ſunt hæc ſigna.

I *De hydra.* Cap. XXVIII.

Ydra quæ habuit quinquaginta capita,
H ab Hercule occiſa, & ob ſigne intra ſydera tranſlata. Super hanc crater in quo Taygetio, id eſt ſummus deus in paſtam commiſcuit, de quo animas fecit, de quo adhuc animæ letheum poculum bibunt cùm corpora introeunt. Super hanc autem coruus ab Apolline dilectus, & intra aſtra raptus. Inde eſt Orion, q ab Vrina natus intra ſydera eſt tranſlatus. Huius ſtellæ ſi fulgent, ſerenum erit: ſi obſcurantur tempeſtas. Iuxta hoc Procyon quod & antiquanis dicitur, qui canis Orionis fertur, & ob inſigne meritum intra ſydera locatur. Huic cõnectitur canicula quæ ſirius dicitur, & ob hoc dies caniculares dicũtur. Fuit aũt canis Erigone filię Icari ſacerdotis, quæ dolens patrẽ necatum, laqueo ſe ſuſpendit, dum eum canis ductu inuenit. Ambo autem ſunt intra ſydera rapti. Deinde eſt lupus qui à Ganimede agitat⁹ à Ioue intra aſtra tranſlatus eſt. Sequitur Eridanus fluuius, qui & Padus. Erat autẽ Phaëton Phœbi filius, qui currum patris regere inſcius mundum incendit, & ideo fulmine Iouis in hoc flumine interiit, qui in Eridanũ mutatus intra ſydera trãſlatus. Cui aſſociatur Cetus, quẽ Perſe⁹ occidit, dũ Andromatẽ deuorare voluit, quem Iuppiter ob inſigne filij intra aſtra locauit. Iuxta hanc cẽtaur⁹, ſcilicet Chirõ magiſter Achillis, ob nimiam virtutem in cælo eſt locatus. Sacrarium autẽ i. altare in quo dijurauerunt, cùm Saturnus & Iuppiter cõtra ſe pugnauerunt. Inde eſt argo videlicet prima nauis, apud Argos ciuitatẽ Atticæ facta, & in cælũ trãſlata. Ad extremum eſt piſtix ſiue chimera, quę beſtia, capite leo, media capra, draco fuit cauda, à Bellerophonte occiſa, & intra ſydera eſt trãſlata. Eſt & Canopus ſydus Aegypti præclarũ quod à nobis minime videtur, ſicut nec à Trogloditis iuxta Aegyptũ Septẽtrio. Ex his ſignis ſemper dimidia pars ſuper terrã, dimidia eſt ſub terra. Et cæli pars quæ ſub terra apparet, hemiſpherium vocatur, id dimidiũ cęlũ. Lactea autẽ zona, quia oẽs ſtellæ fundũt ſi eã ſua lumina: ideo eſt cãdida. Cometæ ſunt ſtellæ flãmis crinitæ in lactea zona cõtra Aquilonẽ apparentes, regni mutationem, aut peſtilentiam, aut bellũ æſtuſve portendentes. Cernuntur autẽ ſeptuaginta diebus, ſi diutius octoginta. Sydera fabulis inuoluta, imo poluta perluſtrauimus, altius ſcandentes, aſtra matutina, ſolémque ſolis inſpiciamus. Supra firmamentum ſunt aquæ inſtar nebulæ ſuſpenſæ, quæ cælum in circuitu ambire traduntur, vnde & aqueum cælũ dicitur. Supra quod eſt ſpirituale cælũ hominibus incognitum, vbi eſt habitatio angelorum, per nouem ordines diſpoſitorum. In hoc eſt paradiſus paradiſorũ, in quo recipiuntur animæ ſanctorum. Hoc eſt cęlum quod in principio legitur cũ terra creatũ. Huic longe ſupereminere dicitur cælum cælorum, in quo habitat rex angelorum.

K *De cometa.* L *De cælo aqueo.* *De cælo empyreo.* *De cælo trinitatis.*

De imagine mundi liber primus explicit.

Liber ſecundus
M

QVI DE IMAGINE mundi inſcribitur, incipit.

De mundo & eius partibus. Cap. I.

Riori libello globum totius mundi
P oculis corporis repæſentauimus, ſequenti iam tempus in quo voluitur, oculis cordis anteponamus. Aeuum eſt ante mundum, cum mundo, poſt mũdum, hoc ad ſolum deum pertinet, qui non fuit, non erit, ſed ſemper eſt. Tempora æterna ſub Aeuo ſunt, & hæc ad archetypum mundũ & angelos pertinẽt, qui ante mundũ eſſe cœperunt, cũ mundo & poſt mundum erunt. Tẽpus autem mũdi eſt vmbra Aeui, hoc cũ mundo incœpit & cũ mũdo deſinit, veluti ſi funis ab oriente in occidentẽ extẽderetur, qui quotidie plicando collectus tãdem totus abſumeretur. Per hoc extenduntur ſecula, ſub hoc currũt vniuerſa in hoc mundo poſita, hoc vnuſquiſque vita menſuratur,

A mẽſuratur, hoc ſeries dierum & annorũ terminatur. Tempus enim à tẽperamento dicitur, & nihil aliud quàm viciſſitudo temporum intelligitur. Hoc quoq; in atomos, oſtenta, momenta, partes, minuta, puncto⁹, horas, quadrantes,
Atomus. dies, hebdomadas, mẽſes, viciſſitudines, annos, cyclos, ætates, ſecula diuiditur. Atomus dicitur inſecabile. Eſt enim illud quod in ſole volat. Eſt autem minimum temporis ſpaciũ, ſicut motio palpebræ oculi, quod & ictus oculi dicitur, & eſt trecenteſima 76. pars vnius oſtenti.
Oſtentũ. Oſtentum dicitur quod aliquid oſtendit aſpicientibus. Eſt autem 60. pars vnius horæ, habens in ſe 366. atomos. Momentum eſt motus
Momẽtũ. ſyderum: vnde & dicitur, & eſt 40. pars horæ
Partes. continens oſtentum vnum & dimidium. Partes à partitione zodiaci, qui in 300. dies per ſingulos menſes partitur. Eſt autẽ 15. pars horæ habens in ſe duo momenta, & duas partes momẽti. Minutum eſt minus interuallum in horologio. Eſt autem 10. pars horæ continens partem
Punctus. vnam & dimidiam. Punctus eſt paruus tranſcẽ-
B ſus puncti in horrologio. Eſt autẽ quarta pars
Hora. in ſole, aliquando quinta in luna horæ, habens duo minuta & dimidiũ. Hora eſt terminus cuiuſque rei. Eſt autem hora quandiu aqua ſtans à iactu lapidis mouetur, & eſt 12. pars diei, conſtans ex quatuor punctis & decẽ minutis, partibus 15. momentis 61. oſtentis 60. atomis 22.
Quadrãs. d. 40. Hora autem dicitur ſeries vel vmbra, & dicitur ab horrologio. Quadrãs eſt quarta pars
Dies. diei, habens tres horas, naturalis autem diei ſex horas. Dies eſt ſeptima pars hebdomadæ vulgaris, continens horas 12. naturalis autẽ 24. Dies autẽ dicitur à diſcernẽdo, eò quòd lucẽ ac tenebras diſcernat. Eſt autẽ dies aër ſole illuſtratus. Cùm enim ſol eſt ſuper terrã, eſt hic dies, cùm ſub terra, ibi eſt dies. Cùm aquiſonarem partẽ cæli circuit nobis in deuexo terrę poſitis, citius ſurgit, & tardius occidit: & ideo longiores dies facit. Cùm verò auſtralem perambulat, nobis tardius ſurgere, & citius occidere videtur, quia tumor terræ mediæ quæ rotunda eſt viſui noC ſtro obiicitur, & tunc quod nobis breuiores, illi autem parti longiſſimos facit.

De zodiaco. Cap. II.

Odiacus nanque ex 12. ſignis conſtans
Z ab aquilone in auſtrum porrectus, flexuoſo lapſu cingit cælum. Sub quo ſol currens, mundum in 8. parallelos, id eſt, circulos diuidit, quibus ſingulis diuerſum diẽ facit. Longitudo autem zodaici, in 360. partes ſecatur. Latitudo eius, in 12. partitur. Partium verò ſectio nihil aliud eſt quàm ſolis vnius diei progreſſio. Vnumquodque ergo ſignum per duas horas oritur, per duas occidit, & in vnoquoque ſol triginta diebus immoratur. Qui dũ flexuoſo draconis meatu, ſub ſignis zodaici obliqui mundũ circuit, in octo circulos diuidit, Primus
De primo circulo. circulus ab India verſus auſtrum per mare Rubrum & Aphricam ad columnas Herculis peruenit. Hercules enim orbem pertranſiens, ibi columnas fixit, vbi finẽ mundi eſſe putauit. In hoc ergo circulo æquinoctij die medio gnomon, id eſt, radius horrologij ſeptẽ pedũ, quatuor pedum longam vmbram reddit. Dies longiſſimus 14. horas æquinoctiales habet. Secũ-
D dus ab occaſu Indiæ per medos vadit & Perſas, *De ſecundo circulo* Arabiam, Syriam, Cyprum, Cretã, Lylibæum montem Siciliæ, & Septemtrionalia Aphricæ pertingit: vmblicus ĩ æquinoctio trigĩta quinque pedum, vmbram vigintitrium pedum longam reddit. Dies maxima 13. horarum, & quintam partẽ vnius horæ. Tertius oritur ab Indis Imaio proximis, & per caſpias portas taurum, *De tertio circulo.* Pamphiliam, Rhodum, Cycladas, Syracuſas, Catinam, & per Gades tendit. Gnomoes cunctæ vmbram 38. vnciarum faciunt. Longiſſimi dies quatuordecim horæ & dimidia, ac triginta vnius horæ. Quartus ab altero latere Imai per *De quarto circulo* Epheſum, mare Cycladum, ſeptentrionalia Siciliæ, Narbonenſis Galliæ, exortiua Aphricæ maritima tendit ad occaſum. Gnomon viginti quinque pedum facit vmbram viginti pedũ. Longiſſimus dies habet vigintiquatuor horas, & tertias duas vnius horæ. Quinto articulo ab *De quinto circulo.* introitu Caſpij maris, continentur bactria, Armenia, Macedonia, Tarentum, Tuſcum mare, E Baleares, Hiſpania media. Gnomon 7. pedum vmbras 6. reddit. Maximus dies horarum 15. *De ſexto circulo.* Sextus cõplectitur Caſpias gentes, Caucaſum, Samotraciam, Illyricos, Campaniam, Hetruriam, Maſsiliam, Hiſpaniam, Terraconenſem, Mediã & inde per Luſitaniam. Gnomonis pedes nouem vmbræ 8. Longiſſimus dies horas quindecim, ac nonam partem horæ. Septimus *De ſeptimo circulo.* ab altera Caſpij maris ora incipit, & per Thraciæ auerſa Venetia, Cremonam, Rauennam, Tranſalpinam Galliam, Pyreneum, Celtiberiã vadit. Gnomonis 35. pedes, vmbræ 36. Ampliſſima dies horarum quindecim, quintarum partium horę trium. Octauus à Tanai per Meotim *De octauo circulo* lacum & Sarmatas, Dacos, partémque Germaniæ, Gallias ingreditur. Longiſſimus dies horarum ſexdecim, Gnomon vt ſupra. Extra hos facit ſol quatuor circulos, duos ĩ auſtro, & duos *De quatuor circulis ſolis.* in aquilone. Vnũ in auſtro per inſulam Merone & Ptolemaidam, Rubri maris vrbem, vbi longiſſimus dies duodecim horarum, dimidia hora amplior. Alterum per Syenẽ vrbem Aegy- F pti, qui eſt horarum 13. Vnum in aquilone per hyperboreos montes & Britãniam horarũ 17. Alter Scythicum à riphæis iugis in Tilem, in quo ſex menſibus eſt dies, *ſex aliis nox.* Adhuc in aliis terrarum locis variat ſol vmbram. Nam vmbilici qui gnomon dicitur vmbrã in Aegypto æquinoctiali die, meridie paulo plus quàm gnomonis dimidiam menſuram efficit. In Roma quarta pars gnomonis deeſt vmbra. In Ancona ſupereſt 35. In Venetia iiſdem horis vmbra gnomoni par fit: ĩ Syene ſolſtitiali die mediæ nulla fit vmbra: ibiq; puteus à philoſophis ad hoc ipſum factus totus interius illuminatur: in meridie ſunt populi Fiſcij dicti, qui vmbram ex vtroque latere mittunt. In India ſuper flumẽ Hipaſi ĩ ſolſtitiali die vmbra abſumitur. Apud Trogloditas 45. diebus ante ſolſticium, & totidem poſt ea vmbra penitus abſumitur, & his 90. diebus vmbra in meridie iacitur: in Meroe inſula Nili, bis in anno abſumitur vmbra cùm ſol eſt in 12. parte Tauri, & in 14. Leonis. In India ſunt loca aſcia dicta, ibi non ſunt vmbrę,

& ſe-

Universidad de Deusto
Biblioteca

G & septentrio ibi non videtur. Orizon est quãtum aspectus cuiusque in circuitu circunscribit, & cælum vndique terræ imminere putat, quod in lato mari melius dignosci potest, vbi nullum obstaculum se præbet. Extenditur autẽ orizon in spacium lõgitudinis 360. stadiorum. Centum enim & 80. stadia non excedit acies cuiusque vidẽtis, sed visus cùm ad hoc spacium venerit, deficiens in rotunditatem recuruatur, hic numerus geminatus in ante & retro orizõtem efficit.

De diuisione diei, & nominibus eiusdem.

Cap. III.

Ies vulgaris habet tres diuisiones, mane, meridiem, supremum: mane ab ortu
D solis vsque ad quartam horam, dictum à mano quod est bonum. Nihil enim melius luce, vel à manibus, id est, diis infernalibus, qui diem tota nocte inclusam, mane emittunt. Meridies quasi media dies, & dicitur à mera, id est, pura dies. Supremum est ab hora nona, vsq; ad
H solis occasum, & dicitur inde quod supprimat solis cursum. Hebræi, Chaldęi, & Persę à mane diem inchoantes, in mane finiunt. Aegyptij ab occasu vsque ad occasum. Romani à medio noctis vsque in medium. Vmbri & Athenienses, à meridie vsque ad meridiẽ. Christiani, à vespera vsque ad vesperam. Sic autẽ Hebræi nominant dies. Vna sabbati vel sabbatorum, vel prima sabbati, secunda sabbati, tertia sabbati, quarta sabbati, quinta sabbati, sexta sabbati, sabbatum. Pagani verò sic: Dies Solis, dies Lunæ, dies Martis, dies Mercurij, dies Iouis, dies Veneris, dies Saturni. Sed cùm hæc nomina à planetis habeant, videndum cur non eundem ordinem seruent. Sed hęc causa est. Dies naturalis diuiditur in vigintiquatuor horas, ex quibus si vnicuique planetæ per circuitum ter vna hora tribuatur, expensis omnibus, cui planetæ prima iterũ obuenerit, huic & nomẽ diei ascribitur. Christiani autem sic nominãt. Dies Dominica, 2. feria, 3. feria, 4. feria, 5. feria, 6. feria, Sabbatum.

I *De nocte & eius septem temporibus.*

Cap. IIII.

Ox dicitur à nocendo, eò quòd noceat
N oculis. Est autem nox solis absentia vmbra terræ. Fit autem vmbra à corpore & luce. Dum enim lux solis est sub terra, corpº terræ vmbram superius parit, quæ vsque ad lunam pertingit: dicitur autem vmbra quasi obradiũ solis, scilicet, Vbi lux par est corpori, ibi par est vmbra: vbi lux maior est corpore, ibi vmbra deficit. Vbi lux est corpore exilior, ibi vmbra in infinitum crescit. Cùm sol australem cęli partem perlustrat nobis nocte prolongat, cùm verò Aquilonem, nobis eam breuiat. Cùm luna vmbram noctis incidit, à luce deficit, & hic defectus eclipsis dicitur. Sol verò obiectu lunæ eclipsim patitur, dum videlicet luna sub sole in eadem linea graditur. Habet autem nox septem tempora, videlicet crepusculum, vesperum, cõticinium, intempestum, gallicinium, matutinũ, diluculum. Crepusculum est dubia lux, creperũ enim dicitur dubium, est autem inter tenebras & lucem. Vesperum à stella quæ vesper vocatur. Conticinium est cùm omnia conticent & K
tacent. Intempestũ, media nox cùm non est tẽpus operandi. Gallicinium, cùm galli cantant: matutinum cùm mane aurora aduentat: diluculum, incipiens dici lux.

De septẽ temporibus noctis

De hebdomoda.

Cap. V.

Ebdomada est quarta pars lunaris mẽ-
H sis. Dicitur autẽ græcè à septenario numero. Hebda autem dicitur septẽ, latinè autem dicitur septimana, quia septem manes, id est, septem dies. Hęc habet septem species. Prima est hebdomada diuina, in qua deus cũcta sex diebus condidit, & in septimo requieuit. Secũda est in qua hic mundus voluitur, in qua nos exemplo dei sex diebus operamur & in septima requiescimus. Tertia est septem hebdomadæ in simul, post quas pentecosten celebratur, in quo lex Iudęis, scilicet Christianis datur. Quarta est septimum mensium, post quos festiuitas tabernaculorũ seruabatur. Quinta est septem annorum, post quos annus remissionis agebatur, in L
quo populus ab opere cessare iubebatur. Sexta est septies septẽ annorũ, post quos annus iubileus seriabatur. Septima est septuagies septem annorũ, post quos Christº nasci à Daniele imò ab angelo promittebatur.

De mensibus & eorum nominibus.

Cap. VI.

ENsis est 12. pars anni, dicitur autem
M à mensura, vel à mene quod est luna. Lunaris autem mensis 29. diebus, & 12. horis impletur. Solaris verò 30. diebus, ac decem semis horis. Lunaris mensis est à noua luna, vtque ad nouam lunam. Luna autem peruolat zodiacũ 29. diebus & 12. horis. Bis duodecim sunt 24. quod est integer dies, hic quia nõ potest diuidi vni mẽsi ascribitur. Inde est quòd vnus mensis habet 30. alter 29. secundũ lunam. Solaris mẽsis est vnius signi progressio. Sol in vno quoq; signo moratur 30. dieb⁹ & dimidio, qui dimidius in duobus signis efficit integrum diẽ, quia hic non potest in duo partiri vni mẽsi ascribitur, & ideo habet mẽsis vnº 30. alter 29. M
Hebræi auctore Moyse, sic mẽses nominãt incipiẽtes ab Aprili, ĩ quo Pascha celebratur. Nisan apud nos Aprilis, Iar Maius, Siuan Iunius, Thamul Iulius, Dabet Augustus, Elul Septẽber, Tesseri Octobet, Maceruam Nouember, Casleu Decẽber, Thebet Ianurius, Sabath Februarius, Adar Martius. Aegyptij verò Abraã auctore, menses à Septembri cõputãt, sicq; eos vocãt, Thoat apud nos Septẽber, Faophi Octo ber, Athir Nouember, Coeach Decẽber, Tibri Ianuariº, Mechir Februarius, Femenoth, Martius, Farmuti Aprilis, Pacho Maius, Paudi Iunius, Ephisi Iulius, Mesori Augustus. Græci autem Phoroneo auctore, à Decembri menses incoãt. Quos sic appellant Apuleos apud nos December, Edimos Ianuarius, Pitios Februarius, Bistos Martius, Xãticos Aprilis, Artheme sios Maius, Desios Iuniº, Panemos Iulius, Loos Augustus, Gorpieos Septẽber, Hiperbeteos Octobet, Dyos Nouẽber. Romulus Romanis decẽ menses ordinauit: quorũ primũ Martiũ à Marte qui in mẽse hoc in Phrigia natus est nominauit,

De mensibus Hebræorum

De mensibus Aegiptiorum.

De mensibus Græcorum.

De mensibus Romanorum

A nominauit, cuius se filiũ falsò prædicauit: Decimum verò decembrem nominauit. Numa verò pompilius duos: Ianuariũ, scilicet & Februarium adiecit: sunt aũt mẽses Romanorum ab idolis, à rebus, à regibus, à numeris dicti. Primus Ianuarius dicitur à Iano deo principij eò quod hic Mensis est principium anni, dicitur etiam à ianua eo quod per eum intret annus, secundus est Februarius à Februo, id est, Plutone deo infernali: cui hoc mense sacrificabant, dum ciuitatem in honore eius luminibus lustrabãt, dicitur etiam à febre, id est, à frigore, quia frigidum est illud tempus. Tertius, Martius à marte deo belli, patre romuli auctoris Romanæ gentis. cui Marti milites hoc mense sacrificabant, dicitur etiã à maribus, eo quod cuncta animantia tunc mares desiderant. Quartus Aprilis ab aphroditi vel à frili, id est, venere dea amoris: cui consecratus hic mensis, dicitur etiam Aprilis quasi Aperilis eo quod aperiat terram in flores. Quintus Maius à maio, id est, à ioue: quasi à maiestate: siue à Maia matre Mercurij: cui mercatores hoc mense sacrificabant, dicitur etiam
B à maioribus, scilicet principibus Romanorum, qui hoc mense Ioui immolabãt. Sextus est Iunius à Iunone dea regni dictus: cui erat consecratus, dicitur etiam à iunioribus qui armis romam defendebant & regni fastigium à Iunone affectabant. Septimus est Iulius à Iulio cæsare, qui in hoc mense imperator creatus, & in hoc in deum relatus est. Hic prius Quintilis dicebatur, eò quòd quintus esset à Martio, qui primus erat constitutus à Romulo. Octauus, Augustus ab Augusto Cæsare qui in hoc mẽse victor extitit, ideóque deitatẽ promeruit, hic prius Sextilis est dictus, eo quòd sextus à primo, id est, Martio esset. Nonus Septembris quasi septimº imber. Decimº, October quasi octauus imber. Vndecimus est Nouember quasi nonus imber. Duodecimus mensis est December quasi decimus imber. Sunt enim hi menses pluuiales, & ideo à numero & imbre nomen habent.

De Kalendis, nonis & idibus.

C Cap. VIII.

Alendæ à καλῶ verbo quod est voco di
K cuntur. Pontifex nanque nouam lunam regi nunciare debuit: post cuius sacrificium καλῶ quinquies vel sexties clamauit. Per hoc quoque signum populum in curiã ob hoc calabre dictam ad sacrificium conuocauit, & ab hoc verbo καλῶ primam diem mensis Kalendas vocari placuit. Inde post nouem dies vulgus de rure conuocatum in vrbem Romam conuenit, & ibi feriarum seruandarum cita à rege vel pontifice accepit, & inde Nonæ dicuntur, dicuntur etiam à nundinis, id est, mercimoniis quæ vel in vrbem deferebant vel ibidem emebant. Idus dicuntur quæ menses diuidunt: ab iduare quod est diuidere. Dicuntur etiam ab idea quod est species: quia Luna plenam sui speciem in medio mense mõstrat. Hebræi & Græci & Egyptij nec kalẽdas, nec Nonas, nec Idus obseruant, sed tantum dies à noua Luna ad nouam lunam computant.

De quatuor partibus anni.

Cap. IX.

Icissitudo in quatuor tempora anni di- D
V uiditur & vnumquodque tribus mensibus distinguitur. Dicta autem vicissitudo, quia vices mutat in mũdo. Ver est quarta pars anni, constans tribus mensibus, dicitur autem à vernando: quia tunc prata virent, syluæ frondent, hoc est humidum & calidum, & in hoc fit æquinoctium. Aestas est quarta pars anni, constans tribus mensibus, & dicitur ab æstu, id est calore, hæc est calida & sicca, hæc & messis vocatur, & in hac solstitium celebratur. Autumnus est quarta pars anni: habẽs tres mẽses, & dicitur ab Autumno, id est, colligo, scilicet fructus terræ. Hic est frigidus & siccus, hic etiam vindemia nominatur & in hoc æquinoctium libra ęquatur. Hyems est quarta pars anni, & tribus mensibus perficitur & à rigore vel sterilitate dicitur. Est autem frigida & humida, & in hac agitur solstitialis dies. Hæc autem vicissitudo in nostris tantum partibus agitur. In India verò vbi sunt alij ortus siderum sunt binæ in anno æstates: binç messes, in medio hyems placida. In ægypto quoq; nostra media hyeme E
campus herbis & floribus, silua frondibus vestitur: quæque arbor pomis onustatur.

Dere.

De æstate

De autũno.

De hyeme.

De anno & eius acceptionibus ac de quadrante.

Caput X.

Nnus dicitur ab innouando eò quòd
A cuncta transeuntia innouat, dicitur etiã annus quasi annulus eò quòd in sere uoluitur vt circulus, annus autem multimodis accipitur: Primo Lunaris annus quinquefariè dicitur Primus lunaris annus, est cùm luna omnia signa zodiaci peruolat, qui. 27. dieb⁹ & horis. 8. constat. Secundus duobus diebus &. 4. horis prolixior: post quos luna à sole reaccendi tur, qui propriè mensis nominatur. Tertius dicitur communis qui 12. mensibus, id est, 364. diebus expletur. Quartus qui embolismalis dicitur, id est, super augmẽtum: qui. 13. mensibus, id est, diebus. 384. diebus cõficitur. Qui vterq; ab Hæbreis à paschali mense incipit ibiq; finit. A Ianuario autem à Romanis Luna inchoatur ibiq; terminatur. quintus est lunaris sine decẽ- F
nouenalis, cùm luna post. 19. annos ad easdem recurrit ætates. Sextus est solaris: cùm sol omnia zodiaci signa perlustrat: qui. 365. diebus & 6. horis constat. Septimus Bissextilis dũ quarto anno bissextº inseritur, & vno die lõgior priore cognoscitur. Octauus est iterum solaris: cum sol post. 28. annos circulum cõcurrentium cõplet. Nonus est Mercurij, qui. 339. diebus cõpletur. Decimus est Veneris qui. 348. dieb⁹ cõpletur. Vndecimus est Martis qui duobus solaribus annis cõstat. Duodecimº est Iouis: qui 12. cõstat annis. Tertiusdecimº Saturni qui 30. annis expletur. Quartusdecimus qui vocatur magnº annº qui. d. 32. annis reuoluitur. Extra hos sunt duo legales anni. Vnus qui dicitur annus remissionis habens curricula annorum. 7. alter iubileus. 50. annorũ. Annũ ciuilem, id est, solarẽ Hebræi ab æquinoctio verno, græci à solstitio: ægypti ab autumno, Romani à bruma incipiunt. Apud indos vnus mẽsis. Apud ægyptios verò olim erat annus quatuor mensium. Apud acarnanas. 6. mensium. Apud latinos. 12. mensium.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G sium. Apud quosdam vnumquodque tẽpus anni, scilicet ver. & alia pro anno computabatur. Vnde & Plato ponit. 9. annorum, Tullius. 15. annorum. annus solaris vt in horoscopo horologij inuestigatum est. 365. diebus quadrante perficitur. Quadrãs autem est quarta pars diei, scilicet 6. horæ in quatuor autem annis. 4. quadrãtes 24. horas cõficiũt quod est integer dies Hic ergo dies in 4. anno 6. Kalend. Martij intercalatur, & Bissextus nominatur. Hunc Iulius Cæsar interposuit & totius compoti errorem per hunc correxit, hunc Aegyptij & Græci in fine anni supponunt. Romani autem in Februario, eò quòd breuior cæteris est, interserũt. Ideo autẽ non post finem mensis, sed infra mẽsem, quia olim ibi integer mẽsis intercalabatur, ideoverò non ante 6. Kalen. Martij, quia 6. Kalend. Martij magno tripudio ciuitatem lustrabant, & nihil eis incipere ante transactam festiuitatem licebat.

De quadrante.

De Cyclis. Cap. XI.

Yclus indictionalis ab Octobre incipiens 15. annis. Cyclus Bissextilis 4. annis impletur. Cyclus decemnouenalis à paschali luna inchoãs 19. annis impletur. Cyclus lunaris à Ianuario incipiens 19. annis impletur. Cyclus solaris à Martio incipiens 28. annis. Cyclus magnus d. triginta duobus annis perficitur.

H C

De Olympiade. Cap. XII.

Lympias sunt quatuor anni. Apud Elydem ciuitatem Græciæ est institutum post 4. annos ad Olympum montem conuenire, & ibi palestriales ludos exercere & inde dicuntur Olympiades.

O

De lustris & indictionibus.
Cap. XIII.

Vstrũ sunt quinq; anni. Romanis enim ab omnibus gentibus soluebatur tributum. Quinque annis æs, 5. argentum, 5. aurũ. Et post quinquennium semper ad Romam veniebant & lustrabãt vrbẽ, & ideo vnũquoque quinquennium lustrum dicitur. Omnes autem simul indictiones ab indicendo dicuntur, quia semper post 15. annos ad primum censum, id est, æs redibatur.

L

I

De ætate. Cap. XIIII.

Tas vel generatio est vita cuiúsque hominis vel 100. anni. Est etiam ætas cùm nullus superfuerit qui nunc viuit. Sunt quoque sex ætates hominis. Prima infantia ad 7. annos. Secunda pueritia ad 14. annos. Tertia adolescentia ad 21. annos. Quarta iuuẽtus ad 50. annos. Quinta senectus ad 70. annos. Sexta decrepitus vsque ad 100. annum, vel vsq; ad mortem. Sunt nihilominus sex ætates mundi: Prima ab Adam ad Noë. Secunda à Noe vsque ad Abraam. Tertia ab Abraam ad Dauid. Quarta ad Dauid vsque ad transmigrationem Babylonis. Quinta inde ad Christũ. Sexta vsq; in finem mundi. Seculum sunt mille anni. Dicitur autem seculum: quia se sequitur. Inde seculum seculi. Seculum tempus gratiæ, seculum tempus legis. Inde & secula seculorum. Secula tempora Christianorum: seculorum Iudeorum & paganorum. Est etiam seculum seculi regnũ cælorum quod sequitur istud seculũ, sicut scribitur: Beati qui habitant in domo tua domine, in secula seculorum laudabunt te.

K

De decennouenali Cyclo, & eius diuisione.
Cap. XV.

Ecẽnouenalis Cyclus dicitur quasi decem & nouem annorum Cyclus. Per tot enim annos pergit Luna cursum suum nitens contra firmamentum. Diuiditur autem in duo, id est, in duodecim cõmunes, & sex emboliſmales annos. Communes dicuntur cùm duo æquales 12. mensium à lunarium pascha vsque ad aliud pascha cõcurrunt. Emboliſmus qui supercrescẽs dicitur: est 18 qui à pascha ad aliud pascha 13. menses, id est, 13. nouas lunas habet. Hoc totũ ideo fit: quia pascha ante æquinoctiũ & ante 14. lunam Aprilis qui apud Hebræos primus est: agi nõ licet. Diuiditur adhuc in duo: in ogdoadem & endecadem. Ogdoas sunt octo anni. Endecas 11. Duo enim communes semper præcedunt, tertium emboliſmum. In octauo autem loco præcedit vnus communis emboliſmum. Hic numerus Ogdoas appellatur. Deinde iterum semper duo communes præeunt tertium emboliſmũ. In 14. loco vnus annus tantum præcedit emboliſmum, & hic numerus endecas vocatur.

D

L

De Cyclo solari. Cap. XVI.

Olaris autem Cyclus 28. annis peragitur propter septem Bissextos. Oportet enim vt Bissextº singulos dies septimanæ tangat, & sic per eosdẽ recurrat. Septies autem 4. fiunt 20. & 8. Bissextus enim in quarto tantùm anno interponitur. Lunarem cursum sic in articulis adiunctis vnguibus computabis. A radice pollicis lævæ manus incipe, & per singulos articulos & vngues numera, & in fine minimi digiti 19. annos habebis. Solarem autẽ sic in articulis vtriusq; manus absque vnguibus computabis. A minimo digito lævæ manus inchoa, & per transuersum in 4. digitis, numera in 4. semper Bissextum nota, in altera similiter manu, & habebis 24. annos: deinde in vtroque pollice binos annos, qui prioribus iuncti reddunt 28. annos. Geminus autem est solaris cursus. Vnus quo quotidie ab oriente in occidentem firmamentum nitens 28. annis graditur. His Cyclis duobus conficitur magnus annus. Nam vicies & octies 19. vel decies & nouies 28. sunt d. 30. duo anni: post quos omnes planeræ & omnes stellæ ad primum punctum, vnde digressi sunt: recurrunt, & per easdem lineas vt prius redeunt. Luna nanque quodlibet Zodiaci signum duobus diebus & sex horis ac bisse vnius horæ lustrat omnia signa 27. diebus, & 8. horis peruolat. Mercurius autem quodque signũ 28 diebus, & sex horis totum zodiacum 327. diebus peruolat. Venus verò quodlibet signum 28. diebus & 5. horis, totum signiferum 348. diebus circumit. Sol 30. diebus ac 10. horis & semisse singula signa lustrat: omnem zodiacum ambitum 345. diebus & sex horis transuolat. Mars quodque signum sexaginta diebus 21. horis, omnia signa duobus annis perlabitur. Iouis stella singulis signis vnum annum immoratur.

M

A ratur. omnia enim signa. 12. annis peruagatur, Saturnus in vnoquoque signo duos annos, & 182. dies. & 15. horas 1. dimidium annum immoratur. totum autem signiferi circulum. 30. annis propter nimiam altitudinem contra cælum: sicut alij currens perlabitur. Cyclos Eusebius Cæsariẽsis primus instituit: postea Theophilus Alexandrinus episcopus rogatu Leonis papæ lucidius exposuit: deinde Dionysius abbas Romæ vt hodie habetur, scripto protulit.

De æquinoctiis & solsticiis.
Cap. XVII.

Quinoctia & solstitia faciunt. 4. zodiaci signa in modum crucis æquali spacio locata. Nam signum arietis in quo sol est creatus in Oriente est positum: quod facit vernale æquinoctium, libra in qua luna est condita, est in occidente huic opposita, & facit autumnale æquinoctium. Cancer autem versus aquilonẽ tenet cælum vbi est altissimum & facit æstiuale solstitium. Capricornus verò versus austrum premit cælum vbi est humilimum, & facit hyemale solsticium. Equinoctium dicitur ab æqua & nocte: Græce verò Isemeria ab æqua & die: quasi æqui dies. Vernale æquinoctium non. 8. sed. 12. Kalend. Aprilis habendum, lex & euangelium clamat, vt horologij manifeste inspectio probat. Secundum enim legem non licuit pascha ante æquinoctium celebrari. Qui autem euangelium diligẽter legerit: dominum non 8. sed. 10. kalend. April. passum videbit. Si ergo 8. kalẽ. Aprilis est æquinoctiũ: tũc dominus cõtra legẽ pascha ante æquinoctiũ celebrauit, qui legem nõ soluere sed implere venit. Sed & Iudæi contra patrium morẽ gesserunt: quia pascha in inconuenienti termino egerunt. Verumtamen cum horum neutrum fuerit: transacto. 12. Kalend. April. æquinoctio: dominus solito more pascha cum Iudæis, 11. kalend. April. celebrauit paschali die quod erat. 10. kalẽd. suo sanguine nos redemit. 8. Kalend. resurrexit. Autumnale quoque æquinoctium non. 8. sed. 12. Kalend. Octobris habendum demonstrat horologium. Solsticium non ideo dicitur quod sol stet: sed quod altius cælum scandere non valens retrò gradum flectat. Aestiuale solsticium non. 8. sed. 12. Kalend. Iulij horoscopus habendum clamat horrologij, quod noctem breuissimam, diem facit longissimum cum sol scanderit cancri signum. Hyemale quoque solsticium non. 8. sed. 12. kalend. Ianuarij habendum. Eadem ratione probatur cùm sol in Capricorno positus, breuissimum diem & longissimum habere noctem non ignoratur.

B

C

De saltu Lunæ.
Cap. XVIII.

Vna à sole recedens post 29. dies, & horas 12. eum iterum consequitur, sed hora. 12. nondũ peracta à sole reae cenditur. Restant enim ex hora. 12. per singulos menses quatuor momenta & vncia vnius momenti, & vnus atomus. Hæc per singulos menses augmenta post. 19. annum integrum diem perficiunt. Qui dies numero lunæ subtrahitur: dum prima pro. 30. computatur, isque saltus lunæ nominatur. ideo autem in. 19. anno, & in Iulio mense fit saltus lunæ: quia & hoc facit mater astronomiæ Aegyptus.

L

D

De minutis. Cap. XIX.

Am hic sæpius minutię ponuntur, quę forsitan à plerisque minus, sciuntur.

N

Sciendum quod vncia est. 12. pars cuiúsque rei in. 12. diuisæ. Semis vel semisse dimidia pars cuiusque rei in duo diuisæ. Bisse duæ partes alicuius rei in tria partitæ, tertia sublata: quælibet autem pars illarum trium dicitur triens. Rei enim cuiuslibet in quatuor diuisæ partes: quarta pars dicitur quadrans: reliquæ tres dodrans.

De regularibus feriarum & concurrentium.
Cap. XX.

Egulares feriales & concurrentes: à Martio sumunt initium, à quo olim Romani habuerunt anni principiũ. A Romanis enim sunt inuenti. Regulares dicuntur inde quod calculatores regant. Concurrentes verò inde quod regularibus concurrent. Regulares tale exordium habent. Solaris annus. 365. diebus peragitur: sol autem per singula. 12. signa. 30. diebus immoratur. Duodecies ergo. 30. vel tricies. 12. sunt 360. Quinq; remanẽtes, hi sunt regulares. Martij in cęteris autem mensibus sic oriuntur. Præcedentis mensis dies cum regularibus in septem æquas partes partire: quod remanet: da sequẽti mensi pro regularibus. verbi gratia: Martius habet dies. 31. & quinque regulares quod sunt septies quinque, & remanet vnus, hoc erit regularis Aprilis: sic in cæteris. Concurrentes autem habẽt hoc exordium. Solaris annus habet Hebdomadas. 52. & vnum diẽ. hic vnus dies erit primo anno solaris cycli concurrens: quia concurrit cum regularibus ad inueniendam feriam in kalend. mensium, singulis annis adde vnum vsque ad septem. Quarto anno Bissextus pro concurrente accipitur: ideo. 5. anno vna concurrens transilitur. Bissextili anno verte in Ianuario & Februario, Bissexto pro concurrente: in reliquis mensibus cõcurrunt. Primus annus in creatione mundi fuit sine cõcurrente, quota feria fuerit in. 19. kalend. Aprilis vel. 6. kalend. Martij: tot erunt concurrentes illo anno. Coniunge concurrentes regularibus: si infra. 7. fuerint: talis erit feria in kalend. cuiusque mensis. Si septem excesserit. 7. sublatis quod remanet erit feria. hi enim regulares atque concurrentes septenarium numerum non excedunt.

E

F

De regularibus & epactis.
Cap. XXI.

Egulares lunæ epactę à Septembri initium sumunt quem ægyptij ponunt anni principium. Ab ipsis enim sunt inuẽti. Hi regulares simile habent exordium: vt superiores, & ideo September habet quinque. In reliquis mensibus sic inueniuntur. Præcedentis mensis dies cum regularibus sume: si tricesimam habet lunam. 30. tolle. quod remanet tribue mensi sequenti pro regulari. Si verò. 29. his sublatis quod remanet erunt regulares. Epactæ verò sic oriuntur: annus solaris. 365. dies. Lunaris autem. 354. Qui numerus ab. 11. diebus superatur. hi. 11. epactæ, id est, adiectiones nominantur

R

De epactis.

Universidad de Deusto
Biblioteca

G minantur, quia singulis annis regularibus mensium ad inueniendam Lunam adiiciuntur. Singulis ergo annis adiice vndecim, si infra 30. fuerit numerus ipsæ erunt epactæ præsentis anni: si vltra 30. tolle 30. quod remanet erunt epactę. verbi gratia: Primo anno 11. secundo iterum 11. erunt 22. tertio iterum 11. erunt 33: sublatis 30. erunt tres epactæ. Sic deinde, regulares adde epactis si infra 30. fuerit numerus, talis erit luna in kalend. mensiũ. Si vltra: tolle 30. quot remanẽt tot erit luna. Primus ergo annus decemnouenalis habet 30. epactas: sed ideo dicitur quod nullas habeat: quia in singulis mensibus 30. reiiciuntur, & luna solaris regularibus inuenitur. Quota luna fuerit in 11. kalẽd. Aprilis: tales erũt pactæ anni illius.

Quot horis luna luceat, & in quo signo sit luna.

Cap. XXII.

Vna prima lucet 4. pũctis. Secunda 8.

L Tertia 12. & sic vsque ad plenilunium quotidie, quatuor puncti adiiciuntur.

H In decrescendo similiter quotidie quatuor auferuntur. In plenilunio tota nocte lucet: cũ est triginta nihil: In lunari cõputo 5. puncti faciũt vnam horam, de vnaquaq; ergo die 4. punctis acceptis, & quinque vnicuique horæ distributis: quot horis luna in nocte luceat citius videbis. Notandum quod ligna in decrescente luna vel post Iulium & Augustum mensem præcisa, à vermibus, termetibus & carie manebunt illæsa. Aetatem quancunque lunæ quater multiplica, húncq; numerum ter ducito & quot in summa repereris: tot partibus zodiaci lunam à sole noueris distare, & solem post totidem dies ad eundem locum vẽturum. Sol cuilibet signo 30. diebus immoratur. Vide ergo in quo signo sit, & quot dies aduc in eo moratur° erit: tot ex prædicta summa eidem signo tribue: reliquos quę de eadem summa superfuerint, sequentibus signis per 30. desperties, & cui signo defuerint 30. in eo esse lunam noueris.

In quo signo luna sit.

1

Ad inueniendum annum domini: Epactas, annum solarem, concurrentes, Bissextum, Cyclum lunarem, Annum nouennalis Cycli & claues terminorum.

Cap. XXIII.

D inueniendum annum domini, ordines indictionum ab incarnatione eius,

A qui sunt 80. per quinq; multiplica: addens 12. quia tres indictiones annum natiuitatis Christi præcesserant, & fiunt mille. 120. his adde indictionẽ præsentis anni, & habebis annum domini. Ad inueniendam indictionem, trãsactos annos domini cum indictionibus tribus quæ eius natiuitatem præcesserant: per 15. partire: quot remanserint, tot est indictio, si nihil remanserint, quindecim erit. Ad inueniendas epactas: annos domini per 19 diuide, quod remanserit per vndecim multiplica: si infra triginta fuerint: epacta illius anni erit. Si vltra 30. ablatis quod remanet, p epactis habebis. Quãdo natus est dominus vndecim epactæ erãt. Ad inueniẽdum solarem annum: annis domini adde 8. quia tot anni solaris Cycli eius natiuitatẽ præcesserant. Hanc summam per 20. & 8. diuide, quot remanent tot erit. Si nihil remanet 28. est. Ad inueniendas cõcurrentes, annos domini sume, & propter numerum Bissexti quartam partem totius numeri eis adde. 4. regulares adde, quia tot concurrentes eius natiuitatem præcesserant. Hunc totum numerum per 7. diuide & quot supersunt illius anni cõcurrentes erunt Si nihil, septem existunt. Ad inueniendum Bissextũ: annos domini per 4. diuide. quot remanserit, tot est annus à Bissexto. Si nihil remanserit, Bissextus erit. Similiter solarem Cyclũ sublato anno per 4. diuide, qui remanet annº à Bissexto est. Ad inueniendum lunæ Cyclũ: de annis domini duobus sublatis, qui eo nato de eodem Cyclo restabant. Decem & septem enim præcesserant, cæteros per 19. diuide, qui superfuerint anni lunaris Cycli erunt, si nihil remanserit 19. erunt. hic propriè est Romanorum, sicut decemnouẽnalis Hebræorum. Et sicut per istum pascha, ita per illum cognoscitur quæ est

L lunaris ascẽsio. Ad inueniendũ decemnouenalis Cycli annum: annis domini semper vnum adiice: quia secundo eius anno natus est dominus, ac per 19. annis diuide quę remanserint instans annus erit, si nihil remãserint 19. erit. Annos ab initio mundi muta in 15. kalend. April. quia ibi est primus dies seculi. Annos domini muta in 8. Kalend. Ianuarij. Cyclum solarem ibidem. Cyclum decemnouenalem in noua luna Aprillis. Concurrentes in Kalend. Martij. Epactas in Kalend. Septembris. Indictiones in 8. Kalend. Octobris. Ad claues terminorum inueniendas: sume annos decemnouenalis Cycli & septẽ dies hebdomadę, qui simul iuncti fiunt viginti sex, & hæc est prima clauis. Secundo vero anno iunge decem & nouem, cum prima clae fiunt, quadraginta quinque, tolle triginta, remanent quindecim, & hæc est secunda clauis. Sic fac per singulos annos vsque ad 19. annum. In 19. anno iunge decem & octo propter saltum Lunæ & sic inuenies primam. Hic autem memor esto vt cũ numerus supradictus 40. excreuerit, triginta recisis, remanens est clauis.

K *Concurrentes.*

Bissextus.

Cyclus solaris.

Cyclus lunaris.

Cyclus decemnouenalis.

De clauibus terminorum.

M

De termino paschali.

Cap. XXIIII.

Erminus paschalis 14. luna est Aprilis

T & pascha Iudęorum. Ergo post vernale æquinoctium, vbicunque luna 14. occurrerit: ibi absq; dubio terminus paschalis erit & in sequenti dominica pascha nostrum cõstabit. Si terminº in dominica obuenerit: in sequẽti dominica pascha celebrandũ erit. Hunc terminum per versus Nonæ Aprilis: sed & feriam eius facillime poteris reperire. Termini autem à duodecimo Kalend. April. vsque ad 8. Kalẽd. Martij sunt requirẽdi. Quos etiam sic inuenire poteris. Terminum præcedentis anni pone in primo articulo pollicis lævæ manus, & sic per singulos articulos vnguésque digitorum eiusdem manus dies terminorum computa: qui iterum ad primum articulum occurrit, terminus erit. Vel aliter. A termino cuiusq; anni inchoa, & retro vsque ad 12. litteram calcula, & habebis terminum sequentis anni si cõmunis est annus, si autem embolismus est, in ante computa vsque ad 20. litteram, & habebis terminum: Verbi gratia: A termino primi anni: qui est in Nonis

Indictiones.

Epactæ.

Solaris annus.

A Nonis April. retro numera, & in 12. littera quæ est 8. kalend. April. terminum secundi anni qui est communis, habebis. Ab hinc vsque in 20. litteram in antea, quæ est Idus Aprilis computa, & terminum tertij anni: qui est embolismus habebis. Aliter: à radice pollicis inchoa & per singulos articulos trium digitorũ calcula, & in quarto digito habebis terminum. verbi gratia, primo anno dic. Nonæ Aprilis. Secũdo nonas. Tertio nonas. Quarto nonas. kalend. April. Secundo kalend. Tertio kalend. Quarto kalend. Quinto kalend. Sexto kalend. Septimo kalẽd. & Octauo kalend. occurrit terminus.

De regularibus eiusdem termini.

Cap. XXV.

Egulares eiusdem termini sic inuenies

R kalend. April. pro prima feria pone, & sic vsque ad terminũ eiusdem anni dies numera. quota feria erit terminus, tot erunt regulares: verbi gratia, kalend. April. da dominicæ, & nonis April. obuenient quinque feriæ: quinque ergo erunt regulares: sic in cæteris. Porrò, si terminus ante kalẽd. retro calcula: si post kalẽd. in antea computa. Post 6. Idus Ianuarij vbicunq; 10. Luna occurrerit: terminus 80. erit quem sic reperies. Quot diebus paschalis terminus à Kalend. April. siue retro siue in ante abest: tot diebus septuagesimalis terminus à 5. Kalend. Februarij vel in ante, vel retro erit. Post 8. Idus Martij vbi luna secũda obuenerit: terminus quadragesimæ erit, quẽ à 12. Kalẽ. Martij ad instar paschalis distare cõperies. Bissextili anno septuagesimam, à 4. Kal. Februarij: quadragesimam ab 11. Kal. Martij require 80. omni Bissextili anno 40. tunc tantũmodo cùm terminus ante Bissextum aduenerit. Terminus rogationum est 20. luna Maij. Hunc require à nonis Maij: vt supra. Terminus pentecostes est 4. luna Iunij. Hunc verò à 13. Kalẽ. Iunij: require per omnia vt supra. Ad inueniendas ferias terminorum, concurrentes præsentis

C anni regularibus iunge: si infra septẽ fuerit numerus: talis erit feria. Si vltra sublatis 7. quod remanet: feria erit. A 5. Kalen. Decembris vsq; ad 3. nonas eiusdem: vbicunque dominica occurrerit, aduentus domini erit.

De embolismis. *Cap.* XXVI.

Rimus embolismus 4. nonas Decem-

P bris: luna prima in secundo anno decẽnouenalis Cycli. Secũdus embolismus 4. nonas Septẽbris in 5. anno. Tertius embolismus 3. nonas Martij in 7. anno. Eodem anno 3. Kalen. Maij erit luna 26. & in Kalend. Iulij 29. epactis mentientibus. Quartus embolismus 3. nonas Ianuarij in 10. anno. Eodem anno erit luna 28. in Kalend. Martij: epactis mentientibus: nisi sit Bissextus. Quintus embolismº 4. nonas Nouembris in 13. anno. Sextus embolismus 4. nonas Augusti in decimo sexto anno. Septimº embolismus 3. nonas Martij in 19. anno. Eodẽ anno luna erit 28. in kalen. Maij, & in 3. kalen. Augusti cõtra epactas: lunę saltu in Iulio. Quod

D si tertio nonas Martij embolismi lunatio negligitur: in 19. anno terminus paschalis 15. Kalen. Maij: illo anno non erit.

De diebus Aegyptiacis. *Cap.* XXVII.

Ies Aegyptiaci ideo dicuntur: quia ab

D Aegyptijs sunt inuenti: Et quia ægyptus dicitur tenebręi ipsi tenebrosi inde nominantur eo quod incautos ad tenebras mortis perducere affirmantur. Per descriptum volubile tempus sic voluitur volubilis mũdus. Sed nos temporis volubilitatẽ iam postponamus, & ad stabilitatẽ qui mẽte sagaci tendamus.

Explicit liber secundus, de Imagine mundi.

Inuocatio ma-E

TRIS VIRGINIS MAriæ simul & filij eius.

Ancta & inter sanctos post deum singulariter sancta Maria mater admira-

S bilis virginitatis, virgo amabilis fœcũditatis: quæ filium altissimi genuisti: quæ perdito humano generi salvatorem peperisti. O mater salutis. O templũ pietatis & misericordię, tibi se conatur præsentare miserabilis anima mea: morbis vitiorum lãguida, vulneribus facinorum scissa: vlceribus flagitiorum putrida, tibi nititur quãtum moribunda valet supplicare, vt potentibus tuis meritis & piis tuis digneris præcibus eam sanare. Sic etenim pia domina alienata est à se immanitate stuporis: vt vix sensum habeat enormis languoris, sic sordibus & fœtore fœdatur: vt timeat ne ab ipsa misericors vultus tuus auertatur: sic tabescit desperãdo respectus tui conuersionem vt etiam iam obmutescat ad orationẽ. Heu pudor sordẽtis iniquitatis in præsentia nitentis sanctitatis. Heu confusio immundæ conscientiæ in conspectu fulgentis munditiæ. O tu benedicta super mulieres quæ angelos vincis puritate: sanctos superas pietate. Anhelat moribũdus spiritus meus ad tantæ benignitatis respe-F ctum, sed erubescit ad tanti nitoris cõspectum. Horreo domina parere tibi de immundiciis & horroribº meis, ne tu horreas me pro eis, & nõ possum (væ mihi) videri sine eis. Eadem enim peccata mea ô domina cognosci à te cupiunt propter curationẽ: parere fugiunt propter execrationem: non sanantur sine confessione, nec producuntur sine confusione. Si celantur sunt insanabilia: si vidẽtur sunt detestabilia, vrũr me dolore, terrent me timore. O tu illa piè potens & potenter pia Maria: de qua fons est ortus misericordiæ, ne contineas præcor tam veram misericordiam vbi tam veram agnoscis miseriam. Sana ergo clementissima infirmitatem, & delebis quę te offendit fœditatem. Auser benignissima languorẽ, & non senties quem horres fœtorem. Sana animã serui tui peccatoris, per virtutem benedicti fructus ventris tui: qui sedet in dextera omnipotẽtis patris sui. Nũquid tu domina

Universidad de Deusto
Biblioteca

G mina mea mater spei me? Nũquid tu obliuiscéris odio mei quod mundo tam misericorditer est intimatum: tam fœliciter diuulgatum, tam amanter amplexatum? Ille bonus filius hominis venit perditum sponte saluare, & mater dei poterit perditum clamantem non curare? Bonus ille filius hominis venit vocare ad pœnitẽtiam peccantem, & mater dei non contemnet precãtem in pœnitẽtia? Sed & si pariter ambo offensi estis: nonne & ambo clemẽtes estis? Fugiat ergo reus iusti Dei, ad piam matrem misericordis dei: refugiátque reus offensę matris ad pium filium benignæ matris. Ingerat se reus vtriusque inter vtrunque, iniiciat se inter pium filium & & matrem. Pie domine parce seruo matris tuæ, pia domina parce seruo filij tui, qui me iniicio inter duas tam immensas pietates, non incidam inter duas tam potentes seueritates. Bone fili, bona mater non sit mihi frustra quod cõfiteor de vobis hanc veritatem. Non erubescam quod
H spero in vobis hanc pietatem. Die mũdi iudex cui parcis, die mundi reconciliatrix quem recõciliabis, si tu domine dãnas, & tu domina auerteris homunculum bona vestra cum amore mala sua cum mœrore confitentem.

Exgestis Anselmi colliguntur forma & mores beatæ Mariæ & eius vnici filii Iesu.

M Aria dei genitrix didicit Hebraicas literas adhuc patre eius Ioachim viuente: Erat docilis, amans doctrinã, & circa sacram scripturam perseuerabat. Opus verò manuum eius erat lanæ, lini & seruici. Erat itaq; locus distinctus in domo domini, scilicet in tẽplo, prope lęuam altari, Ibi stabant virgines sołę & diuino officio peracto, ibãt omnes ad propria. Maria verò perseuerabat & custodiebat altare & templum, sacerdotibus ministrans. Mos suus erat modicę loquelę, expeditæ obedientię, mũdæ proximationis: sine audacia, sine risu, sine turbatione, sine ira, benignè salutans, eloquẽtiã ei' homines mirabãtur. Fuscos habebat oculos, rectos aspectu, nigra supercillia, medio I
crem nasum, vultus eius longus, longę manus, longi digiti: mediocris staturæ, perseuerans in orationibus, ferens pannum proprij coloris, lectioni, ieiuniis & labori manuum & omni bonæ virtuosęq; operationi se dederat. Quę cùm assumpta erat in cælum: fuit 82. annorum. Qui sic computati sunt: septem educata cum parentibus, & septem annos cum dimidio ministrabat in templo domini: in domo Ioseph sex mẽses: in quartodecimo anno annunciatur ei gaudium totius seculi, & in quindecimo anno peperit Christum, & cum eo 33. annis in præsenti vita: post ascẽsionem domini fuit ipsa in domo Ioannis euangelistæ 24. annos, qui simul computati sunt 82. anni. Sed filius eius vnigenitus erat homo magnæ virtutis nominatus Iesus Christus: qui à gẽtibus dicebatur propheta veritatis: quem eius discipuli vocauerunt filium Dei: fuscitauit mortuos, & sanauit omnes languores: homo quidem procerus, mediocris & spectabilis, vultum habuit venerabilem: quem intuentes possunt & diligere & formidare. Ca- K
pillos habuit coloris nucis auellanæ præmaturæ, & planos fere vsque ad aures, ab auribus verò circinos crispos, aliquantulum ceruliores & fulgentiores ab humeris ventilantes: discrimen habuit in medio iuxta morem Nazareorũ, frontem planam & serenissimam cum facie sine ruga & macula aliqua quam rubor moderatus venustat, nasi & oris nulla prorsus repræhensio. Barbam habuit copiosam & impuberem sed in medio bifurcatam. Aspectum habuit simplicem & maturum: oculis glaucis variis & claris existentibus. In increpatione terribilis, in admonitione blandus & amabilis, hilaris, seruata grauitate. Qui nunquam visus est ridere: flere autem sæpe. In statura corporis propagatus: rectas manus habuit, & brachia visu delectabilia. In colloquio grauis, rectus & modestus, speciosus inter filios hominum.

OPVSCVLORVM BEATI ANSELMI FINIS.

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Deusto
Biblioteca

Universidad de Sevilla
Biblioteca